

ȘTEFANIA POPESCU

**GRAMATICĂ PRACTICĂ
A
LIMBII ROMÂNE**

**cu o culegere de
exerciții**

Ediția a V-a revăzută

EDITURA ORIZONTURI

ȘTEFANIA POPESCU

GRAMATICA PRACTICĂ A LIMBII ROMÂNE

cu o culegere de exerciții

Ediția a IX-a

Editura TEDIT FZH

BUCUREȘTI 2001

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

POPESCU, ȘTEFANIA

Gramatica practică a limbii române / Ștefania Popescu

București: Tedit F.Z.H.'93, 2001

p.;cm. – (Cartea de referință)

ISBN 973-8007-00-3

811.135.1'36

Gramatica practică a limbii române

de Ștefania Popescu

Editura TEDIT FZH
București

© Toate drepturile pentru această ediție
sunt rezervate editurii TEDIT-FZH.

Orice reproducere parțială
sau totală este interzisă.

Editor: Fănica Alecu-Cocineanu
Consilier literar: Maria Rafailă
Corectori: Domnica Dobrițoiu, Mihaela Pozzi
Culegere: S.C. Complar S.R.L.
Tehnoredactor: Adrian Constantinescu

Lămuriri

În edițiile anterioare, la Lămuriri, am arătat că această lucrare se adresează, în primul rând, elevilor din clasele V-VIII și profesorilor de limba română de la aceste clase și că ea poate fi folosită și la clasele liceale pentru completarea cunoștințelor acelor elevi care mai au nevoie de explicații referitoare la exprimarea corectă în scris sau (și) oral. În realitate, această lucrare se adresează tuturor persoanelor care consideră că au nevoie de îndrumări pentru însușirea cunoștințelor teoretice sau (și) practice privind folosirea corectă a limbii române.

Lucrarea a fost concepută în așa fel, încât să poată fi folosită atât ca auxiliar al manualelor de limba română, cât și independent de manuale, în vederea pregătirii pentru lecțiile curente, pentru diferite concursuri sau în alte scopuri. Adaug că unele părți ale acestei gramatici, cele referitoare la ortoepie și la ortografie (vezi ca exemplu partea „Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ”, pag. 36-51), pot fi folosite și de către învățători sau de către acei părinți preocupați de o bună pregătire la învățătură a copiilor lor, întrucât ortografia respectivă se poate însuși și fără folosirea termenilor gramaticali introduși în clasele gimnaziale.

La elaborarea lucrării am urmărit îndeosebi obiectivele arătate mai jos:

– înlănțuirea logică a informațiilor (în linii mari și în amănunt) în vederea înaintării fără dificultăți în însușirea materialului, pe baza principiului trecerii de la simplu la complex*;

– găsirea căilor de accesibilitate și de însușire conștientă a problemelor socotite mai dificile în privința însușirii teoriei, a analizei gramaticale și a formării deprinderilor de exprimare și scriere corectă;

– găsirea logicii interne a construcțiilor, a contextelor caracteristice, condiție esențială pentru elaborarea algoritmilor de dirijare a gândirii elevilor și a modelelor necesare pentru formarea deprinderilor practice.

Adâncirea analizei materialului de predat în vederea realizării obiectivelor menționate m-a condus la anumite schimbări față de organizarea tradițională a întregului material de predat, față de locul unor noțiuni și categorii gramaticale, precum și la o altă organizare a transiterii cunoștințelor și conținutului exercițiilor.

Pentru orientarea profesorilor care vor folosi la clasele lor această lucrare voi da unele lămuriri cu privire la conținutul lucrării și la organizarea ei, la organizarea didactică a informațiilor, la felul în care urmează să fie folosit materialul, la ordinea și cerințele unor exerciții.

* Principiul trecerii de la simplu la complex a fost urmărit și în ce privește ordinea dată textelor de analizat, așa încât profesorul de la fiecare clasă va putea aprecia la care text se poate opri, spre a se conforma programei pentru clasa respectivă.

I. Aspecte privitoare la conținutul și organizarea lucrării

— Baza științifică a lucrării o constituie materialul dat de Gramatica Academiei, ediția a II-a, 1966.

— Lucrarea fiind destinată, în primul rând, învățământului gimnazial, am folosit terminologia gramaticală din programa școlară, cu excepția denumirilor „complement obiect direct” și „complement obiect indirect”, pe care le-am adoptat pentru motivul că adaosul „obiect” clarifică pentru elevi conținutul acestor părți de propoziție, exprimate în special prin substantive, prin pronume sau prin numerale cu valoare substantivală, precum și pentru faptul că aceste denumiri corespund cu definițiile complementelor respective, care cuprind referiri la „obiectul” spre care se îndreaptă acțiunea exprimată de verbul determinat. Am considerat, de asemenea, utilă diferențierea complementului indirect cu prepoziție de complementul indirect la dativ, folosind pentru complementul cu prepoziție denumirea „complement obiect indirect prepozițional”.

— Principiul de bază aplicat în organizarea cunoștințelor constă în legătura strânsă dintre morfologie și sintaxă realizată la prezentarea fiecărei părți de vorbire, prin prevederea funcțiilor sintactice (numai a funcțiilor; acolo unde n-a fost nevoie de mai mult) și, în plus, prin apelul la alte relații decât cele prin care se realizează funcțiile sintactice ale părții de vorbire studiate. Apelul la alte relații apare în diferite locuri, în scopul stabilirii unui mijloc de control. Situații mai evidente sunt la substantiv: la pag. 11-12, pentru recunoașterea valorii de substantiv, și la pag. 36-46, pentru însușirea ortografiei substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural, în contexte caracteristice.

Potrivit legăturii strânse dintre morfologie și sintaxă, încă din ediția a III-a (1983) am dat primei părți a lucrării titlul Morfosintaxa, titlu pe care l-am folosit mai întâi în lucrarea Limba română în școala generală — Sistem de predare și metodologie (Editura Didactică și Pedagogică, 1978) și care a fost preluat și în programa școlară pentru clasele V-VIII din 1983.

În ce privește schimbarea ordinii de predare a unor cunoștințe față de programa de învățământ, menționez cazurile fără a le motiva, deoarece programa depășită nu mai este în vigoare, iar programa din 1983 a preluat majoritatea schimbărilor respective cu motivarea fiecăreia în partea introductivă a programei: trecerea numeralului după adjectiv și a predicatului înaintea subiectului; trecerea imperativului de pe ultimul loc lângă modul indicativ; gruparea cazurilor după formele omonime: N.Ac. — D.G. și altele.

În legătură cu modul de tratare a unor părți de vorbire, țin să dau unele explicații cu privire la pronumele reflexiv și la pronumele posesiv.

Punctul de plecare pentru pronumele reflexiv a fost lămurirea valorii gramaticale de pronume reflexiv, nu cunoașterea formelor pronumelui reflexiv propriu-zis. De aceea, pronumele personale neaccentuate folosite cu valoare de pronume reflexive au fost încadrate de la început în rând cu pronumele reflexive propriu-zise. S-a realizat astfel o ordine normală de prezentare a persoanelor, în locul ordinii răsturnate din predarea actuală, în care se pornește de la pronumele de persoana a III-a, pentru motivul că numai el este reflexiv propriu-zis. Am considerat necesar să procedez astfel, deoarece pronumele reflexiv propriu-zis, cu

formă pentru o singură persoană și fără forme deosebite pentru singular și plural, nu ne oferă posibilitatea de a-i face pe elevi să înțeleagă particularitatea construcției cu pronume reflexiv — o construcție cu trei termeni sintactici acordați în persoană și număr (subiectul, complementul exprimat prin pronumele reflexiv și verbul determinat de acest complement).

La stabilirea particularităților pronumelui posesiv am evitat nota definitorie, potrivit căreia pronumele posesiv înlocuiește și numele obiectului posedat și pe al posesorului, lucru greu de înțeles de către elevi, deoarece, în realitate, nu pronumele meu (tău, său etc.) țin locul obiectului posedat, ci articolul posesiv. Pentru aceste motive, atât în explicații, cât și în recomandările pentru analiza pronumelui posesiv am pus pe primul plan ceea ce ține de calitatea lui de pronume, adică persoana și numărul, iar elementele prin care se face acordul cu obiectul posedat (articolul posesiv și terminația pronumelui) au fost evidențiate ca o particularitate a pronumelui posesiv. Consider că, în modul de analiză practicat în școală, cerința de a se indica numărul posesorilor și al obiectelor posedate nu-i trimite pe elevi la o analiză gramaticală, ci la o precizare a ceea ce se află pe planul realității obiective. Gramatical, pronumele exprimă prin tema lui persoana și numărul, iar prin elementele de acord dă indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.

Cu privire la părțile volumului, precizez că, începând cu ediția din 1992, partea Răspunsuri la unele exerciții nu mai apare la sfârșitul volumului, ca parte specială. Răspunsurile au fost repartizate în cuprinsul volumului, la subsolul paginii unde se află textul la care s-a dat răspuns. Răspunsurile sunt numerotate cu cifre arabe, iar cifra respectivă apare și la sfârșitul textului pentru care s-a dat răspunsul. Măsura corespunde cu procedeul folosit în unele texte de instruire programată și ea a fost luată pentru a-l ajuta pe cel care lucrează cu această carte să găsească mai ușor răspunsul de confirmare sau de infirmare a soluției date de el și în felul acesta să câștige timp.

II. Aspecte metodice

— Îndrumările teoretice sau practice din cuprinsul fiecărui capitol sunt organizate pe unități mici de informare, urmate de exerciții aplicative legate strict de informația dată. Am adoptat această organizare a materialului ca urmare a rezultatelor obținute în predarea gramaticii limbii române prin instruire programată*, rezultate mult superioare față de cele obținute la clasele unde cunoștințele noi dintr-o lecție au fost date în bloc, potrivit practicii obișnuite. Tot de la instruirea programată am adoptat, pentru o mare parte din exerciții, lucrul direct pe manual. Unele exerciții, cum sunt cele la care se cere numai completarea locurilor libere sau sublinieri și anumite notări deasupra unor cuvinte, se vor rezolva în întregime pe textul tipărit. Altele vor fi lucrate parțial pe manual, iar restul pe caietele de teme ale elevilor. Este vorba de

* Rezultatele cercetării au fost publicate în studiul Folosirea instruirii programate în predarea sintaxei limbii române la clasa a V-a, din volumul Studii de didactică experimentală, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, pag. 180-223.

exercițiile la care, pe lângă sublinieri, se cer și analize gramaticale. La aceste exerciții sublinierile se vor face pe textul tipărit, iar analizele pe caiet. Pentru exercițiile de acest fel elevii vor indica pe caiet, orientativ, ca titlu, cifra romană sub care este dată informația de care ține exercițiul respectiv și sumarul informației, iar dedesubt, numărul exercițiului și literele cu care sunt indicate textele de analizat. De exemplu:

I. Formele neaccentuate ale pronumelui personal, comune cazurilor dativ și acuzativ, exercițiul 1, textele a–g.

În același fel se vor indica și exercițiile cu caracter creator, din indicații lipsind, bineînțeles, referința la texte.

– În ceea ce privește ordinea exercițiilor aplicative pentru formarea deprinderilor de ortografie, textele destinate dictărilor ocupă ultimul loc, după o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor (completări de locuri libere, explicarea ortografiei prin analiză gramaticală, construcții făcute de elevi cu tema aplicării normelor de ortografie etc.). Am considerat deci dictările ca o etapă de control al însușirii ortogramelor urmărite, uneori și ca o etapă de sinteză și de control care încheie o serie de exerciții de muncă independentă a elevilor asupra unor probleme de ortografie. Menționez că în intenția mea a fost ca, în cea mai mare parte, exercițiile orientate spre formarea deprinderilor de ortografie să constituie material pentru munca independentă a elevilor în clasă, considerând că în felul acesta se vor înlătura multe din neajunsurile procedurii dictării.

– La exercițiile de analiză sintactică a propoziției am redus cerințele de analiză morfologică la strictul necesar, adică la ceea ce constituie condiția morfologică a părții de propoziție analizate. De exemplu: la analiza predicatului verbal se cere uneori numai modul la care se află verbul, iar unde este necesar se mai cer diateza verbului și precizarea dacă verbul este personal sau impersonal; la analiza atributului exprimat prin părți de vorbire declinabile se cere ca analiză morfologică numai ceea ce ține de clasificarea atributului, adică: felul părții de vorbire prin care este exprimat, cazul la care se află și dacă substantivul sau înlocuitorul lui este sau nu precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională. Prin această limitare a analizei morfologice, am urmărit să se scoată pe primul plan conținutul – condiția morfologică a părții de propoziție analizate – și să se înlătore decalajul dintre timpul consumat de elevi pentru analiza morfologică și cel consumat pentru analiza sintactică, atunci când li se cere (cum se obișnuiește) analiza morfologică integrală. Prin această măsură se va câștiga timpul necesar pentru mai multe exerciții cerute de formarea deprinderilor de analiză sintactică, de acord gramatical și de punctuație.

La exercițiile din partea Morfosintaxa am urmărit și realizarea unei legături între cunoștințele de morfologie și cele de fonetică și de vocabular, în vederea consolidării acestora din urmă. În acest scop, la diferite părți de vorbire am căutat să actualizez cunoștințele despre scrierea unor cuvinte formate prin derivare cu prefixe sau cu sufixe. Astfel, la substantiv am prezentat substantivele formate cu sufixul –ism (sclavagism, creștinism etc.), substantive la a căror scriere este frecventă greșeala –izm, în loc de –ism; la verb, acolo unde exercițiile au cerut scrierea diferitelor forme ale unor verbe date, am selectat

(unde conținutul exercițiului a permis) verbe cu prefixe care pun probleme de ortografie, în funcție de consoana sau vocala cu care începe cuvântul de bază: a îmbunătăți, a împăduri, a împodobi...; a dezaproba, a dezlega, a deznoda, a dezdoi...; a înnegri, a înnoi...

Mai consider necesară o lămurire cu privire la faptul că textele date la morfologie și la sintaxa propoziției prezintă, în majoritatea cazurilor, frazele despărțite în propoziții. Am procedat în acest fel, având în vedere că exercițiile de morfologie și de sintaxă a propoziției se fac mai mult în clasele a V-a și a VI-a, când elevii nu au încă suficiente cunoștințe de sintaxă a frazei, pentru a li se cere să despartă singuri frazele în propoziții. La unele exerciții care privesc cunoștințe ce se predau în clasele mai mari am lăsat pe seama elevilor despărțirea frazelor în propoziții. În general, au fost despărțite în propoziții frazele din textele date pentru părțile de vorbire declinabile și mai ales atunci când exercițiul cere analiza cazurilor și funcțiilor sintactice. La unele texte, n-am delimitat propozițiile, pentru că, față de cerințele exercițiului, nu era nevoie de acest lucru. Într-o astfel de situație se află textul a) din exercițiul de la pag. 207, exercițiu care cere numai recunoașterea pronumelor posesive; în alte cazuri, am delimitat numai propoziția (propozițiile) în care se află termenul (termenii) de analizat (vezi, în această privință, textul j) din exercițiul de la pag. 244) Măsura privind delimitarea propozițiilor din textele date la exerciții a fost luată pentru ca, atunci când este nevoie, elevul să poată încadra cu ușurință cuvântul de analizat în unitatea sintactică din care face parte – propoziția.

Pe de altă parte, consider că, dându-li-se elevilor din clasele a V-a și a VI-a să facă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor pe fraze despărțite în propoziții, acest lucru va constitui nu numai un însemnat câștig de timp, ci și un ajutor în ce privește formarea deprinderilor de delimitare a propozițiilor din fraze, chiar în situații mai dificile, pentru elevii din clasele menționate, întrucât n-au fost ocolite la exercițiile respective nici frazele care prezintă propoziții subordonate intercalate în regentele lor.

Chiar de la prima ediție, această lucrare a cuprins după unele părți de vorbire sau de propoziție o informare (însoțită de exerciții corespunzătoare) cu privire la principalele valori stilistice pe care le poate realiza fiecare dintre unitățile gramaticale la care au fost date informații cu caracter stilistic*. Am considerat util să procedez astfel, întrucât, după părerea mea, locul mai potrivit al cunoștințelor de stilistică cuprinse în această lucrare este la studierea gramaticii, nu direct, pe baza textelor date pentru lectura literară. Însușindu-se la studiul gramaticii, cunoștințele respective vor constitui o pregătire a elevilor pentru înțelegerea frumuseții textului literar și pentru participarea lor la analiza stilistică a textelor propuse în acest scop de către autorii manualelor de lectură literară. Totodată, informațiile și exercițiile de analiză stilistică din cadrul orelor destinate studiului limbii române vor da un caracter mai atractiv unora dintre lecțiile de gramatică.

* Pentru partea stilistică, m-am condus în special după următoarele lucrări: *Gramatica de bază a limbii române* de Ion Coteanu, București, 1982 și *Substantivul – Studii stilistice* de Eugen Câmpeanu, București, 1975.

Această nouă ediție a lucrării se deosebește de ediția anterioară prin cele arătate mai jos:

– În diferite locuri s-au adăugat exerciții noi, cele mai multe cu caracter practic, sau texte noi la unele exerciții.

– Informații în plus (cu exercițiile corespunzătoare) s-au dat, mai ales, la capitolul VERBUL: s-au introdus unele informații cu caracter teoretic ori practic și s-au refăcut părțile privitoare la verbele active pronominale și la diateza reflexivă, pentru a se pune de acord cu programa școlară, care, în privința diatezelor, a rămas conformă cu informațiile din Gramatica Academiei.

ȘT. P.

MORFOSINTAXA

PĂRȚILE DE VORBIRE ȘI SINTAXA LOR

Părți de vorbire flexibile și părți de vorbire neflexibile

Din punct de vedere morfologic (al posibilității sau imposibilității cuvintelor de a-și schimba forma în vorbire pentru a exprima relația cu alt cuvânt), părțile de vorbire se împart în:

– **părți de vorbire flexibile** – substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul și

– **părți de vorbire neflexibile** – adverbul, interjecția, prepoziția, conjuncția.

Când intră în alcătuirea unei propoziții, părțile de vorbire cu înțeles de sine stătător: substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul și unele interjecții devin **părți de propoziție**. Articolul, prepoziția și conjuncția au rolul de **instrumente gramaticale**, ele servind la exprimarea raporturilor (relațiilor) sintactice.

I. PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

SUBSTANTIVUL

Substantivul este o parte de vorbire flexibilă: **pom, pomi; casă, case.**

El exprimă **nume de obiecte**.

Prin cuvântul *obiecte*, folosit în sens foarte larg, înțelegem tot ceea ce poate fi cunoscut de om, deci *obiecte ale cunoașterii*.

Obiecte ale cunoașterii pot fi: *ființele și lucrurile* (băiat, fluture, casă, carte); *fenomenele naturii* (fulger, tunet etc.); *însușirile* (frumusețe, urâtenie, roșul, verdele); *stările sufletești* (bucurie, tristețe); *acțiunile* (muncă, luptă, defilare, mersul); *relațiile dintre oameni* (prietenie, tovărășie) etc.

Orice substantiv poate primi un adjectiv, deoarece orice obiect poate avea o însușire: casă înaltă, bucurie mare, înălțime amețitoare, luptă înverșunată. Faptul că substantivul poate primi un adjectiv constituie un **mijloc de control** pentru a nu fi confundat un substantiv care denumește o însușire sau o acțiune cu un adjectiv sau cu un verb. În textul dat, substantivul poate fi însoțit sau nu de un adjectiv. Dacă nu este însoțit de adjectiv, valoarea de substantiv poate fi verificată prin adăugarea unui adjectiv. De exemplu: cuvântul *verdele* din propoziția „**Verdele** este culoarea mea preferată” poate primi un adjectiv: „**Verdele închis** este culoarea mea preferată”. La fel, în propoziția „**Plecarea** lui Mihai m-a mirat”, cuvântul *plecarea* poate primi un adjectiv: „**Plecarea grabnică** a lui Mihai m-a mirat”. Deci, în propozițiile date, cuvintele *verdele* și *plecarea* sunt substantive.

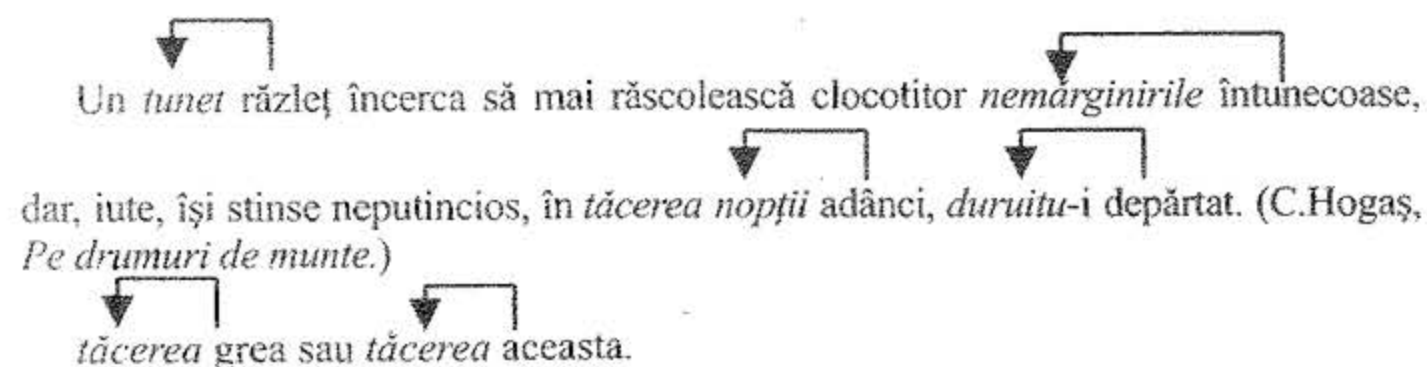
Valoarea de substantiv a unui cuvânt poate fi indicată și de faptul că este determinat de un numeral sau poate primi un numeral: un pom, doi (trei...) pomi; o casă, două case; o luptă, două lupte. Dar numerele nu pot primi decât substantivele care arată obiecte numărabile. Substantive ca foame, sete, lapte, unt, miere, aur, plumb – care nu au formă de plural – nu pot primi un numeral. Valoarea de substantiv a cuvintelor de felul acestora se poate dovedi prin posibilitatea de a primi un adjectiv: foame mare, sete cumplită, unt proaspăt etc. Deci verificarea prin adăugarea unui adjectiv prezintă avantajul că poate fi aplicată oricărui substantiv.

Posibilitatea de a însoți orice substantiv o au și alte adjective (care nu țin de adjectivele propriu-zise), adjective care nu arată însușiri ale obiectelor: acest (această, acești, aceste), acel (acea, acei, acele) și altele: acest (acel) pom, pomul acesta (acela), pomii aceștia, lupta aceasta (aceea), luptele acelea, foamea (setea) aceasta¹ etc. În situațiile în care pentru unele cuvinte nu poți găsi cu ușurință un adjectiv propriu-zis, folosește ca mijloc de verificare unul dintre cele două adjective pronominale (de preferință, adjectivul *acest*): *această plecare* sau *plecarea aceasta* (după cum cere forma substantivului); *acești înțelepți* sau *înțelepții aceștia*.

Exerciții

1. Subliniază substantivele din textele următoare. Dovedește că sunt substantive prin mijloacele de control recomandate.

Model de analiză

Textele de analizat

- a) Din neșfârșite depărtări răzbăteau vibrațiile melancolice ale cornului, tot mai stinse... (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*).
- b) – Înțeleg mahnirea dumneavoastră și e păcat...; o să vă trimit pe doi bătrâni mai veseli. (Em.Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.)
- c) – Fie-mi iertat, sire, ... a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor patriotică. (C.Negruzzi, *Sobieski și românii*.)
- d) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții..., se auzi o zângănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.)

- e) Pe frunza unui nufăr, o broscuță se bucură și ea de frumusețea și răcoarea nopții. (Em.Gârleanu, *Mărinimie*.)
 - f) ...bucuriile (aveau) durată ierburilor. Viața aceasta i-a făcut aspră, neînduplecași și vestiți luptători. (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - g) Un tunet răzleț... răzcoli clocotitor nemărginirile rotunde și un ropot... nedeslușit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - h) Mihai-Vodă se întoarce la Târgoviște. Întoarcerea sa în țară este un marș triumfal. El începu îndată a se ocupa să vindece rănile și ticăloșia ce pustirile războiului aduseseră asupra țării. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazu*.)
 - i) O luptă-i viața, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor. (G.Coșbuc, *Lupta vieții*.)
 - j) Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său răcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormânt a locurilor acestora... Rareori numai albastrul limpede al cerului subțire se pătează de un punct negru; e un vultur prădalnic care ocheste, poate, din înălțimile văzduhului vreo sprintară veveriță. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantive care denumesc fenomene ale naturii, stări sufletești, însușiri, acțiuni (câte două substantive pentru fiecare sens). Substantivele să fie însoțite de adjective.

Locuțiuni substantivale

Numele unui obiect poate fi exprimat și printr-un grup de două sau mai multe cuvinte care, împreună, au înțelesul unui substantiv. Grupurile de cuvinte care au înțelesul unui substantiv se numesc **locuțiuni substantivale**.

Cele mai multe locuțiuni substantivale au rezultat din locuțiuni verbale, prin substantivarea verbului la infinitivul lung:

locuțiuni verbale	locuțiuni substantivale	sensul locuțiunii
a aduce aminte	aducere-aminte	amintire
a ține minte	ținere de minte	memorie
a băga de seamă	băgare de seamă	atenție, grijă
a (-i) părea rău	părere de rău	căință, regret

Din punct de vedere gramatical, locuțiunea substantivală se comportă ca un substantiv: poate avea forme pentru singular și plural, articulate sau nearticulate (*aducere-aminte, aduceri-aminte; aducerea-aminte, aducerile-aminte*); se poate declina (N.A. *aducerea-aminte, aducerile-aminte*; D.G. *aducerii-aminte, aducerilor-aminte*); poate avea un adjectiv (*frumoase aduceri-aminte*).

Cuvintele din care este alcătuită o locuțiune substantivală nu se pot analiza separat. De exemplu, locuțiunea substantivală din propoziția „M-or troieni cu drag *aduceri-aminte*” (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*) se va analiza astfel:

– morfologic – locuțiune substantivală (amintiri); feminin, plural, nearticulată, N.;

– sintactic – subiect.

¹ Adjectivele *acest* (*acesta*) și *acel* (*acela*) sunt adjective pronominale; ele corespund pronomelor *acesta*, *acela*: *Acesta* (*acela*) *îmi place*; *Aceștia* (*aceia*) *îmi plac*.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile substantivale din textele următoare. Arată cu ce substantive se pot înlocui și fă analiza lor morfologică și sintactică.
 - a) Patria e aducerea-aminte de zilele copilăriei... (Al. Russo, *Cântarea României*.)
 - b) Și păreri de rău trecute
Cad pe inima-i trudită,
Ca un stol de păsări mute
Pe-o grădină părăsită. (G. Topârceanu, *Noapte de iarnă*.)
 - c) La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre și umbra unui vis? (M. Eminescu, *Despărțire*.)
 - d) Alaltăieri îi povesteam fabula cu greierele și furnica. Asculta cu mare luare-aminte, zicând numai când mă opream: „Și p-ormă?”... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.)
 - e) Din fundul ei se întind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s-apuce vasul și să-l farne-n bucăți la cea mai mică nebăgare de seamă. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
2. Construiește câte o propoziție în care locuțiunile substantivale *aducere-aminte* și *nebăgare de seamă* să fie la nominativ singular, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care locuțiunile substantivale *părere de rău* și *ținere de minte* să fie la acuzativ singular, cu funcția de complement.

Substantive comune și substantive proprii

Substantivele sunt de două feluri: **comune** și **proprii**.

Substantivele **comune** denumesc toate obiectele de același fel: **om, munte, fluviu** etc.

Substantivele **proprii** denumesc un singur obiect pentru a-l deosebi de celelalte obiecte de același fel: **Mihai, Ceahlău, Dunărea**.

Substantivele **proprii** se scriu cu literă mare la începutul cuvântului.

Substantive simple și substantive compuse

După numărul cuvintelor folosite pentru a denumi un obiect, **substantivele comune și cele proprii pot fi simple sau compuse**: *grădină, floare, floarea-soarelui, primăvară; Mihai, București, Dunărea, Mihai Viteazul, Curtea de Argeș*.

Ortografia unor substantive comune compuse

Substantivele comune compuse se împart în două categorii în ce privește modul de scriere: unele se scriu **cu cuvintele alcătuitoare legate într-un singur cuvânt**, iar altele **cu cuvintele separate și legate prin liniuță**.

I. Substantive compuse care se scriu într-un singur cuvânt:

– *binefacere, bunăstare* (cu sensul de „stare materială bună; prosperitate”), *bunăvoie* (folosit de obicei în expresia „de bunăvoie” = nesilit de nimeni, din

îndemnul propriu), *bunăvoință, binefăcător, binevoitor, răufăcător, răuvoitor, primăvară, untdelemn*;

– *radioascultător, radioemisiune, radiojurnal, radioreportaj, radioreporter* etc.

– *portaltoi, portarmă, portavion, portdrapel* etc.

Substantivele formate prin contopirea cuvintelor prezintă particularitatea că atunci când primul component este un **substantiv**, un **adjectiv** sau un **numeral**, ca la substantivul *primăvară*, termenul respectiv nu se mai comportă ca atunci când este folosit ca un cuvânt liber, adică *nu-și mai schimbă forma și nu mai poate primi articol hotărât*; schimbarea formei primului cuvânt ar rupe unitatea de înțeles a cuvântului compus: „*primăvară, primeveri; bunăstare, bunăstări, bunăvoință*” etc. nu s-ar mai putea scrie împreună, fiindcă fiecare cuvânt a căpătat sensul lui din construcțiile cu cuvinte independente. **Fii atent la unitatea de sens a cuvintelor compuse prin contopire**, mai ales la cele compuse cu termenii *bună-*, *rău-* și *bine-*, la care se face deseori *greșeala de a le scrie cu liniuță între elementele componente sau chiar asemenea unor cuvinte libere*.

Exercițiu

Construiește: câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele compuse formate cu *bine-* și *rău-* (substantivele care cuprind elementul *-făcător* să fie la plural); propoziții în care să folosești trei substantive compuse cu elementul *radio-* și trei cu elementul *port-*.

II. Substantive compuse care se scriu cu elementele componente legate prin liniuță:

– *câine(le)-lup* (*câini-lupi*); *redactor(ul)-șef* (*redactori-șefi*); *mașină-unealtă* (*mașina-unealtă, mașini-unelte*); *zi-muncă* (*ziua-muncă, zile-muncă*); *zi-lumină* (*ziua-lumină, zile-lumină*) etc.;

– *ciubotica-cucului* (*ciubotelei-cucului*); *floarea-soarelui* (*florii-soarelui*); *ochiul-boului*; *pasărea-paradisului* (*păsării-paradisului*) etc.;

– *cal(ul)-de-mare* (*cai-de-mare*); *stea(ua)-de-mare* (*stele-de-mare*) etc.;

– *bună-credință* (*buna-credință, bunei-credințe*); *rea-credință* (*reaua-credință, relei-credințe*); *rea-voință* (*reaua-voință, relei-voințe*); *bună-cuviință* (*buna-cuviință, bunei-cuviințe*);

– substantive formate dintr-un numeral și un substantiv: *dublu(l)-decalitru* (*dubli-decalitri*); *prim(ul)-ministru* sau *prim-ministrul* (*prim-miniștri(i)* sau *primii-miniștri*); *prim(ul)-procuror* (*prim-procurorul*). Când în compunere intră și elementul *vice*, acesta *nu se separă prin liniuță*: *vicepreședinte*.

După cum se vede, la toate tipurile de substantive cu termenii separați prin liniuță cuvintele componente *se comportă ca și atunci când sunt folosite ca părți de vorbire independente, în relații de același fel cu cele din cuvintele compuse*. Ceea ce trebuie observat pentru scrierea cu liniuță este faptul că din îmbinarea cuvintelor respective a rezultat un cuvânt compus cu un conținut nou care se referă la un anumit obiect – *plantă, animal, persoană* etc.

² Compusele *binefăcător, binevoitor, răufăcător* și *răuvoitor* se folosesc și ca adjective: *om binevoitor (răuvoitor etc.)*.

Observă, de asemenea, compusele cu adjectivele **bună** și **rea**, în comparație cu cele de la punctul I formate cu aceleași adjective.

Substantivele compuse de mai jos, alcătuite dintr-un verb la mod personal și un substantiv sau un pronume, sunt **invariabile**: **gură-cască** sau **cască-gură**, **papă-lapte**, **târâie-brâu**, **zgârie-brânză**, **nu-mă-uita** etc.

Exerciții

1. Subliniază substantivele compuse și explică scrierea lor cu liniuță sau ca un singur cuvânt.
 - a) Și ziua trecea, și rătăcitorul zbura mereu... Ce mai straturi de ochiul-boului! „Sunt prea din topor”, băgă de seamă curtezanul... Îngâmfat, se împiedică de o gura-leului: „Mersi, de-alde dumneata găsește și-n câmp...” Mărgăritărelele nu le putea suferi...; Întru cât privește barba-împăratului, îi venea rău numai când se gândea la numele ei. (Em.Gârleanu, *Hoinar*.)
 - b) Moșneagul, fiind un gură-cască... se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea, sfânt era. (I.Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.)
 - c) Era un căluț jigărit și plin de bunăvoință. (M.Sadoveanu, *Ghighiță*.)
 - d) Unde se întorcea Ali, dădea cu ochii de binefăcătorul lui, care... îi apuca mâna și o arăta ca pe un lucru al său: „Uitați-vă, eu i-am scăpat-o”. Azi așa, mâine așa, încât, în scurt, binefăcătorului îi și ieși porecla: „Omul cu trei mâini”. (Em.Gârleanu, *Recunoștința*.)
 - e) ...drept vorbind, și moș Vasile era un cârpănos și un pui de zgârie-brânză, ca și mătușa Mărioara. (I.Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
2. Construiește propoziții sau fraze: cu fiecare dintre substantivele compuse cu adjectivele **bună** și **rea** de la punctul II și cu substantivul **bunăvoință** (motivează folosirea liniuței sau scrierea într-un cuvânt); cu câte două substantive din fiecare dintre celelalte tipuri de substantive compuse scrise cu liniuță.
3. Construiește propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele comune compuse de la punctul II, în alcătuirea cărora intră un numeral.

Ortografia substantivelor proprii

I. Substantivele proprii simple denumesc persoane – *Ion, Maria* –, animale – *Murgu, Joiana* –, localități, ape, munți – *Giurgiu, Dunărea, Carpații* –, întreprinderi – *Metalul* –, ziare – *Adevărul* – etc. Ele se scriu cu literă mare la începutul cuvântului.

Substantivele proprii sunt și **numele de aștri** (planete, stele, constelații): *Mercur, Venus, Pământul, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun, Soarele, Luna, Rarița* (steaua *Sirius*), *Găinușa* (numele constelației *Cloșca-cu-Pui*) etc. Se scriu deci cu inițială mare *Soarele, Pământul, Luna* când aceste cuvinte sunt folosite ca **nume ale corpurilor cerești**, precum și **numele punctelor cardinale** când au sensul **țările, ținuturile** (uneori și **popoarele**) *din apus, din răsărit* etc.: „Tu te lauzi că *Apusul* înainte ți s-a pus?” (M.Eminescu, *Scrisoarea III*).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple. Explică de ce s-au scris cu literă mică cuvintele subliniate din textul *d* și cu literă mare cele subliniate în textele *c* și *e*.

- a) De o parte și de alta a râului se-ntinde mândra așezare a satului Broșteni. De aici încolo Bistrița se îmblânzește. De trei ori și-au ridicat Carpații falangele de stânci împotriva ei. (Al.Vlahuță, *România pitorească*.)
 - b) – Spune-mi mai întâi unde ți se arată această stea...? Manolaș îi răspunse... Adăugă că o vede deasupra celor trei stele ale Rariței.
– Amice, Rarița de care spui este Orionul, regina constelațiilor. (G.Galaction, *O stea prin fereastra lui Manolaș*.)
 - c) Cotropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gătirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a *Răsăritului*... (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - d) Departe, la *răsăritul* din fața noastră, scilicet încă ceva în umbra amurgului...; era cea de pe urmă rază de lumină ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările *apusului*. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - e) O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus!
Toată floarea cea vestită a întregului *Apus*. (M.Eminescu, *Scrisoarea III*.)
 - f) Ele (razele de soare) alcargă... cu fantastica viteză de 300 000 km pe secundă... Dar în calea puternicelor radiații solare, Pământul are instalată o barieră naturală, și anume atmosfera... (H.Chirilei, *Soarele și viața pe Pământ*.)
 - g) – Știi una, moș Luca – zise Zaharia de la o vreme – Găinușa-i spre asfințit, Rarițele de-asemine³...; Haidem să pornim la drum! (I.Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantive proprii simple care denumesc reviste, ziare, planete, stele sau constelații și cuvintele *apusul, răsăritul* folosite ca substantive proprii.

II. Substantivele proprii compuse se împart în două categorii în ce privește folosirea literei mari la inițiala cuvintelor.

1. Substantive care se scriu cu literă mare numai la începutul primului cuvânt. În această categorie intră:

– **titlurile ziarelor, ale revistelor, ale operelor literare, științifice și artistice**: *România liberă, Tineretul liber, Viața românească* (revistă); *Balade și idile* (de G. Coșbuc), *Istoria românilor prin călători* (de N. Iorga);

– **denumirile documentelor de importanță națională sau internațională**: *Legea organizării judecătorești, Regulamentul organic* etc.

Când în interiorul titlului se află un substantiv propriu, acesta se scrie cu literă mare: *Istoria lui Mihai Viteazul* (de N. Iorga).

În articolele și lucrările în care se menționează un titlu sau denumirea unui document, acesta se subliniază sau se pune între ghilimele. În textele tipărite titlurile și denumirile documentelor apar fie între ghilimele, fie cu alt fel de litere decât cele din restul textului.

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să folosești: două titluri de ziare sau reviste; trei titluri de opere literare sau științifice; trei denumiri de documente naționale. Subliniază titlurile și denumirile sau pune-le între ghilimele.

³ Formele literare actuale sunt *de asemenea* și *de asemeni* sau, scrise cu liniuță – *de-așemenea, de-asemeni* – când se redă vorbirea în tempo rapid.

2. Substantive proprii compuse care se scriu cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt, cu excepția cuvintelor de legătură (articolul al sau cel, prepoziția sau conjuncția). La scrierea acestor compuse trebuie observate și situațiile în care se folosește liniuța.

a) La numele de personaje din basme și povestiri, liniuța se folosește în mai mare măsură decât la celelalte substantive proprii compuse, și anume: între două nume cu formă de nominativ-acuzativ – *Rilă-îepurilă*; între un substantiv și alt substantiv la genitiv – *Păunașul-Codrilor*; *Zâna-Zorilor*; între substantiv și adjectiv – *Harap-Alb*, *Făt-Frumos*; între substantiv și prepoziția care leagă substantivele – *Voinic-de-Plumb*; între verb și substantiv – *Sfarmă-Piatră*, *Strâmbă-Lemne*; între toți termenii unor nume neobișnuit de lungi: *Jumătate-de-Om-Călare-pe-Jumătate-de-îepure-Șchiop*, *Făt-Frumos-cu-Moț-în-Frunte* (personaj dintr-un basm de I. L. Caragiale).

b) Tot cu inițială mare la ambele nume și cu liniuță între cuvintele componente se scriu prenumele și numele de familie compuse din două nume de persoană, precum și numele de familie alcătuite dintr-un nume de familie și un nume geografic: *Ana-Maria*, *Radu-Șerban*; *Rădulescu-Pogoneanu*, *Bogdan-Duică Gheorghe* (istoric literar); *Niculescu-Buzău*, *Rădulescu-Motru* etc.

c) Numele împăraților din basme, ale personalităților istorice și literare, formate din nume propriu de persoană și dintr-un substantiv comun care arată rangul, gradul, funcția se scriu cu literă mare și la numele comun: *Aleodor-Împărat*, *Verde-Împărat*, *Sinan-Pașa*, *Șerban-Vodă*, *Mihnea-Vodă cel Rău*, *Mihai-Voievod Viteazul*. Numele rangului se leagă prin liniuță de numele persoanei. Dar în situații de felul împăratul Verde, voievodul Șerban, numele rangului este un substantiv comun.

d) Regula de sub a), în ce privește folosirea liniuței și în cazul prepoziției sau al adjectivului dintr-un substantiv compus, se aplică și numelor de constelații: *Cloșca-cu-Pui*, *Ciobanul-cu-Oile* (numele constelației *Lira*), *Carul-Mare* (= *Ursa-Mare*), *Carul-Mic* (= *Ursa-Mică*) etc.

e) O situație asemănătoare cu cea de la c) este la numele proprii geografice de felul *Broșteni-Deal*, *Domnești-Sat*, *Lehliu-Gară*, substantivul comun fiind adăugat numelui localității în scop de identificare.

La numele geografice liniuța se mai folosește în cazul denumirilor alcătuite din două nume geografice cu formă de nominativ-acuzativ: *Bistrița-Năsăud*, *Cluj-Napoca*, *Popești-Leordeni*, *Iezer-Păpușa* etc.; dintr-un nume comun și un nume geografic propriu, iar numele comun nu mai corespunde cu ceea ce denumește: *Baia-Sprie*, *Ocna-Șugatag*, *Pârâul-Cărbuna* (pădure).

f) În celelalte situații numele proprii geografice formate din două sau mai multe cuvinte se scriu fără liniuță de unire: *Africa Centrală*, *America de Nord*, *Orientul Mijlociu*, *Curtea de Argeș*, *Bolintinul din Vale* etc.

Intrucât în multe cazuri numele proprii geografice și teritorial-administrative cuprind în alcătuirea lor termeni generici – *muntele* (munții), *râul*, *dealul*, *câmpia*, *șoseaua*, *bulevardul*, *strada* etc. –, pentru scrierea corectă a cuvintelor respective trebuie cunoscute situațiile în care numele comun generic face parte dintr-un nume propriu. Numele generic face parte din denumire și deci se scrie cu literă mare când:

– este urmat de un substantiv în genitiv: *Cheile Bicazului*, *Podișul Transilvaniei*, *Munții Măcinului*, *Delta Dunării*, *Valea Jiului*, *Râul Doamnei*, *Parcul Tineretului*, *Strada Arcului* etc.;

– este urmat de un adjectiv: *Munții Apuseni*, *Grădina Botanică*, *Strada Frumoasă* etc.;

– este urmat de o prepoziție și un substantiv sau adverb: *Balta fără Fund* (baltă), *Vârful cu Dor*, *Câmpia de Vest*, *Sâmbăta de Sus* (localitate);

– este însoțit de un numeral cardinal: *Bulevardul 1848*, *Strada 1907*;

– este plasat după un substantiv la nominativ-acuzativ: *Bicaz-Chei*, *Tușnad-Băi*, *Cândești-Deal*, *Udrești-Sat*, *Lehliu-Gară* etc.;

– nu are sens care să corespundă cu ceea ce denumește termenul respectiv: *Câmpia Burnas* (stradă); *Dealul-Floreni* (localitate); *Pârâul-Cărbuna* (pădure) etc.

3. Se scriu cu literă mare la începutul fiecărui cuvânt, cu excepția cuvintelor ajutătoare:

– denumirile evenimentelor: *Comuna* (din Paris), *Reforma*, *Renașterea*, *Unirea Principatelor* etc.;

– denumirile organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul: *Guvernul României*, *Ministerul Învățământului*, *Organizația Națiunilor Unite*, *Facultatea de Litere*, *Institutul de Lingvistică*, *Institutul de Economie Mondială*, *Muzeul Literaturii Române*, *Teatrul German de Stat*, *Uniunea Artiștilor Plastici*, *Liceul Industrial Nr. 5* etc.;

– denumirile sărbătorilor: *Crăciun(ul)*, *Paște(le)*, *Anul Nou*, *1 Decembrie*, *1 Mai* (Întâi Mai), *Ziua Internațională a Femeii* etc.

Când un nume propriu compus începe cu articolul sau cu o prepoziție, articolul sau prepoziția se scrie cu literă mare; *Al X-lea Congres Internațional al Lingviștilor*, *La Om* (vârf de munte), *Între Gârle* (stradă).

Prescurtările de felul *C.F.R.* (*Căile Ferate Române*), *O.N.U.* (*Organizația Națiunilor Unite*) se pot scrie cu punct sau fără punct între literele mari (*CFR*, *ONU*).

Exerciții

1. Subliniază substantivele proprii simple sau compuse. Scrie pe caiet substantivele proprii compuse și explică oral ortografia lor.

a) Hanul (tătarilor) se afla tot la Scărpătești, unde sosise și Mustafa-Pașa cu Bogdan-Vodă. (N. Bălcescu, *Românii supă Mihai-Voievod Viteazul*.)

b) – Astăzi o să vorbim despre Ion-Vodă cel Cumplit, căruia i s-a mai spus și Ion Armeanul. (Z. Stancu, *Descult*.)

c) Petru Poenaru a fost ales, în 1838, membru corespondent al Societății de Științe și Arte din Paris, iar în 1839, membru al Societății de Arheologie din Atena. A fost ales, de asemenea, din 1871, membru al Societății Academice Române. (C. Jalbă, *Petrache Poenaru*.)

d) Tatăl meu era un bărbat... frumos, vesel și savant... Nevoind să facă politică, n-a fost decât profesor la Școala de Poduri și Șosele, la Seminarul Central, director și fondator al Școlii de Arte și Meserii din București, inspector general la Căile Ferate și la Școala de Agricultură de la Herăstrău. (Cincinat Pavelescu, *Mărturisiri*.)

- e) Statu-Palmă-Barba-Cot se repede la foc și din câteva înghițituri soarbe mâncarea lui Strâmbă-Lemne din oală. Strâmbă-Lemne îl prinde de barbă, crapă un lemn și-i pune barba acolo. Când vin de la vânat Tei-Legănat și Sfarmă-Piatră, găsesc pe Statu-Palmă-Barba-Cot agățat cu barba în lemnul cel crăpat. (Vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)
- f) Alegerea lui Cuza fu primită cu mare bucurie pretutindeni, nu numai în întreaga Moldovă, dar și în Țara Românească și în Transilvania. În Iași, în ziua alegerii, Strada Mare gemea de lume... Dincolo de munți „Gazeta Transilvaniei” prezintă în chip elogios pe Cuza. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
- g) În „Cuvântul înainte” al primei fascicule a *Revistei istorice române* arătam că ea este organul Institutului de Istorie Națională de pe lângă Universitatea din București. (Const.C.Giurescu, *Amintiri*.)
- h) De la Gura Motrului în sus, șoseaua se încheie..., prin adâncă închizătură a Oltului. Drumul nostru pe Valea Oltului se încheie la granița țării, din sus de Râul Vadului, la strunga de la Turnu Roșu, care, în vechime, purta marelui nume de Poarta lui Traian. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- i) ...pe vremea aceea, domn în Țara Românească era Mihai Viteazul... Văzând el ce potop de oaste vine asupra-i, se retrase la câteva ceasuri departe de Giurgiu, pe Valea Neajlovului, la locul numit Vadul Călugărenilor. (Al.Vlahuță, *România pitorească*.)
- j) El (Motrul) coboară de sus, dinspre Culmea Frumoasă, de la poalele muntelui Oslea... și trece pe sub zidurile Mănăstirii Strehaia... De-acolo se lasă molatic pe șes deschis până-n Mănăstirea Gura Motrului. Pe toată Valea Motrului..., pornind de la Câmpia Padeșului, de pe plaiul Cloșani până-n șesurile Dunării, prin toate satele Olteniei auzi vorbindu-se de „Domnul Tudor”. (Al.Vlahuță, *România pitorească*.)
- k) ...intră buluc în ogradă tussese: Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se târâiau ațele și curgeau oghelele după dâșii, parcă era oastea lui Papuc-Hogea-Hogegariul. Și-atunci Harap-Alb se înfățișează înaintea împăratului Roș. (I.Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- l) Pe strada Berzei, mergea în copilăria mea... tramvaiul cu cai nr. 12. Venea de la Fabrica de Bere Luther, trecea prin spatele Gării de Nord, ... cotea spre dreapta, pe strada Bucovinei, apoi prin strada Virgiliu dădea în Berzei, cobora... spre Cișmigiu, apoi spre Liceul Lazăr, ajungea, suind, la Casa de Depuneri în Calea Victoriei și pe strada Carol în jos, apuca pe Calea Rahovei. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
- m) La 1857, pe când se fierbea Unirea la Iași, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu și alții, au găsit cu cale să cheme la adunare și câțiva țărani fruntași..., spre a lua și ei parte la facerea acestui mare și nobil act național. (I.Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.)
- n) – A vrut să meargă pe cablu în mâini? Da, înțeleg.
Și astfel, în acea dimineață..., șeful Inspectoratului Minier din Petroșani începu ancheta celei mai ciudate și mai tragice nenorociri din câte au fost vreodată pe Valea Jiului. (Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.)
- o) Acest turn... e scump românilor... El a văzut, unul după altul, pe Mircea cel Bătrân, Dracula-Vodă, Vlad Țepeș, Radul cel Mare, Radul de la Afumați, Mihai Viteazul și Matei Basarab, toți voievozii noștri cei mari și vestiți. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul*.)
- p) *Capra cu trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac* dovedește că prostul are noroc; ... *Povestea porcului* arată că, pentru o mamă, și cel mai pocit

prunc e un Făt-Frumos; *Fata babei și fata moșneagului* este vestita dramă a copiilor vitregi. (G.Călinescu, *Ion Creangă – viața și opera*)

2. Construieste propoziții sau fraze ori compune un text unitar în care cuvintele *vodă, voievod, împărat, deal, vale, câmpia, șoseaua, calea, strada* să fie folosite: 1) ca *termeni ai unor substantive proprii*; 2) ca *substantive comune* care să preceadă un substantiv propriu pe lângă care, în anumite situații, ar putea forma un substantiv compus. Motivează valorile pe care consideri că le-ai dat substantivelor respective.
3. Alcătuieste *itinerarul unei excursii* în care să fie prevăzută și vizitarea unor întreprinderi, uzine, muzee, școli etc. Motivează felul în care ai scris substantivele proprii compuse.
4. Construieste câte două propoziții sau fraze în care să se afle nume proprii compuse din categoriile prezentate sub II, 2. a), b) și d). Subliniază numele proprii compuse cerute și motivează oral ortografia lor.

Genul substantivelor

1. În limba română, substantivele pot fi de *genul*

masculin:	<i>un frate,</i>	<i>doi frați;</i>
feminin:	<i>o colegă,</i>	<i>două colege;</i>
neutru:	<i>un drum,</i>	<i>două drumuri.</i>

Exercițiu

Subliniază substantivele din textele următoare și analizează-le arătând: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii) și genul.

- a) Granguri zglopii fluierau din vârful arinilor, gaițe se strigau peste poiene și, de pe un deal pe altul, mierlele se îngâneau cu melodioase glasuri. (G. Topârceanu, *Într-o dimineață de primăvară*.)
- b) Și trecătorii de pe podul (de) deasupra Râului Târgului, soldați, femei, par umbre rele... Numai lumina întreagă a centrului împrăstie norul de nelămurită tristețe care a învăluit pe neașteptate sufletele. (N.Iorga, *Privești din țară*.)
- c) Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mahnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri. (I.Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- d) Când m-am prezentat la poarta căminului studentesc de pe Strada Cheiului..., ca proaspăt student al Facultății de Istorie din București, purtam încă armă;... abia mă întorsesem dintr-un spital de răniți din Cehoslovacia (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbaților*.)

II. Diferența de sex pentru substantivele care denumesc ființe se exprimă în două feluri:

- a) prin întrebuintarea unor *cuvinte diferite* la masculin și feminin: *bărbat – femeie; băiat – fată; oaie – berbec; cocoș – găină* etc.;
- b) prin formarea femininului de la masculin: *nepot – nepoată; prieten – prietenă; urs – ursoaică* sau a masculinului de la feminin: *vulpe – vulpoi; rață – rățoi*.

Substantivele care au femininul format de la masculin sau masculinul format de la un feminin se numesc **substantive mobile**.

Unele substantive, nume de animale, au o **singură formă pentru a denumi ambele sexe**: *elefant, vultur, dihor, veveriță, fluture* etc. Acestea se numesc **substantive epicene**⁴.

Exercițiu

Subliniază substantivele nume de ființe și scoate-le pe trei coloane: 1) cele care exprimă diferența de sex prin cuvinte diferite; 2) substantivele mobile; 3) substantivele epicene. Analizează genul celor de la punctele 1 și 2.

- Lupii, urșii îmi fac slujbă, lei chiar mi se supun.
Adevărul d-un preț mare, când le poruncesc ei spun.
(Gr. Alexandrescu, *Epistolă. Marelui logofăt I. Văcărescu*.)
- Vin țânțarii lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-aștepta-ndărătul ușii. (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*.)
- Jucau sârba porumbeii, Numai cioara cu cimpoiul,
Că e jocul lor, Tot izbind cu el,
Și-au luat la joc cârsteii Se bătea cu pițigoii,
Pe-o rătușcă – vai de mină! Iar sitarul dup-o ușă
Graurul juca pe vine, Se certa c-o găinușă
Barza-ntru-un picior. Pentr-un gândăcel.
(G. Coșbuc, *Nunta în codru*.)
- Însă a doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei... și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea:
– Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care... ne trezește desdiminează la lucru de atâția ani!? (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

Numărul substantivelor

I. Prin formele pe care le iau în vorbire, substantivele pot arăta un singur obiect sau mai multe obiecte de același fel, adică **numărul** obiectelor. În mod obișnuit, substantivele au o formă pentru **singular**, formă care arată **un singur obiect**, și o formă pentru **plural**, care arată **mai multe obiecte** de același fel:

- singular: *frate, copac, casă, școală, tablou*;
- plural: *frați, copaci, case, școli, tablouri*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie substantivele la numărul singular și cu două linii substantivele la numărul plural. Analizează-le arătând: felul lor (simple sau compuse, comune sau proprii, mobile sau epicene), genul și numărul.

- Și mamele cântau la urechea pruncilor din scutece, să le transmită chiar de la vârsta aceea, cea mai frumoasă dintre melodii, cântecul... apărării pământului strămoșesc! Și tații cântau, înalt și solemn, însă cu un ochi la băieții lor, ca nu cumva în loc să cânte, să se uite la fluturii abia ieșiți parcă din razele de soare!

⁴ Denumirea *epicene* vine de la adjectivul din limba greacă „epikoinos” = comun, în sensul de nediferențiat. În cazul substantivelor, *epicen* înseamnă care nu face diferențierea după sex.

„Muri-vom până la unul...!” sunau cuvintele fierbinți ca focul. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)

- Bolta și-a cernit năframa
Ca o mamă întristată,
Floarea-soarelui pe câmpuri
Pleacă fruntea-ngândurată. (O. Goga, *Sara*.)
- Făt-Frumos își spală fața în baia de lacrimi, apoi... se culcă să doarmă în patul cu flori... și Florile toate s-adunară... ținând sfat lung cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor flutur albastru... (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
- Voi, munților mândri, moșnegi cununăți
Cu stelele bolții albastre,
În leagănul vostru de codri și stânci
Dorm toate poveștile noastre. (O. Goga, *În munți*.)

II. Unele substantive au forme numai pentru singular. În această categorie intră foarte multe **substantive proprii**, lucru explicabil, pentru că ele denumesc un singur obiect, considerat izolat: *Oltul, Constanța* etc.; **substantive comune** care denumesc **epoci istorice, religii**: *sclavagism, feudalism, creștinism, mahomedanism, catolicism* etc.; **calități sau însușiri**: *înțelepciune, curaj* etc.; **stări organice**: *foame, sete* etc.; **materie**: *aur, fier, zinc, miere, mazăre* etc.; **sporturi**: *fotbal, volei* și altele.

Alte substantive au numai forme de plural: *câlți, zori, Carpați, Bucegi, Fântânele* etc. Numele de localități cu formă de plural au înțeles de singular, pentru că ele denumesc o singură localitate.

O altă categorie de substantive cu formă de plural au alt înțeles decât **substantivul cu formă de singular**: *frig – friguri* (denumirea unei boli); *grâu – grâne* (denumire generală pentru cereale); *fier – fiare* (cu sensul *obiecte de fier* – *fiare vechi* – sau *cătușe, lanțuri*) etc. În cazurile de acest fel, **forma de plural reprezintă alt substantiv decât forma de singular**.

Exerciții

- Subliniază cu o linie substantivele comune sau proprii care au formă numai pentru singular și cu două linii pe cele care au formă numai pentru plural.
 - De-aici pornește marele braț al Dunării – canalul Borcea – care trece prin fața orașului Călărași și... curge între deșertul pururea însetat al Bărăganului și suhaturile mlăștinoase ale ostrovului Balta. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - O, tu crai cu barba-n noduri ca și călții când nu-i perii,
Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii. (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*.)
 - Din vârful de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-ațâță
jăratul ascuns
sub vâlul lor subțire de cenușă. (L. Blaga, *Amurg de toamnă*.)
 - În pântecul acestor munți zac comorile minerale cele mai felurite din Europa:
sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul... și, în sfârșit, metatul cel

mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care îl vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor.

Astfel este Țara Ardealului. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

e) Când au dat zorile, mă scol, mă spăl, îmi aprind pipa... și-i poftesc în casă. (I. Agârbiceanu, *Costinaș*.)

f) Așa, Ursei,
Pune-ți botul pe genunchii mei –
Și uită-mi-te-n ochi cu bunătațe. (T.Arghezi, *Prietenie*.)

g) Pe umeri pletele-i curg rău –
Mlădie ca un spic de grâu,
Cu șorțul negru prins în brâu,
O pierd din ochi de dragă. (G. Coșbuc, *Numai una*.)

h) Pe dealuri se-nalță solare
podgorii albastre și sonde.
Râuri, spre alte seminții,
duc slava bucatelor blonde. (L. Blaga, *Țară*.)

i) Cum intrai, cuconul Tache îmi zise: „Îndeplinește porunca lui vodă”. Atunci luai
fiarele din mâna stegarului, mă aplecai și le pusei clucerului de picioare. (I.Ghica, *Scrisori către V.Alecsandri*.)

2. Construiește șase propoziții în care să se afle alte substantive care denumesc epoci istorice și religii.

Substantive cu sens colectiv

I. Substantivele cu sens colectiv *denumesc o totalitate de obiecte de același fel: muncitorime, mulțime, boierime, burghezie, nobilime, stol, roi, cârd, grup, popor, oaste, grămadă* etc.

Substantivele cu sens colectiv nume de clase sau grupuri sociale – *muncitorime, țărănime, boierime, nobilime* etc. – **au numai formă de singular.**

Exercițiu

Subliniază substantivele cu sens colectiv și analizează genul și numărul lor.

- Nene Ștefan!... n-a mai rămas bieților creștini nici cenușă în vatră. Fuge lumea peste Dunăre; s-au spart o mulțime de sate. (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.)
- Rândunelele s-au adunat pe șoseaua mare, din toate streșinile împrejurimii... Nu știu dacă sunt câteva mii, câteva zeci de mii, câteva sute de mii, câteva milioane, căci ochiul deprinde să numere pâcurile, stolurile, roiurile și frunzele. (T.Arghezi, *Dați-vă jos încet*.)
- Se adunase lume în jurul lor..., mai ales că femeile ieșiseră pe la porți ca să deschidă vacilor, căci se întorcea cireada satului de la pășune, acoperind soarele care scăpăta roșu și mare. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- Care cu poveri de muncă
Vin încet și scârțâind;
Turmele s-aud mugind,
Și flăcăii vin pe luncă
Hăulind.
Cu cofița pe-ndelete,
Vin neveste de la râu;
Și cu poala prinsă-n brâu
Vin cântând în stoluri fete
De la grâu. (G. Coșbuc, *Noapte de vară*.)

⁵ Fii atent la ortografia acestor substantive. Ele sunt formate cu ajutorul sufixului *-ism*; deci este greșit să scriem „feudalizm, catolicizm” etc.

II. Substantivele cu sens colectiv, când au formă de singular, se înlocuiesc cu un pronume la numărul singular: „**Țărănimea** a luptat pentru drepturile ei; ea s-a răsculat în 1907...” **Fii atent la acest lucru. Trebuie să te conduci după forma de singular a substantivului, nu după înțelesul colectiv.**

Exercițiu

Construiește câte două fraze în care substantivele cu sens colectiv *boierimea, burghezia, țărănimea, muncitorimea* să aibă funcția de subiect al primei propoziții, iar în a doua propoziție, substantivul colectiv să fie înlocuit prin pronume personal.

III. Când un substantiv cu sens colectiv are funcția de subiect, verbul predicativ se pune la numărul singular sau plural, după cum substantivul colectiv are formă de singular sau plural: „**Stolul** a zburat”; „**Stolurile** au zburat”; „**Muncitorimea** s-a adunat în curtea fabricii”. Chiar în construcțiile de tipul: „**Stolul de vrăbii** a zburat”, verbul predicativ trebuie pus tot la singular, pentru că acordul predicatului se face cu subiectul *stolul* (substantiv la numărul singular), nu cu atributul „(de) vrăbii”.

Exerciții

1. Subliniază substantivele cu sens colectiv, apoi completează locurile libere cu predicatele propozițiilor, exprimate prin verbele indicate înaintea fiecărui text, acordându-le cu numărul substantivelor pe care le-ai subliniat.

¹⁾ a se tulbura; ²⁾ a căuta (ambele verbe la perfectul simplu).

a) Oastea vizirului ¹⁾, toată năpădită ca de-o furtună. Românii lovesc orbește. Mulțimea nebună de groază, ²⁾ scăparea-n fugă. (Al.Vlahuță, *România pitorească*.)

a se lăsa (la perfectul simplu).

b) Un stol de grauri, pieziș, în apropiere. (Em. Gârleanu, *Tovarășii*.)

¹⁾ a se rupe; ²⁾ a cădea (ambele verbe la indicativul prezent).

c) Cu tropote roibii de spaimă pe mal

Rup frâiele-n zbucium și saltă;

Turcimea-nvrăjbită ¹⁾ de-olaltă

Și ²⁾-n mocirlă... (G. Coșbuc, *Pașa Hassan*.)

¹⁾ a se aduna; ²⁾ a sta (ambele verbe la perfectul compus).

d) ¹⁾ popor de pretutindenii, umplând împrejurimea. Toată boierimea ²⁾ lângă tronul domniei după protocol. (M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.)

2. Înlocuiește substantivele subliniate cu substantivele colective corespunzătoare și fă acordul predicatelor cu numărul substantivului colectiv atât în propozițiile în care subiectul este exprimat, cât și în propozițiile în care subiectul este subînțeles.

a) Țăranii așteptau cu răbdarea tradițională, fiindcă timpul n-are preț decât în toiul muncilor. (L.Rebreanu, *Răscoala*.)

b) Boierii, prinzând de veste despre acestea, se traseră înapoi pe drumul Craiovei. (Al.Odobescu, *Doamna Chiajna*.)

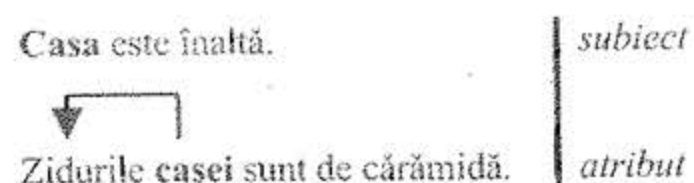
c) Nobilii... erau împărțiți în deosebite păreri și partide. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

3. Construiește câte o propoziție în care subiectul să fie exprimat prin substantivele cu sens colectiv, urmate de atributele date: **turma de oi, roiul de albine, cârdul de copii, stolul de rândunele.**
Subliniază predicatele și verifică acordul cu subiectul.

Declinarea substantivului

Cazurile substantivului

Substantivul poate avea în propoziție diferite funcții sintactice: **subiect, atribut, complement** sau poate intra în alcătuirea predicatului care arată **ce este, cine este, cum este, al cui este** obiectul denumit prin substantivul cu funcția de subiect. Aceste funcții sintactice sunt exprimate prin diferite forme ale substantivului:

Funcțiile sintactice ale substantivului pot fi exprimate numai prin forma substantivului sau cu ajutorul articolului hotărât alipit la sfârșitul substantivului ori prin construcții alcătuite cu articolul al (a, ai, ale) sau cu o prepoziție.

Cele din urmă raze luciră în turfurii de gheață ai streșinii.../ Era liniștel și fumurile satului suiau drepte în văzduh./ (M. Sadoveanu, Baltagul).

Subiectele raze și liniște sunt exprimate numai prin forma substantivului, fără nici un alt adaos. Subiectul fumurile este exprimat prin substantivul fumuri, căruia

i s-a adăugat articolul -le. Complementele – (luciră) în turfurii, (suiau) în văzduh

– și atributul – (turfurii) de gheață sunt exprimate cu ajutorul prepozițiilor în, de.

Exprimarea atributului (turfurii)... ai streșinii – s-a realizat cu ajutorul a două articole (ai și -i), iar exprimarea atributului – (fumurile) satului – s-a realizat cu ajutorul articolului -lui.

Fără articolele sau prepozițiile folosite, substantivele restrictive ar fi fost lipsite de sensurile sintactice pe care le au în propoziție, pentru că textul ar fi apărut astfel: Cele din urmă raze luciră turfuri gheață streșinii... fumuri sat suiau drepte văzduh.

Formele pe care le ia substantivul pentru a exprima funcțiile lui în propoziție se numesc cazuri.

Formele cazurilor se numesc forme cazuale.

Articolul și prepoziția sunt părți de vorbire cu rol de instrumente gramaticale pentru exprimarea cazurilor.

În limba română substantivul are cinci cazuri: **nominativ, acuzativ, dativ, genitiv și vocativ.**

Totalitatea formelor și a construcțiilor cazuale ale unui substantiv constituie **declinarea** aceluia substantiv.

În declinare, substantivul poate fi articulat cu articolul hotărât (omul, oamenii, casa, casele etc.) sau fără articol hotărât (om, oameni, casă, case etc.). Declinarea substantivului cu articol hotărât se numește **declinare articulată**, iar declinarea fără articol hotărât se numește **declinare nearticulată**.

Cazurile nominativ și acuzativ

Cazul nominativ

I. Substantivul la cazul nominativ are, de obicei, funcția de subiect. Având funcția de subiect, substantivul la nominativ arată **cine face acțiunea** sau **cine are însușirea exprimată prin predicat**:

Un copil se apropie de noi.	Cine se apropie? – (un) copil.
Copilul e vesel.	Cine e vesel? – copilul.

Exercițiu

Subliniază predicatele propozițiilor din textele următoare. Caută subiectele exprimate prin substantive și subliniază-le. Analizează substantivele cu funcția de subiect, arătând: felul substantivului, numărul și cazul.

- Cerul abia se rumenise; picăturile de rouă încă nu se prefăcuseră în mărgăritare.../ (Em. Gârleanu, Mai sus!)
- Brobonit de rouă, pământul doarme încă în lumina umedă și nehotărâtă a dimineții./ (Al. Vlahuță, România pitorească.)
- În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur./ (M. Sadoveanu, Nicoară Potcoavă.)
- Zarea și picură argintul
Pe ovezele de aur./
Ostenit, din aripi bate,
Ca un vis pribeag, un graur./ (O. Goga, Sara.)
- Sus în brazii de pe dealuri
Luna-n urmă ține strajă/
Iar izvorul, prins de vrajă,
Răsărea sunând din valuri./ (M. Eminescu, Povestea teiului.)

II. Substantivul la nominativ poate fi articulat sau nearticulat. Prin substantiv articulat se înțelege substantivul articulat cu articolul hotărât enclitic: *omul, oamenii, casa, casele* etc.

Substantivul nearticulat poate fi însoțit sau nu de articolul nehotărât:

În stânga se desface o vale largă... Din fundul acestei văi s-aude... **un vuiet**...
Se deschid **privești** mărete în depărtarea zărilor. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
În analiza gramaticală, **articolul nehotărât se ia împreună cu substantivul.**
Substantivele la cazul nominativ au următoarele forme:

Formele articulate

Substantive comune						Substantive proprii	
Sg.	m.	omul	fratele	codrul	fiul	Caraimanul	—
	n.	dealul	teatrul	fluviul	paiul	—	—
	f.	casa	basmaua	ziua	vulpea	Dunărea	Maria
Pl.	m.	oamenii	frații	codrii	fiii	—	—
	n.	dealurile	teatrele	fluviile	paiele	—	—
	f.	casele	basmalele	zilele	vulpile	—	—

Formele nearticulate

Substantive comune						Substantive proprii	
Sg.	m. (un)	om	frate	codru	flu	Caraiman	Ion
	n. (un)	deal	teatru	fluviu	pai	—	—
	f. (o)	casă	basma	zi	vulpe	Dunăre	—
Pl.	m. (niște)	oameni	frați	codri	fii	—	—
	n. (niște)	dealuri	teatre	fluvii	paie	—	—
	f. (niște)	case	basmale	zile	vulpi	—	—

Exerciții

- Subliniază cu o linie predicatul fiecărei propoziții și cu două linii subiectul. Analizează substantivele prin care sunt exprimate subiectele, arătând: felul lor, genul, numărul, cazul și dacă sunt articulate cu articolul hotărât enclitic sau nearticulate. Pentru cele nearticulate enclitic, arată dacă sunt însoțite sau nu de articolul nehotărât.
 - Ploaia nu stătuse... / Un vânt rece îndoia iarba cosită. / Muntele se vedea îndepărtat, învăluit în neguri. (E. Barbu, *Pe ploaie*.)
 - Niște sănii săgetau pe drumurile de cremene ale gerului. / Sunau clopoței telegarilor, spărgând în răsunete de argint tăcerile albe. / Păduri mohorâte se zăreau, cu brazi încărcăți de chiciură. (E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.)
 - Ziua-nfloarește-albastră, în noaptea din fereastră. / Zăbranicul perdelei tresare-ncet / și trece. / Întregul cer s-așază la geamuri ca o glastră. (T. Arghezi, *Îngânare*.)
 - Doar izvoarele suspină / Pe când codrul negru tace; / Dorm și florile-n grădină — / Dormi în pace! (M. Eminescu, *Somnoroase păsărele*.)
 - Sara pe deal buciul sună cu jale. / Turmele-l urc / stele le scapără-n cale. (M. Eminescu, *Sara pe deal*.)

- Numai moșul povesteste, Dumiriți de-o pildă veche, / Așezat pe fața vetrui — / Îl ascultă doi cumetri. (O. Goga, *Pace*.)
- Construiește câte o propoziție în care substantivele *patriotism, eroism, creștinism* (articulate) să aibă funcția de subiect.

III. Într-o propoziție pot fi două sau mai multe substantive la nominativ cu funcția de subiect. Deci o propoziție poate avea **subiect multiplu**:

Mai rămăseseră pe lângă vetre **moșnegii, femeile și copiii**. (G. Galaction, *La vulturi!*)

Exerciții

- Subliniază cu o linie predicatele. Dacă textul cuprinde fraze, desparte-le în propoziții. Subliniază cu două linii substantivele cu funcția de subiect. Fă analiza morfologică a acestor substantive.
 - Întâi a înflorit salcia de lângă poartă. Pe urmă au înflorit duzii, salcâmi, corcodușii. / Au înflorit câmpurile. Berzele, rândunelele au venit. (Z. Stancu — *Desculț*.)
 - În lan erau feciori și fete / Juca viața-n ochii lor, / Și ei cântau o doină-n cor, / Și vântul le juca prin plete. (G. Coșbuc, *Vara*.)
 - Valea (Râmnicului) se deschide ca o carte, — pe malurile-i revărsate (...) se înfig gospodării, căsuțe rare, fânețe-ngrădite cu leături, fâșioare de livezi (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - În toamna anului 1939, pe niște ploi putrede, am văzut cum se risipea Polonia; treceau peste Ceremuș rămășițe de regimente și lungi șiruri de mașini și care cu pibegi (E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.)
- Construiește trei propoziții în care să se afle două sau mai multe substantive la nominativ, cu funcția de subiect. Subliniază-le și fă analiza lor morfologică.

IV. Substantivul la nominativ poate avea și funcția de **nume predicativ**. Substantivul la nominativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebarea **ce (cine) este?**, pusă pe lângă subiect:

Negreșit, muncitorul e stâlpul României!	Ce e (este) muncitorul (S)? — stâlpul (României). Cine este prietena (S)? — Ileana.
(Al. Odobescu, <i>Muncitorul român</i> .)	
Prietena ei este Ileana.	

Într-o propoziție pot fi unul, două sau mai multe substantive la nominativ cu funcția de nume predicativ. El îmi este frate și prieten. Ce este el? — frate și prieten.

Această propoziție are **nume predicativ multiplu**.

Exerciții

- Subliniază predicatele cu o linie și subiectele cu două linii. Analizează substantivele prin care sunt exprimate subiectele și numele predicative, arătând: felul lor, genul, numărul, cazul, dacă sunt articulate sau nu și funcția sintactică.
 - Avuțiile de aur sunt pieritoare; / ... munca e bogăție veșnică... / Doina și iar doina!... cânticul meu e versul de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului... / Trist e cânticul în sărbătorile satului. / „Birul îi greu, / podvoda e

grea!..."/ Poporul e stâlpul țării.../ fiecare părticică de pământ e văpsită cu sângele lui.../ (Al. Russo, *Cântarea României*.)

b) – Din sfera mea venii cu greu/

Ca să te-ascult și-acuma/

Și soarele e tatăl meu/

Iar noaptea-mi este muma/ (M. Eminescu, *Luceafărul*.)

c) El e sol/ precum se vede/

Și s-avântă/ și se crede/

Mă-sa l-a trimis în sat/

Că-i bărbat/

Vezi/ de-aceea-i încruntat/

(G. Coșbuc, *Iarna pe uliță*.)

d) Pământul nostru-i scump și sfânt/

Că el ni-e leagăn și mormânt/ (G. Coșbuc, *Noi vrem pământ!*)

2. Construiește trei propoziții în care substantivele *feudalismul*, *capitalismul* și *creștinismul* să fie la cazul nominativ, cu funcția de nume predicativ.

V. Substantivul la nominativ poate avea și funcția de **atribut**. Substantivul la nominativ cu funcția de atribut răspunde la întrebarea *care?*, pusă pe lângă substantivul determinat:

Și părintele *Ioan* de sub deal,
Doamne, ce om vrednic...mai era!
(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

Care părinte? – *Ioan*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele, cu două linii substantivele la nominativ cu funcția de subiect și cu o linie întreruptă substantivele la nominativ cu funcția de atribut. După modelul dat mai sus, indică prin săgeată substantivele determinate de attribute exprimate prin substantive la nominativ.

- ... și satul Humulești... nu-i un sat lăaturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii.../ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Bunicul meu, Manole Crețu, la noi în Viișoara în răzășia lui, văzuse lumina lumii./ (M. Sadoveanu, *Sfaturi vechi*.)
- Încălărat și mai semeț decât Alexandru Machedon, sălta în tamiță badea Ghiță Botgros, purtând în partea stângă o pavază de lemn din vremea veche,/ când era tânăr strămoșul David./ (M. Sadoveanu, *Nicoara Potcoavă*.)
- Oaspeții caselor noastre, cocostârci și rândunele, Părăsit-au a lor cuiburi/ și-au fugit de zile rele./ (V. Alecsandri, *Sfârșit de toamnă*.)
- Cu noi ședea și Bodrângă, un moșneag fără căpătâi, însă de tot hazul./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

Cazul acuzativ

I. La cazul acuzativ substantivele au aceleași forme ca și la nominativ.

Substantivele la cazul acuzativ pot fi folosite *fără prepoziție* sau *cu prepoziție*:

Țugurlan... se aplecă să *strângă iarba*. (Marin Preda, *Moromeții*.)

Îmi ticăia inima, *așteptam pe Bănică*. (B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*.)

Substantivul la **acuzativ fără prepoziție** are totdeauna funcția de **complement obiect direct** (arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea exprimată de verbul determinat) și răspunde la întrebarea *ce?* pusă pe lângă verbul determinat: *ce să strângă?* – *iarba*.

Substantivul la **acuzativ cu prepoziția pe** are funcția de **complement obiect direct** când arată obiectul asupra căruia se exercită direct acțiunea și răspunde la întrebarea *pe cine?* – *pe cine așteptam?* – *pe Bănică*. Substantivele la acuzativ cu prepoziția *pe* și cu funcția de complement obiect direct denumesc de obicei persoane sau animale.

În analiza gramaticală *prepoziția trebuie luată cu substantivul*, pentru că ea ajută la exprimarea complementului și îi dă acestuia un anumit sens în propoziție: *pe cine?*, când substantivul are funcția de complement obiect direct; *cu cine?*, *la cine?*, *unde?* etc., când substantivul are alte funcții sintactice.

Exercițiu

Subliniază predicatele. Subliniază, după aceea, în mod diferit întâi substantivele la nominativ cu funcția de subiect, apoi pe cele la acuzativ cu funcția de complement care răspunde la întrebarea „ce?” sau „pe cine?”. Notează deasupra lor cazurile (N. sau Ac.). Indică prin săgeată verbele determinate de substantivele la acuzativ. De exemplu:

Ac.

N.

Oamenii strâng *recolta*). Arată oral dacă substantivele sunt articulate sau nu.

- Deodată o sulită de foc străbate perdeaua de arbori./ Porțile zilei se deschid./ (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- Cerul plumburiu de toamnă cernea o bură rece, cenușie./ Din văzduh cădea repede înserarea./ Tufele de pe marginea drumului îmbrăcau forme ciudate.../ (I. Agârbiceanu, *Marin*.)
- Obrajii bunicului erau roșii și calzi./ Și surâzând fericit, răspundea fie-sei:/ – Lăsați pe copii să vie la mine! (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
- Să mergem... chiar acum la Tiță Uie./ să ne sfătuim./ Să-l chemăm și pe Lișcu Stângaci și pe Ivan Tănțu./ (Z. Stancu, *Descult*.)
- Viscolele vânturau/ și vânzoleau zăpezile neprihănite.../ Bursucii dormeau ascunși în bârloguri.../ Iepurii... rodeau tufișurile de mărunți măceși.../ Pe coșurile bordeielor ciobănești..., se ridicau, negre, fuioare de fum./ (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)

II. Fii atent să nu confunzi acuzativul fără prepoziție cu nominativul.

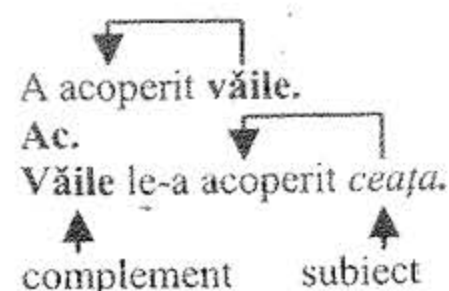
Atenție mai mare cer propozițiile în care subiectul nu este exprimat sau în care substantivul la acuzativ se află la începutul propoziției. De exemplu:

N.

Ac.

Ceața a acoperit *munții*.

Ac.

Subiectul este subînțeles: *ceața*.

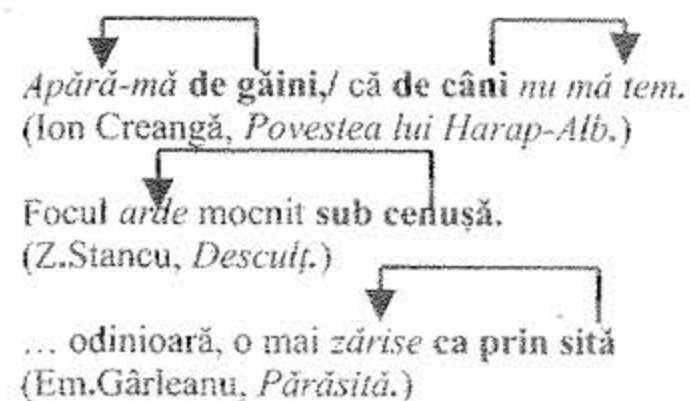
– Pentru a evita greșelile, trebuie să faci analiza în ordinea următoare: sublinierea predicatului; găsirea subiectului, adică a substantivului la nominativ care arată cine face acțiunea; dacă subiectul nu este exprimat, îl scrii deasupra predicatului (*el, ea* etc.). Numai după aceste operații poți trece la analiza celorlalte substantive.

Exerciții

1. Subliniază predicatele, apoi în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ care răspund la întrebarea *ce?* sau *pe cine?*, ținând seama de recomandările de mai sus. Dacă în unele propoziții subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra predicatului (*eu, tu, el, ea* etc.). Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.
 - a) Săniile lunecau ușor, lăsând dungi lucii, vineții.../ lemnele de foc le aduceau oamenii, așa întregi, din pădure./ (I. Agârbiceanu, *Lupul*.)
 - b) – Nu prea cunosc locurile./ răspunse Ștefan./ Da om întreba pe un român./ Poate știe și moșneagul ista./ Moșule! știi drumul la Hârlău?.../ Din car, moșneagul deschise doi ochi rotunzi.../ nu-l cunoștea./ – Da las’/ că tot ajungem noi!/ zise Ștefan/ și, ridicându-și biciul, trecu repede înainte./ ca să-și îndemne roibii./ (M. Sadoveanu, *Mergând spre Hârlău*.)
 - c) Ziua scade./ noaptea crește./ Și frunzișul mi-l rărește./ Bate vântul frunza-n dungă./ – Cântăreții mi-i alungă./ (M. Eminescu, *Ce te legeni...*)
 - d) De deșarte vise să nu ne-nșelăm;/ Moarte și sclavie la străini aflăm./ Viitor de aur țara noastră are./ Și prevăd prin secolii a ei înălțare./ (D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii*.)
 - e) – ...prindeți vitele!/ Au scăpat vitele!/ Vacile rupseseră țarul făcut.../ și porniseră sălbatic, mugind.../ – Legați-l pe Vlase!.../ Băgați copiii în pod, la Vlase!/ (Șt. Bănuțescu, *Mistreții erau blânzi*.)
2. Construiește câte o propoziție în care substantivele *cenușă, cătușă, plajă, strajă* să fie la cazul nominativ, nearticulate, cu funcția de subiect, și alte propoziții în care aceleași substantive să fie la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.
3. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantivele *zi, basma, stea, perdeă, rouă*⁶ la acuzativ, singular, articulate, fără prepoziție.

⁶ Observă ortografia formei articulate, care se termină în diftongul *-ua*, nu *-oa* (*ziua, roua* etc.).

III. Substantivele la acuzativ pot fi precedate și de alte prepoziții, în afară de *pe – cu, către, ca, de, de la, din, în, spre, pentru, pe la, sub* etc. –, cu ajutorul cărora substantivul poate exprima diferite complemente:

compl. obiect, indirect prepozițional: – de cine apără(-mă)? de cine nu mă tem?

compl. circ. de loc - unde arde?

compl. circ. de mod - cum zărise?

Substantivul la acuzativ cu prepoziția *pe* nu este totdeauna complement obiect direct. De multe ori prepoziția *pe* servește la exprimarea complementului circumstanțial de loc:

Se așază pe răzor. (L. Rebreanu, *Ion*.) *Unde se așază? – pe răzor.*

Exerciții

Subliniază în mod diferit substantivele la nominativ și pe cele la acuzativ, precedate sau nu de prepoziții, și indică prin săgeată verbele determinate. Analizează substantivele subliniate arătând: cazul, dacă sunt articulate sau nu și funcțiile lor sintactice.

- a) Câți domnitori și mitropoliți s-au rânduie la scaunul Moldovei./ de când e țara asta./ au trebuit/să treacă măcar o dată prin Humulești, spre mănăstiri./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- b) Iarba ne ajunge la umeri./ S-a umplut pământul de prepelițe.../ Dacă ți-e cald./ intri în iarbă/ să te scalzi./ Așa fac fetele lui Arșunel./ fug... din așternut./ aleargă pe câmp/ și intră/ unde e iarba mai mare./ (Șt. Bănuțescu, *Iarna bărbatilor*.)
- c) – Nu te supăra, domnu Calistrat./ eu întreb pe băiat/ dacă nu citește ceva pe baltă.../ – Gheorghii.../ mi se pare/ că pe baltă e scris sânge/ și acesta-i omul/ care a lovit pe tatu-tău./ (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- d) Tăcură, învăluie de umbrele amurgului./ iar în casă, lelea Anica aprindea două făclii.../ și pregătea paturi pentru oaspeți trudiți.../ (M. Sadoveanu, *Vremuri de bejenie*.)
- e) Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii conduri
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri./ (G. Topârceanu, *Balada munților*.)
- f) Mumele, în glugi pe spate, Clopotele legănate
Poartă prunci cu păr bălai Sună depărtat pe plai./
Sau mioare
Lâncezioare./ (D. Bolintineanu, *San-Marina*.)
- g) Izvorul curge subțire, întinzând... o baltă mică./ pe care uneori o împunge, ca un ac de aur, câte o rază de soare./ În frunzișul sălciilor acestora se strâng stoluri întregi

de păsări.../ Nimeni altcineva nu calcă sub acest umbrar singuratic./ (Em.Gârleanu, *Musafirul*.)

IV. Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate determina și un substantiv. În acest caz are funcția de atribut și, pentru că este exprimat printr-un substantiv cu prepoziție, se numește **atribut substantival prepozițional**:

Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri. (M.Eminescu, *Dorința*.)

Substantivul la acuzativ cu funcția de atribut substantival prepozițional răspunde la întrebarea *ce fel de?* sau *care?*, pusă pe lângă substantivul determinat: **Ce fel de flori?** – de tei, florile din grădină: **care flori?** – din grădină.

Exerciții

- Subliniază substantivele la acuzativ cu prepoziție care determină un substantiv. Indică prin săgeată substantivul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate.
 - Am dejugat vitele și le-am lăsat să pască fire de mătase și fire de soare și să bea apă albastră din izvorul dintre stejari. (T.Arghezi, *Basmul*.)
 - Cinstite crai! A fost de mult. Ce printre paltini se pierdură
Că s-a schimbat atât de atunci: Și dorurile mele scrise
Seninul razelor de soare Pe fața foilor de mură,
Și fața florilor din lunci... Și toate râsetele mele
..... Din alunișul din zăvoi? ...
Zadarnic cat stolul de visuri (O. Goga, *Reîntors*.)
 - În aer e o răcoare dulce și un miros sănătos de câmp și de pădure. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vânt nu se simte. Deodată o suliță de foc străpunge perdeaua de arbori. Porțile zilei se deschid și, în valuri, curge lumina pe văi. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- Fă o descriere sau o narațiune la care să folosești substantive la acuzativ cu prepoziție având funcția sintactică de atribut. Subliniază-le și indică prin săgeată substantivele determinate.

V. Substantivul la acuzativ cu prepoziție poate avea și funcția de **nume predicativ**:

- Cartea este **fără coperte**.
- Mobila este **de stejar**.
- Oamenii **aceștia sunt de la munte**.

Substantivul la acuzativ cu funcția de nume predicativ răspunde la întrebări foarte variate: *cum este?*, *de (din) ce este?*, *de unde este?* etc., puse pe lângă subiect:

Cum este cartea? – fără coperte; *De unde sunt oamenii?* – de la munte.

Dar la recunoașterea funcției de nume predicativ nu conduce întrebarea, ci faptul că **substantivul la acuzativ cu prepoziție arată o caracteristică a subiectului**: carte... **fără coperte**; mobilă... **de stejar**; oamenii... **de la munte**.

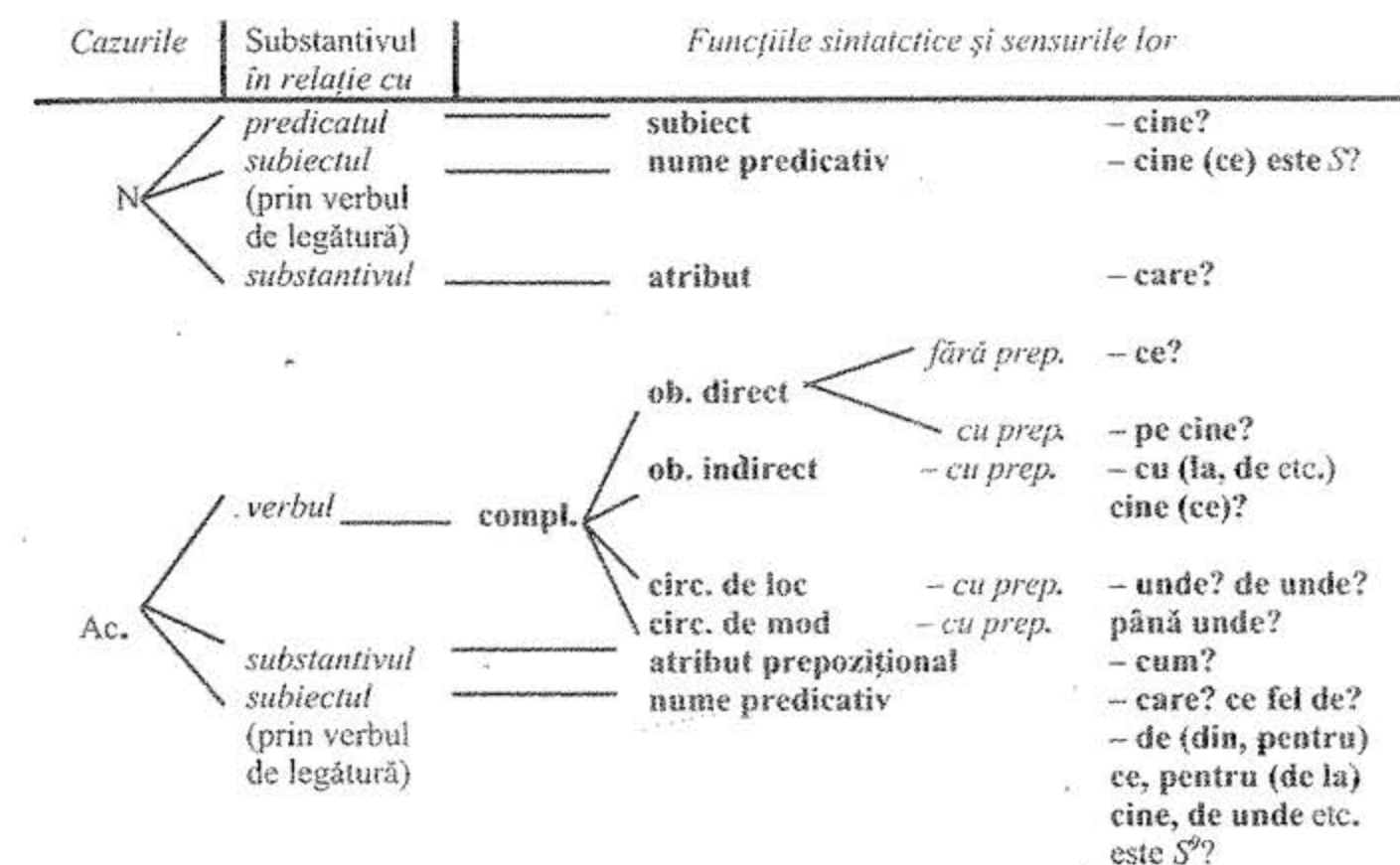
⁷ „râsetele mele din alunișul din zăvoi”. – Atribute substantivale.

Exerciții

- Subliniază substantivele la acuzativ și analizează funcția lor sintactică. Dacă au funcția de nume predicativ, subliniază-le împreună cu verbul copulativ, iar dacă au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvântul determinat.
 - Așternutul era de niște pânză albă ca zăpada.../ Perna de cap era îmbrăcată cu pânză de borangic de cea mai aleasă/ (P.Ispirescu, *Ciobănașul-cel-istef*.)
 - Noi... suntem în dușmănie cu primarele/ și ne-o scris femeia / că ne-a luat până și giuncanii.../ (Cezar Petrescu, *Întunecare*.)
 - Se vede lucru/ că nici tu nu ești de împărat./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - Of! crăișorule, crede-mă/ ca [să aibi tu puterea mea,...] toate ar fi după gândul tău./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - În prima seară, zăvorii ușile și obloanele, ochii îi jucară..., muștrând pe ucenici la fitece mișcare./
– Încet, încet, încetinel/ că ușile nu sunt de fier./ (B.St.Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)
 - Când aș ști/ că îmi vei fi de ajutor.../ mai-mai că aș face/ precum zici tu!/ (P.Ispirescu, *Ileana-Simziana*.)
 - Ajunseră la un câmp numai de flori⁸/ fiecare floare era cu miros dulce,/ de te îmbăta/ (P.Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*.)
- Construiește patru propoziții în care să se afle substantive în cazul acuzativ, cu funcția de nume predicativ. Substantivele să fie precedate de prepoziții diferite.

Funcțiile substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ

(Schemă recapitulative)

⁸ – „un câmp numai de flori”. – Adverbul *numai* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El singur nu are funcție sintactică.

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazurile nominativ și acuzativ și notează deasupra lor cazurile (N., Ac.). Indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la nominativ și la acuzativ.

- Copilul adormi. Într-un târziu somnul o învinse pe Irina. Plecă capul p-o mână. Se lipi de copilul ei și adormi. (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată*.)
- Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii!
Câscă gura; limba i se mototoli în gât; capul îi căzu...; mâinile i se înfipseră în bani... (B.Șt.Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)
- De sub mal, locotenentul și caporalul... auzeau respirația lui Grigore Nereja și brațele lui cum izbeau înot apa fluviului spre mijlocul albiei. (Șt.Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.)
- A doua aducere-aminte... este un sat frumos, rășchirat între grădini și copaci pe o vale a Codrilor Băcului, cu un păr mare în mijloc. (Al. Russo, *Amintiri*.)
- Cucul, un solist vestit,
De prin alte țări venit.
Va cânta din flaut. (G.Coșbuc, *Concertul primăverii*.)
- Și deodată un arc sângeros de lumină crescă în răsărit; o fierbere de flăcări se înalță către Steaua-Ciobanului, care se făcu albă, tot mai albă, până ce se topi în trandafiriul zorilor. Ape argintii începură a clipi în depărtări; diamante de rouă scăpărau-curcubeie ici-colo, în cupe de flori. (M.Sadoveanu, *Ciocârlia*.)
- Mamă, de aur sunt cerceii tăi?
- De alamă sunt. (Z.Stancu, *Descult*.)
- Rada-i nălucire vie,
Când aleargă pe câmpie. (G.Coșbuc, *Rada*.)
- ...într-o duminică..., a venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi și... a zis:
- Las', măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atâta, că... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Balos și-ți vede voi ce-a scoate el din băiet... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Urmele lor se iveau ca niște pete negre, mereu mai mici, pe spinarea dealului acoperit cu un cearceaf alb nesfârșit. Parăpetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frântă pe-alocuri, pierzându-se în zare. Zăpada sfărâmicioasă stăpânea tot cuprinsul. (L.Rebreanu, *Ific, Ștrul dezertor...*)

Ortografia substantivelor la cazurile nominativ și acuzativ

Substantive masculine

I. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular nearticulat în vocala -u, precedată de două sau trei consoane, din care ultima este r sau l, se scriu la nominativ și acuzativ plural nearticulat cu un singur -i, iar la

⁹ Despre lipsa de importanță a acestor întrebări, pentru recunoașterea numelui predicativ, și despre mijlocul de recunoaștere a numelui predicativ vezi pag. 35, V, ultimul alineat.

forma articulată, cu -ii. Primul -i este *semnul pluralului*, iar al doilea este *articolul hotărât*.

N. Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { codru tigru membru cioclu	(niște) { codri tigri membri ciocli	{ codrii tigrii membrii cioclii (aceștia)

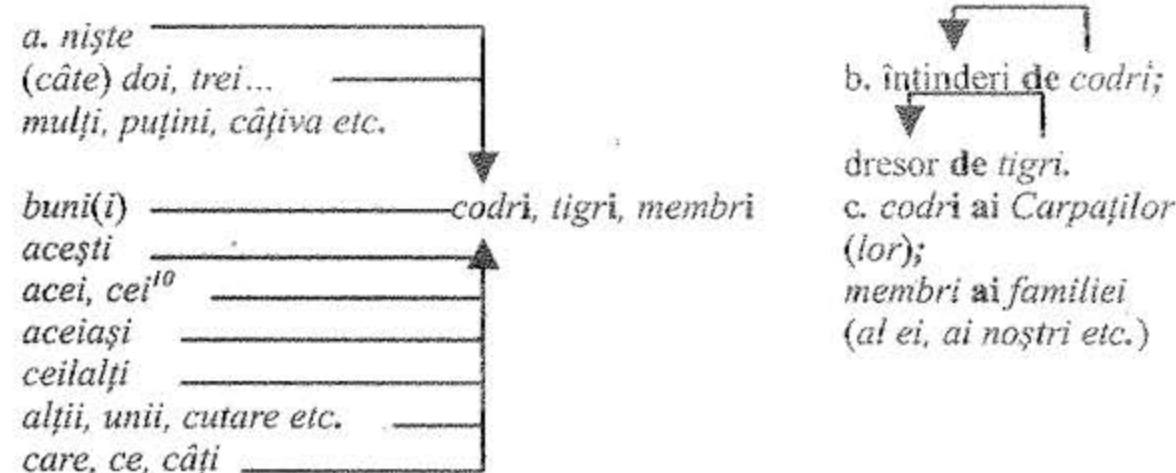
În rostirea acestor substantive la plural forma articulată nu se deosebește de cea nearticulată („ii“ se pronunță ca un singur „i“); de aceea se fac, deseori, greșeli în ce privește scrierea cu -i sau -ii. Pentru a nu greși, observă următoarele situații, care îți pot servi ca **mijloc de control**:

1. **Substantivul este nearticulat, deci se scrie cu un singur „i“:**

a. când este precedat de articolul nehotărât **niște** sau de un numeral (cardinal propriu-zis ori distributiv), de un adjectiv nehotărât cu sens cantitativ, un adjectiv propriu-zis ori de un adjectiv pronominal (în afară de *toți* și *înșiși*), toate cu funcția de atribut al substantivului pe care îl precedă;

b. când are funcția de atribut construit cu prepoziția **de**;

c. când substantivul este urmat de un atribut construit cu articolul „ai“ așezat imediat după substantivul determinat:

2. **Substantivul este articulat, deci se scrie cu „-ii“:**

a. când este precedat de adjectivul pronominal **toți** sau **înșiși** ori de un adjectiv numeral colectiv, afară de „ambii“, care, fiind articulat, nu admite articularea substantivului următor;

b. când este urmat de adjectivul pronominal **toți** sau **înșiși**; de un adjectiv numeral colectiv; de un adjectiv demonstrativ; de cuvântul **cei** urmat de un adjectiv, de un numeral cardinal sau ordinal ori de altă parte de vorbire; de un adjectiv posesiv fără articolul „ai“; de un pronume neaccentuat la dativul

¹⁰ Adjectivul *cei* este o formă a adjectivului *acei*; se folosește regional și se întâlnește deseori în folclor: *cei codri*, *cei copilândri* etc.

¹¹ Pentru termenii enumerați mai jos, la informațiile de sub a, b, c., urmărește exemplele de la literele corespunzătoare din schema dată sub informațiile menționate.

cu sens posesiv, legat prin liniuță de substantivul determinat – -mi, -ți, -i, -și etc. (= meu, tău, lui sau ei, său); de adjectivul nehotărât cutare;

c. când este urmat de un atribut exprimat prin substantiv sau pronume la genitiv fără articolul „ai“:

a. toți, înșiși amândoi; toți trei ¹² tustrei, câteșitrei	codrii tigrii membrii	b. codrii tigrii membrii	toți; înșiși amândoi; toți trei, tustrei, câteșitrei aceștia, aceia, ceilalți cei mari, cei doi (trei...), cei dintâi ¹³ mei, tăi, săi, noștri, voștri -mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă -le ¹⁴ cutare
		c. codrii Carpaților (lor) membrii familiei (ei, acesteia etc.).	

De multe ori, se întâmplă ca pentru ortografia substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural să conducă atât termenul dinaintea substantivului, cât și cel de după substantiv. Cu alte cuvinte, textul poate oferi două mijloace de control. (Observația privește și tipurile de substantive masculine ce vor fi prezentate la punctele următoare.)

Exemple:

– pentru substantivele nearticulate:	doi (unii) membri ai familiei; acești (acei) arbitri ai lor;
– pentru substantivele articulate:	toți (toți trei) membrii comisiei; amândoi (tustrei) tigrii aceștia; înșiși cumetrii tăi (cumetrii-ți).

3. Când substantivul nu se află în nici una din situațiile de la 1 și 2, date ca mijloc de verificare, trebuie să te conduci în scrierea lui după înțeles:

– dacă este vorba de *codri*, *tigri*, *membri oarecare*, substantivul nu se articulează, deci se scrie cu un singur „-i“;

– dacă este vorba de *anumiți codri*, *tigri*, *membri despre care s-a vorbit mai înainte sau care sunt cunoscuți vorbitorilor*, substantivul se articulează, deci se scrie cu „-ii“: „Pe munte sunt *codrii*“ (codri oarecare sau niște codri); „Codrii

¹² Termenii *toți trei*, *tustrei*, *câteșitrei* reprezintă fiecare primul termen dintr-o serie: *toți trei*; *toți patru* etc.; *tustrei*, *tuspatru* etc.; ...*câteșitrei*, *câteșipatru* etc.

¹³ În construcțiile date „cei“ aflat după substantiv și urmat de un adjectiv sau de un numeral este articol demonstrativ. Cuvântul *cei* poate fi urmat însă și de alte părți de vorbire – *tigrii cei din cușcă* (cei de acolo) etc. Dar, oricare ar fi cuvântul ce urmează după *cei*, termenul care trebuie observat pentru articularea substantivului precedent este „cei“ fiindcă el este acela care (ca și adjectivul demonstrativ *aceia*, din care provine) cere articularea substantivului de la stânga lui.

¹⁴ Aceste pronume la dativ cu sens de adjectiv posesiv (*codrii mei*, *tăi*, *săi* etc.) sau de pronume în genitiv (*-i* = *lui* sau *ei*) se folosesc mai ales în literatura artistică iar formele folosite de obicei sunt cele de singular.

coboară până la poalele muntelui“ (*codrii aceia*, despre care s-a vorbit mai înainte);

– dacă substantivul este urmat de un atribut ce răspunde la întrebarea „care?“ substantivul determinat se articulează:

Tigrii de la circ (de acolo) sunt dresați.

Scafandrii din portul acesta (de aici) au multă experiență. Care tigri? – *de la circ (de acolo)*; care scafandri? – *din portul... (de aici)*.

Exerciții

1. Scrie pluralul nearticulat și cel articulat al substantivelor *codru*, *cumătru*, *socru*, *astru*, folosind scheme și construcții ca acelea date la punctele 1 și 2. Subliniază finalul cuvintelor („-i“ sau „-ii“).
2. Analizează substantivele subliniate în texte, arătând: genul, numărul, cazul, dacă sunt articulate sau nu. Explică oral ortografia lor, ținând seama de mijloacele de control date.
 - a) Pe un deal răsare luna ca o vatră de jărat, Rumenind străvechii *codri* și castelul singuratic. (M.Eminescu, *Călin* – *File din poveste*.)
 - b) Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară Și câți *codri*-ascund în umbră strălucire de izvoară. (M.Eminescu, *Scrisoarea I*.)
 - c) Soarele, de-abia răsărit, cerne peste *codrii* munților ca o pulbere fină, albăstrie. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - d) Câțiva *băiețandri* îngăduiți de curând la horă... se clatină de ici, colo, abia mai ținându-se în picioare (L.Rebreanu, *Ion*.)
 - e) A. fost odată... un împărat și a avut doisprezece *miniștri*... Într-o zi..., a ieșit împăratul cu *miniștrii* săi... la preumblare. (G.Cătană, *Povești populare din Banat*.)
 - f) Nu pof fi trecute cu vederea monografiile privind pe principalii *prim-miniștri* ai lui Cuza. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*.)
 - g) Costache Negri scria... lui Cuza că, după trei ședințe ale Consiliului de *Miniștri* al Porții, nu s-a luat încă nici o hotărâre în privința investiturii. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*.)
 - h) Ceilalți *membri* ai guvernului... erau și ei tot juriști, (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*.)
 - i) Ca răspuns, ministrul Cantacuzino destitui pe trei dintre *membrii* Consiliului Școlilor din Iași. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*.)
 - j) Au fost o serie de ședințe la care luau cuvântul... șefii delegațiilor, precum și unii *membri* ai acestora. (I.Iordan, *Memorii III*.)
 - k) Înainte de plecare, ea, doinind din frunză, cheamă *Zimbrii* codrilor cei vecinici... (M.Eminescu, *Memento mori*.)
 - l) În cazul când sunt nemulțumiți..., li se acordă proprietarilor dreptul de a se plânga unei comisii de *arbitri* (T.Arghezi, *Pagini din trecut*.)
 - m) ...în cazul când părțile nu ajungeau la o înțelegere, trebuia să se rezolve prin arbitraj, *arbitrii* desemnați de statul român urmând a se întruni cu *arbitrii* desemnați de patriarhii greci. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*.)
3. Completează locurile libere cu forma de nominativ-acuzativ plural articulată sau nearticulată a fiecăruia din substantivele date, ținând seama de informațiile date la 1.1. și 2. Subliniază pe -i sau -ii final și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

codru	niște	cutare
ministru	unii	înșiși
scafandru	acești	aceștia
kilometru	cei zece	cei zece
arbitru	cei mai buni	cei mai buni
copilandru	toți	toți
cățelandru	amândoi	amândoi
codru	ceilalți	ceilalți
cioclu	acei	acea

4. Compune un text sau construiește propoziții ori fraze izolate în care să folosești la nominativ sau la acuzativ plural cel puțin opt substantive de tipul celor discutate mai sus. Substantivele să fie însoțite de adjective din diferitele categorii prezentate în schemele de la 1 și 2, precum și de construcții de felul celor date la l. b. și c. și la 2. c. Adjectivele să fie alese dintre cele cu mai largă întrebuințare. Subliniază în mod diferit substantivele articulate și pe cele nearticulate și încadrează adjectivul, iar, unde este cazul, și termenul aflat de cealaltă parte a substantivului, care, ca și adjectivul respectiv, cere articularea sau nearticularea substantivului determinat.

II. Substantivele masculine terminate la nominativ și acuzativ singular în diftongul *-iu* (fiiu, surugiu etc.) și substantivul *copil* se scriu la pluralul nearticulat cu doi *-i*, iar la forma articulată, cu trei *-i*:

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { fiiu surugiu uliu copil	(niște) { fii surugii ulii copii	{ fiii surugiii uliii copiii ¹⁵ } (aceștia)

La pluralul nearticulat primul *-i* face parte din rădăcina (radicalul) cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului: al treilea *-i* de la pluralul articulat este articolul hotărât.

Dintre substantivele de tipul celor prezentate aici o mare parte sunt alcătuite cu sufixul „(a)giu” și denumesc de obicei ocupații ale oamenilor: *barcagiu*, *cazangiu*, *camionagiu*, *geamgiu*, *macaragiu*, *tutungiu* etc.¹⁶; altele denumesc diferite caracteristici ale oamenilor: *mahalagiu*, *palavragiu* etc.

Verificarea ortografiei cu *-ii* sau *-iii* se poate face prin contextele date pentru substantivele *codri*, *tigri* – *codrii*, *tigrii*, ținând seama de faptul că la substantivele *fiiu*, *surugiu*, *barcagiu*, *cazangiu* etc. și *copil* avem doi „i” la pluralul nearticulat și trei „i” la pluralul articulat.

¹⁵ „Substantivul *copil* este singurul substantiv masculin cu singularul terminat în consoană, care prezintă la pluralul nearticulat doi „i” și la pluralul articulat trei „i”. La această situație s-a ajuns prin căderea lui „i” de la pluralul nearticulat: de la forma (niște) *copili*, la care „i” abia se simțea la auz, s-a ajuns la forma (niște) *copii*, și prin adăugarea articolului „i”, la forma (toți) *copiii*.

¹⁶ Datorită dezvoltării tehnicii și a industriei, multe substantive din această categorie – ca *lampagiu* sau *fanaragiu* (cel care se ocupă cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi), *sacagiu* (cel care transporta cu *sacaua* – un fel de butoi – apă de băut spre a o vinde), *boiangiu* (vopsitor de lână, de țesături etc.) și altele – nu mai circulă în limba actuală.

La substantivele de felul celor prezentate la acest punct (II), pentru scrierea corectă a pluralului nearticulat și a celui articulat se poate folosi ca mijloc de control și observarea modului de pronunțare a substantivului în contextul în care se află, fiindcă (spre deosebire de tipul *codru*) substantivele de sub II au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decât la forma nearticulată:

Forma nearticulată	Forma articulată
fii (o silabă)	fi-ii (două silabe)
u-iii (două silabe)	u-li-ii (trei silabe)
co-pii (două silabe)	co-pi-ii (trei silabe)
bar-ca-gii (trei silabe)	bar-ca-gi-ii (patru silabe)

Observă că la forma nearticulată secvența „ii” din ultima silabă se aude clar ca fiind alcătuită din doi „i” asociați în diftongul „ii”, pe când la pluralul articulat ultima silabă, deși apare în scris cu doi „i”, se pronunță ca un singur „i”, ca vocala „i”. Deci articolul hotărât de la substantivele respective nu se aude; scrierea lui (a celui de al treilea „i”, în cazul substantivelor articulate) are rolul de a atrage atenția asupra modului de citire a formei articulate, cu un „i” vocalic în ultima silabă, spre deosebire de citirea cu diftongul „ii” a formei nearticulate.

Retine că atunci când un substantiv masculin cu nominativul singular în *-iu* sau substantivul *copil* apare la nominativ sau la acuzativ plural cu ultima silabă auzită ca un singur „i” (ca vocala „i”), aceasta înseamnă că substantivul este articulat și deci trebuie scris cu trei „i”, repartizați (în scris) pe silabe, cum s-a arătat mai sus, în coloana a doua.

Exerciții

- Analizează substantivele subliniate arătând genul, numărul, cazul și dacă sunt articulate sau nu. Subliniază (unde este cazul) adjectivul sau alt termen alăturat, în funcție de atribut, care a cerut articularea sau nearticularea substantivului, apoi scrie substantivele respective la forma nearticulată și la forma articulată, despărțite în silabe, ca în tabelul din explicațiile de mai sus.
 - ...într-o vineri... trosc-pleosc, intră în curte opt cai cu doi *surugii*... Cât te ștergi la ochi înșirară caii la trăsura...; într-o clipă eram... la capul Podului Târgului de Afară...; chiuiau și plesneau *surugii*... de ridicau lumea în picioare (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.)
 - Fiii* tăi trăiască numai în frăție...! (M.Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*.)
 - Se produse însă brusc o boală de inimă, ale cărei efecte – după mărturia Doamnei Elena, care împreună cu cei doi *copii* adoptați, se afla lângă el – surprinseră pe medicii cei mai experimentați. Pierea astfel, departe de țară, unul din cei mai mari *fii* ai ei. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - Alți deputați, între care înșiși *fiii* lui Știrbei și Bibescu..., își dădură de îndată, asentimentul. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - Copiii* mei nu s-or juca
Mai mult cu frunze-n coama ta. (G.Coșbuc, *El-Zorab*.)
 - ...privegheați asupra-vă ca la o candelă ce arde, ca nu *copiii* voștri și *copiii* copiilor voștri să zică de voi: blestem asupra părinților noștri care au făcut strâmbătate. (Al. Russo, *Cântarea României*.)

- g) Uite dincolo neamțul... lucrând conștiincios la perechea de ghete... Pentru dânsul toți mușterii sunt Măria ta, Înălțimea voastră. (Al. Russo, *Iași și locuitorii lui în 1840.*)
- h) Ctitorii... alta n-au de vorbit decât bârfeli și răutăți... crapă de necaz că nu pot să stăpânească dumnealor pe toți mahalagiile noștri. (I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*)
- i) ...pașa-i de taberi aproape sosit!
Spahii din corturi se-ndeașă grăbit
Să-i dea scăpare. (G. Coșbuc, *Pașa Hassan.*)
2. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle substantivele *copil, fiu, cazangiu, hangiu* la nominativ sau la acuzativ plural: 1. precedat fiecare (la alegere, dar diferite) de unul dintre adjectivele *harnicii, același, trei, mulți, câți, care, unii, alții*; 2. precedat, apoi urmat, fiecare de unul dintre adjectivele *amândoi, toți, toți trei, tuscinci, câteșipatru, înșiși*; 3. precedate, apoi urmate de unul dintre adjectivele *acești(a), acei(a), ceilalți, cei mai buni*; 4. urmate de un atribut substantival cu prepoziția „de”; 5. urmate de un atribut genitival (substantival sau pronominal) cu articolul „ai” plasat imediat după substantivul determinat, apoi urmate de același atribut fără articolul „ai”.
- Subliniază la formele de plural ale substantivelor date pe „ii” sau „iii” și termenul care te-a condus la folosirea formei nearticulate sau a formei articulate a substantivului respectiv.

III. Toate celelalte substantive masculine cu alte terminații la singular decât cele menționate la punctele I și II – (un) *om, frate, ochi, tei, cal etc.* – se scriu la nominativ și acuzativ plural cu un singur -i când sunt nearticulate și cu doi -i când sunt articulate:

N.Ac. nearticulate: (niște) *oameni, frați, ochi, tei, cai*;
articulate: (toți) *oamenii, frații, ochii, teii, caii*¹⁷.

Mijloacele de control pentru ortografia cu un singur -i sau cu -ii sunt tot contextele prezentate la substantivele *codru, membru, tigru etc.*, iar, în lipsa unui context indicator pentru modul de scriere, ține seama de cele recomandate la I; 3, pag. 38.

¹⁷ De la forma de singular *cal* s-a ajuns la pluralul nearticulat: *cai* prin căderea lui „l” de la forma *cali*, din aceeași cauză ca și trecerea de la pluralul nearticulat al substantivului *copil* – *copiii* la *copii* (vezi explicația de la subsolul paginii 40). Căderea lui „l” în situațiile arătate s-a produs la cuvintele din fondul vechi. Cuvintele intrate mai târziu în limbă păstrează pe „l” *crocodil, portocal, șacal etc.*; pl.: *crocodili(i), portocali(i), șacali(i)* etc.

1. a	niște
(câte) doi, trei...
mulți, puțini, câțiva etc.
buni (i)
acești
acei, cei
aceiași
ceilalți
alți, unii, cutare etc.
care, ce, câți
ai mei (tăi, săi, noștri,
voștri; lui, ei, lor) | oamenii,
frații
ochii, aricii
teii, caii | b. Atribute substantive cu prepoziția de :
grup de oameni;
flori de tei;
herghelie de cai.

c. frați ai mamei
(ai ei, ai noștri etc.) |
| 2. a | toți, înșiși
amândoi
toți trei
tustrei
câteșitrei | oamenii
frații
ochii
aricii
teii, caii | b. oamenii
frații
ochii
aricii
teii, caii

toți, înșiși
amândoi, toți trei, tustrei,
câteșitrei
aceștia, aceia, ceilalți
cei mari, cei doi (cei trei...),
cei dintâi
mei, tăi, săi, noștri, voștri
-mi, -ți, -i, -și, -ne, -vă, -le ¹⁸ ,
cutare

c. frații bunicului (lui, acestuia etc.)
prietenii lui Ion (celor doi etc.)
Oamenii, cu sens general (= oameni oarecare);
Oamenii despre care s-a vorbit mai înainte. |
| 3. | Ne trebuie oameni.
Oamenii să fie
pricepuți. | | |

4. În afară de această verificare gramaticală, pentru substantivele discutate aici (ca și pentru cele de la punctul II) există și un **mijloc de verificare fonetică**. Aceste substantive au la forma articulată a pluralului o silabă mai mult decât la forma nearticulată.

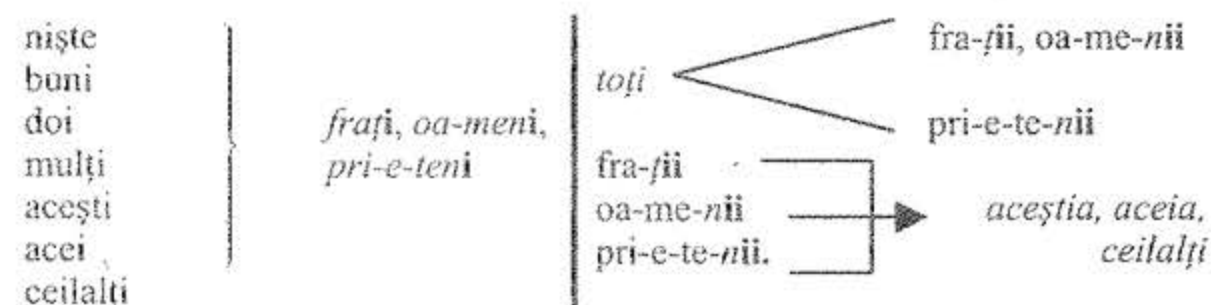
Forma nearticulată	Forma articulată
frați (o silabă)	fra-ții (două silabe)
oa-meni (două silabe)	oa-me-nii (trei silabe)
pri-e-teni (trei silabe)	pri-e-te-nii (patru silabe)

După cum se vede din despărțirea cuvintelor în silabe, -i de la forma nearticulată nu poate forma silaba cu consoana aflată înaintea lui, pentru că el nu este o vocală, ci numai un semn al pluralului. În silabele *frați*, *(oa)-meni*, *(pri-e)-teni*, sunetele s-au grupat pentru a forma silabă în jurul vocalei „a” sau „e”. La forma articulată avem o silabă în plus, datorită articolului -i, rostit împreună cu „i” semnul pluralului, ca un singur „i” (*oa-me-nii* se pronunță *oa-me-ni*); articolul (al doilea „i”) trebuie scris însă, pentru a deosebi în citire modul de pronunțare diferit de al formei nearticulate.

Deci un mijloc sigur de control pentru substantivele din această categorie poate fi despărțirea cuvintelor în silabe, ținând seamă de felul de pronunțare a substantivului în textul dat. Dacă sunetul „-i”, auzit la sfârșitul unui substantiv

¹⁸ Pentru numerele colective, pentru construcțiile cu *cei* și pentru dativul cu sens posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat, revezi informațiile date la subsolul paginii 38.

masculin la plural, formează silabă cu consoana dinaintea lui, înseamnă că substantivul este articulat, deci trebuie scris cu doi „i”: fra-*ții*, oa-me-*nii*, pri-e-te-*nii*. Să verificăm acum, fonetic, scrierea cuvintelor în contextele date:

Nu putem spune: niște fra-ții, niște oa-me-nii, niște pri-e-te-nii sau doi fra-ții, doi oa-me-nii, doi pri-e-te-nii etc., ci niște *frați, oa-meni, pri-e-teni* etc.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie câte trei substantive masculine, despărțite în silabe și precedate de următoarele cuvinte: *niște, frumoși, cinci, acești, ceilalți, mulți, toți, amândoi, grup de, pădure de*. Explică oral ortografia.

2. Subliniază substantivele masculine la cazurile nominativ sau acuzativ plural și explică ortografia lor (de ce au fost scrise cu un singur „i” sau cu doi „i”) subliniind termenul, de la stânga sau (și) pe cel de la dreapta substantivului determinat care cere (cer) articularea sau nearticularea substantivului determinat. În lipsa unor astfel de termeni, motivează oral scrierea cu „i” sau cu „ii” după indicațiile de la III.3. și, în scris, prin proba structurii (alcătuirii) ultimei silabe, procedând ca la exemplele de la III.4., pag. 43.
- Câți oameni ați mâncat aceste cincisprezece bucăți de pâne?
— Trei oameni, domnule judecător. (Ion Creangă, *Cinci pâni*.)
 - ...un obuz uriaș se înfige numai la câțiva pași de dânsul, acoperindu-l cu pământ împreună cu soldații de la mitralieră. (L.Rebreanu, *Catastrofa*.)
 - Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremuri și ce oameni mai erau prin părțile noastre... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Bătrânii mercenari stăteau uimiți în fața neînfricării acestor oameni. (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - ...de când trăiesc departe, mi se pare ciudat că prin grădini nu văd aceiași pomi. (D.Anghel, *Ceasornicul bunicii*.)
 - Locuitorii aceștia de sub brad sunt niște făpturi de mirare, iuți și nestatornici ca apele. (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
 - Vizitatorii ceilalți ai stațiunii treceau cu respect mai pe departe, ca să nu tulbure pe acei oameni. (M.Sadoveanu, *Valea Frumoasei*.)
 - Oști de furnici... adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. (Al.Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.)
 - ...toată ziua bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei cârlani. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

- Și-n foșnet de valuri, trecem ca o săgeată prin lunca de arini, ...fug oștile de arbori și stâncile speriate. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Deodată, din cerul albastru, au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare... Vulturii vor să ajungă înaintea nopții. (T.Arghezi, *Vulturii*.)
 - Și în ochii jupânesei Zamfirei e atâtă taină...! Sunt atât de mici gropițele din obraji ei când râde! (C.Hogaș, *Amintiri dintr-o călătorie*.)
 - Îl sărută pe amândoi obraji. Bătrânul îi luă capul în mâini, o privi în ochii luminoși. (L.Rebreanu, *Răscoala*.)
 - Și noi, frații amândoi, ... așteptam ca lumea fantastică a celor ce au ființat în povești să se trezească și să se înrupeze. (D.Anghel, *Fata din dafin*.)
 - Între toți oamenii aceștia, se amestecă o mulțime de profesori și de artiști de tot felul. (Al.Russo, *Iași și locuitorii lui în 1840*.)
 - Toți copacii dimprejur stăteau acum ca niște ciorchini, încărcăți de zburătoare gălăgioase. (G.Topârceanu, *Înt-o dimineață de primăvară*.)
 - Pe lângă plopul fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți.
Tu nu m-ai cunoscut. (M.Eminescu, *Pe lângă plopul fără soț*.)
 - Tatăl și toți trei feciorii se-nchinară lui vodă și postelnicul începu a numi pe ceilalți boieri. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.)
 - Odată iar ies feciorii tustrei în sat să capete ceva de lucru... și veni timpul secerișului, deci merg toți trei feciorii la secerat. (I.Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
 - Ștefan, fratele mijlociu dintre feciorii Petrei, avea opt copii. Câteștrei frații erau gospodari cinstiți. (G. Călinescu, *Ion Creangă - viața și opera*.)
 - Îndată ce văzu musca, zmeoaica zise:
— Dragi nurorile mele!, prindeți musca aceea, căci ea v-a omorât bărbații voștri și feciorii mei. (I.Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
 - Tatăl avea scrisă... în ochii săi arzoi și încruntați strășnicia caracterului său. (Al.Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.)
 - Umbla, frate, mândrul soare,
Umbla cerul și pământul
Ca săgeata și ca vântul,
Dar toți caii-și obosea. (V.Alecsandri, *Poezii populare ale românilor*.)
 - Orașele sub ochii-mi le văd zăcând de-a rândul. (Al.Macedonski, *Noaptea de noiembrie*.)
 - Nu pentru prima oară..., neputincioasa ură inventa absurdități! ... înșiși cronicarii otomani sunt mai români! (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.)
3. Construiește câte o propoziție sau frază cu fiecare dintre substantivele *munte, brad, sătean, locuitor* la nominativ sau la acuzativ plural: 1. cu fiecare substantiv precedat de unul dintre adjectivele: *cei doi, mulți, toți, acei, înșiși*; 2. cu fiecare substantiv urmat de unul dintre adjectivele: *toți, înșiși, aceia, ceilalți, amândoi*; 3. cu fiecare substantiv urmat de unul dintre atributele: *atribut substantival cu prepoziția „de”; atribut substantival genitival fără articolul „ai”, apoi cu articolul „ai”; de atributul „noștri” fără articolul „ai”*. Subliniază substantivele și determinanții ceruți și motivează oral articularea sau nearticularea substantivului.

IV. Încheiere:

1. Cele trei tipuri de substantive masculine a căror ortografie la nominativ și acuzativ plural a fost prezentată la punctele I, II și III se pot reduce la două

categorii de substantive în ce privește scrierea lor (în contextele date); deoarece substantivele de **tipul I** și cele de **tipul III** se scriu la **nominativ** și la **acuzativ plural** în același fel: cu **un singur „-i“** când sunt **nearticulate** – (niște) *codri, tigri* etc.; (niște) *oameni, frați, cai* etc. – și cu **doi „i“** când sunt **articulate** – (toți) *codrii, tigrii* etc.; (toți) *oamenii, frații, caii* etc.¹⁹

O altă categorie o formează substantivele discutate la **punctul II**, care se scriu la **nominativ** și la **acuzativ plural** cu **doi „i“** când sunt **nearticulate** și cu **trei „i“** când sunt **articulate**: (niște) *fii, surugii* etc. și *copii*; (toți) *fiii, surugiii* etc. și *copiii*.

Ținând seama de faptul că substantivele de la **punctul II** au, cu excepția substantivului „copil“, aceeași terminație (**-iu**) la **nominativul singular nearticulat**, pe când celelalte substantive pe care le-am grupat într-o singură categorie au terminații foarte felurite la **nominativul singular nearticulat** (*om, codru, frate, leu, tei, ochi* etc.), cunoștințele despre scrierea celor două categorii de substantive la **nominativ** și la **acuzativ plural**, în contextele date, se pot fixa mai ușor prin formularea **regulilor de bază** pornind de la substantivele cu **nominativul singular în -iu**:

(a) **Substantivele masculine cu nominativul singular în -iu și substantivul copil se scriu la forma nearticulată a nominativului și a acuzativului plural cu -ii, iar la forma articulată, cu -iii.**

(b) **Toate celelalte substantive masculine se scriu la forma nearticulată a nominativului și a acuzativului plural cu -i, iar la forma articulată, cu -ii.**

2. Diferitele părți de vorbire sau construcțiile cu funcția de atribut prezentate la punctele I și III reprezintă și ele anumite reguli particulare pentru scrierea substantivelor masculine la nominativ sau la acuzativ plural cu sau fără articolul hotărât:

(a) **Adjectivele pronominale toți și înșiși și adjectivele numerale cu sens colectiv – amândoi, toți trei (toți patru...), tustrei (tuspatri...), câteșitrei (câteșipatri...) cer substantiv articulat, oricare ar fi locul lor față de substantivul determinat (la stânga sau la dreapta substantivului).**²⁰

¹⁹ În descrierile anterioare de la **I**, **II** și **III** substantivele de tipul *codru* au fost date separat de cele de la **III**, pentru motivul că substantivelor de tipul *codru*, având același număr de silabe la forma nearticulată și la cea articulată de **nominativ-acuzativ plural**; nu li se poate aplica și verificarea scrierii pe baza unei silabe în plus la forma articulată, verificare posibilă la substantivele de tipul **III**, precum și la cele de tipul **II**. Observarea contextelor specifice pentru forma nearticulată sau pentru forma articulată situează însă scrierea cu sau fără articol hotărât a substantivelor de la **punctul I**, în aceeași categorie cu substantivele de la **punctul III**.

²⁰ Îmbinările alcătuite din termenul *toți* și un numeral cardinal – *trei, patru* etc. – sunt construcții care cer articularea substantivului determinat numai atunci când cei doi termeni apar neseperați prin intercalarea altui cuvânt între ei. O astfel de intercalare ar strica unitatea construcției și nu s-ar mai cere articularea substantivului următor. Compară construcțiile: *toți trei codrii, frații, fiii, copiii* etc. cu *toți cei (acei) trei codri, frați, fii, copii* etc. În cazul al doilea substantivul are la dreapta, alături de el, numai numeralul cardinal, care cere substantiv nearticulat. Urmările intercalării privesc numai situația de la stânga substantivului. La dreapta substantivului, după intercalare, ar rămâne lângă substantiv adjectivul *toți*, care, ca și construcția *toți trei*, ar cere tot substantiv articulat.

(b) **Adjectivele demonstrative și adjectivul nehotărât „cutare“ cer substantiv nearticulat când stau la stânga substantivului determinat și substantiv articulat când stau la dreapta substantivului.**

(c) **Cu excepția celor enumerate mai sus la 2. (a), adjectivele de orice fel (propriu-zise, numerale, nehotărâte, cu sens cantitativ sau fără sens cantitativ și celelalte adjective pronominale) care stau la stânga substantivului determinat cer substantiv nearticulat.**

(d) **Substantivul cu funcția de atribut construit cu prepoziția „de“ este totdeauna nearticulat: șir de codri, de oameni, de eroi; de fii, de cazangii, de copii.**

(e) **Atributele care răspund la întrebarea „ai cui?“ construite cu articolul „ai“, cer substantiv determinat nearticulat, dacă articolul „ai“ urmează imediat după substantiv: codri, oameni, eroi, fii, copii ai țării (ai ei; ai acesteia, ai noștri etc.); atributul de la dreapta substantivului determinat, neînsoțit de articolul „ai“, cere substantiv articulat: codrii, oamenii, eroii, fiii, copiii țării (ei, acesteia, noștri etc.).²¹**

Texte pentru lecțiile de recapitulare

- Atuncea, amândoi frații²² zvârliră juvătăurile... Astfel ghemul de mârzaci, cu Emin Sidi Mamac, a fost răpus...
Îndată împăratul hoardelor de peste Volga... a răcnit să vină o sută de războinici. Și a răcnit la acei războinici: că-i trimite solie la tabăra unui nehibzuit ghiaur. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
- ...ieșiră înaintea lui Alexandru toți cetățenii și filozofii... și-i spuseră cum au pierit atâția domni mari... pentru o femeie ce o chema Elenusa. (*Alexandria* – carte populară).
- Lui Alexandru îi plăcură toate aceste sfaturi și trimise cărți prin toate orașele să se strângă meșterii toți. (*Alexandria* – carte populară).
- Cu pașii aceștia grei, care au fost... pașii istoriei, țărani din Voșlobani strivesc firele ierbii, dând la iveală culoarea de dedesubt a pământului. (Geo Bogza, *Cartea Otlului*.)
- „Fă cum au făcut părinții tăi“, este o frază banală... „Vreau ca copiii mei să se teamă de mine...“, îmi spunea de curând o mamă: „De ce să nu facă și ei ca noi și ca strămoșii noștri?“... (Al. Russo, *Iași și locuitorii lui în 1840*.)
- Cel mai amărât era însă Blăguță... Avea și el..., ca toți oamenii, răuvoitori care se bucurau de încurcătura în care intrase. Și toate acestea pentru copiii Marei. Om era și el; trebuia să-și verse focul asupra cuiva; l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă... strica și pe ceilalți copii (I.Slavici, *Mara*.)
- Adunându-se câteșipatru martorii, aleseră partea cea mai largă a poienii; unul dintre martorii lui Neagu și boierul Iurașcu măsurară pe rând treizeci de pași. (Em.Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea*.)

²¹ La substantivele prin care am exemplificat regulile (d) și (e), ca și în schemele de la **I** și **III**, la formele care se scriu cu **-ii** sau cu **-iii**, n-am subliniat numai pe **-i** semnul pluralului sau numai articolul **-i**, ci grupul de doi sau de trei „i“, pentru ca grupurile respective să se asocieze și prin memoria vizuală cu contextul care cere scrierea indicată de regula dată.

²² Substantivele tipărite cu litere cursive sunt cele a căror ortografie trebuie explicată.

- h) Cu doamna, cu toți fiii..., cu patru gineri, el (Constantin Brâncoveanu) plecă în rădvan, întovărășit de două steaguri din *slujitorii* ce fuseseră ai lui. Trei *boieri* merseră cu dânsul pînă la Dunăre; nu s-au păstrat numele lor; erau *credincioșii* cei mai devotați ori cei mai siguri *chezași*. (N. Iorga, *Din trecutul nostru*.)
- i) Vă las să judecați
Câți *miei* fură mîncăți. (Gr. Alexandrescu, *Elefantul*.)
- j) Gonit de toată lumea prin *anii* mei să trec... (M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac*.)
- k) V-ați dus cu *anii-mi*...
Precum cu toamna frunzele trec. (M. Eminescu, *Amicului F.I.*)
- l) *Ochii* tăi spre soare cată
Și-ai tăi *ochi* mai vii s-aprind. (G. Coșbuc, *Prahova*.)
- m) *Boierii* înșiși nu arată să fi voit a i se alătura (lui Mihai) în această clipă. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.)
- n) Înșiși *istoricii* cei incriminatori recunosc toți, într-o voce, suprema popularitate a lui Ioan-Vodă. (B.P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.)
- o) Selim Reșit îl chemă pe bucătarul Kevil... și-l trimise să aducă din casă, împreună cu cei doi *flăcăiandri* tătari, dulciurile... Kevil și *băiețandrii* tătari așezară în fața oaspeților coșulețele cu stafide și cu smochine. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)
- p) ...sosim în Bumbesti, așezare de *moșneni*..., care-și poartă vitele și turmele... pînă pe sub *Codrii* Sadului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- q) Să se-implinească visu-mi din *codrii* cei de brad. (M. Eminescu, *Strigoi*.)
- r) Străbatem *codrii* de *brazi* ce se lasă ca niște plete pe *umerii* Goșmanului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- s) ...în urma revoltei *ciumașilor*, care... au omorât zece *ciocli*, autoritatea a luat măsura de a organiza un fel de serviciu sanitar. Se înființase cîteva *vătășei* însărcinați a însoți pe *ciocli* din casă în casă. (I. Ghica, *Serisori către V. Alecsandri*.)
- ș) Și ea (Doamna Elena Cuza) și *fiii* ei devin *membri* ai societății din Filioara. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
- t) Într-o vie părăginită își făcuse culcușul o vulpe. Acolo fătase și crescuse mai multe rînduri de *pui*... Cei din urmă *pui* ai vulpii se făcuseră *cățelandri*... În vara următoare *cățelandrii* își făcuseră și ei fiecare câte un culcuș. În cealaltă vară ce sosi, *cățelandrii* de vulpe se făcuseră *vulpoi*... Într-una din zile se adunaseră toți *vulpoi* și vulpile cu *cățelandrii* lor la vulpea bătrână. (P. Ispirescu, *Vulpea fîrsoasă*.)
- u) Înlauntru și în afară de poartă... *simigii*²³..., împreună cu *bragagii* amăuți, ... făceau contrast cu *vînzătorii* de șerbet din Fanar... Era în acea zi primire mare la curte... *Cafegii*, *ciubuccii* și alți *slujbași* ai palatului... așteptau cu nerăbdare ordinul marelui cămăraș. (N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*.)

²³ *Simigiu* = cel care face și vinde *simiți* (un fel de covrigi presărați cu semințe de susan).

Substantive feminine

Substantivele feminine terminate la nominativ și acuzativ singular în *-ie* în hiat (*câm-pi-e*) au la nominativ și acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate:

N. Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(o) { vie câmpie propoziție poezie	(niște) { vii câmpii propoziții poezii	{ viile câmpiile propozițiile poeziile
		(acestea)

După cum se vede, atât la pluralul nearticulat, cât și la pluralul articulat, aceste substantive se scriu cu doi „i”. Primul „i” face parte din rădăcina cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului. Scrierea cu doi „i” corespunde modului de pronunțare: la pluralul nearticulat cei doi „i” formează diftong – *vii*, *câm-pii* etc. –, iar la pluralul articulat ei apar ca vocale în silabe diferite, urmați de articolul „-le”: *vi-i-le*, *câmpi-i-le* etc. Deci mijlocul de control pentru scrierea corectă este **observarea modului de pronunțare a cuvintelor respective**.

La substantivele de tipul celor prezentate aici trebuie observată și **scrierea formelor de nominativ și acuzativ singular**, la care se fac deseori gresele scriindu-se în ultima silabă la singularul nearticulat „ie”, iar la singularul articulat „-ia”. Greselile de acest fel sunt abateri de la regula potrivit căreia după silaba terminată în „i” se scrie „-e” (nu: „-ie”) – *vi-e*, *câm-pi-e* etc. – sau „-a” (nu: „-ia”): *vi-a*, *câm-pi-a* etc.

Exerciții

1. Scrie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *explicație*, *condiție*, *academie*, *observație*, *emoție*, *ciocârlie*, *salcie*, *hârtie*. Subliniază cei doi „i” și explică oral ortografia formelor de singular și a celor de plural, despărțind cuvintele în silabe.
2. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *câmpie*, *propoziție*, *explicație*, *poezie* la nominativ sau acuzativ singular și plural, nearticulate, apoi articulate. Explică oral ortografia lor.
3. Analizează morfologic și sintactic substantivele subliniate și explică oral ortografia lor.
 - a) Cântă *ciocârlile* Fluturii cu miile
Imn de veselie Joacă pe *câmpie*. (Șt.O. Iosif, *Cântec de primăvară*.)
 - b) Mai avea, de mă pricepi, Îi împleau *câmpiile*,
Hergheții de cai sirepi Îi pășteau *moșiile*.
Ce ca *vijeliile* (M. Eminescu, *Povestea Dochiei și ursitoarele*.)
 - c) Văzând că lucrurile se îndreaptă spre o ruptură, adăugându-se, între timp, și *intervențiile* repetate ale ambasadurilor celor cinci Puteri garante..., turcii cedară... și, în noile *condiții*... renunțară la venirea imediată a lui Cuza la Poartă. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - d) E o *operație* de lungă durată care are nevoie de *contribuția* permanentă... a specialiștilor... Revista de *pedagogie* s-a arătat de la început dispusă să colaboreze

în această direcție, publicând contribuțiile cele mai importante. (Revista de pedagogie, nr. 4, 1986.)

Substantive neutre

1. Substantivele neutre terminate la nominativ singular nearticulat în diftongul **-iu** au la nominativ și la acuzativ plural următoarele forme nearticulate și articulate:

N. Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { fluv <u>iu</u> stud <u>iu</u>	(niște) { fluv <u>ii</u> stud <u>ii</u>	{ fluv <u>ii</u> le stud <u>ii</u> le } (acestea)

Primul „-i” face parte din rădăcina cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului. Fii atent la forma de plural articulat, la care cei doi „i” se află în interiorul cuvântului (fluviile, studiile) și care (ca și la substantivele feminine de tipul *câm-pi-e*, *câm-pii*, *câm-pi-i-le*) se aud clar ca două vocale ce țin de silabe alăturate – flu-vi-i-le, stu-di-i-le etc. –, spre deosebire de cei doi „i” de la forma pluralului nearticulat, care formează împreună diftongul „ii”: flu-vii, stu-dii etc.

Exerciții

- Serie într-un tabel, alcătuit după modelul celui de mai sus, următoarele substantive: *concediu*, *serviciu*, *oficiu*, *studiu*, *sediu*, *acvariu*, *solfegiu*, *privilegiu*, *mileniu*, *deceniu*. Subliniază cei doi „i” de la plural și explică oral ortografia substantivelor.
- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *studiu*, *fluviu*, *solfegiu* la nominativ sau la acuzativ plural, articulate, apoi nearticulate.
- Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate și explică oral ortografia lor.
 - Această nuvelă (Sărmanul Dionis)... s-a și publicat apoi în „Convorbiri literare” puțin după plecarea din nou a poetului la studii... (Titu Maiorescu) i-a oferit din partea Junimii... un fel de bursă, cu scopul de a-și urma mai departe la Berlin studiile de filozofie. (G.Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.)
 - Dorința mea a fost totdeauna de a vedea pe cei ce-și iubesc țara legați între dânsii printr-o comunitate de idei și de principii... Conduc de aceste dorințe..., îmi propun a trata câteva din principiile care ar trebui să conducă societatea noastră. (I.Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.)
 - Pentru gospodărirea în bune condiții (a pădurilor)... se iau o serie de măsuri, între care... și înființarea de pepiniere pe domeniile statului (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)

II. Substantivele neutre terminate la nominativ singular în diftongul **-eu** se împart în ce privește apartenența lor la fondul lexical vechi sau la neologisme în două categorii:

1. Substantivele (puține la număr) din fondul lexical vechi, substantive care schimbă la nominativ-acuzativ plural pe „-u”, semn al singularului, în diftongul „-ie”:

N. Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { curcubeu ²⁴ heleșteu juțeu ²⁵ resteu ²⁶ zmeu ²⁷	(niște) { curcubeie heleșteie juție resteie zmeie	{ curcubeiele heleșteiele juțiele resteiele zmeiele } (acestea)

2. Substantivele (mult mai numeroase) împrumutate din alte limbi, substantive care, în privința formelor de **nominativ-acuzativ plural**, se împart în două categorii: unele fac pluralul în „-uri” – *antreu*, *antreuri*; *careu*, *careuri*; *defileu*, *defileuri* etc. –, iar altele în „-e”, în loc de „-ie”, ca substantivele din fondul vechi, prezentate mai sus:

N. Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
(un) { liceu ²⁸ muzeu trofeu	(niște) { licee muzee trofee	{ liceele muzeele trofee } (acestea)

La substantivele din această categorie trebuie observat cu atenție modul de pronunțare și de scriere cu „-e” (nu: „-ie”) la ultima silabă a formei nearticulate de **nominativ-acuzativ plural** și la al doilea „e” din interiorul formei articulate, deoarece în aceste situații se face de obicei greșeala de a se pronunța și a se scrie „ie”, în loc de „e”, adică se aplică o regulă ce privește cuvintele din fondul vechi: pronunțarea și scrierea cu „ie” după silabă terminată în altă vocală decât „i”.²⁹

Exerciții

- După modelul folosit pentru exemplele de mai sus, scrie formele de nominativ-acuzativ la singular și plural a șase substantive din lista dată la nota de subsol nr. 28.
- Construiește propoziții sau fraze în care alte trei substantive din lista menționată să fie folosite la pluralul nearticulat și la pluralul articulat. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii pe cei doi „e” învecinați.

²⁴ La formele de singular am subliniat prin litere aldine nu numai pe „-u”, semn al formei de singular, ci diftongul „-eu”, cu care se poate asocia mai ușor în memorie diftongul „-ie”, semnul pluralului.

²⁵ Juțeu = „Jug mic triunghiular, pus la gâtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri și să intre în locurile cultivate. Bucată de lemn atârnată la gâtul câinilor, spre a-i împiedica să alerge după vânat sau să treacă prin anumite locuri.” DEX.

²⁶ Resteu = „Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, cu care se închid laturile jugului pentru a reține grumazul animalului în jug.” DEX.

²⁷ Zmeu – zmeie (numele unei jucării).

²⁸ Dau o listă a substantivelor de acest tip extrase din „Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație” (1983): *apogeu*, *ateneu*, *elizeu*, *ghizeu*, *instantaneu*, *jubileu*, *liceu*, *matineu*, *mausoleu*, *muzeu*, *nucleu*, *planșeu*, *portmoneu*, *procedeu*, *traseu*, *trofeu*, *troleu*, *turneu*. N-am cuprins în această listă termenii științifici privind diferite clasificări (*cetaceu*, *crustaceu* etc.) sau alți termeni cu care elevii se familiarizează la diferite discipline de învățământ.

²⁹ O-da-ie, bă-ie-țas, fe-me-ie, lă-mă-ie, vo-ie; gu-tu-ie; bă-la-ie, lă-lă-ie, gâl-bu-ie etc.; ta-ie, băj-bă-ie, cro-ieș-te, su-ie etc. Regula se aplică și câtorva verbe neologice: a-tri-bu-ie, con-tri-bu-ie, de-ra-iez.

3. Construiește câte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele neutre *curcubeu, heleșteu* și *zmeu*, folosite la nominativ sau la acuzativ plural, nearticulate, apoi articulate. Subliniază cu o linie substantivele respective și cu două linii elementele prin care formele de plural ale acestor substantive se deosebesc de formele de plural ale neologismelor folosite în textele de la exercițiile 1 și 2.

Cazurile dativ și genitiv

Cazul dativ

1. Substantivul la cazul dativ determină de cele mai multe ori un verb și are funcția de **complement obiect indirect**. El răspunde la întrebarea cui?, pusă pe lângă verbul determinat:

I-am dus băiețelului o minge... Cui am dus? – băiețelului. (I.L.Caragiale, *Vizită*.)

Substantivul la dativ din această propoziție arată obiectul căruia i se atribuie alt obiect prin intermediul acțiunii exprimate de verbul determinat. Obiectului denumit prin substantivul *băiețelului* i se atribuie de către subiect obiectul *o minge*, prin acțiunea exprimată de verbul *am dus*. De aceea, în propozițiile de acest fel, în care se află un substantiv la dativ, se află de obicei și un substantiv la acuzativ cu funcția de complement obiect direct, care denumește obiectul atribuit, sau un pronume care înlocuiește substantivul la acuzativ:

	D.	Ac.	D.	Ac.
I-am dus	băiețelului	o minge.	Băiețelului	i-am dus-o.
		obiectul atribuit		ține locul subst. o minge

În propozițiile de felul celei analizate aici, în care obiectul denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect direct este sau urmează a fi atribuit obiectului denumit prin substantivul cu funcția de complement obiect indirect, se folosesc verbe care exprimă ideea de atribuire: *a aduce, a atribui, a duce, a da, a face, a oferi, a promite* etc.

În alte propoziții, construite cu verbe ca *a cere, a lua, a fura, a răpi, a rupe, a smulge* etc., substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect arată **ființa sau lucrul căreia (căruia) i se ia un obiect exprimat prin termenul cu funcția de complement obiect direct**:

Îi cer (iau) băiatului mingea; Îi rup (tai) pomului o creangă.

Exercițiu

Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea cui?. Indică prin săgeată verbele determinate. Dacă în propoziție se află și un substantiv la acuzativ care denumește obiectul atribuit ori luat sau pronumele care înlocuiește substantivul la acuzativ

cu funcția de complement obiect direct, subliniază și aceste părți de vorbire. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor care răspund la întrebarea cui?.

- Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet,
Doar moartea glas să dea
Frunzișului veșted.
(M.Eminescu, *De-oi adormi*.)
- Apoi trimise o pungă cu bani argatului. Acesta se duse și-i dădu grădinarului.
(P.Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.)
- Vom da foc pădurilor și câmpiilor! Astfel, oștile cotropitoare se vor măcina clipă cu clipă de sete și foame. (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
- Închinare-oi codrilor,
ulmilor
și fagilor,
brazilor,
paltinilor,
că-mi sunt mie frățiori,
de poteri ascunzători.
(Toma Alimoș.)
- Babacă! te rog, babacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoită nasul și urechile.
(I.L.Caragiale, *Kir Ianulea*.)
- Ce este talentul? De! aceasta nu este prea ușor de spus... Apoi, voi cere voie cititorului să amânăm răspunsul la această întrebare. (I.L.Caragiale, *Câteva păreri*.)
- El (Mihai) avea apoi și a se teme ca mișelul său aliat să nu-l jertfească turcilor.
(N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

II. Substantivele la cazul dativ au următoarele forme:

Formele articulate

Sg.	m.	Substantive comune				Substantive proprii	
		omului	fratelui	codrului	fiului	Caraimanului	lui Ion
	n.	dealului	teatrului	fluviului	numelui	–	–
	f.	casei	basmalei	vulpilor	câmpiei	Bistriței	Mariei
Pl.	m.	oamenilor	fraților	codrilor	fiilor	–	–
	n.	dealurilor	teatrelor	fluviilor	numelor	–	–
	f.	caselor	basmalelor	vulpiilor	câmpiilor	–	–

Formele nearticulate

Sg.m (unui)	Substantive comune				Substantive proprii	
	om	frate	codru	fiu	(frumosului)	Caraiman
n. (unui)	deal	teatru	fluviu	nume	–	–
f. (unei)	case	basmale	vulpi	câmpii	(frumoasei)	Bistrițe
Pl.m. (unor)	oameni	frați	codri	fii	–	–
	dealuri	teatre	fluvii	nume	–	–
	case	basmale*	vulpi	câmpii	–	–

Observă că singularele substantive care își schimbă forma la cazul dativ sunt substantivele feminine, la numărul singular:

N. casă, basma, vulpe; D. casei, basmalei, vulpii; unei case, basmale, vulpi.

La aceste substantive cazul dativ este indicat la singular și prin forma substantivului, și prin forma articolului hotărât (-i) sau a celui nehotărât (unei). La substantivele masculine și neutre, la singular și la plural, precum și la pluralul substantivelor feminine, cazul dativ este indicat numai prin formele articolului: -lui, -lor; unui, unor.

Substantivele proprii masculine (nume de persoane), precum și cele feminine terminate în consoană sau numele împrumutate din alte limbi primesc articolul lui înaintea substantivului: *lui Ion, lui Irinel, lui Carmen, lui Jeni* etc. Celelalte substantive feminine (nume de persoane) primesc articolul hotărât la sfârșit, ca și substantivele comune: *Anei, Mariei, Ancăi* sau *Anchii, Ilincăi* sau *Ilinchii, Olgăi* sau *Olghii* etc.

Exerciții

- Subliniază substantivele care determină un verb și răspund la întrebarea *cui?* Indică prin săgeată verbele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor a căror subliniere s-a cerut.
 - Ar fi fost mult mai bine dacă Bathori întreprindea însuși această expediție sau de ai da atunci lui Răzvan un ajutor mai însemnat...
În urma acestor orânduiri, Bathori... merse la scaunul său în Alba-Iulia, vesel de triumfurile sale. El scrisese de aici, în 16 noiembrie, papei, vestindu-i de biruința dobândită... și trimițându-i vreo câteva steaguri mai însemnate luate de la turci... Pontiful mulțumi lui Bathori făgăduindu-i ajutor în bani și oameni... El trimise apoi prințului Ardealului... o sabie și o pălărie binecuvântate. (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - Ai venit după vreo datorie? Eu, pe cât știu, am plătit lui Lipan toți banii... Se amestecă nevasta lui domnului Iorgu Vasiliu;
– Dumneavoastră nu știți, oameni buni, că nevastei acesteia încă nu i s-a întors bărbatul acasă... (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
 - Și a început să-i arate meșterul împărătesei fel de fel de oglinzi. S-a privit împărăteasa în ele, numai câte o clipă, căci le dădea la o parte, necăjită câte de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. (Em.Gârleanu, *Meșterul de oglinzi*.)
 - Atunci fata de împărat dete apă lui Prâslea de bău și prinse mai multă putere...
Atunci Prâslea... trase paloșul și-și tăie a bucată de carne moale din coapsa piciorului, de sus, și o dete zgriptoroaicei. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur*.)
 - ...Cine a pomenit de moarte și de jaf?... Dar se cuvine să se înfățișeze, să deie samă unei femei sărmâne, care umblă prin lume ca o văduvă... (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
 - Arta era un lucru necunoscut. În tot Bucureștiul nu se aflau decât un singur piano și o harpă. Muzica aparținea lăutarilor și cântăreților de la biserică. (I.Ghica, *Din vremea lui Caragea*.)
 - ...și iunkerul Bălcescu era închis acolo de mai multe luni, pentru că spusese unor sergenți din regimentul său că Mircea, Mihai, Ștefan fuseseră niște domni viteji. (I.Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*.)
- Construiește câte o propoziție în care substantivele *poezie, priveliște, prietenă, femeie* să fie la cazul dativ, la singular și la plural. Fii atent la alcătuirea formelor la numărul singular.

III. În textele de la punctele I și II substantivele la cazul dativ cu funcția de complement obiect indirect s-au aflat în propoziții în care determină verbe ce pot avea și complement obiect direct.

Substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect poate determina însă și un verb care (în general sau numai în anumite contexte) nu poate avea complement obiect direct:

Cui îi vin (oaspeți) – vecinului.

Cui îi convine (planul) – lui Ion.

Cui îi place (muzica) – Mariei.

Cui le este (sete) – copiilor.

În aceste exemple am pus pe primul loc substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect, fiindcă în majoritatea propozițiilor de acest tip locul obișnuit (firește) al substantivului la dativ este înaintea verbului determinat, iar termenul cu funcția de subiect stă (ca în exemplele date) după predicat. Sunt posibile însă și propozițiile cu subiectul așezat înaintea predicatului:

S P S P

Planul tău îi convine lui Ion; Laudele se cuvînt tatălui tău.³²

În construcțiile de tipul celor discutate aici (la III) termenul cu funcția de subiect arată obiectul atribuit celui denumit de substantivul la dativ ori luat de la acesta sau îndepărtat de el.

Exerciții

- În propozițiile cu substantive la dativ subliniază și notează cu P, S, D predicatele, subiectele și substantivele la cazul dativ. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat. Indică prin săgeată verbele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la dativ.
 - Și iată.../ le sosește părinților și un copilăș./ (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*.)
 - Și cum arde focu-n stână/ Vedea baciul/ că lui Sandu
Și lumin-o buturugă./ Îi cad lacrimi pe glugă./ (O. Goga, *La stână*.)
 - Eu vreau/ să vorbim,/ să mă conving/ că marfa îmi convine.../ (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
 - ...tovarășului dumitale i se cuvînt patru lei/ fiindcă patru bucăți de pâine a avut de întrecut./ Acum dară, fă bine/ de înapoiește un leu tovarășului dumitale./ (Ion Creangă, *Cinci pâni*.)

³⁰ Verbul *a plăcea* poate apărea uneori și cu complement obiect direct: *Mama o place pe prietena mea* (= o simpatizează, îi e dragă).

³¹ În propozițiile de acest fel (cu predicatul exprimat prin verbul *a fi*) subiectul poate arăta o stare organică (*sete, foame, frig* etc.) sau o stare sufletească (*dor, milă, grijă, rușine* etc.), iar predicatul, deci verbul determinat de substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect, poate fi și *a (i) se face*: *Copilului i s-a făcut foame* (S) (*sete, dor, milă* etc.).

³² Dar, în unele situații, o astfel de schimbare a locului celor doi termeni aduce în privința conținutului ceva în plus, de obicei ceva subînțeles. Pentru exemplificare, compară propoziția *Copiii le este sete* (S) cu propoziția *Sete* (S) *le este copiilor* (se subînțelege: „nu altcuiva“, „nu mie“ etc.).

- e) – ...Dumneata... știi tare bine/ că asemenea vin îi plăcea lui Nechifor Lipan./ (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
- f) I-a plăcut mult lui Negoită tovarășia lui Manoli./ (I.L.Caragiale, *Kir Ianulea*.)
- g) ...puțină nădejde de zestre (avea) de la Acrivița./ Dar zestre-i trebuia lui Kir Ianulea./ (I.L.Caragiale, *Kir Ianulea*.)
- h) ...lui Miha nu-i e grijă... nici de fiarele crude ale codrului./ (V.Alecsandri, *Românii și poezia lor*.)
- i) Voi sunteți urmașii Romei?/...
I-e rușine omenirii/ să vă zică vouă oameni!/ (M.Eminescu, *Scrisoarea III*.)
- j) ...cum mergea pe cale/ (Pahon) nimerește niște copii/ care chinuiau un pisic./ Lui Pahon i se făcu milă și de pisic./ (I.Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
2. Construiește cinci propoziții în care să se afle un substantiv la dativ care să determine un verb ce nu poate avea complement obiect direct. Fiecare propoziție să fie construită cu alt verb. Fă sublinierile și notările cerute la exercițiul 1.

IV. În unele construcții substantivele la cazul dativ nu au nici articol hotărât nici articol nehotărât. În astfel de situații, cazul substantivului se recunoaște după adjectivul dinaintea lui, care primește articolul hotărât cu forma dativului, sau după forma adjectivului pronominal aflat înaintea substantivului, deoarece adjectivele pronominale au la dativ aceleași terminații gramaticale, indicatoare ale dativului, ca și articolul nehotărât:

I-au adus (i se cuvin) laude viteazului (acestui, acelui etc.) ostaș.

Le-au adus (li s-au adus) laude vitejilor (acestor, acelor) ostași.

I-au adus laude curajoasei (acestei, acelei) fete.

Dacă înlăturăm adjectivul sau dacă îl punem după substantiv, substantivul va primi articolul hotărât prin care se exprimă cazul dativ:

I-au adus (i se cuvin) laude ostașului (viteaz, acestuia, acela).

Le-au adus (li s-au adus) laude ostașilor (viteji, acestora, acelor).

I-au adus laude fetei (curajoase, acesteia, aceleia).

Dacă substantivul la dativ este precedat de un adjectiv propriu-zis și de un adjectiv pronominal, acesta stă înaintea adjectivului propriu-zis și el este purtătorul terminației gramaticale care arată că substantivul este la dativ, iar dacă trecem adjectivele după substantiv, adjectivul pronominal ocupă locul de lângă substantiv:

I-am adus laude acestui curajos ostaș.

I-am adus laude ostașului acestuia curajos.

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazul dativ și indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care cazul dativ al substantivului este indicat prin adjectivul care îl precedă, înlăturând adjectivul sau punându-l după substantiv.

- a) Surparea părintelui meu se datorește măritului domn de astăzi. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
- b) Și care din ei..., umblând pe acolo, găsește din întâmplare câte o piatră din aceste... apoi acelui om nu-i trebuie altă negustorie mai bună... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

- c) – De când stă lumea asta în jurul magaziiilor? – întrebă Silvestru, fără să pară că dă vreo importanță deosebită acestui fapt. (Șt.Bănulescu, *Drumul Subfire*.)
- d) – Apoi, după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic și pădurarului. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- e) Alexandrel-Vodă se închină la uncheșul său Vlaicu... își puse fruntea la genunchii mătușii sale și nu uită să înfățișeze pe tovarășul său Jder acestor slăvite fețe. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

V. Substantivul la dativ cu funcția de complement obiect indirect poate determina

și un adjectiv – om credincios domnului țării; măsură conformă legilor;

păreră favorabilă propunerilor tale etc.³³

Ca și în construcțiile cu substantive la dativ care determină un verb, și în situațiile în care cuvântul determinat este un adjectiv, substantivul la dativ poate fi precedat de un adjectiv propriu-zis sau de un adjectiv pronominal. Și în astfel de situații cazul substantivului poate fi indicat de articolul primit de adjectivul propriu-zis – om credincios viteazului domnitor (= credincios domnitorului viteaz) – sau de terminația gramaticală a adjectivului pronominal la dativ: propunere conformă acestui proiect (= proiectului acestuia), acestor proiecte (= proiectelor acestora), acestei legi (= legii acesteia), acestor legi (legilor acestora).

Exerciții

- Subliniază substantivele la dativ și cuvântul determinat de fiecare dintre aceste substantive. Notează substantivele respective cu *D.*, cuvântul determinat cu *adj.* sau *vb.* și indică prin săgeți relațiile sintactice ca în exemplele din explicațiile date mai sus și la subsol.
 - Din partea opusă trenului [cu care venisem], se auzea un alt tren./ care se apropia în vitează./ (Șt.Bănulescu, *Satul de lut*.)
 - Acești trimiși ai opoziției contau și pe o serie de ziare din străinătate.../ care mai publicaseră și înainte știri defavorabile administrației lui Cuza.../ Erau însă și ziare favorabile lui Cuza./ (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - În ce privește pe țărani,... numele delegaților fură lăsate în alb, spre a fi completate de guvern... cu persoane ostile Unirii./ (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - Opinia publică românească era favorabilă cauzei polone./ (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - Și [dacă n-aș ști/ cât ai fost de credincios tatălui meu.] de astă dată nu te-aș asculta./ (P.Ispirescu, *Ileana-Simziana*.)
 - Acest turn... e scump românilor ca un monument/ care le vorbește de timpii lor de glorie și de mărire./ (N.Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

³³ Adjectivul determinat de substantivul la dativ poate avea funcția de atribut (ca în exemplele date) sau funcția de nume predicativ: Măsura este conformă legilor, Păreră este favorabilă propunerilor tale.

2. Subliniază în mod diferit substantivele la cazul genitiv și pe cele la dativ și indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. Fii atent la situațiile în care substantivul la dativ se află după un substantiv. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

Model de analiză

... prispă casei; ... culmile unor munți; ... o nepoată a mamei.

casei	Analiza morfologică subst. comun, f., sg., G., cu art. hot. -i;	Analiza sintactică atr. genitival – a cui prispă?
unor munți	subst. comun, m., pl., G., cu art. nehot. unor;	atr. genitival – ale cui culmi?
a mamei	subst. comun, f., sg., G., cu art. hot. -i și art. posesiv a.	atr. genitival – a cui nepoată?

Textele de analizat

- Toată lumea cunoaște lupul, fiara asta carnivoră și nesățioasă, dușmanul păstorilor și groaza oilor. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
 - Mă gândesc câteodată că bronzul clopotelor cuprinde istoria omenirii. Stau în amurg și ascult dangătele rare, solemne, ale clopotului celui mare și parcă se deschid pagini mărețe în inima mea și-n vreme. (E. Camilar, *Clopotele în amurg*.)
 - În casa unde locuia acest vestit artist dramatic... după ce treceai printr-un coridor îngust și întunecos, ajungeai la odaia lui Eminescu, aproape de odaia unui frate al lui Pascali... Odaia lui Eminescu, numai cu o fereastră mică, era în lățime cam de 4 pași, în lungime cam de 5 pași. (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.)
 - Grupate în colonii, foile de flori... păreau tăvile rotunde cu câte o ceașcă de porțelan deasupra, pregătite pe fața de masă a bălții, pentru gustarea matinală a unor pitici încă neadunați la sunetul unui clopoțel. (T. Arghezi, *Zbor la mare*.)
 - Bojdeuca țărănească a lui Creangă din Mahalaua Țicăului, unde noaptea lătrau câinii ca la sate, îl primi cu o voce bună care alina rana lăuntrică a lui Eminescu, răscolită de curând și de moartea Ralucăi Eminovici. (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*.)
 - Se afla acolo, sub umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreată tânără... și vătuiul de căprioară a întors capul de sub brațul drept al Ilincăi, petrecut pe după grumazul lui. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - În Iași, în cele trei zile ale sărbătorii lui Cuza-Vodă, a fost o îmbulzeală nemaipomenită de lume. Leșenii spun că nici la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare n-a năvălit în capitala Moldovei atâta norod. (M. Sadoveanu, *Legenda lui Cuza-Vodă*.)
 - Un cuțit să-i fi implantat în inimă împăratului, și nu da sânge! Așa se cătrânise de rău când văzu viclenia boierului! (Din vol. *Tinerete fără bătrânețe*...)
 - Longinus și-a pus capăt zilelor, iar armatele romane au dat năvală... Până la ziduri au trebuit să cucerească pământul pas cu pas, căci înspăimântătoare era opunerea dacilor! (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
3. Construieste câte o propoziție în care substantivele *poiană*, *floare* și *țară* să fie la genitiv singular și plural, articulate și nearticulate.

II. Când substantivul la genitiv nu are nici un articol hotărât, nici articol nehotărât, cazul este indicat, ca și pentru substantivul la dativ, prin forma adjectivului care precedă substantivul:

- (al) frumosului (acestui, aceluia etc.) râu;
(al) frumoaselor (acestor, acelor) râuri;
(al) fermecătoarei (acestei, acelei) priveshti.

Exercițiu

Subliniază substantivele la cazul genitiv și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie propozițiile în care cazul genitiv al substantivului este indicat prin forma adjectivului, înlăturând adjectivul sau punându-l după substantivul la genitiv, după cum permite situația din fiecare text.

- Sub gugiurile de zăpadă, clopotnițele bătrânei biserici Barnovschi se înalță ca din vechi vremuri. (D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.)
- În colivie a pătruns atunci lumina de lună plină a unor geamuri strălucite. Erau geamurile unor cafenele boierești... Dar cine era să vie să descurce firul soartei viteazului Jap? Jap a rămas stoic până la urmă. Și a venit și ceasul sângeros, ceasul îngrozitoarei treceri prin mașina care smulge pielea. (G. Galaction, *Viteazul Jap*.)
- ...Ce ispravă poți săvârși dacă acolo-i pază ca și cum ar fi haznaua de zloți a lui Cazimir-Craiu? Mai întâi grajdul aceluia harmasar cu numele Catalan nu-i în margine... E aproape de odăile străjerilor și la o azvârlitură de băț de chilia comisului Simion. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
- Rezolvarea acestor probleme implica guverne stabile, care să aibă răgazul necesar de lucru. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
- De o deosebită importanță era articolul 13 al programului revoluționar, prevăzând emanciparea clăcașilor...; aducerea la îndeplinire a acestui punct al programului însemna asigurarea unei baze puternice, de mase, a revoluției. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)

III. Substantivele la cazul genitiv sunt folosite deseori cu funcția de nume predicativ:

S

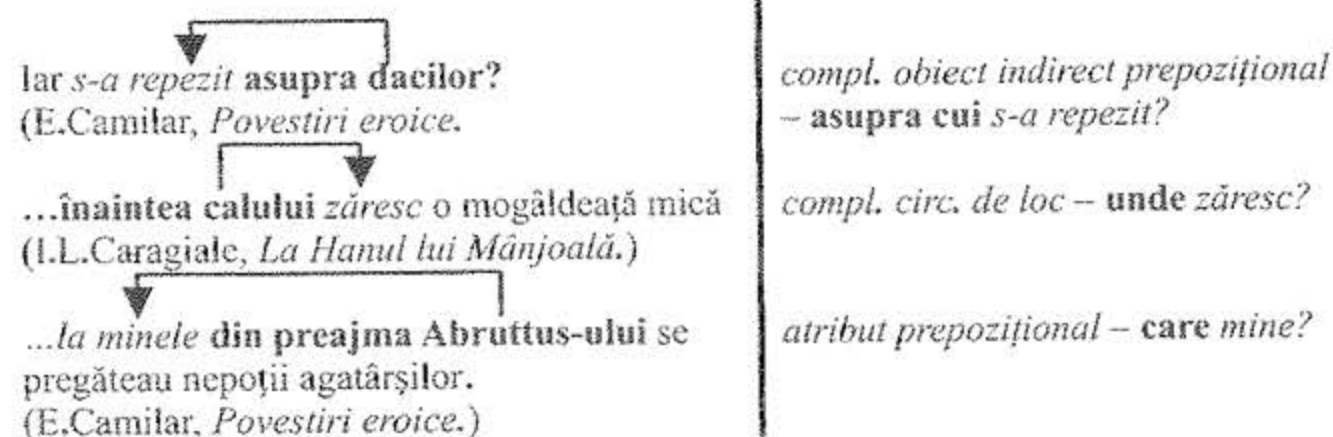
Copilul acesta este al fratelui meu. – Al cui este copilul (S)?

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv și fă analiza lor morfologică și sintactică.

- Pământul e-al boierilor, vedea-i-aș în pământ cu iarbă pe piept! blestemă mama. (Z. Stancu, *Descult*.)
- ...Dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o (revoluția) cu atâta energie, încât a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- ...acel pământ nu e al lui! Este al ciocoiului care i-l dă și i-l ia după voință-i. (Al. Odobescu, *Muncitorul român*.)
- Mi-ai luat apoi copilul să-l ucizi!... Dar el nu era al nostru, el era al țării-ntregi. (G. Coșbuc, *Regina ostrogoților*.)

IV. Substantivele la cazul genitiv pot fi folosite și cu prepoziții sau cu locuțiuni prepoziționale – asupra, deasupra, (în) contra, împotriva, înaintea, înapoia, de-a lungul, în jurul etc. Substantivul la genitiv cu prepoziție (locuțiune prepozițională) poate fi în relație cu un verb sau cu un substantiv, deci poate avea funcția de complement sau de atribut:

Să nu confunzi genitivul din construcțiile de acest fel cu dativul. Observă că dacă adăugăm încă un substantiv, acesta se poate construi cu articolul posesiv, care este marcă a genitivului: *Au năvălit **asupra** femeilor și a copiilor; A pus pomi în jurul casei și al fântânii.*

Exercițiu

Subliniază substantivele la genitiv împreună cu articolul sau prepozițiile care le precedă. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor la genitiv.

- Soarele, în asfințit, arunca o lumină dulce **asupra** dumbrăvii de stejar din preajmă. (M.Sadoveanu, *Vremuri de bejenie*.)
- Privi ră sus; și atunci, **deasupra** căpușorului, zări lujerul unui crin ce se ridica așa de înalt, că parcă floarea din vârf își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului de aur, să-i culeagă razele³⁵. (Em.Gârleanu, *Gândăcelul*.)
- Împăratul a ieșit călare **împotriva** ordiei de la Amasia. (M.Sadoveanu, *Roxelana*.)
- Coborâm în Plotun: câteva căsuțe presărate pe încheietura măgurilor, **de-a lungul** pârâului de lespezi; ici-colo câte un petecut de fâneată așternut ca un lăvicer, pe sub poalele brădetului; drumul se lasă în hopuri pe malul înalt al Plotunului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- Străbătu ograda, deschise porțile din fund și, ieșind pe locul pustiu de din dosul casei, se duse pe marginea râpei și aruncă găngăniile în fundul ei. (Em.Gârleanu, *Furnica*.)
- Cănele își conținu dușmănia **împotriva** dobitoacelor. Se întoarse **asupra** oamenilor. Apoi coti pe lângă parmaclăcul podului în râpă... Se repezi **asupra** lui Gheorghită, încolțindu-l de pulpana sumăieșului. (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Pițigoiul intrase în obiceiurile împărătesei; el dormea pe căpătâiul înalt al patului... Pe trupul mic al păsăruicii încăpuseră toate podoabele... De jur împrejurul gâtului, împărăteasa îi aninase un șirag de opt mărgăritare. (T.Arghezi, *Piatra Pițigoiului*.)

³⁵ – „își deschidea paharul chiar dedesubtul bulgărului...” – Adverbul *chiar* se ia împreună cu partea de propoziție pe care o însoțește. El nu are singur funcție sintactică.

Funcțiile substantivelor la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Substantivul în relație cu	Funcțiile sintactice și sensurile lor
D	verbul	
	adjectivul	– compl. ob. indirect: cui?
G	substantivul	– atribut genitival: al (a, ai, ale) cui?
fără prep.	subiectul (prin verbul de legătură)	– nume predicativ: al (a, ai, ale) cui este (sunt)?
G	verbul	compl. ob. indirect prepozițional: asupra (împotriva) cui?
cu prep. asupra, împotriva etc.	substantivul	compl. circ. de loc: unde? atribut prepozițional: care?

Exercițiu

Subliniază în mod diferit substantivele la cazurile dativ și genitiv și indică prin săgeată cuvintele determinate. Notează deasupra substantivelor inițialele cazurilor. Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor în cazurile dativ și genitiv.

- Acestea le-am auzit mai deunăzi povestite de către un măcăleandru unui scatiu. Un lucru însă: dacă veniți cineva pe la mine, să nu spuneți cumva găitei mele cele ce v-am destăinuit. (Em.Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)
- Acolo, la margine de sat, se ridică un parc vechi și un palat unde-i plăcea lui Cuza-Vodă să petreacă zile de liniște. Acolo-i mormântul lui Cuza-Vodă. Ierburi și flori sălbatice, și tăcere. În criptă singuratică, doarme Domnul țărânimii. (M.Sadoveanu, *Domnul Poporului*.)
- Și de atunci i-a mers lui Ciubuc numele de *omul lui vodă*, încât și până astăzi un deal în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă Dealul Omului. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Îi dăm ată zmeului și se înalță în slăvi. Acum e deasupra bisericii. Acum e dincolo de sat, a ajuns tocmai deasupra bălții pe care a secat-o seceta, de-o treci cu piciorul. (Z.Stancu, *Descult*.)
- A fost și la Timiș un val, urmă postelnicul Jora a da lămurire domnului, și istorisi cu puține cuvinte îndrăzneala hoțului Gogolea. Domnul pufni de ciudă dând pinteni calului...
– A fost primejdie pentru viața lui Alexandrel-Vodă, fulgeră el pe postelnic. Pentru nechibzuința sa, coconul va fi muștrat. Pentru pedeapsa ce se cuvine Jderului celui mititel, ne pare rău, dar nu o putem înlătura.
– Măria ta, își strecură cu blândețe vorbele Grigorașcu Jora; acel fecioraș al comisului Manole a stat neclintit lângă stăpânul său. După ce a pierit medelnicerul, s-a pus el împotriva podgheazului cu mare vrednicie, încât a fost de mirare și lotrilor. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

- f) Cezar Bolliac a găsit, sub prispa unui sătean, un sarcofag ermetic închis, pe care, cu învoirea ultimului său proprietar, a pus să-l deschidă... Cercei de aur, un ac de păr... spuneau că pe crengile și pe foile de dafin adormise o femeie tânără. Nici o inscripție, nici un nume! – pentru ca secretul durerii sfâșiatului... soț... să rămână indescifrabil în vecii-vecilor. (Gala Galaction, *Gloria Constantini*.)
- g) Moșia de peste trei mii de pogoane se zice c-ar fi fost cândva a Cantacuzineștilor, dar azi e a unui căpitan de la Pitești. (L.Rebreanu, *Răscoala*.)
- h) Și nu s-au auzit nici măcar șoapte..., nici sforăiturile cailor... Încălceala acelor timpuri a fost deplin favorabilă cutezării. (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
- i) M-am retras în camera mea și am deschis poeziile acelui poet scump inimii noastre... E adevărat că versurile lui Eminescu n-au adus nici o dezlegare problemelor mele. (M.Sadoveanu, *Aventură în Lunca Dunării*.)
- j) După cum sufixele sunt lexicale sau gramaticale, se distinge tema lexicală comună întregii flexiuni a unui cuvânt de tema specifică unui timp: astfel, *împărț(i)* este tema comună întregii flexiuni a verbului *împărți* în timp ce *împărțea* – este tema specială a imperfectului. (*Gramatica Academiei*, I, 1966.)

Ortoepia și ortografia substantivelor la cazurile dativ și genitiv

Substantive feminine

1. Substantivele feminine terminate la nominativul singular nearticulat în vocală sau în diftong se pronunță și se scriu la dativ-genitiv singular articulat cu *-ei* sau *-ii*. Pentru folosirea formelor corecte ne putem conduce după nominativul plural nearticulat:

N. plural nearticulat		D.G. singular nearticulat		D.G. singular articulat
(niște) case		(unei) case		casei
vulpi		vulpi		vulpilor
femei		femei		femeilor

Observă că articolul hotărât *-i* se adaugă la forma de D.G. singular nearticulat, care este identică cu forma de nominativ plural nearticulat: *case* – *casei*; *vulpi* – *vulpilor*; *femei* – *femeilor*.

Pentru a te controla, calea cea mai ușoară este observarea formei de plural a substantivului însoțit de numeral:

- o casă – două case – D.G. *casei*;
- o vulpe – două vulpi – D.G. *vulpilor*;
- o femeie – două femei – D.G. *femeilor*.

Deci se pronunță și se scrie cu *-ii* la genitiv sau dativ singular articulat, dacă substantivul se termină la nominativ plural nearticulat în *-i*.

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive: *scară, ușă, colibă, noapte, zi, seară, vară, primăvară, toamnă, iarnă, pagină, ploaie, stea, perdea, pace, cheie, scântee*.

	D.G. singular articulat
o mamă – două mame	mamei
o vulpe – două vulpi	vulpilor

2. Completează substantivele feminine subliniate, pentru a întregi formele de dativ-genitiv singular articulat, ținând seama de mijlocul de control dat.

- a) Iar caii albi ai măr... și zimbrii zân... Dochii.
Întind spre apă gâtul, la cer înalță ochii. (M.Eminescu, *Sarmis*.)
- b) – Căutați – mai zise fata – și găsiți pe vreuna la care să se potrivească condurul mam... pe piciorul ei. (P.Ispirescu, *Găinăreasa*.)
- c) Se deprinseseră așa de bine unul cu altul, că toate treburile erau pe mâna feme..., iar moșneagul își vedea numai de florile lui. (Em.Gârleanu, *Furnica*.)
- d) Vârful vâsl... lui Condrat se proptește cu iuteală dintr-un copac într-altul (...). Femeia se răsucesce pe fundul bărc... (...) Când își saltă capul, (...) jgheaburile mici cu apă din cutele basmal... se deșertară topind marginile de zăpadă (...). Pe Condrat și pe diacon îi zări tremurați prin ceața plo... și prin albeața zăpez... (Șt.Bănulescu, *Iarna bărbaților*.)

II. Ca și la substantivele de felul celor prezentate la punctul I, tot după forma de nominativ plural nearticulat ne putem conduce și la alcătuirea formelor de dativ-genitiv singular ale substantivelor *noră* și *soră* (când și acesta arată un grad de rudenie). Dar aceste substantive (spre deosebire de cele de la punctul I) au forma de plural neregulată: *noră* – *nurori* (nu: „nore”); *soră* – *surori* (nu: „sore”). Deci formele corecte de dativ-genitiv singular ale acestor substantive sunt:

formele nearticulate: unei (acestei, acelei, altei etc.) < nurori
surori

formele articulate > nurorii surorii > Mariei (mele, acesteia, aceleia etc.)

Fii atent la aceste forme fiindcă deseori se fac greșeli de felul: unei (acestei etc.) „nore” sau „sore”; „noriei” sau „sorei” mele (acesteia etc.).

În ce privește formele de dativ-genitiv singular (unei) *sore*, *sorei* (acesteia), ele există în limba română, ca forme corecte (deși forma de plural este tot *surori*), dar numai când substantivul *soră* are alt sens decât acela de grad de rudenie: sensul de infirmieră sau de nume al celui mai mic grad din ierarhia călugărească feminină. În aceste cazuri vom spune corect:

Am cerut ajutorul unei sore (sorei) de serviciu.

I-am cerut unei sore (sorei Maria) explicații despre vechimea mănăstirii.

Exerciții

Construiește:

- câte o propoziție în care fiecare dintre substantivele ce arată grade de rudenie – *noră* și *soră* – să se afle: 1. la forma nearticulată de nominativ sau de acuzativ plural; 2. la forma nearticulată, apoi la cea articulată de dativ singular; 3. la forma nearticulată, apoi la cea articulată de genitiv singular;

– câte o propoziție cu substantivul *soră*: 1. cu sensul de *infirmieră*, la forma nearticulată, apoi articulată de *dativ singular*; 2. cu sensul de grad în ierarhia călugărească la forma nearticulată, apoi articulată de *genitiv singular*.
Subliniază substantivele cerute și indică prin săgeată cuvintele determinate de substantivele cu funcția de complement sau de atribut. Explică oral deosebirea dintre formele de dativ-genitiv singular *surori(i)* și *sore(i)*.

III. Substantivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în vocalele -ie în hiat (câmpi-e) nu urmează regula de la punctul I, ci formează dativul și genitivul singular articulat de la nominativul singular nearticulat, căruia i se adaugă articolul -i:

N. sing. nearticulat câmpie	D.G. sing. articulat câmpiei
--------------------------------	---------------------------------

Tot cu -ie se pronunță și se scrie și *dativul sau genitivul substantivelor proprii feminine care la nominativ se termină în -ia în hiat*:

Nominativ Maria, Oltenia	Dativ sau genitiv Mariei, Olteniei
-----------------------------	---------------------------------------

Exerciții

- După modelul dat mai jos, scrie formele de dativ-genitiv singular articulat ale substantivelor: *hârtie, poezie, bucurie, ciocârlie, istorie, geografie, bălăie, vijelie, propoziție, discuție, industrie, constituție, Lucia, Felicia, Cornelia, Muntenia, Albania, Anglia*.

N. sing. nearticulat (o) flo-ră-ri-e Cla-u-di-a	D.G. sing. articulat florăriei Claudiei
---	---

- După modelul dat mai jos, pune după substantivele *studiul, puterea, dezvoltarea* câte trei substantive comune, feminine, la cazul genitiv, singular, articulate, din categoria celor care au nominativul singular nearticulat terminat în vocalele -ie în hiat. Subliniază terminația genitivului.

Studiul	{ istoriei
---------	------------------------------

- Adaugă după substantivul *frumusețea* patru substantive proprii, feminine (nume de persoane sau numiri geografice), la cazul genitiv, din categoria celor terminate în vocalele -ia în hiat. Subliniază terminația genitivului.
- Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *revoluție, istorie, patrie, industrie, bucurie, poezie* la genitiv sau dativ singular, articulate.
- Subliniază substantivele feminine comune și proprii și notează deasupra lor inițialele cazurilor (N., Ac., D., G.). Scoate pe caiet aceste substantive împărțindu-le în două coloane: 1) cele care formează genitivul și dativul singular prin adăugarea articolului „-i” la forma de nominativ plural nearticulat (case – casei; vulpi – vulpii); 2) cele care

formează genitivul și dativul singular prin adăugarea articolului „-i” la forma nominativului singular nearticulat (câmpie – câmpiei).

Model de analiză

Ac. G.

Mândrul uriaș farmecă râul cu puterea măreției lui. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

N. plural neart. puteri	D.G. sing. articulat puterii	N. sing. neart. măreție	D.G. sing. articulat măreției
----------------------------	---------------------------------	----------------------------	----------------------------------

Textele de analizat

- Întâi sunau cornurile cântând începutul melodiei. Și bătrânii rosteau întâiul verset din lege. Și după aceea mulțimea toată cânta, după obiceiul rămas din vechea vreme a pribegiei. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- Ura! măreț se-nalță-n vânt
Stindardul României!
Noi însă zacem la pământ,
Căzuți pradă urgiei! (V. Alecsandri, *Peneș Curcanul*.)
- Ne-am oprit și ne-am descoperit când ni s-a spus că acolo se află unul din cimitirele soldaților români căzuți în Cehoslovacia pentru cauza civilizației. În câteva clipite mi-am adus aminte de vechii și uitații mei prieteni... Parcă-l vedeam pe Niculai Dadaci, vioristul companiei noastre, pe Boculei Vasile, cel înalt și cuminte ca o fată, pe Aniculăiesei Ion „poetul” unității, cel ce știa, după vorba lui, „o mie de cântece toate de el făcute”³⁶. (E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.)
- Toată țărâna gleei dezrobite
Și munții toți și-adâncurile firii
Vor prăznui din pacea lor urnite
Înfricoșata clipă-a primenirii,
Când suflet nou primește întrupare,
Și-n strălucirea razelor de soare
El hărăzește vremii-mbătrânite:
Vestmântul nou de nouă sărbătoare.
(O. Goga, *Clăcașii*.)

IV. Substantivele feminine din categoria celor prezentate la punctul III (câmpie, florărie etc.) se scriu la dativ-genitiv plural articulat cu doi -i înaintea articolului hotărât: câmpiilor, florăriilor. Cei doi -i se aud bine în rostire, ca vocale ce țin de silabe diferite: câm-pi-i-lor, flo-ră-ri-i-lor.

Exerciții

- Scrie formele de dativ-genitiv ale următoarelor substantive, la pluralul articulat: *familie, constituție, revoluție, moșie, hârtie, propoziție, poezie, datorie, fotografie, radiografie, compoziție*.
- Fă analiza morfologică și sintactică a substantivelor subliniate și explică oral ortografia lor.

³⁶ – „vedeam pe Aniculăiesei Ion”. – Substantiv propriu compus, la acuzativ cu prepoziție. Primul element component a rezultat din contopirea articolului posesiv cu un nume propriu la genitiv: a(l) Niculăiesei a devenit Aniculăiesei.

- a) Poeți romantici veni ră numai... să cheme umbre... și pentru dâșii, glasuri tainice, răsunetele durerii și bucuriilor, șoptiră prin spațiile goale. (N.Iorga, *Priveliști din țară*.)
- b) În lungul câmpiei arse, pustii, se înalță doar un singur pâlci de sălcii³⁷... În frunzișul sălcilor acestora se strâng stoluri întregi de păsări. (Em.Gârleanu, *Musafirul*.)
- c) Întinderea câmpiilor
În zări mai lin se pierde.
Mai dulce-i rodul viilor,
Verdeața e mai verde. (V. Alecsandri, *Țara*.)
- d) A trecut întâi o boare
Pe deasupra viilor,
Într-o clipă, alarmate,
Ies din șanțuri vrăbiile
Și-a furat de prin ponoare
Papura pe loc se zbate
Puful pădărilor.
Legănându-și săbiile.
(G.Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*.)
3. Construieste câte o propoziție cu fiecare dintre substantivele *poezie, pârție, familie, discuție, delegație*, la genitiv sau la dativ plural, articulate. Explică ortografia lor.

V. Substantivele feminine cu sens colectiv formate cu sufixul **-ime**, care nu au plural – *muncitorime, țărănime* etc. – au la **dativ-genitiv singular** următoarele forme:

– forme **nearticulate**: *unei (acestei, acelei etc.) muncitorimi, țărănimi, studențimi* etc.;

– forme **articulate**: *muncitorimii, țărănimii, studențimii* etc. *acesteia (aceleia etc.)*.

Greșeli se fac la forma articulată, folosindu-se forma terminată în „-ei”, în locul formei corecte cu -ii. La forma nearticulată nu zice nimeni: *unei „muncitorime”, unei „țărănime”* etc. Deci pentru exprimarea corectă a formei articulate de dativ-genitiv a substantivelor din această categorie, folosește ca mijloc de control forma **nearticulată de dativ-genitiv singular**, la al cărei „i” final se adaugă articolul **-i**: *unei muncitorimi (țărănimi etc.) – muncitorimii (țărănimii etc.) acesteia*.³⁸

Exerciții

- După modelul exemplelor din explicațiile de mai sus, scrie formele de dativ-genitiv singular nearticulate și pe cele articulate ale substantivelor: *studențime, școlărime, soldătime, boierime, nobilime*.
- Construieste câte patru propoziții sau fraze în care să folosești trei dintre substantivele: *muncitorime, țărănime, școlărime, călărime, românime*. Fiecare substantiv să fie întrebuințat la următoarele forme: 1. la dativ singular nearticulat, apoi articulat; 2. la genitiv singular nearticulat, apoi articulat.
Subliniază substantivele respective și notează cazurile; indică prin săgeată cuvântul determinat și explică oral scrierea substantivelor cu **-i** sau cu **-ii**.

³⁷ – „în lungul câmpiei”. – Substantiv la genitiv precedat de o locuțiune prepozițională (în lungul).

³⁸ Tot cu **-ii** se pronunță și se scriu la dativ-genitiv singular articulat, și celelalte substantive feminine derivate cu sufixul **-ime** (substantive cu sens colectiv sau cu alte sensuri): *mulțime – mulțimi; grosime – grosimi; mărime – mărimi; optime – optimi* etc. Dar acestea, având plural, se încadrează la modalitatea de alcătuire a formei de dativ-genitiv singular arătată la punctul I, pentru substantivele de tipul *vulpe* (vezi pag. 64).

Substantive neutre

I. La substantivele neutre de tipul *fluviu – fluvii – fluviile*, cei doi „i” de la formele de **nominativ-acuzativ plural** trebuie observați și la scrierea formelor de **dativ-genitiv plural**: *unor (acestor, acelor, altor etc.) fluvii; fluviilor acestora (acelora, Europei etc.)*.

De asemenea, la substantivele de tipul *liceu – licee – liceele* (menționate la ortografia substantivelor la **nominativ-acuzativ**, sub titlul „Substantive neutre; la II.2., pag. 50) trebuie observată și la formele de **dativ-genitiv plural** pronunțarea și scrierea cu **ee** (nu „ie”): *unor (acestor, acelor, altor etc.) licee, muzee, trofee etc.; liceelor, muzeelor, trofeelor etc. acestora (acelora, noastre etc.)*.

Exerciții

- Construieste câte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *premiu, concediu, mileniu*: 1. cu substantivul la forma articulată de **nominativ** sau de **acuzativ plural**; 2. și 3. cu substantivul la forma nearticulată, apoi la cea articulată a **dativului** sau a **genitivului plural**. Subliniază cu o linie substantivele cerute, notează cazurile lor și indică prin săgeată cuvântul determinat de substantivele cu funcția de complement sau de atribut.
Subliniază cu două linii pe cei doi „i” din formele cerute ale substantivelor date și explică oral ce reprezintă fiecare „i”.
- Construieste câte trei propoziții sau fraze cu fiecare dintre substantivele *procedeu, traseu, trofeu*: 1. cu substantivul articulat la **nominativ** sau la **acuzativ plural**; 2. și 3. cu substantivul articulat la **dativ plural**, apoi la **genitiv plural**. În privința sublinierilor, a notărilor, a indicării relațiilor sintactice și a explicației pentru cei doi „e” dinaintea articolului hotărât, procedează ca la exercițiul 1.

II. Fii atent la alcătuirea formei articulate de dativ-genitiv plural a substantivului **ou**, la care se face de mulți greșeala de a adăuga articolul hotărât **-lor** la forma articulată a **nominativului plural**. Deci, în locul formei corecte **ouălor**, se spune și se scrie gresit „ouălelor”. Pentru evitarea greșelii, ține seama de faptul că **dativul** și **genitivul plural articulat** al oricărui substantiv se alcătuiesc prin adăugarea articolului **-lor** la forma nearticulată de plural a **nominativului**. Prin urmare, la substantivul **ou**, formă nearticulată a **nominativului plural** fiind **ouă**, prin adăugarea articolului **-lor**, obținem forma **ouălor**, adică forma articulată de **dativ-genitiv plural**. Compară cu formele de plural: *casă, case, casele, caselor* (nu: „caselelor”).

Exercițiu

Construieste două propoziții cu substantivul **ou** la forma articulată a **dativului plural** și două propoziții cu același substantiv la forma articulată a **genitivului plural**. Subliniază formele de dativ și de genitiv ale substantivului, indică prin săgeată cuvintele determinate și explică oral de ce nu este corectă forma „ouălelor”.

Cazul vocativ³⁹

1. Vocativul este cazul care exprimă o chemare adresată cuiva pentru a-i atrage atenția asupra unei comunicări.

De obicei se folosesc la vocativ substantivele care denumesc persoane sau animale domestice:

– *Nunuță*, spune mătă o poveste... (M.Sadoveanu, *Povestitorii*.)

— Patrocle, de ce duci pâinea în gură? întreabă zâmbind Lizuca.
(M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)

Se folosesc la vocativ și substantivele care denumesc alte animale atunci când ele sunt *personificate* (în fabule, povești etc.) sau chiar substantive care denumesc lucruri și, în special, *elemente ale naturii personificate*. În folclor codrul, copacii, apele etc. sunt frecvent personificate, de aceea substantivele respective sunt folosite și la vocativ:

Codrule, codrutule,

– *Dunăre, Dunăre,*

Mult mă-nchin, drăgutule. (Folclor.) Drum fără pulbere... (Folclor.)

Exercitiu

Subliniază substantivele la vocativ și arată ce denumesc ele (persoane, animale, elemente ale naturii personificate etc.).

a) Ionică!... Măi Ionică!... Scoală... să te duci să dobori iarba ceea, să nu ne pomenim c-o ploaie... (L. Rebreanu, *Ion*.)

b) Haide, Irino, pune mâna pe seceră și dă-i drumul! (Marin Preda, *Morometii*.)

c) – Ce te legini, plopule,

Fără ploaie, fără vânt,

Cu vârful tot la pământ? (M.Eminescu, *Ce te legini, plopule.*)

d) Vai, murgule, jalea mă curmă!

Mă lupt cu durerea din urmă.

Căci ranele-mi sapă mormântul.

Mă chemi prin nechezuri păgâne

Si parcă zici: „Vino, stăpâne!”

(G. Coşbuc, *Moartea lui Gelu.*)

II. În ceea ce privește formele vocativului, întâlnim următoarele situații:

– la **singular** unele substantive au *forme specifice pentru vocativ*: masculine – bărbate, cumetre, Alexandre, Radule, bunicule etc.; feminine – Mario, bunico etc.;

— alte substantive au forme specifice pentru vocativ, dar alături de aceste forme se pot folosi și formele nominativului: **Radule, Radu, Mario, Maria, bunico, bunică;**

– foarte multe substantive nu au forme specifice pentru vocativ; în acest caz se folosește forma nominativului pentru a exprima o chemare: **frate, tată, Petre, mamă** etc.;

— la masculin și la feminin **plural** se folosesc forme ale nominativului — **Veniți, frați! Veniți, vecine!** — sau forme terminate în „lor” — **Stați, fraților, vecinilor, fetelor!** —, identice cu ale genitivului și dativului plural articulat. Deosebirea este însă ușor de făcut, deoarece vocativul exprimă uneori numai o chemare —

³⁹ Denumirea *vocativ* vine de la verbul latin *vocare*, care înseamnă *a chema*.

Fraților! Știu tot (**Fraților, știu tot**) —, iar alteleori, în construcții de felul **Fetelor!** **Stați!** (**Stați, fetelor!**), vocativul are rolul de a preciza persoanele la care se referă subiectul neexprimat (voi), pe când dativul și genitivul nu îndeplinesc astfel de roluri.

Pentru a evita confuzia dintre *nominativ* și *vocativ* sau dintre *dativ-genitiv plural* și *vocativ plural*, mijlocul cel mai sigur de verificare îl constituie faptul că *substantivul la vocativ reprezintă* persoana căreia i se adresează vorbitorul, deci persoana a II-a, pe când *la celelalte cazuri substantivul reprezintă persoana a III-a*. *Substantivul la vocativ se poate înlocui cu pronumele personal de persoana a II-a (tu, voi)*, iar *substantivele la celelalte cazuri se înlocuiesc cu pronumele de persoana a III-a (el, ea, ei, ele)*.

Atenție mai mare cer situațiile în care substantivul în vocativ cu formă identică cu a nominativului se află după un verb la persoana a II-a cu subiectul (tu sau voi) neexprimat: *Stai, Petre! Stați, băieți!* În astfel de propoziții subiectul este inclus (indicat de forma verbului), deci substantivul în vocativ nu trebuie confundat cu subiectul; rolul vocativului este de a preciza persoana la care se referă subiectul neexprimat⁴⁰.

Exercitium

Subliniază cu o linie substantivele la cazul vocativ care au forme specifice pentru acest caz și cu două linii pe cele care au aceeași formă ca și nominativul singular sau plural ori identice cu forma articulată de dativ-genitiv plural. Analizează substantivele respective arătând genul, numărul, cazul și rolul vocativului (numai de chemare sau de a preciza persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat: *tu* sau *voi*). La indicarea cazului ține seama de mijlocul de verificare dat.

- a) Copilo, tu ești gata Și când ești tristă, Doino,
De-a pururea să plângi! Tu inima ne-o frângi. (G.Coșbuc, *Doina*.)
- b) – ...Șezi acum, prietene, de ospătează cu noi... și ce-ți poștește inima cere de la mine. (G.Cătană, *Povești populare din Banat*.)
- c) – Ăla, boierule, m-a bătut de m-a stins! Ăla m-a înjugat ca pe o vită... Fă-mi dreptate, boierule! (G. Galaction, *Lângă apa Vodislavei*.)
- d) „O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte
Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste șoaapte!...
E sabie în țară! au năvălit tătarii!...” (V.Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*.)
- e) Trei petunii subțirele Stau de vorbă între ele:
Farmec dând regretelor, „Ce ne facem, fetelor?...”
(G.Topârceanu, *Rapsodii de toamnă*.)
- f) – Noi am venit să facem revoluție.
– Să facem, fraților, de ce să nu facem! Și eu sunt pentru revoluție. (Z.Stancu, *Descult*.)
- g) Auzind aste, leul strânse a sa oștire:
„Lighioanelor, zise, viu să vă dau de știre
Că astăzi din noi unul trebuie să murim.” (Gr.Alexandrescu, *Dreptatea leului*.)

⁴⁰ Precizarea prin substantivul în vocativ a persoanei (persoanelor) la care se referă subiectul neexprimat (*tu* sau *voi*) este absolut necesară când în fața vorbitorului se află două sau mai multe persoane sau diferite grupuri de persoane, dintre care numai una (unele) reprezintă persoana (persoanele) la care se referă subiectul neexprimat.

III. Substantivul la vocativ poate sta la începutul propoziției, în interiorul propoziției sau la sfârșitul ei. Având rolul de a exprima o chemare, substantivul la vocativ este rostit de vorbitor cu o intonație mai înaltă decât celelalte cuvinte din propoziție, tocmai pentru a atrage atenția persoanei chemate. Intonația mai înaltă a substantivului la vocativ produce în rostire o pauză între el și cuvântul (cuvintele) învecinat(e). În scris, când vocativul nu exprimă o strigare insistentă, puternică, această pauză se notează prin virgulă:

- *Mario*, ascultă-mă pe mine.
- Ascultă-mă, *Mario*, pe mine.
- Ascultă-mă pe mine, *Mario*.

Ține minte: Oriunde s-ar afla în propoziție, substantivul la vocativ care exprimă o adresare obișnuită se desparte prin **virgulă** de cuvântul sau cuvintele învecinate.

Virgula este semnul care ne ajută să înțelegem textul. Lipsa virgulei face ca cititorul să nu știe că este vorba de o chemare, mai ales că unele substantive nu au forme specifice pentru vocativ. De exemplu, în propoziția „Ascultă, Andrei“, în care s-a folosit virgula, substantivul *Andrei* va fi citit cu intonația vocativului și vom înțelege că el exprimă o chemare, pe când propoziția „*Ascultă Andrei*“, în care virgula a fost neglijată, va fi citită, deci înțeleasă ca o simplă comunicare despre Andrei, ca o persoană despre care se spune ceva [*Andrei* ascultă (ceva); – *El* ascultă], nu ca un substantiv care se referă la persoana a II-a căreia i se adresează vorbitorul.

Exercitii

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.
 - a) – Dumitrache, azi te duci la horă...
– Mă duc la horă, mamă...
– Ai să joci frumos, Dumitrache... Să se uite lumea la tine să se minuneze...
(Z.Stancu, *Descult.*)
 - b) Ah, toate, Doino, toate
Te fac să fii poet. (G.Coșbuc, *Doina.*)
 - c) Fă-te-n lume o tulpină
Printre semînții și neamuri,
Printre fluturi, printre flamuri,
Cititorule! (T.Arghezi, *Colinde.*)
 - d) De când nu mi-ai mai cântat
Sunt, vioară, întristat. (T.Arghezi, *Monotonie pe vioară.*)
2. Subliniază substantivele la vocativ, observă locul lor în propoziție și pune virgula acolo unde trebuie.
 - a) Români nu vă atingeți de banii cu păcat,
Ce poartă a(l) lui Despot chip mândru-ncoronat!
.....
E foc ce arde mâna!... Despot suntem țărani,
Nu vindem țara noastră, nici cugetul pe bani. (V.Aleksandri, *Despot-Vodă.*)
 - b) – Ia te uită moșnege la puiul cela de om..., zicea barza către soțul ei. Oare ce să aibă?
– Eu știu? răspunse cocostârcul. Au și oamenii cei mititei supărări...

- Iaca așa ai fost tu totdeauna moșnege; ai fost nepăsător.
- Nu te supăra nevastă nu te supăra... zise cocostârcul înfundându-și capu-ntrre aripi.

Barza nu zise nimic un timp. Se uită spre fereastra copilei.

– Moșnege copila plânge...

– ...decât te-ai cuibări lângă mine..., mai bine ai face așa ca să mă uite fetița și să se mai mângâie.

– Bine babă fac, dar spune tu, că pe mine nu m-ajunge capul. (M.Sadoveanu, *Povestea cu privighetoarea*.)

- c) Cât de frumoasă te-ai gătit
Năturo tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit! (G.Coșbuc, *Vara.*)
- d) – Patrocle ce facem noi acum – întreabă ea pe cățel.
– Nu știu stăpână!
– ...Pe tine te dor picioarele Patrocle?
– Nu.
– Nici pe mine. Hai să mergem. Uite Patrocle pe a
(M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)

3. Compune un dialog în care să folosești substantive la vocativ așezate la începutul propoziției, în interiorul propoziției și la sfârșitul ei. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral punctuația lor.

IV. După substantivul la vocativ se pune **semnul exclamării** atunci când comunicarea ce urmează exprimă o poruncă, un îndemn puternic, insistent, o stare sufletească deosebită, o chemare în ajutor etc. În aceste cazuri intonația vocativului este mult mai înaltă decât în situația arătată la III; de aceea, după vocativ se pune **semnul exclamării**. De cele mai multe ori, se folosește semnul exclamării după substantivul la vocativ aflat înaintea unei propoziții interogative, exclamative sau imperative sau când din context reiese că persoana chemată se află departe de cel care o cheamă.

De exemplu:

- *Coniță!* uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... astâmpără-te, că te arzi!
- *Ionel!* strigă iar madam Popescu; *Ionel!* vin' la mama!
- *Sări, conită!* varsă spirtul! s-aprinde! (I.L.Caragiale, *Vizită...*)

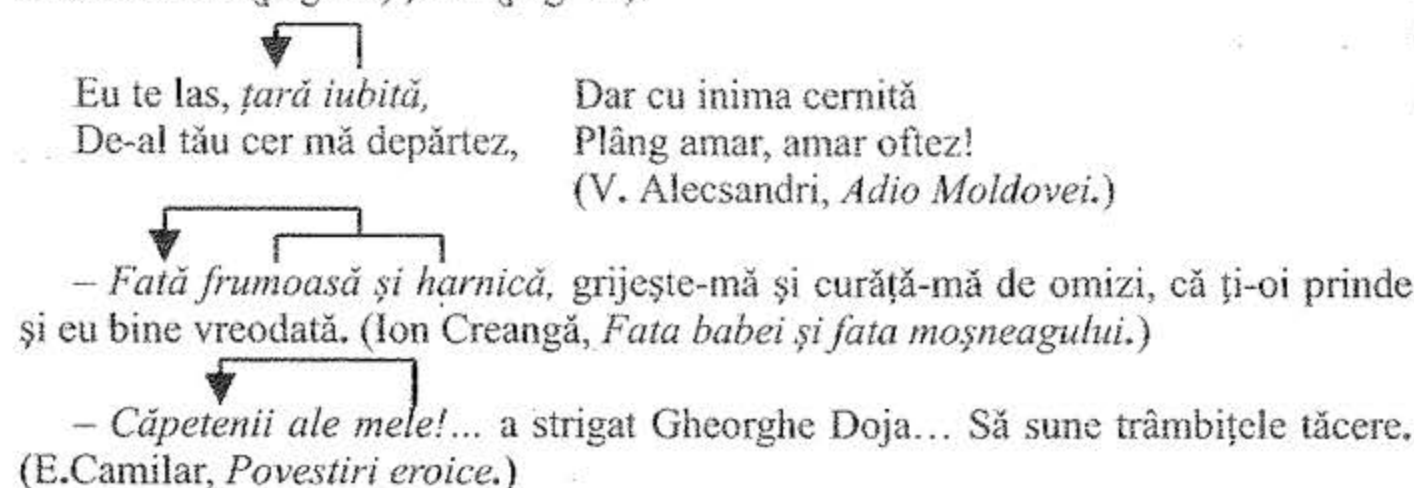
Exercitii

1. Subliniază substantivele la vocativ și explică oral de ce s-a folosit virgula sau semnul exclamării după acest caz.
- a) Copii! aduceți un ulcior Să sting pojarul meu de dor
De apă de sub stâncă Și jalea mea adâncă.
(V.Aleksandri, *Peneș Curcanul*.)
- b) – „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăiera“
.....
„Stai, pașă! Să piară azi unul din noi“.
Dar pașa mai tare zorește. (G.Coșbuc, *Pașa Hassan*.)
- c) – Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă!... Ai să pleci unde
zic eu...

- Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola... Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.
 – Degeaba te mai scilifosești, Ioane! răspunse mama... La mine nu se trec astea...
 (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- d) De la o vreme mama, crezând că-s prin livadă undeva, iese afară și începe a striga, de da duhul dintr-însa:
 – Ioane!... Ioane!... Ioane!... – Și Ion, pace! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

2. Construiește trei propoziții în care, după substantive la vocativ, să folosești semnul exclamării. Explică oral de ce ai folosit semnul exclamării, și nu virgula.

V. Substantivul la vocativ poate avea unul sau mai multe atribute așezate după vocativ sau înaintea lui. În acest caz nu numai substantivul la vocativ, ci și atributele lui au o intonație mai înaltă și, pentru acest motiv, întregul grup de cuvinte cu vocativul ca centru (ca termen de bază) se desparte de cuvântul (cuvintele) învecinat(e) prin virgulă sau semnul exclamării, potrivit modalităților de intonație arătate la III. (pag. 72) și IV. (pag. 73):

Exerciții

- Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și explică oral punctuația.
 - Cobori în jos, luceafăr blând, Pătrunde-n casă și în gând
Alunecând pe-o rază Și viața-mi luminează.
(M. Eminescu, *Luceafărul*.)
 - Frumoasă ești, pădurea mea, Și printre crengi adie-abia
Când umbra-i încă rară Un vânt de primăvară. (G. Topârceanu, *Cântec*.)
 - Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc! (M. Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*.)
 - ...De ce pui jandarmul pe mine, dom'le primar?... Fiindcă ești hoț și ți-e frică să
nu afle lumea?... (Marin Preda, *Moromeții*.)
 - O, dulce fericire risipită!
De ce-ai venit și pentru ce-a fost scris
Să-mi schimbi tu viața-n rai și-n paradis? (Șt. O. Iosif, *Te duci*.)
- Subliniază substantivele la vocativ și atributele lor și pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie. Explică oral punctuația.
 - Tu ghiocel plâpând când începi să străpungi stratul de zăpadă, știu cărei primăveri
îi ești crainic... Dar tu grăunte de uraniu când te dezghioci și-ți înalți lujerul în
istoria omenirii, ce primăvară ne vestești? (Geo Bogza, *Primăvara în Carpați*.)
 - Flutură flutură flutură
Aripa vântul ți-o scuture
Craiule tânăr al florilor

Crainic al zorilor. (D. Zamfirescu, *Fluture*.)

- c) Măicuță dragă cartea mea
Găsească-mi-te-n pace!

.....
Dar uite nu e nu știu cât

O lună chinuită,

Și o să te strâng de după gât

Măicuța mea iubită. (G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.)

- d) – „Ai poate prin lume vreo țință
De-alergi călătorule vânt?” (G. Coșbuc, *Povestea cântării*.)

3. Construiește trei propoziții în care substantivul la vocativ să fie urmat de două sau mai multe atribute. Explică punctuația folosită.

VI. În unele propoziții, și cuvântul prin care este exprimat atributul unui substantiv la vocativ își are determinanții lui (attribute sau complemente), cu care formează un grup al vocativului, uneori foarte dezvoltat:

Veniți la sânul meu cu toții,

Copii cu frunțile senine,
Veniți să primeniți izvorul

Nădejdiile mele de mai bine! (O. Goga, *Copiii*.)

Ridică capul, țară bântuită de vijeliile lumii...! (Al. Russo, *Cântarea României*.)

Intonația mai înaltă a cuvintelor din grupurile subliniate face ca în rostire întregul grup să se separe prin **pauză** de celelalte cuvinte, iar în scris pauza trebuie notată prin **virgulă** sau (în condițiile de intonație arătate mai înainte) prin **semnul exclamării**.

Uneori apar **înlănțuite** sau mai multe grupuri (construcții) vocative. În astfel de situații **fiecare grup se pune între virgule** (rareori se leagă prin și), iar **după ultimul grup, dacă se află la sfârșitul propoziției, se pune semnul exclamării, când intonația cere acest semn**:

– Fiți bineveniți, dragii mei prieteni, bravii mei marinari!... (Radu Tudoran, *Toate pânzele sus!*)

Exerciții

- Subliniază cu două linii substantivele la cazul vocativ și cu o linie părțile secundare de propoziție care formează grupul vocativului. Indică prin săgeată cuvântul determinat de fiecare parte secundară din grupul vocativului și explică punctuația grupurilor respective.
 - Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine... (M. Eminescu, *Revedere*.)
 - Ea zâmbind și trist se uită, șoptește blând din gură:
– „Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.” (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*.)
 - Frunziș al pădurii bătrâne,

d) Pământule al țării mele și al meu,
Nu m-ai uitat? E pasul meu... (T.Arghezi, *Întoarcere la brazdă.*)

e) Gorunule din margine de codru, când zac în umbra ta
de ce mă-nvinge și mă dezmierzi cu frunza-ți jucăuș?
cu aripi moi atâta pace, (L.Blaga, *Gorunul.*)

f) Părinte-al meu din vremi de mult,-
Era și-o casă la răscruci... (O.Goga, *Reîntors.*)

g) Frați buni ai frunzelor din codru, Sfințiți cu roua suferinții
Copii ai mândrei bolți albastre, Țărâna plaiurilor noastre!
(O.Goga, Plugarii.)

h) Popor curat și mândru, cu inima deschisă și bună, popor de muncă și de
mlădiță puternică a vechilor ostași, neamurile nu te vor sfârâma lesne. (*Privelisti din țară.*)

- substantiv la vocativ – atribut substantival – atribut adjectival (grupul de cuvinte să fie la începutul propoziției);
- substantiv la vocativ – atribut adjectival – atribut substantival (grupul de cuvinte, în interiorul propoziției);
- atribut adjectival – substantiv la vocativ – atribut substantival (grupul de cuvinte, la sfârșitul propoziției).

3. Alcătuieste trei propoziții în care să se afle două sau mai multe construcții (grupuri de cuvinte) cu un substantiv în vocativ ca centru al grupului. Fă, ca la exercițiul 1, sublinierile și indicarea relațiilor sintactice din fiecare grup.

Pân' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai! (V.Alecsandri, *Dan, căpitan de plai.*)

a) Cum nu vii tu, Tepeș doamne, ca punând mâna pe ei
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni! (M.Eminescu, *Scrisoarea III.*)

⁴² Adjectivul *retoric* înseamnă „care ține de oratorie“, invocația fiind folosită mai ales în discursuri.

– Câți ani ai *tu*, **Zambila**⁴³? (Z.Stancu, *Descult.*)

77

– Că bine zici *dumneata*, **mătușă**,/ asta facem. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.)

– **Cumătră vulpe!**/ Mă gândii la ceva. (V.Eftimiu, *Vulpea păcălită*.)

Din primul și din ultimul exemplu din cele de mai sus și din construcțiile prezentate la punctul V, rezultă și **alt rol sintactic al substantivului la vocativ – rolul de cuvânt determinat de un atribut**.

– Există însă și unele substantive la vocativ, ca *frate*, *soro*, *domnule* și altele care sunt folosite ca **formule de adresare** ce nu mai corespund ca înțeles (ca grad de rudenie, uneori nici ca gen) cu persoana căreia i se adresează vorbitorul. De exemplu: comunicarea „*Stai, frate*, că lucrurile nu stau chiar așa!” este deseori adresată oricărei persoane, chiar și unei femei.

Exercițiu

Analizează substantivele la vocativ din următoarele texte de la exercițiile anterioare și din textele de mai jos.

– Vocativele din textele de la: II. g); III. 1. a) și 2. b); V. 1. b), c) și 2. a).

– Vocativele din textele de mai jos.

În privința sublinierilor, a indicării relațiilor sintactice, procedează ca în exemplele date la explicații.

- Dăruiește-mi viața, Păsărilă,/ că și eu te-oi dăruî... cu daruri împărătești./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Blagoslovește, părinte Varsanufie,/ auzii pe tovarășul meu zicând./ (C.Hogaș, *La Pângărați*.)
- Pavele, spală tu ceaunul.../ Tu, Darie, caută în luntre.../ Ai să găsești... câțiva juveți sărați./ (Z.Stancu, *Descult*.)
- Ce gândești *dumneata*, moșule?/ Te joci cu marfa omului?/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- *Dumneavoastră*, domnule subprefect, veți face/ cum veți crede/ că-i mai bine./ (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Cât ceri pe cal, bade?/ zise Oșlobanu.../
 - Trei husăși [cer], dascăle./
 - Ce spui, bădișorule, pentru un braț de lemn?/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Apoi dar mai rămâi sănătoasă, mătușă Mărioară./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- ...bade Ipate, unde-i vorbă/ nu-i mânie./ (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.)
- Poftim și ție, Niculăieș, paralele/ pe care ți le-am făgăduit.../ (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
- De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, către tine,
Nu (grăim) din gură/ ci (grăim) din carte/... (M.Eminescu, *Scrisoarea III*.)
- Și [când ajungea popa (la casa unui gospodar),]/ noi ne așezam pe două rânduri.../ iar el... zicea cu mândrie:/
 - Țștia-s mânăjii popii, fiule./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

Ortografia substantivelor masculine la vocativ plural

Vocativul substantivelor masculine la plural **pune probleme de ortografie numai atunci când se folosește forma de nominativ cu valoare de vocativ**. În privința ortografiei acestor vocative, deosebim (în linii mari) **două situații**:

1. Când substantivul se folosește singur (fără nici un determinant) **el este totdeauna nearticulat**, indiferent de rolul vocativului în comunicare ori de funcția lui de atribut:

– *Prieteni* (arbitri, bacaragii, copii⁴⁴)! (,) fiți atenți!

– Fiți atenți! (,) *prieteni* (arbitri, bacaragii, copii)!

– Voi (dumneavoastră), *prieteni* (arbitri,...)! (,) veniți aici.

2. Când substantivul masculin la vocativ plural, cu formă de nominativ, este însoțit de diferiți determinanți, el se folosește articulat sau nearticulat, în aceleași condiții ca și substantivele masculine la nominativ plural. Substantivul la vocativ plural apare însă însoțit de mult mai puțini determinanți decât substantivul la nominativ plural. **De obicei, substantivul la vocativ este însoțit:**

– **de un atribut adjectival exprimat prin adjectiv propriu-zis**: **Dragi prieteni** (copilândri, copii), vă aștept cu nerăbdare; Vă aștept cu nerăbdare, **dragi prieteni** (copilândri, copii);

– **de un atribut substantival prepozițional în acuzativ sau de un atribut substantival genitival așezat la dreapta vocativului, direct** (fără articolul „ai”) sau **legat prin articolul „ai”**:

Mă bizui pe voi, $\left\{ \begin{array}{l} \text{prieteni (copii) de nădejde.} \\ \text{prieteni (copii) ai țării mele.} \\ \text{prieteni (copii) țării mele.} \end{array} \right.$

– **de un adjectiv posesiv, care, când este așezat după substantivul la vocativ, cere substantiv nearticulat sau substantiv articulat, în aceleași condiții ca și atributul genitival**:

Mă bizui pe voi, $\left\{ \begin{array}{l} \text{prieteni (copii) ai noștri.} \\ \text{prieteni (copii) noștri.} \end{array} \right.$

Când adjectivul posesiv, lipsit de articolul „ai”, stă înaintea substantivului la vocativ, adjectivul posesiv este precedat de un adjectiv, iar substantivul la vocativ nu se articulează:

Vă admir, **dragii mei prieteni** (copii)!

În alte situații în care substantivul masculin la vocativ plural cu formă de nominativ apare foarte rar, te vei conduce (ca și în exemplele prezentate aici) după tabelele de ortografie a substantivelor masculine la nominativ-acuzativ plural (pag. 37 și pag. 43).

⁴⁴ Amintim că la substantivele masculine cu singularul în -iu și la substantivul *copil* forma nearticulată a nominativului plural prezintă doi „i”, iar forma articulată, trei „i”.

Exerciții

- Explică ortografia substantivelor la vocativ din textele date la III. 2. a); IV. 1. a); VI. 1. g) și a celor din textele de mai jos. Subliniază cu două linii substantivele la vocativ și cu o linie (când vocativul este însoțit de determinanți) termenul care cere articularea sau nearticularea substantivului la vocativ cu formă de nominativ.
 - Șerbi și meșteșugari! Oameni de toate neamurile! Aflați: din voința voastră a tuturor, de azi înainte dăm neștiinței șerbii! (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - Să aduceți, socri mari, Să știți, socri, că desară
Lăutari; Multă oaste vă-mpresoară.
(Folclor, Orație de nuntă).
 - ...Voi îi cunoașteți bine, vitejii mei oșteni,
Voi, pardoși de la Lipneț, vultani din Războieni,
Zimbri fioroși din codrii Racovii,... (V.Alecsandri, *Dumbrava Roșie*.)
 - Veniți, plugari, veniți, oștenii
Celui mai vechi și sfânt război,... (O.Goga, *Carmen laboris*.)
 - Zic unii, alții-n lume:
Domnii mei, se pot toate. (Gr.Alexandrescu, *Elefantul*.)
- Construiește propoziții cu fiecare din substantivele *codru*, *fiu*, *copil* la vocativ plural cu formă de nominativ: 1. însoțite de determinanți care cer articularea substantivului; 2. însoțite de determinanți care nu admit articularea substantivului. Subliniază cu o linie substantivele la vocativ și cu două linii pe „i” semn al pluralului sau articol hotărât. Indică prin săgeată termenul care cere sau nu articularea substantivului.

Declinarea substantivelor

Formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri se numesc **forme cazuale**.

Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, reprezintă **declinarea aceluia substantiv**.

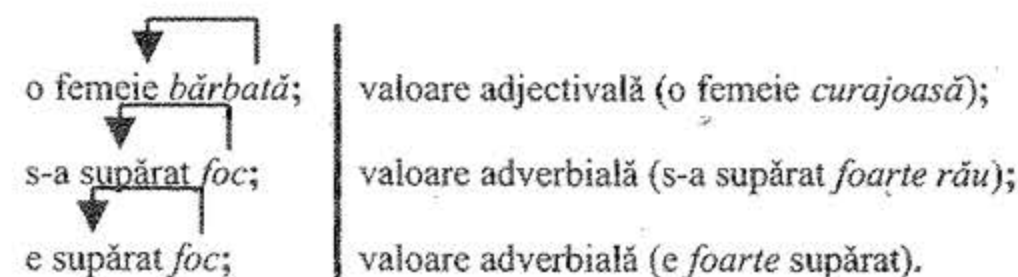
Revezi formele cazuale ale diferitelor tipuri de substantive prezentate: pentru *nominativ-acuzativ*, în tabelul de la pag. 28; pentru *dativ-genitiv*, în tabelul de la pag. 53; pentru *vocativ*, la II., pag. 70. Pentru tipurile de substantive care, la anumite forme, pun probleme de ortografie sau (și) de ortoepie, revezi explicațiile speciale date sub titlurile privitoare la ortografie și ortoepie, de la pag. 49, pag. 50 și pag. 51.

Exerciții

- Scrie declinarea articulată a substantivelor *copil*, *fiu* și *studiu* și declinarea substantivelor *știință* și *ființă*, însoțite de articolul nehotărât. (Fii atent la ortografia substantivelor *știință*, *ființă*.)
- Declină în propoziții substantivele *poet* și *poezie*, articulate cu articolul hotărât enclitic. (Observă ortografia: *poet*, *poezie*, nu *poiet*, *poiezic*.)
- Declină în propoziții substantivul *cooperativă*, numai la singular, însoțit de articolul nehotărât.
- Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele substantive articulate:
 - familie, revoluție, la genitiv sau dativ singular, la nominativ și genitiv plural;
 - ușă, plajă, la nominativ sau acuzativ singular (*ușa*, *plaja*, nu *ușea*, *plajea*);
 - zi, stea, rouă, la acuzativ singular (*ziua*, *steaua*, *roua*).

Schimbarea valorii gramaticale a substantivului

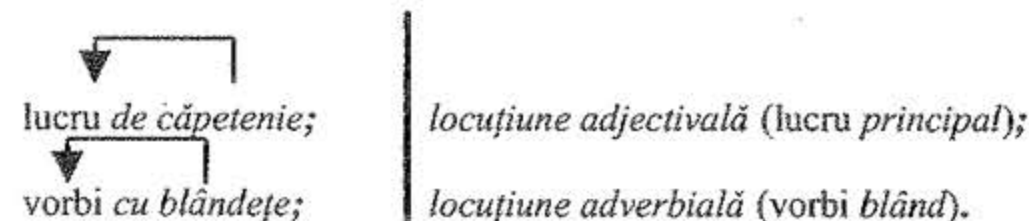
Unele substantive sunt folosite *cu valoare adjectivală* când însoțesc și determină un alt substantiv sau *cu valoare adverbială* când determină un verb ori un adjectiv:

Tot cu *valoare adverbială* sunt folosite și *substantivele care arată timpul* (*ziua*, *noaptea*, *iarna*, *vara* etc.):

Vara (cu sensul *în timpul verii*) mergem la mare.

Substantivul la *acuzativ* cu *prepoziție* poate deveni **locuțiune adjectivală** sau **locuțiune adverbială**:

Observă că prin schimbarea valorii gramaticale substantivul capătă de obicei un sens nou.

Exerciții

- Analizează valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate. Arată ce sens au căpătat substantivele care și-au schimbat valoarea gramaticală. Indică prin săgeată cuvintele determinate de adjectivele, locuțiunile adjectivale, adverbele sau locuțiunile adverbiale provenite din substantive.
 - Vrăjmașul* era de data asta natura, și trebuia străpunsă și pătrunsă! (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - Vouă, ăștora tineri, vi se pare cam nu știu cum să vii patru ceasuri cu căruța, pe un vânt *vrăjmaș* ca ăsta. (I.Agârbiceanu, *Moș Viron*.)
 - Bărbații* se rupeau cu greu de lângă ai lor și de pe glie... (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - Nu mai văzuseră fată să cânte din caval... Era o fată... *tare bărbată*. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - Du-te, omule, și fii *mai cu inimă*, nu te mai lăsa să te îmbolmojească cu vorba. (Al.Vlahuță, *Socoteala*.)
 - De Petruța se spunea că e deșteaptă *foc*..., dar acum simțea cât de puțină însemnătate avea deșteptăciunea ei pe lângă lucrul acesta *fără preț* care erau brațele... lui Miei. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - Și-acum ar vrea un neam *călău*

S-arunce jug în gâtul tău. (G.Coșbuc, *Decebal către popor*.)

- h) *Vara* fusese secetă mare, cu călduri dogoritoare, cu vânturi uscate, *iarna* se pusese înainte... cu patru săptămâni. (I.Agârbiceanu, *Iarnă grea*.)
- i) Niculaie așteaptă o vreme cu ochii închiși, apoi își mișcă pleoapele. (Marin Preda, *Moromeții*.)
- j) Luă apoi cazmaua și începu să afâneze pământul..., dar încet, cu măsură, fără pripire, ca omul căruia nu are să-i pese de nimeni și de nimic. (I.Slavici, *Comoara*.)
2. Fă o narațiune în care să folosești adjective, locuțiuni adjectivale, adverbe și locuțiuni adverbiale provenite din substantive. Subliniază-le, indică prin săgeată cuvintele determinate și arată ce sens nou au căpătat substantivele prin schimbarea valorii gramaticale.

Valoarea stilistică a substantivului

Cele mai obișnuite figuri de stil realizate cu ajutorul substantivului sunt: **comparația, metafora și personificarea.**

1. Comparația arată **asemănarea** dintre două obiecte (ființe, lucruri, fenomene etc.) sau dintre două acțiuni, pe baza unei însușiri comune.

În comparație intră deci doi termeni: termenul comparat și termenul cu care este comparat un obiect sau o acțiune. Cuvântul care reprezintă primul termen al comparației este folosit cu sensul lui propriu (obișnuit), iar cel care reprezintă al doilea termen este folosit cu sens figurat. Substantivul care exprimă al doilea termen al comparației este introdus printr-un **adverb de comparație**: **ca, cât, decât, asemenea, parcă**. Când comparația se referă la un substantiv, însușirea comună pe care se bazează comparația este indicată de un **adjectiv**, iar, când comparația se referă la o acțiune exprimată printr-un verb, însușirea comună este indicată de un **adverb de mod**. Adjectivul sau adverbul poate fi exprimat sau subînțeles:

(a) Și amândoi bătrânii aceștia erau **albi ca iarna**. (Ion Creangă, *Povestea porcului*.)

(b) 1. Un fulger cât un balaur se vârcoli în norii groși. (B.St.Delavrancea, *Șuier*.)

2. Arde-n candel-o lumină cât un sâmbure de mac. (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*.)

(c) ...calul odată zboară... până la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată până la lună și iar se lasă în jos mai iute decât fulgerul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

După cum se vede, în textele de sub (b) și în prima frază din textul (c) însușirile obiectelor (un fulger, o lumină) și însușirea acțiunii (se lasă) nu au fost exprimate, dar fiecare dintre ele poate fi descoperită de cititor cu ușurință: un fulger (lung) cât un balaur; o lumină (mică) cât un sâmbure de mac; se lasă în jos (repede) ca o săgeată. Sunt însă cazuri în care însușirea neexprimată este mai greu descoperită, fiind nevoie uneori de observarea atentă a contextului mai larg. Construcțiile în care însușirea omisă este sugerată (transmisă) cititorului de substantivul sau de construcția substantivală (vezi construcția cât un sâmbure de mac) cu valoare (funcție) stilistică⁴⁵ de comparație sunt mult mai expresive decât

⁴⁵ Se folosește frecvent și denumirea „funcție stilistică”.

cele cu adjectivul sau adverbul exprimat. Dar termenul care exprimă însușirea comună nu poate fi omis în orice construcție. Un exemplu de acest fel ni-l oferă textul (a): dacă în locul construcției cu adjectivul exprimat – *albi* –, am spune „Și amândoi bătrânii aceștia erau ca iarna”, cititorul n-ar ști la ce însușire a bătrânilor se referă comparația ca iarna.

Comparația stilistică poate fi simplă sau dezvoltată⁴⁶.

Comparația simplă este exprimată numai prin substantivul cu valoare stilistică precedat de adverbul de comparație, situație în care, din punct de vedere sintactic, comparația coincide cu partea de propoziție exprimată prin substantivul respectiv:

atribut, când determină un substantiv: un fulger cât un balaur; complement de mod comparativ, când determină un verb, un adjectiv sau un adverb:

se lasă... ca o săgeată; (erau) albi ca iarna; (se lasă) mai iute decât fulgerul; nume predicativ: Apusurile erau ca sângele. (Em. Gârleanu, *Frunza*).

Comparația dezvoltată este o construcție care cuprinde un substantiv (ca termen de bază) precedat de un adverb de comparație și însoțit de unul sau mai multe atribute ori de o înlanțuire de atribute și complemente: „o lumină cât un

sâmbure de mac”; „Gura, cu buzele... roșii ca miezul piersicii pietroase” (Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*);

„...vântul/ E ca o mână adormită pe coarda rupt-a unei lire” (D.Anghel, *Melancolie*); „Fruntea-i aspră, adâncă, încrețită/ Părea ca o noapte neagră de

furtune-acoperită” (M. Eminescu, *Înger și demon*); „Petele arate, negre și lucioase,

păreau niște răni deschise pe un trup îmbătrânit” (L. Rebreanu, *Ion*).

Cele două exemple cu verbul copulativ a părea arată că acesta admite ca substantivul cu funcția de nume predicativ comparativ să apară nu numai cu adverbul de comparație („Părea ca o noapte...”), ci și fără adverbul de comparație („păreau niște răni...”). Posibilitatea verbului a părea de a realiza o comparație și fără adverbul ca (sau cât) se explică prin faptul că verbul a părea exprimă prin sensul său lexical ideea de asemănare, ca și adverbul de comparație ca (cât). Pentru motivul arătat, verbul copulativ „a părea” poate realiza o comparație, fără ajutorul adverbului ca, și atunci când numele predicativ este o parte de propoziție dezvoltată alcătuită din infinitivul copulativului „a fi” și un nume predicativ exprimat prin substantiv în nominativ: *Fruntea-i aspră... părea o noapte...*;

Petele arate... păreau a fi niște răni... Sub acest aspect, construcțiile cu verbul copulativ a părea se apropie de cele cu verbul predicativ a semăna (cu

⁴⁶ În unele lucrări de stilistică se folosește termenul „comparație complexă”.

sensul „a se asemana“, „a arata“ sau „a pare“ ca...): „Ea (Țara Ardealului) seamana a fi un mareș și întins palat...“ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*).

Verbul copulativ „a fi“ urmat de un substantiv la **nominativ** cu funcția de **nume predicativ** poate realiza o comparație și atunci când este la un **mod personal**, dacă verbul este precedat de adverbul **parcă**:

Petele arate... **parcă** erau niște răni...

Exerciții

1. Subliniază comparațiile stilistice simple sau dezvoltate. Notează deasupra substantivelor care îndeplinesc singure valoarea de comparație și deasupra celor care constituie baza unei comparații dezvoltate ce funcție sintactică au, folosind inițialele: A (atribut); C (complement de mod); NP (nume predicativ).

În ce privește *indicarea prin săgeată a relației* dintre substantivul cu valoare stilistică de comparație și termenul pe care-l determină ca atribut sau complement, precum și în privința *relațiilor sintactice existente între termenii unei comparații stilistice dezvoltate*, procedează ca la exemplele din explicațiile de mai sus.

Pentru *comparațiile dezvoltate*, explică oral de ce ai considerat că substantivul precedat de un adverb de comparație sau de verbul „a pare“ nu realizează singur o imagine artistică (o comparație stilistică).

- a) Și iedul... se avântă ca o săgeată și... zburdă de bucurie pe picioarele subțiri ca niște lugere⁴⁷. (Em.Gârleanu, *Căprioara*.)
- b) Purta în suflet râsul ei cald,... obrazii ei fragezi ca piersica, ochii ei albaștri ca cerul de primăvară. (L.Rebreanu, *Ion*.)
- c) În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca năframe de aur. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- d) Mai trecu puțin și văzură o femeie, p-un cal alb iute ca o săgeată, alergând împotriva lor,... cu coiful tras pe ochi și pe sub coif părul curgea ca niște sculuri de ibrișin gălbui.⁴⁸ (B.Șt.Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
- e) – De ce face pisica așa?
– Toarce ca fusul, murmură ca marea, cântă ca vântul, șuieră ca grâul. Așa bocește pădurea, așa curge apa, așa geme salcia și bombăne furtuna. În somnul ei cu auzul la pământ, mâța ascultă lăuta lumii, care cântă pretutindeni... și visul ei se aude ca un ecou al viorilor din ape⁴⁹. (T.Arghezi, *Pisica*.)
- f) Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scârțâie sub picioare. (V.Alecsandri, *Miezul iernei*.)
- g) La Miramare cerul e albastru ca o boltă de peruzea... Cerul nostru e ca un copil blajin, plânge ca să răză⁵⁰ îndată cu lacrimile în ochi. (B.Șt.Delavrancea, *Fanta-Cella*.)
- h) O musculiță cât o gămălie, strălucitoare ca un licurici, intră bâzâind să caute ceva dulce de mâncat. (Em.Gârleanu, *Musculița*.)
- i) Vițe roșii,

⁴⁷ Formele din limba literară actuală sunt: *lujer* (s.m.); pl. *lujeri*.

⁴⁸ – „curgea ca niște sculuri de ibrișin gălbui“. – Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

⁴⁹ – „se aude ca un ecou al viorilor din ape“. – Comparație dezvoltată, exprimată printr-un substantiv în acuzativ și două atribute.

⁵⁰ „Să răză“ e formă populară. Forma literară este: *să rădă*.

vițe verzi sugrumă casele-n lăstari sălbatici
și vânjoși – asemenea unor polipi⁵¹, ce-și
strâng în brațe prada. (L.Bлага, *La mare*.)

- j) Căpițele de fân păreau un norod de broaște țestoase, supuse unei vrăji. (I.Teodoreanu, *Ulița copilăriei*.)
- k) În fundul unui codru vechi ca pământul și tăcut ca mormântul, în fața unui bătrân ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului,... voinicul... începe a cânta și deodată natura întreagă se trezește... (V.Alecsandri, *Românii și poezia lor*.)
- l) Firele sunt parcă strune fermecate. Stativele cântă și eu cânt cu ele. (Șt.O.Iosif și D.Anghel, *Legenda funigelor*.)
- m) – ... (Gerilă) parcă-i o moară hodorogită, numai gura lui se aude în toate părțile. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- n) Pletele lui albe și crețe parcă sunt niște ciorchini de flori albe. (B.Șt.Delavrancea, *Bunicul*.)

2. Transformă:

- propozițiile cu verbul copulativ *a fi* (precedat sau urmat de adverbul *parcă*) din textele l), m), n) în propoziții cu verbul copulativ *a pare*, pus la modul și timpul verbului *a fi* din fiecare text⁵²;
- propozițiile cu verbul copulativ *a pare* din textele f) și j) în propoziții cu copulativul *a fi* (pus la modul și timpul verbului *a pare*) precedat, apoi urmat de adverbul *parcă*⁵³.

Subliniază construcțiile comparative obținute după transformările făcute.

3. Fă o compunere în care să folosești comparații stilistice (simple și dezvoltate) care să însoțească un *substantiv*, un *adjectiv*, un *adverb*, un *verb predicativ* și *verbele copulative* „a pare“ și „a fi“.

Subliniază comparațiile și procedează în privința indicării relațiilor sintactice ca în textele date la explicații.

II. Metafora este o figură de stil rezultată de obicei din prescurtarea (simplificarea) unei comparații⁵⁴. Prescurtarea poate consta în *înlăturarea adverbului de comparație* sau în *înlăturarea și a adverbului de comparație, și a termenului comparat*, adică a substantivului folosit cu sensul lui propriu. În prima situație construcția obținută cuprinde și termenul cu sens propriu, și termenul cu sens figurat, iar în situația a doua din structura (alcătuirea) construcției comparative rămâne numai termenul cu sens figurat.

După prezența ambilor termeni sau numai a celui cu sens figurat, metaforele se împart în două categorii: **1. metafore explicite** și **2. metafore implicite**⁵⁵.

⁵¹ *Polip, polipi*, s.m., cu sensul „Animal acvatic nevertebrat, cu corpul moale, cu gura înconjurată de tentacule, cu ajutorul cărora se mișcă și își prinde hrana“ (DLRM).

⁵² l) – Firele *par* (ca) strune fermecate sau *par a fi* strune fermecate.

⁵³ f) – Iar zăpada... *parcă* e un lan de diamanturi; Iar zăpada... e *parcă* (= e ca) un lan de diamanturi.

⁵⁴ Termenul *metaforă* vine din grecescul *metaphora* „transpunere“, substantiv derivat (în limba română) de la verbul *a transpune* cu sensul „a schimba ceva [...] dintr-o stare sau dintr-o situație în alta“ (DEX), ceea ce, în cazul metaforei, ar însemna a schimba valoarea de comparație a unui termen în valoare de metaforă.

⁵⁵ Adjectivul *implicit*(ă) înseamnă „Care este inclus, conținut în altceva (fără a mai fi exprimat direct), care se înțelege de la sine“ (DEX). În cazul metaforei implicite, ceea ce este *inclus* (conținut) în metaforă este termenul *comparat*, care nu este exprimat, ci este sugerat de metaforă,

Exemplul următor ne oferă posibilitatea de a urmări una dintre modalitățile de trecere de la **comparație** la o **metaforă explicită**, iar de la aceasta, la o **metaforă implicită**:

– Deodată o rază (strălucitoare) ca o suliță de foc străpunse perdeaua de codri (comparație stilistică față de termenul cu sens propriu o rază).

– Deodată o rază, o suliță de foc, străpunse perdeaua de codri (metaforă explicită prin termenul precedent, o rază).

Metafora explicită poate sta și înaintea termenului care o explicitează:

...o suliță de foc, o rază, străpunse perdeaua de codri.

– „Deodată o suliță de foc străpunse perdeaua de codri”. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

(Metaforă implicită: include și sugerează substantivul o rază și însușirea comună – exprimată sau subînțeleasă – a foștilor termeni comparați).

1. Metaforele explicite sunt rezultatul unor procedee variate de transformare a unei comparații în metaforă. Cele prezentate mai jos reprezintă situațiile mai des întâlnite, iar, la prezentarea lor, am avut în vedere și ușurința mai mare sau mai mică de recunoaștere a comparației care a stat la baza metaforei.

Dintre metaforele explicite, cele mai apropiate de construcțiile cu comparații stilistice sunt cele provenite din **nume predicative substantivale la acuzativ precedate de ca sau din atribute comparative construite cu adverbul de comparație ca**.

Toate metaforele provenite din construcțiile menționate mai sus se caracterizează, în privința provenienței și a modului de exprimare, prin faptul că ele au rezultat numai din înlăturarea adverbului de comparație ca și că sunt exprimate prin **substantiv fără prepoziție, însoțit sau nu** (ca și comparația de origine) de unul sau mai multe atribute sau de o înlănțuire de atribute și complemente, care, împreună cu substantivul de bază, alcătuiesc un tot (un întreg) stilistic, prin care autorul metaforei ne transmite (ne sugerează) o imagine artistică. Metaforele pot fi deci, ca și comparațiile din care au provenit, **simple sau dezvoltate** (complexe).

a) În majoritatea cazurilor, metaforele exprimate prin **substantiv la nominativ** cu funcția de **nume predicativ** apar în propoziții cu **verbul copulativ „a fi”**.

– Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă.
(B.Șt.Delavrancea, *Sultănică*.)

– Noaptea, dumbrava este o împărăție fermecată.
(M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)

Metaforă
simplă

dezvoltată

Metafora substantivală cu funcția de **nume predicativ** poate fi plasată **după verbul copulativ** (pe locul obișnuit al numelui predicativ), ca în exemplele de mai sus, sau **înaintea verbului copulativ**: în loc de „Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă”, se poate spune: **O podoabă erau porumbiștile primăvăratice**. În situațiile de acest fel, numele predicativ primește o **intonație specială**, care îi

împreună cu însușirea comună celor doi termeni (adjectivul propriu-zis sau adverbul de mod calificativ din comparația de bază, suprimat, de obicei, și el).

subliniază funcția sintactică (evitându-se astfel confuzia cu subiectul) și îi sporește valoarea expresivă. Deseori propoziția cu această topică a numelui predicativ metaforic primește semnul exclamării.

Numele predicativ substantival cu valoare de **metaforă** poate apărea și cu **verbul copulativ neexprimat**, situație în care expresivitatea atinge un grad mai ridicat. Lipsa verbului copulativ poate fi indicată prin virgulă, prin linie de pauză și, uneori, prin semnul „două puncte”:

– La răscrucea căilor singuratice... călătorul e minune, / și glasul omului [...] poveste... (B. Șt. Delavrancea, *Șuier*)

– Răcnet, vuiet de arme pătrund marea cea caldă, /

– Evul e un cadavru, / Paris [...] al lui mormânt. (M. Eminescu, *Împărat și proletar*.)

– Sufletul vostru [...] un înger, / inima voastră [...] o liră. (M. Eminescu, *Epigonii*.)

Din exemplele date, se poate observa că **deosebirea dintre metafora cu funcția sintactică de nume predicativ în nominativ și comparație nu privește numai modul de exprimare** (lipsa adverbului de comparație la metaforă) ci și **conținutul**: lipsa lui **ca** face ca **la numele predicativ, pe lângă sensul calificativ al comparației, să fie pusă în evidență și ideea de identitate (de echivalență) între conținutul lui și conținutul termenului cu sens propriu (subiectul)**. Identitatea de conținut față de termenul cu sens propriu este o **trăsătură specifică oricărei metafore**.

b) Metaforele explicite provenite din **atribute comparative** sunt foarte frecvente, iar realizarea lor din punct de vedere formal constă (cum s-a arătat mai sus) în **suprimarea adverbului de comparație ca**. Suprimarea lui **ca** are însă urmări în privința conținutului atributului (construcției atributive), care, din calificativ(ă) – cum sunt atributele comparative –, devine un atribut (o construcție atributivă) **descriptiv(ă)**, deci **izolat(ă)**, față de substantivul determinat, prin virgulă sau linie de pauză. Observă această schimbare în transformarea produsă de suprimarea lui **ca**, elementul introductiv al construcției atributive, din textul următor:

– Vijelia răscula valurile... ca niște dealuri de marmură neagră, desfășurându-le... până le spârgea. (B.Șt.Delavrancea, *Fanta-Cella*.)

– Vijelia răscula valurile [...] niște dealuri de marmură neagră [...] desfășurându-le... până le spârgea.

În exemplul dat, construcția metaforică subliniată ocupă locul obișnuit al atributului (după substantivul determinat). În unele texte, metafora (construcția metaforică) explicită apare **înaintea substantivului cu sens propriu** acesta devenind **apozitie** (admite adverbul *adică*). Inversarea este posibilă și în textul comentat aici: Vijelia răscula **niște dealuri de marmură neagră** (adică) **valurile**, desfășurându-le până le spârgea. Schimbarea este posibilă datorită specificului de conținut al metaforei – **identitatea dintre conținutul ei și conținutul termenului cu sens propriu**. Nu uita însă că la baza oricărei metafore stă o comparație, fiindcă la ea (la comparație) trebuie să recurgem pentru a descoperi, în situații mai dificile, ce realitate a vrut să sugereze autorul prin metafora folosită.

c) În cazul unor metafore, deși metafora apare însoțită de termenul cu sens propriu, comparația de bază este ceva mai greu de stabilit din cauza unor

inversiuni care duc la anumite schimbări de funcții sintactice între cei doi termeni ai metaforei explicite sau din alte cauze.

Cele mai frecvente tipuri de metafore din categoria c) sunt:

– metaforele din construcțiile de tipul **substantiv (cu sens figurat) + atribut substantival genitival (termenul cu sens propriu): jăratul norilor, panglica potecilor etc.**;

– metaforele cu funcția de **atribut substantival prepozițional** construite cu prepoziția „de”: **lacrimi de mărgăritare, raze de aur etc.**

Metaforele din construcțiile de tipul **jăratul norilor** au provenit din construcții cu un atribut comparativ precedat de adverbul de comparație **ca – norii ca jăratul** –, în care substantivul (**ca**) **jăratul** are funcția de **atribut comparativ**, iar **norii** este substantivul determinat de atributul comparativ. Prin inversarea raportului sintactic, a fost trecut pe primul plan substantivul cu valoare stilistică. Atât valoarea de metaforă, cât și situarea pe primul plan a substantivului cu sens figurat au dus la o forță expresivă mult mai mare decât atunci când substantivul respectiv era folosit cu valoare de comparație.

Metaforele corespunzătoare unui atribut substantival cu prepoziția „de” provin tot din attribute comparative, deosebite însă de cele de bază ale primului tip de construcții prin faptul că după adverbul de comparație **ca** urmează prepoziția „de”: **lacrimi ca de mărgăritare, nori ca de argint etc.** În aceste cazuri, procedeul trecerii la metaforă este cel obișnuit: **suprimarea adverbului de comparație: lacrimi de mărgăritare, nori de argint**. Dacă în locul adverbului **ca** s-ar suprima prepoziția **de**, construcțiile rezultate ar duce la metafore de primul tip: **lacrimi ca mărgăritarele → mărgăritarele lacrimilor: nori ca argintul → argintul norilor**.

Metaforele exprimate prin attribute cu prepoziția „de” pun probleme de recunoaștere, deoarece aceste attribute pot apărea și cu sensul propriu (**șirag de mărgăritare, vase de argint etc.**); pot constitui o parte a unei figuri de stil dezvoltate, ca în construcția (**o lumină**) **cât un sâmbure de mac**; unele, cum sunt cele exprimate prin substantive care denumesc metale (**argint, aur, aramă etc.**), pietre prețioase sau alte materii care pot sugera culori sau nuanțe de culori (**rubin, cenușă etc.**), ca și derivatele lor adjectivale (**argintiu, auriu, arămiu, rubiniu etc.**), ar putea fi socotite gresit epitete, ca și cele exprimate prin adjectivele derivate corespunzătoare. **Retine, ca mijloc de control**, că attributele substantivale cu prepoziția „de” au valoare de metaforă numai dacă (cu forma lor de substantiv) corespund unei comparații stilistice, cum s-a arătat în exemplele date.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie comparațiile și cu două linii metaforele explicite din textele următoare. Pentru metafore, explică prin ce transformări s-a ajuns de la comparația de bază la metaforă, conducându-te, în această privință, după explicațiile date la partea privitoare la metaforele explicite.

- Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulți,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
- După ceasul al cincilea, au fâlfăit perdelele cetii și au prins a fi mânate de un vânt din răsărit. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

c) Numai o pasăre dacă trece peste minunea aceea de palat și-l atinge cu aripa, ori, dusă de vânt, vreo frunză cade pe acoperiș, ... și porțile de argint gem, iar zmeii vin furtună, rupând arborii din cale. (I. Agârbiceanu, *Căprarul*.)

d) Dar nu mi-era somn. M-am lungit pe brânci lângă foc, ascultând somnul târlei și visele Oltului. O frumusețe albastră, negrăită, se lăsa din stele pe pământ, se sfâșia în crestele alburii ale munților, se muia în cerneala vâgăunilor. Pe Olt scânteia o salbă de lumini și cea mai apropiată era focul oamenilor mei⁵⁶. (G. Galaction, *Copca Rădvanului*.)

e) Și [când a pornit rădvanul cu mireasa...] vioara lui Mură... nu mai era sculă de lemn/ ci (era) inimă zbuciumată și grai cules din lumea vrăjilor. (G. Galaction, *Copca Rădvanului*.)

f) Departe, înainte, răsar din neguri de brădet „Pietrele Doamnei”, turle de castele scânteietoare în lumina rumenă a dimineții. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

g) Din stânga..., vine spumegând Pârâul Crucii/ din dreapta (vine) Bărnărelul – sclipitoare fâșie de argint. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

h) Olena, biata, în seara logodnei a plâns, sub genele ei lungi, o salbă de mărgăritare. (G. Galaction, *Copca Rădvanului*.)

i) Fraga roșie și coaptă, Pe tulpina ei așteaptă
Inimă cât un cercel, Printre ierburi fel de fel. (M. Beniuc, *Fraga*.)

j) Făt-Frumos vedea cum înfloreau două stele albastre, limpezi și uimite – ochii miresei lui. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)

k) ...urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei – două nopți tulburi/
gura ei – un hâu căscat/ dinții ei – șiruri de pietre de mori. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)

l) Dar fluturul e încântarea ochilor, e floare zburătoare, e o picurare vie din curcubeu. (Em. Gârleanu, *Cât un bob de neghină*.)

m) Olena ridica de pe fereastră painjeniișul perdelei și pe trandafirii pe care-i zămislea în gherghel lăsa și mai adânc obraji de trandafiri. (G. Galaction, *Copca Rădvanului*.)

n) Sus, peste plai, Umbrind poteci
Tăcutul crai Se-nalță-n zări.
Al nopții reci (Șt. O. Iosif, *Doina*.)

2. Transformă în metafore explicite comparațiile din textele indicate mai jos, date la exercițiul 1. de la partea I (Comparația), folosind – dintre procedeele prezentate la partea II (Metafora) – pe cele potrivite situației din textul respectiv: c), f), g), l), m), n). Subliniază metaforele obținute și arată oral prin ce procedee le-ai obținut. (Vei scrie numai propozițiile în care ai făcut transformările cerute.)

2. Metaforele implicite cuprind numai termenul cu sens figurat, acesta având calitatea de a sugera realitatea la care se referă (termenul cu sens propriu). Metaforele implicite includ și însușirea comună și pot fi (ca și cele explicite) simple sau dezvoltate.

⁵⁶ – „se muia în cerneala vâgăunilor”. – Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat în întinericul *ca cerneala*.

– „scânteia o salbă de lumini”. – Metaforă rezultată din înlăturarea termenului comparat: scânteiau focurile *ca o salbă de lumini*.

În ghicitoarea „Merge moșul pe cărare/ Cu o mie de ace în spinare“ (Ariciul), avem două *metafore simple*⁵⁷; ele au la bază *comparațiile*: Merge ariciul (încet) ca moșul... cu o mie de *jepi* (ascuțite) ca (niște) ace în spinare.

Între exemplele din explicațiile de la II. *Metafora*, am comentat textul „Deodată o **suliță de foc** străpunse perdeaua de codri“, arătând cum s-a ajuns de la construcția cu comparația de bază la o metaforă explicită „o rază, o **suliță de foc**“ sau „o **suliță de foc**, o rază“ la **metafora implicită dezvoltată – o suliță de foc**.

Lipsa termenului la care se referă metafora implicită face ca aceasta să se adreseze în mai mare măsură imaginației cititorului decât metaforele explicite, în ce privește descifrarea imaginii artistice exprimate prin metafora respectivă.

Exerciții

1. Subliniază *metaforele implicite (simple sau dezvoltate)* din ghicitorile următoare și explică fiecare metaforă așa cum am procedat mai sus, în cazul metaforelor din ghicitoarea folosită:
 - a) Am un grajd cu miei albi. (*Gura și dinții*)
 - b) Șade moșul în cămară
Cu pletele scoase-afară. (*Morcovul*)
 - c) Am două pietre nestimate:
Încotro le arunc, acolo se duc. (*Ochii*)
 - d) Am un pom frumos cu ramurile în jos
Și cu rădăcina în sus. (*Omul*)
 - e) Șervețel vârgat./ Peste mare aruncat. (*Curcubeul*)
2. Subliniază în mod diferit *metaforele explicite și pe cele implicite* și explică-le în scris ca la exercițiul 1.
 - a) ...din ochii ei albaștri și mari curgeau șiroaie de mărgăritare... (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
 - b) Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
 - c) Livada s-a încins în somn. Din genele de stufuri strâng lacrimi de văpaie: licuricii. (L. Blaga, *Infrigurare*.)
 - d) Și deodată clipiră candelă verzi de licurici în două șiraguri. (M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)
 - e) ...iată că pretutindeni veștedul înveliș s-a îndulcit cu stropi albaștri, s-a înveselit cu fărâmituri de senin, s-a împodobit cu crâmpeie de azur... Vioarele și toporași, lacrimi de senin și frânturi de azur, vor înveli, desigur, și la anul veștedul înveliș... (D. Anghel, *Flori albastre*.)
 - f) Trecut-ai când ceru-i câmpie senină,
Cu râuri de lapte și flori de lumină. (M. Eminescu, *Mortua est!*)

III. *Personificarea unui obiect se poate realiza prin simpla adresare, deci prin folosirea substantivului la cazul vocativ:*

Codrule cu râuri line,

Vreme trece, vreme vine. (M. Eminescu, *Revedere*.)

⁵⁷ Ghicitorile cuprind metafore, iar ceea ce trebuie ghicit este termenul propriu, neexprimat, ca în orice metaforă implicită.

În general însă personificarea se realizează *atribuind unui obiect acțiuni sau însușiri omenești*: Cu grele răsufilete **apele dorm...** (O. Goga, *Dimineața*.)

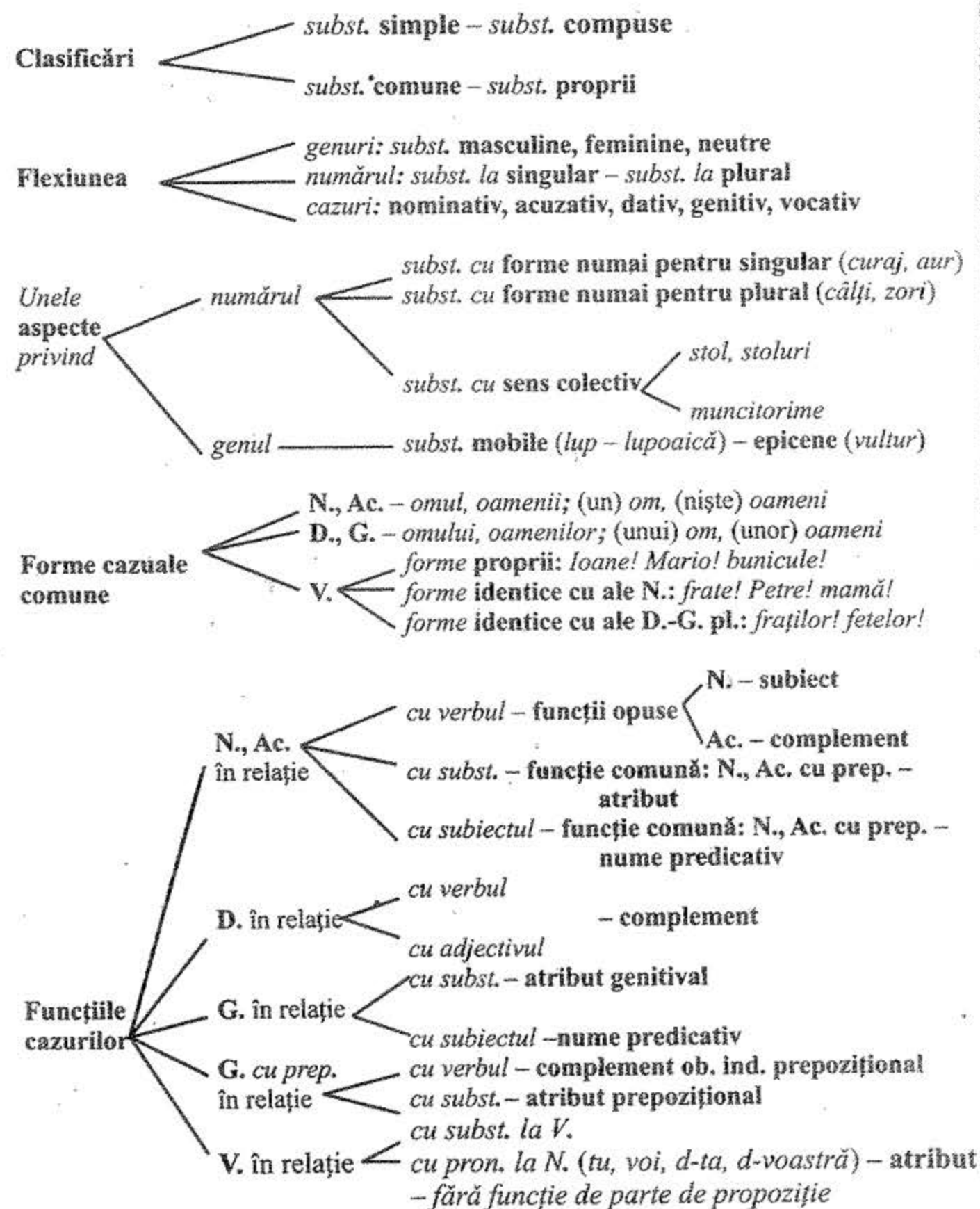
Uneori *personificarea* apare asociată cu *metafora*. De exemplu, în textul „Sus pe deal răsare luna/ **Melancolicul străjer**“ (Șt. O. Iosif, *Icoane din Carpați*), construcția *melancolicul străjer* poate fi interpretată și ca o *personificare*, întrucât îi atribuie obiectului *luna* însușiri și ocupații omenești, și ca *metaforă explicită*, deoarece secvența *luna, melancolicul străjer* cuprinde atât termenul figurat (*melancolicul străjer*), cât și *termenul propriu* (*luna*), aflați, din punctul de vedere al conținutului, în raport de identitate.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie substantivele ce denumesc obiecte personificate și explică prin ce procedee s-a realizat personificarea. Subliniază cu două linii comparațiile și metaforele și notează deasupra lor valoarea stilistică, folosind inițialele C (comparație) și M (metaforă).
 - a) Când rătăcind, bătrâne codru,
Ajung la sânul tău de tată,
La poarta-mpărăției tale
Plec fruntea mea înfierbântată. (O. Goga, *În codru*.)
 - b) Valurile râd și mână întunecoase lumea lor albastră, până când deodată râul împiedicat de stânci și munți s-adună între codri, ca marea oglindă a mării, și se limpezește sub sori, de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui. (M. Eminescu, *Cezara*.)
 - c) Din vârf de munți amurgul suflă
cu buze roșii
în spuza unor nori
și-ațâță
jăratul ascuns
sub vălul lor subțire de cenușă. (L. Blaga, *Amurg de toamnă*.)
 - d) S-adun flori în șezătoare
De painjen tort să rumpă,
Și anină-n haina nopții
Boabe mari de piatră scumpă. (M. Eminescu, *Crâiasa din povești*.)
 - e) Iar prin lanul însořit
Merge vestea c-a sosit
Craiul dimineților,
Paznicul fânețelor, Cine-i?
(D. Zamfirescu, *Barza*.)
 - f) Moara sta, sub învelișul ei cu streășina de un stâncen, ca un cap cu gânduri rele sub o pălărie trasă peste ochi. (G. Galaction, *Moara lui Călifar*.)
2. Dă o descriere în care să folosești cât mai variate figuri de stil realizate cu ajutorul substantivelor. Subliniază-le și fă analiza lor stilistică și sintactică.

Substantivul

(Schemă recapitulativă)

Texte pentru lecțiile de recapitulare⁵⁸

- a) Și cum visa așa, îngrijind florile,... altoind niște trandafiri/se împunse la un deget, din nebăgare de seamă./ și o lacrimă roșie de sânge căzu în inima unei flori albe./ Un zâmbet de mulțumire îi lumină fața pală.../ rupse albul trandafir/ și, ca într-o cupă, își stoarse tot sângele din deget în el.../ Și de atunci numai trandafiri roșii voi domnița, poruncind grădinarului/ ca în fiecare dimineață să-i aducă unul./ (D. Anghel, *Jertfa*.)
- b) Huiiau munții și pădurile./ Noaptea se tot lăsa!/ Des se vedea, apărând la zid, un bărbat iute, cu spada ridicată./ Dar părăsea zidul/ și alerga la porți, dând în toate părțile ordine scurte./ – Murim împreună, Decebal!/ îl încredințau apărătorii./ în timp ce în porți băteau berbecii de asalt, tot mai des și mai îndesat./ (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- c) Și doina o cântă alunii din crâng/
Și-o tremură-n murmur izvorul/
Și doina trezește și turma din deal/
Și turma trezește păstorul./ (O. Goga, *Dimineața*.)
- d) Zăgazul era mai înalt altădată/ și oprea apele.../ Oamenii din zece sate ridicaseră zăgazul./ Muriseră sub bici bărbați, femei și copii./ Aducea avere mare moara./ (Z. Stancu, *Descult*.)
- e) Copilul râde:/ „Înțelepciunea și iubirea mea e jocul!”/ Tânărul cântă:/ „Jocul și-nțelepciunea mea-i iubirea!”/ Bătrânul tace:/ „Iubirea și jocul meu e-nțelepciunea!”/ (L. Blaga, *Trei fețe*.)
- f) La orizont se zărește și de aici satul Bârlogu./ Pata roșie e acoperișul castelului Ghiculeștilor.../ Într-o ulicioară pe stânga, îi arată și conacul moșiei Vaideei./ în care locuia arendașul Cosma Buruiană./ (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- g) Se vede/ că domnului Wondracek îi plăcea încurcarea lui.../ Mai puse câteva întrebări lui Huțu.../ apoi iar se legă de Budulea cel bătrân./ (I. Slavici, *Budulea Taichii*.)
- h) Erau însă și forțe externe/ care se opuneau Unirii.../ Celelalte puteri europene aveau... o atitudine favorabilă României./ (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
- i) Tu, cuib al veșniciei, rămâi acum cu bine./ Mă cheamă azi pământul cu zările-i senine./ (Artur Enășescu, *Revoltă zeului*.)
- j) – Ce zici dumneata, moș Luca, despre unele ca acestea?/
– Ce să zic, dascăle Zaharia;/ știu eu/ cum vi-s formele?/ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- k) – Doamne, măi femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie,/ zicea tata./ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- l) Dumnealui... își apucă de braț sora./ s-o sprijine pe scări...; Conu Alecu nu plecă;/ ascultase sfaturile surorii./ (Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*)
- m) După nuntă,... nurorile rămân iar cu soacra acasă./ După obicei, ea le dă de lucru cu măsură/ și... se culcă, spunând nurorilor/ să fie harnice./ (Ion Creangă, *Soacra cu trei nurori*.)

⁵⁸ Analiza completă a substantivului se face astfel: 1. substantiv sau locuțiune substantivală; 2. simplu sau compus; 3. comun sau propriu; 4. genul; 5. numărul; 6. cazul; 7. articulat sau nearticulat; 8. funcția sintactică; 9. valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

n) Pânda de seară nu ne-a fost cu noroc./ Câteva stoluri de găște înșirate în unghi ascuțit..., au trecut sus, departe, pe deasupra noastră./ După aceea, luntrașul ne-a purtat... de-a lungul unei cărări singuratice de apă, până aici, în albia Jijiei./ care deschide un drum mai larg, cotind de-a curmezișul bălților./ Nici o rață nu s-a ridicat în liniștea acestui crepuscul lung.../ (G. Topârceanu, vol. *Scrisori fără adresă*.)

o) – Vin' aici, Lupu./
Dulăul sui sprinten pe urmele ei./ Îl puse lângă cal, paznic împotriva trecătorilor./ Apoi cotrobăi în boclucuri/ și se coborî iar la vale cu chibrituri și c-o făclie de ceară./ Aprinse făclia/ și o potrivi..., în scobitura malului/ (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)

Texte pentru analiza valorii stilistice a substantivului

Textele a) și c) din exercițiul anterior, de la pag. 93, și din textele următoare:

a) Era ploaia. Venea împotriva noastră ca un painjeniș. În curând sticli în mărgel oblice. Treștiile tresăriră frământându-se... Și pânza de stropi ne învălui brusc... Sălci, liane, papură și trestii sticleau de un răs real, pe care-l simțeam și-n mine. Toate lighioanele de la adâncuri suiau în zigzaguri spre acele de fulgere ale ploii. Erau mii de crustacee de toate mărimile. Erau pești care treceau în șiraguri – grămădiri de linioare abia văzute, fugind de gurile de balaur ale știucilor. (M.Sadoveanu, *Împărăția apelor*.)

b) Oricare simțăminte înalte, generoase,
Ne par ca niște basme de povestit frumoase
Și tot entuziasmul [ne pare] izvor de idei mici. (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.)

c) Pe șesul larg cuprins între păduri și între dealuri, lumina trece leneșă și descompusă, roșie pe livezile cosite, aurie pe codrii de aramă... Departe, către sfârșitul lanțului de dealuri, bătut în coaste de soarele în amurg, Cetatea Neamțului părea de cretă... Ascultam murmurul din apropiere; ascultam și gândurile mele. Și în seara cu profunzimi de ametistă și de opal răsfrângeam și vedeam aievea dorul meu. (G.Galaction, *Calipso greaca, fecioara*.)

d) S-a deșteptat prisaca din poiană
Sub uriașul clopot de azur...
Poiana pare-o uriașă floare
Ce schimbă curcubeie de culori.
(D. Anghel, *Alesul*.)

e) Bunicul e de fum și șoaptă, ca o înserare de toamnă cu răsărit de lună. (Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor*.)

f) Stă Caraimanul 'nnegurat
Moșneag în veci cu fruntea sus;
Slăvitul zilei împărat
Încet se lasă spre apus.
Și cum se uită la moșneag,
Se mai oprește-o clipă-n loc;
I-azvârle cu un zâmbet drag
Pe frunte-un diadem de foc.
(Șt.O.Iosif, *Icoane din Carpați*.)

Articolul

Articolul este singura parte de vorbire flexibilă care nu are un înțeles de sine stătător și nu poate îndeplini funcția de parte de propoziție. El însoțește substantivul și alte părți de vorbire care se declină, având rolul de instrument gramatical sau cuvânt ajutător pentru exprimarea cazurilor:

N.	un copac,	o casă,	copacul,	casa;
G.	al unui copac,	unei case,	copacului,	casei.

Articolele *un, o, niște* însoțesc un substantiv (*un băiat, o fată, niște băieți*) sau orice parte de vorbire folosită cu valoare de substantiv (*un leneș, un cinci* etc.).

Articolele *-l, -le, -a* însoțesc substantivul, adjectivul, precum și unele pronume și numere: *băiatul, fratele, fata; înaltul* (munte); *înalta* (clădire); *altul, alta, întâiul, întâia, primul, prima* etc.

Când însoțesc un substantiv, articolele *un, o, -l, -le, -a* au și rolul de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit, într-o măsură mai mare sau mai mică, față de toate celelalte obiecte de același fel:

– Ai văzut vultur?

– Am văzut astă-vară **un vultur**.

– *Vulturul* zbură spre munți.

În prima propoziție, substantivul *vultur*, neînsoțit de articol, denumește obiectul în general: **pasăre care se numește vultur**.

În propoziția a doua, articolul *un* ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit față de toate celelalte obiecte de același fel. Nu mai este vorba de vultur în general, ci de un vultur pe care vorbitorul spune că l-a văzut.

În ultima propoziție, prin adăugarea articolului *-l*, substantivul *vulturul* individualizează și mai bine obiectul: *vulturul* acela despre care s-a vorbit în propoziția anterioară, nu un vultur oarecare.

Felurile articolului

După măsura mai mare sau mai mică în care ajută substantivul să individualizeze obiectul denumit, articolul este de două feluri: **hotărât** (*-l, -le, -a, -i, -lui, -lor*) și **nehotărât** (*un, o, unui, unei, niște, unor*).

După locul pe care îl are față de substantiv, articolul poate fi: **proclitic**, când stă înaintea substantivului, ca un cuvânt independent (*un, o, niște*), sau **enclitic**, când se alipește la sfârșitul substantivului (*vulturul, vulturii, vulpea, vulpile*).

Articolul nehotărât

I. Articolul nehotărât însoțește substantivul în declinarea nearticulată și indică prin formele lui cazurile substantivului.

Formele pe care le ia în declinare articolul nehotărât ne ajută să deosebim cazurile substantivului (N. *un om*; G. (*al*) *unui om*) sau numărul substantivului (D. singular – *unei case*, plural – *unor case*). De aceea în analiza gramaticală articolul nehotărât trebuie luat împreună cu substantivul pe care îl însoțește.

Exercițiu

Subliniază articolele nehotărâte și substantivele pe care le însoțesc și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

La umbra *unui* fir de nălbă
Plângea *o floare* de cicoare. (O. Goga, *Reîntors.*)

	Analiza morfologică	Funcția sintactică a substantivului
unui fir o floare	subst. comun, n., sg., G., cu art. nehot. <i>unui</i> , G.; subst., comun, f. sg., N., cu art. nehot. <i>o</i> , N.	atribut substantival genitival; subiect.

Textele de analizat

- Un grangur sta nemișcat pe o ramură de fag întinsă la soare; ... întindea din vreme în vreme gâtul și da drumul unei fluierări gălgâite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii⁹⁹. (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*)
- La ferestre erau niște perdele de mătase..., întinse pe niște drugi de aur. Pe lângă pereți, erau niște lavițe și o masă de lemn mirositor, lucrate cu meșteșug. (P.Ispirescu, *Ciobănașul-cel-istef.*)
- Un glas ascuțit de oțel... țipă scurt, de afară, sub lovitura răpede a unui ciocan metalic. (G.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
- Păstorii care trăiesc vara pe înălțimile Hășmașului Mare sunt martorii, adeseori înspăimântați, ai unor năprasnice furtuni. (Geo Bogza, *Cartea Oltului.*)

II. Articolul nehotărât poate sta chiar lângă substantivul pe care îl însoțește sau poate fi despărțit de acesta prin alte părți de vorbire (un măreț munte; o frumoasă și interesantă poveste), dar el rămâne și în acest caz strâns legat de substantiv, rolul lui fiind de a ajuta substantivul să individualizeze obiectul denumit sau să precizeze cazul substantivului.

Exerciții

- Subliniază articolele nehotărâte împreună cu substantivele pe care le însoțesc. Analizează genul și numărul lor.
 - Ici, umbre de noroade le vezi ocârmuite
De umbra unor pravili călcate, siluite. (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*)
 - În curgerea lină a văii, o poieniță se deschide, dormind parcă într-o pulbere de lumină, într-o neclintită singurătate. (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*)
 - Deodată pătrunse până la mine... acel fior melodios al cântării de buciom. Nu știam dacă vine din timpuri trecute... ori e un închipuit glas al zării. (M.Sadoveanu, *Sfaturi vechi.*)

⁹⁹ - „da drumul unei fluierări” - Substantiv în dativ (cui da drumul?).

- Străine privești fugare!
Voi nu știți că-n inimă port
O dulce mireasmă de floare,
Parfumul trecutului mort...
(G.Topârceanu, *Balada chiriașului grăbit.*)
 - Ghiță... răsturnă și el, pe o năframă albă, o mare și fierbinte mămăligă oacheșă.
(C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
 - Când însuși glasul gândurilor tace
Mă-ngână cântul unei dulci evlavii. (M.Eminescu, *Sonete.*)
- Construiește patru propoziții în care articolele nehotărâte *un, unui și unei* să fie despărțite de substantivele pe care le însoțesc printr-unul său mai multe adjective. Subliniază substantivele și articolele nehotărâte. Analizează genul și numărul lor.

Articolul hotărât

Articolul hotărât are rolul de a ajuta substantivul să arate în mod precis (hotărât) obiectul denumit.

Articolul hotărât este de trei feluri:

- articol hotărât propriu-zis;
- articol posesiv sau genitival;
- articol demonstrativ sau adjectival.

Articolul hotărât propriu-zis

I. Articolul hotărât propriu-zis se deosebește de celelalte articole prin faptul că el nu apare ca un cuvânt de sine stătător, ci se alipește la sfârșitul substantivului: *omul, omului, casa, casei.* etc. Numai articolul *lui* poate apărea ca un cuvânt separat de substantiv, dar numai înaintea unor anumite substantive și mai ales înaintea substantivelor proprii masculine care denumesc persoane: *lui Ion, lui Mihai.*

În declinarea articulată a substantivului articolul hotărât are un rol important, deoarece el face posibilă deosebirea dintre cazurile *nominativ-acuzativ* și *dativ-genitiv*: *N.Ac. omul, casa; oamenii, casele; D.G. omului, casei; oamenilor, caselor.*

Articolul hotărât are genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește.

Exercițiu

Subliniază articolele hotărâte care însoțesc substantivele din textele următoare și analizează genul, numărul și cazul lor.

- Pășteam cu alții găștele-n ariniști.
Cu gângurit de aur îmi venea câte-un boboc
și îmi prindea cu prietenie-n cioc
sfărul urechii,
și plopții tremurau, străvechii.
Când toropit priveam, prin gene
cum boii se mișcau prin flori de sânziene
pe sub sălcii,
mă miram că ei nu văd

cu vârful coarnelor ca melcii,
și boii – boii-și rumegau căldura pe sub sălcii⁶⁰. (L. Blaga, *Din copilăria mea*.)

- b) L-au culcat oamenii pământului la Cozia, după ce sfârșise de tras brazda pământului; însă Domnul Mircea avea să deschidă în neuitarea poporului său brazdă lungă cât somnul și cât lungul timpurilor. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- c) Mircea se ndreptează iute către ei:
– „Respectați solia, căpitani mei!”
Apoi către solii Porții el vorbește:
„Mergeți la sultanul care v-a trimis
Și-orice drum de pace spuneți că e-nchis!” (D. Bolintineanu, *Mircea cel Mare și solii*.)
- d) Greierului i se umfla inima în piept de mândrie...
Și le-a cântat greierul până ce soarele s-a ridicat de câteva sulii pe cer. (Em. Gârleanu, *Cântărețul*.)
- e) Acum vântul dimineții îl deștepta încet-încet. Îl deșteptau și amintirile vechi.
– Fraților, zise el cuprinzând mâinile tovarășilor lui; acesta-i satul meu! (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.)

II. Articolul hotărât lui la genitiv și la dativ apare ca un cuvânt de sine stătător (articol proclitic) înaintea următoarelor substantive:

- nume de persoane masculine sau feminine terminate în consoană ori în altă vocală decât „-a”: **lui Ion, lui Carmen, lui Jeni**;
- substantivul *vodă*: **lui vodă**;
- substantive comune nearticulate enclitic și urmate de un adjectiv posesiv: **lui frate-meu, lui vărui-tău**;
- substantivele masculine *moș, nene, bade* urmate de un nume propriu: **lui moș Ion, lui nenea Marin, lui badea Gheorghe**;
- substantive care denumesc lunile anului: zilele **lui februarie**.

Articolul *lui* se folosește și înaintea numeralelor care indică anii: în toamna **lui 1944**.

Exerciții

1. Subliniază articolul hotărât proclitic *lui* și substantivele pe care le însoțește. Analizează cazul articolului și al substantivului înaintea căruia se află. Explică oral de ce fel de substantive este cerut articolul proclitic *lui*.
- a) La vreo sută de pași era... cocioaba lui frate-său Ion... Oamenii îi ziceau Ion al Firului, după tată-su. Erau trei frați de toți, feciorii lui Firu... Cel de-al patrulea dintre ei, Toma, se luase în mai după o ceată de panduri din oastea lui Tudor Vladimirescu. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- b) Numai la domnia lui Ștefan-Voievod a fost tot astfel, s-a împieptosat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei⁶¹. Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-Vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decât a bătrânului. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- c) Nimeni dintre ceilalți tovarăși ai lui Potcoavă nu întrebuița doftoria lui moș Petrea pentru alinarea năcazului și adormirea gândului. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

⁶⁰ – „pe sub sălcii”. – Substantiv nearticulat; forma articulată este *sălcile*.

⁶¹ În limba veche, *mișei* însemna *oameni din popor*.

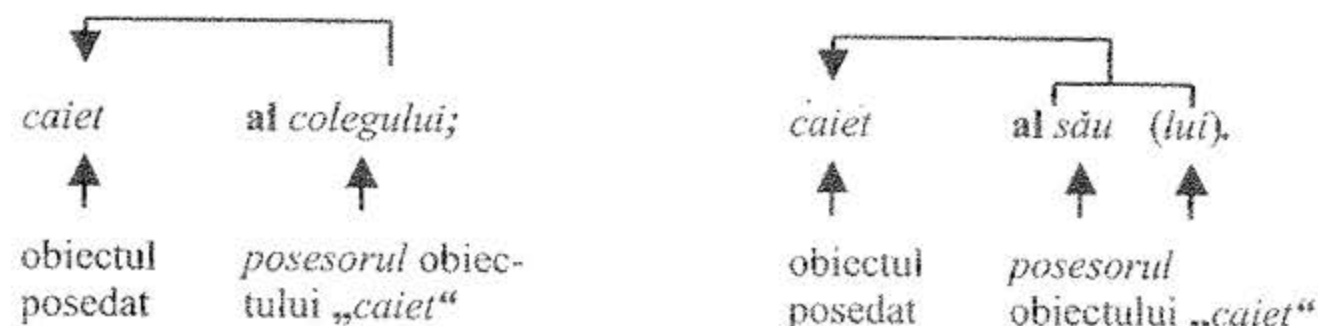
- d) Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră, bocindu-l ca pe un mort! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- e) Ci tu rămâi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari și umezi, cu zâmbet de copil. (M. Eminescu, *Despărțire*.)
- f) Într-o vineri, pe la sfârșitul lui august, mă pomenesc cu nenea Iorgu la mine, ca să-mi propuie să mergem a doua zi la vânătoare. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Taină*.)

2. Construiește câte o propoziție în care să se afle substantive la genitiv sau dativ însoțite de articolul proclitic *lui*. Substantivele să fie alese în așa fel, încât să corespundă tuturor situațiilor date la punctul II.

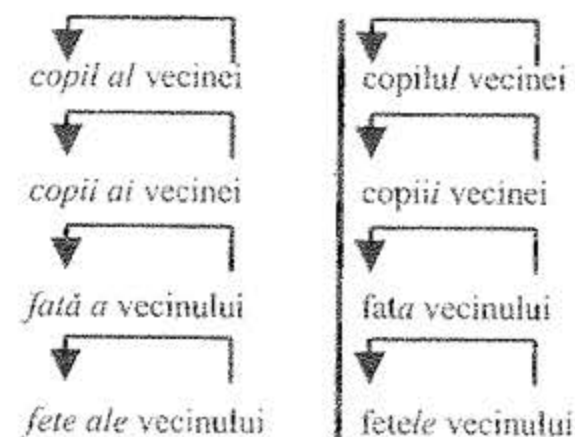
Articolul posesiv (genitiv)

I. Articolul posesiv sau genitiv însoțește un substantiv ori un pronume la genitiv sau intră în componența pronumelor posesive și a numeralelor ordinale: **al colegului, al lui, al său, al doilea**.

Denumirea posesiv vine de la faptul că, în majoritatea cazurilor, acest articol precedă un substantiv sau un pronume cu funcția de atribut, care indică pe posesorul unui obiect:

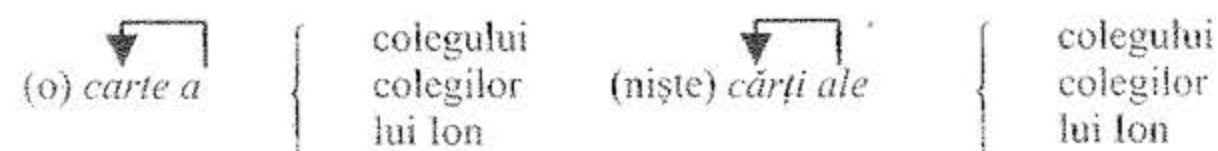
Articolul posesiv care precedă un substantiv sau un pronume cu funcția de atribut se acordă în gen și număr cu substantivul determinat de atribut, nu cu substantivul sau pronumele la genitiv. Acest acord se poate observa mai bine când genul sau numărul substantivului la genitiv este altul decât al substantivului determinat. Compară construcțiile cu articol posesiv cu cele din dreapta, în care substantivul este însoțit de articolul hotărât enclitic:

Din aceste construcții, se poate vedea că articolul posesiv, ca și cel hotărât enclitic, are genul și numărul substantivului determinat de substantivul la genitiv.

Exercitii

1. După modelul dat mai jos pentru substantivul *cartea*, scrie lângă substantivele *grădină*, *privești*, *prieten* și *munte* (puse la singular și plural) câte trei substantive la genitiv însoțite de articolul posesiv (genitiv). Substantivele la genitiv să fie la alt gen și număr decât substantivele date. Indică prin săgeată substantivul cu care se acordă articolul posesiv.

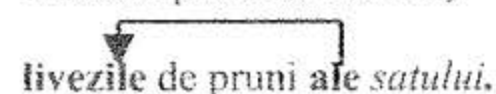
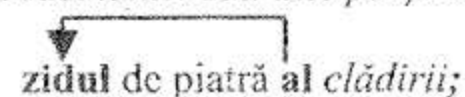

2. Construieste câte două propozitii în care să se afle următoarele relații:

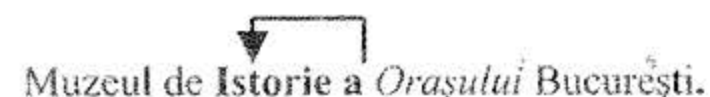
<i>Substantivul determinat</i>		<i>Substantivul la genitiv</i>
a) masculin, singular, N.	art. posesiv	feminin, plural
b) masculin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular
c) feminin, singular, N.	art. posesiv	masculin, singular
d) feminin, plural, N.	art. posesiv	feminin, singular

Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

II. Fii atent la acordul articolului posesiv, deoarece uneori între atributul exprimat printr-un substantiv la genitiv și substantivul determinat se intercalează alt substantiv sau alte părți de vorbire:

Sunt și construcții în care atributul genitival precedat de două substantive determină substantivul cel mai apropiat:

În această construcție, este vorba de *istoria orașului*, nu de muzeul orașului.

Exercitii

1. Subliniază substantivele la genitiv însoțite de articolul posesiv și indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul posesiv. Analizează genul și numărul articolului și al substantivului cu care este acordat.
- a) Te salut, bătrână Hălăucă! Glasul de piere al vântului tău de gheață, fâșăitul sec și aspru al sălbaticilor tale ierburi, nemărginitul deșert al friguroaselor tale înălțimi tălmăceau atât de bine lumea sufletului meu!... Te salut, bătrână Hălăucă! Cine știe ... dacă bătrânul meu picior va mai călca vreodată în această împărăție a vulturilor și a frigului etern! (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- b) Studiase acolo unde au studiat oamenii de felul lui: la școala inimii și a spiritului, sub direcțiunea dorinței și a plăcerii de a ști și de a admira...

Dotat cu un talent mare, el și-a iubit țara... și a lăsat în memoria noastră operele spiritului și ale inimii sale. (I.Ghica, *Amintiri despre Grigorie Alexandrescu*.)

2. Completează locurile libere cu articolul posesiv, ținând seama de regula acordului, și indică prin săgeată substantivele cu care ai făcut acordul articolului posesiv.
 - a) A fi locuitori... unei planete pe care înfloreste viața sau a pieri în neant!
Ce clipă grea!
Pești ... oceanelor, opriți-vă înotul!
Flori ... câmpului, păstrați-vă mireasma!
Păsări ... cerului, conțeniți-vă zborul!
Viața noastră e în pericol. (Geo Bogza, *În fața atomului.*)
 - b) Am cutreierat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările luminoase ... copilăriei. (M.Sadoveanu, *Domnu' Trandafir.*)
 - c) Eram în gimnaziu când am citit primele poezii ... lui Eminescu. Și de multe ori am căutat să construiesc în închipuirea mea de copil figura necunoscută ... acestui zeu, care mi se părea că trebuie să trăiască într-o lume supraumană, în bașme. (Al. Vlahuță, *Amintiri despre Eminescu.*)
 - d) De după depărtările umbroase ... pământului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă ... soarelui și, cât ai clipi, trunchiurile neclintite și netede ... brazilor se poleiră de o lumină curată și rece. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte.*)
 - e) S-a odihnit îndelung în cântările molcome ca foșnetul de mătase ... albinelor⁶². (E.Camilar, *Povestiri eroice.*)
3. Fă o descriere de natură, o descriere a unei case sau a interiorului unei camere, în care să folosești cinci-șase substantive la genitiv însoțite de articolul posesiv și care să fie despărțite de substantivul determinat prin alte părți de vorbire. Subliniază articolele posesive și substantivele cu care le-ai acordat.

III. Locul obișnuit al substantivului la genitiv este după substantivul determinat. În operele literare, mai ales în poezii, substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv este așezat uneori înaintea substantivului determinat, deci

înaintea substantivului cu care se acordă articolul posesiv: „pe **ale** țării plaiuri“.

Exercitii

1. Subliniază substantivele la genitiv însoțite de articolul posesiv și indică prin săgeată substantivul cu care este acordat articolul.
- a) Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi. (V.Alecsandri, *Iarna*.)
- b) E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce iubit prevestitor. (V.Alecsandri, *Oaspeții primăverii*.)
- c) Gânditoare și tăcută luna-n cale-i se oprește.
Sufletul cu voluptate în extaz adânc plutește
Și se pare că s-aude prin a raiului cântare
Pe-ale îngerilor harpe lunecând mărgăritare. (V.Alecsandri, *Concertul în luncă*.)
- d) În al umbrei întineric
Te asemăn unui prinț,
Ce se uit-adânc în ape
Cu ochi negri și cuminiți.
(M.Eminescu, *O rămâi*.)

⁶² — „în cântările molcome ca fosnetul de mătase ale albinelor“ (în cântările *albinelor*).

- e) O, dă-mi, pădure, doar o creangă
Din zestrea ta de veacuri ruptă,

În stânci să scrie, ca o spangă,
De-a lui Bălcescu mare luptă!
(E. Jebeleanu, *Bălcescu*.)

2. Construiește patru propoziții în care substantivul la genitiv însoțit de articolul posesiv să se afle înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivul cu care ai făcut acordul articolului posesiv.

Ortografia articolului posesiv (genitiv)

Articolul posesiv reprezintă o singură parte de vorbire, deci nu se poate scrie decât astfel: **al, a, ai, ale**. Recunoașterea lui după părțile de vorbire pe care le însoțește sau în componența cărora intră (substantive și pronume la genitiv, pronume sau adjective posesive, numere ordinale) este de mare importanță pentru a ști când trebuie să scrii **al, ai**, și nu **a-l, a-i**:

al, ai { omului, casei, lui Ion
frumoasei fete
lui, ei, lor
meu, tău, său; noștri, voștri
doilea, celui dintâi, celui de-al doilea
celor trei

Este greșit să scriem înaintea acestor părți de vorbire **a-l, a-i**, pentru că acest fel de a scrie ar indica două cuvinte aflate de o parte și de alta a liniutei de unire. Se scrie **a-l, a-i** numai când **-l și -i sunt pronume personale: -l = pe el; -i = lui, ei sau (pe) ei**:

pentru **a-l** ajuta = a ajuta pe el;

pentru **a-i** ajuta = pentru a ajuta lui (ei) sau pe ei.

Exerciții

- Explică prin analiză gramaticală ortografia cuvintelor subliniate. Dacă cuvintele subliniate sunt articole posesive, subliniază și părțile de vorbire pe care le însoțesc sau în componența cărora intră.
 - De la o bucată de vreme drumul mare fu lăsat, și roatele tocară mai departe pe pământul țelinos **al** câmpului... Razele ca de opal se ridicau pe fundul liliachiu **al** cerului. Dunga dealului se îneca încetul cu încetul în clarul obscur **al** amurgului. Nimeni nu poate prinde ceasul trecător. Numai soarele, în răsărit și-n apus, pare **a-l** însemna pe cer. (D.Zamfirescu, *Viața la țară*.)
 - Într-un colț **al** odăii câteva merțe de fasole; în altul sămânță de cânepă; în **al** treilea o movilă de mere domnești și pere de Rădășeni; în **al** patrulea mazăre și bob. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Prea învățat preot s-a dovedit Dionis Filipeanu în zilele lui, și de la acest soț **al** său a deprins presvitera Olimbiada meșteșugul scrisorii și **al** cititului în cărți. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - Când s-a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s-a înfioat într-atât..., încât a prăvălit pe puii drepti **ai** cuibului; ș-a rămas cucul singur, iar pitulicile cuibului n-au încetat de **a-l** hrăni, agonisind pentru el de dimineață până în seară. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - „- Sunt cu voi, copii **ai** vieții!”

„- Ești, Bălcescule, cu noi!” (E. Jebeleanu, *Bălcescu*.)

- f) Atunci se învioră **a-i** da o odaie să lucreze numai Prâslea singur. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic*...)

2. Construiește câte două propoziții în care să se afle: un substantiv la genitiv; un pronume la genitiv; un adjectiv posesiv; un numeral, toate însoțite de articolul posesiv **al, ai**.

Articolul demonstrativ (adjectival)

Articolul demonstrativ⁶³ sau adjectival însoțește un adjectiv sau un numeral, făcând legătura între aceste părți de vorbire și substantivul pe care îl determină:

trandafirul **cel** roșu; poteca cea îngustă;
drumeții **cei** doi; locul **cel** dintâi.

Numeralul însoțit de articolul demonstrativ (adjectival) stă de obicei înaintea

substantivului determinat: **cei doi** drumeți, **cel de-al doilea** concurent.

Dar din punct de vedere gramatical (nu al locului pe care îl ocupă), articolul face legătura între substantivul determinat și numeral, după cum se poate vedea din așezarea numeralului după substantiv: drumeții **cei doi**; concurentul **cel de-al doilea**.

Articolul demonstrativ (adjectival) ajută și la formarea numelor proprii masculine (*Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân*) și a gradului superlativ al adjectivelor sau al adverbilor (**cel mai mare, cel mai aproape**).

Articolul demonstrativ (adjectival), ca și celelalte articole, nu are singur înțeles și nici nu poate fi parte de propoziție, de aceea în analiza gramaticală el se ia împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește.

Articolul demonstrativ (adjectival) se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat de adjectivul sau de numeralul pe care îl însoțește:

N.Ac. fata cea harnică;

D.G. fetei celei harnice.

Exercițiu

Subliniază articolele demonstrative (adjectivale) împreună cu părțile de vorbire pe care le însoțesc și indică prin săgeată substantivele cu care sunt acordate. Analizează genul, numărul și cazul articolelor.

Model de analiză

— Și frate-meu **cel mare**... fuga la ușă să deschidă. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*.)

cel (mare) articol demonstrativ (adjectival), m., sing., N.; însoțește un adjectiv.

⁶³ Acest articol se numește **demonstrativ**, pentru că atât ca formă, cât și ca înțeles este înrudit cu adjectivul demonstrativ: **acel, aceea, acei, acele**.

Textele de analizat

- Că de copil eu m-am luptat
În rând cu Volbură-mpărat
Și știu pe Crivăț cel turbat
Ca țara lui. (G.Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.)
- Timpul veni, merele începură a se pârgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi și el;
dară păți ca și frate-său cel mare. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic*...)
- Asta-i fata moșneagului cea cuminte... îi răspunse moș Costache, făcând aluzie
la o veche cunoștință a Vioricăi, din cel dintâi basm al nopților copilăriei.
(M.Sadoveanu, *Dimineți de iulie*.)
- Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea
vie și cea moartă, și tu du-te înapoi de-ți ie altele. (Ion Creangă, *Povestea lui
Harap-Alb*.)
- Inima mi se bate când aud numele lui Alexandru cel Bun, lui Ștefan cel Mare,
Mihai Viteazul. (M. Kogălniceanu, *Cuvânt introductiv la Cursul de istorie
națională*.)
- Mai urcăm un pripor și iată-ne sus, pe zarea Ceahlăului, de unde ai cea mai
frumoasă vedere pe Valea Bistriței. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

Ortografia articolului demonstrativ (adjectival)

Fii atent la ortografia articolului demonstrativ (adjectival) cel, cea, cei. Să nu-l confunzi cu grupurile de două cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i*, care se rostesc împreună formând o singură silabă, dar nu un singur cuvânt. Ca mijloc de control, observă următoarele:

– Articolul *cel, cea, cei* se află înaintea unui adjectiv sau a unui numeral – *cel mare, cei doi* – și poate fi înlocuit cu *acel(a), acei(a), acea (aceea)*.

– Grupurile de cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i* se află înaintea unui verb predicativ sau înaintea altor părți de vorbire.

Cele două cuvinte se pot separa, scriindu-se fără liniuță de unire:

după <i>ce-l</i> văzu;	– după <i>ce îl</i> văzu;
după <i>ce-a</i> văzut;	– după <i>ce a</i> văzut;
după <i>ce-i</i> văzu;	– după <i>ce îi</i> văzu;
<i>Ce-i</i> acolo?	– <i>Ce este</i> acolo?
<i>Ce-i</i> cu tine?	– <i>Ce este</i> cu tine?
<i>Ce-i</i> de făcut?	– <i>Ce este</i> de făcut?

Acest lucru nu este posibil pentru articolul *cel, cea, cei*, pentru că articolul reprezintă un singur cuvânt. Nu putem spune: „*ce îl mare, ce a mare, ce îi mari*“.

Exerciții

- Serie înaintea următoarelor cuvinte articolul *cel, cea, cei* sau grupurile de cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i*. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie un singur cuvânt sau două cuvinte legate prin liniuță.

..... înțelept; viteaz; mai important; albă; mică; dintâi;
..... doi; de-a doua; unsprezece; o sută; după explici; după
..... speli; spus?; adus?; interesează?; pentru chemi?; pentru
..... chemat-o?; pentru chemă?

- Completează locurile libere cu articolul demonstrativ sau cu grupurile de cuvinte *ce-l, ce-a, ce-i*, ținând seamă de mijlocul de control dat. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru scrierea corectă a cuvintelor respective.

a) Se gândea el anume ce să facă acum cu frații lui. Că de-i va face tăciuni și s-ar întâmpla ca pe el să-l omoare zmeul aștepta să vină mai pe urmă, atunci ei tot tăciuni vor rămâne. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)

b) Ea, cum ajunsese sus, arată un răvășel dase Prâslea, în care scria că are să ia de bărbat pe fratele său mai mare.

Lăsară din nou frânghia și scoaseră și pe fata mijlocie (...) cu o altă scrisoare, în care o hotăra Prâslea de soție fratelui celui mijlociu. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic*...)

c) patru călăreți au pus pînteni și s-au dus învăluți în pulberi.

Când au ajuns la casa mică a lui Iorgu Samson, patru au găsit prânzarea gata; logofătul Iorgu a umplut cupa mare de ospete și, după luat după datină credința, a întins-o capului mesei. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

Articolul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea după sens	Articol hotărât	<p>propriu-zis sg. N.-Ac. m., n. -l, le f. -a</p> <p>D.-G. m., n. -lui f. -i</p> <p>posesiv (genitiv) sg. al, a</p> <p>demonstrativ (adjectival) sg. N.-Ac. m., n. cel f. cea D.-G. m., n. celui f. celei</p>	<p>pl. m. -i f. n. -le</p> <p>m., f., n. -lor</p> <p>pl. ai, ale</p> <p>pl. m. cei f., n. cele m., f., n. celor pl. m., f.</p>
	Articol nehotărât	<p>sg. N.-Ac. m., n. un f. o</p> <p>D.-G. m., n. unui f. unei</p>	<p>n. niște m., f., n. unor</p>
Clasificarea după poziția articolului	Articol enclitic – articolul hotărât propriu-zis		
	<p>articolul posesiv (genitiv) articolul demonstrativ (adjectival) articolul nehotărât articolul hotărât lui</p>		

Texte pentru lecțiile de recapitulare

- Sătenii au venit la serbarea lui Cuza cu emoție și cu evlavie. În serbările, luminațiile și frumusețile Iașului gătit, ei n-au avut un gând de petrecere. Un cuvânt de recunoștință înflorește pe toate buzele:
– Noi suntem feciorii clăcașilor; vodă Cuza a fost ca un părinte al nostru! (M.Sadoveanu, *Domnul poporului*.)
- O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului, lângă poartă; și-n aerul cel curat al serii tremurau din palat cântece mândre și senine. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
- Și-apoi munții Vărațului sunt așa de înalți, pădurile atât de umbroase, fânețele atât de dese, de înalte și de înflorite, aerul atât de îmbalsămat, încât sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiat de o dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, când pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, când pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mângâierea dulce a vântului, când pe unda, care, veselă că a izbutit să se suie pe spetele unui bolovan greoi, trece de ceea parte, îi spune o glumă și-și urmează drumul înainte, scaldându-se în raze de soare. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- Uneori Eminescu suia și până la căsuța din Țicău a lui Creangă... Aici s-au citit niște memorabile versuri...; aici, între sfaturi, povești și glume nesfârșite, s-au împărtășit de o părticică de nemurire, la umbra celor doi amici, mulți scriitori mari de o zi. (M.Sadoveanu, *Doi mari prieteni*.)
- Călărașul își domoli cărlanul împăciuit de liniștea ce-l ocolea. Gândacii zbârnâiau și zburau. Oști de furnici mișunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Flăcăul se gândea la câte nu i le-ar aduce zânei lui și inima începea să-i bată... și calul să se pornească pe fugă cu pîtenii înfipti în el și de-a lungul coastelor cu neastâmpărul pulpelor vânjoase ce-l grăbeau și ce-l izbeau, mereu mai nemilostive, mai năprasnice. (Al.Macedonski, *Pădurea Ulmilor*.)
- La jumătatea lui mai, turcii intrară în țară... La 7 iunie, lângă Drăgășani, ei potoliră în sânge frigurile eteriștilor și apoi se risipiră pe plaiul românesc... Codrii Teleormanului vuiră tainic. Vedea, Tecuciul, Călmățuiul... predară vestea satelor adăpate. Ereții se înălțară din pădurile câmpiei. (G.Galaction, *Lângă apa Vodislavei*.)

ADJECTIVUL

1. Adjectivul este *partea de vorbire care exprimă însușirea unui obiect*. El *însoțește și determină un substantiv și are forme deosebite după genul și numărul substantivului pe care îl însoțește*:

	Masculin	Feminin
Singular	copac <i>înalt</i>	casă <i>înaltă</i>
Plural	copaci <i>înalți</i>	case <i>înalte</i>

Adjectivul este deci *o parte de vorbire flexibilă*.

Adjectivul poate sta alături de substantiv, ca în exemplele de mai sus, sau poate fi legat de acesta prin articolul demonstrativ (adjectival):

copacul *cel înalt*; casa *cea înaltă*.

Locul obișnuit al adjectivului este după substantivul pe care îl însoțește. El poate sta însă și înaintea substantivului:

Socrul roagă-n capul mesei să poftescă să se pună

Nunul mare, mândrul soare, și pe nună, mândra lună. (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*.)

Indiferent de locul pe care îl are față de substantiv, *adjectivul care arată ce fel de obiect* (soare mândru) *sau care obiect* (nunul mare, mândrul soare) *nu se desparte prin virgulă de substantivul determinat*.

Exerciții

- Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează oral genul și numărul adjectivei și al substantivelor determinate.
 - De jur împrejur, stau munți cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormânt a locurilor acestora. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - Când, de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcu ochii roată d-asupra văii urgisite, el văzu o biată căprioară călcând cu sfială prin nămolul urăcios al mocirlei. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
 - Mi-e dor de toaca din vecernii,
Și de tălângi, de verde plai,
De jalnic fluier de păstor,
De mândru port, de dulce grai –
Mi-e dor de tine, dor.
(Șt.O.Iosif, *Mi-e dor*.)
 - Florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca albastrul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste, și vântul ușor al dimineții, și ciocârliă care urcă cu spinarea în sus spre cerul adânc, și floarea galbenă a spicelor de grâu, toate acestea răzbat cu putere din viața câmpiei și pătrund înlăuntrul omului, subjugându-l. (Marin Preda, *Moromeții*.)
- Construiește patru propoziții în care adjectivul să fie așezat înaintea substantivului determinat. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate.

II. Un substantiv poate avea unul sau mai multe adjective:

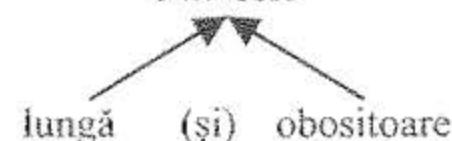
Nori mari, fumurii treceau peste culmi. (I. Agârbiceanu, *Hoțul*.)

Adjectivele aceluiași substantiv se despart prin virgulă când sunt așezate alături fără un cuvânt de legătură între ele sau când sunt legate prin cuvintele *nici, dar, însă*.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și explică oral punctuația lor. Scoate-le din text împreună cu substantivul determinat, astfel:

călătorie

- a) Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfărângerile soarelui păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșietici. (Al. Macedonski, *O noapte în Sulina*.)
 - b) În locul zilelor mari și frumoase au venit zile mici și posomorâte. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.)
 - c) Cele trei bărci, lungi, negre și înguste, au început a pluti pe fața tulbure a apei. (Z. Stancu, *Descult*.)
 - d) Cuvintele cele blânde și înțelepte ale fetei, mângâierile ei cele dulci și neprefăcute, smerenia ei deșteptară în inima bolnavului o simțire ce nu o avusese până atunci. (P. Ispirescu, *Sarea în bucate*.)
 - e) Era aninat într-un cui bustul în mărime naturală a(i) unui copil ca de optsprezece ani – cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața fină și albă, ca tăiată-n marmură, și cu ochi albaștri, mari sub mari sprâncene și gene lungi, negre. (M. Eminescu, *Sărmanul Dionis*.)
 - f) Irinuca era o femeie nici tânără, nici bătrână; avea bărbat și o fată balcăză și lălăie, de-ți era frică să înnoptezi cu dansa în casă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - g) Ca în orice țară pe cale de regenerare, sunt și la noi două principii care stau în luptă, o luptă înăbușită, însă uriașă și neconținută... între obiceiul căzut și veșted și inovația cutezătoare. (Al. Russo, *Iași și locuitorii lui în 1840*.)
 - h) Grei, dar plăcuți ani am petrecut noi împreună. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle două sau mai multe adjective ale aceluiași substantiv, fără cuvinte de legătură între ele, și alte propoziții în care adjectivele să fie legate prin cuvintele *și, sau, nici* (folosite numai între adjective), *dar, însă*. Explică oral punctuația folosită.

Locuțiuni adjectivale

Înșușirea unui obiect poate fi exprimată și printr-o locuțiune adjectivală (un grup de două sau mai multe cuvinte care au împreună valoarea unui adjectiv):

- om cu judecată = chibzuit;
- om cu stare = înstărit, bogat;
- om cu dare de mână = bogat;
- lucru de căpetenie = principal, important;
- om de nimic = netrebnic, josnic.

Locuțiunile adjectivale se comportă ca un adjectiv:

- pot fi însoțite de articolul demonstrativ (adjectival): omul cel cu judecată;
- pot avea grade de comparație: un om mai cu judecată; un om foarte de treabă.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adjectivale din textele următoare; arată care este sensul lor și la ce grad de comparație sunt:
 - a) Măria ta, e un străin afară.
Cam trențaros – dar pare-un om de seamă. (Al. Vlahuță, 1907.)
 - b) Pentru nebunia unei femei nu se cuvine să-ți pierzi prietenii cei cu credință. (M. Sadoveanu, *Soarele în baltă*.)
 - c) Băiatul era foarte blând, de treabă, nu avea nici un vițiu. (I. L. Caragiale, *În Nirvana*.)
 - d) Sosim în Bumbesti, așezare de moșneni muncitori și cu dare de mână. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - e) Căci Isaia – „nenea Isaia” pentru cei mai mulți – e drag tuturor, căci e om de ispravă, care-și vede numai de treaba și de nevoile lui. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Blana lui Isaia*.)
 - f) Nici din ciocoi om de frunte,
Nici din salcie cerc de bute. – (Folclor.)
 - g) Băgai de seamă că natura mă dăruise și cu cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit dintre alpiști. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - h) Dintre toți copiii, fata cea mai mare era mai tăcută și mai cu judecată. Ea rămânea cu surorile și frații cei mai mici... și îi povățuia să fie mai cu răbdare, ca să nu se amărase până într-atât părinții⁶⁴. (P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteafă*.)
 - i) Și nu se supăra de zgârcenie, că nu e zgârcit, dimpotrivă, e larg la mână, dar așa e firea lui. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Vârcolacul*.)
2. Arată care este sensul următoarelor locuțiuni adjectivale: oameni de seamă, oameni pe sprânceană, oameni cu cap, oameni tot unul și unul, lucru de trebuință, lucru de folos.
3. Construiește câte o propoziție în care să se afle locuțiunile adjectivale de credință, de nădejde, cu stare, de vază, de seamă, cu judecată, de nimic la gradul comparativ de superioritate sau la superlativul relativ. Indică prin săgeată substantivele determinate.

Adjective simple și adjective compuse

După numărul cuvintelor prin care sunt exprimate, adjectivele sunt de două feluri:

- adjective simple: bun, rău, harnic, lenes, isteț etc.;
- adjective compuse: (om) cumsecade, (industria) chimico-farmaceutică.

Adjectivele compuse s-au format:

- a) prin contopirea elementelor componente într-un singur cuvânt: cumsecade (din *cum se cade*); atotștiutor (din *a tot știutor*); atotputernic (din *a tot puternic*) etc.;

⁶⁴ „era mai cu judecată” (mai înțeleaptă, mai chibzuită); să fie mai cu răbdare (mai răbdători).
Locuțiuni adjectivale la gradul comparativ de superioritate.

b) prin alăturarea elementelor componente, care se scriu cu liniuță de unire: *alb-argintiu, galben-auriu, instructiv-educativ, tehnico-științific, social-politic.*

Acordul acestor adjective compuse cu substantivul determinat se face astfel: la adjectivele care arată culori se acordă ambele componente, cu excepția adjectivului rozalb, format prin contopire, iar la celelalte se acordă numai al doilea component:

- *față galbenă-pământie; fețe galbene-pământii;*
- *carte tehnico-științifică; cărți tehnico-științifice; aspecte social-politice.*

Tot prin alăturarea elementelor componente, scrise cu liniuță între ele, s-au format și următoarele categorii de adjective:

- adjectivele compuse din numele unui punct cardinal și un adjectiv care arată originea etnică: *nord-american, sud-american, sud-dunărean* etc.;
- adjectivele în alcătuirea cărora intră două sau mai multe adjective întregi care arată originea etnică: (prietenia) *româno-bulgară*, (întreprindere) *franco-americană, franco-anglo-americană* etc.; fac excepție de la această regulă adjectivele: (dialect) *dacoromân, istroromân, macedoromân, meglenoromân*;
- adjectivele formate dintr-un adverb propriu-zis (înainte, așa) sau provenit din adjectiv (liber, nou) și un adjectiv provenit din verb: (artist) *înainte-mergător*, (om) *liber-cugetător*, *ziar (carte) nou-apărut(ă)*, (președinte) *nou-ales, președinți nou-aleși*, (casă) *propriu-zisă, (o) așa-zisă (casă)*.

În ce privește acordul cu substantivul determinat, observă că, la adjectivele al căror prim termen este un adverb provenit din adjectiv (*liber, nou* etc.), acordul adjectivului compus se face numai la al doilea termen, deoarece numai acesta este un adjectiv, pe când primul termen (*liber, nou* etc.) a devenit adverb, deci un cuvânt neflexibil.

Fii atent la cele arătate, deoarece la adjectivele respective se fac deseori greșeli de acord.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele simple și cu două linii adjectivele compuse. Indică prin săgeată substantivele determinate. Explică cum s-a făcut acordul adjectivelor compuse prin alăturare cu substantivele determinate.
 - a) Pe țărâna ei plină de bolovani, de ascuțituri capricioase, răsar turnuri de cărămidă roșie-galbenă, asemenea cu ale zidurilor toscane din același ev mediu. (N.Iorga, *Locuri străine*.)
 - b) Caragiale a fost desigur un răzvrătit, un om care nu s-a putut împăca cu orânduirea politico-socială sau cu ideile și moravurile timpului. (Caragiale, *Opere – Cuvânt introductiv*.)
 - c) Are omul coadă ca a mea? Întrebă... păunul, răsfirându-și uriașele pene cu o sută de ochi albaștri-argintii-verzui. (Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.)
 - d) Ți-am adus două romane științifico-fantastice, nou-apărute.
2. Construiește câte două propoziții: cu adjectivele compuse: *galben-auriu, alb-argintiu* și *tehnico-științific*, care să însoțească un substantiv feminin la singular sau plural; cu adjectivele compuse prin contopire la care al doilea termen este cuvântul *român*; cu adjective compuse prin alăturare la care primul termen să fie cuvântul *nou* folosit ca adverb; cu adjectivele compuse *propriu-zis* și *așa-zis*, care să însoțească (fiecare) un substantiv masculin la plural, apoi un substantiv feminin la singular. Subliniază

elementul (elementele) adjectivului compus prin care se face acordul cu substantivul determinat.

Flexiunea adjectivelor

După posibilitatea sau imposibilitatea de a-și schimba forma pentru a se acorda cu substantivul determinat, adjectivele sunt de două feluri:

- adjective **variabile** – cele care își schimbă forma: elev **bun**, elevi **buni**, elevă **bună**, eleve **bune**;
- adjective **invariabile**: om (oameni, femeie, femei) **cumsecade, ferice**; asemenea, atare, așa om (oameni, femeie, femei).

Majoritatea adjectivelor invariabile arată culori: **bej, gri, kaki, maro, oliv, vernil** etc.

Cele mai multe adjective **variabile** au, când însoțesc un substantiv la **nominativ**, patru forme nearticulate (forme de masculin singular și plural și forme de feminin singular și plural): (nor) **alb, negru**, (nori) **albi, negri**; (hârtie) **albă, neagră**; (hârtii) **albe, negre**; (sac) **greu**, (saci) **grei**; (muncă) **grea**, (munci) **grele**.

Celelalte adjective **variabile** pot avea **trei forme** sau **două forme**, deoarece au la masculin și la feminin sau la singular și la plural unele forme identice:

- (sac) **lung**, (cutie) **lungă**; (saci, cutii) **lungi**; (sac) **cenușiu**, (cutie) **cenușie**, (saci, cutii) **cenușii**;
- (sac, cutie) **mare**, (saci, cutii) **mari**; (strugure, pară) **dulce**, (struguri, pere) **dulci**; (băiat, băieți) **bălai**, (fată, fete) **bălaie**; (pară) **gălbuie**, (pepene, pepeni, pere) **gălbui**; (cutie) **veche**, (sac, saci, cutii) **vechi** etc.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și indică prin săgeată substantivul determinat de fiecare adjectiv. Scoate adjectivele din texte și arată în care clasă de flexiune se încadrează, dovedind clasificarea făcută prin scrierea fiecărui adjectiv însoțit de un substantiv masculin, apoi de unul feminin, ambele la singular și la plural.
 - a) Iedul cel mare și cu cel mijlociu dau prin băț de obraznici ce erau, iară cel mic era harnic și cuminte. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*.)
 - b) Ne poftise [turcul] să ședem pe un covor adânc și des ca pajiștea de toamnă, și slugile turcului au început să ne aducă... ciubuce aprinse și cafele în gogeamite ceștile. Eram prea mic pentru atare cinste; de aceea m-am pomenit cu un cocoloș de halva turcească în palmă. (G.Galaction, *Suleima*.)
2. Scrie adjectivele *albastru, negru, mândru, cenușiu, argintiu, bălai, rotofei, gălbui, albastrui, vioi* cu substantive nearticulate masculine la singular și la plural și cu substantive feminine nearticulate la singular și plural și arată câte forme au adjectivele respective. (Fii atent la formele de plural nearticulat de tipul *negri* – cu un singur „i” – și la cele de tipul *cenușii* – cu doi „i”.)
3. Dă cinci exemple de adjective invariabile care să însoțească substantive de genuri diferite, la singular și la plural.

Cazurile adjectivului

I. Adjectivul se declină împreună cu substantivul pe care îl determină și poate apărea cu sau fără articol hotărât enclitic⁶⁵.

Adjectivul care stă după substantivul determinat este totdeauna nearticulat enclitic, indiferent dacă substantivul este sau nu articulat: prietenul (cel) bun; un prieten bun.

Când adjectivul se află înaintea substantivului, el poate fi articulat enclitic sau nearticulat: bunului prieten; unui bun prieten.

Adjectivul se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

Între adjectiv și substantivul determinat este o legătură așa de strânsă, încât forma articulată a unuia poate preciza cazul celuilalt.

De exemplu: în construcțiile „prietenului bun” sau „prietenei bune”, adjectivul, deși nu primește articolul „-lui” sau „-i”, este la cazul genitiv sau la dativ, ca și substantivul pe care îl însoțește, așa cum în construcțiile „bunului prieten” sau „bunei prietene” substantivul, deși nu primește articolul „-lui”, „-i”, este la cazul genitiv sau la dativ.

Exerciții

- Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Analizează numărul și cazul adjectivei și al substantivelor determinate și arată dacă adjectivele sunt sau nu articulate enclitic.
 - Ea se uită... Păru-i galben,
Fața ei lucesc în lună,
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună. (M. Eminescu, *Crâiasa din povești*.)
 - O pace desăvârșită se coboară din înălțimile albastre ale cerului. Frunzele porumbului, vii și tremurătoare ca niște lame de oțel, în zori, acum se muiau și începeau să se răsucescă. (D. Zamfirescu, *Viața la țară*.)
 - O, Natură, împrumută-mi
Din odihna ta o clipă –
Vino, dulce somn, sărută-mi
Ochii obosiți... (Șt. O. Iosif, *Rugă*.)
 - S-aud pâraiele cum curg
În pacea palidei lumine. (D. Zamfirescu, *S-aud...*)
 - Clipind din genele cărunte,
Începe-a povesti moșneagul.
Întreg poporul ia aminte,
Ascultă jalnica poveste,
Și fusul se oprește-n mână
Înduioșatei neveste.
Atâtea patimi plâng în glasul
Cuvântătorului părinte,
Și-atâtea dor aprind în inimi
De clipa răzbunării sfinte.
(O. Goga, *Apostolul*.)
- Construiește câte o propoziție în care adjectivele *primăvărat* și *singuratic* să fie în cazul genitiv sau dativ, singular și plural, articulate și nearticulate. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă în gen, număr și caz.

⁶⁵ De fapt, articolul alipit adjectivului este al substantivului: *bunul* coleg = *colegul bun*.

II. Adjectivul are, de obicei, următoarele funcții sintactice: **atribut adjectival** și **nume predicativ**.

Dimineața era **măreață**. Geana de foc a unui soare **curat** începuse a se prinde după piscurile **înalte** ale munților...
(C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)

Adjectivele la cazul vocativ au funcția de **atribut**, pentru că determină un substantiv:

Daleu, **dragă primăvară**,
De-ai veni, când aș vrea eu... (V. Alecsandri, *Cântic haiducesc*.)

Exerciții

- Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. În propozițiile în care adjectivele au funcția de nume predicativ, subliniază și subiectele și notează-le cu S. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivei.
 - Paza bună trece primejdia rea.
 - Un măr putred strică o grămadă mare de mere frumoase.
 - Drumul drept te duce la țintă.
 - Limba e dulce și amară, după fapte.
 - Omul nu e niciodată bătrân când e vorba de învățătură.
 - E mare, negru ca întunericul; numai vârfurile labelor sunt albe, ca și când lumina zilei le-ar fi pătat într-adins. Din capul cu fruntea puternică, mare, ochii negri înfloresc noaptea ca două scântei. (Em. Gârleanu, *Filozoful*.)
 - Mugurii de ieri, tari ca mărgăritarele, s-au desfăcut și-n locul ficcării joacă o creangă nouă, gingașă, cu frunzele diafane. O grădină ține strâns în brațe belșugul violet al unui imens buchet de liliac. (T. Arghezi, *1 Mai*.)
 - O, dragălașă muză populară!
În ochii tăi e cer senin de vară... (Șt. O. Iosif.)
- Fă o descriere de natură în care să folosești adjective cu funcțiile de atribut și de nume predicativ. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele cu funcția de atribut. Notează deasupra adjectivei funcțiile lor, prin: A. NP.

⁶⁶ – „O, dragălașă muză populară!” – Adjective la cazul vocativ, cu funcția de atribut adjectival.

Ortografia adjectivelor

Adjective la cazurile nominativ și acuzativ

Masculine

I. *Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat în -iu* (cenușiu, argintiu, zglobiu etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu -ii* (nori cenușii), iar la pluralul articulat cu -iii (cenușiii nori). Ortografia lor corespunde cu a substantivelor masculine terminate în -iu (fiu, geamgiu etc.):

N.Ac. Singular nearticulat	Plural nearticulat	Plural articulat
Substantiv (un) fiu	(niște) fii	fiii (aceștia)
Adjectiv (un) copil zglobiu	(niște) copii zglobii	zglobiii copii.

La pluralul nearticulat, primul „-i” face parte din rădăcina cuvântului, iar al doilea este semnul pluralului. Al treilea „i” de la forma articulată este articolul hotărât⁶⁷.

Un mijloc sigur de control pentru ortografia cu -ii este faptul că *adjectivul aflat după substantivul determinat nu se articulează enclitic niciodată*. Controlul se poate face și prin despărțirea cuvântului în silabe:

copii zglo-**bi**i | zglo-**bi**-ii copii

Observă că la forma articulată al treilea „-i” (articolul) formează cu ultimul „i” al formei nearticulate o silabă în plus: -ii, care se pronunță ca **un singur „i”**.

Forme de plural în -ii sau în -iii are și **adjectivul roșu** (bujori **roșii**, **roșiii** bujori).⁶⁸

Exerciții

1. Scrie substantivele și adjectivele de mai jos punând adjectivele înaintea substantivelor și explică oral ortografia adjectivelor: ochelari fumurii, solzi argintii, copii zglobii, fluturi azurii, oameni pământii, nori trandafirii, trandafiri roșii.
2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele viu, zglobiu, fumuriu să se afle în urma unui substantiv masculin, articulat, la cazul nominativ sau acuzativ, numărul plural și alte propoziții în care aceleași adjective să se afle înaintea substantivului determinat. Explică oral ortografia adjectivelor.

⁶⁷ Ca și la substantivele în -iu, la majoritatea adjectivelor terminate în -iu, acest final aparține unui sufix cu ajutorul căruia s-au format adjective de la diferite substantive: cenușă – cenușiu, argint – argintiu etc.

⁶⁸ Acest lucru se explică prin faptul că **adjectivul roșu** avea în limba veche forma de singular nearticulat terminată în -iu: (bujor) **roșiu**, pl. nearticulat (bujori) **roșii**, ca și (băiat) **zglobiu**, (băieți) **zglobii**. Deși „i” din forma de singular (roșiu) a căzut, el s-a păstrat totuși în rădăcina formei de plural, pentru că formele **roși** (nearticulată) și **roșii** (articulată) au alt sens, ele fiind formele de plural nearticulat și de plural articulat ale adjectivului roș: (sac) **ros**, (saci sau sacii) **roși**, **roșii** (saci).

3. Fă analiza morfologică a adjectivelor subliniate din propoziția următoare și explică oral ortografia lor.

Într-o mână ținea o botă cu păstrăvi vii, proaspeți și zglobii, pescuiți în pâraul spumegos de sub poala umbră a Pietrelor Fetei. (Al.Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.)

II. *Toate celelalte adjective, când se află după substantivul determinat, se scriu la nominativ sau acuzativ plural cu un singur -i* (copii **voioși**, ochi **negri**), pentru că sunt **nearticulate**. Deci mijlocul de control pentru ortografia **adjectivului cu un singur „-i”** este locul adjectivului după substantivul determinat, precum și observarea faptului că **adjectivul nu se termină la nominativ singular în „-iu”**.

Exerciții

Scrie adjectivele următoare împreună cu substantivele determinate într-un tabel alcătuit după modelul de mai jos: oameni harnici, meșteri pricepuți, meri sălbatici, stejari bătrâni, fluturi albi, trandafiri frumoși, munți semeți, tigri feroși, codri mândri, nori negri.

Adjectivul nearticulat	Adjectivul articulat
oameni har-nici	har-ni-cii oameni

Feminine

Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în -ie în hiat (cenușie, argintie etc.) *se scriu la pluralul nearticulat cu -ii* (cenușii, argintii, roșii), iar la pluralul articulat păstrează pe cei doi i înaintea articolului (cenușiile, ca și câmpiile). Observă în tabelul de mai jos ortografia acestor adjective, în comparație cu ortografia substantivelor terminate în -ie în hiat:

Substantiv:	(o) câmpie	(niște) câmpii	câmpiile
v:	(o) câmpie	(niște) câmpii	cenușiile câmpii
Adjectiv:	cenușie	cenușii	

Primul „-i” din forma adjectivului **cenușii** se află și în forma de singular, iar al doilea „-i” este semnul pluralului.

Exerciții

1. Scrie câte un substantiv feminin însoțit de adjectivele argintie, aurie, portocalie, purpurie, vișinie, albastră, arămie, roșie la nominativ plural nearticulat, apoi articulat enclitic și explică ortografia adjectivelor.
2. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate din textele următoare. Analizează genul, numărul și cazul substantivelor și al adjectivelor și explică oral ortografia adjectivelor.
 - a) Toată haina ei era o cămașă albă și o fotă albastră cu dungi vișinii. (V.Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parale*.)

- b) Câteva vrăbii zglobii se coborau din sălciile singuratic. (D.Zamfirescu, *Viața la țară*.)
 c) Pe câmpiile *lucii*, satele, împrăștiate ca grăunțele, scoteau scîpîri repezi ca ale prundișului spălat de ape. (Em.Gârleanu, *Vulturul*.)
3. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele subliniate. Explică ortografia adjectivelor. Scoate din texte adjectivele împreună cu substantivele determinate, punând adjectivele articulate înaintea substantivelor.
- a) Din noianul negru de nouri însă, soarele scaldat în sânge improșca în fețele drumeților o beteală de raze *purpurii*. (L.Rebreanu, *Proștii*.)
 b) Câteva râuri spumegoase și răpezi șerpuiesc printr-însa prin (câmpie), desfășurând undele lor *azurii* sub razele călduroase ale soarelui. (Al.Odobescu, *Muncitorul român*.)
 c) Bat vrăbii în geam. Vrăbii *cenușii* ca văzduhul. Uite, una are gușă popistrată cu boabe *roșii*. (Z.Stancu, *Desculț*.)
 d) Cununi de zorele se împleteau cu florile *liliachii* bătând în albastru, *sinilii* bătând în roz, acoperite de rouă ca de niște nestimate. (Em.Gârleanu, *Hoinar*.)

Adjective la cazurile dativ și genitiv

I. Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în -ie în hiat (cenușie, argintie, roșie etc.) au la dativ și genitiv singular articulat formele cenușiei, argintiei, roșiei etc., ca și substantivele terminate în -ie în hiat (câmpiei, poeziei).

Deci, pentru formele articulate de dativ și genitiv ale acestor adjective, ne conducem după nominativul singular nearticulat, căruia îi adăugăm articolul -i.

Exerciții

1. Scrie formele articulate de dativ-genitiv, singular al adjectivelor: *vișinie, albăstrie, azurie, portocalie, pustie, zglobie*, așezate înaintea unui substantiv.
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adjectivele *roșie, albăstrie, argintie, fumurie* la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

II. Toate celelalte adjective feminine se pronunță și se scriu la dativ și genitiv singular articulat cu -ei sau -ii (frumoasei, marii), ca și substantivele feminine (casei, vulpii).

Pentru a nu greși, folosește ca mijloc de control forma de **nominativ plural nearticulat**, la care se adaugă articolul -i, adică același mijloc de control pe care l-am folosit și la ortografia substantivelor feminine:

N. plural nearticulat	D.G. singular articulat
substantiv: case	(al) casei
adjectiv: frumoase	(al) frumoasei (case)
substantiv: vulpi	(al) vulpii
adjectiv: mari	(al) marii (vulpi)

Exerciții

1. După modelul dat mai jos, scrie următoarele adjective feminine la nominativ plural nearticulat și la dativ-genitiv singular articulat: *galbenă, măreață, văratică, primăvăratică, dulce, mare, tare, răcoritoare, stăruitoare, dibace, vioaie*.

N. plural nearticulat	D.G. singular articulat
coperte albastre	(al) albastrei coperte
ape mari	(al) marii ape

2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *îmbălsămată, răcoroasă, încântătoare, uimitoare* și *mare* să fie la cazul genitiv sau la dativ singular articulat. Explică ortografia adjectivelor.

Gradele de comparație ale adjectivului

Adjectivul, singur sau ajutat de alte părți de vorbire – *înalt, mai înalt, cel mai înalt, foarte înalt* –, exprimă diferite grade ale însușirii sau **gradele de comparație ale adjectivului**.

Adjectivul are **trei grade de comparație: pozitiv, comparativ și superlativ**.

Gradul pozitiv

Adjectivul la gradul pozitiv arată însușirea unui obiect, fără a fi comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea sa în împrejurări diferite.

Adjectivul la gradul pozitiv poate fi însoțit sau nu de articolul *cel, cea, cei, cele*:

grădină mare; grădina cea mare; grădinile cele mari;
trandafir roșu; trandafirul cel roșu; trandafirii cei roșii.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul pozitiv din textele următoare:
 - a) Câte un bou singuratic sta înfipt în marginea apei, cu capul întins înainte, neclintit, intrupând în nemișcarea lui pustietatea locului. (D. Zamfirescu, *Viața la țară*.)
 - b) Trecea prin codri pustii, prin munți cu fruntea ninsă și, când răsărea dintre stânci bătrâne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedea din când în când câte o streanță uriașă atârnată de cer... o noapte sfârtică, un castel numai pietre și ziduri sparte. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
 - c) Dar drumul adevărat care tăia poiana răscruicii era drumul cel mare, de țară. Pe aici treceau rădvanele boierești. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - d) Aici, la fântâna cea adâncă, de treisprezece stânci, și-a trăit multă vreme viața cel mai bun prieten al copiilor.
 Cum se arăta soarele, Iosub Orbul se arăta cu hârdaiele lui cele mari atârinate de cumpenele jugului pe care-l purta pe grumaz. (M.Sadoveanu, *Orbul*.)
 - e) Nimic nu este mai bun pe lumea asta, milostive stăpâne, – răspunse el, – ca judecata cea dreaptă a Măriei tale. (P. Ispirescu, *Fata săracului cea isteasă*.)

2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *singuratic*, *sălbatic*, *golaș* și *fruntaș* să fie la gradul pozitiv, însoțite de articolul demonstrativ (adjectival), apoi neînsoțite de acest articol. Subliniază adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină.

Gradul comparativ

I. Adjectivul la gradul comparativ poate prezenta:

a) *însușirea unui obiect comparată cu aceeași însușire a altui obiect*: Oltul este **mai lung** decât Jiul;

b) *însușirea unui obiect comparată tot cu însușirea lui, dar în împrejurări diferite*: Apa râului este **mai limpede** la munte decât la șes.

În primul exemplu, avem doi termeni ai comparației exprimați prin substantivele *Oltul* și *Jiul*. În al doilea exemplu, avem două împrejurări diferite: *la munte* și *la șes*.

Cei doi termeni ai comparației sau cele două împrejurări pot fi exprimate în aceeași propoziție, ca în exemplele de mai sus. Uneori însă al doilea termen al comparației se află în propoziția anterioară, de aceea nu mai este exprimat și în a doua propoziție: *Jiul* este lung. *Oltul* este **mai lung**. La fel, una din cele două împrejurări poate fi exprimată în altă propoziție. *Apa râului* este limpede și *la șes*. *La munte* este însă **mai limpede**.

Termenii comparației pot fi exprimați și prin pronume, dacă obiectele sunt cunoscute de vorbitori: *Acesta* este **mai lung** decât *celălalt*. Gradul comparativ poate arăta *trei aspecte* sau *trepte ale însușirii*, exprimate cu ajutorul unor adverbe sau locuțiuni adverbiale:

a) *comparativul de superioritate*: **mai limpede**;

b) *comparativul de inferioritate*: **mai puțin limpede**;

c) *comparativul de egalitate*: **la fel (tot așa, tot atât) de limpede**.

Legătura dintre cei doi termeni ai comparației se face prin adverbele cu valoare de prepoziție **decât**, **ca** (*mai limpede decât...*; *mai limpede ca...*) sau prin locuțiunile prepoziționale **față de**, **în comparație cu** (*mai limpede față de...*; *mai limpede în comparație cu...*).

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și analizează gradele de comparație la care se află. Pentru gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației sau împrejurările diferite, dacă este vorba de însușirea aceluiași obiect.

Model de analiză

Era *supărat* pe toată lumea... *Mai mare* însă decât supărarea îi era rușinea de lucrul pe care îl făcea. (I.Slavici, *Pădureanca*.)

Adjectivele	Gradele de comparație	Termenii comparației sau împrejurările diferite
supărat	pozitiv	—
mai mare	comparativ de superioritate	supărarea și rușinea

Textele de analizat

- A crescut, bre, muntele. Văd eu, că mi-a fost mai mare dorul decât puterea. (M.Sadoveanu, *Pe Deleleu*.)
 - Iorgovan era, ce-i drept, mai tânăr decât taică-său, însă tocmai pentru că era mai tânăr și fiindcă îl avea pe Busuioc, bogătoiul, tată, învățase mai mult în viața lui... (I.Slavici, *Pădureanca*.)
 - Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt decât celălalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zâmbea mereu când vorbeai cu el. (I.Slavici, *Budulea Taichii*.)
 - Și acum, feciorul de împărat strânse praștia pe mână, iar fiara, veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei ca piatra de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, mai roșie decât fraga muntelui, mai vie decât para focului. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
 - Nici un vânt nu mișca acru; și grâul, în lanurile de aur, stătea tot așa de neclintit ca și firul de iarbă din fânețele înflorite. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - S-a întâmplat însă că vecinul cărușas are și copii și câini deopotrivă de buni; să deosebim: copiii sunt buni pentru că sunt într-adevăr buni, iar câinii sunt buni pentru că sunt răi⁶⁹... (T.Arghezi, *De Crăciun*.)
 - Grâu se făcuse puțin, dar oricât de puțin, secerișul fusese tot atât de greu ca și mai înainte. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - La aceste fapte de arme s-a învrednicit și el însuși a lua parte, și nu s-a putut spune nici o clipă că sabia sa a fost mai puțin harnică decât a feciorului său. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *primăvărat* și *voinic* să se afle la cele trei aspecte ale gradului comparativ. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică.

II. Uneori comparația de egalitate este indicată numai prin **complementul comparativ al adjectivului**, construit cu un adverb comparativ cu valoare de prepoziție (*cât* sau *ca*), iar adjectivul apare cu forma gradului pozitiv: *Nalt cât casa, verde ca mătasa* (Folclor). În situații de acest fel locuțiunea adverbială *tot atât (de)* sau *la fel (de)* se subînțelege.

Adjectivul poate fi pus și după complementul comparativ de egalitate, legându-se de acesta prin prepoziția **de**: „*cât casa de înalt*”; „*ca mătasa de verde*”. Construcțiile cu adjectivul după complementul comparativ sunt mai expresive, pentru că ele scot în evidență elementul cu care se face comparația.

Fii atent să nu confunzi construcția formată din complementul comparativ și adjectivul de care este legat prin prepoziția **de** cu gradul comparativ de egalitate al adjectivului. Construcția respectivă cuprinde două unități sintactice: complementul comparativ și adjectivul, regent al complementului.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grad de comparație se află. Pentru adjectivele la gradul comparativ, arată și cei doi termeni ai comparației.

⁶⁹ — „deopotrivă de buni”. — Comparativ de egalitate (tot așa de buni).

- a) Avea, mă rog, împărăteasa... o față fălcoasă și un trup scurt și gros cât o buturugă.
(Em.Gârleanu, *Meșterul de oglinzi*.)
- b) Erau la o răscruce în mijlocul satului. O răscruce mare cât un maidan, strâmbă și sucită. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- c) Ai născocit odată
Și o nimica toată
Cât ghimpele, săracul,
De mic și iute: acul;
Și harnicul nimica, viori ca o lăcustă,
Se-nghesuie și-aleargă pe marginea îngustă
Și-mbracă omenirea de miile de ani:
O sculă genială, cinci ace la doi bani.
(T.Arghezi, *Cântare omului*.)

2. Subliniază cu o linie adjectivele și cu două linii cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației. Scrie textele respective punând adjectivul după substantivul care arată al doilea termen al comparației. De exemplu: *strălucitor* ca soarele; ca soarele *de strălucitor*.
- a) Mai către mijlocul grădinii se făcea că era o fântână de marmură albă ca laptele, și apa curgea pe o sută de porți, limpede ca vioara și rece ca gheața. (P.Ispirescu, *Ciobănașul-cel-istef*.)
- b) ...iar boierii ce ședea la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereții și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei era frumos ca luna unei nopți de vară. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
3. Fă o descriere în care să folosești adjective la cele trei aspecte ale gradului comparativ și construcții cu complement comparativ de egalitate de felul celor prezentate la II. Adjectivele la gradul comparativ de egalitate să fie precedate de locuțiunile adverbiale *la fel, tot așa, tot atât* (de)... Subliniază în mod diferit adjectivele și cuvintele care arată cei doi termeni ai comparației.

Gradul superlativ

Adjectivele la gradul superlativ arată însușirea la gradul cel mai înalt sau cel mai scăzut.

Gradul superlativ poate fi **relativ** sau **absolut**.

Superlativul relativ

Superlativul relativ arată însușirea la nivelul cel mai înalt sau cel mai scăzut în comparație cu aceeași însușire a altor obiecte sau cu însușirea aceleiași obiect în împrejurări diferite. Gradul superlativ relativ este de două feluri:

de superioritate	Vlădeasa este cel mai înalt vârf din Munții Apuseni. Cel mai atent a fost <i>adineauri</i> , nu acum.
de inferioritate	Acest munte este cel mai puțin înalt dintre toți munții din jur.

Când un substantiv are două sau mai multe adjective la gradul superlativ relativ, articolul *cel, cea, cei, cele* se repetă înaintea tuturor adjectivelor numai dacă vorbitorul vrea să scoată mai mult în evidență gradul superlativ al însușirilor. Deci se poate spune:

- fata **cea mai frumoasă, cea mai isteasă și cea mai harnică**; sau:
- fata **cea mai frumoasă, mai isteasă și mai harnică**.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele și analizează gradele de comparație la care se află.
- a) Cel mai interesant dascăl dintre toți cei pe care i-am avut la Liceul Național – pentru mine a fost fără îndoială Xenofon Gheorghiu. (M.Sadoveanu, *Evocări*.)
- b) Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau fiarele cele mai sălbatice din lume. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*.)
- c) Cheleșul se duse de culesse flori și făcu trei legături, una mai mare, alta mijlocie și alta mai mică. Pe cea mai mare, care era alcătuită din flori ce începuse a se trece, o dete fetei împăratului cea mai mare. Legătura mijlocie o dete fetei celei mijlocii; iară legătura cea mai mică ce avea flori numai boboace, care acum se deschideau, o dete fetei celei mici. (P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.)
- d) În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munții noștri ni se păreau cei mai înalți și mai pitorești de pe fața pământului, văile noastre, cele mai îmbelșugate cu holde și cu flori; apele noastre, cele mai limpezi, cerul nostru, cel mai senin; frații noștri de la munte, cei mai voinici și copilele române, cele mai frumoase la privit. (V.Alecsandri, *Românii și poezia lor*.)
- e) Acum eram liber!... liber! În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decât libertatea; ea este darul cel mai neprețuit. (V.Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parole*.)
2. Construiește câte o propoziție în care adjectivele *interesant, chibzuit și înțelegător* să fie la gradul superlativ relativ de superioritate și alte propoziții cu aceleași adjective, la gradul superlativ de inferioritate. Subliniază adjectivele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Superlativul absolut

I. Adjectivul la gradul superlativ absolut exprimă cel mai înalt grad al însușirii fără ca însușirea să fie comparată cu însușirea altui obiect sau cu însușirea aceleiași obiect în împrejurări diferite.

În mod obișnuit, superlativul absolut se formează cu ajutorul adverbului *foarte*: **foarte frumoasă**. Mai rar, se construiește și cu adverbul *tare*: **tare frumoasă**.

Exercițiu

Subliniază adjectivele din textele următoare și arată la ce grade de comparație se află.

- a) Părintele Toda avea o trăsură cu patru cai foarte frumoși; drumul era bun și călătoria foarte plăcută. Acasă, părintele avea o casă mare, o curte largă și plină jur-împrejur de grajduri, șoproane și hambare... Budulea era cam amețit și-și zicea în taină: „Părintele Toda trebuie să fie un om foarte fericit”. (I.Slavici, *Budulea Taichii*.)
- b) – Știi și eu o poveste, cântă Domnița cea mititică și bălaie, da-i tare veche, de pe când dumbrava Buciumenilor ținea una cu alte multe dumbrăvi, până la munții cei mari. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)
- c) Om acum de 68 de ani, cel de pe urmă urmaș al unui mare neam de boieri români era cunoscut pe atunci drept un om deștept, tare cinstit, tare tihnit, dibaci la mână pentru lucruri migăloase și iarăși tare iubitor de flori și de toate frumusețile firii. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Până Trăsnea Sfântul*.)

II. Superlativul absolut se exprimă și prin alte mijloace, care sunt mai expresive decât adverbele foarte sau tare, și anume:

- adverbe și locuțiuni adverbiale legate de adjectiv prin prepoziția *de*: **extraordinar, grozav, minunat, neînchipuit, nemaipomenit, din cale afară de frumos**;
- diferite expresii în care adjectivul este însoțit de un substantiv ce-i dă valoare de superlativ absolut: **deștept foc sau foc de deștept, frumos nevoie mare** etc.;
- repetarea adjectivului: o pădure **mare, mare**;
- lungirea și repetarea unei vocale sau consoane: **maaare, galliben**.

Exerciții

1. Subliniază adjectivele la gradul superlativ absolut și arată prin ce mijloace este exprimat acest grad de comparație.
 - a) În a treia noapte, Țugulea visă un vis ce-i plăcu. Se făcea că el era într-o grădină frumoasă; frumoasă... (Țugulea, fiul unchișului și al mătușii.)
 - b) Muntele Babelor nu-i așa înalt, da-i priporos grozav. Pe el și-a lepădat Dochia cojoacele. Cică era baba asta o zgripțoroaică urâtă și bățăioasă și rea de mama focului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - c) Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la mănăstire, ne dete la regula de trei tema următoare... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - d) Boieru' ista-i mare șpion... gândi sluga... Hm!... și-i mânios Dunăre. (M. Sadoveanu, *Hoțul*.)
 - e) ...și fără întârziere școala s-a umplut de băieți doriți de învățătură, între care eram și eu, cel mai bun de hârjoană și slăvit de leneș. Leneș fără pereche mă făcusem, căci mama nu se mai îndura să mă mai trimeată acum nici la o cofă de apă, numai să învăț carte și să mă fac popă... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - f) Era un vis misterios
Și blând din cale-afară
Și prea era de tot frumos
De-a trebuit să piară. (M. Eminescu, *S-a dus amorul...*)
2. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective la gradul superlativ absolut, exprimat prin cât mai felurite mijloace.

Adjective care nu au grade de comparație

Nu au grade de comparație:

– adjectivele care prin sensul lor exprimă însușiri ce nu pot fi comparate: **complet, egal, întreg, mort, viu, unic, perfect, principal, muncitoresc, strămoșesc** etc.;

– adjectivele care în limba latină reprezentau forme ale comparativului sau ale superlativului: **major, minor, inferior, superior, exterior, posterior, optim, minim, suprem** etc.

Exercițiu

Subliniază cu o linie adjectivele care nu au grade de comparație și cu două linii, celelalte adjective. Analizează gradele de comparație ale adjectivelor.

- a) Atunci când după moarte răsplată nu v-așteaptă,
Faceți ca-n astă lume să aibă parte dreaptă,

Egală fiecare, și să trăim ca frați! (M. Eminescu, *Împărat și proletar*.)

b) ...Ai avut două pâni întregi, doi lei ți se cuvin. (Ion Creangă, *Cinci pâni*.)

c) „Frumoasă ești, frumoasă ești,
Patria mea...”

Cântă imaginea maestrului, ca-ntr-o negrăit de dulce Cântare a cântărilor, invitând oamenii să-și iubească patria. Iată sensul suprem al operelor sadoveniene, iată sensul frumoaselor descrieri de natură! (E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.)

d) Astăzi tot se mai văd dărâmături de cetățuie într-acest loc minunat de frumos și plin de legende și suvenire despre Negru-Vodă, domnul cel mai popular între țărani noștri. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

e) Șarpele cu clopoței este extraordinar de sensibil la schimbările de temperatură. Pielea sa resimte chiar și variațiile minime de căldură, de ordinul miimi de grad. (*România liberă*, nr. 6587, 1965)

Schimbarea valorii gramaticale a adjectivului

1. O construcție în care se află un substantiv însoțit de adjectiv poate fi simplificată prin înlăturarea substantivului:

↓
Omul **înțelept** să lase totdeauna să treacă de la sine.

↓
Înțeleptul să lase totdeauna să treacă de la sine.

↓
Trandafirul **cel roșu** este mai proaspăt.

↓
Cel roșu este mai proaspăt.

În construcțiile simplificate, cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* nu mai însoțesc un substantiv, deci *și-au pierdut valoarea de adjectiv și au câștigat valoarea de substantiv* (s-au substantivat). Substantivarea adjectivului *înțelept* s-a făcut prin articularea lui cu articolul hotărât enclitic (-l). Adjectivul substantivat *cel roșu* n-a avut nevoie de articolul hotărât enclitic, pentru că el avea deja un articol hotărât (*cel*).

Adjectivele devenite substantive se comportă ca orice substantiv:

– pot fi însoțite de un adjectiv propriu-zis, de adjective pronominale sau de un numeral:

↓ ↓ ↓
marele înțelept, acest înțelept, doi înțelepți;

– pot fi însoțite de articolul nehotărât (dacă nu sunt precedate de articolul adjectival): **un înțelept, niște înțelepți;**

– au în propoziție funcțiile sintactice ale substantivului: în propozițiile date,

↓
cuvintele *înțeleptul* și *cel roșu* au funcția de subiect; în propoziția „L-am ales *pe cel roșu*”, *pe cel roșu* are funcția de complement.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție în care cuvintele *leneș, voinic, viteaz* să aibă valoare de adjectiv și alte propoziții în care aceleași cuvinte, articulate cu articolul enclitic sau precedate de articolul nehotărât ori demonstrativ (adjectival), să aibă valoare de substantiv și funcția sintactică de subiect sau complement obiect direct.

2. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele pe care le determină. Subliniază cu două linii adjectivele substantivate și fă analiza lor morfologică și sintactică.

- a) Cică era odată într-un sat un om grozav de leneș... Și așa se aleg vreo doi oameni din sat și se duc la casa leneșului, îl umflă pe sus... și hai cu dânsul la locul de spânzurătoare. (Ion Creangă, *Povestea unui om leneș*.)
- b) Povestea ceea: un nebun aruncă-o piatră în baltă și zece cuminți n-o pot scoate. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- c) Taci, mândruțo, nu mai plânge
Că mai sunt voinici ca mine. (*Folclor*.)
- d) Voinicii cai spumau în salt;
Și-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vântul viu vuia,
- Vrun prinț mai tânăr când trecea
C-un braț în șold și pe prăsea
Cu celălalt.
(G.Coșbuc, *Nunta Zamfirei*.)
- e) Lupta întărește pe cel slab și primejdia mărește pe cel tare. (Al. Russo, *Cântarea României*.)
- f) Să stai odată la pază de sitari. Când scapătă soarele și rămâne în fundul zării o geană roșie, iar deasupra ei cerul întâi portocaliu, pe urmă de un galben din ce în ce mai stins, până se topește în azuriul bolții. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Patima*.)
3. Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adjective substantivate. Subliniază-le și analizează-le morfologic și sintactic.

II. Cele mai multe adjective pot fi folosite și ca adverbe de mod, pentru a arăta caracteristica unei acțiuni sau a unei însușiri, exprimate de alt adjectiv. Adjectivele folosite cu valoare de adverb devin părți de vorbire neflexibile, pentru că ele nu se mai referă la un substantiv:

Și bietul om slab, palid...	adjectiv
Pășea trăgând piciorul încet...	
(V.Alecsandri, <i>Sergentul</i> .)	
Seara, omul adormea <u>suspînând</u> slab de tot...	adverb
Avea penele <u>frumos colorate</u> .	adverb

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adjectivele și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii adverbele provenite din adjective și indică prin săgeată verbele sau adjectivele determinate.
- a) Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad. (G.Coșbuc, *Noapte de vară*.)
- b) A doua zi, în ceasul cel dintâi a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul și amortise pământul de îngheț ușor. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
- c) Un deal rotund, îmbrăcat în brazi, se culcă în fața apei. Bistrița, cuminte, îl ocolește făcând un cot larg în dreapta. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- d) Petre Petrovici desfăcu larg brațele, a dezamăgire, apoi se îndreptă spre florile viu colorate⁷⁰. (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbăților*.)

⁷⁰ – „spre florile viu colorate” – Adverb provenit din adjectiv, determină adjectivul *colorate*.

- e) Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin⁷¹. (M.Eminescu, *Mai am un singur dor*.)
- f) Stătea s-apuce soarele după deal. Umbrele cuprinseseră până la piept pădurea bătrână, ce-și tremura lin smaraldul argintat de pe culmile luminate încă. (I.Agârbiceanu, *Costea pădurarului*.)
2. Construieste câte o propoziție în care cuvintele *limpede*, *ușor*, *pretung* să fie folosite ca adjective și alte propoziții în care aceleași cuvinte să fie folosite cu valoare de adverb. Subliniază în mod diferit adjectivele și adverbele și indică prin săgeată substantivele, verbele sau adjectivele determinate.

Valoarea stilistică a adjectivului

Exprimând însușiri ale obiectelor (culori, forme, dimensiuni, calități etc.), adjectivul este unul dintre principalele mijloace de prezentare artistică a realității prin cuvinte. Adjectivul, ca mijloc de exprimare artistică, este folosit de obicei în descrieri, ca atribut al unui substantiv sau ca nume predicativ. Sensul lui poate reda variatele nuanțe ale culorilor, calitatea și tonalitatea sunetelor, dimensiunile și chiar caracteristica (felul) mișcărilor, când substantivul pe care îl însoțește denumește o acțiune. *Epitetul adjectival este un determinant expresiv al unui substantiv* (adjectivul putând fi atribut sau nume predicativ) dar realizarea artistică nu se datorează numai adjectivului-epitet ci rezultă din asocierea făcută de scriitor între adjectiv și un anumit substantiv, care, în realitate, nu posedă însușirea exprimată de adjectivul respectiv. De exemplu: în *nori cenușii* epitetul adjectival conduce la comparația (presupusă) *nori ca cenușa*; în „Iară vântul sperios vo creangă farmă” (M. Eminescu, *Călin – File de poveste*), epitetul *sperios* realizează personificarea obiectului *vântul*; alteori, adjectivul-epitet conduce la realizarea unei metafore (cu substantivul însoțit), a unei hiperbole⁷² (un exemplu de hiperbolă va fi în textul următor) sau a altei figuri de stil.

„Noaptea era neagră și mohorâtă, noapte de toamnă, tristă și năbușitoare. Nori groși, plumburii, măturau crestele dealurilor, involburându-se în văzduh și limpezindu-se ca niște *balauri năprasnici*, porniți parcă să îngnita dintr-o sorbire satul. Pomii prin grădini dărdăiau cutremurați de frig, cu niște *glasuri plângătoare* și *ostenite*. (L. Rebreanu, *Ion*.)

Adjectivele subliniate sunt folosite în scop stilistic. Cu ajutorul lor autorul a realizat și a comunicat cititorului tabloul unei nopți de toamnă așa cum a văzut-o cu ochii lui de artist, în culorile ei întunecate, cu atmosfera ei apăsătoare, cu mișcarea norilor și glasurile copacilor.

În exemplele date adjectivele cu valoare de epitet au fost epitete numai ale unui substantiv.

Un adjectiv poate fi însă, în același timp, epitet al substantivului și al verbului:

⁷¹ – „Să-mi fie somnul lin”. – Adjectiv cu funcția de nume predicativ (somnul să fie lin).

⁷² Hiperbolă: „Figură de stil care constă în exagerarea mărimii, importanței etc. reale a lucrurilor”. (DEX). În textul citat mai jos o astfel de exagerare este exprimată prin epitetul-hiperbolă (*balauri năprasnici*, exagerare sporită prin construcția care urmează după acest epitet, până la punct.

„Dunărea se aruncă furioasă, rupând cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică în cale“. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 În acest text, adjectivul *furioasă* este epitet al substantivului *Dunărea*, cu care este acordat – *Dunărea furioasă* –, și al verbului *se aruncă* – *se aruncă furioasă*.

Exerciții

- Subliniază cu o linie adjectivele cu valoare de epitet al substantivului și cu două linii pe cele cu valoare de epitet și al unui substantiv, și al unui verb. Indică prin săgeată cuvântul (cuvintele) determinat(e) și explică oral în ce constă contribuția stilistică a fiecărui epitet în textul respectiv.
 - Răsare luna palidă pe dealuri,
Pe văi se lasă bruma argintie. (D. Zamfirescu, *Că poate-atunci...*)
 - Și păstori, ieșiți din vreme, către staul duc o turmă
De oi albe ca și norii unui cer îngândurat. (I. Pillat, *Toamnă la Miorcani*.)
 - Acum vuietul contenește, – biruitoare apa se așază între maluri, potolită, netedă ca o oglindă⁷³. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Viezuri și bursucii somnoroși, jderii pădureți cu blana ruginie, și vidrele colțate..., și veverițele șugubețe cu coada vâlvoi..., toate i se arătau lui în cale, ca să-l slujească la vreo trebuință. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
 - Dincolo se întinde un codru de stejari, groși și bătrâni, străbătuți de chiparoși închiși, care se subțiau la vârfuri ca niște sulite uriașe. Codrul se pierdea în depărtări fumurii. La dreapta luneca o apă lată și repede, și vuietul ei răgușit creștea de ce s-apropia întinericul. Apunea soarele.
– Ce roșie e apa!
– Roșie și necăjită, zise împărăteasa. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
 - La răsărit, pe cer atârna o uriașă perdea de flăcări. Cu toate că satul se afla la peste trei kilometri, vâlvătaia părea atât de aproape, ca și cum ar fi fost la marginea Amarei. Cerul era curat și luminos ca în zorii zorilor, doar câteva stele mari pălpăiau, înfricoșate și mirate, gata parcă și ele să moară⁷⁴. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
 - În straturi florile-s trudite; un crin din când în când se-ndoaie
Și lung privește-n sus să vadă: nu se purcede-un strop de ploaie?
Dar întristat în țarnă iarăși își frânge trupul zvult în două. (D. Anghel, *Amiaza*.)
 - Tânguiosul buciul sună.
L-ascultăm cu-atâta drag,
Pe când iese dulcea lună
Dintr-o rariște de fag.
Îi răspunde codrul verde,
Fermecat și dureros,
Iară sufletu-mi se pierde
După chipul tău frumos.
(M. Eminescu, *Lasă-ți lumea...*)
- Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de epitete ale substantivelor și adjective care să fie în același timp epitete ale substantivelor și ale verbelor.

⁷³ – „apa se așază potolită, netedă“. – Epitete și ale substantivului (apa potolită, netedă) și ale verbului (se așază potolită, netedă).

⁷⁴ – „câteva stele... pălpăiau, înfricoșate și mirate“. – Epitete și ale substantivului (stele înfricoșate și mirate), și ale verbului (pălpăiau înfricoșate și mirate).

Subliniază epitetele și indică prin săgeată substantivele sau substantivele și verbele pe care le determină.

- Fă o descriere în care să folosești adjective cu valoare de epitete numai ale substantivelor, ale substantivelor și ale verbelor, precum și epitete prin care să realizezi, în același timp, și personificarea obiectelor denumite prin substantivele pe care le însoțesc.

Adjectivul

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea	după alcătuire:	adj. simple	– adjective compuse
	după flexiune	adj. variabile: sg. bun, bună; cenușiu, cenușie; m., f. mare; adj. invariabile:	pl. buni, bune m., f. cenușii m., f. mari asemenea, cumsecade, gata, gri etc.

Acordul cu substantivul determinat: în gen, număr și caz.

Gradele de comparație	pozitiv	înalt
	comparativ	de egalitate: tot așa (la fel de) înalt de superioritate: mai înalt de inferioritate: mai puțin înalt
	superlativ	relativ
		de superioritate: cel mai înalt de inferioritate: cel mai puțin înalt
Funcțiile sintactice	absolut	foarte (tare) înalt; extraordinar (neînchipuit, nespus, din cale afară etc.) de înalt; înalt, înalt; înaaaalt.
		adj. în relație cu subst. – atribut adjectival: copac înalt adj. în relație cu subiectul, prin verbul de legătură – nume predicativ: Copacul este înalt.

Texte pentru lecțiile de recapitulare⁷⁵

- Despre aceste lucruri vechi și triste, mi-am adus aminte într-un rând, sara, și m-am strecurat în grădina sălbătică, înspre ruinele tăcute ca un mormânt...

⁷⁵ Analiza completă a adjectivului se face astfel: 1. adjectiv sau locuțiune adjectivală; 2. variabil sau invariabil; 3. genul; 4. numărul; 5. cazul; 6. articulat sau nearticulat; 7. gradul de comparație; 8. funcția sintactică; 9. valoarea stilistică (unde există o astfel de valoare).

Poarta ruginită de stejar scârțâi. O închisei repede. Tufe de zmeură se amestecau cu buruieni străine, sălbătice; o iarbă înaltă, deasă, umedă se ridica până la brâu, în toate părțile. Luna se strecura cu fire lungi de aur printre tufișurile merilor bătrâni. (M. Sadoveanu, *Casa veche*.)

- b) Păsările cerului, deprinse cu albastrul văzduhului, cu verdele ierburii și cu aurul soarelui, puține au ales penele aceste...
Dar cel folosit, îți închipui, a rămas păunul, că tot albastrul, aurul și verdele, disprețuit de celelalte păsări, i-au rămas lui⁷⁶. (Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe*...)
- c) În vremile trecute, când munții din ținutul Dornei erau mai păduroși și mai puțin locuiți de oameni ca-n timpul de față, s-a ivit într-înșii o bandă de hoți. (*Valea lui Pinte*.)
- d) Când sună miazănoaptea, toate fețele-mesenilor se posomorâră; căci pe miazănoaptea călare cu aripi vântoase, cu fața zbârcită ca o stâncă puhavă și scobită de pâraie, c-o pădure-n loc de păr, urla prin aerul cernit Mama-Pădurilor cea nebună. Ochii ei – două nopți tulburi, gura ei – un hău căscat, dinții ei – șiruri de pietre de mori. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lăcrimă*.)
- e) Auzind vorbă de cimpoi și de horă, m-am apropiat și l-am îndemnat să ne cânte o doină; ...și, răzămându-se de un brad au început a suna cântecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce-am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie românească, în care toată inima omului se tâlmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase; doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie și care cuprinde în sânul ei un dor tainic după o fericire pierdută. Eu, de câte ori aud doina, îmi pare că aud Moldova plângând după gloria sa cea veche.⁷⁷ (V. Alecsandri, *O plimbare la munte*.)
- f) Budulea parcă iar înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.
– Și tu înțelegi orice carte?
– Înțeleg, taică.
– Și dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poți citi?
– Poci, taică.
– Dar atunci tu ești tot așa de cu minte ca el.⁷⁸ (I. Slavici, *Budulea Taichii*.)
- g) În pacea iernii, codrul minunat dormita. După o tăcere lungă ascultam duruital scurt, de darabană, al ciocănităriei celei mari. În amurgul celei dintâi zile am stat uimit privind în luminisuri licăririle aramii de la asfințit, pe care se zăreau cele mai încurcate și mai fantastice linii negre.⁷⁹ (M. Sadoveanu, *Focul*.)
- h) Tu erai mândră atunci, o, țară nemângăiată... dragostea moșiei întărea ca o za de oțel latele tale piepturi și brațele lor erau tari. (Al. Russo, *Cântarea României*.)

⁷⁶ – „albastrul, verdele”. – Substantive provenite din adjective.

⁷⁷ – „cântecul cel mai cu suflet”. – Locuțiune adjectivală la gradul superlativ relativ.

⁷⁸ – „un om (foarte) cu minte”. – Locuțiune adjectivală cu sensul *învățat, deștept*, spre deosebire de *cuminte* cu sensul *liniștit, potolit*.

⁷⁹ – *cele mai încurcate* și *(cele) mai fantastice linii*. – Ambele adjective sunt la gradul superlativ relativ. Articolul *cele* nu s-a mai repetat și înaintea celui de-al doilea adjectiv, dar se subînțelege.

NUMERALUL

I. Numeralul este *partea de vorbire flexibilă care exprimă:*

– *un număr fără referire la obiecte* (numerele în aritmetică): **doi și cu trei fac cinci;**

– *numărul obiectelor*: **doi oameni, amândoi oamenii, câte trei oameni;**

– *ordinea obiectelor*: **întâiul, al doilea, al treilea om.**

De cele mai multe ori, numeralul determină un substantiv și stă de obicei înaintea substantivului determinat.

Exercițiu

Subliniază numerele din textele următoare. Dacă determină un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Explică oral ce exprimă numerele (numărul aritmetic, numărul obiectelor sau ordinea obiectelor).

- a) Am un stejar cu douăsprezece ramuri,
pe fiecare ramură patru cuiburi,
în fiecare cuib șapte ouă. (*Anul, luna, săptămânile și zilele*.)
- b) – Răducane, una și cu una fac două. Câinele care cerșește din ușă în ușă nu păzește nici o casă. Din două praguri unul: al meu sau al lor!⁸⁰... (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.)
- c) Dar șapte turci pe el săriră,
Și șapte săbii-l loviră,
Și-al optulea, un turc bărbos,
Izbi turbat de sus în jos. (G. Coșbuc, *Coloana de atac*.)
- d) Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- e) Jder, cu patru steaguri de câte cinci sute de răzeși, se afla în latura Cetății Crăciuna, sub munte. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

II. Numerele se împart în două grupe mari:

– **cardinale**⁸¹: *unu, doi, trei* etc;

– **ordinales**: *întâiul, al doilea, al treilea* etc.

Numerele cardinale

Numerele cardinale *exprimă un număr, fără referire la obiecte* (numerele în aritmetică), sau *numărul obiectelor*.

Numerele cardinale propriu-zise

I. După numărul cuvintelor din care sunt formate, numerele cardinale pot fi:

⁸⁰ – „*unul*”. – Numeral (din două praguri *unul*).

⁸¹ Denumirea *numere cardinale* vine de la adjectivul latin *cardinalis*, care înseamnă *principal*. Numerele cardinale sunt numerele principale (de bază), de la care se formează celelalte numere.

– **simple:** de la *unu* (*un*), *una* (*o*) până la zece (inclusiv) și *sută*, *mie*, *milion*, *miliard*;

– **compuse:** *unsprezece*, *doisprezece*, *douăzeci și trei*, *o sută treizeci și doi* etc.

Numeralele **un** și **o**, când însoțesc un substantiv, au aceleași forme ca și articolul nehotărât. Ele se deosebesc însă de articolul nehotărât prin faptul că au înțeles de sine stătător (exprimă un număr) și răspund la întrebările *câți?* *câte?*, pe când articolul **un** (**o**) nu arată un număr, ci numai însoțește un substantiv care denumește un obiect oarecare. *Exprimând un număr, numeralul un sau o se raportează la un alt număr, deci la alt numeral, care, de cele mai multe ori, este exprimat în text sau, chiar dacă nu este exprimat, el poate fi dedus.*

De exemplu:

– Și din capătul drumului, tanțoș... **un** cucuș...
Cucușul s-a apropiat, s-a uitat cu **un** ochi la cărbuș, și a trecut mândru înainte.
(Em. Gârleanu, *Sărăcuțul*...)
– ...într-o zi, se luă după un iepure și dete o săgeată, dete două, și nu-l nimeri.
(P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...)

un cucuș oarecare (articol nehotărât).
cu **un** ochi, nu cu **amândoi** (numeral);

o zi oarecare (articol nehotărât)
o (una) săgeată... două... (numeral).

Exercițiu

Subliniază cu o linie numerele simple și cu două linii pe cele compuse. Pentru numerele *un* și *o* explică oral după ce te-ai condus pentru a stabili valoarea lor de numere.

- ...doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga... Cocioaba de pe malul stâng al Bistriței, ... un țap și două capre slabe și răioase... era toată averea Irinucăi. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Ploaia aceea a Borzei a durat exact șaptezeci și două de ceasuri. (M. Sadoveanu, *Noaptea de Sânziene*.)
- Nu un pâlă de dorobanți pornise spre Câmpina..., ci însuși colonelul Banov cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți apucase pe drumul Ploieștilor. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- Cică era odată o babă și un moșneag, moșneagul de o sută de ani și baba de nouăzeci, și... erau albi ca iarna și posomorâți ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii. (Ion Creangă, *Povestea porcului*.)
- Un sfert de ceas până la Hanul lui Mânjoală... de-acolea până-n Popești de Sus, o poștie...
Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate...
Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la Hanul lui Mânjoală.⁸² (I.L. Caragiale, *La Hanul lui Mânjoală*.)

II. Numerele un(u) și o se declină, având forme nearticulate când însoțesc un substantiv și articulate când sunt folosite fără substantiv.

Numerele *sută*, *mie*, *milion*, *miliard* se declină ca și substantivele, având forme articulate și nearticulate (*o sută*, *suta*).

⁸² – un sfert (unul); o poștie (una); un ceas (unul); o bătaie de pușcă (una). – Numerele.

Celelalte numere cardinale propriu-zise se declină precedate de articolul *cei*, *cele*, care își schimbă forma după genul, numărul și cazul substantivului pe care îl însoțește, iar numerele rămân neschimbate: N.Ac. **cei** (**cele**) *trei*; D.G. **celor** *trei*.

Când numeralul nu este precedat de articolul *cei*, *cele*, sensul de genitiv al numeralelor de la **doi** în sus se exprimă cu ajutorul prepoziției **a** (lucrările **a doi**, **a zece**, **a o sută** de elevi), iar cel de dativ, cu ajutorul prepoziției **la** (A dat de mâncare **la cinci** oameni).

Cazurile numeralului pot fi recunoscute cu ușurință când numeralul este folosit singur, în sensul că nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv. În astfel de construcții numeralul are valoare substantivală și îndeplinește aceleași funcții sintactice ca și substantivul: **subiect**, **nume predicativ**, **atribut**, **complement**.

N. Cei doi au plecat	subiect
N. Au mai rămas doi.	subiect
Ac. Îi aștept pe cei doi.	compl. obiect direct
D. Le-am comunicat și celor doi.	compl. obiect indirect
G. Hotărârea celor doi e nestrămutată.	atribut genitival
G. Locurile sunt ale celor doi.	nume predicativ

Numerele de la **unul** până la **nouăsprezece** (inclusiv) care însoțesc un substantiv au valoare adjectivală și funcția sintactică de **atribut adjectival**:

Locuia în două odăițe joase, în fundul unei curți. (D. Zamfirescu, <i>Spre Cotești</i> .)	acuzativ
În cetățuie se aflau optsprezece plăieși. (C. Negruzzi, <i>Sobieski și românii</i> .)	nominativ

Observă că numeralul cu valoare adjectivală care determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție se așază între prepoziție și substantivul determinat. Să nu faci greșeala de a lua prepoziția cu numeralul. Prepoziția se ia cu numeralul numai când acesta are valoare substantivală.

Numerele de la **douăzeci** în sus au valoare substantivală și când sunt urmate de un substantiv, iar substantivul, legat de numeral prin prepoziția **de**, are funcția de **atribut prepozițional**:

Am primit douăzeci (și cinci) de cărți. Avem o sută de cărți.

Exerciții

1. Subliniază numerele cardinale propriu-zise. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

Și-a măritat o fată. Mai are trei în casă... Povară sunt și cele trei fete, care nu se mai mărită. (Z.Stancu, *Descult*.)

	Analiza morfologică	Analiza sintactică
o (fată)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, feminin, Ac.;	atribut adjectival: câte fete? – o (una);
trei	numeral cardinal simplu cu valoare substantivală, Ac.;	compl. obiect direct: câte mai are? – trei;
cele trei (fete)	numeral cardinal simplu cu valoare adjectivală, precedat de art. <i>cele</i> , feminin, N.	atribut adjectival: care fete? – cele trei.

Textele de analizat

- a) Ce face coana Leonora?/
...vede de lighioi: două pisici, doi căței, doi canari și o privighetoare⁸³. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Cucoana Leonora*.)
- b) Trei lei, o băncuță și patru gologani sunt bani cu pereche, dar (sunt) cam puțini pentru un om/ care-i și flămând, și setos, și obosit de drum⁸⁴. (I.Slavici, *Hanul Ciorilor*.)
- c) – Ce e, mă?/ strigă Bănică speriat./
Doi, mai mici începură/ să tipe.../
.....
Ceilalți doi plâneau. (B.Șt.Delavrancea, *De azi și de demult*.)
- d) Și de va fi stat o lună sau un an... petrecându-și viața... numai cu plăcerea... de a prinde și de a ucide fiare pădurețe.../ cine va ști, spună-o. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
- e) Nu ți-e roșul de vânzare?/
Să-ți dau galbeni și parale,
ori să faci d-un schimb cu noi,
pentru unul să-ți dăm doi;
ți-om plini până la trei. (Corbea.)
- f) Așteptând, ei putură vedea cu toții, peste gard, că țărani nu se risipiseră, ci așteptau. Atunci Tănase porunci celor două slugi/ să-și aducă puștile. (D.Zamfirescu, *Tănase Scatiu*.)
- g) – Poftim, om bun, de-i ospăta împreună cu noi, ziseră cei doi drumeți călătorului străin.../ Călătorul străin... se așază jos lângă cei doi. (Ion Creangă, *Cinci pâni*.)

⁸³ – „o privighetoare” (una). – Numeral.

⁸⁴ – „o băncuță” (una). – Numeral.

2. Construieste câte o propoziție în care să se afle numerele *paisprezece*, *șaisprezece*, *șaptesprezece*, *optsprezece* și *nouăsprezece* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv sau la dativ, precedate de articolul *cei*, *cele*. Subliniază numerele și indică prin săgeată substantivele determinate.

Numere neprecise (aproximative) exprimate cu ajutorul numeralelor cardinale

Un numeral cardinal, singur sau în combinație cu alt numeral sau cu alte cuvinte, poate exprima *numărul neprecis (aproximativ) al obiectelor*: **zeci (sute) de oameni; trei-patru copii; o sută-două de oameni; sute și sute de oameni; vreo cinci oameni; aproape (cam, circa, aproximativ) douăzeci de oameni** etc.

Când aproximația este exprimată prin alăturarea a două numere (fără conjuncție între ele), numerele se scriu legate prin liniuță: **unu-doi; trei-patru; douăzeci și doi-douăzeci și trei; o sută-două**.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numerele cardinale care exprimă un număr precis și cu două linii pe cele care exprimă un număr neprecis (aproximativ). Dacă însoțesc un substantiv, indică prin săgeată substantivul determinat. Analizează numerele după modelul dat la exercițiul 1, pag. 132.
 - a) Și toate aceste... improvizări arhitectonice... copleșesc țărnuțul... care-și așteaptă pacienții... din (h)otelurile cu cinci și șase rânduri, făcute în cinci-șase luni... Ziduri întunecate se ridică, unele din ele cu piatră mănăcată de ploile sutelor de ani. (N.Iorga, *Locuri străine*.)
 - b) – Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strânge atâta amar de grâu, că doar sute și mii de brațe trebuie acolo, nu șagă. Și-apoi numai pentru două sarcini de grâu? (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.)
 - c) – Creierul omenesc, constituit din circa 14 miliarde de celule nervoase, este un organ extrem de complex. (A. Kreindler, *Mecanismele vorbirii*.)
 - d) Sosesc glotașii din Hunedoara sub prefectul Solomon, având cam 4.000 de oameni... Avram Iancu îi așteaptă la Teiuș... aliniind peste 4.000 de oameni... Zeci, sute și mii de români vor fi uciși. (Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.)
2. Construieste patru propoziții în care să folosești numere care exprimă aproximația, formate din alăturarea următoarelor numere (scrise în cuvinte): 6-7, 7-8, 16-17, 17-18.

Ortoepia și ortografia unor numere cardinale

Fii atent la rostirea și scrierea următoarelor numere:

șase	– nu șeaise;
șapte	– nu șeapte;
paisprezece	– nu patrusprezece sau paișpe;
șaisprezece	– nu șasesprezece sau șaișpe;
șaptesprezece	– nu șaptisprezece sau șaptișpe;
optsprezece	– nu optâsprezece sau optâșpe;
nouăsprezece	– nu noosprezece sau nooșpe.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție în care să se afle numerele: 6, 7, 14, 16, 17, 18, 19 scrise în cuvinte, nu în cifre.

Alte numere formate de la numerele cardinale

De la numerele cardinale se formează numerele *colective*, *multiplicative*, *distributive* și *adverbiale*.

Numerele colective

Numerele colective exprimă însoțirea a două sau mai multe obiecte:

- **amândoi**, **amândouă** sau **ambii**, **ambele**;
- **tustrei**, **tustrele**, **tuspatru**, **tuscinci** (formate din numerele cardinale *trei*, *patru*, *cinci* și *tus*, care a provenit din cuvântul *toți*);
- **câteșitrei**, **câteșitrele**, **câteșipatru** etc.;
- **toți** (toate) **trei**, **toți** (toate) **patru** etc.

Numerele **amândoi**, **amândouă** și **ambii**, **ambele** au la *genitiv* și *dativ* formele: **amânduror(a)**, **ambilor**, **ambelor**.

Ca și numerele cardinale, numerele colective au **valoare adjectivală**, dacă însoțesc un substantiv și arată numărul obiectelor denumite prin substantiv

(**amândoi copiii**), sau **valoare substantivală**, când nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv (Au sosit **amândoi**).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie numerele colective și cu două linii numerele cardinale. Fă analiza morfologică și sintactică a numerelor cardinale și a celor colective folosind modelul dat la exercițiul 1, pag. 132.
 - a) Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amândurora, să bem ulcica mea...
Amândoi prietenii și-au strâmbat nasurile unul către altul. S-au îmbrățișat...
(M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - b) Se aprindeau focurile, în timp ce străji călări se vedeau tipărindu-se pe cer către tuspatru zărite. (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - c) Și iar mocniră, acum tustrei, oftând și gemând în răstimpuri, cum fac țărani când nu mai știu ce să vorbească. (L.Rebreanu, *Proștii*.)
 - d) Ochilă atunci se ie și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - e) În fine, câteșicinci popoarele recunoșteau totdeauna solidaritatea intereselor respective față de faptul comun al apăsării turcești. (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.)
 - f) Lutul meleagurilor noastre din nord a dat culturii românești și universale trei coloși: Eminescu, Enescu și Sadoveanu... tustrei au ascultat poemul oamenilor și naturii noastre. (E.Camilar, *Fântâna curcubeului*.)
 - g) Realitatea era că tustrele puterile ostile... nu se mulțumiseră numai cu protestul contra secularizării. (Const.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*.)

h) Într-un stat astfel constituit, principele putea să aleagă numai una din trei căi...

Câteșitrele metodele fură încercate. (B.P.Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.)

2. Construieste o propoziție în care să se afle numeralul *amândoi* cu valoare adjectivală, la cazul genitiv și altă propoziție în care același numeral, la cazul dativ, să aibă valoare substantivală. Subliniază numerele și fă analiza lor morfologică și sintactică.
3. Construieste câte o propoziție în care numerele *tustrei* și *câteșitrei* cu valoare adjectivală să fie la cazurile genitiv și dativ. (Pentru exprimarea genitivului și a dativului, revezi declinarea numerelor cardinale; punctul II., pag. 130 și 132.)

Numerele multiplicative

Numerele multiplicative arată în ce proporție crește o cantitate: **îndoit**, **întreit**, **înzecit**, **însutit**, **înmiit**.

Numerele multiplicative care determină un substantiv au **valoare adjectivală**

– câștig **îndoit**, iar când determină un verb au **valoare adverbială** – A câștiga **înzecit**.

Numerele cu **valoare adjectivală** au funcția de **atribut adjectival**, iar cele cu **valoare adverbială** au funcția de **complement**.

Exerciții

1. Subliniază numerele multiplicative și indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat. Analizează valoarea lor (adjectivală sau adverbială) și funcția sintactică.
 - a) Cu o putere îndoită, cu brațe de fier o smuci pe babă de mijloc și o băgă în pământ până-n gât. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
 - b) Ipate se îmbogățise însutit și înmiit de când a venit Chirică în slujbă la dânsul. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.)
 - c) Și-apoi v-așezați pe jețe
Jefuind ca dregători!
Zgriptori cu-ntreite fețe,
Jupuiți pe muncitori. (C.Bolliac, *Clăcașul*.)
 - d) Ce-o să însemne pentru el dacă ne dă puțin din multul pe care-l are?
– O să-i întoarcem întreit...
– Ba chiar împătrit. (Z.Stancu, *Dulăii*.)
2. Construieste câte o propoziție la care numerele *împătrit*, *înșesit*, *înșeptit* și *înmiit* să aibă valoare adjectivală și alte propoziții în care aceleași numere să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. (Fii atent la scrierea corectă a acestor numere.)

Numerele distributive

Numerele distributive exprimă repartizarea și gruparea numerică a obiectelor.

Ele sunt formate din numerele cardinale propriu-zise, precedate de adverbul *câte*: **câte unul**, **câte doi**, **câte patru**, **câte zece** etc.

Uneori numeralul se repetă: **unul câte unul**, **doi câte doi** etc.

Numerele distributive pot exprima și *aproximația numerică*:

...și când clămpăneam ceaslovul, **câte zece-douăzeci** de suflete prăpădeam deodată. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

Numeralesle distributive au **valoare adjectivală** sau **valoare substantivală** și îndeplinesc aceleași funcții sintactice ca și adjectivul sau substantivul:

– Lăsau în urmă câte un pâlce de oșteni... (E.Camilar, <i>Povestiri eroice</i> .)	valoare adjectivală	atribut
– Câte zece se sculau/ să spuie... cam pe unde trebuie să fie Pripășel. (B.Șt.Delavrancea, <i>Domnul Vucea</i> .)	valoare substantivală	subiect

Exerciții

- Subliniază cu o linie numeralesle distributive și cu două linii pe cele cardinale propriu-zise. Fă analiza morfologică și sintactică a numeraleslor distributive.
 - Când a fugit către zori
Noaptea a lăsat pe flori
Câte trei rânduri de salbe
De mărgăritare albe. (D. Zamfirescu, *Salbele*.)
 - Pe urmă, șapte zile de-a rândul, (prepeșița) a ouat câte un ou, în tot șapte ouă mici ca niște cofeturi și a început să le clocească. (I.Al.Brătescu-Voinești, *Puiul*.)
 - Azi-noapte tocilarul a târât cu o prăjină cu cârlig perdeaua licuricilor după el, a mototolit-o și a vârat-o în cutia lui dintre roți. Le dă drumul la una câte una, la câte zece, la câte o sută și o mie, ca la niște albine aprinse dintr-un stup din vatră⁸⁵. (T.Arghezi, *Tocilarul*.)
 - Câte un stol pleca din rânduri... și desfăcându-se din stoluri, câte două-trei călătoare se opreau grăbite pe cuib, vorbeau din gura cuibului cu cineva dinlăuntru și se întorceau să dea stolului știri. (T.Arghezi, *Dați-vă jos încet*.)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle numeralesle distributive cu valoare adjectivală formate de la numeralesle cardinale propriu-zise 17, 18, 19 (scrise în cuvinte, nu în cifre). Indică prin săgeată substantivele determinate.

Numeralesle adverbiale (de repetiție)

Numeralesle adverbiale însoțesc:

- **un verb**, arătând de câte ori se îndeplinește acțiunea: A scris o dată, de două ori, de trei ori, de zece ori etc;
- **un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ de superioritate sau de inferioritate**, arătând de câte ori însușirea sau caracteristica exprimată de adjectiv sau de adverb este superioară sau inferioară altei însușiri sau caracteristici:

Drumul acesta este de **trei ori mai lung** decât celălalt; Primul concurent a alergat de **două ori mai repede** decât al cincilea.

⁸⁵ – „câte o sută și (câte) o mie”. – Numeralesle distributive. La al doilea numeral nu s-a mai repetat *câte*, dar se subînțelege.

Aceste numerales se numesc **adverbiale**, pentru că – asemenea adverbilor – determină un verb, un adjectiv sau un alt adverb. Ele răspund la întrebarea *de câte ori?* și au funcția sintactică de **complement**.

Numeralesle adverbiale sunt formate din **numeralul o**, urmat de **substantivul dată (o dată)**, sau din **celelalte numerales cardinale**, precedate de **prepoziția de** și urmate de **substantivul ori (de două ori, de trei ori etc.)**.

Uneori numeralul adverbial este precedat și de **adverbul câte**: **de câte două ori**.

Exerciții

Subliniază numeralesle adverbiale și indică prin săgeată verbul sau adjectivul determinat. Analizează funcția lor sintactică.

- Pe la toacă, oastea marelui vizir, de zece ori mai numeroasă decât a lui Mihai, era împânzită la gura vadului, dincolo de pod...
De trei ori s-au izbit din ce în ce mai îndârjite și mai furioase cele două armate. De trei ori neînfricoșatele șiruri ale lui Mihai se reped dincolo de pod. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- Parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut parte să guste vreuna? Nu, căci părul s-a făcut de o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajuseseră crengile în nouri. (Ion Creangă, *Fata băbei și fata moșneagului*.)
- Milioane de mineri au coborât până acum de mii de ori în fundul puțului. (Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.)
- Lui nu i-ar fura o bășică cu zece mii de galbeni, ci l-ar fura de zece mii de ori... În zece galbeni este inima lui de zece ori; într-o sută (este) inima lui de o sută de ori, într-o mie (este) inima lui de o mie de ori. (B.Șt.Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)

Ortografia numeralului adverbial „o dată”

Numeralul adverbial o dată este format din două cuvinte, numeralul *o* (una) și substantivul *dată*, spre deosebire de **adverbul odată**, exprimat printr-un singur cuvânt. Pentru a-ți controla scrisul, observă sensul cuvintelor: **numeralul adverbial o dată** înseamnă **una dată** (o singură dată): el se referă la acțiuni care se pot repeta, de aceea apare de obicei în texte în care se află și alte numerales adverbiale: **O dată** am nimerit, dar **de două ori** am greșit. Uneori, numeralul *o dată* este precedat de adverbele *numai*, *doar*, *încă*. Adverbul **odată** are sensurile *odinioară* (*cândva*), *deodată*, *îndată*: Pe aici era **odată** (*odinioară*, *cândva*) pădure; Fără să spună nimic, **odată** (*deodată*) se repede spre ușa.

Exerciții

- Subliniază cu o linie numeralul adverbial *o dată* și cu două linii adverbul *odată*. Explică oral după ce ai recunoscut numeralul adverbial și adverbul.
 - O dată, de două ori, de zece ori, de nenumărate ori, ridicai dealul cu cârdul de copii...
– Da’ noi nu mai mergem acasă?...
– Ba da, dar să ne mai dăm încă o dată. (M.Sadoveanu, *Moș Crăciun*.)
 - De la schit... cotea o cărare. Când o vedeau, când o pierdeau din ochi, o dată într-un bunget, a doua oară printre niște zimți de țăncuri. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

- c) Și de la o vreme, nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi..., am tășnit odată cu țărna-n cap și tiva la mama acasă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- d) A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea – un om sucit. (I.L. Caragiale, *Cănușă, om sucit*.)
- e) Fiul craiului... încalecă și atunci calul odată zboară cu dânsul până la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată. După aceea mai zboară încă o dată până la lună. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle numeralul adverbial *o dată* și adverbul *odată* (cu sensurile *odinioară*, și *deodată*). Subliniază în mod diferit numeralul adverbial și adverbul.

Numeralele ordinale

I. Numeralele ordinale exprimă ordinea numerică sau locul pe care îl ocupă obiectele sau acțiunile într-o înșirare.

Ele răspund la întrebările: *al câtelea?*, *a câta?*

Șirul numeralelor ordinale începe cu **întâiul**, **întâia**, **cel dintâi**, **cea dintâi** sau **primul**, **prima**, după care urmează: **al doilea** (a doua), **al treilea** (a treia) etc. *Seria se încheie cu locuțiunea adjectivală „cel (cea) din urmă” sau cu adjectivul „ultimul, ultima”.*

Uneori, numeralele ordinale sunt precedate de articolul *cel (cea)* sau de acest articol și de prepoziția *de*, care formează silabă împreună cu articolul *al (a)*: **cel (cea) dintâi**; **cel de-al doilea**; **cea de-a doua**.

Exerciții

- Formează numerale ordinale de la următoarele numerale cardinale: *cinci*, *șase*, *șapte*, *zece*, *șaptesprezece*, *optsprezece*. Numeralele ordinale să fie construite întâi fără articolul *cel (cea)* și prepoziția *de*, apoi precedate de articol și de prepoziția *de*.
- Subliniază numeralele ordinale din textele următoare:
 - După ceasul al cincilea, au falfăit perdelele ceții și au prins a fi mâunate de un vânt din răsărit. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
 - Cere-mi orice, brahmanule; sunt în stare să răspund la orice dorință.
– Doamne, binevoiește atunci a afla că cer un bob de grâu pentru cea dintâi căsuță a acestei table de joc; două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra și tot așa, în progresie geometrică, până la a șaizeci și patra căsuță. Cine-mi va plăti? (M. Sadoveanu, *Soarele în baltă*.)
 - Și trecând mai departe de cel de-al doilea orator al opoziției, a schimbat iar tonul ca un acar abil al oratoriei. (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.)

II. Numeralele **întâiul** și **primul** se declină ca orice adjectiv, având forme articulate enclitic (*întâiul succes*) și nearticulate (un *prim succes*).

Celelalte numerale se declină cu ajutorul articolului *cel*, *cea*, urmat de prepoziția *de*: **cel de-al treilea**, **celui de-al treilea**, **cei de-al treilea**, **celor de-al treilea**; **cea de-a treia**, **cele de-a treia** etc.

Tot cu ajutorul articolului *cel*, *cea* se declină și numeralul *dintâi*: **cel (cea) dintâi**, **celui (cele) dintâi**, **celor dintâi**.

Numeralul ordinal are **valoare adjectivală** când însoțește un substantiv și arată

ordinea obiectului denumit de substantiv: „Camera **a doua** este mai încăpătoare”. Când nu însoțește un substantiv, numeralul are **valoare substantivală**: „**A doua** este mai încăpătoare.”

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat

în gen, număr și caz: Acordul se face fie prin forma numeralului: **întâia coloană**;

(al) **întâii coloane**; (al) **întâilor coloane**; **prima coloană**; (al) **primei coloane**;

(al) **primelor coloane**, fie prin articolul *cel*, *cea*: **celi dintâi locuitori**; **cele dintâi flori**;

celor dintâi locuitori (flori).

Fii atent la adjectivul numeral ordinal **primul**, fiindcă acesta poate fi și parte a unui substantiv compus: **prim(ul)-ministru**, **prim(ul)-procuror** etc.; deci nu se analizează separat, ca adjectiv numeral.

Numeralul ordinal cu valoare adjectivală are funcția sintactică de **atribut adjectival**, iar numeralul cu valoare substantivală are **aceleași funcții sintactice ca și substantivul**: **subiect**, **nume predicativ**, **atribut genitival**, **complement**.

Aceasta este **clasa a doua**.

Al doilea a plecat.
Meritele **sunt ale celui de-al doilea**.

Lucrarea celui de-al doilea este mai bună.

Îl aștept **pe al doilea**.

Valoarea
adjectivală (acordat cu subst. *clasa*; arată ordinea obiectului);
substantivală;
substantivală (neacordat cu subiectul);
substantivală (neacordat cu subst. *lucrarea*; nu arată ordinea obiectului *lucrarea*);
substantivală.

Funcția sintactică
atribut adjectival

subiect
nume predicativ

atribut genitival

complement obiect direct

Exerciții

- Subliniază numeralele ordinale și fă analiza lor morfologică și sintactică într-un tabel ca acela de mai înainte, la care vei mai adăuga înainte de funcția sintactică încă o coloană pentru genul, numărul și cazul numeralului.
 - Deasupra ta, **întâia** explozie îți sparge urechile, te năucește, **a doua** te acoperă de pământ. Dar, prin faptul că le-ai auzit pe amândouă, nu ești mort. (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.)
 - În altă pribegie recentă, la apa Ozanei, am evocat spiritul celui-lalt înaintaș, Ion al Smarandei, **primul** povestitor al poporului său, și, aflându-ne tot recent la Ipotești, l-am evocat pe **al treilea** și **cel mai mare**, tustrei⁸⁶, înălțați ca munții în neant,

⁸⁶ Cei „tustrei” scriitori sunt: cronicarul Ion Neculce, I. Creangă și M. Eminescu, iar „al patrulea” este M. Sadoveanu.

așteptându-l pe al patrulea, care a urcat masiv și monumental, lângă umerii lor. (E.Camilar, *Zimbrul*.)

- c) Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și legându-i frumuseț cu căpăstrul, pe cel de-al doilea de coada celui dintâi, pe cel de-al treilea de coada celui de-al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă munteni, a zis:
– Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- d) Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- e) Iuga ridică arma la ochi după primele lui cuvinte. Răsunară două detunături, ... atât de apropiate parcă a doua ar fi fost ecoul celei dintâi. Fața lui Trifon Guja se ciurui ca de vărsat negru. (L.Rebreanu, *Răscoala*.)
- f) Cu puțin înainte de expediția lui Milkowski..., primul-ministru Nicolae Kretzulescu trimise lui Cuza o scrisoare în care îl roagă să-i primească demisia. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
2. Construiește câte o propoziție în care numerele cu valoare substantivală *al cincilea* și *al șaselea* să fie la cazul genitiv, cu funcția sintactică de atribut genitival, apoi de nume predicativ.

III. Numerele ordinale formează împreună cu substantivele „dată” și „oară” construcții cu valoare de adverb, având sens apropiat de al numeralelor adverbiale *o dată, de două ori* etc.: Am venit **întâia dată** (*oară*); Am venit **a doua oară**. Aceste numere apar deseori în propoziții sau fraze în care se află numerele adverbiale *o dată, de două ori* etc.: *De două ori a lucrat bine; a treia oară a greșit.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie numerele adverbiale și cu două linii construcțiile de tipul *prima oară, a doua oară*, formate cu numere ordinale. Indică prin săgeată verbele determinate.

- a) La șase dimineața, când sirena sună a treia oară, oamenii din schimbul întâi se îndreaptă din toate părțile minei spre gura puțului. (Geo Bogza, *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*.)
- b) Era o vizită de trei ori anunțată și mereu amânată. Două zile spitalul fusese spălat, măturat, fețuit. (Cezar Petrescu, *Întunecare*.)
- c) Cănuță oftă adânc, ca și cum ar fi răsuflat întâia dată, își șterse repede ochii, ca și cum ar fi văzut întâia oară lumina. (I.L.Caragiale, *Cănuță, om sucit*.)
- d) – Poi, să-i crezi și dumneata, că la paisprezece ani nimeni n-a avut douăzeci de ochi.
– O dată să crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul..., scarpină-l o dată..., a doua oară dai în el și el intră în casă. (B.Șt.Delavrancea, *Văduvele*.)

Ortoepia și ortografia numeralelor ordinale

I. Numerele întâiul și primul se scriu la nominativ și acuzativ plural cu doi „-i”, pentru că ele se folosesc numai la forma articulată: întâii sau primii (oameni).

Exerciții

1. Scrie înaintea substantivelor de mai jos formele de nominativ plural ale numeralelor ordinale *întâiul* și *primul*: *concurenți, delegați, muncitori, țărani, scriitori, exploratori*. Explică oral ortografia numeralelor.
2. Construiește câte o propoziție în care numerele *întâiul* și *primul* să determine substantivele *ghiocei* și *trandafiri*, puse la cazul nominativ, apoi la acuzativ cu prepoziție. Explică ortografia numeralelor.

II. Numeralul întâia la genitiv și la dativ singular este nearticulat când se află după substantivul determinat, deci se scrie cu un singur „-i”, iar când precedă substantivul determinat, este articulat și se scrie cu doi „-i”.

(al) clasei întâi; (al) întâii clase.

Numeralul **prima** are la genitiv și dativ singular forma articulată **primei** (nu primii): (al) primei clase.

Exerciții

1. Completează primele patru locuri libere cu numeralul *întâia*, iar celelalte, cu numeralul *prima*, la genitiv singular. Explică ortografia numeralelor.
al clase; al poieni; al coline; al zile;
al opere; al plecări; al chemări; al nuvele.
2. Construiește câte o propoziție în care numerele *întâia* și *prima* să se afle înaintea substantivelor *operă* și *lucrare* la cazul genitiv sau la dativ singular.

III. Numerele ordinale formate de la cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece se pronunță și se scriu corect astfel: al cincilea (nu al cincelea); al șaselea (nu al seasilea); al șaptelea (nu al șaptilea); al optulea (nu al optălea); al nouălea (nu al noolea, nici al noălea), al zecelea (nu al zecilea).

Exercițiu

Construiește câte două propoziții în care se află numerele ordinale formate de la *cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece*.

IV. Numerele ordinale formate de la unsprezece până la nouăsprezece se pronunță și se scriu corect astfel:

al unsprezecelea, al doisprezecelea... al nouăsprezecelea (nu al unsprezecilea, al doisprezecilea etc.), pentru că ele sunt formate de la unsprezece, doisprezece etc., spre deosebire de *al douăzecilea, al treizecilea* etc., formate de la douăzeci, treizeci etc. **Mijlocul de control este corespondența dintre numerele ordinale și cele cardinale de la care s-au format:**

cardinale:	unsprezece	doisprezece	douăzeci;
ordinale:	al unsprezecelea	al doisprezecelea	al douăzecilea

Numeralele formate de la *sută* și *milion* se pronunță și se scriu corect astfel: *al o sutălea* (format de la *o sută*); *al milionulea*; *al trei sutele* (format de la *trei sute*).

Exerciții

1. Scrie șirul numeralelor cardinale de la *unsprezece* până la *nouăsprezece* și apoi, din *zece în zece*, de la *douăzeci* până la *nouăzeci*, urmate de numeralele ordinale corespunzătoare. Subliniază la fiecare formă a numeralului partea componentă *zece* sau *zeci*.
2. Construiește câte o propoziție în care numeralele ordinale formate de la *paisprezece*, *șaisprezece*, *optsprezece*, *șaizeci*, *o sută*, *un milion*, *șase sute*, *șapte sute* să însoțească un substantiv masculin sau neutru.

V. Când se folosesc *cifre romane*, numeralele ordinale, în afară de primul din serie, se scriu la masculin și la neutru precedate de articolul *al* și urmate de *-lea*, iar la feminin, se scriu precedate de articolul *a* și urmate de *-ă*:

masculin și neutru: Napoleon I, Napoleon *al III-lea*, congresul *al II-lea*, congresul *al III-lea*, secolul I, secolul *al XX-lea*;

feminin: clasa I, clasa *a II-a*, clasa *a X-a*.

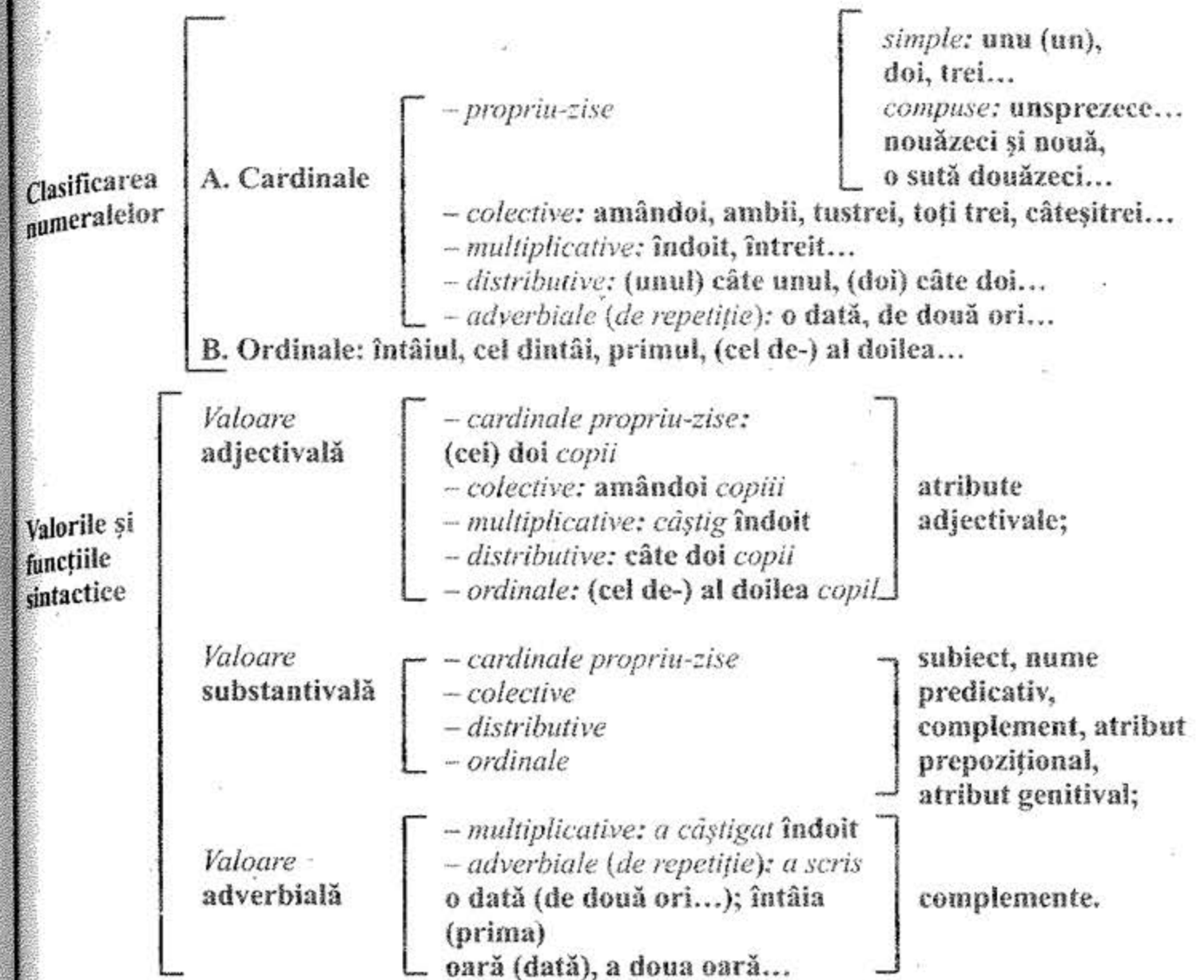
Pentru primul numeral din serie, *cifrele romane* nu se folosesc decât atunci când numeralul urmează după substantivul determinat: *clasa I*, *congresul I*. Nu este corect să scriem: *I clasă*, *I congres*.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție în care să folosești după substantivul *clasa* numeralele ordinale: *întâi*, *a șaptea*, *a noua*, *a zecea* (scrise cu cifre romane), și numeralele *al nouăsprezecelea* și *al douăzecilea*, după substantivul *secolul*.
2. Construiește propoziții în care să arăți în ce secole au domnit Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan Cuza.

Numeralul

(Schemă recapitulativă)

Texte pentru lecțiile de recapitulare

- a) Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit un nuc strașnic, bătrân, de câteva sute de ani.../ Din trunchiul gros [să nu-l cuprindă trei oameni...], se desfac două ramuri vânjoase/ ce merg, încheștate ca niște brațe, până sus,/ apoi deodată se izbesc una pe alta în lături, improșcând fiecare sute și mii de crengi/ ce se unesc într-un frunziș negru, cărnos, ca un aluat de fiere./ (Em.Gârleanu, *Nucul lui Odobac*.)
- b) O sută de greieri într-un câmp par o sută de mii de glasuri/ care se frâng/ și se întind neîncetat, ca niște degete de sârmă și cleștar cu câte zece falange, cutreierând pe dâra cârțițelor și printre tulpini./ (T. Arghezi, *Greierișul*.)
- c) ...turcii nu se puteau transporta în Moldova decât prin un singur punct./ În ziua de la Jiliște, Ioan-Vodă avusese... peste 1000 de cazaci.../ În România... armata națională se împărțea în pâlcuri... de câte 1000 de oameni sub câte un căpitan./ Formațiunea tactică a acestor unități prezenta trei linii,

compuse fiecare... din câte trei elemente separate.../ Prin câteșitrele liniile treceau trei intervale⁸⁷/ (B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.)

- d) S-a trezit fecioară tânără, cu nouă răutăți în trupul ei, și a trimis Sfânta-Duminică nouă șerpi buni în ajutorul nostru./ A venit un șarpe și a înghițit o răutate/ și au rămas opt răutăți./ Și a venit alt șarpe/ și a înghițit o răutate/ și au rămas șapte răutăți./ A venit al treilea înghițind o răutate/ și au rămas șase răutăți./ A venit al patrulea –/ și-au rămas cinci răutăți./ A venit al cincilea –/ și au rămas răutățile numai patru/ pe urmă au rămas trei/ și după aceea două./ Și a venit cel din urmă șarpe al Sfintei-Duminici/ și a înghițit cea din urmă răutate a cneaghinei/ și rămâne cneaghina Marușca trup luminat și curat ca un argint strecurat⁸⁸/ (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
- e) Și mănâncă ei la un loc tustrei/ până ce gătesc de mâncat toate cele cinci pâni.../ După ce au mântuit de mâncat/ călătorul străin scoate cinci lei din pungă/ și-i dă... [celui ce avusese trei pâni], zicând:/ – Primiți... această mică mulțămintă de la mine.../ Veți cinsti mai încolo câte un pahar de vin/ sau veți face cu banii/ ce veți pofti.../ Cei doi nu prea voiau/ să primească/ dar după multă stăruință din partea celui (de-)al treilea au primit./ De la o vreme, călătorul străin și-a luat ziua bună de la cei doi.../ (Ion Creangă, *Cinci pâni*.)
- f) Împăratul zice/ că trebuie/ să fie o greșeală/ și pofti pe fiii de împărați/ să mai treacă o dată.../ Trecură și a treia oară/ și tot pe argatul cel chel îl lovi cu mărul fata împăratului. (P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel-Rătăcit*.)

⁸⁷ – un (singular) punct (nu: două, trei etc. puncte) – Numeral.

⁸⁸ – „...a înghițit o răutate“ (una din cele nouă). – Numeral.

PRONUMELE

Noțiuni generale

Pronumele este *partea de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv*.

– Măi Grivei, este așa de grozav profesorul, că, d-ai vrea, și tu ai învăța carte... Să-i zici „domnul“, că de nu, îți mănânci coada. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.)

Pronumele **tu** și **îți** țin locul substantivului *Grivei*, iar pronumele **-i** ține locul substantivului *profesorului*.

Unele pronume au forme speciale – **forme personale** –, pentru a arăta persoane diferite: *eu, tu, el; însumi, însuși, însuși; al meu, al tău, al său* etc. Alte pronume **nu au forme personale**: *acesta, acela, celălalt, altul, cineva* etc.

După diferitele roluri pe care le au în vorbire, pronumele sunt de mai multe feluri: *personale, reflexive, de întărire, posesive, demonstrative, interogative, relative, nehotărâte și negative*. Primele patru sunt **pronume cu forme personale**, iar celelalte sunt **pronume fără forme personale**.

I. Pronume cu forme personale

A. Pronumele personal

Pronumele personale are forme pentru *persoanele I, a II-a și a III-a*, la *singular și la plural*. Pronumele de *persoana a III-a* are forme și pentru *genuri*, pentru că el se acordă în *gen și în număr* cu *substantivul pe care îl înlocuiește*.

pers.1	- sg.	eu	pl.	noi	pers. 3 sg., m., n.	el	pl.m.	ei
pers.2		tu		voi	f.	ea	f., n.	ele

Fiecare dintre aceste pronume se declină luând diferite forme *cazuale* prin care se exprimă *funcțiile pronumelui în propoziție*.

Declinarea pronumelui personal

Cazurile nominativ, vocativ și acuzativ

I. La **cazul nominativ** pronumele personal are formele **eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele**, prin care se exprimă *funcțiile sintactice de subiect și de nume predicativ*:

S P

Noi pregătim o serbare.

Cine pregătește? – noi.

S

NP

Organizatorul este el.

Cine este organizatorul? – (este) el.

Exercițiu

Subliniază pronumele personale la cazul **nominativ** și fă analiza lor morfologică și sintactică.

- a) Eu n-am uitat... nici pe iscusitul moș Vlad,/ în căruța căruia ai adormit tu adesea,/ pe când el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcând printre fulgii coliliei.../ (Al.Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.)
- b) Și omul cu noroc și-aduse aminte de pungă/ și se gândi:/ „Cum aş scăpa eu de ea/ și să rămâi cu turmele?“.../ Ce se socoti el?/ „Dar [dacă aş mai scoate ceva din pungă] până să scap de ea?“/ (B.Șt.Delavrancea, *Norocul dracului*.)
- c) ...vă temeți/ că, [dacă vom fi arestați noi,] s-a sfârșit revoluția,/ fiindcă revoluția suntem noi./ (Camil Petrescu, *Bălcescu*.)
- d) Și când pe aproape de miezul nopții, fata împăratului se prefăce într-o păsărică/ și zboară nevăzută prin cinci străji./ Dar [când ajunge pe la străjerul Ochilă,] el sireicanul mi ț(i)-o vede/ și dă de știre lui Păsărilă zicând:/
– Măi, fetișoara împăratului... s-a prefăcut în păsărică/ a zburat ca săgeata pe lângă ceilalți,/ și ei habar n-au despre asta./ ...De acum numai noi o putem găsi și aduce la urma ei./ ...Eu ț(i)-oi arăta-o/ pe unde se ascunde,/ iară tu să mi-o prinzi.../ și să-i strâmbi gâtul oleacă,/ să se învețe ea de altă dată a mai purta lumea pe degete./...
– Ei, Harap-Alb,/ – îi zise atunci Ochilă, –/ dacă nu eram eu și cu Păsărilă,/ ce făceați voi acum?/...
Amar [era] să fie de voi./
De nu eram noi amândoi⁸⁹/ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- e) Cine ar fi bănuț/ că eu voi fi vreodată tatăl a trei copii grași, voinici și nebunatici?/ Singura grijă a mea sunt ei./ (B.Șt.Delavrancea, *Bursierul*.)

II. La cazul vocativ pronumele personal are forme identice cu formele nominativului – **tu, voi**. Deosebirea dintre valoarea de vocativ și cea de nominativ constă în rolul vocativului de a exprima o chemare adresată persoanei a II-a, pentru a-i face o comunicare. Valoarea de vocativ este marcată în rostire prin **intonația mai înaltă a pronumelui**, iar, în scris, prin **punctuație: izolarea pronumelui prin virgulă (virgule) ori prin semnul exclamării**. La recunoașterea valorii de vocativ ajută mult **observarea contextului: pronumele la vocativ apare de obicei însoțit de vocativul substantivului pe care îl înlocuiește**, iar grupul respectiv este deseori precedat de o interjecție, totul alcătuind o construcție exclamativă, despărțită de propoziția următoare sau de propoziția anterioară prin virgulă ori prin semnul exclamării:

O, Golia, tu! Pândit-ai așa de-amară vreme! (G.Coșbuc, *Golia ticălosul*.)

Construcția exclamativă poate fi mai dezvoltată, ea cuprinzând și atribute ale substantivului sau ale pronumelui la vocativ.

Iubire, tu, a lumilor coroană,

Tu, veșnică, dumnezeiască floare! (P. Cerna, *Poporul*.)

Pronumele la vocativ **nu are funcție de parte de propoziție**.

Să fii atent însă la grupul format din pronumele **tu (voi)** și un substantiv la vocativ, pentru că atunci când cele două cuvinte sunt încadrate într-o propoziție, iar pronumele are persoana și numărul verbului cu funcția de predicat, pronumele **tu sau voi** are funcția de **subiect**, deci este la cazul **nominativ**:

– **Ură tu, măi Chiriece...** (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

⁸⁹ – „De nu eram noi amândoi“. – Subiectul este *noi* (cine nu eram?); „amândoi“ – atribut al pronumelui *noi* (care noi? – amândoi).

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și vocativ și delimitează prin bară construcțiile în care se află un pronume la vocativ. Analizează pronumele arătând: persoana, numărul, genul (pentru pronumele la persoana a III-a), cazul și funcția sintactică a pronumelor la nominativ. Explică oral punctuația construcțiilor care cuprind un pronume la vocativ.

a) – O, voi boieri, întoarceți-vă liniștiți acasă,/ căci vă făgăduiesc/ că feciorul Rareșoaiei n-are să mai stea mult în jâlț!/ (E.Camilar, *Povestiri eroice*.)

b) O, calul meu! Tu, fala mea! Și coada ta fuior în vânt,
De-acum eu nu te voi vedea/ În zbor de rândunea!
Cum ții tu nările-n pământ (G.Coșbuc, *El-Zorab*.)

c) Și-auzi!/ Îi umblă-n cap, tu soră,
S-ajungă ea Lucsandreii noră!/

.....
Și-auzi tu, mamă,/ câte-mi spune?/ (G.Coșbuc, *Dușmancele*.)

d) Voi, flori scânteietoare din grădină,
Și voi, vlăstare din păduri mărețe!
Zadarnic lupt,/ prin mii de rădăcini
Să leg de mine-a voastră tinerețe./ (P. Cerna, *Ruga pământului*.)

e) Aici, în umbra potolită doarme Tu, suflete-ntunecat de gânduri,
Măreța tain-a morții și-a vieții./ Tu simți prelung fiorul dimineții.../ (O. Goga, *Lăcaș străbun*...)

2. Construiește câte două propoziții în care să se afle pronumele **tu** și **voi** la nominativ, cu funcția de **subiect**. Fiecare propoziție să fie precedată de o construcție exclamativă cu același pronume, la **vocativ**. Subliniază și analizează pronumele. Delimitează prin bară construcțiile cu pronumele la vocativ și explică punctuația lor.

III. La cazul acuzativ pronumele personale au forme accentuate și forme neaccentuate. La persoana a III-a singular și plural și la persoanele I și a II-a plural **formele accentuate ale acuzativului sunt identice cu ale nominativului**. Deosebirea dintre cele două cazuri constă în faptul că la **acuzativ pronumele accentuate sunt precedate totdeauna de o prepoziție**.

	Nominativ		Acuzativ	
	Persoanele	accentuate	Formele	neaccentuate ⁹⁰
Singular	1	eu	(pe) mine	mă -mă mă- -mă- m- -m-
	2	tu	(pe) tine	te -te te- -te-
	3 m., n/	el	(pe) el	îl -l l- -l-
	f.	ea	(pe) ea	o -o o- -o-
Plural	1	noi	(pe) noi	ne -ne ne- -ne-
	2	voi	(pe) voi	vă -vă vă- -vă- v- -v-
	3 m.	ei	(pe) ei	îi -i i- -i-
	f., n.	ele	(pe) ele	le -le le- -le-

⁹⁰ Liniuțele puse înaintea unora din formele neaccentuate sau după ele arată că pronumele poate fi legat prin liniuță de cuvântul dinaintea lui (ascultă-mă), de cuvântul următor (te-ascult) sau poate fi intercalat între două cuvinte (ascultatu-l-am).

Pronumele neaccentuate *determină totdeauna un verb, au sensul pe mine (pe tine, pe el etc.) și funcția sintactică de complement obiect direct*. Ele pot fi folosite singure – *mă așteaptă mama* – sau *însoțesc obligatoriu pronumele accentuate cu prepoziția pe, când acestea au funcția de complement obiect direct, marcând astfel – prin dubla exprimare a acestui complement – deosebirea lui de alte complemente exprimate prin pronumele accentuate cu prepoziția pe*:

Pe mine mă așteaptă. Așteaptă-mă pe mine. Mă așteaptă pe mine. Se biziue pe mine.	C. ob. direct (cu dublă exprimare); pe cine așteaptă? – pe mine mă.
A pus haina pe el. (pe scaun)*	C. ob. indirect prepozițional; pe cine se biziue? – pe mine. C. circ. de loc; unde a pus? – pe el.

Pronumele accentuate cu alte prepoziții, când sunt în relație cu un verb, pot avea funcția de **complement obiect indirect prepozițional** sau pot fi **complemente circumstanțiale** de diferite feluri:

Privesc la ei.	C. ob. indirect prepozițional; – la cine privesc – la ei.
A plecat la voi.	C. circ. de loc; – unde a plecat? – la voi.
Citește ca mine.	C. circ. de mod; – cum citește? – ca mine.

Exerciții

- Subliniază în mod diferit pronumele personale la cazurile nominativ și acuzativ și indică prin săgeată verbele determinate de pronumele la acuzativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.
 - Întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă/ și-l ajung la inimă. Și iată/ că orașenii îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți/ întreabă și ei pe copii/ ascultă o poezie./ (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.)
 - Greu a fost la treieratul cu caii./ O vedea lângă el pe Nica... cu părul cărunt sub cârpa de pe cap, cu buzele arse./ Ridica grâul cu lopata și ea./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - Lasă, mamă, că facem noi rost de alți bani/ nu te las eu pe tine așa! Avem oile alea/ trebuie/ să se întoarcă Achim cu ele./ (Marin Preda, *Moromeții*.)
 - Voi n-aveți flori, nici cântece, nici fluturi./
Căci soarele în țara voastră moare;/
E frig la voi/ și-i moartă strălucirea
Cetăților cu turnul de aramă./ (O. Goga, *Cântăreților de la oraș*.)
 - Noi scoteam mâțele de prin ocnite și cotruțe.../ și nu puteau scăpa bieteile mâțe din mâinile noastre/ până ce nu ne zgăriau/ și ne stupeau.../ (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

- Costandina suspină prelung.../ Ca dintr-un somn adânc se trezește.../ O vede pe mama/ o vede pe mătușa Uțupăr./ Mă vede și pe mine./ Când dă cu ochii de mine/ obrazul pământiu i se luminează./ (Z. Stancu, *Costandina*.)
 - Nu știu însă/ cum făcu el.../ că se pomeni iarăși în pădure.../ Dacă văzu așa/ câtă copaciul/ se sui în el/ și mai găsi un ou./ Se duse cu el în târg/ și mai luă încă două pungi cu bani, tot de la acel negustor./ Pasămite ouăle astea erau de diamant/ care făceau de zece ori atât/ cât îi da lui pe ele negustorul⁹¹./ (P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.)
 - Chiar a doua zi vorbi cu frații lui/ să meargă împreună pe urma hoțului/ și să-l prindă./
Frații lui prinseseră pizmă pe el.../ și căutau prilej/ ca să-l piarză⁹²./ (P. Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur*.)
 - Stăpână, până acum m-ai ascultat la orice.../ Ascultă-mă și de astă dată.../ la pe frate-meu, Galben-de-Soare.../ și fă călătoria mai departe cu el.../ El te va învăța ca și mine/ ce să faci la vreme de nevoie./ (P. Ispirescu, *Ileana Simziana*.)
2. Construiește câte o propoziție în care pronumele *el, ea, ei, ele, noi, voi* să fie la cazul nominativ și alte propoziții în care aceleași pronume să fie la cazul acuzativ, cu funcția de complement obiect direct. Indică prin săgeată verbul determinat de pronumele la acuzativ.

IV. Pronumele accentuate la acuzativ, în relație cu un substantiv, au funcția de **atribut pronominal prepozițional**, iar cele în relație cu subiectul, prin intermediul unui verb de legătură, au funcția de **nume predicativ**:

Am dus vestea despre ei.	atribut pronominal prepozițional – care veste? – despre ei.
S.	
Florile sunt pentru tine.	nume predicativ – pentru cine sunt florile? (sunt) pentru tine.

Exerciții

- Subliniază în mod diferit pronumele la cazurile nominativ și acuzativ. Indică prin săgeată cuvintele determinate de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează în scris pronumele cu funcția de atribut sau de nume predicativ și oral celelalte pronume.
 - Nu pot ruga nimic pe un despot.../ Îi urăsc pe toți.../ Îndurerată... Tița parcă asculta gândurile din ea./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - ...mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede/ că am să ies un al doilea Cucuzel.../
 - Doamne, mări femeie, Doamne, multă minte-ți mai trebuie./ zicea tata./ ...Oare Grigore a lui Petre Lucăi de la noi din sat pe la ce școli a învățat...? (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Apoi îți spun eu, stăpâne, că nici asta nu-i de noi.../

⁹¹ – „cât îi da lui pe ele...”. – Nu este posibilă construcția *îi da pe ele le*; deci pronumele *pe ele* nu are funcția de complement obiect direct.

⁹² – „prinseseră pizmă pe el”. – Nu este posibilă construcția *prinseseră pizmă pe el îl*; deci pronumele *pe el* nu are funcția de complement obiect direct.

- Apoi dă, măi Chirică,.../ Eu gândesc,/ că tot om alege,/ om alege,/ pân-om culege. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Păjitul*.)
- d) Locuitorii apucau și ei de la acești trei frați când dreptate, când povețe bune...;/ și în toată lumea se dusesse vestea despre ei./ (P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.)
- e) – ...Se-nțelege, domnule;/ îmbrăcăminte-i totul./
– Și darul (nu e) nimic?/
– Ba a fi... și darul ceva;/ da parcă darul se vede?/ Doar darul îi (este) pentru noi călugării,/ nu (este) pentru ochii lumii./ (C. Hogaș, *Părintele Ghermănuță*.)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle pronume accentuate la cazul acuzativ, cu funcțiile de atribut și nume predicativ. Notează deasupra pronumelor funcțiile sintactice, prin inițialele *A* sau *NP*, și indică prin săgeată substantivele determinate de pronumele cu funcția de atribut. În propozițiile cu pronumele în funcția de nume predicativ subliniază și subiectele și notează-le deasupra cu *S*.

V. În unele expresii populare sau în locuțiuni verbale, pronumele feminin *o* are valoare neutră, în sensul că nu înlocuiește un anumit substantiv: „Am pus-o de mămăligă”; „Am luat-o la fugă”; „Am zbughit-o” etc. În analiza gramaticală, pronumele *o* cu valoare neutră se ia împreună cu locuțiunea verbală sau cu verbul, deoarece nu are singur funcție sintactică.

Exerciții

- Subliniază cu o linie pronumele personal *o* care înlocuiește un substantiv și analizează funcția lui sintactică. Subliniază cu două linii pronumele cu valoare neutră *o* împreună cu verbele pe care le însoțesc sau cu locuțiunile verbale în componența cărora intră.
 - Prepețița prindea câte o furnică ori o lăcustă, le-o fărâmița în bucățele mici și ei pic! pic! cu cioculețele lor o mâncau numaidecât. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.)
 - Văzând eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc. Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu? În sfârșit, pe după toacă o pornim pe la case. Și-o luăm noi de la popa Oșlobanu, tocmai din capul satului de sus, cu gând să umblăm tot satul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Neghiniță o zbughise în urechea împărătesei și-i aflase gândul... Și într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului și șopa, șopa, șopa. (B.Șt. Delavrancea, *Neghiniță*.)
- Caută în fragmentul *La cireșe* din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în schița *Călătore!*... de Emil Gârleanu patru propoziții sau fraze în care să se afle pronumele personal *o* cu valoare neutră. Subliniază pronumele împreună cu verbul pe care îl însoțește sau cu locuțiunea verbală în componența căreia intră.
- Construiește trei propoziții în care să folosești pronumele *o* cu valoare neutră, aflat în expresii populare sau în locuțiuni verbale.

Pronumele personale la cazurile nominativ, acuzativ și vocativ

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Pronumele în relație cu	Funcțiile sintactice	Felul pronumelui, prepozițiile și sensurile sintactice
N.	predicatul	subiect	cine?
	subiectul (prin verbul de legătură)	nume predicativ	cine este?
Ac.	verbul	ob. direct	neaccentuat – pe cine? accentuat, cu prep. pe , însoțit de pron. neaccentuat (dublă exprimare)
		ob. indirect	accentuat, cu prep. diferite: cu (de, de la etc), cine?
		circ. de loc	accentuat, cu prep. diferite: la , sub etc (unde?), de la (de unde?), până la (până unde?) etc.
	substantivul	circ. de mod	accentuat, cu prep. ca (cum?)
		atribut pron. prepozițional	accentuat, cu prep. diferite: de , de la , pentru etc. – care?, ce fel de?
	subiectul (prin verbul de legătură)	nume predicativ	accentuat, cu prep.: de (de la, pentru, ca) – cine este?
Pronume fără funcții sintactice		pron. la vocativ	
		pron. la acuzativ, cu valoare neutră – o, -o	din expresii sau locuțiuni verbale.

Cazurile dativ și genitiv

- La cazul dativ pronumele personal are forme accentuate și forme neaccentuate.

Persoanele		Formele	
	accentuate		neaccentuate
Singular			
1.	mie	îmi	mi; mi-; -mi; -mi-
2.	ție	îți	ți; ți-; -ți; -ți-
3.m.n.	lui		
f.	ei	îi	i; i-; -i; -i-
Plural			
1.	nouă	ne	ne-; -ne; -ne-; ni; ni-; -ni-
2.	vouă	vă	vă-; -vă; v-; -v-; vi; vi-;
3.m.n.f.	lor	le	-vi- le-; -le; -le-; li; li-; -li-

Pronumele la dativ *determină un verb*, răspunde la întrebarea *cui?* și are

funcția de **complement obiect indirect**: *îl dau lui (ei, lor).*

Pronumele neaccentuate pot fi folosite singure - **îmi (mi-)** aduce o carte - sau însoțesc pronumele accentuate la aceeași persoană și la același număr, realizând, astfel, o **dublă exprimare a complementului obiect indirect în dativ**:

Mie îmi dă mingea. Dă-mi mie mingea! Îmi dai mie mingea?

Fii atent la următoarele forme neaccentuate, care sunt comune cazurilor dativ și acuzativ: **ne, vă, v-, le, îi, i**. Valoarea de dativ sau de acuzativ a acestor forme se deosebește prin sensurile pronumelor în propoziție. Pronumele neaccentuate au sensurile celor accentuate:

ne, vă (v-)	D. = nouă, vouă; Ac. = pe noi, pe voi;	îi, i	D. = lui, ei; Ac. = pe ei;	le	D. = lor Ac. = pe ele.
-------------	---	-------	-------------------------------	----	---------------------------

La recunoașterea valorii de dativ sau de acuzativ a pronumelor menționate *ne* poate veni în ajutor și **textul**, pentru că în limba română deseori dativul și acuzativul pronumelui personal apar exprimate în aceeași propoziție și prin forma neaccentuată, și prin forma accentuată, care precizează sensul de dativ sau de acuzativ al pronumelui neaccentuat:

Vouă vă convine, / dar i-ați întrebat și pe ei? Le-ați cerut și lor părerea?

Alteori (tot ca **dublă exprimare a complementului**) pronumele neaccentuat apare împreună cu **substantivul la dativ sau la acuzativ**, căruia pronumele îi ține locul:

I-am spus și mamei / că pe fete nu le-am văzut.

Dacă textul nu prezintă astfel de situații, pentru identificarea sensului de dativ sau de acuzativ se poate folosi ca **mijloc de control** posibilitatea de a repeta pronumele prin forma lui accentuată:

Vă las cu sănătate! = *vă las (pe voi); pe cine las?* - *pe voi, vă* (cazul acuzativ);

Vă trimit cărțile. = *vă trimit (vouă); cui trimit?* - *vouă, vă* (cazul dativ).

Exerciții

1. Notează deasupra pronumelor subliniate cazurile la care se află (D. sau Ac.). Dacă pronumele este repetat prin pronumele accentuat sau dacă în propoziție se află substantivul înlocuit, la dativ sau la acuzativ (cu prepoziția *pe*), subliniază și aceste cuvinte și notează deasupra fiecăruia cazul. Scoate din texte pronumele împreună cu vorbele determinate, verifică la ce caz sunt pronumele și fă analiza lor morfologică și sintactică.

Model de analiză

i-am văzut	i-am văzut pe ei ; <i>pe cine</i> am văzut? - <i>pe ei, i-</i> ; pron. pers. 3, m., pl., Ac., neaccentuat; C. ob. dir.
ne-a spus	<i>ne-a spus nouă</i> ; <i>cui</i> a spus? - <i>nouă</i> ; <i>ne-</i> ; pron. pers. 1, pl., D., neaccentuat; C. ob. ind.

Textele de analizat

- a) Căci nu-i a noastră casa pe care o zidim;
Pământul pentru care am plâns și suferim,
Pe noi *ne*-ngroapă numai, iar pentru ei e darnic. (P. Cernă, *Către pace*.)
 - b) Ei brațul tău înarmă ca să lovești în tine
Și pe voi contra voastră la luptă ei *vă* mân.
.....
Vouă *vă* pune lege, pedepse *vă* măsoară. (M. Eminescu, *Împărat și proletar*.)
 - c) ... (Făt-Frumos și Prichindel) străbătură grădinile palatului și se mirară văzându-*le* cuprinse de paragini... Intrară... în conac. Slujitori împărătești *îi* îmbăiară și-*i* îmbrăcară în straie noi... Pe umerii lați și peste pieptarul de aur... *îi* așeză Dafin lui Făt-Frumos o mantie care înfățișa câmpul cu florile. (Victor Eftimiu, *Omul de piatră*.)
 - d) Mama lor *îi* așeza la rând și-*i* întreba: „Gata?” „Da”, răspundeau ei. „Una, două, trei”. Și când zicea „trei”, frrr! zburau cu toții la marginea lăstarului... și mama lor *le* spunea că-*i* învață să zboare pentru o călătorie lungă. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.)
 - e) Mama apăru în tindă și nu așteptă să *i* se spună ceva; ridică fruntea la bărbați și vorbi:
- Perceptorule, nu *ne* lua cămașa din spinare! O să vindem, o să plătim, dar nu *ne* jupui!
- Nu *vă* jupoi, *vă* amân. (Marin Preda, *Moromeții*.)
 - f) Profesorul a stat lângă noi până *ne-a* tuns chilug. Apoi *ne-a* pus în rând cu ceilalți școlari și *ne-a* dat de învățat după puterea noastră. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - g) *Îi* pofteste la masă, ei *îl* roagă să-*i* ierte că nu pot, trebuie să plece; *îi* roagă să beie măcar un pahar de apă, ei *îi* mulțumesc iar. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.)
2. Subliniază pronumele personale la cazurile dativ și acuzativ, notează deasupra lor cazurile și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la cazul dativ.
 - a) Și *ne-o* da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că *i* se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*.)
 - b) Dacă-*i* răspundeai că nu ți-e bine și *i* se părea lui că ți e bine, parcă-*l* aud:
- Asta e ca istoria turcului cu scrumbia... și ne povestea istoria cu scrumbia turcului, de leșinam de râs. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.)
 - c) - Îndată vi s-a aduce și de mâncare, și băutură - zise împăratul - numai de-ați putea dovedi cât *vă* voi da eu..., nu *vă* pară lucru de șagă...
În sfârșit, numai iaca *li* se aduc 12 harabale cu pâne; 12 ialovițe fripte... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - d) Și codrul se-ndoaie;
Și-*l* biciuie vântul,
Râzând *îl* sugrumă;

Îi rupe veștmântul,
Și părul *i-l* smulge,
Și-*n* văi *îl* aruncă. (G. Coșbuc, *Toamna*.)

II. În unele expresii alcătuite de obicei cu verbele *a da* și *a zice* (acesta, cu sensul obișnuit sau cu sensul *a cânta*), pronumele la dativ *îi* (*i*-, *-i*) are **valoare neutră** (nu ține locul unui anumit substantiv): *îi dă cu vorba* (cu băutura etc.); *zi-i înainte* (= spune), *zi-i* sau *să-i zici* (un cântec). În astfel de construcții pronumele la dativ **nu are funcție sintactică proprie**, ci *se ia împreună cu verbul*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie pronumele la dativ cu funcția de complement obiect indirect și indică prin săgeată verbul determinat. Subliniază cu două linii expresiile formate dintr-un verb și pronumele la dativ cu valoare neutră.

- ...aș ruga pe Luminarea să că, dacă are de gând a ne ospăta, ...să ne îndesească mai mult cu udeala, pentru că acolo stă toată puterea și îndrăzneala. Vorba ceea: Dă-i cu cinstea, să piară rușinea (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Mânioasă parcă, Sultânica îi trase lui Măi plosca de la gură... Logofătul Dobre cam dibui cum merg lucrurile și îi porunci lui Păcălete, care începuse să-i zică din gură cu isonul celorlalți, alt cântec...
Când se sfârși hora, Stanciu strigă scripcarilor, fălos:
- Măă, nea Păcălete, ia ziceți-i, mă, un brâu pentru noi, că ne-au amorțit picioarele în hora asta târșită. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)

III. Pronumele neaccentuat la dativ poate determina și un substantiv la nominativ sau la acuzativ: *mâna-mi*, *mâna-ți*, *mâna-i*. În construcțiile de acest fel pronumele la dativ are **sens posesiv**: *mâna mea*, *mâna ta*, *mâna sa* (sau *a lui*, *a ei*). Acest dativ se numește **dativul posesiv**.

Când substantivul determinat este precedat de adjectivul său, pronumele la dativul posesiv se așază înaintea substantivului și se leagă de adjectiv prin liniuță: *(pe) frumoasa-ți (-i) mână*.

Determinând un substantiv, pronumele la dativul posesiv are funcția sintactică de atribut pronominal, spre deosebire de pronumele la dativ cu funcția de complement obiect indirect, care determină un verb.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele la dativ care determină un verb și pe cele care determină un substantiv. Indică prin săgeată cuvintele determinate și fă analiza morfologică și sintactică a pronomelor.

- O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soartă,
Că tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte. (M. Eminescu, *Luceafărul*.)
- O! luptă-te-nvălită în pletele-ți bogate,
Eroic este astăzi copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-i de dreptate
Sfîștește-a ta viață de tine și păcate. (M. Eminescu, *Împărat și proletar*.)
- Cu-ncetul tânăra copilă își veni-n simțiri; ochii ei albaștri clipiră sub lungile-i gene bălaie. (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)
- Dar ne-nfricatul meu cârlan Și stepa toată împrejur
Goni-va negru-ți armăsar. La strigătu-mi va tresări...

Obrazul tău va fi de var,
Și pieptu-ți roșu ca un jar,
O, Timur Khan!

Cu dânsa slobod m-oi iubi,
Uitând de oasele-ți pustii
O, Khan Timur! (I. Pillat, *Cântecele stepii*.)

IV. Formele neaccentuate ale persoanei I și a II-a singular la cazul dativ (*mi*, *ți*, *îmi*, *îți*) se întrebuințează cu rol stilistic îndeosebi în basmele și baladele populare, pentru a arăta că povestitorul și ascultătorul sunt interesați de faptele eroilor și participă sufletește la desfășurarea acțiunii. Dativul folosit în acest scop se numește **dativul etic**. Pronumele poate fi folosit numai la una din cele două persoane sau la amândouă persoanele:

Unde ridică... odată pe zmeu și trântindu-mi-l, îl băgă în pământ până în gât. (P. Ispirescu, *Greuceanu*.)

Luând pe câte un drăcușor de cornițe, *mi* și-l ardea cu palceie, de-a crăpa pielea. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*.)

Pronumele la **dativul etic** **nu are funcție sintactică**, ci rol stilistic.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele la dativul etic și pronumele la dativ cu funcție sintactică. Pentru pronumele cu funcția de complement, indică prin săgeată verbul determinat.

- Ochii-și negri d-arunca,
peste câmpuri se uita
și departe ce-mi zărea?
Că-mi venea, mare, venea...
Manea, slutul și urâtul...
- D-alelei, murgușule...
Sapă-mi groapa din pector
și-mi așterne fânșor,
iar la cap și la picioare
pune-mi, pune-mi câte-o floare.
(Toma Alimos.)
- Voinic-de-Plumb... prinde cu mâna stângă stâlpul de fier, *mi* și-l smulge din pământ, cum ai smulge o nuielușă. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)
- Și am purces cu bunicul spre Pipirig. Și din sus de Vânători, cum treceam peste apa Neamțului, *mi*-au alunecat ciubotele și am căzut în Ozana cât *mi* și-i băietul!
- Și scroambele ieste ale voastre is pocite, zise el... și iute *mi*-a scos ciubotele din picioare, că se făcuse(ră) bocnă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Iară Setilă, dând fundurile afară la câte o bute, horp! și-o suga dintr-o singură sorbitură; și răpede-răpede *mi* și le-a supt pe toate de-a rândul... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

2. Caută în *Povestea lui Harap-Alb*, de I. Creangă, două fraze în care să fie folosit dativul etic. Subliniază formele de dativ etic și explică oral în ce scop au fost folosite.

V. La cazul genitiv pronumele personal are forme numai pentru persoana a III-a. Formele genitivului sunt identice cu formele accentuate ale pronumelui la dativ:

	Dativ		Genitiv
Pers. 3 sg. m. și n.;	lui	(al, a, ai, ale)	lui
f.	ei		ei
pl. m., f., n.	lor		lor

Pentru persoanele I și a II-a, la care genitivul pronumelui personal nu are forme, posesorul (posesorii) unui obiect se exprimă prin *pronume* sau prin *adjective posesive* (*al meu, al tău, al nostru, al vostru*).

Deosebirea dintre valoarea de genitiv sau de dativ a formelor comune constă în faptul că *pronumele la genitiv determină un substantiv, răspunde la întrebarea*

al (a, ai, ale) cui? și are funcția de **atribut pronominal genitival** – *copilul lui (ei, lor)* –, pe când *pronumele la dativ determină un verb, răspunde la întrebarea*

cui? și are funcția de **complement obiect indirect** – *le dau lui (ei, lor)*.

Pronumele la genitiv poate avea și funcția de nume predicativ:

S NP

Copiii sunt ai lui (ei, lor).

Pronumele la genitiv cu funcția de *atribut genitival* sau de *nume predicativ* arată pe **posesorul unui obiect**.

Pronumele la genitiv cu funcția de *atribut genitival* **nu primește articol posesiv** dacă *substantivul determinat are articol hotărât, iar pronumele urmează imediat după substantiv* (vezi exemplul de mai sus) sau dacă este plasat între un adjectiv cu topica inversă și substantivul determinat: *bunul lui prieten; primul ei examen*.

Exerciții

- Subliniază cu două linii pronumele la cazul genitiv și cu o linie pronumele de persoana a III-a, la cazul dativ. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate. Subliniază și notează subiectul propoziției, dacă pronumele la genitiv are funcția de nume predicativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv și a celor la dativ. *Fii atent să nu confunzi articolul hotărât lui care precedă un substantiv la genitiv cu pronumele lui. Pentru a evita greșelile, repetă de la articolul hotărât propriu-zis punctul II. pag. 98.*
 - Conu Nae nu mai înțelege nimic... Atâta vreme de când se frământă în zadar să priceapă pricina schimbării copilului lui. Mișu lui... Unde e Mișu lui! Că nu e el, tânărul grav, care acum aproape o lună s-a coborât din trăsură în brațele lor, rece, străin. Nu e a lui Mișu fruntea asta neclintită; nu sunt ai lui ochii ăștia nepăsători. Unde sunt ochii lui care priveau stăruitor asupra lucrurilor, cu drag, cu dor de pricepere? (I. Al. Brătescu-Voinești, *Inimă de tată*.)
 - Sunt eu la urmă vinovată
Că Leana umblă ca turbată
Să-l vadă-n casa lor intrând
Odată?
Și dacă lui nu-i dă prin gând,
Ea blestemă de nu-și dă rând!
(G. Coșbuc, *Dușmancele*.)
 - Busuioc moștenise de la taică-său o moară de vânt. El (Pupăză) se trezise la moara lui Busuioc; unde-l lăsase maică-sa... Și nici nu-i porunca nimeni lui Pupăză; el făcea numai ce-i plăcea lui. (I. Slavici, *Pădureanca*.)
 - Țugulea se duse mai întâi de se întâlnește cu frații lui. Le spuse și lor cum a omorât pe zmeoaica cea bătrână... Le dăte și lor niște bani să-i ducă părinților, apoi se îmbrățișară și plecară. (P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchiușului și al mătușii*.)
 - Îi era rușine lui Șofron, dar nu putea să-și deie seamă dacă-i este rușine de rușinea ei (a Siminei) ori de nedreptatea ce i-o făcuse lui Busuioc în gândul lui... Trecuse

un an și jumătate de când își cumpăraseră acel loc și în timpul acesta se înfiripase în el gândul că locul acela este al lui (I. Slavici, *Pădureanca*.)

- Construiește: trei fraze în care să se afle pronumele *lui, ei, lor* la cazul genitiv, precum și substantivele pe care le înlocuiesc (acestea, în propoziția anterioară celei cu pronumele la genitiv); trei fraze de același tip și cu aceleași pronume la cazul dativ. Subliniază pronumele și notează deasupra fiecăruia cazul și funcția sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

VI. Pronumele la genitiv (ca și substantivul la genitiv) poate fi construit cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale care cer genitivul: **asupra, contra, deasupra, împotriva, în (din) jurul** etc. După cuvântul cu care se află în relație, genitivul cu prepoziție poate avea funcția de **atribut pronominal prepozițional** sau de **complement**:

A îngrădit locul din jurul ei. (al casei)	atribut pronominal prepozițional – care loc? – în jurul ei.
A năvălit asupra lor.	complement obiect indirect prepozițional – asupra cui a năvălit? – asupra lor.
A pus pachetul deasupra lui. (a dulapului)	complement circ. de loc – unde a pus? – deasupra lui.

Exerciții

Subliniază în mod deosebit pronumele la genitiv cu prepoziție și fără prepoziție. Indică, prin săgeată cuvintele determinate. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor la genitiv.

- Pe pedestalul lui de marmură... Ștefan-Vodă privește parcă înaintea lui peste veacuri... Peste gâtul încordat al calului cu fruntea ridicată sus, ochii lui privesc, și piața goală dimprejurul lui parcă se umple de lume... Îndărătul lui un ceas a bătut și tot soiul de oameni... au început să roiască spre vechile curți unde ținea el sfat odată. (D. Anghel, *Reveria unei statui*.)
- O, voi boieri..., vă făgăduiesc că feciorul Răreșoaiei n-are să mai stea mult în jâlț! Îmi cereți să pornesc împotriva lui cu război..., dar una ca asta nu se poate! (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- Flăcăul avea de mai-nainte hotărât cum să facă. Se încurca însă în lanțug... Bogza îl văzu și se prăvăli pe-o coastă asupra lui. (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)

Pronumele personale la cazurile dativ și genitiv

(Schemă recapitulativă)

Cazurile	Pronumele în relație cu	Funcțiile sintactice și sensurile lor
D.	verbul	– compl. ob. indirect – cui?
	substantivul	– atribut pronominal – dativul posesiv
	substantivul	– atribut genitival – al (a, ai, ale) cui?
G. fără prep.	subiectul (prin verbul de legătură)	– nume predicativ – al (a, ai, ale) cui este (sunt)?

Formele cazuale ale pronumelui personal

(Recapitulare)

Pers.	Cazurile	Singular		Plural	
		Formele accentuate	Formele neaccentuate	Formele accentuate	Formele neaccentuate
1.	N.	<i>eu</i>		<i>noi</i>	<i>ne, ne-, -ne, -ne-</i>
	Ac.	(pe) <i>mine</i>	<i>mă, mă-, -mă, -mă-, m-, -m-, -îmi, mi, mi-, -mi, -mi-</i>	(pe) <i>noi</i>	
	D.	<i>mie</i>		<i>nouă</i>	<i>ne, ne-, -ne, -ne-ni, ni-, -ni-</i>
2.	N.	<i>tu</i>		<i>voi</i>	
	V.	<i>tu, (!)</i>		<i>voi(!)</i>	
	Ac.	(pe) <i>tine</i>	<i>te, te-, -te, -te-</i>	(pe) <i>voi</i>	<i>vă, vă-, -vă, -vă-, v-, -v-, -vă, vă-, -vă, v-, -v-vi, vi-, -vi,</i>
3.	D.	<i>ție</i>	<i>îți, ți, ți-, -ți, -ți-</i>	<i>vouă</i>	
	N.	m. <i>el</i>		<i>ei</i>	
	Ac.	f. <i>ea</i>	<i>îl, l-, -l, -l-, o, o-, -o, -o-</i>	(pe) <i>ei</i>	<i>îi, i-, -i, -i-, le, le-, -le, -le-</i>
		m. (pe) <i>el</i>		(pe) <i>ele</i>	
	D.	f. (pe) <i>ea</i>			
		<i>lui</i>	<i>îi, i, i-, -i, -i-</i>	<i>lor</i>	<i>le, le-, -le, -le-li, li-, -li-</i>
	G.	m., f., n. <i>ei</i>		(al, ai, a, ale) <i>lor</i>	
		f. <i>lui</i>			
		m. (al, ai, a, ale) <i>ei</i>			
		f. <i>ei</i>			
		m. <i>asupra</i>	<i>lui</i>	<i>asupra lor</i>	
		f. <i>ei</i>			

Ortografia pronumelor personale neaccentuate

I. Pronumele „îmi“, „îți“, „îi“, „îl“

Vocala *î* cu care încep formele de dativ *îmi, îți, îi* (= *lui* sau *ei*) și formele de acuzativ *îl* și *îi* (= *pe ei*) este o vocală de sprijin adăugată formelor „*mi*“, „*ți*“, „*i*“.

„*î*“ pentru a se putea rosti independent de verb sau de alt cuvânt învecinat: *îmi spune, îți spune, îi spune; nu îmi (îți, îi) spune; îl văd, îi văd; nu îl (îi) văd.*

Întrucât *î* nu reprezintă un cuvânt care se rostește împreună cu un pronume neaccentuat, el nu trebuie separat prin liniuță de restul pronumelui. În cazul greșelilor „*î-mi, i-ți, î-i, î-l*“, „*î*“ nu are nici un înțeles.

Cele mai multe greșeli se fac la scrierea formelor *îl* și *îi*, ele fiind confundate cu grupurile de pronume neaccentuate *i-l, i-i*. Sacul *i-l* dau lui Ion (*lui*) sau Mariei (*ei*); Sacii *i-i* dau lui Ion sau Mariei. Pentru evitarea greșelilor, mijlocul de control cel mai simplu este observarea aspectului fonetic: pronumele *îl, îi* încep cu vocala „*î*“, iar grupurile de două pronume *i-l, i-i* încep cu vocala „*i*“.

Exerciții

- Completează locurile libere cu pronumele *îmi, îți, îi* sau *îl* corespunzător pronumelui accentuat sau substantivului la dativ sau la acuzativ subliniat în fiecare propoziție.
– *Mie...* place primul tablou. *Mariei...* place al treilea. *Ție* care ... place?
– V-am adus câte un dar. *Ție* ... dau mingea. *Stiloul* ... dau fratelui tău, iar *Mariei* ... dau o carte de povești.
– *Pe Ion...* văd, dar nu... văd *pe frații* lui. Nici *pe cei doi prieteni* ai tăi nu... văd. *Mie...* place să fim cât mai mulți.
- Construiește câteva texte scurte de felul celor de la exercițiul I, ținând seama că fiecare dintre pronumele *îmi, îți, îi* (la dativ și la acuzativ) și *îl* să fie folosit cel puțin de două ori.
- Completează locurile libere cu pronumele *îl* sau *îi* și subliniază substantivele după care te-ai condus pentru a stabili pronumele cerut de înțelesul fiecărei propoziții:
a) Cotoșmanul făcu un culcuș stăpânului său./ ... aducea de mâncare și de băut./ ... ținea de urât spunându-i fel de fel de basme și de snoave./ ... făcea (pe copil)/ să înțeleagă/ că dragostea dintre frați e nesfârșită ca apa fântânii/ ce curgea pe-aproape de locuința lor./ (P. Ispirescu, *Cotoșmanu-Năzdrăvan*.)
b) Lupta nu ținu îndelungată vreme./ ... prinseră pe tâlhari./ ... legară zdravăn./ Apoi cercetară fundul corăbiei/ și ... găsiră plin de giuvaeruri și de pietre scumpe./ Se mai aflau acolo câteva zeci de băieți și fete/ care zăceau cu, mâinile legate./ Repede ... dezlegară pe flăcău și fetele robite./ (Victor Eftimiu, *Cei șapte voinici*.)
- Compune o scrisoare sau un dialog în care să folosești pronumele *îmi, îți, ți* (la dativ singular și la acuzativ plural), *îl*. Subliniază-le și explică înțelesul fiecăruia prin forma accentuată corespunzătoare.

II. Pronume legate prin liniuță de verbul determinat

Pronumele neaccentuate la acuzativ sau la dativ pot sta înaintea verbului determinat (pronume proclitice) sau după verb (pronume enclitice) și se pot rosti separat de verb – *îl văd, te ascult, îi spun* etc. – sau împreună cu verbul: *te-ascult, i-am ascultat, spune-mi* etc.

Poziția proclitică sau poziția enclitică a pronumelui față de verb depinde de modul la care se află verbul, iar rostirea pronumelui proclitic împreună cu verbul

⁹³ Explicațiile gramaticale și exercițiile privitoare la scrierea grupurilor de pronume *i-l* și *i-i* se află la pag. 183-184, unde sunt prezentate toate grupurile alcătuite din două pronume personale neaccentuate care se rostesc împreună.

depinde de vocala cu care începe verbul. În funcție de aceste condiții, pronumele neaccentuate prezintă situațiile de ortografie descrise în cele ce urmează.

A. Construcții cu verbe, la timpurile cu forme simple ale modului indicativ

Pronumele neaccentuate așezate înaintea verbelor (la timpurile simple ale indicativului) care încep cu **a**, cu **o** sau cu **i** se pot rosti singure sau împreună cu verbul: **te ajut, te observ, te întreb** sau **te-ajut, te-observ, te-ntreb**.

Când se rostesc împreună cu verbul, pronumele neaccentuate prezintă sub aspect fonetic situațiile arătate mai jos.

– Indiferent de vocala cu care începe verbul, pronumele **te, ne, le** păstrează aceste forme, iar pronumele **îmi, îți, îi, îl** pierd vocala **i**, deci apar cu formele **mi-, ți-, i-, l-**.

– Pronumele **mă și vă** păstrează aceste forme înaintea verbelor care încep cu vocala **i**, iar înaintea verbelor care încep cu **a** sau cu **o** pierd pe **ă**, luând deci formele **m-, v-**.

Verbele care încep cu vocala **i** pierd această vocală când pronumele se rostește împreună cu verbul, afară de cazul în care pronumele este **l-: te-nțelege, ne-nțelege, le-nțelege, mă-nțelege, vă-nțelege, mi-nțelege, ți-nțelege, i-nțelege** (gândul), **l-înțelege**.

De verbele care încep cu **i** se poate lega și pronumele **o: o-nțeleg**.

Pronumele rostit împreună cu verbul de la dreapta lui formează silabă cu prima silabă a verbului – **te-a/jută, mi-a/jută, i-a/jută, m-ob/servă, l-in/țelege** sau cu consoana rămasă din prima silabă a verbului după căderea lui **i: mă-n/țelege, mă-m/piedică**. Ca urmare, pronumele nu se poate scrie singur la capăt de rând dacă este legat de verb prin liniuță.

Pronumele la dativ **mi, ți, i** se pot rosti și împreună cu forma **e** a verbului **a fi** sau cu formele care încep cu **e: mi-e (ți-e, i-e) sete, mi-este dor, ți-era drag** etc. Când se insistă asupra persoanei indicate prin pronumele neaccentuat, se folosește și forma accentuată corespunzătoare: **mie mi-e sete, iar ție ți-e foame** (sau: **lui ori ei i-e foame**).

În construcțiile în care este folosit pronumele accentuat, acesta atrage atenția asupra faptului că **mi, ți** sau **i** din grupurile de sunete [m, i, e], [ț i, e], [i, e] este un pronume neaccentuat la dativ. Deci pronumele accentuat poate constitui singur un mijloc de control pentru scrierea corectă: **mi-e, ți-e, i-e**. Dacă pronumele accentuat nu se află în propoziția pe care vrei să o scrii, posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele **mie (ție, lui sau ei)** te va conduce la detașarea pronumelui neaccentuat corespunzător, legat în rostire de verbul **e**. În lipsa pronumelui accentuat, un mijloc de control sigur pentru scrierea corectă **mi-e, ți-e, i-e** este și observarea faptului că, în contextele de felul celor date, ceea ce în vorbire apare ca un singur cuvânt – „mie“, „ție“, „ie“ – reprezintă o construcție echivalentă, ca înțeles, cu **îmi este (îți este, îi este) sete (dor, milă etc.)**.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție cu verbele *ascultă, ocrotește, înmoiește* precedate de fiecare dintre pronumele *mi-, ți-, i-, l-, m- (mă-), v- (vă-)* și scrie sub text prima silabă din fiecare construcție, în felul următor: *mi-as-...; ți-o-...; mă-n-...*
2. Construiește câte două propoziții în care pronumele *mi-, ți-, i-* să se afle înaintea formei *e* a verbului *a fi*. În propozițiile din seria a doua pronumele să fie însoțite de formele lor accentuate. Explică oral, prin sensul cuvintelor și prin valoarea lor gramaticală, de ce în unele cazuri ai scris *mie, ție*, iar în altele *mi-e, ți-e*.
3. Explică în scris ortografia cuvintelor subliniate, arătând ce părți de vorbire sunt și care este sensul cuvintelor legate prin liniuță.
 - a) – Nu ți-e roșul de vânzare? Ci-mi este de dăruială
– Nu mi-e roșul de vânzare. Cui o da pe Corbe-afară.
Ci mi-e roșul de schimbare, (Corbea.)
 - b) De ciudă... am izbucnit:
– Și dacă sunt mic, ce? mie nu mi-e foame? (Z.Stancu, Dulăii.)
 - c) Ție ți-e frică cu mine? Că eu am sfectit-o cu tine. (Zicătoare.)

B. Construcții cu verbe la perfectul compus și cu verbe la modul condițional-optativ

(a) Pronumele neaccentuat așezat înaintea unui verb la perfectul compus sau la modul condițional-optativ se rostește împreună cu auxiliarul, iar în scris, se desparte de auxiliar prin liniuță: **te-am ajutat, ți-am adus, l-aș ajutat, ți-aș aduce**.

În toate cazurile, pronumele și auxiliarul formează împreună o singură silabă, deci cele două cuvinte separate prin liniuță nu trebuie despărțite la capăt de rând.

Pronumele neaccentuate împreună cu diferitele forme ale auxiliarului alcătuiesc următoarele grupuri de cuvinte⁹⁴:

Pronume la acuzativ			Pronume la acuzativ ori dativ				Pronume la dativ		
m-am	te-am	l-am	ne-a	v-am	le-am	i-am	mi-am	ți-am	oprit
m-ai	te-ai	l-ai	m	–	le-ai	i-ai	mi-ai	ți-ai	
m-a	te-a	l-a	ne-ai	v-a	le-a	i-a	mi-a	ți-a	
m-ați	–	l-ați	ne-a	v-ați	le-ați	i-ați	mi-ați	–	
m-au	te-au	l-au	ne-ați	v-au	le-au	i-au	mi-au	ți-au	
			ne-au						
m-aș	te-aș	l-aș	–	v-aș	le-aș	i-aș	mi-aș	ți-aș	oprit
m-ar	te-ar	l-ar	ne-ar	v-ar	le-ar	i-ar	mi-ar	ți-ar	

Pentru orientare, cercetează tabelul urmărind situațiile de ortografie pe verticală, fiindcă fiecare coloană cuprinde construcțiile posibile cu un anumit pronume.

⁹⁴ Pentru construcțiile cu verbul la modul condițional-optativ, s-au dat numai două forme ale auxiliarului (*aș* și *ar*), celelalte fiind identice cu formele auxiliarului perfectului compus: *ai* (*am, ați*) *oprit, ai* (*am, ați*) *opri*.

Observă că între construcțiile din tabel nu se află nici una cu pronumele la dativ *ni-, vi-, li-*. Această înseamnă că nu este corect să se scrie „ni-am, vi-am, li-am, ni-a, vi-a, li-a” etc. sau „ni-ar, vi-ar, li-ar” etc. De asemenea, în tabel nu apar nici construcții cu pronumele la acuzativ *o*, pentru că acest pronume se așază totdeauna după formele verbale date și se desparte prin liniuță de al doilea termen al formei verbale: *am văzut-o, aș vedea-o*.

Cunoașterea formei pe care o are fiecare pronume când este legat de auxiliar este una dintre condițiile despărțirii corecte (prin liniuță) a pronumelui neaccentuat de auxiliar. Formele pronumelor respective pot fi reținute mai ușor, dacă sunt grupate după apropierea de ordin fonetic:

- m-, v-, l-* — pronume cu corpul fonetic redus la o consoană;
- te-, ne-, le-* — pronume terminate în *e*;
- mi-, ți-, i-* — pronume terminate în *i* și pronumele redus la forma *i*.

Delimitarea corectă a pronumelui neaccentuat trebuie observată cu toată atenția, fiindcă de îndeplinirea acestei cerințe depinde precizia comunicării pe calea scrisului: omiterea liniuței sau plasarea ei unde nu trebuie poate duce la scrierea unor asocieri de litere cărora nu le corespunde nici un cuvânt în limba română, cum ar fi „ma” din scrierea greșită „ma-m, ma-i, ma-ți” (apărat). Alteori, celor scrise incorect le corespund cuvinte existente în limbă, dar care nu au nici un rost lângă verbul următor. De exemplu: dacă în loc de *ne-a chemat* sau *v-ar aduce* (pe voi sau vouă) ai scrie „nea chemat” ori „var aduce”, nu vei transmite ceea ce ai vrut să comunici, pentru că: imbinarea „nea chemat” este imposibilă — „nea” ar putea avea (în contexte corespunzătoare) sensul substantivului *nea* („zăpadă”) sau sensul cuvântului *nea* (rezultat din prescurtarea substantivului „nenea”), folosit înaintea numelor proprii masculine (*nea Ion*), cuvinte care nu au ce căuta lângă verbul *chemat* —, iar în construcția „var aduce”, *var* ar putea fi interpretat ca substantiv cu funcția de obiect direct (*ce aduce? — var*).

Greșelile pot fi evitate folosind următorul procedeu: identifici, în primul rând, forma verbului (care sunt cei doi termeni care alcătuiesc forma compusă a verbului, *persoana* și *numărul verbului*), lucru care se poate realiza cu ajutorul subiectului propoziției, fiindcă subiectul va conduce la precizarea formei auxiliarului și, prin aceasta la stabilirea locului unde trebuie pusă liniuță⁹⁵. De exemplu: dacă ai de scris cuvinte care se exprimă prin sunetele [m, a, i] și [a, j, u, t, a, t] sau prin sunetele [i, a, t, i] și [v, ă, z, u, t], stabilești întâi forma verbului, cu ajutorul subiectului: (*tu*) ai ajutat sau (*voi*) ați văzut; apoi, știind care este forma auxiliarului, vei putea scrie corect construcțiile cu pronume neaccentuate *m-ai ajutat, i-ați văzut*.

Există și situații în care pronumele neaccentuat poate fi detașat înainte de a cerceta care este forma auxiliarului. O astfel de posibilitate oferă construcțiile în care pronumele neaccentuat este însoțit de pronumele accentuat corespunzător. Să presupunem că ai de scris:

⁹⁵ Forma auxiliarului se identifică cu ajutorul subiectului, pentru că la formele compuse ale verbului acordul cu subiectul, în persoană și în număr, se face prin forma auxiliarului, verbul conjugat având aceeași formă la toate persoanele.

pe mine [mai]⁹⁶ ajutat sau [mai] ajutat pe mine;
 vouă [va] spus sau [va] spus vouă;
 lui [iai] spus sau [iai] spus lui.

În astfel de situații, pronumele accentuat te va conduce la detașarea pronumelui neaccentuat din grupul pronume + auxiliar, rostit ca un singur cuvânt — pe mine *m-* (= *mă*), vouă *v-* (= *vă*), lui, *i-* (= *îi*) — și deci la scrierea corectă: *m-ai ajutat, v-a spus, i-ai spus*.

Dacă pronumele neaccentuat este la persoana a III-a, acesta ținând locul unui substantiv, s-ar putea ca în construcția pe care o ai de scris să fie folosit substantivul la acuzativ sau la dativ al cărui loc îl ține pronumele neaccentuat sau un înlocuitor al substantivului (un pronume sau un numeral) la același caz, aceeași persoană și același număr ca și pronumele neaccentuat:

pe băiat (pe acesta, pe cel dintâi) [lai] ajutat;
 băiatului (acestuia, celui dintâi) [iai] spus.

În situațiile de acest fel, substantivul (sau înlocuitorul lui) te va conduce, ca și pronumele accentuat corespunzător (pe el, în primul caz; lui, în cazul al doilea), la detașarea pronumelui neaccentuat: pe băiat *l-* (= *îl*), pe acesta (pe cel dintâi) *l-*, băiatului *i-* (= *îi*) etc.

Dar posibilitatea de a constata, înainte de a ști care este forma auxiliarului, că *m, v, l, i*, din grupările „mai, va, var, vați, la, lați, laș, ia, iau, iați, iar” sunt pronume neaccentuate⁹⁷ fiind limitată la construcțiile de felul celor menționate mai sus, procedeul principal care conduce la separarea corectă a pronumelui neaccentuat de auxiliar este identificarea formei verbului cu ajutorul subiectului, acest procedeu putând fi aplicat la scrierea oricărei construcții alcătuite din pronume neaccentuat și o formă verbală personală.

Ca orientare suplimentară, cercetează și tabelul de mai jos, care, prin prezentarea paralelă a situațiilor de ortografie din cele două coloane, atrage atenția asupra cazurilor în care s-ar putea face greșeli la scrierea grupurilor formate din pronume neaccentuat și auxiliar sau și la scrierea unora dintre cuvintele subliniate în textele din coloana a doua, cuvinte care deseori sunt confundate cu construcțiile pronume-auxiliar exprimate prin aceleași sunete.

⁹⁶ Ceea ce este pus între paranteze drepte reprezintă felul în care apare în vorbire (ca un singur cuvânt) grupul format din pronumele neaccentuat și auxiliar.

⁹⁷ Mă refer în special la pronumele cu forma redusă la un singur sunet (*m-, v-, l-, i-*) fiindcă la construcțiile cu aceste pronume se fac cele mai multe greșeli.

Situații de ortografie în opoziție⁹⁸

	Pronume-auxiliar	Alte cuvinte	Valoarea gramaticală
A.	1. El i-a	apărat pe ei.	la! parcă aud pași.
		spus lui (ei).	El ia caietul
	2. Ele i-au	apărat pe ei.	Eu (ei) iau caietele.
		spus lui (ei).	
	3. Tu i-ai	apărat pe ei.	Tu ia-ți lui (ei) un caiet
B.	4. Voi i-ați	apărat pe ei.	Tu ia-ți și ție un caiet.
		spus lui (ei).	
	5. Ea (ele) i-ar	apăra pe ei ⁹⁹ .	Iar ai greșit.
		spune lui (ei).	Eu dictez, / iar el scrie.
	1. Ea i-a	apărat pe el.	Plec la școală.
C.	2. Voi i-ați	apărat pe el.	notă (muzicală) la umeri lași
		apăra pe el.	om laș
	3. Eu i-aș	apăra pe el.	S-a purtat ca un laș.
	1. Tu m-ai	apărat pe mine.	luna mai
D.	2. El mi-a	spus mie.	Aveam o mie albă
		spus mie.	mi-au spus mie.
	3. Ei mi-au	spus mie.	
	1. El ne-a	apărat pe noi.	nea (art. neaua)
E.	2. Noi ne-am	apărat pe noi.	nea Ion
		adus laude nouă.	Nea, Grivei!
	3. El v-a	apărat pe voi.	Suntem un neam dârz.
		spus vouă.	Sunt neam cu voi.
			N-a lucrat neam.

⁹⁸ Construcțiile din prima coloană sunt date în ordinea alfabetică a pronumelor neaccentuate. Subiectul și pronumele accentuate sunt date în fiecare propoziție în care se află o construcție cu pronume neaccentuat legat de verb, rolul celor doi termeni fiind de a ajuta la explicarea situațiilor de ortografie puse față în față, prin luarea în considerare atât a subiectului, cât și a pronumelui accentuat.

⁹⁹ Dintre construcțiile cu verbe la modul condițional-optativ, s-au dat numai cele la care auxiliarul are forme diferite de auxiliarul perfectului compus, adică numai construcțiile cu *aș* și cu *ar*.

2. El (ei) v-ar

- apăra pe voi.
- El aduce var.
- substantiv
- spune vouă.

Exerciții

- Completează locurile libere cu construcțiile alcătuite din forma verbală dată pentru fiecare coloană și pronumele neaccentuat corespunzător celui accentuat de la stânga locurilor de completat. Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele neaccentuat.

Pron. Ac.	a lăudat	au lăudat	Pron. D.	a cerut	au cerut
pe mine	mie
pe tine	ție
pe el	lui(ei)
pe noi	nouă
pe voi	vouă
pe ei	lor
pe ele

- După modelul de la exercițiul 1, scrie formele verbale *ai lăudat* și *ați lăudat* precedate de pronumele neaccentuate la acuzativ și formele verbale *ai cerut* și *ați cerut* precedate de pronumele la dativ¹⁰⁰. Subliniază pronumele și verbele ca la exercițiul 1.
- Construiește propoziții sau fraze în care să folosești construcțiile alcătuite din pronumele de mai jos și forme verbale compuse cu auxiliarele date în dreptul fiecărui pronume. Explică ortografia prin procedeele recomandate.

m-	am, ai, ați	mi-	a, au
v-	a, ați	ne-	am, ai, ați
l-	a, ai, ați	le-	ai, ați
i-	a, au, ai, ați		

- Construiește propoziții sau fraze în care să se afle (prezentate paralel) situațiile date la grupurile de construcții A și B din tabelul „Situații de ortografie în opoziție”. Dintre situațiile de la grupurile C, D, F, alege pe acelea la a căror scriere consideri că nu ai destulă siguranță și construiește propoziții sau fraze cu situațiile respective. Motivează ortografia prin sublinieri, ca în exemplele din tabelul menționat, și, oral, prin analiza gramaticală a cuvintelor subliniate.
- Verifică dacă în construcțiile de mai jos pronumele și auxiliarul sunt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este scris greșit și scrie construcția corectă: m-ați sfătuit, le-ați văzut, ia-ți întâlnit, ia-i văzut, i-ai cerut, i-ai spus, va-ți îngriji, l-a adus, la-i adus, m-am convins, v-ați convins, l-ai convinge, ni-ai dat, ne-ați dat, li-ai răspuns.

¹⁰⁰ Nu sunt posibile construcțiile cu pronumele *v-* și auxiliarul *ai* și cele cu pronumele *te-* sau *ți-* și auxiliarul *ați*.

Texte pentru dictare

Subliniază în mod diferit verbele și pronumele neaccentuate așezate înaintea verbelor și legate prin liniuță. Explică oral ortografia, apoi scrie textele după dictare.

- a) – Nu-l lăsăm să se facă călugăr. Țineți-vă de el, fetelor, trebuie să-l însurăm...
Când a plecat apoi, preoteasa l-a întrebat când mai vine și nu i-a dat drumul până ce n-a făgăduit că vine pe ziua de Sfânta Maria...; fetele au zis că se duc ele... să-l aducă pe sus, iară părintele Toda s-a sărutat cu el, apoi l-a petrecut până la trăsură, i-a strâns mâna și iar l-a îmbrățișat...
Într-o zi, ieșind din grădină, Preasfinția sa s-a oprit privind la Huțu, iară când Huțu s-a dus să-i sărute mâna, l-a tras nițel de mână, ca și când ar voi să-l ducă cu sine. În grădină, Preasfinția sa s-a așezat pe o laiță, apoi a început să-l întrebe despre parohiile vacante, să-i ceară părerea despre propunerile ce ar fi să se facă viitorului Sinod. (I.Slavici, *Budulea Taichii*.)
- b) – Măria ta, nu te îndoi,... în mine domnița are credință mai mult decât într-o mamă, eu fiind aceea care am adăpat-o cu laptele meu. Am hrănit-o și-am crescut-o, și-am scăpat-o de boli; și i-am dovedit în bobi și în ghioc această dragoste, când i-a venit ceasul. Nimene nu știe de scrisori, iar eu știu; căci le-am repezit în cinci rânduri la Hârlău, printr-un nepot..., căruia Măria ta i-ai dat câte cinci zloji. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
- c) De-ar fi cucul voinicel,
Mi l-aș prinde argătel
Și cămăși subțiri i-aș toarce
Și l-aș purta cum îmi place.
- De-ar fi cucul un viteaz,
El mi-ar trece de necaz;
Dar e cucul păsărea,
Nu-i pasă de jalea mea.
- (Folclor, *Cukul*.)

(b) 1. Pronumele neaccentuat **o** care determină un verb la perfectul compus sau la modul condițional-optativ se rostește împreună cu al doilea termen al formei verbale compuse ca și cum ar alcătui cu acesta un singur cuvânt: (am) „văzut-o”, „adus-o” etc.; (aș) „vedea-o”, „aducea-o” etc.

Modul de rostire poate duce la greșeala de a scrie pronumele legat de verb (fără liniuță). Mijloacele de control pentru evitarea acestei greșeli sunt cele recomandate pentru scrierea corectă a pronumelor neaccentuate plasate înaintea auxiliarului perfectului compus sau al modului condițional-optativ:

– delimitarea formei verbului cu ajutorul subiectului, operație care conduce la separarea pronumelui neaccentuat: (eu) am văzut-o (adus-o etc.), aș vedea-o (aduce-o etc.);

– faptul că în aceeași propoziție cu pronumele neaccentuat de persoana a III-a cu funcția de obiect direct se poate afla pronumele accentuat corespunzător sau un substantiv (ori un înlocuitor al substantivului) cu funcția de obiect direct, care se referă la aceeași ființă sau la același lucru ca și pronumele **o** – pe ea (pe Maria, pe aceasta, pe a doua) am văzut-o sau am văzut-o pe ea (pe Maria etc.), cartea am adus-o (aș aduce-o) –, iar, în lipsa situațiilor de acest fel, posibilitatea de a introduce în propoziție pronumele accentuat pe ea.

Delimitarea formei verbului cu ajutorul subiectului este însă un mijloc de control mai la îndemână și, în plus, el prezintă avantajul că asigură scrierea corectă și în cazul expresiilor sau al locuțiunilor verbale în care pronumele **-o**

are valoare neutră (nu se referă la un anumit obiect): am luat-o la dreaptă, am luat-o la fugă etc.

Pe lângă cele arătate, reține și faptul că singura formă verbală terminată în „o” este forma persoanei a II-a singular a imperativului verbului „a veni” și a derivatelor acestui verb: **Vino (tu)! Revino!**

Exerciții

- Explică oral, prin mijloacele de control recomandate, separarea prin liniuță a lui **-o** din construcțiile subliniate:
 - Frusina... a dat fuga la mătușă-sa... Mătușă-sa, [după ce a lăsat-o/ să plângă/ să se răcorească,] a povățuit-o/ a dăscălit-o... (G. Galaction, *Gloria Constantini*.)
 - Tot îi mai rămăsese o bucatică din pâinea/ ce o păstrase cu atâta grijă. După ce a mâncat-o și pe aceasta/ s-a hotărât/ să-și ieie lumea în cap. (I.Slavici, *Băiat sărac și horopsit*.)
 - ...nevasta lui Bogza și-a adus aminte de mine/ și a venit aicea în vizită. Eu nu i-am dat apă cu dulceturi.../ dar am poftit-o/ să șadă... A venit și Gafița lui Cuțui. Asta umblă gătită mai frumos decât cealaltă... Am lăudat-o pentru straie și frumusețe. (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
 - Copiii și nevasta lui, [când au văzut un bivoli zburând pe sus,] au rupt-o de fugă, înspăimântați. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*.)
- Scrie textul următor punând verbele la perfectul compus. Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele **-o** și substantivul pe care îl înlocuiește.
Butia... o luă apa umflată și lină și o duse ca pe o luntre la vale. Împăratul privi până o pierdu din ochi. Împărăteasa leșinase. O luară pe sus. (B.St.Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
- Construiește propoziții sau fraze în care verbele ai trimis, ați primit, aș împodobi, ai înnoi, ați convinge să fie însoțite de pronumele **-o**. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele **-o** și indică subiectul fiecărei propoziții.

2. Verbul la perfectul compus sau la modul condițional-optativ poate fi însoțit, în aceeași propoziție, de două pronume neaccentuate, care încadrează verbul – un pronume la dativ și pronumele **-o**:

(cartea) mi-am adus-o, ți-am adus-o, i-ai aduce-o, i-am adus-o etc.
mi-aș aduce-o, ți-aș aduce-o, -ai aduce-o, i-aș aduce-o etc.

Fii atent mai ales la scrierea următoarelor construcții cu pronumele **-i** (= lui sau ei) și cu pronumele **v-** (= vouă):

lui (ei) i-ai adus-o, i-ați adus-o; i-ați aduce-o;
i-a adus-o, i-au adus-o; i-ar aduce-o (el sau ei);
vouă v-a adus-o, v-ați adus-o; v-ar aduce-o, v-ați aduce-o.

Exerciții

- Subliniază cu o linie verbele la perfectul compus sau la modul condițional-optativ și cu două linii pronumele neaccentuate care încadrează verbul. Arată oral sensul fiecărui pronume prin indicarea pronumelui accentuat corespunzător. Pentru pronumele **-o** și **i-**, arată și substantivul la care se referă.
 - Tecla mea! Copiii mei!... Avere mea!...

– Vezi bine, toate astea-s procopseala pe care mi-ai cerut-o. Ți-am făcut pe plac. (G. Galaction, *Moara lui Călfar*.)

- b) Boanța iafăși intră la Florița... și îi dăte¹⁰¹ o rochie de mătase zicând:
– Iacă, ți-a trimis-o maica ta cea bună să te împodobesci cu ea. (I. Slavici, *Florița din Codru*.)
- c) Toderică... într-o minută a fost acolo (la frații lui) și le-a spus toată pățania, cum v-am spus-o și eu dumneavoastră. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)
- d) Boierul a vrut să strige. Când a căscat gura, mogâldeța din dreapta i-a și umplut-o cu un ghem de câlți. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- e) Degetele flăcăului se învinețeau..., pielea obrazului se zbârcea și-l durea, de parcă i-ar fi înțepat-o roiuri de viespi. (V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.)
2. Construieste câte o propoziție cu fiecare dintre formele verbale date. Verbul să fie însoțit de pronumele la dativ din stânga lui și de pronumele -o. Subliniază cu o linie verbul și subiectul și cu două linii pronumele care încadrează verbul.

mi-	ați cerut, au cerut	i-	ai promis, ați promis,
ți-	a trimis, aș trimite		a înapoiat, au înapoiat,
ne-	a oferit, ați oferit		aș da, ar da
le-	aș da, ați da	v-	a propus, ați propus, ar propune

3. Compune un dialog în care să folosești verbe la perfectul compus și la modul condițional-optativ însoțite (în aceeași propoziție) de un pronume neaccentuat la dativ și de pronumele -o. Caută să folosești în mai mare măsură construcțiile cu pronumele i- și pe cele cu pronumele v-.
- Subliniază (ca la exercițiul 2) verbul și pronumele neaccentuate care încadrează verbul.

C. Construcții cu verbe la modurile imperativ și gerunziu

Pronumele neaccentuate așezate după un verb la modul imperativ sau la modul gerunziu se rostesc totdeauna împreună cu verbul, iar în scris se despart de verb prin liniuță.

În tabelul următor sunt arătate pronumele neaccentuate la acuzativ și la dativ care pot urma după formele de persoana a II-a singular și plural ale unui verb la imperativ ori după un verb la gerunziu.

Verbul la	Pronumele la		
	acuzativ	acuzativ ori dativ	dativ
pers. 2, sg. <i>oprește-mă</i>	– te -l -o	-ne- -i -le	-mi -ți
pers. 2, pl. <i>opriți-mă</i>	– -l -o	-ne -vă -i -le	-mi –
gerunziu <i>oprindu-mă</i>	-te -l -o ¹⁰²	-ne -vă -i -le	-mi -ți

¹⁰¹ „Dăte” este o formă regională a verbului *a da* la persoana a III-a singular a perfectului simplu. Forma literară este: (el) *dădu*.

¹⁰² Înaintea pronumelui -o verbul la gerunziu nu primește la sfârșit vocala *u*.

(a) 1. În majoritatea cazurilor, pronumele neaccentuate din construcțiile cu verbe la imperativ pot fi despărțite de verb cu ușurință, deoarece rostirea pronumelui împreună cu verbul nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte. Greutăți prezintă construcțiile cu pronumele -ți și cele cu pronumele -i, construcții care vor fi analizate la punctele următoare.

Exerciții

1. Scrie:

- imperativul verbului *a privi*: la singular, urmat de pronumele -mă, -te, -l, -o și la plural, urmat de pronumele -l, -o, -le;
– imperativul verbului *a trimite*: la singular, urmat de pronumele -mi, -l, -o și la plural, urmat de pronumele la dativ -mi, -ne, -vă, -le.

În construcțiile cu verbele la plural pronumele neaccentuat să fie însoțit de cel accentuat. În toate construcțiile, subliniază în mod diferit verbul și pronumele neaccentuat.

2. Construieste câte două propoziții cu fiecare dintre pronumele -l, -o, -le așezat după verbe la persoana a II-a plural a imperativului. Motivează folosirea liniutei indicând: pentru forma verbului, subiectul; pentru sensul pronumelui neaccentuat, pronumele accentuat corespunzător.

2. Tabelul de mai sus arată că în construcțiile cu imperativul pronumele -ți urmează după verbul la persoana a II-a singular și că nu este admis de verbul la persoana a II-a plural.¹⁰³ Cu alte cuvinte, în cazul verbelor la imperativ, persoana și numărul pronumelui -ți corespunde cu persoana și numărul pronumelui cu funcția de subiect: (tu) *oprește-ți, pune-ți, adună-ți* etc. Observarea acestui lucru îți poate servi ca mijloc de control pentru evitarea greselii de a scrie pronumele -ți legat (fără liniuță) de verbul la persoana a II-a singular a imperativului sau de a separa prin liniuță terminația „-ți” a verbelor la persoana a II-a plural a imperativului – (voi) *opriți! puneți! aduceți!* etc. – ori a celorlalte forme verbale simple: (voi) *opriți, puneți, opreați, oprirăți, opriserăți* etc.

Pentru evitarea greselilor menționate ține minte modelul construcției cu verbul la persoana a II-a singular a imperativului urmat de pronumele -ți:

S tu ← (Vb)-ți¹⁰⁴

Prin indicația de a scrie -ți (cu liniuță) când subiectul este tu, modelul interzice despărțirea prin liniuță a lui „-ți” de la dreapta unei forme verbale dacă subiectul este voi.

Ține seama și de faptul că în propozițiile cu verbul la imperativ (ca și în cele cu verbul la perfectul compus sau la condițional-optativ) pronumele neaccentuat

¹⁰³ Nici celelalte forme verbale la persoana a II-a plural nu pot fi însoțite de un pronume la persoana a II-a singular a dativului. Nu sunt posibile construcții de felul: „Ție îți (ți-) opriți (opreați, oprirăți” etc.).

¹⁰⁴ S = „subiect” și Vb = „verb”.

poate fi recunoscut cu ușurință când este însoțit de pronumele accentuat: *fie adu-ți un scaun sau adu-ți și fie un scaun, aduceți-vă și vouă scaune etc.*

Indicator al valorii de pronume a lui „îi”, precum și a celorlalte pronume neaccentuate la dativ așezate după un verb la imperativ poate fi și adjectivul posesiv, care ar putea fi folosit după substantivul cu funcția de obiect direct când pronumele are sens posesiv, iar substantivul arată obiectul posedat: Strânge-ți cărțile tale! și eu le strâng pe ale mele; Vedeți-vă de treburile voastre! etc.

Exerciții

1. Construiește:

- patru propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile *adună-ți, asigură-ți, alege-ți, pune-ți* și patru propoziții sau fraze în care verbele din construcțiile date să fie la persoana a II-a plural a imperativului sau a unui timp simplu al indicativului;
- patru propoziții sau fraze în care să se afle verbul la imperativ (tu) *ia* urmat de pronumele *-ți* și patru propoziții sau fraze în care să se afle verbe la persoana a II-a plural a perfectului compus precedate de pronumele *i-*.

Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

2. Verifică dacă în textul de mai jos construcțiile cu pronumele enclitic „îi” și verbele la persoana a II-a plural sunt scrise corect. Dacă nu, trage o linie peste ceea ce este greșit și scrie deasupra construcția sau forma verbală corectă. Motivează cazurile în care scrierea este corectă și corecturile pe care le-ai făcut.

- Tu păstrează-ți calmul/ puneți lucrurile în ordine/ și terminați lucrarea.
- Adu-ți un creion roșu/ i-ați caietul/ și corecteazăți greșelile.
- Voi strângeți cărțile/ și pregătiți masa pentru prânz.
- Lăsați jocul/ aduce-ți apă/ și udați pomii. Începe-ți cu pomii pe care ia-ți pus voi.

3. Explică folosirea liniutei în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „îi” final din formele verbale neînsoțite de pronume neaccentuat, arătând: pentru fiecare verb (însoțit sau nu de un pronume neaccentuat), subiectul; pentru sensul pronumelui neaccentuat, forma lui accentuată sau adjectivul posesiv corespunzător, dacă pronumele este la dativul posesiv.

- a) – Corbilor! dragilor! *mergeți și sculați* pe doi frați ai mei din șant și *spuneți-le* să aducă apă în pălăriile lor, iar voi *aduceți* în ciocurile voastre și *turnați* pe pară (de foc) galbenă. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
- b) – Zău, nu șuguiești, măi Buzilă?... Ia, mai bine *ogoiește-te* oleacă și mai *strânge-ți* buzisoarele acasă. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- c) – Măi Pahoame, ...eu sunt slab, nu mai pot munci..., iată îți dau trei bănuți să ai de cale, tu *cearcă-ți* norocul prin cea lume mare. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
- d) – Poftim domnilor!... abia *i-ați permis* să se emancipeze și a început să-și schimbe dinții de lapte. (Cezar Petrescu, *Întunecare*.)
- e) – ..., măi omule; ... mai bine *ia-ți* bănișorii și *caută-ți* de nevoi. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*.)

3. Atenție deosebită cere și scrierea construcțiilor alcătuite dintr-un verb la imperativ și pronumele -i.

– În cazul construcțiilor cu verbul la persoana a II-a singular, fii atent mai ales la construcțiile cu verbe terminate în „e” (*pune, scrie etc.*) sau în „u” (*du,*

adu etc.)¹⁰⁵, pentru că, din cauza rostirii verbului și pronumelui ca un singur cuvânt („punei”, „scriei”, „dui”, „adi”), pronumele *-i* este deseori confundat cu terminația „i” a verbelor la persoana I singular a perfectului simplu, la care „i” este precedat de „e” sau de „u”; *pusei, dusei etc.; dădui, făcui, văzui etc.*

Observarea subiectului, atât pentru verbul la imperativ, cât și pentru verbul la perfectul simplu, este un mijloc de control care conduce la evitarea greșelii de a scrie fără liniuță pronumele-i aflat după un verb la persoana a II-a singular a imperativului și a greșelii de a separa prin liniuță terminația „i” a formelor perfectului simplu de felul celor menționate mai sus:

imperativ pers. 2 sg. urmat de pron. *-i*: (tu) *pune-i, scrie-i, du-i, adu-i etc.*;
perf. simplu pers. 1 sg.: (eu) *pusei, scrisei, dădui, făcui etc.*

– Când verbul este la persoana a II-a plural a imperativului, greșeala de a scrie construcția alcătuită din verb + pronumele „-i” așa cum se rostește („scrieți”, „chemați”, „privești” etc.) va fi evitată prin observarea subiectului „voi”, care va conduce la constatarea că ultimul „i” nu ține de forma verbului:

(voi) *scrie-i, chemați-i etc.*

Exerciții

1. Construiește:

- două propoziții cu fiecare dintre verbele a spune, a scrie, a duce, a conduce, a cere, a da: 1. cu verbul la persoana a II-a singular a imperativului, urmat de pronumele *-i*; 2. cu verbul la persoana I singular a perfectului simplu;
- câte o propoziție în care verbele a da, a lăsa, a duce, a aduce, a conduce, a împărți, a însoți să fie folosite la imperativul singular, apoi la imperativul plural, urmat (în ambele cazuri) de pronumele *-i*;

– două propoziții cu predicatul exprimat prin verbul la imperativ (tu) *ia* urmat de pronumele *-i* și două propoziții cu predicatul exprimat prin verb la persoana a II-a singular a perfectului compus sau a modului condițional-optativ precedat de pronumele *i-*. Motivează scrierea corectă indicând subiectul și sensul pronumelui neaccentuat.

2. Explică (prin mijloacele de control recomandate) folosirea liniutei în construcțiile subliniate și scrierea fără liniuță a lui „i” final din formele verbale subliniate.

- a) – Na, Petre, acestea..., caută calul care e mai slab, *arată-i* căpăstrul, căci singur va veni la tine. *Aruncă-i* căpăstrul în cap. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
- b) Sunt și oameni cuminți în sat... *Puneți-i* și pe ei să se miște și să nu se lase copleșiți de răufăcători. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- c) Luând apoi căciula, îi desfăcu fundul și vărsă banii pe masă...
– *Ia-i*, domnule subprefect, *i-ai* și pe accia, dacă de d-ta nu se prinde blestemul.
Dă-mi șapte poli, atât am cheltuit cu drumul...
– Lasă polii, Duțule, îl întrerupse Stanca... Nu degeaba *i-ai cheltuit*: ai umblat prin lume și ai învățat multe! (I. Slavici, *Comoara*.)
- d) – Apoi dă, frate, (...) ce să fac?

¹⁰⁵ Au forma de persoana a II-a singular a imperativului terminată în „u” verbul a duce și cele care au la bază verbul a duce (a aduce, a conduce, a reduce etc.): (tu) *du, adu, condu, redu etc.*

– Ce să faci? Să te învăț eu: boii tăi sunt mari și frumoși; *ia-i și-i du la iarmaroc, vinde-i și cumpără alții mai mici și mai ieftini, iar cu banii rămași, cumpără-ți și un car.* (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*.)

c) – Ești însuși ce păstrezi în suflet din oamenii pe care *i-ai cunoscut.*

– Oamenii pe care nu *i-ai învinge* prin luptă, îi câștigi pe încetul prin muncă. (N. Iorga, *Cugetări*.)

f) *Trecui* podul peste râu. *Dădui* o raită prin pădure. *Culesei și mâncai* mere... După aceea mă *întorsei*. (Zaharia Stancu, *Pădurea nebună*.)

Din textele de mai sus, **scrie după dictare** numai propozițiile în care se află construcțiile și verbele subliniate.

3. Compune un dialog în care să folosești: *verbe la persoana a II-a singular a imperativului*, unele urmate de *pronumele -i*, iar altele de *pronumele -ți*; *verbe la persoana a II-a plural a imperativului*, unele urmate de *pronumele -i*, iar altele fără *pronumele neaccentuat* la dreapta lor. Între construcțiile cu verbe la singular să se afle și construcții cu imperativul *ia*.

b) Construcțiile alcătuite dintr-un verb la **gerunziu** și un *pronume personal neaccentuat* se împart, ca și construcțiile cu verbe la imperativ, în două categorii, în ce privește posibilitatea de a separa cu ușurință sau mai greu pronumele de verb. **Dificultăți de ortografie prezintă construcțiile cu pronumele -ți și cele cu pronumele -i**, aceste pronume putând fi confundate cu terminațiile unor forme verbale personale: *pronumele -ți poate fi confundat cu terminația „-ți” a verbelor la persoana a II-a plural* (pun^{te}ți, cobor^âți, cobor^âși etc.), iar *pronumele -i, cu terminația „-i” a formelor verbale la care „-i” este precedat de „u”* (dă^{dui}, fă^{cui}, vă^{zui} etc.).

Pentru evitarea acestor confuzii, precum și pentru separarea prin liniuță a oricărui pronume neaccentuat legat în rostire de un verb la gerunziu, fii atent la sufixul gerunziului și la sensul pronumelui:

- *oprindu-ți (ție)*, *oprindu-i (lui sau ei, ori pe ei)* etc.;
- *urmându-ți sfatul (tău)*, *urmându-i sfatul (său ori lui, ei)* etc.

Exerciții

1. Serie pe două coloane: 1. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului a privi* și fiecare dintre *pronumele neaccentuate la acuzativ*; 2. construcțiile alcătuite din *gerunziul verbului a alege* și fiecare dintre *pronumele neaccentuate la dativ*. La ambele cazuri pronumele să fie folosite în ordinea persoanelor, la singular și la plural. Subliniază sufixul gerunziului și indică sensul fiecărui pronume, scriind între paranteze pronumele accentuat corespunzător.
2. Serie construcția subliniată din propoziția „*Ascultându-mi propunerile*, mama zâmbea”, înlocuind pronumele *-mi* cu pronumele *-ți, -i, -ne, -vă*; precizează sensul de dativ posesiv al pronumelui, punând (între paranteze) după substantivul determinat adjectivul posesiv corespunzător (ca în exemplele dinaintea exercițiilor).
3. Explică oral scrierea cuvintelor subliniate (folosirea liniuței și scrierea fără liniuță a lui „-i” și „-i” final) indicând: pentru construcțiile cu pronume neaccentuate, *sufixul gerunziului și sensul pronumelui*; pentru formele verbale personale, *subiectul*. Dacă sensul de dativ posesiv al pronumelui este precizat în text prin adjectivul posesiv, subliniază adjectivul.

a) – Ptiu, bată-te norocul de copil! îi zise coana Marghiolița, *sărutându-l pe obraz...* Coana Marghiolița luase copilul în brațe și se uita la el *vorbindu-i* într-o limbă molcomă... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Conu Alecu Zăgănescu*.)

b) Deasupra văii licăreau singuri niște colți pleșuvi..., atât de prăpăstioși, încât drumetul, privindu-i, se trage înapoi fără să vrea. (Emanoil Bucuța, *Capra-neagră*.)

c) *Tăcui și o ascultai* (pe Despa) cu urechile ciulite. *Ascultând-o ... recunoscui* că vorbele ei erau, în bună parte, adevărate. (Zaharia Stancu, *Pădurea nebună*.)

d) Iar marți des-dimineață (bunicul) puse tarnițele și desagii pe cai și *legându-i* frumuseț cu căpăstrul... a zis:

– Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai *rămâneți* cu sănătate ... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

e) *Pierzându-ți timpul* cu dulci nimicuri;

N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. (M. Eminescu, *Afară-i toamnă...*)

f) Iar tu, frățane, mare meșter, *Încovoindu-ți îndărătnic*
Mărețul tău grumaz de unde.
Treceai prin văile afunde (O. Goga, *Oltul*.)

4. Construiește:

– trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor a da, a pierde, a cere* să fie urmat de *pronumele -i* și trei propoziții cu predicatul: *dădui, pierdui, cerui*;

– trei propoziții sau fraze în care *gerunziul verbelor a duce, a aduce, a conduce* să fie urmat de *pronumele -ți* și câte o propoziție cu fiecare dintre *verbele date, la persoana a II-a plural* a unui timp cu forme simple.

Motivează scrierea corectă prin mijloacele de control recomandate.

Texte pentru dictare

Explică oral ortografia cuvintelor subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) Nicoară a pășit până la el și *i-a ridicat* smucit fruntea *privindu-i* ochii plânși.

– *Spune-mi* acum tu mie, dacă ai uitat datoria ta...

– Bădiță Nicoară, *iartă-mă!* Fac cum poruncești...

Hatmanul s-a oprit lângă mezin, *privindu-l* cum sta umilit la picioarele sale.

– Alexandre, a zis el, *cumpănește-ți bine* vorbele. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

b) Paznici cumpliți stau de veghe. *Măsoară-te* cu ei, *învinge-i* și umple urciul la fântâna vieții veșnice... și stropește piatra aceasta neînsuflețită. *Îți* vei plăti astfel vina față de credinciosul tău frate, *înapoindu-i* viața pe care *i-ai răpit-o*. (Victor Eftimiu, *Omul de piatră*.)

c) Mă lași tu, fulgere, să mor?

Îți lași părinții-n plâns și dor?

O, *du-i* cu tine, drag odor,

O, *du-i*, o, *du-i!* (G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*.)

d) „...*la-ți* banii, pașă! Sunt sărac,

Dar fără cal eu ce să fac;

Dă-mi calul înapoi!” (G. Coșbuc, *El-Zorab*.)

e) – Oameni buni!... *Aprindeți* focul în vatră! *Trageți* de pe acest drumet dulama; *scoateți-i* ciubotele, *purtați-l* la vatră încet, *înveliți-l* cu burca cea veche cu blană de urs. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

f) Tot ocolind grajdul, pipăind când un armăsar, când altul, *mângâindu-le* coama, *căutându-i* la dinți, *lovindu-i* cu biciușca peste picioare, flăcăul ajunsese iar la calul prăvălit și iar îl auzi vorbind:

– *la-mă* pe mine!...

Viforel își sfătui stăpânul să ceară armele vechi ale strămoșilor.,
– Nu căuta că sunt prăfuite și ruginite...; ferește-te de strălucirile mincinoase și caută-ți vechi și încercați prietenii. (Victor Eftimiu, *Făt-Frumos-din-Lacrimi*.)

D. Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv

Pronumele neaccentuate care determină un verb la **modul conjunctiv** sau la **modul infinitiv** se intercalează între cuvântul cu rol de marcă a modului respectiv și verb:

- el încearcă *să* [mă] lămurească, *să* [te] lămurească etc;
- el încearcă a [mă] lămuri, a [te] lămuri etc.

Unele pronume neaccentuate se rostesc împreună cu *să* ori cu *a* iar în scris se despart prin liniuță.

(a) Când verbul este la **modul conjunctiv**, pronumele **mi, -ți, i** (la dativ = *lui* sau *ei*, ori la acuzativ = *pe ei*), *l* și *o* se rostesc împreună cu *să*, rostire căreia îi corespund următoarele situații de ortografie: *să-mi aducă, să-ți aducă, să-i aducă, să-l aducă, s-o aducă*¹⁰⁶.

În cazul secvenței *să-i*, **modul de rostire** („*săi*“) poate duce la confuzie cu cuvântul *săi* (adjectiv sau pronume posesiv). Scrierea corectă – *să-i ori săi* – poate fi asigurată prin observarea sensului pe care îl are în contextul dat fiecare dintre cuvintele care pun probleme de ortografie.

– Adjectivul pronominal *săi* poate fi recunoscut ușor prin posibilitatea de a fi înlocuit cu pronumele personal la genitiv (*ai*) *lui* sau (*ei*) *ei*, fapt care constituie un mijloc de control pentru scrierea *săi* în construcții de felul: „*Ion și frații săi*“ (=frații lui); „*Maria și cei doi frați ai săi*“ (=frați ai ei).

– La scrierea corectă a secvenței *să-i*, conduc, ca în toate celelalte construcții cu verbul regent la un mod personal, atât obişnuirii indicatori ai sensului de acuzativ sau de dativ al pronumelui neaccentuat, cât și delimitarea, cu ajutorul subiectului, a ceea ce ține de exprimarea timpului sau a modului verbului;

(tu) *să-i ajuți pe ei* (pe copii, pe aceștia, pe ceilalți etc.);

(voi) *să-i ajutați pe ei* (pe copii etc.);

mama să-i explice lui (vecinului) sau *ei* (vecinei).

La cele de mai sus, se adaugă faptul că valoarea de pronume a lui „*i*“ din pronunțarea „*săi*“ (vadă, spună, etc) poate fi dovedită cu ușurință datorită posibilității de a înlocui pe „*i*“ cu pronumele liber *îi*: *să îi vadă* (spună etc.)

Există și situații în care nu poate apărea niciodată un adjectiv posesiv și, ca urmare, putem scrie *să-i* fără a fi nevoie să folosim vreunul dintre mijloacele de control recomandate mai sus, și anume:

– la începutul unei propoziții independente sau la începutul frazei: *Să-i scrii bunicului. Să-i spuie că ne întoarcem curând;*

– la începutul propoziției, când „*săi*“ urmează imediat după un verb: *Te rog să-i aștepti pe copii; A dat exemple mai multe vrând să-i lămurească pe toți;*

¹⁰⁶ Scrierea *s-o* a rezultat din reducerea lui *să* la *s-* prin suprimarea vocalei *ă*. Dacă nu se suprimă *ă*, pronumele *o* se rostește și se scrie independent de „*să*“: *să o vadă*.

– după o conjuncție (*și, dar, însă, deci* etc) sau după cuvintele care formează împreună cu *să* locuțiuni conjuncționale: *ca, pentru ca, fără (ca), până, chiar, măcar*;

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție independentă cu fiecare dintre situațiile de ortografie rezultate din rostirea pronumelor neaccentuate la acuzativ (*-l, -o, -i*), și la dativ (*-mi, -ți, -i*) împreună cu *să*. Subliniază cu o linie verbul și cu două linii pronumele și explică oral folosirea liniuței.
2. Construiește cinci fraze în care să se afle următoarele situații: 1...verb/*să* [pron. D. *-i*] verb...2.../și *să* [pron. D. *-i*] verb...;3.../deci *să* [pron.Ac.*-i*] verb...; 4.../fără *să* [pron. Ac. *-i*] verb...;5.../ca *să* [pron. D. *-i*] verb... Subliniază verbul la conjunctiv și pronumele neaccentuat, ca la exercițiu 1, și explică oral folosirea liniuței.
3. Completează locurile libere cu cuvântul *săi* sau cu cuvintele *să-i* și explică oral de ce în unele cazuri ai scris *săi*, iar în altele, *să-i*.
– Fratele meu ține mult la prietenii... din copilărie/ și caută/... întâlnească cât mai des.
– Colegul meu i-a luat în excursie și pe frații...mai mici/ ca...deprindă cu urcușul.
– Omul era atât de îngândurat, încât a trecut pe lângă cei doi copii ai.../fără...vadă.
4. După modelul textelor de la exercițiul 3, construiește două fraze în care să se afle și adjectivul posesiv *săi*, și o construcție alcătuită din verb la conjunctiv și pronumele *-i*. Motivează ortografia arătând: pentru adjectivul posesiv, substantivul determinat și pronumele personal la genitiv cu care poate fi înlocuit; pentru pronumele *-i*, pronumele accentuat corespunzător.
5. Analizează oral cuvintele subliniate, apoi scrie după dictare frazele în care se află cuvintele subliniate.
a) Dară împăratul, mulțumit că pipăise merele, nu mai voia să știe de hoți. Fiul său însă îi spuse că se duce *să-i caute* și *să-i aducă* împăratului...
Frații *săi* prinseră pizmă pe el... și căutau prilej ca *să-l piardă*. (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur*.)
b) Un șarpe vârgat fugi și se ascunse în iarbă. Îl căutai *să-l prind*, *să-l descânt*, *să-i smulgă* dinții și să mă joc cu el. (Zaharia Stancu, *Pădurea nebună*.)
c) Ea plecă încet pe urma jeluitorilor. Voia să vorbească cu Marin, *să-i fie* de ajutor, *să-l roage* ca *s-o primească* pe ea în casa lui, ca *să-i coacă* pâine, *să-i gătească* bucatele, *să-i poarte* grijă de casă și de copii. (I.Slavici, *Pădureanca*.)
(b). Construcțiile cu verbul la **modul infinitiv** prezintă următoarele situații de ortografie:
(încearcă) *a-mi aduce, a-ți aduce, a-i aduce* (*lui* sau *ei*, ori *pe ei*), *a-l aduce*,
Scrierea secvențelor *a-l, a-i, a-ți*, cere multă atenție, pentru a le deosebi de cuvintele formate din aceleași sunete: *al, ai*, forme ale articolului posesiv; *ai* și *ați*, forme ale auxiliarului perfectului compus și ale modului condițional-optativ: (tu) *ai cântat*, (voi) *ați cântat*; (tu) *ai cânta*, (voi) *ați cânta*.

Dintre cele trei greșeli posibile – „*al*“, „*ai*“, „*ați*“ (aduce, trimite etc) –, prima poate fi evitată fără a cerceta nici sensul pronumelui, nici forma verbului, deoarece cuvântul *al*, nu poate avea altă valoare decât aceea de articol posesiv și deci nu poate fi folosit decât înaintea unei părți de vorbire care se declină (substantiv, adjectiv, pronume, numeral) și înaintea unui adjectiv sau pronume posesiv (un prieten al meu, al tău, al său etc.; Fratele meu este mai mic decât al tău).

Pentru scrierea corectă a oricăreia dintre cele trei construcții care prezintă dificultăți de ortografie, pe lângă cunoscutele mijloace de control pentru identificarea sensului pronumelui neaccentuat, există și situații în care **posibilitatea de control o oferă verbul**.

– Prezența unei prepoziții sau locuțiuni prepoziționale – **de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de**¹⁰⁷ – înaintea unei construcții alcătuite din „a” („a”, „ați”) și un verb terminat în **a, ea, e, i** sau **î** este un **indiciu sigur că acel verb este la modul infinitiv**. Vom scrie deci: plăcerea de a-l (a-i) asculta; dorința de a-i (a-ți) scrie; pentru (spre, fără, înainte de, dinainte de) a-i (a-ți) explica.

– Când verbul la infinitiv nu este precedat de o prepoziție sau o locuțiune prepozițională, pentru a ști dacă înaintea verbului trebuie să scrii **a-i, a-ți** sau **ai, ați** (auxiliarul modului condițional) poți verifica valoarea de infinitiv a verbului prin posibilitatea de a transforma construcția respectivă într-o construcție cu verbul la modul conjunctiv însoțit de pronumele **-i** sau **-ți**: încearcă a-i (a-ți) spune = încearcă să-i spună, încearcă să-ți spună.

Se pot transforma în construcții cu conjunctivul și cele cu infinitivul precedat de prepoziție (locuțiune prepozițională). Transformarea construcțiilor **infinitivale** cu prepozițiile **de, pentru, spre** în construcții cu conjunctivul se face astfel:

– au avut plăcerea de a-i cânta = a avut plăcerea să-i cânte;

– a venit pentru (spre) a-l ajuta = a venit să-l ajute sau: ca să-l ajute.

Transformarea în construcție cu conjunctivul putând fi folosită ca **mijloc de control** pentru scrierea oricăreia dintre construcțiile alcătuite din verb la infinitiv și un pronume neaccentuat, reține următorul **model ortografic**:

$$a \begin{Bmatrix} -i \\ -i \\ -ți \end{Bmatrix} Vb \Rightarrow să \begin{Bmatrix} -i \\ -i \\ -ți \end{Bmatrix} Vb$$

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre pronumele **-mi, -ți, -i, -î** în relație cu un verb la infinitiv, apoi transformă construcțiile infinitivale în construcții cu conjunctivul. Subliniază în mod diferit (în ambele tipuri de construcții) verbul și pronumele neaccentuat și arată oral sensul pronumelui.
2. Completează locurile libere cu cuvintele **a-l, a-i, a-mi, a-ți** sau **ai, ai, ați**. Înainte de a face completările, observă ce cuvânt urmează și citește cu atenție fiecare text, pentru a vedea la ce persoană trebuie să pui pronumele neaccentuat sau auxiliarul **ai (ați)**. Subliniază cuvintele după care te-ai condus pentru a scrie corect, arată oral valoarea gramaticală a cuvintelor pe care le-ai scris și a celor pe care le-ai subliniat și (unde este cazul) ce alte motive te-au făcut ca în unele locuri să scrii **a-l, a-i, a-ți**, iar în altele, **ai, ai, ați**.

¹⁰⁷ Am enumerat prepozițiile și locuțiunile prepoziționale care apar deseori înaintea unui verb la infinitiv.

- a) Și bisocianul meu, care atâta aștepta, începu spune următorul basm, povestindu-l cu său glas poetic și armonios, pe care în deșert mă voi silji rechema în amintirile mele. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
 - b) Într-..... patrulea și..... cincilea ceas..... nopții luna bătea încă pieziș din răsărit asupra cursului Moldovei. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
 - c) Sinan, văzând retragerea românilor, luase inimă și vrea desface și reșchira de tot. În capul rezervei sale, umbla a trece podul și a izbi pe noștri în frunte. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - d) Părintele Ioan căuta să îmblânzească pe băiat cu făgăduieli de da mai târziu pe Smărăndița, de lăsa în locul lui la biserică. (G. Călinescu, *Ion Creangă – viața și opera*.)
 - e) Oameni..... Luminăției sale l-au căutat la munteni, fără..... găsi, spre da plata cuvenită pentru fapte. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
 - f) Dacă tu știai povestea acestei vieți cu care lupt, ... vedea că am cuvinte până chiar să o fi rupt. (M. Eminescu, *Scrisoarea II*.)
 - g) Stai nedumerit și, cel mult dacă-ți este îngăduit să dorești a te afla și tu sub pielea biblică a vreunui profet, spre..... fi și ție dat să pui soarelui mâna în piept, să-l ținut în loc pe ceruri. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - h) Când..... ști voi câte a pățimit, sireaca, din pricina mea, i-ați plânge de milă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - i) luptat luptă deșartă,..... vânat ținută nebună, (S: voi) ... visat zile de aur pe-astă lume de amar. (M. Eminescu, *Epigonii*.)
3. Compune un dialog sau o scurtă narațiune cu părți de dialog, în care să folosești: **verbe la conjunctiv** și **verbe la infinitiv** însoțite de pronumele **-ți, -i, -î**; **verbe la persoana a II-a singular** și **la persoana a II-a plural** a perfectului compus sau a condițional-optativului. Verbele la infinitiv să fie unele cu prepoziție (de, pentru, spre, fără) sau cu locuțiune prepozițională (înainte de, dinainte de), iar altele fără prepoziție (locuțiune prepozițională). Subliniază în mod diferit verbele și pronumele neaccentuate și motivează oral ortografia prin mijloacele de control cunoscute.

III. Construcții cu pronume neaccentuate legate de alte părți de vorbire decât verbul

În situațiile arătate mai jos, **pronumele neaccentuate se pot lega la dreapta unor cuvinte ce aparțin altor părți de vorbire decât verbul, dacă cuvintele respective se termină în vocală**.

(a) Când pronumele se află înaintea verbului determinat a cărui formă (simplă sau compusă) nu permite legarea pronumelui de verb, **pronumele se poate rosti împreună cu cuvântul de la stânga lui: nu-mi convine; pe acesta-l voi lua**. În situații de acest fel pot apărea pronumele **-mi, -ți, -î, -o**. Legarea pronumelui de cuvântul precedent nu este însă obligatorie; în locul pronumelor menționate, pot fi folosite pronume independente corespunzătoare: **îmi, îți, îi, îl, o**, iar dacă verbul (cu formă simplă) începe cu o vocală care permite legarea pronumelui de verb, putem avea trei posibilități de exprimare: **dacă îți amintești; dacă-ți amintești; dacă ți-amintești**.

Cuvintele care apar frecvent însoțite de un pronume enclitic sunt:

- adverbul **nu**: **nu-mi** (**nu-ți**, **nu-i**) trebuie; **nu-l** (**nu-i**, **n-o**¹⁰⁸) vād;
- pronumele **cine**, **care**, **ce** (interogative sau relative) și adverbul **unde** (interogativ sau relativ): **Cine-mi** (**-ți**, **-i**) ajută?; **Pe care-l** (**-o**) vrei?; Știu/ **ce-l** (**ce-l**, **ce-o**) supără; Știu/ **unde-l** (**-i**, **-o**) găsesc;
- conjuncțiile terminate în **ă**, în **e** sau în **i** - **că**, **dacă**, **de**, **și**, **ci** etc.: A zis/**că-l** (**că-i**, **c-o**) așteaptă/ **și-l** (**și-i**, **și-o**) va ajuta; Vine/ **de-mi** (**de-ți**, **de-i**, **de-l**, **de-o**) ajută.

Celelalte părți de vorbire de care se poate lega pronumele neaccentuat așezat înaintea verbului pe care îl determină pot fi:

- substantive, adjective, numerale: **harta-mi** (**-ți**, **-i**) trebuie; (această) **hârtie-i** trebuie; **satu-mi**¹⁰⁹ place; apă **rece-ți** cere; **două-i** dau;
- pronume personale sau nepersonale: **tu-mi** (**tu-i**) ceri; **ea-mi** (**-ți**, **-i**) cere; **mie-mi** (**ție-ți**) cere; **acela-i** place; **toate-l** (**-o**) supără;
- adverbe: **așa-mi** (**-ți**, **-i**) place; **atâta-ți** (**-i**) cer; **acolo-l** așez.

În ce privește **ortografia**, din exemplele date pentru fiecare dintre tipurile de construcții se poate vedea că în majoritatea cazurilor la separarea pronumelui prin liniuță conduce în primul rând faptul că rostirea pronumelui împreună cu cuvântul dinaintea lui nu duce la confuzii cu alte cuvinte sau cu altă formă a cuvântului flexibil de care este legat pronumele.

Grupurile de cuvinte al căror mod de rostire (ca un singur cuvânt) poate duce la **confuzii** (și la a căror scriere se fac, de obicei, **greșeli**) sunt:

- grupurile **ce-l**, **ce-i**, rostite ca și cuvintele **cel**, **cei** (forme ale articolului sau ale pronumelui demonstrativ);
- grupul **că-i**, rostit ca și cuvântul **căi** (formă de plural a substantivului **cale**);
- grupurile alcătuite dintr-un **substantiv feminin nearticulat**, la singular sau la plural, terminat în **e** și pronumele **-i** - (această) **hârtie-i** trebuie, (cu) aceste **vorbe-i** liniști -, grupuri la care rostirea „**hârtiei**”, „**vorbei**” poate duce la **confuzie cu forma articulată de genitiv-dativ singular a substantivului respectiv**.

Pentru înlăturarea confuziilor, un **mijloc de control ușor de aplicat în toate situațiile menționate este posibilitatea de a înlocui pe „l” sau pe „i” final cu pronumele independent corespunzător**: „**cel**” (= **ce îl**) supără; „**cei**” (= **ce îi**) supără; (a zis) „**căi**” (= **că îi**) așteaptă; (această) „**hârtiei**” (= **hârtie îi**) trebuie etc.¹¹⁰

În situațiile de felul „**cel**” („**cei**”) **supără** (va supăra), faptul că după „**cel**” sau „**cei**” urmează un verb la mod personal este, de asemenea, un **indicator al valorii de pronume enclitic a lui „l” sau „i” final, fiindcă articolul sau pronumele demonstrativ cel (cei) nu poate fi urmat de un verb la mod personal**. Verbul determinat de pronumele **-l** sau **-i** poate urma imediat după secvența **ce-l** (**ce-i**), ca în exemplul de mai sus, sau poate fi precedat de unul dintre adverbele **mai**, **cam**, **tot**:

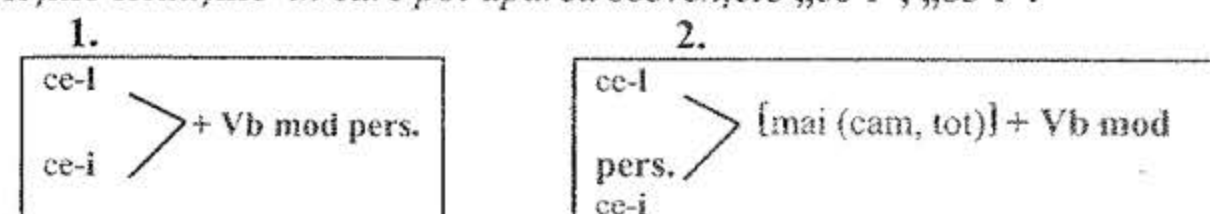
(știu) **ce-i mai trebuie**; (un lucru) **ce-l (ce-i) cam (tot) supără**¹¹¹. Fii atent la construcțiile de acest fel, deoarece **adverbele menționate pot apărea și după articolul (pronumele) demonstrativ cel, cei**:

cel mai bun (mai lăudat, mai de dorit, mai de sus); **cei mai buni** (mai lăudați etc.);

cel (cei) tot atât de bun(i); **cel (cei) cam vorbăreț(i)**.

Observă că înaintea **adverbelor mai, cam, tot** se scrie „**ce-l**”, „**ce-i**” numai atunci când după **adverb** urmează un **verb la mod personal**.

Reține situațiile în care pot apărea secvențele „ce-l”, „ce-i”:

În cazul secvențelor cu un **substantiv feminin terminat în „e”**, la despărțirea, în scris, a pronumelui **-i** poate conduce și analiza substantivului. De exemplu: în construcția **Cu aceste „vorbe-i” liniști**, forma **adjectivului demonstrativ și prepoziția arată că în contextul dat avem un substantiv la acuzativ plural**, nu la dativ sau la genitiv singular, deci trebuie scris: „**Cu aceste vorbe-i liniști**”.

Exerciții

1. Construieste propoziții în care **pronumele** din coloanele de mai jos să fie folosite ca **pronume enclitice** față de cuvântul indicat înaintea fiecărui rând de pronume.

<i>nu</i>	<i>îi, o</i>	<i>o muncitoare</i> ¹¹²	<i>îl, îi</i>
<i>așa</i>	<i>îi, îți</i>	<i>această victorie</i>	<i>îi</i>
<i>atâta</i>	<i>îi, îți</i>	<i>două zile</i>	<i>îți, îi</i>
<i>ea</i>	<i>îl, îi</i>	<i>câteva persoane</i>	<i>îi</i>

Subliniază cu o linie cuvântul de care este legat pronumele și cu două linii pronumele și verbul determinat. În situațiile în care pronumele este legat de un substantiv, notează cazul substantivului.

2. Completează locurile libere cu ceea ce lipsește - **pronumele -l sau -i** ori **litera l sau i** de la sfârșitul cuvântului.

- Aflaseră **ce** ... mai neliniștea pe băiat și **ce** ... sfătuiseră **ce** ... mai bun prieten al său.

¹¹² Substantivele pot fi folosite fără prepoziție sau cu diferite prepoziții.

¹¹¹ Adverbele **mai, cam, tot** pot fi folosite înaintea verbului numai dacă verbul este la un timp cu formă simplă. Dacă verbul are formă compusă, adverbul trece după auxiliar: **ce-l** (**ce-i**) va **mai supăra**.

¹⁰⁸ Adverbul **nu** și cuvintele terminate în **ă** pierd vocala finală când sunt însoțite de pronumele **-o**.

¹⁰⁹ Pentru a se putea lega pronumele de substantiv, se înlătură articolul **l**.

¹¹⁰ Acest mijloc de control îl poți folosi și la scrierea altor cazuri la care ai avea vreo nesiguranță, deoarece (cum s-a arătat mai înainte), în toate situațiile de felul celor de sub (a), **pronumele legat de cuvântul precedent poate fi înlocuit cu pronumele independent corespunzător**.

– Nu știu *ce...* tot spuneau bătrânului *ce...* doi copii, dar înțelegeam după fața lui *că...* plăcea mult să-i asculte.
– Omul îi asigură pe drumeți *că...* va duce pe *că...* mai sigure și atunci *ce...* îngrijorați *că...* va apuca noaptea pe drum se însenină.

– Unele *colege...* aduseră *fetițe...* flori; *altele...* aduseră diferite daruri.

Motivează felul cum ai scris, subliniind cuvintele după care te-ai condus și arătând oral (unde este cazul) posibilitățile de control care nu pot fi indicate prin sublinieri.

3. Construiește câteva fraze după modelul celor de la exercițiul 2, în care să se afle cazurile ce se opun unul altuia în ce privește ortografia: *ce-l/cei; ce-i/cei; că-il/căi; substantiv feminin nearticulat terminat în „e” și urmat de pronumele „-i”/ substantiv feminin la dativ singular cu articolul „i” precedat de „e”*. Motivează ortografia ca la exercițiul 2.

4. Construiește:

– câte două *propoziții interogative* cu adverbul *unde* și cu fiecare dintre pronumele *cine, care, ce* urmat: 1. de pronumele *-l* și 2. de pronumele *-i*;

– fraze în care să se afle situațiile următoare: *conjuncțiile că, fiindcă, și, ci* și pronumele relativ *ce* urmate: 1. de pronumele *-l* și 2. de pronumele *-i*; *conjuncțiile că, dacă* urmate de pronumele *-o*.

Fă sublinierile cerute la exercițiul 1. și dovedește valoarea de pronume a lui *-l* și *-i*, folosind (oral) în locul acestora pronumele independente corespunzătoare.

5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare:

a) Dacă *i-am* spus că *nu-i* pot împlini porunca, *mi-a* răspuns că dacă nu voi face ce *mi-a* poruncit, *nu-mi* va sta capul *unde-mi* stă acum. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)

b) Pitică scoase inelul *ce-l* luase atunci de pe degetul fetei și *-l* arătă împăratului și fetei, *care-l* cunoscuse, și *-l* crezură că el e mântuitorul lor. (Gh. Cătană, *Povești populare din Banat*.)

c) Mă suii pe-un scai, Luna-l văzu și *nu-l* luă,
Cuțitașul îl scăpai. Și soarele-l văzu și *-l* luă.
(Ghicitoare – Bruma).

d) Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Până-n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid... (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)

e) Joacă pumnii și *-l* stropește
Pe obraz, dar dragălașă
Tot *ea-l* zvântă... (G. Goșbuc, *Rada*.)

f) Lia încălecă și șarpele *cel* mare se aruncă în săltate, *de-o* ridică deasupra mărăcinilor... Zgrițtoarea sta în pragul colibei dărăpănate, gârbovă și clănțănind din *cei* doi dinți *ce-i* mai rămăseseră în gură... Nu știa Lia, săraca, *că-i* vindecase șarpele, *mângâind-o* cu limbile lui, toate rănilile și *-o* făcuse nevătămată, ca nici sabie să *n-o* taie, nici focul să *n-o* ardă, dar îi făcuse și sângele rece ca al lui... și *-i* oprise viața în loc. (I. Slavici, *Limir-Împărat*.)

(b) În literatura artistică (mai ales în poezie) *formele de dativ -mi, -ți, -i, -ne, -vă, -le* sunt folosite cu sens posesiv în următoarele situații în care în mod obișnuit se folosesc *adjectivele posesive* sau *genitivul pronumelui personal*:

– pe lângă *substantivul* care denumește obiectul posedat sau pe lângă *adjectiv*, când acesta este plasat înaintea *substantivului*:

*viața-mi*¹¹³ (*-ți, -i, -ne, -vă, -le*¹¹⁴) =
viața mea (*ta, lui sau ei*¹¹⁵, *noastră, voastră, lor*);
fiu-mi (*-ți, -i...*) = *fiul meu* (*tău, lui...*);

lunga-mi (*-ți, -i...*) *viață* = *lunga mea* (*ta, lui...*) *viață*;

mândru-mi (*-ți, -i*) *tiu* = *mândrul meu* (*tău, lui...*) *tiu*;

– pe lângă *prepoziții* sau *locuțiuni prepoziționale* din seria celor care se construiesc cu *genitivul* sau cu *adjective posesive la acuzativ* – *asupra, împotriva, împrejurul, în jurul, în fața* etc.: (au năvălit) *asupra-mi* (*-ți, -i...*) = *asupra mea* (*ta, lui...*); (s-au adunat) *în juru-mi* (*-ți, -i...*) = *în jurul meu* (*tău, lui...*).

Posibilitățile de înlocuire arătate mai sus constituie mijlocul de control pentru ortografia pronumelor la dativ din cele două tipuri de construcții.

Exerciții

1. Transformă construcțiile următoare în construcții cu *dativul posesiv*.

– *sfatul tău* prețios; *prețiosul tău* sfat; *prețioasele tale* sfaturi; *calea lui* lungă; *lunga lui* cale; *lunga lor* cale; *lunga voastră* cale; *vorbele mele* aspre; *asprele mele* vorbe; *vorbele ei* aspre; *asprele ei* vorbe; *ochii tăi* iscoditori; *iscoditorii ai* ochi; *ochii lui* iscoditori; *iscoditorii lui* ochi;

– *împotriva mea*; *împrejurul tău*; *în jurul lui*; *în jurul nostru*; *în preajma ei*.

2. Construiește *propoziții* sau fraze în care *fiecare* dintre pronumele *-l* și *-i* să fie legat:

1. de o *prepoziție* sau o *locuțiune prepozițională*; 2. de un *substantiv feminin la plural*; 3. de un *adjectiv feminin la plural*; 4. de un *substantiv masculin la plural*; 5. de un *adjectiv masculin la plural*. Motivează oral felul cum ai scris, arătând: sensul pronumelui; genul, numărul și cazul substantivului (adjectivului) de care este legat pronumele și dacă substantivul (adjectivul) este sau nu este articulat.

3. Explică oral folosirea liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.

a) O, auzi cum cheam-acuma Craiul *sfatu-i* înțelept! *Împrejuru-ne* s-adună
Ale Curții *mândre* neamuri.
(M. Eminescu, *Povești codrului*.)

b) De auzise Chiajna..., cine poate ști? Destul e că *chipu-i* rămase neclădit, *fruntea-i* tot încrețită, *ochirea-i* tot strașnică, *dinții-i* tot înțeleștați. (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)

c) Departe a rămas în urma noastră Valea Meledicului cu *mândru-i* castel și *strălucitoarele-i* lacuri. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

d) Cu *degetele-i* vântul lovește în ferești,
Se toarce-n *gându-mi* firul duioselor povești,
Și-atuncea *dinainte-mi* prin ceață parcă treci... (M. Eminescu, *Departesunt de tine*...)

e) Zăbind, tu *rănilile-ți* ascunde!
Și-n stele *sufletu-ți* avântă;
Cui te lovește, *nu-i* răspunde.
Tu *du-mă-n* alte lumi seame,
Căci *singura-ți* chemare sfântă
E să *mă-nveselești* pe mine;
Tu ești poet – deci cântă.
(Al. Vlahuță, *Tu ești poet*...)

¹¹³ Când sunt la acuzativ cu *prepoziție* *substantivele feminine* cu singularul nearticulat în *ă* sau în *e* pot fi folosite înaintea *dativului posesiv articulat* sau *nearticulat*: în *viața-ți* sau în *viață-ți*; în *calea-i* sau în *cale-i*.

¹¹⁴ Construcțiile cu pronumele la plural sunt rareori întrebuițate.

¹¹⁵ Având sens posesiv, *pronumele -i* poate fi înlocuit și cu *adjectivul posesiv său* (*săi, sa, sale*).

(c) Pronumele neaccentuate cu funcția de complement al unei interjecții cu sens de imperativ – **na, iată, iacă, uite** – se leagă în vorbire de interjecție, iar în scris se despart prin liniuță:

– Dă-mi sacul (sacii).	– Na-l (na-i).	Na-ți (ție) o floare.
– Dă-mi cartea (cărțile).	– Na-o (na-le).	Na-vă (vouă) flori. ¹¹⁷
– Iată-mă (-te, -l, -o, -ne, -vă, -i, -le) acasă! ¹¹⁶		

De interjecțiile menționate se leagă și pronumele la dativul posesiv – atribut al substantivului următor:

– Na-ți (-vă) sacul (sacii). = Na sacul tău (sacii tăi, sacul vostru, sacii voștri);

– Iată-mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le) prietenii! = Iată prietenii mei (tăi, lui sau ei...);

– Uite-mi (-ți, -i, -ne, -vă, -le) caii! = Uite caii mei (tăi, lui sau ei...).

Fii atent la deosebirea dintre construcțiile „na-i” și „n-ai” (= nu ai) – (tu) n-ai dreptate, n-ai văzut, n-ai vedea – și dintre construcțiile „na-ți” și „n-ați” (= nu ați) – (voi) n-ați văzut, n-ați vedea –, construcții care, din cauza rostirii în același fel („nai”, „nați”), sunt deseori confundate una cu alta.

Exerciții

- Completează locurile libere cu construcția cerută de fiecare context: **na-i** sau **n-ai**; **na-ți** sau **n-ați**. Motivează felul cum ai scris.
 - Știu că tu..... găsit trandafiri..... pe aceștia/..... și câteva garoafe.
 - Nici voi..... luat reviste? – Nu. Dar dacă..... ce să citești..... cartea pe care..... terminat-o.
- Compune un dialog în care să folosești interjecțiile **iată, iacă, na, uite** însoțite de diferite pronume neaccentuate. Caută însă ca pronumele **-i** și **-ți** să fie folosite în mai mare măsură. Motivează oral felul cum ai scris.
- Explică oral folosirea liniutei în situațiile subliniate, apoi scrie textele după dictare.
 - Iată-ne* în sfârșit pe frumoasa vale a Șirului..., cu întinse fânețe *ce-ți* odihnesc ochiul. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Voinicul, frumosul râu... pleacă hăulind de vale. *Iată-l* tolănit într-un larg boschet de plute. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Iată-i*, înșiși vin în frunte *cei* ce-au cârmuit norodul.
.....
Iată-ți gloria de veacuri!..... (G. Goșbuc, *Fragment epic*.)
 - Uite-mi* hainele, ca spuma, *le-am* țesut cu mâna mea. (G. Goșbuc, *Ispita*.)
 - *Na-vă* de cheltuială, ghiavoli ce sunteți! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Om bun, *na-ți* bani în locul grâului... și *lasă-mă* în pace. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.)

¹¹⁶ Interjecțiile **iată, iacă, uite** nu admit pronume la dativ cu funcția de complement al interjecției.

¹¹⁷ În exemplele date sunt cuprinse toate pronumele neaccentuate cu funcția de complement admise de interjecția **na**, adică pronumele de persoana a III-a la acuzativ și pronumele de persoana a II-a la dativ.

g) – Fătul meu, bun tovarăș *fi-ai* ales... Mergi de-acum tot înainte... Numai ține minte sfatul *ce-ți* dau... *Na-ți* acum și pielea asta de urs. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

IV. Două pronume neaccentuate legate între ele prin liniuță

Când un pronume neaccentuat de persoana a III-a la acuzativ este precedat de un pronume neaccentuat la dativ, în situațiile ce vor fi prezentate mai jos cele două pronume se rostesc împreună, iar în scris se despart prin liniuță. Din asocierea pronumelor la acuzativ **-l, -i, -o, -le** cu pronumele neaccentuate la dativ, rezultă următoarele grupuri de două pronume neaccentuate:

(-) mi-l ¹¹⁸	(-) mi-i	(-) mi-o	-mi-le
(-) ți-l	(-) ți-i	(-) ți-o	-ți-le
(-) i-l	(-) i-i	(-) i-o	-i-le
(-) ni-l	(-) ni-i	(-) ne-o	-ni-le
(-) vi-l	(-) vi-i	(-) v-o	-vi-le
(-) li-l	(-) li-i	(-) le-o	-li-le

Observă că înaintea pronumelui **-o** se folosesc formele de dativ plural **ne-, v-, le** (nu: formele **ni-, vi-, li-**, ca înaintea celorlalte pronume la acuzativ). Pronunțarea și scrierea „ni-o”, „vi-o”, „li-o” nu sunt corecte.

(a) Grupurile cu pronumele la acuzativ **-l, -i, -o** apar în vorbire libere, nelegate de verb sau de alt cuvânt, când verbul pe care îl însoțesc este la **indicativ** (la un timp cu formă simplă sau la viitorul cu auxiliarul *voi, vei, va* etc.), la **conjunctiv** sau la **infinitiv** și ele ocupă, față de fiecare dintre aceste forme verbale, același loc ca și un singur pronume neaccentuat:

- (stiloul) **mi-l** dă (mie); (cartea) **ți-o** va da (ție);
- (stiloul) să **ți-l** dea (ție); (cartea) să **i-o** dea (lui);
- (i-am dat stiloul pentru) a **mi-l** repara: (i-am dat cartea cu condiția de) a **mi-o** înapoia (cât mai curând).

Când verbul începe cu „î”, grupurile cu pronumele **-o** se pot lega de verb, înlăturându-se „î” inițial: (cartea) **mi-o-mprumută** (el); să **ți-o-mprumute**.

În construcțiile cu formele verbale menționate pronumele la acuzativ „le” nu se leagă de pronumele la dativ: „Cărțile **ți le** las ție ca să **i le** trimiți (sau: pentru a **i le** trimite) Mariei”. Este deci **incorectă** scrierea „**ți-le**” las, să „**i-le**” trimiți, pentru a „**i-le**” trimite etc.

În ce privește **ortografia** grupurilor de două pronume neaccentuate care apar în vorbire ca un singur cuvânt, fii atent îndeosebi la grupurile **i-l, i-i, mi-i, ți-i, vi-i**, scrise deseori greșit așa cum se rostesc, din cauza confuziei cu alte cuvinte. Pentru evitarea greșelilor, observă sensul pe care îl poate avea, în contextul respectiv, ceea ce se pronunță „il”, „ii”, „mii”, „ții”, „vii”:

¹¹⁸ Liniuța pusă între paranteze arată că grupurile respective apar în unele situații legate, iar în altele, nelegate de cuvântul precedent. Liniuța fără paranteze dinaintea grupurilor din ultima coloană arată că acestea se leagă totdeauna de cuvântul precedent.

Grupuri de două pronume neaccentuate
 – Creionul acesta (sau: pe acesta) i-l dau
 lui (lui Ion) sau ei (Mariei)¹¹⁹.

– Bani
 i-i dă lui (ei).
 mi-i dă mie.
 ți-i dă ție.
 vi-i dă vouă.

Cuvinte cu același corp fonetic¹²⁰

– (aceste)ii – subst. pl. (sg. ie);
 – (două) mii de... – numeral;
 – (tu) ții – verb;
 – (tu) vii – verb; (aceste) vii
 – subst.; (pești) vii – adj.

Separarea corectă a pronumelui „i-“ trebuie observată la toate grupurile din prima coloană a tabelului de la pag. 165, deoarece și în aceste cazuri – mai ales la scrierea grupurilor mi-l, vi-l, li-l – se face adesea greșeala de a considera pe „i-“ drept pronume la acuzativ. Aceste trei grupuri cer atenție deosebită, fiindcă greșelile „m-il“, „v-il“, „l-il“ pot trece ușor neobservate, ele găsind un sprijin în faptul că asociindu-l pe „i-“ cu -l, la stânga lui „il“ apar „m-“, „v-“, „l-“, care ar putea fi socotite pronume neaccentuate. Scrierea corectă a oricăruia dintre grupurile cu pronumele -l se poate realiza ușor, independent de context, ținând seama de faptul că în grupurile de două pronume neaccentuate ordinea pronumelor este fixă (D.-Ac.) și de faptul că în limba română nu există cuvântul „il“.

Exerciții

- Transformă construcțiile subliniate punând verbele la un timp simplu al indicativului sau la viitor (fără a schimba persoana și numărul verbelor date) și motivează felul cum ai scris grupurile de două pronume neaccentuate care au rezultat din transformările făcute.
 – Rucsacul mi l-a împrumutat un coleg, iar bocancii mi i-a dăruit bunicul.
 – Bagajul ți l-am pregătit (vi l-am pregătit) eu, iar banii pentru biletul de drum ți i-am lăsat (vi i-am lăsat) pe masă. Pachetul cu cărți i l-am dat fratelui tău.
 – Bani de care mai aveți nevoie vi i-am trimis chiar astăzi.
 – Cartea cerută ți-am trimis-o (i-a trimis-o, ne-a trimis-o, v-a trimis-o, le-a trimis-o).
- Construiește propoziții independente sau fraze în care să folosești grupurile de două pronume neaccentuate și cuvântul (cuvintele) indicat(e) în dreptul fiecărui grup de pronume.

i-l	pron. îl	ți-i	verbul (tu) ții;
i-i	pron. îi	vi-i	verbul (tu) vii sau să vii;
mi-i	numeralul mii		subst. vii; adj. vii.

Motivează oral ortografia grupurilor de pronume și a pronumelor îl, îi.

¹¹⁹ În textele cu grupuri de două pronume neaccentuate, cuvintele subliniate la fel cu pronumele la acuzativ sau cu pronumele la dativ reprezintă termenii sintactici care conduc la identificarea pronumelor din grupul respectiv și, prin aceasta, la separarea lor prin liniuță.

¹²⁰ În limba română nu există nici un cuvânt cu același corp fonetic ca al grupului de pronume i-l. Greșeala de a scrie „il“ este pricinuită de confuzia cu pronumele îl.

- Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare primele trei texte, iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află un grup de două pronume neaccentuate.

- Scot pașaportul și i-l arăt; căpitanul mi-l ia din mână, se uită la dânsul, il mai întoarce... și îndoind pașaportul pe cute mi-l înapoiază. (Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*.)
- Să-mi faci o plângere și să mi-o aduci... Să pui pe un slujbaş de-aici să ți-o scrie; să-i lipești timbru și să mi-o aduci... (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Bine, moșule, dar cine sunt cei doisprezece berbeci, pe care ți-i trimite împăratul să-i tunzi și de ce ți-a dat foarfecile, și de ce nu le-ai luat, zicând că-i vei tunde și fără foarfeci?
 Atunci moșul le zise: „Cei doisprezece berbeci ce mi-i trimite împăratul sunteți chiar dumneavoastră”. (G. Cătană, *Povești populare din Banat*.)
- Totuși, de nicăieri nu-i venise nici un ajutor însemnat decât secuiei (...) și, pe lângă dânsii, ostași unguri. Pe aceștia i-i lăsase, pe toți, comitele secuilor. (N. Iorga, *Din trecutul nostru*.)
- Auzi, Stane, zise zmeoaica, îți dăm trei perechi de desagi plini cu galbeni...
 Fie! dacă-mi dați trei perechi de desagi plini-plinuți cu galbeni de aur, atunci plec, dar să mi-i și ducă zmeul până la mine acasă. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
- Același vis vă dă ocol,
 Vi-l murmură și vi-l frământă
 Pe-ascuns izvoarele de-argint. (O. Goga, *Așteptare*.)
- Să-mi dai mie s-o arunc în flăcări condica în care ne-ai însemnat datoriile.
 – V-o dau, neică, de ce să nu v-o dau? (Z. Stancu, *Descult*.)

(b) Când verbul determinat de cele două pronume legate între ele este la imperativ sau la gerunziu, grupurile de pronume, cu oricare dintre cele patru forme ale pronumelui la acuzativ (-l, -i, -o, -le), se leagă la dreapta verbului:

– (sacul)	adu-mi-l (tu);	aduceți-mi-l (voi)	aducându-mi-l
– (sacii)	adu-mi-i (tu);	aduceți-mi-i (voi)	aducându-mi-i
– (cartea)	adu-mi-o (tu);	aduceți-mi-o (voi)	aducându-mi-o
– (cărțile)	adu-mi-le (tu);	aduceți-mi-le (voi)	aducându-mi-le

Grupurile de două pronume neaccentuate se leagă și de interjecțiile cu sens de imperativ – iată, iacă, uite, na:

iată-mi-l (-ți-l, -i-l etc.); na-ți-l (-ți-i, -ți-o, -ți-le etc.).

Pentru scrierea corectă a pronumelor din aceste trei tipuri de construcții, ține seama: de sensul fiecărui pronume; de forma verbului la imperativ, care, ca și în construcțiile cu verbul urmat de un singur pronume neaccentuat, trebuie stabilită cu ajutorul subiectului; de forma gerunziului (de sufixul -ându sau -indu); de forma invariabilă a interjecției.

Cele mai multe greșeli se fac la construcțiile cu verbe la imperativ, arătate mai jos, greșelile fiind pricinuite de faptul că pronumele „ți-“ (din grupurile cu acest pronume) este confundat cu terminația „ți“ a verbului la plural și invers. Aceste confuzii duc la două tipuri de greșeli: (1) în construcțiile cu verbul la singular pronumele -ți- este alipit la verb – (tu) „puneți-i“, „puneți-o“, „puneți-le“; (2) în

construcțiile cu **verbul la plural** terminația „-ți” a verbului este separată prin liniuță, fiind confundată cu pronumele -ți- din grupurile de două pronume neaccentuate: (voi) „pune-ți-l”, „pune-ți-i” etc. **Identificarea subiectului** va conduce la scrierea corectă:

- (tu) **pune-ți-l, pune-ți-i, pune-ți-o, pune-ți-le;**
- (voi) **puneți-l, puneți-o, puneți-i, puneți-le.**

Pe lângă asigurarea scrierii corecte pe calea arătată, **ține seama și de faptul că grupurile cu pronumele „-ți-” (ca și pronumele -ți) apar după un verb la persoana a doua singular a imperativului, și niciodată după un verb la persoana a II-a plural.**

Exerciții

1. Transformă construcțiile subliniate punând verbele la imperativ (la persoana a II-a singular pe cele date la singular, la persoana a II-a plural pe cele date la plural). Construcțiile cu verbe la imperativ să fie urmate de subiect.
 - (stiloul) mi-l repară, ți-l repară, i-l repară; **i-l reparăți;**
 - (banii) mi-i depune, ți-i depune, i-i depune; **mi-i depuneți, vi-i depuneți, i-i depuneți;**
 - (merele) ți le culegi, i le culegi, ni le culegi; **i le culegeți, vi le culegeți.**
2. Transformă construcțiile cu verbe la imperativ obținute la exercițiul 1, punând verbele la gerunziu.
3. Transformă construcțiile cu un pronume neaccentuat în construcții cu două pronume neaccentuate, înlocuind substantivul pus între paranteze cu pronumele neaccentuat la acuzativ și schimbând, unde este necesar, forma de plural a pronumelui la dativ cu forma cerută de pronumele la acuzativ.
 - a) ține-mi, ține-ți, ține-i (calul); **țineți-mi, țineți-vă** (cail);
apără-ți, apără-i (copilul); **apărați-i, apărați-ne** (copiii);
ia-ți, ia-i, ia-le (cartea); **luați-vă, luați-le** (cartea).
 - b) arătându-ți, arătându-i, arătându-vă, arătându-le (tabloul);
citindu-i, citindu-ne, citindu-vă, citindu-le (poezia).
 - c) iată-mi, iată-ți, iată-i (copilul); **iați-ți, iați-vă** (copiii);
na-ți, na-vă (sacul); **na-ți, na-vă** (sacii); **na-vă** (cartea).
4. Construiește propoziții independente sau fraze în care verbul *a alege* să fie folosit: 1. la persoana a II-a plural a imperativului, urmat de fiecare dintre pronumele -l, -i, -o, -le; 2. la persoana a II-a singular a imperativului, urmat de fiecare dintre grupurile de pronume -ți-l, -ți-i, -ți-o, -ți-le.
5. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să folosești verbe la imperativ, verbe la gerunziu și interjecții urmate de diferite grupuri de două pronume neaccentuate și verbe la persoana a II-a plural a imperativului urmate de pronumele -l, -i, -o, -le. Subliniază în mod diferit pronumele și cuvintele de care sunt legate și, în cazul construcțiilor cu verbe la imperativ, indică subiectul.
6. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare textele a), b), c), iar din celelalte texte, numai propozițiile în care se află grupuri de două pronume neaccentuate.
 - a) „Eu n-am copii, îi zice muierei, dă-mi mie fetița ta de suflet...” Muierea asta se cam codea. Zic: „Dă-i-o. De ce să nu i-o dai?” Și i-am dat-o. (Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri*.)

- b) – De ce ne iei, măi omule, lacul?
– Îmi trebuie la rațe.
– Lasă-ni-l, că-ți dăm un butoi cu bani.
– Așa? Vi-l las, da să-mi duceți și butoiul acasă. (Vol. *Din folclorul nostru*.)
- c) – Luați-l, pe pușorul ăsta șchiop. Vrea să învețe tăbăcăria. Tăbăciți-l puțin, știți voi cum. (Z. Stancu, *Descult*.)
- d) – Stăi lângă mine să-ți spun un basm. Să ți-l spun pe ăl cu țapul babei și al uncheșului.
– Spune-mi-l. (Z. Stancu, *Descult*.)
- e) Bătrânul Dăvideanu i-a apucat mâna dreaptă strângându-i-o și arătându-i cu fruntea cătră rănit, care deschisese iar pleoapele. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- f) – Iacă cutia asta... Na-ți-o și poartă grijă de ea, că-ți va prinde încă bine. (I. Slavici, *Zâna-Zorilor*.)

Texte pentru lecțiile de recapitulare a problemelor de ortografie

(Analiză și dictare)

- a) – Ți-a vorbit el așa?
– Întocmai, Măria ta... Să zicem că nici Neculai Racoviță, nici ceilalți Racovițești n-au amestec în faptă. Năcăjindu-i, mi-i fac dușmani... Bine este oare a-i zădări și a-i împunge, a-i închide și a-i tăia, fiind boieri de țară, cu atâta neamuri și încuscrii? (M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
- b) Simte totuși că frica îi stăpânește inima și că n-o poate goni, oricât își zice: „Nu mi-e frică!” Sublocotenentul alături pornește să geamă. „L-a lovit”, se gândește Haramu, văzându-l cum îi cade capul în țărână... „l-a zdrobit umărul, sârăcutul!”... Apoi deodată își aduce aminte de otava din luncă și-l apucă o grijă dureroasă să nu fi dat o ploaie să i-o fi stricat... „... la uite ce-mi frământă capul!”... (L. Rebreanu, *Hora morții*.)
- c) Moș Vasile a găsit două șuvițe de cânepă; le-a sucit, le-a împletit, le-a făcut șfichi într-o parte și laț în cealaltă. Lațul l-a trecut în bățul cioplit. Cu biciul astfel întocmit a făcut semn, a fulgerat și-a plesnit...
– Mi-l dai mie?
– Pentru mata l-am făcut; ți-l dau. (M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.)
- d) A doua zi de dimineață i se împlinise lui Făt-Frumos. Baba trebuia să-i dea unul din cai și-apoi să-l lase să plece.
– Pe acesta-l aleg eu, zise Făt-Frumos, arătând la calul cel slab.
– Da cum, Doamne iartă-mă, să slujești tu degeaba? zise baba cea vicleană, cum să nu-ți iei tu dreptul tău? Alege-ți unul din caii ăști frumoși... oricare ar fi, ți-l dau.
– Nu, pe acesta-l voi, zise Făt-Frumos...
Baba... își strânse moara cea hârbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima peștriță.
– Hai, ia-ți-l, zise-n sfârșit. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)

Alte pronume personale

A. La persoana a III-a, în afară de pronumele *el, ea, ei, ele*, se folosesc și pronumele personale: **dânsul, dânsa, dâșii, dâsele**. Aceste pronume reprezintă pentru mulți vorbitori o formă mai politicoasă decât pronumele *el, ea, ei, ele*. Pronumele *dânsul, dânsa* provin din forme mai vechi ale pronumelui personal – **însul, însa, înșii, însele**, care în limba de astăzi s-au păstrat numai în construcții cu prepozițiile *întru, dintru, printru*: **într-însul, dintr-însul, printr-însul, într-înșii, dintr-înșii, printr-înșii, într-înșă, dintr-înșă** etc.

Pronumele *dânsul, dânsa*, fiind articulate, se declină ca și substantivele cu articol hotărât:

N. Ac. sg.	dânsul	dânsa pl.	dâșii	dâsele
D. G.	dânsului	dânsei	dâșilor	
	dânselor			

Aceste pronume îndeplinesc aceleași funcții sintactice ca și celelalte pronume personale. Pronumele cu funcția de **complement obiect direct** este însoțit totdeauna de **pronumele personal neaccentuat la acuzativ**, care îi precizează această funcție, deosebind-o de alte funcții ale pronumelui construit tot cu prepoziția *pe*:

pe dânsul îl cunosc: o cunosc pe dânsa;	compl. obiect direct
s-a apropiat de dânsul.	compl. obiect indirect
	prepozițional

Pronumele la **dativ** cu funcția de **complement obiect indirect** este repetat și *el, în majoritatea cazurilor; prin pronumele personal neaccentuat la dativ: i-am spus dânsului. Pe lângă unele verbe se folosește fără pronumele neaccentuat: m-am adresat dânsului.*

Exerciții

1. Subliniază pronumele *dânsul, dânsa* (la singular, la plural și la toate cazurile) și pronumele *însul, însa*. Pentru pronumele cu funcția de complement sau de atribut, indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Dacă pronumele la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ sunt însoțite de pronumele personale neaccentuate, subliniază-le și pe acestea. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor.

- Și ce dovadă vrei de adevărul zicătoarei că cine se adună se aseamănă? Căci și dânsul avea aceeași fire visătoare, și dânsul avusese în trecut întâmplări triste de care niciodată nu vorbea. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Pană Trăsnea Sfântul*.)
- Încet, încet, el se sui până la cuib, se uită într-însul; ... Când ce să vadă? un ou... lucios, lucios, încât parcă-i era milă să pună mâna pe dânsul... Copiii când văzură oul, săreau de bucurie... Nu știau cum să umble mai binișor cu dânsul... Unul zicea că o să-l coacă în spuză și să mănânce toți dintr-însul...

Muncitorul însă se duse cu oul la târg... Se mira cum de nu-l întreabă și pe dânsul nimenea de oul lui. În cele mai de pe urmă, iacă un neguțator chiabur că vine și la dânsul.¹²¹ (P. Ispirescu, *Cei trei frați împărați*.)

- Așa de bine îi ședea gătită, de parcă era o zână. Sclipeau diamantele de pe dânsa, de luau ochii celor ce se uitau la dânsa. Fiul împăratului... se rotea pe lângă dânsa și se îngâmfa ca un curcan. (P. Ispirescu, *Găinăreasa*.)
 - Scorpia ospătă pe Făt-Frumos și mai și decât Gheonoaia; iară el îi dete și dânsai înapoi capul ce i-l luase cu săgeata. (P. Ispirescu, *Tinerete fără bătrânețe*...)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle: pronumele *dânsa* la dativ și la genitiv singular; pronumele *însul* la plural, precedat de prepozițiile *dintru, întru, printru*.

B. Pronumele de politețe este un pronume personal folosit în locul numelui persoanelor cărora li se cuvine respect. El are forme numai pentru persoanele a II-a și a III-a singular și plural și se declină astfel:

		Singular		Plural
Pers. 2	N. Ac. V.	dumneata	N. Ac. D. G. V.	dumneavoastră
	D. G.	dumitale		
Pers. 3	N. Ac.	dumneasa		
	D. G.	dumisale		
	sau	m. dumnealui	N. Ac. D. G.	dumnealor
	N. Ac. D. G.	f. dumneaei		

Regional, se folosesc și formele **mata, matală**, provenite din formele *dumneata, dumitale*. De la *mata, matală* s-au format diminutivele **mătăluță, mătălică**, care sunt reduse uneori la **tăluță, tălică**.

Pronumele **dumneavoastră**, prin al doilea termen component (*voastră*), are formă de plural. El poate avea însă înțeles de plural sau de singular, după cum vorbitorul se adresează mai multor persoane sau unei singure persoane. Înțelesul de plural sau de singular poate fi indicat de numărul substantivului la vocativ, care însoțește de multe ori pronumele *dumneavoastră*, sau de contextul mai larg, din care se poate vedea cui se adresează vorbitorul.

Formele pronumelor de politețe au rezultat din contopirea substantivului *domnia* (care a suferit modificări fonetice) cu adjectivele posesive *ta (tale), sa (sale)*, *voastră* sau cu pronumele personale la genitiv – *lui, ei, lor*.

În scris, pronumele de politețe se pot prescurta astfel: **d-ta, d-tale, d-sa, d-sale, d-voastră, dvs. sau dv., d-lui, d-ei** (pentru *dumneaei*), **d-lor**.

Construcțiile de bază sunt locuțiuni pronominale. Ele se scriu cu literă mare la începutul primului cuvânt și cu adjectivul posesiv sau pronumele „lui”, „ei”, „lor” nelegat prin liniuță de substantiv, el rostindu-se ca un cuvânt independent: **Domnia ta, Domniei tale, Domnia sa, Domniei sale, Domniei lui** etc. Tot locuțiuni pronominale de politețe sunt și **Măria ta (sa, voastră), Înălțimea ta (sa, voastră), Luminăția ta (sa, voastră), Excelența sa (voastră)** și altele.

¹²¹ – „... să pună mâna pe dânsul”. – Compl. ob. indirect. Nu este posibilă construcția „să pună mâna pe dânsul îl”, deci nu poate fi compl. ob. direct.

Pronumele și locuțiunile pronominale de politețe pot îndeplini aceleași funcții sintactice ca și celelalte pronume personale. Funcția de obiect direct este precizată totdeauna prin pronumele personal neaccentuat la acuzativ: **pe dumneata te cunosc; te cunosc pe dumneata; pe dumneavoastră (pe Domnia voastră) vă cunosc; vă cunosc pe dumneavoastră (pe Domnia voastră) etc.** Funcția de obiect indirect este precizată în majoritatea cazurilor prin pronumele neaccentuat la dativ, iar când acesta nu este exprimat, el poate fi introdus în propoziție: **dumneavoastră (Domniei voastre) vă mulțumesc; vă mulțumesc dumneavoastră (Domniei voastre); (vă) mulțumim dumneavoastră etc.**

Exerciții

1. Subliniază pronumele și locuțiunile pronominale de politețe. Dacă pronumele (locuțiunea pronominală) la acuzativ cu prepoziția *pe* sau la dativ este însoțit(ă) de pronumele personal neaccentuat, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) de politețe. Pentru pronumele de politețe, serie dedesubtlor (în coloana în care le scoți pentru analiză) cum se pot prescurta.
 - a) – Eu pe dumneavoastră, domnule ofițer, vă cunosc din război. Am fost în regimentul 42 infanterie și dumneavoastră erați atașat la regimentul nostru. (M.Sadoveanu, *Noptile de Sânziene*.)
 - b) – Apoi conia nu mișcă fără voia dumneavoastră, boierule! Luca Talabă iar prinse curaj: – Noi pe dumneavoastră vă cunoaștem stăpân și de la dumneavoastră așteptăm mila! (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
 - c) Din cei cinci frați (...), dumnealor doi mai trăiau. De mici, țineau unul la altul (...) se sărutau cu dragoste și se certau cu foc. Acesta era obiceiul dumnealor. (Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*)
 - d) – De unde veniți toți să-mi scoateți în vânzare moșia? Ei bine, domnule, îți spun dumitale (...): nu vând. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
 - e) – Mulțumesc dumitale, că nu m-ai lăsat să plec... Acum te mai rog să-mi spui, nu cumva Sfânta-Lună, fiica dumitale, știe pe unde s-ar afla bărbatul meu? (P.Ispirescu, *Porcul cel fermecat*.)
 - f) – Dumnealui e gata... N-aș înțelege ce mai aștepti... Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru.¹²² (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - g) – ... Mai spun iarăși ceea ce Domnul meu a rostit în cartea sa, că solia Măriei sale este apărarea Domniilor voastre. (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.)
 - h) – D-apoi să avem iertare, Luminarea voastră, că acesta mi-i flăcăul (...) care m-a trimis la Măria voastră. (Ion Creangă, *Povestea porcului*.)
 - i) Asta a fost prima cunoștință cu Sadoveanu... Cu caldă-i generozitate Domnia sa ne-a arătat tuturor începătorilor înțelegere, nelimitată bunăvoință. Zâmbetul domniei sale exprima numai bucurie când auzea un vers bun. (E. Camilar, *Farmecul depărtărilor*.)
2. Compune un dialog sau o scrisoare în care să folosești forme variate ale pronumelui de politețe, scrise prescurtat. Subliniază-le și fă, oral, analiza lor morfologică și sintactică.

¹²² – „Ia-ți pe dumneata ilicul” – Compl. ob. indirect. Nu este posibilă construcția „ia pe dumneata te”, deci nu poate fi compl. ob. direct.

Pronumele personal

Texte pentru lecțiile de recapitulare

1. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor (locuțiunilor pronominale) personale.
 - a) Slab de tot i se părea ciocârliei că mai aude glasul pitpalacei. Înota în valuri străvezii; plutind pe ele dete drumul ciripitului ei gădilor ca al unei grindine de mărgăritare.
Dar raza care i se topise în ochi o chema la ea, în înalt. În cântecul ei, pasărea îi spunea că vine. (Em. Gârleanu, *Mai sus!*)
 - b) Pentru toate câte am dorit să le împlinim nu aveți dumneavoastră dreptul să ne judecați. Iar dacă o faceți, ne va judeca istoria pe toți – și pe noi și pe dumneavoastră – și urmașii dumneavoastră se vor rușina de ceea ce ați făcut. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
 - c) Făt-Frumos o săgetă și îi zbură un cap; când era să-i mai ia un cap, Scorpia se rugă cu lacrimi ca să o ierte, că nu-i face nimic și, ca să-l încredințeze, îi dete înseris cu sângele ei. Scorpia ospătă pe Făt-Frumos (...), iar el îi dete și dânsi înapoi capul ce i-l luase cu săgeata, care se lipi îndată, cum îl puse la loc. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe...*)
 - d) – De, – zise el, – mie nu prea-mi șade bine să umblu cu sacii în spinare; o să plec dacă mi-i duceți voi.
I-au mai făcut-o zmeii și pe asta. (I. Slavici, *Spaima zmeilor*.)
 - e) Toiagul vechi, pe care l-a ciuruit, l-a ros
Și cariul, și custurea, și-l trec de-acum. Ca mine
Vei ispiti la rândul-ți temutele destine.
Urcând și tu sub cerul de fier și chinoros.
Te-așteaptă mohorârea pustiului pietros
Nu șovăi, străbate-o... (Ion Barbu, *Gest*.)
 - f) ...sosi cineva cu o geantă din care scoase un borderou gros bătut la mașină în două exemplare, pe unul încredințându-l anticarului (...), pe celălalt arătându-i-l doar, înainte de a-l vârî din nou în servietă. (Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică*.)
 - g) – Cunoaște-ți prietenii pentru a-i iubi, și dușmanii pentru a-i stăpâni.
– Ești cel mai în măsură de a-ți cunoaște defectele și singurul în măsură de a le îndrepta. (N. Iorga, *Cugetări*.)
2. Serie după dictare textul următor:

Cântecul ce-ades și-l cânt Când te-adorm în fapt de sară, Puiule, e-un cântec sfânt, Vechi și simplu de la țară.	Mama mi-l cânta și ea Și la viersul lui cel dulce, Puiul ei se potolea Și-o lăsa frumos să-l culce.
Azi te-adorm cu dânsul eu, Ieri – el m-adormea pe mine, Și-adormi pe tatăl meu Când-era copil ca tine...	Măine, când voi fi pământ, Nu uita nici tu, – și zi-le, Zi-le doina, cântec sfânt, La copiii tăi, copile! (Șt.O.Iosif, <i>Cântec sfânt</i> .)

B. Pronumele reflexiv

I. Pronumele reflexiv prezintă următoarele particularități morfologice și sintactice:

– Are numai cazurile acuzativ și dativ, iar formele au aceeași persoană și același număr ca și subiectul verbului determinat, pentru că pronumele reflexiv reprezintă aceeași persoană ca și subiectul:

eu	mă	apăr	eu	îmi	aduc
tu	te	aperi	tu	îți	aduci
el (ea)	se (s-)	apără	el (ea)	își (și-)	aduce
noi	ne	apărăm	noi	ne	aducem
voi	vă	apărați	voi	vă	aduceți
ei (ele)	se (s-)	apără	ei (ele)	își (și-)	aduc

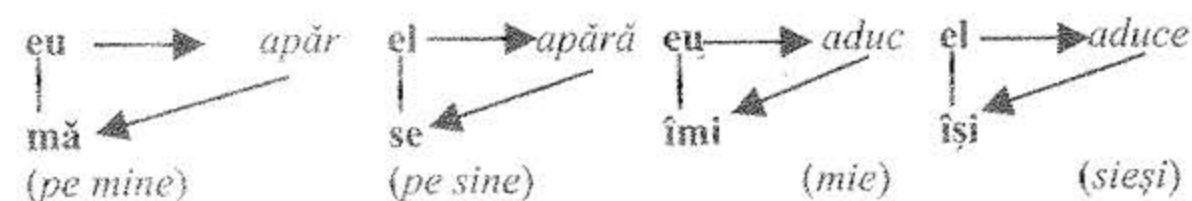
După cum se vede, pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru persoana a III-a – Ac. se, s-; D. își, și- –, nediferențiate după gen și număr, iar la persoanele I și a II-a rolul de pronume reflexiv îl îndeplinesc formele neaccentuate de acuzativ și de dativ ale pronumelui personal.

Formele accentuate ale pronumelui reflexiv propriu-zis sunt:

Ac. (pe) sine; D. sie, sieși

– Pronumele reflexiv la acuzativ are funcția de complement obiect direct, iar pronumele la dativ are funcția de complement obiect indirect. Pronumele reflexiv neaccentuat (ca și pronumele personal neaccentuat) poate fi folosit singur sau însoțit de pronumele accentuat: *mă apăr pe mine, te aperi pe tine, se apără pe sine etc.; îmi aduc mie, îți aduci ție, își aduce sie (sieși) etc.* În locul pronumelor *pe sine, sie, sieși*, se folosesc deseori formele accentuate ale pronumelui personal: *se apără pe el (pe ea, pe ei, pe ele); își aduce lui (ei); își aduc lor.*

– Având funcția de obiect direct sau de obiect indirect și reprezentând aceeași persoană ca și subiectul, pronumele reflexiv neaccentuat arată că acțiunea exprimată de verbul determinat se răsfârâge asupra subiectului:

Exerciții

1. Subliniază cu două linii pronumele reflexive și cu o linie pronumele neaccentuate de persoana I și a II-a fără valoare reflexivă. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor reflexive. Explică oral după ce te-ai condus pentru a identifica valoarea de pronume reflexiv a pronumelor de persoana I și a II-a.

a) N-a plâns./ ci a stat așa cu capul în palmele aspre./ Vedea poteca de atâtea ori bătută./ și pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru.../ Il vedea/ și se auzea acolo, departe, pe sine/ cum îl îmbunătă./ „Stai, mă Batore, sărace!”/ (L. Agârbiceanu, Fefelega.)

- M-am prins argat codrului./ Și păzesc codrul.../ Așa m-am îndepărtat de oameni./ mi-am pus obrăzar aspru ca perii de lup, spre a nu bănuî nimeni/ că dincolo de perii de lup plânge/ și sângeră o inimă./ (E. Camilar, Clopote în amurg.)
- Vă veți îmbrăca la fel ca târgoveții...! Ba, dumneata...! îmbracă-te țărănește/ și amesteca-ți-vă prin mulțime./ (Camil Petrescu, Un om între oameni.)
- Vrabie gospodină, tu te simți fericită/ că ți-ai asigurat un apartament/ și că ai cumpărat lemne pentru iarnă./ Tu o să stai la cald, ascunsă după coșul bucătăriei./ (T. Arghezi, Acasă la noi.)
- Feciorul de împărat vedea/ și simțea toate;/ dar leac sieși nu-și știa găsi./ (Al. Odobescu, Pseudo-kineghetikos.)
- La o spărtură a zăgazului, lângă sat, și-a făcut un turc moară.../ Au spart rumânii zăgazu./ (Z. Stancu, Desculț.)
- Meseria are timpuri de chin, chinul învățului și apoi... al perfecționării./... Alege-ți însă meseria./ ca să-ți placă/... și ține-te strâns legat de meserie, neademenit de nimic./ (T. Arghezi, Urciorul de lut.)
- ...Ce-avem noi cu rușii și cu italienii?.../ Spune-mi tu/ că eu degeaba mă întreb./ Ce ne-au făcut/ și ce le-am făcut?/ Și cu toate astea, ne măcelărim de atâtea luni de zile.../ Alții, cel puțin, știu/ că se sleiesc pentru ceva, alte neamuri.../ Dar noi¹²³?/ (L. Rebreanu, Catastrofa.)
- Văd/ că ești voinică, fata mea./ și bine ai făcut/ de ți-ai luat calul ăsta.../ Am bună nădejde/ să isprăvești cu bine slujba/ cu care te-ai însărcinat de bunăvoie./ Numai să nu ieși din cuvântul calului/ ce ți-ai ales./ Să ne vedem sărătoși!/ (P. Ispirescu, Ileana-Sâmbziana.)
- Ce-aș face eu/ să fiu acolo, cu mitralierele mele?/ În loc de răspuns, își zise iar, mai prăpădit:
– Bine/ că nu sunt acolo!
Așipi spre ziuă/ și se visă în Transilvania, spre Năsăud¹²⁴.../ (L. Rebreanu, Catastrofa.)

2. Construiește propoziții sau fraze în care verbele date să fie însoțite de fiecare dintre pronumele din dreapta verbului și în care pronumele să fie folosit: 1. cu valoare de pronume personal; 2. cu valoare de pronume reflexiv.

a lăuda	mă (m-), te(-), ne(-), vă (v-);
a procura	îmi (mi-), îți (ți-), ne(-), vă (v-) ¹²⁵ .

Explică oral în ce constă deosebirea dintre cele două valori ale pronumelui respectiv.

II. Pronumele sine construit cu diferite prepoziții îndeplinește de obicei următoarele funcții sintactice:

- compl. obiect indirect prepozițional: *vorbește despre sine; luptă cu sine;*
- compl. circumstanțial de loc: *l-a pus lângă sine;*

¹²³ – „Alții... se sleiesc pentru ceva.” – Compl. ob. direct: se sleiesc (se istovesc) pe ei.

¹²⁴ „... se visă în Transilvania.” – Compl. ob. direct: se visă pe sine (pe el).

¹²⁵ Liniuța sau pronumele cu liniuță dintre paranteze înseamnă folosirea pronumelui ori nelegat (mă, te etc.), ori legat de verbul pe care îl determină.

– atribut prepozițional: iubirea de sine; încrederea în sine.

Exercițiu

Subliniază pronumele reflexive și indică prin săgeată verbul sau substantivul determinat. Fă analiza morfologică și sintactică a tuturor pronumelor reflexive.

- Popa Tone deslușea în sine, acum, poruncitoarea nevoie sufletească/ să nu meargă singur la Cladova./ (G. Galaction, *De la noi, la Cladova*.)
- Lauda de sine nu miroase a bine. (Proverb.)
- Apoi, la rândul lui, Voinic ia caii de aramă/ dă la ficcare frate câte unul/ și pentru sine iarăși ține unul./ (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)
- Cine nu se pune pe sine jertfă.../ nu-i vrednic/ să ție în stăpânirea sa noroadale./ (M.Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
- Tocmai se gătea Mihai-Vodă a se apăra împotriva năvălirii/ cu care îl amenința vizirul Ferhat-Pașa.../ Împăratul însuși îi scrisese/ să se ferească de ispita turcilor.../ Mihai găsi în inima sa curagiul rar d-a jertfi mărirea și neatârarea sa, dragostea de sine... pentru un mare interes al omenirii.../ Adunând țara, își aleseră cu toții sfat de folos acestei nevoi./ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- Apropie-te, vere Cozmuță!.../ După ce au purces.../ moș Petrea i-a făcut loc lângă sine lui Cozmuță./ (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

III. În unele construcții, pronumele reflexive neaccentuate la dativ (reflexive propriu-zise sau personale cu valoare reflexivă) determină un substantiv, au sens posesiv și funcția de atribut pronominal:

Niculăiță și-a băgat banii în chimir, își înjugă boii și plecă. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună*.)

– Și... vii la oraș să-ți vezi feciorul? (Z. Stancu, *Dulăii*.)

Pronumele reflexiv *-și* determină substantivul *banii*, având sensul (banii) *săi* și

arată că subiectul (Niculăiță) este posesorul obiectului *banii* (Niculăiță și-a băgat banii *săi* în chimir).

Pronumele reflexiv *își* determină substantivul *boii* și arată că subiectul

(Niculăiță) este posesorul obiectului *boii* (Niculăiță și-a înjugat *boii săi*).

În textul al doilea, pronumele cu valoare reflexivă *-ți* determină substantivul *feciorul*, are sens posesiv – (feciorul) *tău* – și arată că subiectul (tu) este posesorul

obiectului *feciorul* (tu să-ți vezi *feciorul tău*).

Specificul pronumelor reflexive cu sens posesiv constă în faptul că ele determină un substantiv care denumește obiectul posedat de subiect.

Uneori sensul de dativ posesiv al pronumelui este precizat în text: pentru pronumele reflexive propriu-zise, prin adjectivul posesiv *său* (*săi*, *sa*, *sale*) sau prin pronumele de persoana a III-a, la genitiv – *lui* (*ei*, *lor*) –, iar pronumele

personale folosite ca reflexive, prin adjectivele posesive corespunzătoare persoanei subiectului: *meu* (*mea*, *mei*, *mele*), *tău* (*ta*, *tăi*, *tale*) etc. Pronumele la dativul posesiv de persoana a II-a și a III-a pot fi însoțite și de genitivul pronumelui de politețe.

Niculăiță își înjugă boii *săi* (*lui*). Oamenii își înjugă boii *lor*.

Vezi-ți de treaba *ta* (*dumitale*). Își cere dreptul *său* (*dumisale*) etc.

Când sensul pronumelui neaccentuat la dativ nu este precizat în text, valoarea lui de dativ posesiv (deci și funcția de atribut al substantivului din construcția dată) se poate dovedi prin posibilitatea de a preciza sensul de dativ posesiv în felul arătat mai sus.

Exerciții

- Subliniază cu o linie pronumele reflexive la dativ cu sens posesiv. Dacă în text se află un adjectiv posesiv sau un pronume personal la genitiv care precizează sensul posesiv al pronumelui reflexiv, subliniază (tot cu o linie) și aceste părți de vorbire. Serie propozițiile în care nu se află o astfel de precizare a sensului posesiv și verifică acest sens prin adăugarea adjectivului posesiv sau a pronumelui personal, după indicațiile date mai sus. Subliniază cu două linii pronumele reflexive la dativ, fără sens posesiv. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor pentru care s-a cerut sublinierea.

- Unul caută-n oglindă de-și buclează al său păr.
Altul caută în lume și în vreme adevăr. (M.Eminescu, *Scrisoarea I*.)
- (Graurii) după ce în luna lui iunie și-au clocit ouăle lor cenușii, se adună de petrec în stoluri. (Al.Odobescu, *Pseudo-kinighetikos*.)
- Vezi-ți de treabă...! Muncim cu toții aici ca să trăim cum e bine, să nu zică lumea că alerg după ea din cauza pământului...
– Așa zice lumea! spuse tatăl... uitându-se o clipă neclintit la feciorul său.
– Dar nu e vorba numai de lume! continuă fata după ce tatăl își termină uitătura sa. (Marin Preda, *Moromeții*.)
- V-ați pierdut mințile și umblați după potcoave de cai morți, în loc să vă vedeți de treburi ca oamenii cumsecade... Eu nu v-am mințit niciodată și nici nu v-am ademenit... Băgați-vă mințile în cap, potoliți-vă, că numai așa puteți trăi! (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- Fiecare om e liber să-și vândă averea lui. Grâul și secara sunt averea boierilor și a arendașilor. Adică de ce nu și-ar vinde dumnealor bucatele în străinătate...? Ce, nu sunt liberi?... Pentru muncă v-ați primit după lege plata. Ce-a rămas în hambarele și în magaziiile boierilor... e avutul lor, așa că, după lege, îl pot vinde cui vor. Și străinii, cum vă spusei, dau preț bun. Voi nu vă vindeți vitele și pământul cui vreți?
– ... De plăcere ne vindem vitele și pământul¹²⁶? (Z.Stancu, *Dulăii*.)
- Să faci bine, domnișoară, să-ți vezi de rânduicile tale de fată mare, să-ți bați și să-ți scuturi perinile și lăicerele de zestre, căci în cășlegile ce vin am de gând să te mărit. Vitoria își trase iar broboada pe gură și rămase neguroasă¹²⁷. (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)

- Construiește propoziții în care pronumele *îmi*, *îți*, *își*, *ne*, *vă* să fie folosite: 1. ca pronume reflexive cu funcția de obiect indirect; 2. ca pronume reflexive cu funcția de atribut (pronume la dativul posesiv). Subliniază pronumele și verbul sau substantivul

¹²⁶ – „... v-ați primit... plata” (voastră); „vă vindeți vitele (voastre) și pământul” (vostru); „ne vindem vitele (noastre) și pământul (nostru)”. – Dativ posesiv.

¹²⁷ – „să-ți bați și să-ți scuturi perinile (tale) și lăicerele (tale)”; „Vitoria își trase iar broboada (sa)”. – Dativ posesiv.

determinat și motivează valoarea de pronume reflexiv și cele două funcții sintactice prin mijloacele de control recomandate.

Ortografia pronumelor reflexive neaccentuate

A. Pronumele la acuzativ

– Pronumele se așază înaintea unui verb care începe cu **î**, **a** sau **o** se poate rosti separat de verb sau împreună cu verbul. Când se leagă de un verb care începe cu **î**, pronumele păstrează pe **e**, iar verbul pierde vocala **î**: *se-mbracă, se-ngrijește* etc. Dacă verbul începe cu **a** sau cu **o**, pronumele pierde pe **e**: *s-adăposteste, s-oprește* etc.

– Când determină un verb la perfectul compus sau la modul condițional-optativ, pronumele „se”, redus la **s-**, se leagă obligatoriu de auxiliar: (el) *s-a apărât, ei s-au apărât* (el sau ei) *s-ar apăra*¹²⁸. Acestea sunt singurele situații în care „s” din ceea ce se pronunță „sa”, „sau”, „sar” reprezintă pronumele reflexiv **s-**. Scrierea corectă (separarea prin liniuță a pronumelui de auxiliar) se rezolvă cu ușurință (ca și în cazul construcțiilor cu pronume personale neaccentuate legate de auxiliarul perfectului compus sau al condițional-optativului) prin delimitarea formei verbale cu ajutorul subiectului.

În cazul cuvintelor **sa** (adjectiv sau pronume posesiv), **sau** (conjuncție), **sar** (verb), care pot fi confundate cu construcțiile **s-a**, **s-au**, **s-ar**, pentru evitarea confuziilor, fii atent la sensul cuvântului respectiv, la cuvântul (cuvintele) învecinat(e) care conduc la observarea sensului: în contextul *cartea sa*, „sa” are sensul lui sau ei; în *mama sau tata, vesel sau trist, citește sau scrie* etc., „sau” are sensul ori; în *eu (ei) sar*, „sar” arată o acțiune a subiectului eu (ei).

– Când verbul determinat este la gerunziu, pronumele se se leagă obligatoriu la dreapta verbului: *apărându-se, privindu-se*. Construcțiile de acest fel, pronunțându-se ca un singur cuvânt (ca o formă verbală terminată în „use”), sunt deseori confundate cu persoana a III-a singular a verbelor la perfectul simplu sau la mai mult ca perfect, la care terminația „se” este precedată de „u”: (el) *aduse, conduse, dăduse, văzuse* etc.

Pentru a nu face greșeala arătată, ține seama de sufixul gerunziului – „ându” sau „indu” (terminat în „u” când verbul este însoțit de un pronume neaccentuat) – și, de faptul că gerunziul este un mod nepersonal (nepredicativ).

Reține modelul ortografic de mai jos, care precizează aceste condiții:

Vb (f. nepers.): ...ându (indu)-se

¹²⁸ Pronumele **s-** se leagă obligatoriu și de auxiliarul unor forme ale viitorului: *s-o adăposti* (= se va adăposti), *s-or adăposti* (= se vor adăposti).

Exerciții

1. Transformă construcțiile *se laudă, se îmbracă, se împodobește* punând verbele: la persoana a III-a singular și la persoana a III-a plural a perfectului compus; la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ. Subliniază în mod diferit verbul și pronumele reflexiv și indică subiectul prin pronumele *el* (*ei*).
2. Construiește câte două propoziții sau fraze cu fiecare dintre situațiile de ortografie indicate la 1, 2, 3, 4: 1. pronumele **s-** urmat de verb la persoana a III-a singular a perfectului compus și adjectivul posesiv **sa**; 2. pronumele **s-** urmat de verb la persoana a III-a plural a perfectului compus și conjuncția **sau**; 3. pronumele **s-** urmat de verb la persoana a III-a singular sau plural a modului condițional-optativ și verbul **sar**; 4. verb la gerunziu urmat de pronumele **-se** și verb la persoana a III-a singular terminat în „use”. Motivează oral situațiile de ortografie care se opun una alteia.
3. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile sau frazele în care se află cuvintele subliniate.
 - a) D-l D. Anghel... *s-a* ridicat astăzi mult mai sus decât începuturile sale sfioase... În cartea *sa* de astăzi, „În grădină”, sunt flori pe care nu le privești numai în treacăt, ci vrei să le ai lângă tine. (N. Iorga, *Un poet al florilor: D-l D. Anghel*.)
 - b) Multe râuri *s-aruncă* din strâmtorile Carpaților..., nici unul însă nu deschide o vale mai fermecătoare ca Bistrița Moldovei... *Se-nalță* codrii *s-o* privească, *sprintene-i sar* pâraiele în cale... (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - c) Dacă cineva *s-ar* apropia de lizieră, după ce *i-ar* parcurge aproape toate laturile... *s-ar* găsi apoi în fața a numeroase alei din pietriș mărunț. (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.)
 - d) Și deasupra tuturor va vorbi vrun mititel, Nu *slăvindu-te* pe tine..., *lustruindu-se* pe el. (M. Eminescu, *Scrisoarea I*.)
 - e) Dincoace de Lido, în regiunea lagunelor, era... o mare ca un lac...; un lac viu, în neîncetată mișcare, *înnoindu-se, înprospătându-se, curățindu-se*, fiind ca pâlparea unei flăcări sau ca palpațiile trupului omenesc. (N. Iorga, *Locuri străine*.)
 - f) Nourii... *s-au* scuturat cu grăbire... Cei din poiană *s-au* adăpostit sub streșina luncii... Au descălecat, *s-au* apropiat de foc. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - g) Soarele trecuse de mult de amiază, însă nu pierduse nimic din strălucire și căldură... Primarul se ridică alene de la masă... Ceilalți se răsuciră... întorcându-se spre muzicanți... Turcii îi urară viață lungă și fericită lui Urpat. Selim Reșit le mulțumi *ploconindu-se*. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)

B. Pronumele la dativ

– Pronumele își are la început – ca și pronumele personale **îmi**, **îți**, **îl**, **îi** – vocala de sprijin „i”. Este deci *greșit* să se scrie „î-și”.

– Pronumele și se poate lega în vorbire de cuvântul următor sau de cuvântul dinaintea lui în aceleași condiții ca și pronumele personale neaccentuate la dativ.

Se leagă la stânga verbelor cu formă simplă care încep cu **a**, **o** sau **î**, la stânga auxiliarului perfectului compus și al modului condițional-optativ:

și-aduce, și-oprește, și-ncepe; și-a adus, și-au adus, și-ar aduce.

În lipsa acestor condiții, pronumele și aflat înaintea verbului se poate lega de diferite alte cuvinte dinaintea lui:

Nu-și face datoria; Ce-și propune?; Unde-și pune lucrurile?

A zis/ **că-și** cunoaște/ **și-și** prețuiește oamenii; Ea-și zise etc.

Pronumele **și** se leagă la dreapta verbului la **gerunziu**: **aducându-și**.

Când însoțește un verb la **conjunctiv** sau la **infinitiv**, pronumele **-și** se intercalează între elementele prin care se exprimă modul respectiv:

să-și aducă; (începu) **a-și aduce**; (de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de) **a-și aduce**.

– Ca și pronumele personale neaccentuate la dativ, pronumele **-și** formează împreună cu pronumele la acuzativ **-l, -i, -o** grupuri de două pronume care apar în vorbire asemenea unor cuvinte independente atunci când însoțesc un verb la indicativ, la conjunctiv sau la infinitiv – **și-l (și-i, și-o)** aduce, **să și-l aducă**, (pentru) **a și-l aduce** etc. –, iar când însoțesc un verb la **gerunziu** se leagă de verb: **aducându-și-l, aducându-și-i, aducându-și-o**. După verbul la gerunziu, pronumele **-și-** se poate asocia și cu pronumele la acuzativ **-le**: **aducându-și-le**.

Observă că, în majoritatea cazurilor, rostirea pronumelui **și-** (**-și**) împreună cu cuvântul învecinat nu dă loc la confuzii cu alte cuvinte, deci ortografia poate fi respectată fără greutăți. Situațiile care duc la confuzii sunt **construcțiile cu gerunziul și cele cu infinitivul**.

Construcția cu verb la **gerunziu**, apărând în vorbire ca o formă verbală terminată în „uși” – „aducânduși” –, este deseori confundată cu persoana a II-a singular a verbelor la perfectul simplu, la care terminația „și” este precedată de „u”: (tu) **dăduși, făcuși** etc. Confuzia poate fi evitată observând că **înaintea lui „și” se află o formă verbală nepersonală (nepredicativă) terminată în „ându” sau în „indu”, lucru precizat în următorul model ortografic:**

Vb (f. nepers.): ...ându (indu)-și

Indicația „f. nepers.” (= formă nepersonală) înlătură confuzia cu o formă verbală la persoana a II-a singular de felul celor de mai sus, fiindcă nu este posibilă o construcție de felul: **tu „aducânduși”**.

În cazul construcțiilor cu verbe la **infinitiv**, scrierea **a-și** (**aduce, pregăti** etc.) prezintă dificultăți pricinuite de următoarele asemănări cu verbul la **persoana I singular a modului condițional-optativ**: secvența **a-și** se pronunță la fel cu auxiliarul **aș**, iar după auxiliar urmează (ca și după **a-și**) un verb cu formă de infinitiv (modul condițional-optativ construindu-se cu infinitivul): (eu) **aș aduce (pregăti** etc.). Scrierea corectă – **a-și** – se poate rezolva însă folosind procedeul recomandat pentru scrierea construcțiilor cu infinitivul însoțit de un pronume personal neaccentuat: transformarea construcției cu verbul la infinitiv în construcție cu verbul la conjunctiv, fapt care conduce la observarea valorii de pronume reflexiv a lui **-și** (legat în vorbire de **a**): (începu) „**ași**” aduce (laude) – (începu) **să-și aducă** (laude). Reține acest mijloc de control, redus la formula:

a-și Vb ⇒ să-și Vb

Când construcția infinitivală este precedată de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională – de, fără, pentru, spre, înainte de, dinainte de etc. – prepoziția

(locuțiunea prepozițională) poate conduce singură la scrierea **a-și** (nu: **aș**), deoarece condițional-optativul, fiind un mod personal, nu poate fi precedat de prepoziție.

La separarea prin liniuță a pronumelui **-și** din construcțiile infinitivale sau din cele gerunziale ajută și modalitățile de precizare a funcției de obiect indirect sau de atribut a pronumelui reflexiv neaccentuat la dativ, prezentate la I., pag. 192 și la III., pag. 194-195.

Exerciții

1. Construiește propoziții sau fraze în care construcțiile de mai jos să fie folosite corespunzător situației în care pronumele reflexiv se rostește împreună cu cuvântul subliniat din vecinătatea sa: *își alesese*; *nu își cunoaște*; *și își propuse*; *cine își permite*; *ce își dorește*; *dacă își repetă*; *să își aleagă*.
2. Transformă construcțiile din primul grup în construcții gerunziale și pe cele din al doilea grup în construcții infinitivale.
– *și-a cumpărat cărți*; *și-a recitat lucrarea*; *își alege o floare*;
– *începu să-și scrie amintirile*; *încercă să-și facă un plan*; *încercă să-și convingă colegii*.
3. Construiește propoziții sau fraze în care să se afle: două verbe la gerunziu însoțite de pronumele **-și**; patru verbe la infinitiv însoțite de pronumele **-și** (un verb să fie fără prepoziție, iar celelalte, cu prepoziție sau locuțiune prepozițională).
4. Construiește propoziții sau fraze în care grupurile de pronume **și-l, și-i, și-o** să însoțească verbe la indicativ cu formă simplă și verbe la conjunctiv sau la infinitiv; propoziții în care grupurile de pronume **și-l, și-i, și-o, și-le** să însoțească verbe la gerunziu.
5. Explică oral folosirea liniuței sau lipsa liniuței în situațiile subliniate, apoi scrie după dictare propozițiile în care se află pronume reflexive neaccentuate legate prin liniuță de cuvântul alăturat.
 - a) Părintele Daniil Milieș deschise ușa... *Își* desfăcu brațele *și-și* flutură barba pe deasupra pântecelui. (M.Sadoveanu, Baltagul.)
 - b) Atuncea, *apropiindu-se*, *și-a* pus mâna în creștet *și și-a* mănânat broboada neagră pe ceafă. *Aducându-și* după asta degetele ca niște gheare asupra frunții, a părut că vrea *să-și* smulgă ochii (...) *S-a* dărmănat în genunchi; *și-a* răzimat fruntea de marginea sicriului. (M.Sadoveanu, Baltagul.)
 - c) – Dacă *aș* fi la țară, zise (...) Zoica, *scofându-și* pălăria *și netezindu-și* părul, *aș* face un foc de vreascuri și *aș* sta afară până dimineața. (Em. Bucuța, Capra-neagră.)
 - d) Când fiecare om va fi chemat *a-și* da sângele numai pentru ce crede, lumea va avea numai viteji. (N. Iorga, Cugetări.)
 - e) Ajutorul bănesc (...), *scutindu-l* de nevoia de a munci spre *a-și* câștiga existența, îi dase puțința de *a-și* cultiva talentul la vioară și de *a-și* împodobi mintea cu cunoștințe frumoase. (I.Al.Brătescu-Voinești, În lumea dreptății.)
 - f) Căci și trupșorul lui, pe care *și-l* vedea (gândăcelul) pentru întâia oară, scânteia ... Se uită în jos *și-l* prinse amețeala. (Em. Gârleanu, Gândăcelul.)
 - g) În mijlocul tumultului și gloanțelor (...), Nicu *nu-și* pierduse cumpătul. Din fericire (...), generalul căzu. Nicu, care văsură primejdia și care ridicase de pe jos chipiul divizionarului, *punându-și-l* în cap, luă comanda. (Al. Macedonski, Nicu Dereanu.)
 - h) Ea-și acopere cu mâna fața roșă de sfială,
Ochii-n lacrimi *și-i* ascunde într-un păr ca de peteală
(M. Eminescu, Călin – File din poveste).

- i) „Fii bun și ia dumneata de colo de pe birou macheta (...)”, îl rugă el (pe Chirilă) desfășurând salopeta, punându-și-o în față ca unul ce și-ar proba la vedere o haină. (Const. Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică*.)

Opozițiile: a-i/ai; a-ți/ați; a-și/ași

(Schemă recapitulativă)

a-i, a-ți, a-și	[infinitivul	[- cu prepoziție sau locuțiune prepozițională: <i>de</i> (fără <i>pentru, spre, înainte de; dinainte de</i> etc.) a-i (a-ți, a-și) <i>aduce</i> ;
Marca infinitivului				- fără prepoziție (locuțiune prepozițională): <i>începu</i>
a+pron. -i, -ți, -și				a-i (a-ți, a-și) <i>aduce</i> .
ai		auxiliare ale	[- perfectului compus: <i>tu ai adus; voi ați adus;</i>
ați				- condițional-optativului: <i>tu ai aduce; voi ați aduce</i> .
aș				- condițional-optativului: <i>eu aș aduce</i> .
		auxiliar al		

Mijloace de control pentru ortografia construcțiilor cu verbe la infinitiv (1) și a construcțiilor cu verbe la gerunziu (2) însoțite de pronume neaccentuate care pot duce la confuzii:

1.		2.
a	$\begin{bmatrix} -i \\ -\text{ți} \\ -\text{și} \end{bmatrix}$	Vb \Rightarrow să $\begin{bmatrix} -i \\ -\text{ți} \\ -\text{și} \end{bmatrix}$
		Vb (f. nepers.) $\begin{bmatrix} \dots \text{ându} \\ \dots \text{indu} \end{bmatrix}$ $\begin{bmatrix} -i \\ -\text{ți} \\ -\text{și} \end{bmatrix}$

Exerciții

- Completează locurile libere (pe cele fără paranteze) cu cuvintele **a-l, a-i, a-ți, a-și, sau al, ai, ați, aș**. Înainte de a face completările, citește cu atenție textele pentru a vedea la ce persoană și număr trebuie să pui pronumele neaccentuate sau auxiliarul formei verbale. Motivează ortografia prin mijloacele de control cunoscute.
 - Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se înspăimânta de acest mare nume... banului Mihai. Vru să-l piardă cu orice chip, și neîndrăznind... prizoni pe față, trimise ucigași spre...prinde și... aduce la București sau ... ucide prin taină. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - Atunci, în acele cărți ... arătat leșilor că ești gata ... sluji (...). De-atunci, Măria ta împăcându-te cu Stambulul...stricat prietenia cu leșii. (M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
 - (...) în sfârșit, se silește bietul creștin din răspuțeri ... face (pe țărani) să înțeleagă care sunt roadele binefăcătoare ale Unirii (...).

- Ei, oameni buni, cred că acum... priceput! (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.)
- d) Doamne, soțule, stăpâne! Nu mă mai pot opri! Într-un glas cu țara-ntreagă, vin...ura și...dori O domnie fericită. Ba încă...mai vrea ca mâine. Tu să tragi într-o cunună toate țările române. (B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*.)
- e) Bătrânul luga continuă...păstra locuința în care s-a născut. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
- f) Dacă te uiți la viețuitoarele care vin după plante, le vezi că sunt mâinate de grija de... pune ouăle într-un loc prielnic învierii lor. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.)
2. Construieste câte o propoziție: cu fiecare dintre pronumele **-l, -i, -ți, -și** în relație cu un verb la infinitiv; cu fiecare dintre pronumele **-i, -ți, -și, -se** în relație cu un verb la gerunziu.

Ortografia pronumelor neaccentuate – personale și reflexive

(Schemă recapitulativă)

- Pronume libere, cu vocala de sprijin „i”: îl, îi, îmi, îți, își			
	<i>Singular</i>		<i>Plural</i>
- Pronume proclitice:	Ac. m-, te-l, s-		s-
	D. mi-, ți-, î-, și-	ne-, v-, le-	și-
- Pronume enclitice:	Ac. -mă, -te, -l, -o, -se		-se
	D. -mi, -ți, -i, -și	-ne, -vă, -le	-și

I. Pronume legate de verb

a. Proclitice legate de verbe cu forme	simple	m- (te-, s-, l-, mi-, ți- etc.) <i>oprește</i>				
	compuse	perf. compuse	m-ai, v-ați, v-a,	l-ai, l-ați, l-a	i-ai, i-ați, i-a, s-a i-au, s-au	oprit
		cond.-optativ	v-aș, v-ar,	l-aș, l-ar,	i-aș i-ar, s-ar	opri
b. Enclitice	imperativ <i>oprește-ți, oprește-i (-mă, -te, -l etc)</i>					
1. legate de verbe la	opriți-vă, opriți-i (-l, -o, -le etc).					
	gerunziu	<i>oprindu-ți, oprindu-i, oprindu-și, oprindu-se (mă, -te, -l etc.)</i>				
2. intercalate:	conjunctiv: <i>să-l, să-i, s-o, să-mi, să-ți, să-și, oprească</i>					
legate de <i>să</i> (a), marcă a modului	infinitiv: <i>a-l, a-i, a-mi, a-ți, a-și opri</i>					

II. Pronume legate de alte părți de vorbire

- adverbe: **nu-l, nu-i, n-o, nu-mi, nu-ți, nu-și; unde-l, unde-i** etc.
- conjuncții: **că-l, că-i, c-o, că-mi, că-ți, că-și; și-l, și-i, și-o** etc.
- pronume interogative (relative): **cine-l, cine-i, cine-și, etc.; care-l, care-i, care-o, etc; ce-l, ce-i, ce-mi, ce-ți, etc.**

- alte pronume: *acesta-l, acesta-i, acesta-mi* etc.; *ea-l, ea-i, ea-și* etc.
- substantive, adjective, numere: *calu-mi, (-ți); frumosu-mi (-ți, -i) cal; două-mi (-ți, -i) trebuie*
- interjecții: *na-l, na-i, na-o, na-le, na-ți, ție; iată-mă (-te, -l etc.)*
- prepoziții (loc. prep.): *asupra-mi (-ți, -i etc.); în juru-mi (-i, -și etc.)*

Texte pentru lecțiile de recapitulare a ortografiei pronumelor neaccentuate – personale și reflexive

Analiză (oral) și dictare

- Și sosind neguțătorul la Efes, pe ceilalți robi cu dobândă *i-a* vândut și *i-au* mai rămas grămăticul, cântărețul și Esop. Și *i-a* zis oarecine să treacă în ostrovul Samos, căci acolo cu mari prețuri *iși* va vinde sclavii; și sosind neguțătorul în Samos, pe grămătic și pe cântăreț *i-a* îmbrăcat în haine noi, iar pe Esop, fiindcă nicidecum *nu-l* putea împodobi, *îmbrăcându-l* cu haină de sac, *l-a* pus în mijlocul celor doi, ca să se mire de el cei *ce-l* vor vedea. (*Esopia* – carte populară.)
- ...Păcat că *v-a* fost frică și pân-acum, că puternic *n-a* fost (Jumătate-Om) niciodată. Numai spaima voastră *l-a* făcut așa. Din slăbiciunea voastră *și-a* făcut puterica. *V-ați* speriat de el că e o pocitanie, și în loc să vă uniți și *să-l* răpuneți, *v-ați* supus ca niște nevolnici; de frică *i-ați* plătit dări, tremurați numai *auzindu-i* numele. *Ați* încercat careva să vă măsurați cu el? (V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.)
- Măria ta, pe niște oameni ca aceștia *îi* poți ierta. Au îndrăznit *a-și* închipui că aceste cărți sunt mincinoase și că ele vin... de la domnie, ca *să-i* miște pe dânsii și *să-i* facă vinovați ... De cum *te-ai* întors iar în țară, se tem de mânia Măriei tale. Știu că *i-ai* urât de când *s-au* sculat cu Hâncu. (M. Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
- Îndărătnicul vizir, fără *a-și* pierde cumpătul izbutește *a-și* întocmi oștile în rânduială... Sinan muștra pe ostașii ce fugeau ..., silind în tot chipul *a-i* pune în rânduială și *a-i* întoarce la bătaie. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- Ei, atuncia să te învăț eu care-i cea mai bună mâncare de raci, domnule. După *ce-i* speli bine, *îi* pui la foc în oală, de vii... Dar mai înainte de *a-i* spăla și *a-i* pune în oală, le rupi aripioara din mijloc din coadă... Așa că după ce *i-ai* azvârlit în oală, pui peste ei numai un păhărel de vin amestecat cu apă. *Ai* știut *a-i* prinde, *ai* știut *a-i* fierbe, *ai* știut a pisa usturoiul și *a-l* adăoga cu zeamă de-a lor sărată; apoi acumă *îți* mai rămâne ... să *mai* poți face o mămăligă bună. (M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.)
- *Vă-ntreb* ce căutați aici, în împărăția mea?
– Nu e împărăția ta... *Cată-ți* de drum și *lasă-ne* să ducem pruncul acasă...
– Pruncul *ți-l* las, dar nu *ți-o* las pe Dumitrana! răcnii zmeul și trage paloșul, repezindu-l în omul acela semet, care îndrăznise să se măsoare cu el. (V. Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.)
- Mama-Ciumei *iși* încrunță sprâncenele, apoi *prefăcându-și* glasul a părere de rău, zise:
– *Mi-ar* fi rușine de moarte să plătesc astfel credința cu care *m-ai* slujit. *Lasă-l* la pustia *să-l* aibă, *și-ți* ia unul dintre iști zdraveni și voinici.
– *Ți-am* spus că dintre iști armăsari nu pot *să-mi* iau. Dacă vrei să *mi-l* dai pe cel slab, *dă-mi-l*... (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)
- ...*înălțându-și* creștetu-n cer..., mândrul uriaș (Ceahlăul) farmecă râul cu puterea măreției lui, *și-l* face *să-și* uite drumul... De pe la nămiezi ne poartă Bistrița pe sub

poalele lui, *rotindu-se* în loc, *scuturându-și* platoșa-i strălucitoare, aci suspinând din adânc, aci *privindu-l* lung, *strigându-l*, dând freanăt pădurilor cu *glasu-i* de valuri. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

- Într-o dimineață Ali se bucură... binefăcătorul nu sosise. „Să știi că *m-a* lăsat în pace”. Și bucuros ieși în ogradă... *să-și* dreagă gardul. În fața lui stătea, rânjind, binefăcătorul. „Așa-i că dacă *nu-ți* salvam mâna, n-aveai cu ce ciopli azi?”... Dar lui Ali *îi* năvăli sângele în cap, apucă barda cu mâna stângă și strigă binefăcătorului: – „Dreapta *mi-ai* salvat-o?” – „Dreapta!” răspunse binefăcătorul. „*Na-ți-o* și *lasă-mă!*” tipă Ali și, *punându-și* mâna dreaptă pe trunchi, cu stânga *și-o* reteză dintr-o lovitură de la cot, apoi... aruncă mâna tăiată binefăcătorului în față. (Em. Gârleanu, *Recunoștința*.)
- În aceste zile când vedea cum... se ridică în *juru-i* poporul *împresurându-l* c-o dragoste *care-i* mângâia pribegia, Potcoavă simțise nevoia să se închine puterii pământului, tovarășilor de restriște *ai* lui vodă Ion. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

C. Pronumele și adjectivul pronominal de întărire

Pronumele de întărire are rolul de a întări, de a pune în evidență persoana la care se referă:

– Du-te de mori pentru binele moșiei dumitale, cum *ziceai însuși*. (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.)

Față de pronumele *tu*, care arată numai persoana și numărul, pronumele *însuși* exprimă, în plus, ideea de întărire; el având sensul *chiar tu* sau *tu singur*.

Formele pronumelui de întărire sunt alcătuite din vechiul pronume *însu* (*însă*), din care s-a format și pronumele *dânsul* (*dânsa*), și formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal sau reflexiv – *mi, ți, și, ne, vă, le*: *însu-mi, însu-ți, însu-și, înșine, înșivă, înșiși; însă-mi, însă-ți, însă-și, însene* etc.

Pronumele de întărire se folosea frecvent în limba mai veche. În limba actuală, în locul pronumelui de întărire, folosit foarte rar, apar construcțiile cu adverbul *chiar* – *chiar eu, chiar tu* etc. – sau cu adjectivul *singur(ă)*: *eu singur(ă) tu singur(ă), el (ea) singur(ă)* etc.

Formele pronumelui de întărire se folosesc ca adjective pronominale de întărire pe lângă un substantiv sau un pronume și au funcția de atribuit adjectival:

Și cea dintâi școlăriță a fost *însăși Smărăndița* popii. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

...*însuși* împăratul cu sfetnicii săi... grozav s-au spăriet. (Ion Creangă, *Povestea porcului*.)

Sărmanii mei desagi! *Ei înșiși* erau flămânzi și costelivi. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)

Exemplele arată că adjectivul de întărire poate sta după termenul determinat sau înaintea acestuia.

Când determină un substantiv comun, adjectivul de întărire așezat după substantiv sau înaintea substantivului cere substantiv articulat:

vecinul însuși, însuși vecinul; vecina însăși, însăși vecina.

Acordul adjectivului de întărire cu substantivul sau cu pronumele determinat se face prin elementul de bază (**însu-**). Acesta are, pentru toate cazurile: la masculin singular, forma **însu-**; la masculin plural, forma **înși-**; la feminin plural, forma **înse-**. Formă de **dativ-genitiv** are numai la feminin singular.

			m. sg.				m. pl.	f. pl.
eu,	pe mine	mie	însuși;	noi,	pe noi	nouă	înșine;	însene,
tu,	pe tine	ție	însuși;	voi,	pe voi	vouă	înșivă;	însevă,
el,	pe el	lui	însuși	ei,	pe ei	lor	înșiși;	
	pe sine			ele,	pe ele	lor		înseși, însele.
f. sg. N.			eu, pe mine	însămi	D.	mie	însemi	
Ac.			tu, pe tine	însăși		ție	înseși	
			ea, pe ea (pe sine)	însăși	D. G.	ei (Marici)	înseși	

La analiza **cazului** adjectivului de întărire ține seama de cazul pronumelui sau al substantivului determinat, nu de pronumele neaccentuat la dativ din alcătuirea adjectivului de întărire. Adjectivul de întărire este la **dativ** numai dacă pronumele sau substantivul determinat este la **dativ**: (m-am adresat) **ție însuși**, **vouă înșivă**, **vecinului (lui) însuși**, **vecinei (ei) înseși** etc.

Adjectivul de întărire care determină un substantiv neutru are la singular formă de **masculin**, iar la plural formă de **feminin**; grupul (grupului) **însuși**; grupurile (grupurilor) **înseși**.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele de întărire. Indică substantivul sau pronumele determinat de adjectivul de întărire și analizează morfologic și sintactic pronumele și adjectivele de întărire.

- Când n-ai de-acum să mai privești
Pe cel frumos/ cum însuși ești,
De dragul cui să mai trăiești,
Tu, soare sfânt? (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger*.)
- Ești însuși/ ce păstrezi în suflet din oamenii/ pe care i-ai cunoscut. (N. Iorga, *Cugetări*.)
- Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
- Auzind feciorul împăratului toate astea, hotărî să se ducă el însuși/ să o ceară de la tatăl ei. (Vol. *Din folclorul nostru*.)
- Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă-ngână cântul unei dulci evlavii. (M. Eminescu, *Sonet*.)
- ...libertatea gustată de mic copil este viața însăși. (B. Șt. Delavrancea, *Bursierul*.)
- Cifrele înseși [cu care unii autori obișnuiesc/ să-și subdateze lucrările] sunt de multe ori fanteziste. (Perpessicius, *Jurnal de lector*.)
- Schimbându-ți fără temei părerea asupra altora, ajungi să nu mai ai nici o părere despre tine însuși. (N. Iorga, *Cugetări*.)
- În fiecare din ei a murit un erou neștiutor de sine însuși. (Camil Petrescu, *Bălcescu*.)
- Decât aceasta nu se află altă fiară ... mai bănuitoare și mai cu spaimă de moartea ei înseși. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

k) Și însuși ție-un zeu îți pari/

Când râzi/ de ce se tem mai rău

Dușmanii tăi cei tari. (G. Goșbuc, *Decebal către popor*.)

l) La 16, trupele erau înaintea Târgoviștei,/ pe care Sinan o părăsise lăsând numai cete răzlețe și pe comandant.../ ca să zădărnicească urmărirea armatei înseși. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.)

Acordul adjectivului pronominal de întărire

I. Acordul adjectivului de întărire în gen, în număr și în caz cu substantivul determinat sau cu substantivul înlocuit de pronumele determinat, făcându-se prin primul element component al adjectivului, se observă greu și, ca urmare, de cele mai multe ori este neglijat. Se spune (greșit): *Maria „însuși“; băiatul „însăși“; fetele „însăși“ sau „însuși“; Mariei (vecinei ei) „însăși“ sau „însuși“; în loc de Mariei (vecinei, ei) „înseși“; copiilor „însuși“ sau „însăși“ etc.*

Fii deci atent la **genul** și **numărul** substantivului determinat sau al substantivului la care se referă pronumele determinat de adjectivul de întărire, iar dacă adjectivul de întărire determină un substantiv feminin la singular sau un pronume feminin la singular, ține seama și de **cazul** substantivului sau al pronumelui determinat, deoarece, cum s-a arătat la prezentarea formelor adjectivului de întărire, acesta are la feminin singular formă de dativ și genitiv diferită de aceea de nominativ-acuzativ:

– M-a primit *Maria (ea) înșăși*. Cu *Maria (cu ea) înșăși* am vorbit.

– Vina este a *Mariei (a ei) înseși*. I-am explicat *Mariei (ei) înseși*.

– *Mario*, cartea îți trebuie *ție înseși*? – *Mie însemi* îmi trebuie.

Observă, de asemenea, situațiile în care pronumele la plural determinat de adjectivul de întărire se referă la două sau mai multe substantive la singular:

– *Ion și Mihai, ei înșiși* au venit; *cu ei înșiși* am vorbit; *lor înșiși* le-am spus.

– *Ioane și Mihai, voi înșivă* ați fost de părerea lui. *Vouă înșivă* v-a convenit propunerea lui.

– *Maria și Ileana, ele înseși (însele)* mi-au spus. – *Mario și Ileana, vouă însevă* v-am spus.

Exerciții

I. Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de genul și numărul substantivelor sau al pronumelor date. Subliniază din adjectivul de întărire elementul component acorat cu substantivul sau cu pronumele.

– *bunicul*; *bunicii*; *bunica*; *bunicile*; *discuția*
discuțiile;

..... *planul*; *planurile*

– *bunicul și tata, ei*; *bunica și mama, ele*; (*bunicul și tatăl tău*)
noi; (*bunica și mama ta*) *noi*

– *Meritul este al lui*; *al ei*; *al băieților*; *al fetelor* *al*
mamei; *al profesoarei*

– *Mă adresez ție*; *vecinei*; *ție*; *prietenă*; *vouă*; *prietene*; *vouă*
.....; *prieteni*.

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *copil, oaspete, codru, femeie, conversație, fluviu* să fie însoțite de adjective de întărire. Substantivele *masculine* să fie la *nominativ* sau la *acuzativ* la singular și la plural, iar cele *feminine* și *neutre*, la *dativ* sau la *genitiv singular* și la *nominativ plural*. Subliniază cu o linie substantivul și adjectivul de întărire și cu două linii elementul component acordat cu substantivul.

II. Când pronumele (determinat) la plural înlocuiește substantive sau pronume, unul (unele) masculin(e), iar altul (alte) feminin(e), adjectivul de întărire ia forma de masculin plural:

cu **(Ion)** și Maria, noi **înșine**;
Ioane și Mario, voi **înșivă**;

Ion și Maria, ei **înșiși**;
băieților și fetelor, lor **înșiși**.

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de regula de mai sus:
Tata și mama, ei..... Colegi și colege, pe voi.....
(Andrei și Ana) noi..... Colegi și colege, vouă.....
Andrei și Ana, vouă..... Vecinilor și vecinelor, lor
- Construiește propoziții în care pronumele *pe voi, vouă, lor*, urmate de adjective de întărire, să se afle în situații de felul celor de la exercițiul anterior.
- Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog, în care să folosești adjective de întărire pe lângă substantive de genuri diferite, la singular și la plural, și la cazuri diferite și pe lângă pronume personale variate în ce privește persoana, numărul și cazul. Procedează, în privința sublinierilor, ca la celelalte exerciții.

D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv

1. Pronumele posesiv *înlocuiește numele posesorului unui obiect, este precedat de articolul posesiv și are forme care arată persoana și numărul pronumelui (al posesorului) și dau indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.*

De exemplu: în textul *Ion (Maria) a strâns cărțile și pe ale sale le-a pus deoparte*, pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)*, substantiv care arată pe *posesorul obiectelor* denumite de substantivul *cărțile*. Elementul prin care pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)* este *sa-*; acesta arată că *pronumele posesiv* este la *persoana a III-a, numărul singular (ale sale are sensul ale lui sau ale ei)*. Prin forma articolului posesiv - *ale* - și prin elementul final „*le*” din forma pronumelui *sale* (elemente acordate în gen și în număr cu substantivul „*cărțile*”), pronumele *ale sale* se referă la *substantivul care denumește obiectele posedate*, arătând că acesta este de *genul feminin* și la *numărul plural*. Datorită acordului, putem ști genul și numărul substantivului care arată obiectul (obiectele) posedat(e), chiar dacă pronumele ar fi spus izolat. Dacă articolul ar avea forma *ai* și pronumele, forma *săi*, am ști că pronumele *ai săi* se referă la un *substantiv masculin la numărul plural*.

Pronumele posesiv are următoarele forme:

Obiectul posedat	Singular			Plural	
	<i>Persoana și numărul pronumelui posesiv</i>				
	1	2	3	1	2
sg. m. (copilul)	al meu	al tău	al său	al nostru	al vostru
f. (casa)	a mea	a ta	a sa	a noastră	a voastră
pl. m. (copiii)	ai mei	ai tăi	ai săi	ai noștri	ai voștri
f. (casele)	ale mele	ale tale	ale sale	ale noastre	ale voastre

Pronumele posesiv *nu are formă proprie la persoana a III-a plural*. Pentru a arăta mai mulți posesori, se folosește *pronumele personal de persoana a III-a plural: al (a, ai, ale) lor*.

La analiza morfologică a *formelor de singular ale pronumelui posesiv precedate de articolul ai și a celor precedate de articolul ale* se face *greșeala de a le considera pronume la numărul plural*. Deci **fii atent la forma de singular a elementului pronominal: ai mei, ai tăi, ai săi; ale mele, ale tale, ale sale**.

Cazurile nominativ și acuzativ ale pronumelui posesiv se exprimă prin formele din tabelul de mai sus. La acuzativ pronumele este însoțit totdeauna de prepoziție. Pronumele la nominativ poate avea funcția sintactică de subiect sau de nume predicativ, iar pronumele la acuzativ poate fi complement, atribut prepozițional, nume predicativ.

N.	Ai noștri fugeau spre pădure/ să scape de încercuire. (Marin Preda, <i>Îndrăzneala</i>)	subiect - cine fugeau?
	- Pământul este al nostru, / că noi îl muncim. / (L. Rebreanu, <i>Răscoala</i>)	nume predicativ - al cui este pământul (S)?
Ac.	...când se crăpa de ziuă, izbîră turcii pe ai noștri. / (N. Bălcescu, <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i>)	compl. obiect direct - pe cine izbîră?
	Ne apropiem de ai noștri.	compl. ob. indirect prepozițional - de cine ne apropiem?
	Mihai se întoarce la ai săi plin de trofee... / (N. Bălcescu, <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i>)	compl. circ. de loc - unde se întoarce?
	...un copil de urias a găsit într-o vale un sat de ale noastre. / (Al. Vlahuță, <i>România pitorească</i>)	atribut prepozițional - ce fel de sat?
	Scrisoarea este de la ai noștri.	nume predicativ - de la cine este scrisoarea?

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive, indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

- a) Ai mei pierduți sunt, pașă, toți!
O, mîntuie-i de vrei, că poți! (G. Coșbuc, *El-Zorab*.)

2. Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *copil, oaspete, codru, femeie, conversație, fluviu* să fie însoțite de adjective de întărire. Substantivele *masculine* să fie la *nominativ* sau la *acuzativ* la singular și la plural, iar cele *feminine* și *neutre*, la *dativ* sau la *genitiv singular* și la *nominativ plural*. Subliniază cu o linie substantivul și adjectivul de întărire și cu două linii elementul component acordat cu substantivul.

II. Când *pronumele (determinat) la plural înlocuiește substantive sau pronume, unul (unele) masculin(e), iar altul (alte) feminin(e), adjectivul de întărire ia forma de masculin plural:*

cu **(Ion)** și Maria, noi **înșine**;
Ioane și Mario, voi **înșivă**;

Ion și Maria, ei **înșiși**;
băieților și fetelor, lor **înșiși**.

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivele de întărire, ținând seama de regula de mai sus:
Tata și mama, ei.....
(Andrei și Ana) noi.....
Andrei și Ano, vouă.....
- Construiește propoziții în care pronumele *pe voi, vouă, lor*, urmate de adjective de întărire, să se afle în situații de felul celor de la exercițiul anterior.
- Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog, în care să folosești adjective de întărire pe lângă substantive de genuri diferite, la singular și la plural, și la cazuri diferite și pe lângă pronume personale variate în ce privește persoana, numărul și cazul. Procedează, în privința sublinierilor, ca la celelalte exerciții.

D. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv

1. Pronumele posesiv înlocuiește **numele posesorului unui obiect**, este precedat de **articolul posesiv** și are **forme care arată persoana și numărul pronumelui (al posesorului)** și dau **indicații despre genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat**.

De exemplu: în textul *Ion (Maria) a strâns cărțile și pe ale sale le-a pus deoparte*, pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)*, substantiv care arată pe *posesorul obiectelor* denumite de substantivul *cărțile*. Elementul prin care pronumele *ale sale* se referă la substantivul *Ion (Maria)* este *sa-*; acesta arată că *pronumele posesiv* este la *persoana a III-a, numărul singular (ale sale are sensul ale lui sau ale ei)*. Prin *forma articolului posesiv - ale -* și prin *elementul final „le”* din *forma pronumelui sale* (elemente acordate în gen și în număr cu substantivul „cărțile”), pronumele *ale sale* se referă la *substantivul care denumește obiectele posedate*, arătând că acesta este de *genul feminin și la numărul plural*. Datorită acordului, putem ști genul și numărul substantivului care arată obiectul (obiectele) posedat(e), chiar dacă pronumele ar fi spus izolat. Dacă articolul ar avea forma *ai* și pronumele, forma *săi*, am ști că pronumele *ai săi* se referă la un *substantiv masculin la numărul plural*.

Pronumele posesiv are următoarele **forme**:

Obiectul posedat	Singular			Plural	
	<i>Persoana și numărul pronumelui posesiv</i>				
	1	2	3	1	2
sg. m. (copilul)	al meu	al tău	al său	al nostru	al vostru
f. (casa)	a mea	a ta	a sa	a noastră	a voastră
pl. m. (copiii)	ai mei	ai tăi	ai săi	ai noștri	ai voștri
f. (casele)	ale mele	ale tale	ale sale	ale noastre	ale voastre

Pronumele posesiv *nu are formă proprie la persoana a III-a plural*. Pentru a arăta mai mulți posesori, se folosește *pronumele personal de persoana a III-a plural: al (a, ai, ale) lor*.

La analiza morfologică a *formelor de singular ale pronumelui posesiv precedate de articolul ai și a celor precedate de articolul ale* se face *greșeala de a le considera pronume la numărul plural*. Deci **fii atent la forma de singular a elementului pronominal: ai mei, ai tăi, ai săi; ale mele, ale tale, ale sale**.

Cazurile nominativ și acuzativ ale pronumelui posesiv se exprimă prin formele din tabelul de mai sus. La acuzativ pronumele este însoțit totdeauna de prepoziție. Pronumele la nominativ poate avea funcția sintactică de subiect sau de nume predicativ, iar pronumele la acuzativ poate fi complement, atribut prepozițional, nume predicativ.

N.	Ai noștri fugeau spre pădure/ să scape de încercuire. (Marin Preda, <i>Îndrăzneala</i>)	subiect - cine fugeau?
	- Pământul este al nostru, / că noi îl muncim. / (L. Rebreanu, <i>Răscoala</i>)	nume predicativ - al cui este pământul (S)?
Ac.	...când se crăpa de ziuă, / izbîră turcii pe ai noștri. / (N. Bălcescu, <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i>)	compl. obiect direct - pe cine izbîră?
	Ne apropiem de ai noștri.	compl. ob. indirect prepozițional - de cine ne apropiem?
	Mihai se întoarce la ai săi plin de trofee... / (N. Bălcescu, <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i>)	compl. circ. de loc - unde se întoarce?
	...un copil de uriaș a găsit într-o vale un sat de ale noastre. / (Al. Vlahuță, <i>România pitorească</i>)	atribut prepozițional - ce fel de sat?
	Scrisoarea este de la ai noștri.	nume predicativ - de la cine este scrisoarea?

Exercițiu

Subliniază pronumele posesive, indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor posesive.

- a) Ai mei pierduți sunt, pașă, toți!
O, mîntuie-i de vrei, că poți! (G. Coșbuc, *El-Zorab*.)

- b) ... (Basta) dovedi primejdia/ la care s-ar expune armia lor/ de s-ar ispiti a trece pârâul spre a izbi pe ai noştri. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- c) Când s-a făcut sară/ domnul s-a găsit cu ai săi, mai împuţinaţi. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- d) Ai noştri se pregăteau a apăra...acea strâmtoare,/ care era cheia ţării lor/... El (Hassan-Paşa) merse...într-un crâng spinos,/de unde d-abia a doua zi îndrăzni/ să iasă la ai săi. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- e) Fără îndoială/ că Ioniţa nu privea lumea cu ochi ca ai noştri. (M. Sadoveanu, *Ţi-aduci aminte, Teofile...*)
- f) – Eu aş împărţi, cucoane, dacă aş avea ce, dar n-am!
– Cum n-ai, băiete?...Dar casă n-ai/ şi petecul de pământ [pe care-i casa] nu-i al tău? (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- g) – Măi, oameni buni, eu nu sunt boier/ sunt om de-ai voştri...
– Dacă eşti de-ai noştri/ de ce ne iei dobânzi mari/ când ne dai pe datorie mărfuri? (Z. Stancu, *Descult*.)

II. Cazurile dativ şi genitiv se exprimă prin articolul posesiv, care capătă forma alor, urmat de formele pronumelui care arată mai multe obiecte posedate: alor mei, alor tăi, alor săi, alor noştri, alor voştri:

D. Le-am spus alor mei.	compl. obiect indirect – cui am spus?
G. A ascultat sfatul alor săi.	atribut genitival – al cui sfat?
A năvălit asupra alor noştri.	compl. obiect indirect – asupra cui a năvălit?

Pentru exprimarea sensului de dativ se foloseşte de obicei acuzativul cu prepoziţia *la*: *Le-a spus la ai mei (la ai tăi etc.) – cui a spus?*

Exerciţiu

Subliniază pronumele posesive. Indică prin săgeată cuvintele determinate şi fă analiza morfologică şi sintactică a pronomelor posesive.

- a) Sinan, văzând aceasta, spre a da curagiu la ai săi, ia ofensiva şi trece podul... Satârghi-Mahomet-Paşa, trăgându-se înapoi,... dete cel dintâi semnalul nerânduielii şi toată armia musulmană se întoarse în respă spre baltă... În zadar ienicerii se ţin semeţi împotriva alor noştri, ... căci celelalte cete spăimântate...îi târăsc şi pe dâşii înapoi...
...El (Sinan) sta şi se mira de îndrăzneala alor noştri¹²⁹... (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- b) El găsi de cuviinţă să spuie şi alor săi ceea ce era să se întâmple fiului lor. (P. Ispirescu, *Basmele şi legende românilor*.)

III. Formele pronumelui posesiv se folosesc şi ca adjective pronominale posesive.

¹²⁹ – „se ţin semeţi împotriva alor noştri”. – Pron. posesiv la genitiv cu prepoziţie; compl. ob. indirect prepoziţional (împotriva cui se ţin?).

Adjectivul posesiv determină *substantivul care denumeşte obiectul (obiectele) posedat(e)* şi, ca orice adjectiv, *se acordă cu substantivul determinat*:

N. – Fratele meu a venit.	adj. posesiv, m., sg. N.
Ac. cu prietenii săi .	adj. posesiv, m., pl., Ac.
D. – Am dăruit prietenei mele un stilou.	adj. posesiv, f., sg., D.
G. – Acesta este stiloul prietenei mele .	adj. posesiv, f., sg. G.

Adjectivul posesiv poate determina şi un *substantiv la cazul vocativ*:

– *Fătul meu*, bun tovarăş şi-ai ales (I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*).

Să nu confunzi adjectivul posesiv cu un pronume la genitiv. Adjectivul posesiv este la cazul genitiv **numai când substantivul determinat este la genitiv** (vezi substantivul şi adjectivul din propoziţia a treia).

Adjectivele posesive au la dativ-genitiv **forme deosebite de ale nominativului şi acuzativului numai când determină un substantiv feminin la numărul singular**:

sg. N. Ac. prietena mea ta sa noastră voastră;

D. G. prietenei mele tale sale noastre voastre.

Formele feminine de dativ-genitiv singular sunt identice cu formele feminine de plural: N. Ac. D. G. pl. prietenele (prietenelor) mele, tale, sale, noastre, voastre. Aceleaşi forme însoţesc şi substantivele neutre la plural: caietele (caietelor) mele, tale etc.

Când **substantivul feminin la dativ sau la genitiv singular este nearticulat**, adjectivul posesiv primeşte articolul posesiv *a*, acordat în gen şi în număr cu substantivul determinat, spre deosebire de construcţiile cu substantive feminine nearticulate, la plural, în care adjectivul posesiv primeşte articolul *ale* (cu formă de feminin plural): (unei, altei, acestei) case **a mele** (a tale, a sale, a noastre, a voastre); unor (altor, acestor) case **ale mele** (ale tale, ale sale etc.).

La masculin, atât la singular, cât şi la plural, adjectivele posesive au o singură formă pentru toate cazurile: sg. fratele (fratelui) meu, tău, său, nostru, vostru; pl. fraţii (fraţilor) mei, tăi, săi, noştri, voştri.

Adjectivul posesiv poate fi plasat după substantiv sau înaintea substantivului şi în ambele situaţii poate fi însoţit sau nu de articolul posesiv:

– prietenul tău; un prieten al tău; prietenul acela al tău;

– prima sa operă, numeroşii săi prieteni; al său glas, a sa privire (inversiuni specifice poeziei).

Locul obişnuit al adjectivului posesiv este după substantivul determinat. În această situaţie adjectivul posesiv aşezat imediat după substantiv cere substantiv *articulat* când adjectivul posesiv **nu este însoţit de articolul al (a, ai, ale)** – prietenul meu, prietenii mei –, şi, substantiv *nearticulat*, când adjectivul posesiv este însoţit de articolul *al (a, ai, ale)*: (un, alt) prieten al meu, (unii, alţi) prieteni ai mei.

Adjectivul posesiv are funcţia sintactică de **atribut adjectival**.

Exerciții

- Subliniază în mod diferit adjectivele posesive și pronumele posesive. Indică substantivul determinat de adjectivul posesiv și cuvântul determinat de pronumele posesiv cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivelor posesive și a pronumelor posesive.
 - Rușinea asta... e a noastră a tuturor... Rușinea-i a părinților noștri și a bunicii noastre. Căci întâi părinții și bunicii noștri au lăsat să li se lenevească săbiile...; iar rușinea noastră e că și noi facem ca și părinții și bunicii noștri, lăsându-ne călcați în picioare de necredincioși. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - Amicul meu este foarte iubit de toată lumea... Știe să spună o mulțime de lucruri pe care le-a văzut în numeroasele sale călătorii. (Al. Odobescu, *Tigrul păcălit*.)
 - Un curcubeu a-ntins o punte
Din casa mea până la a ta. (D. Anghel, *Curcubeul*.)
 - Sinan a lăsat cele mai bune oști ale sale prin cetăți. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - Acel împărat mare și puternic își întinsese marginile împărăției sale... și toți împărații cei bătuți erau îndatorați a-i da (fiecare) câte un fiu... ca să-i slujească câte zece ani. (Petre Ispirescu, *Ileana-Simziana*.)
 - Tufe de pomușoară și de agrișe dau... adăpost pasărilor mele... Cucoșul acela negru e ceasornicul curții mele. (Em. Gârleanu, *În curtea mea*.)
 - Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și-amarul - ...
Din suflet¹³⁰ ei fi-ți-voi, tu, neamule-al meu,
De-a pururi, nerupta sa parte! (G. Coșbuc, *Poetul*.)
 - Din pământ, din locuința
Mamei tale, ieși zămbind,
Prahova! Și stai mirată...
Ochii tăi spre soare cată
Și-ai tăi ochi mai vii s-aprind.
(G. Coșbuc, *Prahova*.)
 - ...Să-mi dau eu liniștea mea pentru hatârul nu știu cui! Acuși vă târnăiesc prin casă...; încaltea să nu se aleagă nimica nici de somnul meu, dar nici de al vostru¹³¹.
(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre relațiile:
 - subst. masc. N. (sau Ac.) pl. + adj. posesiv: 1, cu art. ai; 2, fără art. ai;
 - subst. fem. N. pl. + adj. posesiv cu art. posesiv;
 - subst. fem. G. (sau D.) sg. + adj. posesiv cu art. posesiv. Explică: pentru construcțiile cerute la a), articularea sau nearticularea substantivului; pentru cele cerute la b) și c), acordul adjectivului și al articolului posesiv.

Folosirea corectă a unor pronume și adjective posesive (Construcții și ortografie)

I. La folosirea construcțiilor în care **pronumele posesiv cu prepoziția de determină un substantiv la singular** – un (unui) coleg de-ai mei (de-ai tăi, de-ai săi etc.), o colegă (unei colege) de-ale mele (de-ale tale, de-ale sale etc.) – se

¹³⁰ – „se în semeți împotriva alor noștri”. – Pron. posesiv la genitiv cu prepoziție, compl. ob. indirect prepozițional (împotriva cui se în?).

¹³¹ – „să nu se aleagă nimic nici de somnul meu, nici de al vostru”. – Pron. posesiv la Ac. cu prepoziție; complement ob. indirect (determină verbul să nu se aleagă), coordonat cu complementul de somnul prin conjuncția nici.

face de către mulți greșeala de a acorda articolul și forma pronumelui posesiv cu substantivul determinat: un coleg de-„al meu” („al tău” etc.), o colegă de-„a mea” („a ta” etc.). Construcțiile de acest fel sunt incorecte, fiindcă, în situația dată, prepoziția de are sensul dintre: un coleg de (=dintre) ai mei, o colegă de (=dintre) ale mele. Deci construcțiile de felul un coleg de-„al meu”, o colegă de-„a mea” **nu sunt admise**, cum nu sunt admise nici construcțiile: un coleg dintre „al meu”, o colegă dintre „a mea”.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre construcțiile un muncitor, unui elev, vreunui copil, un nepot, o soră, altă cerere, unei cărți, folosind pe lângă substantivele date un atribut exprimat prin pronume posesiv cu prepoziția de. Pronumele să fie la persoane diferite, la singular și la plural. Arată sensul fiecărei construcții cu pronumele posesiv precedat de prepoziția de.

II. La construcțiile în care **adjectivul posesiv determină un substantiv feminin nearticulat la dativ sau la genitiv singular** – unei (altei, acestei), colege a mele (a tale, a sale, a noastre, a voastre) – greșelile privesc **acordul articolului posesiv sau acordul adjectivului posesiv**: se spune, gresit, fie unei colege „ale” mele („ale” tale, „ale” sale etc.), fie unei colege a „mea” (a „ta” a „sa” etc.). În primul caz articolul „ale” **nu este acordat în număr cu substantivul la care se referă** (substantivul este la numărul singular); în cazul al doilea **adjectivul posesiv nu este acordat în caz cu substantivul determinat** (mea, ta, sa, noastră, voastră sunt forme de nominativ-acuzativ).

Pentru evitarea greșelilor, ține seama de următoarele:

– la forma corectă (a) a articolului posesiv conduce forma de singular a articolului nehotărât – unei – sau forma altui determinant de la stânga substantivului – altei, acestei etc. –, nu forma substantivului, deoarece forma nearticulată de dativ – genitiv singular a unui substantiv feminin este identică cu forma nearticulată de plural (unei colege – niște (unor) colege), și tocmai acest lucru duce la greșeala de a folosi forma de plural a articolului posesiv;

– la forma corectă a adjectivului posesiv – mele (tale, sale etc.) – conduce construcția corespunzătoare, cu substantivul articulat; se spune: unei colege a mele (a tale, a sale etc.), așa cum se spune și atunci când substantivul este articulat: colegei mele (tale, sale etc.).

Exerciții

- Transformă construcțiile profesoarei mele, profesoarei noastre, vecinei tale, vecinei voastre, dorinței sale în construcții cu substantivul nearticulat însoțit de articolul nehotărât. Subliniază adjectivele posesive cu articol posesiv și termenul după care te-ai condus pentru a stabili forma articolului posesiv.
- Construiește propoziții sau fraze în care să se afle construcțiile unei surori, altei isprăvi, acestei excursii, cu substantivul însoțit de un adjectiv posesiv. Procedează, în privința sublinierilor, ca la exercițiul I și motivează corectitudinea formei adjectivului posesiv.

III. Adjectivul posesiv sale se referă, prin elementul pronominal sa-, la un singur posesor: Mihai (un posesor) și colegele sale (=colegele lui); Maria a expus desenele sale (=desenele ei). Când este vorba de mai mulți posesori, indicați prin substantive diferite sau printr-un substantiv la plural, trebuie folosiți pronumele lor, care țin locul mai multor posesori: Coșbuc și Goga, în operele lor...; Scriitorii au citit din operele lor. Fii atent la numărul posesorilor și la sensul de singular (lui sau ei) al adjectivului posesiv sale, fiindcă deseori se fac greșeli de felul: Coșbuc și Goga, în operele „sale“...; Scriitorii au citit din operele „sale“.

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivul posesiv sale sau cu pronumele lor, ținând seama de numărul posesorilor. Subliniază substantivele care denumesc pe posesori și încearcă, spre verificare, înlocuirea adjectivului posesiv sale cu pronumele personal lui sau ei (pron. feminin la genitiv singular).
 - Știința compoziției, d. Topârceanu o are în grad remarcabil. Ca exemplificare aș putea alege oricare din bucățile... (G. Ibrăileanu, *Studii literare*.)
 - Cârduri de fete în cămăși albe și vâlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele în tactul unei doine. Dulce răsună valea de cântecele... În urma noastră Motrul își tremură solzii sclipitori în soare. Copaci bătrâni s-apeacă pe undele... sfătoase, să le asculte poveștile. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lângă palaturile... o grădină frumoasă. (P. Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic*.)
 - Veniră din susul râului fălăind rar din aripile... ascuțite și doi pescăruși albi (M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.)
 - Stăteau amândoi așa, cu fețele umbrite de pălăriile late și tari de păsle. Tăceau acum și se gândeau la căsuțele... din satele de dincolo de baltă. (M. Sadoveanu, *Fântâna Hazului*.)
- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *operele, povestirile, succesele*: 1. cu substantivul determinat de adjectivul posesiv sale; 2. cu substantivul determinat de pronumele lor. Subliniază substantivul (substantivele) care arată pe posesorul (posesorii) obiectelor denumite de substantivele date.

IV. Adjectivele posesive său, sa, săi, sale nu au forme diferite care să arate genul posesorului. De aceea, când într-o propoziție sau într-o frază se află două substantive de genuri diferite, ce denumesc persoane, din care numai una este posesorul unui obiect, trebuie să folosim pronumele personal lui sau ei, care precizează genul posesorului: „Ion i-a cerut Mariei cartea ei (lui)“. Dacă am spune „Ion i-a cerut Mariei cartea sa“, nu s-ar înțelege despre a cui carte este vorba: a lui Ion sau a Mariei?

Dacă însă predicatul propoziției este exprimat printr-un verb ca *a dăruia, a oferi, a împrumuta, a ceda* etc., al cărui sens arată că obiectul a trecut de la posesorul lui la altă persoană, putem folosi adjectivul posesiv său, sa, pentru că în acest caz este clar că numai posesorul obiectului poate să-l dăruiască, să-l ofere etc.: „Ion i-a dăruit Mariei ierbarul său“.

Exerciții

Completează locurile libere cu pronumele lui (ei) sau cu adjectivul posesiv său (sa), ținând seama de recomandările făcute pentru evitarea confuziilor. Explică oral de ce în unele cazuri ai folosit pronumele personal lui (ei), iar în altele, adjectivul posesiv. Subliniază substantivele care denumesc pe posesorul obiectului.

Mihai i-a cerut Ancăi mingea
 Anca i-a cerut lui Mihai mingea
 Mama i-a spus lui Ion să-i aducă haina

Anca l-a rugat pe Ion să ia cartea
 Mihai i-a dăruit Mariei penarul
 Maria i-a oferit lui Mihai rucsacul

V. Când într-o propoziție este vorba de un singur posesor al mai multor obiecte exprimate prin substantive diferite, este bine să evităm repetiția supărătoare a adjectivului posesiv, folosind, paralel cu adjectivul posesiv, pronumele personal la genitiv lui (ei). De exemplu, în propoziția „O, nu se poate spune durerea lui Conu Costache la descoperirea depărtării dintre sufletul lui și al copilului său.“ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*), scriitorul a folosit după substantivele care arată obiectele posedate (*sufletul și copilul*) o dată pronumele lui, apoi adjectivul posesiv său. Dacă ar fi spus „dintre sufletul său și al copilului său“ repetiția adjectivului posesiv ar fi fost supărătoare.

Exerciții

- Subliniază cu o linie adjectivele posesive și cu două linii pronumele personale de persoana a III-a singular, la genitiv, care ar putea fi înlocuite cu pronume sau adjective posesive. Explică oral de ce în unele propoziții sau fraze pronumele lui sau ei aflate în texte nu pot fi înlocuite cu pronumele sau adjectivele posesive său, sa.
 - Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui și fata, suspinând, pe a ei. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
 - Biată fata unchiașului torcea, țesea, făcea pâine, mătura și scutura fără să zică nici pâs!, dară baba pune partea fiicei sale și pâra la unchiaș pe fiica lui. (P. Ispirescu, *Fata moșului cea cuminte*.)
 - În lunga lui carieră, Argezi a rămas mereu în mijlocul poporului său, s-a asociat tuturor luptelor lui, i-a exprimat năzuințele și i-a hrănit visările. Tinerii de azi se vor putea mândri odată că au fost contemporanii lui. (T. Vianu, *Tudor Arghezi*.)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle un substantiv care denumește posesorul și două sau mai multe substantive care denumesc obiectele posedate. Pentru a varia exprimarea, folosește, paralel cu adjectivele posesive său, sa, săi, sale, pronumele personale la genitiv lui sau ei. Subliniază cu o linie substantivele care denumesc pe posesori și cu două linii adjectivele posesive și pronumele personale lui, ei.

VI. Adjectivele posesive meu, mea, tău, ta, sa se leagă prin liniuță de substantivul determinat, nearticulat enclitic, când acesta arată nume de rudenie: tată-meu, tată-tău, tată-său, mamă-mea, mamă-ta, mamă-sa. Când substantivul determinat este de genul feminin, la cazul genitiv sau dativ, adjectivul posesiv are următoarele forme: *mamă-mei (-mii), mamă-tei (-tii), mamă-sei (-sii)*. Observă că substantivul rămâne neschimbat, cazul lui fiind indicat de forma adjectivului posesiv.

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivul posesiv legat prin liniuță de substantivul determinat (posesorul): la a), pers. I; la b) și c), pers. a III-a; la d), pers. III-a, adj. posesiv cu formă de genitiv. Explică oral de ce ai folosit liniuța de unire.
 - Tatăl meu, om de rară duioșie, mă avea numai pe mine și-mi făcea toate voile, iară soră îmi era ocrotitoare. (I. Slavici, *Amintiri*.)
 - Știa el bine acum că din asta nu va mai putea nici socru să-l scoată. Nevastă era în vecini cu soacră (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
 - Cale bună, fata mea, ea îi zise tată Toate ca toate, numai povețele ce ți-am dat să nu le uiți niciodată. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...)
 - Când răsărea soarele mare pe un cer limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică (I. L. Caragiale, *Cănuță om sucit*.)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle adjectivele posesive *meu, ta, sa* la cazul genitiv sau dativ, legate prin liniuță de substantivele: *mamă, mătușă, soră*.

VII. Greșeala de a scrie pronumele și adjectivele posesive (a) *sa*, (ai) *săi* ca și cum ar fi alcătuite din două cuvinte rostite împreună – (a) „s-a”, (ai) „să-i” – este destul de frecventă. Pentru a deosebi scrierea formelor respective de ortogramele *s-a* (*dus*), *să-i* (*duc*), ține seama de sensul pe care îl are în contextul dat ceea ce se pronunță „sa” ori „săi”; în ambele cazuri sensul poate fi *lui* sau *ei*: *Ai săi* (*ai lui* sau *ai ei*) *au plecat*; *cartea sa* (*cartea lui* sau *cartea ei*). Posibilitatea de a înlocui pe „sa” și pe „săi” cu pronumele *lui* sau *ei* indică valoarea de **pronume sau de adjectiv posesiv**, deci scrierea *sa*, *săi*. În situațiile „sa” *dus* și „săi” *duc*, „sa” și „săi” nu au un anumit sens, iar formele verbale de la dreapta conduc la scrierea *s-a dus*, *să-i duc*¹³².

Exerciții

- Completează locurile libere cu pronumele sau adjectivele posesive *sa*, *săi* sau cu grupurile de cuvinte *s-a*, *să-i*. Subliniază substantivele care denumesc obiectul sau obiectele posedate.
 - Afurisit să fie cânerul de vornic și cum au ars el inima unei mame, așa ardă inima Sfântului Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Și a plecat Cănuță dus la bunică. acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică a alergat la dascăl și i-a spus: – Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul dea de căpătâi, că nu-i de școală, e copil sucit. măhnit bătrâna, dar gândit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească în școală; să-l dau la stăpân, poate acolo fie norocul lui. (I. L. Caragiale, *Cănuță om sucit*.)
 - Nici un bărbat din neamul lui Aripert nu știe spună ei cuvinte așa de dragi, ca el. În urmă ea zâmbește: „Ah, nu, că e mișel

¹³² Pentru amănunte în legătură cu construcțiile de tipul *să-i duc*, vezi la pag. 174-175 „Construcții cu verbe la modurile conjunctiv și infinitiv”.

Un suflet când își uită pe ai (G. Goșbuc, *Jertfele împăcării*.)

- Construiește câte două propoziții în care să se afle pronumele sau adjectivele posesive *sa*, *săi* și grupurile de două cuvinte *s-a* și *să-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive, precum și verbele de care țin cuvintele *a* și *să* din ortogramele *s-a*, *să-i*.

VIII. Înaintea unui pronume sau adjectiv posesiv, ceea ce se pronunță „ai”, „ai” nu poate fi decât o formă a articolului posesiv, deci se scrie: *ai*, *ai*. Grupurile *a-l*, *a-i* stau totdeauna înaintea unui verb la infinitiv și sunt alcătuite din prepoziția *a* (marcă a infinitivului), și un pronume neaccentuat: *a-l chema* (pe el), *a-i chema* (pe ei), *a-i spune* (lui sau ei).

Exerciții

Completează locurile libere cu articolul posesiv *ai*, *ai* sau cu cuvintele *a-l*, *a-i*. Subliniază pronumele sau adjectivele posesive.

- Da, Dincă ... nostru. Doi turci au sărit la el, dar el a urlat ca un nebun: „Pe ei, fraților!” Au sărit... lor, au sărit... noștri; a fost o învălmășeală de nedescris. – Au căzut mulți dintre... noștri? (Camil Petrescu, *Bălcescu*.)
- Tânărul Socol așternu bunda sa pe oblâncul șelei, ridică în brațe pe Ancuța și o așază d-a curmezișul, rezemând-o de... său piept. (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)
- Negreșit, muncitorul e stâlpu României! De la dânsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport neconținut cu pământul țării noastre, el știe ... iubi și ... cinsti! Noi să ne silim ... înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua, printr-o hrană intelectuală, morală, care va ridica lesne pe țaran din adâncă ofilire în care pare ... fi afundat suferințele lui. (Al. Odobescu, *Muncitorul român*.)

IX. Pronumele sau adjectivele posesive (ai) *noștri*, (ai) *voștri* se scriu cu un singur „i”, ca și celelalte pronume (adjective) posesive care se referă la mai multe obiecte posedate de genul masculin: *ai mei*, *ai tăi*, *ai săi*. Scrierea *noștri*, *voștri* corespunde pronunțării (cu un singur „i”) și faptului că pronumele și adjectivele nu au forme articulate și forme nearticulate.

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivele *noștri*, *voștri*: la a) și b), cu pluralul adjectivului *nostru*; la c), d), e), cu pluralul adjectivului *vostru*. Subliniază vocala finală, semn al pluralului, și indică substantivul determinat.
 - Cine oare ne-o putea spune nouă câte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii și țara, cu Măria sa? (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - Bătrânii s-au pustiit și ei. Așa că aicea trăim numai noi și copiii (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
 - Bărbații trebuie să fie răpuși. Țugulea a făcut pozna. (P. Ispirescu, *Țugulea, fiul unchișului și al mătușii*.)
 - Să țineți minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai târziu copiilor ... (Z. Stancu, *Desculț*.)
 - Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci până la adânci bătrânețe, că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor

..... ș-a urmașilor urmașilor în veacul vecilor. (B. Șt. Delavrancea, *Apus de soare*.)

2. Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre adjectivele posesive *nostru, vostru*, la masculin plural. Procedează, în privința sublinierilor și a indicațiilor pe text, ca la exercițiul 1.

II. Pronumele fără forme personale

A. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ

I. Pronumele demonstrativ înlocuiește numele unui obiect și totodată dă unele indicații despre obiectul respectiv, arătând: **apropierea sau depărtarea obiectului ori identitatea obiectului cu sine însuși sau cu alt obiect.**

După indicațiile pe care le dau despre obiect, pronumele demonstrative se împart în:

- pronume demonstrative de apropiere: **acesta, aceasta; cestălalt, ceastălaltă;**
- pronume demonstrative de depărtare: **acela, aceea; celălalt, cealaltă;**
- pronume demonstrative de identitate: **același, aceeași.**

Cestălalt (ceastălaltă) și *celălalt (cealaltă)* sunt **pronume compuse** din demonstrativul de apropiere sau de depărtare (cu unele modificări fonetice) și adjectivul pronominal nehotărât *alt(ă)*¹³³, al cărui sens lexical face ca cele două pronume compuse să arate nu numai apropierea sau depărtarea obiectului, ci și diferențierea de alt obiect: Nu-l vreau *pe acesta (pe acela)*, ci *pe cestălalt (pe celălalt)*.

Formele populare sunt: *ăsta, asta, ăla, aia, ăstălalt, astălaltă, ai(a)laltă*. În Moldova se folosesc: *(a)ista, istalalt*.

Formele de feminin *aceasta, asta, aceea* se pot referi și la conținutul unei comunicări: **Dacă au procedat altfel, aceasta (asta, aceea) îi privește pe ei.** În situațiile de acest fel, pronumele are sens **neutru**, el referindu-se la **faptul** exprimat printr-o comunicare, nu la un substantiv feminin. Pronumele *asta* cu sens neutru este folosit și în limba literară.

Pronumele *acesta* și *acela* au următoarele forme cazuale:

Singular				Plural		
N.	m., n.	acesta	acela	m.	aceștia	aceia
Ac.	f.	aceasta	aceea	f.m. n.	acestea	acelea
	m., n.	acestui	acelui	m., f.	acestor	acelor
D. G.	f.	a	a	n.	a	a
		acestei	aceleia			
		a				

Pronumele **același (aceeași)** se declină ca și pronumele *acela (aceea)*, elementul component „și” fiind invariabil.

¹³³ Între cele două elemente componente s-a introdus consoana de legătură „l”: *cestălalt, ceastălaltă* etc.

La **celelalte pronume demonstrative compuse**, deosebirea dintre **dativ-genitiv** și **nominativ-acuzativ** se face în general prin componentul demonstrativ, al doilea component schimbându-se numai după gen și număr, cu excepția femininului singular, la care forma de dativ-genitiv este identică cu forma de nominativ-acuzativ plural, ca și la substantivele feminine nearticulate de tipul *casă – case*:

N. Ac.	sg.	cestălalt	ceastălaltă	celălalt	cealaltă
	pl.	ceștilalți	cestealte	ceilalți	celelalte
D. G.	sg.	cestuilalt	cesteilalte	celuilalt	celeilalte
	pl.	cestorlalți	cestorlalte	celorlalți	celorlalte

Pronumele demonstrative îndeplinesc **aceleași funcții sintactice** ca și pronumele personale.

Exercițiu

Subliniază pronumele demonstrative și indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor demonstrative.

- a) – Gheorghică, vorbi cu mirare femeia, mi se pare că pe baltag este scris sânge/ și acesta-i omul/ care a lovit pe tatu-tău. (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- b) Vulturii s-au oprit în lumină, piept în piept... Unul își întinse aripa/ ca să-l învăluie pe celălalt. (T. Arghezi, *Vulturii*.)
- c) Fapta ta cea mai bună e aceea/ de care ți-ai adus aminte mai puțin. (N. Iorga, *Cugetări*.)
- d) ...o aristocrație a banului s-a ridicat/ și, [dacă firmele s-au schimbat,] figurile au rămas aceleași. (D. Anghel, *Cifre*.)
- e) De eram sau nu chisnovat, treaba părintelui Ghermănuță; iar [de nu-mi păsa de încrucișatul potecilor și de primenitul luminii,] aceasta era treaba mea. (C. Hogaș, *Singur*.)
- f) – Da te mătură Tazlău', domnișorule, cu cal cu tot...
– Bine, moșule, asta o s-o vedem noi. (C. Hogaș, *Singur*.)
- g) Acesta era obiceiul dumnealor...; stricau prietenia de la un lucru de nimic, stăteau botoși un ceas-două/ pe urmă se aruncau unul în brațele celuiilalt. (Em. Gârleanu, *O zi ca altele...*)
- h) Radu era fiul vornicului Socol, boier odinioară mare și tare în țară... Deci acu fiul acestuia venea/ să-și redobândească drepturile părintești.¹³⁴ (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)
- i) Tunurile lui Mihai-Vodă erau așezate pe un loc mai bun decât al ungarilor/ și ar fi făcut mult rău acestora/ de ar fi avut tunari mai meșteri...
Cea dintâi izbire o făcu Baba-Novac asupra lui Ștefan Lazăr; dar... el fu respins înapoi de voinicii pedestrași ai acestuia. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- j) Bordeanu scrisese lui Baligot de Beyne... că Puterile vor protesta de formă... Iar Iancu Alecsandri comunica... aceluiași/ că ziarul „La France” se ocupă de proiectul unei lovituri de stat în România. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)

¹³⁴ – „fiul acestuia”. – Pron. demonstrativ, ține locul substantivului *vornicul* (fiul vornicului).

- k) Cicoșilă se opri la marginea poienii și rămase acolo în picioare, / parcă n-ar fi vrut să se amestece cu ceilalți. Era îmbrăcat de sărbătoare ca și ceilalți. (Marin Preda, *Moromeții*.)

II. Când însoțesc un substantiv cu care se acordă în gen, număr și caz, formele pronumelor demonstrative au valoare de adjective pronominale demonstrative: omul acesta (acela); omului acestuia (aceluia); casa aceea (cealaltă); casei aceleia (celeilalte) etc.

Cu excepția adjectivului demonstrativ de identitate, care se așază numai înaintea substantivului determinat – **același (aceluiași) om, aceeași (aceleiași) case** –, toate celelalte adjective demonstrative pot sta atât după substantive, cât și înaintea substantivului.

Adjectivul demonstrativ de identitate și adjectivele **ceastălalt (ceastălaltă), celălalt (cealaltă)** au toate formele identice cu ale pronumelor demonstrative.

Adjectivele demonstrative corespunzătoare pronumelor **acesta și acela** au forme identice cu ale pronumelor numai când sunt așezate **după substantiv** (vezi exemplele de mai sus). Când sunt așezate **înaintea substantivului**, formele adjectivele demonstrative prezintă următoarele deosebiri față de formele folosite după substantiv:

- adjectivele feminine au la **nominativ-acuzativ singular** formele: **această casă**
- **casa aceasta; acea casă** – **casa aceea;**
- toate celelalte forme (de masculin, feminin, neutru, la singular și la plural) se deosebesc de formele folosite după substantiv prin **lipsa particulei finale „a”**;

acest (acestui) om (drum);	acel (acelui) om (drum);
acestor oameni (case, drumuri);	acelor oameni (case, drumuri).

Substantivele determinate de adjective demonstrative sunt **nearticulate când adjectivul demonstrativ este așezat înaintea substantivului și articulate când adjectivul demonstrativ este așezat după substantiv**. În construcțiile cu substantivul nearticulat, înțelesul de genitiv sau de dativ al substantivului este dat de forma adjectivului demonstrativ – (al) **acestui (acelui, cestuilalt, celuilalt, aceluiași) elev** – și poate fi dovedit prin inversarea ordinii celor doi termeni: (al) **elevului acestuia (aceluia, cestuilalt, celuilalt)**.

Inversarea ordinii termenilor poate servi ca **mijloc de control la analiza adjectivele demonstrative din construcțiile de felul celor de mai jos**, la care forma nearticulată a substantivului, forma adjectivului demonstrativ (identică cu forma pronumelui demonstrativ) și faptul că adjectivul demonstrativ este precedat de prepoziție sau de articolul posesiv duc de multe ori la **greșala de a lua adjectivul drept pronume demonstrativ și de a-i atribui funcția sintactică a substantivului determinat**:

- (l-a chemat) **pe celălalt elev** = (l-a chemat) **pe elevul celălalt**;
- (un caiet) **al celuilalt elev** = (un caiet) **al elevului celuilalt**.

Inversarea ordinii termenilor pune în evidență valoarea de **adjectiv demonstrativ** și în construcțiile de tipul (al) **elevului acestuia (aceluia) = (al) acestui (acelui) elev**; construcții la care, deși din forma substantivului se poate vedea clar și acordul în caz al

adjectivului demonstrativ, se face totuși **greșala de a-i atribui demonstrativului valoarea de pronume la genitiv**.

Exerciții

- Subliniază în mod diferit pronumele și adjectivele demonstrative și indică prin săgeată cuvintele determinate, apoi scrie secvențele alcătuite din substantiv și adjectivul demonstrativ de apropiere sau de depărtare, inversând ordinea celor doi termeni. Fă analiza morfologică și sintactică a adjectivele și a pronumelor demonstrative.
 - Cu aceeași grijă a ales pe ceilalți boieri din treapta a doua și a treia. (M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.)
 - Nu vă mirați că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire... Nicoară va ajunge poate voievod al acestui pământ. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - S-a privit împărțeaua în ele numai câte o clipă, căci le și dădea la o parte, necăjită cât de rău o arătau oglinzile meșterului acestuia. (Em. Gârleanu, *Meșterul de oglinzi*.)
 - Era ceva blând în fața omului aceluia bătrân, care străbătea țara noastră prin codrul străvechi. (D. Anghel, *Garda imperială*.)
 - Numai ei doi (luceafărul și lebăda) sunt pălpăirile nopții acesteia în care lumea pare adâncită într-un somn de moarte. (Em. Gârleanu, *Singurately*.)
 - Poteca e strânsă... la stânga de o prăpastie oablă; în fundul acesteia mugesc undele albastrii ale râului.¹³⁵ (Al. Russo, *Piatra Teiului*.)
 - Apoi... nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - N-a fost colț de lume în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros”, fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu... De-a lungul acestui măreț torent, au curs puhoai de barbari... (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Scheletul acestei atât de armonioase construcții sunt munții Carpați... Pe vremea când apele acestora netezeau câmpiile exterioare ale țării, în centrul ei scoarța pământului de asemenea lucra, încrețindu-se treptat. (Geo Bogza, *Tablou geografic*.)
- Construiește propoziții sau fraze în care substantivele *prieten, arbitru, băiețandru, copil, fiu, barcagiu* să fie folosite la plural, unele la nominativ sau la acuzativ, iar altele la genitiv sau la dativ, însoțite de un adjectiv demonstrativ de apropiere sau de depărtare așezat: 1. după substantiv; 2. înaintea substantivului. (Fii atent la situațiile în care substantivul trebuie articulat sau nu.)

III. Din formele demonstrativului acela au rezultat pronumele și adjectivele demonstrative de mai jos, cu forme simplificate prin căderea vocalei inițiale sau și a vocalei finale:

N. Ac.	cela	ceea	ceia	celea	cel	cea	cei	cele
D. G.	celuia	celeia		celora	celui	celei	celor ¹³⁶	

¹³⁵ – „în fundul acesteia”. – Pron. demonstrativ, ține locul substantivului *prăpastie* (în fundul *prăpastiei*).

¹³⁶ După cum se vede, formele pronumelui (adjectivului) *cel* sunt identice cu ale articolului demonstrativ. Explicația acestei identități: articolul *cel* provine din adjectivul demonstrativ. De la construcții ca *pomul acela înalt, pomului aceluia înalt, casa aceea înaltă* etc., s-a ajuns la: *pomul cel înalt, pomului celui înalt, casa cea înaltă* etc., situații în care sensul de adjectiv demonstrativ

Demonstrativul „*cela*”, cu valoare de pronume sau de adjectiv, și adjectivul „*cel*” se întrebuințează în unele graiuri regionale și apar în aceleași condiții ca și formele demonstrativului de bază – *acela*, *acel*.

Adjectivul demonstrativ „*cel*”, deși are forme identice cu ale articolului demonstrativ și se acordă (ca și acesta) în gen, număr și caz cu substantivul determinat, se deosebește de articolul demonstrativ prin faptul că nu este urmat de un adjectiv, de un numeral sau de alt cuvânt cu valoare adjectivală, ci apare singur la stânga substantivului determinat, îndeplinind el însuși funcția de atribut:

– Mai bine ia dă *cel* măr încoace. (C. Hogaș, *Coana Marieta*.)

Pe *cea* casă șindrilită/ Joac-o mătă potcovită. (Ghicitoare – Luna).

Tot regional, forma *cele* apare ca adjectiv demonstrativ și la dreapta substantivului determinat:

... pe înserate (Ivan) ajunge la curțile *cele*. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*.)

Pronumele demonstrativ „*cel*” are o largă întrebuințare în limba literară, dar spre deosebire de pronumele *acela* (și de celelalte pronume), el nu poate fi folosit ca parte de propoziție decât însoțit de un atribut sau de o propoziție atributivă¹³⁷. Din această cauză i s-a spus pronume „semiindependent”.

Atributul pronumelui „*cel*” poate fi exprimat prin substantiv sau pronume la acuzativ cu prepoziție ori la genitiv, prin adverb cu prepoziție sau fără prepoziție¹³⁸ și prin verb la supin, iar propoziția atributivă este introdusă prin pronumele relativ *care* sau (mai rar) prin pronumele *câți* (*câte*).

...vânătorii¹³⁹ cu arce le-au trimis săgeți,/

cei cu sulile au repezit, sulile.

(M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

– Femeia asta trebuie să fie de pe altă lume;

cele de la noi sunt mai prietenoase.

(M. Sadoveanu, *Baltagul*.)

Misterul suprem al cosmosului este *cel* al luminii.
(Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*.)

...îi ieși înainte (un lup) cu niște colți ca *cei* de fildeș.
(P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*.)

Funcția pronumelui demonstrativ

subiect

nume predicativ

atr. prepozițional

slăbind, cuvintele *cel*, *cea* etc. se simt asociate cu adjectivul, ca elemente de legătură între adjectiv și substantivul determinat.

¹³⁷ Construcții ca „A venit *cel*”, „Cheamă pe *cel*”, „Spune celui” etc. nu sunt posibile, ele nefiind comunicări cu conținut suficient.

¹³⁸ Adverbe din categoria celor rezultate din contopirea prepoziției cu adverbul: *dinainte* (din *de*+*înainte*), *dinapoi* (din *de*+*înapoi*) etc.

¹³⁹ S-au tipărit cu litere cursive: la stânga pronumelui demonstrativ, substantivul care indică pe *cel* înlocuit de pronume, iar la dreapta pronumelui, atributul lui sau pronumele relativ care introduce propoziția atributivă.

...cetatea e de tipul *cele* de la Costești.
(H. Daicoviciu, *Dacii*.)
Cine se lovește cu capul de pragul de sus/
vede și pe *cel* de jos. (Proverb.)

... dădea ordinele... cu un glas/ care nu se
deosebea... de *cel* dinainte.
(Marin Preda, *Marele singuratic*.)
Mașina de scris este bună.

Cele de calculat îi lipsește ceva.
Câți au mai văzut țărmlul acesta la întoarcere?

Și câți au ajuns la *cel* de dincolo?
(Z. Stancu, *Desculț*.)

Înainte lui se întindea o pădure încă mai
minunată decât *cea* de argint.
(I. Slavici, *Zâna-Zorilor*.)

Cea mai bună filozofie e *cea* care muncește tăcută un
colț de ogor. (N. Iorga, *Cugetări*.)

atr. genitival

c. obiect direct

c. obiect indirect
prepozițional

c. obiect indirect (dativ)

c. circ. de loc

c. circ. de mod comparativ¹⁴⁰

nume predicativ

Pronumele *cel* nu se referă totdeauna (ca în textele de mai sus) la un substantiv exprimat mai înainte, ci poate fi introdus direct în comunicare, dacă substantivul înlocuit poate fi dedus cu ușurință de persoana căreia i se adresează comunicarea, și anume:

– când demonstrativul se referă la o persoană prezentă, necunoscută vorbitorului și pe care acesta o indică printr-un atribut al pronumelui: „Întreabă pe *cel* cu ochelari” (= pe *acela* cu ochelari);

– când pronumele la masculin plural (uneori și la singular) se referă la o anumită categorie de oameni, în loc de *oamenii de la șes*, *locuitorii din Moldova*, *oamenii (omul) fără griji* etc., se spune deseori: *cei de la șes*, *cei din Moldova*; *cei (cel) fără griji*;

– când forma de feminin „*cele*” este folosită cu sens neutru, ca în textele de mai jos, în care pronumele *cele* se referă la diferite lucruri, fapte, întâmplări: „Aici era o mulțime de lume care istorisea și judeca *cele* din război.” (Duiliu Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*); „Viața s-a schimbat/ și *cele* [câte au fost] ni se par acum triste și ofilite” (Dimitrie Anghel, *Fantome*).

¹⁴⁰ Construcțiile în care *cel* (*cea*) urmat de altă parte de vorbire decât adjectivul sau numeralul nu are rolul de a lega un atribut de substantiv sunt analizate în *Gramatica Academiei*, la articolul demonstrativ, în sensul că „*cel* (*cea*) poate fi interpretat la fel de bine ca articol sau ca pronume”.

Exercițiu

Subliniază articolul demonstrativ și partea de vorbire pe care o însoțește, iar la textele care cuprind forme ale pronumelui (adjectivului) demonstrativ *cel*, procedează, în privința sublinierilor și a indicării relațiilor sintactice, ca la exemplele date mai sus. Analizează morfologic și sintactic părțile de vorbire cu articol demonstrativ, pronumele și adjectivele demonstrative.

- ...Când te-am văzut/ parcă mi s-a înfățișat o domniță ca-n istorisirile cele frumoase și de demult. (M.Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.)
- Și noi pe căldurile cele ne ungeam cu leșie tulbure.../ și apoi ne băgam în Bistrița/ de ne scăldam. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Astfel (Vitoria) a găsit vorbe bune la hanul cel mare de la Broșteni. Oile trecuseră către Gura Negrei... Pe urmă s-au arătat cei trei oameni călări. (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Ion Pravilă se înverșuna.../ că nu-i drept/ ca... cei săraci să rămână necăjiți. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- Acuma-i vremea asupra iernii... Dar [cum se va încheia în primăvară cel codru verde,] m-oi duce/ să caut pe Nicoară Potcoavă. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- Astfel, istoria celui mai mare sultan... a avut țesute în ea cele mai crude tristeți. (M.Sadoveanu, *Roxelana*.)
- ...o dureau șelele¹⁴¹ și grumazii, întinzându-se la plopul cei înalți și plecându-se atâtea pe la rădăcinile celor tufari după vlăstare fragede. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*.)
- Sporește și numărul „gimnaziilor”... Cel din Botoșani datează de la 1/13 septembrie 1859. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
- În țara orbilor cel cu un ochi este împărat. (*Proverb*.)
- La un dejun am avut ca invitați pe ambasadorul Franței... și pe cel al Turciei. (Iorgu Iordan, *Memorii*.)
- Iașul lui (Ibrăileanu) numai îmi aduce aminte de cel de ieri, uitându-l pe cel de azi. (Ionel Teodorescu, *Masa umbrelor*.)
- Ziua începuse a se ascunde după munții apusului, mai luminând încă puțin vârful celor dimpotrivă. (Gr. Alexandrescu, *Memorial de călătorie*.)
- Uimirea celor din Zăvoiul Dihorului fu și mai mare, când alături de acest uriaș... văzură și pe Toma al lor. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- Viile mai importante din vremea aceea erau cele de la Dealul Mare. (N. Iorga, *Istoria românilor prin călătorii*.)
- ...uneori, zeul, mâniat pe muritori, le refuza celor în viață (toate bunurile), trimițând inundații, secetă sau moliște. (H. Daicoviciu, *Dacii*.)
- În odăița de la mijloc era cancelaria, iar în cea dinspre uliță locuia șeful postului. (L.Rebreanu, *Răscoala*.)
- Petru-Vodă avea sabia duhului, care-i mai tare decât cea de fier. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- Pleacă/ și nu mai aștepta/ – zisese din depărtare gândul și condeiul celui/ care chibzuise telegrama. (Al. Macedonski, *Cartea de aur*.)

¹⁴¹ Formă regională. Forma literară: *șalele*.

Ortoepia, ortografia și acordul pronumelor și al adjectivelor demonstrative

I. În folosirea pronumelor și a adjectivelor demonstrative compuse, se fac următoarele *greșeli*:

- la demonstrativele **cestălalt**, **celălalt**, „l” din componentul **alt** (**alți**, **altă**, **alte**) este înlocuit cu „n” – „cestălant, ceștilanți, celălant, ceilanți” etc.;
- în locul formei **cealaltă**, alcătuită corect numai cu consoana de legătură „l” între componentele **cea** și **altă**, apare forma incorectă „cealălaltă”, cu adaosul „lă” între **cea** și „l”;
- formele de singular ale demonstrativului de identitate sunt scrise uneori greșit – „acelaș”, „aceeaș” etc. – neținându-se seama de faptul că, la demonstrativul de identitate, „și” final este un component invariabil, deci obligatoriu, în această formulă, și la singular.

Exerciții

- Construiește propoziții sau fraze în care formele *cestălalt*, *celălalt*, *ceilanți* și *cealaltă* să fie folosite ca *pronume* la nominativ sau la acuzativ și ca *adjective* la acuzativ.
- Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative de identitate. Subliniază substantivele cu care le-ai acordat.
 - Ne lăsăm pe Pârâul Cerbului în tăietură de maluri,pământ uscat, plesnit în toate părțile. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Natura va fi totdeauna aceeași, meteori, câmpii înflorate, cer înstelat, lună, munți și mări, valuri. (C. Bolliac, *Misiunea socială a poeziei*.)

II. În situațiile de mai jos, *greșelile de pronunțare și de scriere privind formele cazuale ale adjectivelor acesta, acela și același* se pot evita folosind ca **mijloc de control** forma corespunzătoare a adjectivului demonstrativ de apropiere sau de depărtare plasat înaintea substantivului.

Masculin plural, nominativ și acuzativ

oamenii	acești oameni	Nu „aceștea”, pentru că -a se adaugă la forma de masculin plural <i>acești</i> .
	aceștia	

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ corespunzător celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

acești colegi	colegii.....		acești munți	munții.....
acești poeți	poeții.....		acești codri	codrii.....

- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *marinar* și *scafandru*, la nominativ sau la acuzativ plural, însoțit de adjectivul demonstrativ de apropiere

ășezat: 1. înaintea substantivului; 2. după substantiv. Fii atent și la *articularea sau nearticularea substantivului*, cerută de locul demonstrativului.

Feminin singular, genitiv și dativ

femeii	acestei femei	Nu „acestea”, pentru că -a se adaugă la forma de genitiv a femininului: <i>acestei</i> .
	acesteia	

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivul demonstrativ de apropiere la genul, numărul și cazul celui aflat înaintea substantivului. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

acestei poete	poetei.....	acestei cetăți	cetății.....
acestei țări	țării.....	acestei flori	florii.....
acestei câmpii	câmpiei.....	acestei zile	zilei.....

- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *carte, operă, poezie*, la genitiv sau la dativ singular, însoțit de adjectivul demonstrativ de apropiere ășezat: 1. înaintea substantivului; 2. după substantiv. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat. Fii atent și la *corectitudinea formelor articulate de genitiv ale celor trei substantive*.

Masculin plural, nominativ și acuzativ

oamenii	acei oameni	(Nu „aceia”, pentru că -a se adaugă la forma de masculin <i>acei</i>).
	aceia	
	aceiași oameni	(Nu „aceiași”, pentru că -și se adaugă la forma de masculin <i>aceia</i>).

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul determinat.

	Adj. demonstr. de depărtare	Adj. demonstr. de identitate
acei țărani	țărani.....țărani
acei ostași	ostași.....ostași
acei stejari	stejarii.....stejari
acei copii	copiii.....copii

- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *muncitorul și luptătorul*, folosit la nominativ sau acuzativ plural: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.

Feminin singular, nominativ și acuzativ

femeia	acea femeie	Nu „aceia”, nici
	aceea	„aceiași”, pentru că <i>acestea sunt forme de plural ale masculinului</i> .
	aceeași femeie	

Pentru folosirea corectă a femininului singular *aceea, aceeași* și a masculinului plural *aceia, aceiași*, observă că la **feminin singular** particula „a” este precedată de „e”, cu care formează diftongul „ea” - a-ce-ea, a-ce-eași -, iar la **masculin plural** este precedată de „i”, cu care formează diftongul „ia”: a-ce-ia, a-ce-iași.

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care indică forma de feminin singular a adjectivului demonstrativ de depărtare plasat după substantiv și a adjectivului demonstrativ de identitate.

	Adj. demonstr. de depărtare	Adj. demonstr. de identitate
acea	poezia.....poezie
poezie	lecția.....lecție
acea lecție	strada.....stradă
acea stradă	casa.....casă
acea casă		

- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *carte și informație*, la nominativ sau la acuzativ singular, și *barcagiu*, la nominativ sau la acuzativ plural: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Subliniază elementul care indică acordul adjectivului demonstrativ cu substantivul determinat.

Feminin singular, genitiv sau dativ

femeii	acelei femei	Nu „aceleea”, nici
	aceleia	„aceleeași”, pentru că <i>formele corecte au la bază genitivul feminin acelei</i> .
	aceleiași	
	femei	

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivele demonstrative cerute la fiecare coloană. Subliniază elementul care arată că demonstrativul are formă de dativ-genitiv.

	Adj. demonstr. de depărtare	Adj. demonstr. de identitate
acelei cărți	cărții.....cărți
acelei	operei.....opere
opere	școlii.....școli
acelei școli	stelei.....stele
acelei stele		

- Construiește câte două propoziții cu fiecare dintre substantivele *câmpie și vale* la genitiv sau la dativ singular: 1. urmat de adjectivul demonstrativ de depărtare; 2. precedat de adjectivul demonstrativ de identitate. Fă sublinierile cerute la exercițiul 1.

III. Din prezentarea formelor adjectivului demonstrativ de apropiere și ale celui de depărtare, s-a văzut că aceste adjective au *forme speciale de dativ-genitiv și atunci când sunt plasate după substantivul determinat: omului acestuia (aceluia)*,

oamenilor (femeilor) acestora (acelora) etc. Fii atent la acordul în caz al adjectivului, deoarece în situațiile de felul celor arătate se face de multe ori greșeala de a folosi în locul formelor de dativ-genitiv ale adjectivelor demonstrative, formele de nominativ-acuzativ, deci formele neacordate în caz cu substantivul determinat.

Exerciții

1. Scrie construcțiile de mai jos punând adjectivul demonstrativ după substantivul determinat: *acestui munte; acestor munți; acestei poteci; acelei poteci; acelei cabane; acelui drum; acestor drumuri.*
2. Construiește propoziții în care fiecare dintre adjectivele *acesta, acela, aceea* să fie folosit după substantivul determinat, la genitiv sau la dativ, la singular și la plural. Verifică realizarea acordului în caz prin construcția cu adjectivul demonstrativ pus înaintea substantivului.

Exerciții recapitulative

Acordul și ortografia pronomelor și a adjectivelor demonstrative

1. Subliniază adjectivele demonstrative și indică prin săgeată substantivele determinate. Scrie substantivele determinate urmate de adjectivele demonstrative și subliniază elementul care indică acordul cu substantivul.
 - a) – Fie-mi iertat, sire, a arăta Măriei tale că acești viteji n-au făcut decât datoria lor patriotică (C. Negruzzi, *Sobieski și românii*.)
 - b) – Să știți Domniile voastre că Ion-Vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. (M. Sadoveanu, *Nicoară Poctoavă*.)
 - c) Atunci, în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care trecea suflarea morții, ... se auzi o zângănitură înfundată de cătușe și de lanțuri. (Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.)
2. Completează locurile libere cu adjectivele pronominale demonstrative de identitate, acordându-le în gen, număr și caz cu substantivele determinate. Verifică acordul, deci și ortografia, prin comparație cu construcțiile în care adjectivele demonstrative de depărtare sunt așezate înaintea substantivului determinat. Indică prin săgeată substantivele determinate.
 - a) Fratele și sora își căutară puncte de privire în diferite direcții. Amândoi semănau și aveau ... fețe bune și ... ochi arzători. (M. Sadoveanu, *Noaptea de Sânziene*.)
 - b) În după-amiază ... zile în care trecuseră călărașii, Iovan s-a dus, după obiceiul lui, la moară. (M. Sadoveanu, *Ostrovul Lupilor*.)
 - c) cântec ne murmură și unora și celorlalți neîntreruptă goană; priveliști vedem și unii și ceilalți; nori ce întunecă fața apelor ne întunecă pe unii și pe ceilalți; melodioase cântece ce le trezește fluidul element ne lovește auzul și se repercută în sufletele noastre. (D. Anghel, *În grădină*.)
 - d) Glasul vântului îți strânge inima, atât e de tânguios și de întristător! S-ar zice că Iuliu se schimbă aici în fratele mai tânăr al lui Decembrie; ochi, privire aspră, glas, sprâncene încruntate! Numai căruntețea îi lipsește spre a îndeplini asemănarea. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)

Valoarea stilistică a adjectivului demonstrativ de identitate

În operele literare adjectivul demonstrativ de identitate apare adesea repetat de mai multe ori, la intervale scurte, în aceeași propoziție sau frază, fără ca această repetare să fie supărătoare, așa cum se întâmplă în cazul repetării altor cuvinte. Repetarea adjectivului demonstrativ de identitate este folosită mai ales în descrieri (portrete sau tablouri de natură), în fragmentele prin care se evocă chipuri sau locuri dragi. Prin această repetare, scriitorul insistă asupra unor trăsături sau aspecte ce l-au impresionat, pentru a transmite și cititorului impresia puternică, trăită de el. Astfel de insistență, prin repetarea adjectivului demonstrativ de identitate, întâlnim în fragmentele anterioare, din opera lui Dimitrie Anghel și al lui Calistrat Hogaș (textele c și d, exercițiul 2), sau în următorul portret realizat de Al. Vlahuță:

„Poposim la mama Ilinca, în satul copilăriei mele – după douăzeci de ani. Aceeași bătrânică, sprintenă și veselă și dulce la vorbă, *aceiași* ochi mici, întrebători, *același* chip uscat, înfăolț în *aceeași* maramă albă, mai mărunțică doar, încolo neclintită.” (*Din alte vremi*).

Scriitorul ar fi putut spune: „După douăzeci de ani, bătrânica este tot sprintenă și veselă și dulce la vorbă, cu ochi mici, întrebători, cu chipul uscat, înfăolț în maramă albă”, dar acestui portret i-ar lipsi acea insistență prin care scriitorul ne comunică impresia pe care i-a făcut-o bătrânica când a revăzut-o după douăzeci de ani.

Exercițiu

Fă un portret sau o descriere de natură în care, prin repetarea de mai multe ori a unor adjective demonstrative de identitate, să comunici impresia puternică pe care ți-a făcut-o revederea unei persoane sau a unor locuri, care, după un timp îndelungat, au rămas totuși neschimbate.

B. Pronumele și adjectivul pronominal relativ

I. Pronumele relativ se folosește numai în frază și are rolul de a face legătura între o propoziție subordonată și regenta ei¹⁴². În această privință, pronumele relativ are același rol ca și conjuncțiile subordonatoare:

Învățat este omul/ care nu mântuie niciodată de învățat. (N. Iorga, *Cugetări*.)

În această frază, cuvântul **care** înlocuiește substantivul **omul** și totodată stabilește o relație de subordonare între propoziția pe care o introduce în frază și cuvântul înlocuit din cealaltă propoziție: **omul – care nu mântuie niciodată de învățat**. Pronumele relativ se deosebește însă de conjuncție prin faptul că, fiind pronume, el îndeplinește în propoziția pe care o introduce o anumită funcție sintactică, pe când conjuncția nu este decât un element introductiv al propoziției subordonate. În fraza dată, pronumele relativ *care* are, în propoziția subordonată, funcția de subiect: *care nu mântuie... = omul nu mântuie...*

¹⁴² Pronumele relativ a primit această denumire pentru că el stabilește relația (legătura) dintre două propoziții.

Celelalte pronume relative sunt: **cine, ce, cât**:

Ajută/ **pe cine** n-a terminat. Ți-am dat/ **ce** ai cerut/ și **câți** (câte) ai cerut.

Pronumele **cine** se referă la ființe sau la lucruri personificate; **care** și **ce** se pot referi atât la ființe, cât și la lucruri; **cât** se referă la cantitatea obiectelor (ființe sau lucruri):

Fiecare dintre cele patru pronume relative poate introduce atât propoziții în relație cu un **substantiv** – propoziții **atributive** –, cât și propoziții în relație cu un **verb** – propoziții **complete**.

La cazurile **nominativ** și **acuzativ** pronumele relative au următoarele forme: **care, cine, ce** (pronume nediferențiate după genul și numărul substantivului la care se referă); **cât, câtă, câți, câte**.

La **acuzativ** pronumele **care** și **cine** sunt însoțite totdeauna de prepoziție. Pronumele **ce** și **cât, câtă, câți, câte** se folosesc la **acuzativ** fără prepoziție sau cu prepoziție.

Pronumele relative la **nominativ** și la **acuzativ** îndeplinesc, de obicei, **funcțiile sintactice** exemplificate prin textele de mai jos:

N.	Trecură într-o odăiță de alături/
care pe vremuri fusese sufragerie./
(D. Zamfirescu, <i>Spre Cotești</i> .)	subiect
Ac.	Aceștia-s codrii tineri/ pe care i-a visat./	compl. obiect direct
	S-a întors la prietenii/ în care a crezut./	compl. obiect indirect
	Acolo sunt câmpii nesfârșite/
pe care holdele sunt culcate ca niște valuri./	prepozițional
compl. circ. de loc

Funcția sintactică a pronumelui relativ **care** introduce o propoziție atributivă se poate identifica ușor, înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține, pus la cazul pronumelui:

- Trecură într-o odăiță.../ **care** (odăița) fusese sufragerie./
- Aceștia-s codrii tineri/ **pe care** (pe codri) i-a visat./
- S-a întors la prietenii/ **în care** (în prietenii) a crezut./
- Acolo sunt câmpii nesfârșite/ **pe care** (pe câmpii) sunt culcate...
- Mă gândesc la vacanța/ **ce** (vacanța) o vom petrece împreună.

Funcția de obiect direct a pronumelui relativ **care** este marcată totdeauna prin prezența în propoziția respectivă a pronumelui personal neaccentuat, pronume care înlocuiește același substantiv și determină același verb ca și pronumele relativ:

omul/ **pe care** îl vezi: oamenii/ **pe care** îi vezi; cartea/ **pe care** ai adus-o; cărțile/ **pe care** le-ai adus.

Observarea pronumelui neaccentuat la **acuzativ** te ajută să deosebești funcția de **obiect direct** a pronumelui relativ cu prepoziția **pe** de alte complement construite cu aceeași prepoziție. Compară, în această privință, cele două propoziții din textele de la pag. 228, introduse prin pronumele **pe care**.

Celelalte pronume relative la **acuzativ** cu funcția de obiect direct se folosesc fie însoțite, fie neînsoțite de pronumele personal neaccentuat. Putem spune: cartea **ce** ai adus-o sau **ce** ai adus; (pe) **câți** i-ai văzut sau (pe) **câți** ai văzut; **pe cine** îl ajuți sau **pe cine** ajuți.

Exercițiu

Subliniază pronumele relative și desparte frazele în propoziții. Dacă pronumele relativ este însoțit de pronumele neaccentuat la **acuzativ**, subliniază-l și pe acesta. Indică prin săgeată verbul al cărui subiect sau complement este pronumele relativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

- Viciile sunt călăi care te omoară încet, fără sabie.
Scrie ca să păstrezi florile gândului tău, pe care altfel le ia vântul.
Pentru oameni are însemnătate fapta ce ai făcut; pentru tine ajunge hotărârea ce ai luat-o. (N. Iorga, *Cugetări*.)
- ...multe au văzut ochii mei, de atâta amar de veacuri câte port pe umerele acestea. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Părul văzând pe fată și-a plecat crengile-n jos și ea a mâncat la pere și și-a luat la drum câte i-au trebuit. (Ion Creangă, *Fata babei și fata moșneagului*.)
- (Zmeul acesta) e mai puternic decât frații lui pe care i-ai omorât, dar (...) e și cam bolnav din lovitură ce i-ai dat cu săgeata. (P. Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur*.)
- Bine a zis cine a zis că surcica nu sare departe de trunchi. (Vol. *Din folclorul nostru*.)
- A intrat în stâna povârnită și a luat desaga pe care i-a burdușit-o ciobanul... După o postă de cale, a ocolit stâna pe departe și a luat drumul înapoi... pe niște cărări pe care le bătuse și el de atâtea amaruri de ori. (Victor Ion Popa, *Velerim și Veler Doamne*.)
- Acel loc era o măgură verde cu muchia lată și rotundă, pe care crescuse, din veacuri depărtate, un bătrân stejar. (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)
- ...să nu spun minciuni, erau vreo zece-douăsprezece prăjini de cânepă frumoasă și deasă cum îi peria, de care nu s-a ales nimica. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- S-a uitat la tufișul sub care se adăpostiseră..., apoi a strâns pleoapele bătute de lumina aspră a apei Siretului, care unduia sub pale de soare. (Victor Ion Popa, *Velerim și Veler Doamne*.)

II. La cazurile dativ și genitiv pronumele relative au următoarele forme:

- pronumele **cine** are o singură formă neacordată în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește: D. **cui**; G. (al, a, ai, ale) **cui**;
- pronumele **care** prezintă la singular forme acordate în gen cu substantivul înlocuit, iar la plural, o singură formă pentru toate genurile: D. **căruia, căreia, căroră**; G. (al, a, ai, ale) **cărui(a), cărei(a), căror(a)**;
- pronumele **cât(ă)** are numai la plural o formă pentru toate genurile: D. **câtor**; G. (al, a, ai, ale) **câtor**.

Pronumele **ce** nu are forme pentru cazurile dativ și genitiv.

Pronumele relative la dativ și la genitiv au funcțiile sintactice obișnuite ale acestor cazuri:

D. ...s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică.../ căreia îi zice chir./ (M. Sadoveanu, <i>Nicoară Potcoavă</i> .)	compl. obiect indirect
G. Acolo șezu jos lângă fântână/ a cărei apă... se scurgea într-un iaz limpede./ (Al. Odobescu, <i>Zece basme mitologice</i> .)	atribut genitival

Pronumele **care** la dativ, cu funcția de obiect indirect, este însoțit de obicei de pronumele personal neaccentuat la dativ: *omul/ căruia i-am spus; femeia/ căreia i-am spus; oamenii (femeile)/ căroră le-am spus*.

Pronumele **care** la genitiv poate sta (ca și pronumele la celelalte cazuri) înaintea substantivului determinat (vezi textul de mai sus). Când substantivul determinat este la acuzativ cu prepoziție, pronumele relativ poate sta după

substantiv – ... un munte/ de pe vârful **căruia**... – sau înaintea substantivului, situație în care pronumele relativ se intercalează între prepoziție și substantivul

determinat: ... un munte/ de pe al **cărui** vârf...

Funcțiile sintactice ale pronumelor relative la cazurile dativ și genitiv care introduc propoziții atributive se pot recunoaște (ca și funcțiile pronumelor relative la nominativ sau la acuzativ) înlocuind pronumele cu substantivul din regentă al cărui loc îl ține, pus la cazul pronumelui. Pentru pronumele la dativ, indicator al funcției de obiect indirect este și pronumele neaccentuat care îl însoțește, adică, **dubla exprimare a complementului**:

...s-a iscat o buruiană/ căreia (buruienii) îi zice chir.	
Șezu jos lângă o fântână/ a cărei (a fântânii) apă se scurgea...	
... un munte/ de pe vârful căruia (muntelui)...	
... un munte/ de pe al cărui (al muntelui) vârf...	

Exerciții

1. Subliniază pronumele relative și pe cele personale neaccentuate care însoțesc pronumele relative la acuzativ sau la dativ și indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele relativ cu funcția de complement sau de atribut. Desparte frazele în propoziții. (Fii atent la delimitarea propozițiilor în care pronumele relativ la cazul genitiv determină un substantiv la acuzativ cu prepoziție). Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor relative.

- Acuma Vitoria se abătea iarăși într-o țară cu totul necunoscută, cu nume de sate și munți pe care nu le mai auzise. A făcut popasul obișnuit într-un sat căruia îi zice Sabasa... Iar muntele cu cale șerpuită... se chema Stânișoara. Îi dădea Vitoriei aceste lămuriri un flăcăuș pe care-l luase călăuză. (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Și cum de la o vreme gurile lor (ale clopotelor) amuțiseră, căci sunt anumite ceasuri ce te învăluiesc cu melancolia lor și căroră numai tăcerea li se cade, de undeva, din infinit parcă, ... un sunet argintiu căzu trezind reveria lor. (D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*.)
- Așa-mi vine când și când
Să mă iau pe drum plângând,
Nici n-am cui să mă jălesc,
Să spun pe cine doresc.
(M. Eminescu, *Călin-nebunul*.)
- Pasionat, ca un vânător chemat pe o urmă, am rătăcit înainte în pădurea aceasta de hârtie, ale cărei foi le-au scuturat rând pe rând anotimpurile. Și figura marelui om se înălța covârșitoare, întunecând cu încetul pe ceilalți, pe toate gloriile de o zi..., care reușiseră să înșele cu aparența lor zgomotoasă ochii miopi ai contemporanilor. (D. Anghel, *Mihail Kogălniceanu*.)
- Împrejurul lor stau grămădiți optzeci de călăreți turci, ... unii cu înalta cucă din vârful căreia atârna, pe șalele calului, o lată pană verde... (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)
- El (Motrul) coboară... de la poalele muntelui Oslea, unde a stat în vechime încolăcit năprasnicul șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremura toată Valea Dunării... (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- ...deși îmi place prea mult, dară mă lipsesc de un așa odor, și-l las cui mi l-a adus...
A doua zi împăratul chemă pe Țugulea și pe fata de împărat... și le spuse ce a găsit cu cale sfatul împărătesc. (Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii – vol. *Din folclorul nostru*.)
- Dar vremea trecea cu amăgele... și dorul meu era acum nemărginit; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Ieșirăm pe porțița de din dos a teatrului și-n curând ajunserăm câmpul, în care se vedea de departe căsuța bătrânului muzicant, a(le) cărei ferestre ardeau în noapte ca două plame de argint. (M. Eminescu, *Geniu pustiu*.)

2. Transformă propozițiile atributive din textele e) și f) punând pronumele relativ înaintea substantivului determinat și propoziția atributivă din textul h) punând pronumele relativ după substantivul determinat.

3. Construiește câte două fraze cu propoziții atributive introduse prin pronumele **care**: la acuzativ; la dativ; la genitiv, cu pronumele relativ așezat: 1. după substantivul determinat și 2. înaintea substantivului determinat.

Subliniază pronumele relative, indică verbul sau substantivul determinat, delimitează propozițiile introduse prin pronume relative și fă oral analiza lor morfologică și sintactică.

III. Care, ce, cât(ă), câți, câte se folosesc și ca **adjective pronominale relative**. Când au această valoare, ele însoțesc un **substantiv nearticulat**, stau înaintea substantivului, se acordă cu acesta în gen, număr și caz și au funcția sintactică de atribut adjectival:

A luat/ **care (ce)** floare i-a plăcut. A luat/ **câte** flori a vrut.

La **dativ-genitiv** adjectivul relativ **care** se deosebește de pronume prin lipsa lui „a” final: **cărui** pom, **cărei** case, **căror** pomi (case).

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele relative și adjectivele relative. Indică substantivul înlocuit de pronumele relativ și substantivul determinat de adjectivul relativ. Delimitează propozițiile și analizează adjectivele relative.

- Du-te chiar acum la stăpânul moșiei și spune-i că te prinzi să-i dai în girezi tot grâul cât îl are semănat. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pătitul*.)
- ...vedeam cât adevăr, câtă culoare, câtă informație¹⁴³ folositoare se găsesc în aceste comedii pe care Alecsandri le scria mai mult jucându-se. (N. Iorga, *Oameni cari au fost*.)
- Înaintăm pe o șosea ce duce spre graniță. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- Eu nu știu limanul spre care
Pornesc cu bagajul acum,
Ce demon mă pune-n mișcare,
Ce taină mă-ndeamnă la drum.
(G. Topârceanu, *Balada chirișului grăbit*.)
- Și nu se simțea decât vântul care cânta pe mai multe țevi. (Em. Bucuța, *Capra-neagră*.)
- În care cămeșă s-a măniet, într-aceea s-a (se va) dezmănia. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- ...cine mai știe câte pământuri ai avut sub soare, câtă viață...ai cheltuit în căutarea strălucitorului aur. Dar...cum nu te înțeleg eu pe tine, tot așa nu m-ai înțelege nici tu, dacă ai vedea... cărui altar slujesc. (D. Anghel, *Tata*.)

IV. Din pronumele relativ **ce** și pronumele demonstrativ **cel** (cei, ceea, cele) s-a format **pronumele relativ compus cel ce** (cei ce, ceea ce, cele ce). Grupul „cea ce” nu se întrebunează.

Grupurile respective sunt considerate **pronume compuse** pentru că pot fi înlocuite cu un **pronume relativ simplu**: **cel ce vine** (=cine sau care vine); **cei ce vin** (=care vin); (stiloul) **cel ce e pe masă** (=care e pe masă) etc. Formele **ceea ce** și **cele ce** au sens neutru când se referă la un fapt, la o anumită situație, la ce s-a spus mai înainte etc.: Nu faci bine/ **ceea ce faci**; Vom analiza/ **ceea ce ai propus** (**cele ce s-au întâmplat**). În locul pronumelui cu sens neutru se poate folosi pronumele **ce**.

Cazurile pronumelui cel ce se exprimă prin formele lui cel, ce fiind invariabil: N. Ac. cel ce, cei ce, ceea ce, cele ce; D. G. celui ce, celei ce, celor ce.

¹⁴³ Adjectivul relativ se exprimă înaintea fiecărui termen coordonat, mai ales când substantivele nu sunt de același gen sau la același număr, iar adjectivul relativ are forme pentru exprimarea genurilor.

La **acuzativ** pronumele relative compuse **care** țin locul unui substantiv sunt precedate totdeauna de **prepoziție**; pronumele cu sens neutru, **ceea ce**, **cele ce**, se folosesc cu **prepoziție** sau **fără prepoziție**.

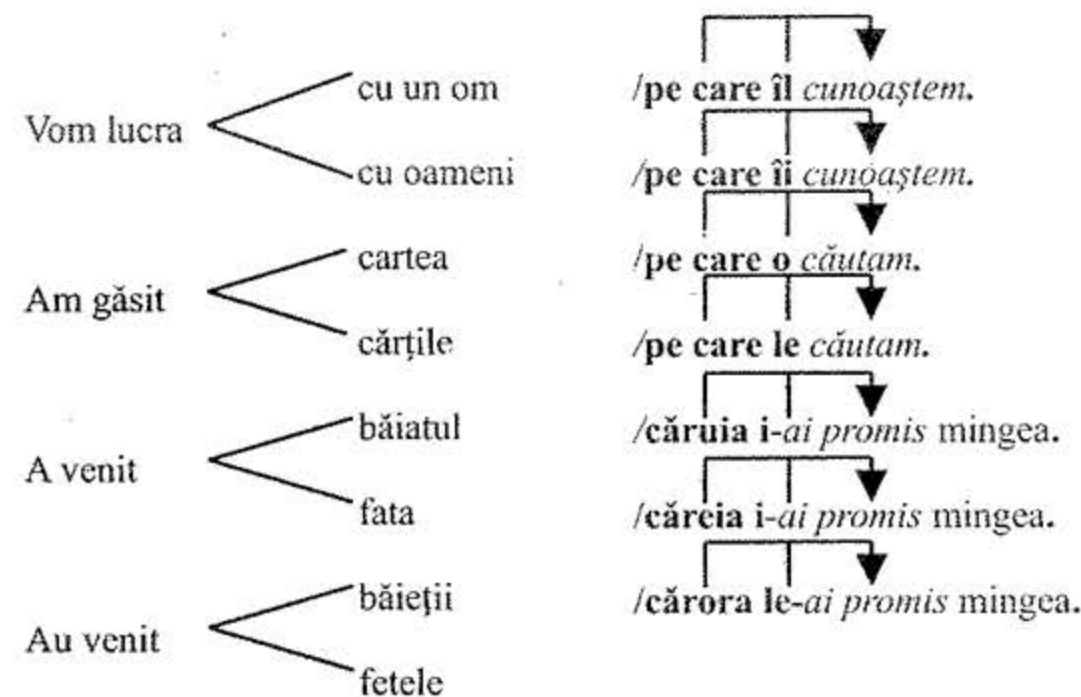
La scrierea pronumelui **ceea ce**, observă că elementele componente **nu sunt contopite**, iar primul termen se pronunță și se scrie cu doi „e”. **Fii atent la modul de pronunțare**, fiindcă elementul „ceea” este confundat deseori cu demonstrativul scurt „cea”, fapt care duce la **greșelile**: „cea ce”, „ceace”. Alteori scrierea **ceea** este respectată, nu însă și separarea lui **ce**. Faptul că **ce** nu s-a contopit cu **ceea** se poate vedea din construcțiile de felul **ceea ce-aduce**, **ceea ce-am spus**, în care numai **ce** se leagă în vorbire de cuvântul următor.

Exerciții

- Subliniază pronumele relative compuse și desparte frazele în propoziții. Analizează pronumele relative.
 - Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sunt cei muriți. (M. Eminescu, *Împărat și proletar*.)
 - Celui ce-i place lingușirea este vrednic de lingușire. (T. Vianu, *Dicționar de maxime comentate*.)
 - Singur și trist, îmi reiau filele înnegrite peste an și recitesc cele ce-am scris. (D. Anghel, *Fantome*.)
 - Preuteasă, preuteasă, strigă el, uitându-se prin casă spre a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum. (I. Slavici, *Pădureanca*.)
 - ...în casa bunicilor mei am simțit câteodată nevoia să notez ceea ce era chiar sub ochii mei. (I. Teodoreanu, *În casa bunicilor*.)
 - Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...)
 - Tocmai de ceea ce te-ai păzit, n-ai scăpat. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- În unele din textele următoare pronumele relativ **ce** este sinonim cu pronumele cu sens neutru **ceea ce**. Găsește acele texte și scrie-le, folosind în locul lui **ce** pronumele compus **ceea ce**.
 - ...se auzea răsunând glasul unui pârauș **ce** venea ca și noi din deal la vale. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Ce** ție nu-ți place altuia nu face. (Proverb.)
 - Sufletul tău să fie ca rășina **ce** curge din brad: viață revărsată. (N. Iorga, *Cugetări*.)
 - ... în viață, în simțire, în gând rămâne mai ales **ce** ai dat altora, **ce** ai lăsat de la tine, **ce** ai jertfit. (N. Iorga, *B. P. Hasdeu*.)
- Compune un text scurt în care să fie folosit de două ori fiecare dintre pronumele **cel ce**, **cei ce**, **ceea ce**. Explică ortografia lor.

Folosirea corectă a pronumelui relativ „care” la acuzativ și la dativ

Regulile limbii literare actuale cer, fără nici o excepție, exprimarea funcției de **obiect direct** a pronumelui relativ „care” prin construcția **pe care** și a funcției de **obiect indirect** prin formele de **dativ căruia, căreia, căroră**. Prin aceste modalități de exprimare, se stabilește un **acord între forma cazuală a pronumelui relativ și aceea a pronumelui personal neaccentuat care însoțește pronumele relativ cu funcția de obiect direct sau de obiect indirect**:

Acordul nu este respectat totdeauna. *Greșelile* constau în folosirea formei „care” în locul construcției „pe care” și în locul formelor de dativ: „Vom lucra cu oameni „care” îi cunoaștem”; „Am găsit cartea „care” o căutam”; „A venit băiatul „care” i-ai promis mingea etc. Când subiectul propoziției introduse prin pronumele relativ este subînțeles, folosirea lui „care” în situațiile arătate duce la schimbarea înțelesului comunicării. De exemplu, dacă în loc de „Vecinul a venit cu băiatul/ pe care îl laudă mereu” se spune „Vecinul a venit cu băiatul/ care îl laudă mereu”, propoziția construită greșit cu pronumele „care” spune cu totul altceva decât propoziția cu pronumele „pe care”: din propoziția cu „pe care” se înțelege că „vecinul îl laudă pe băiat” iar din aceea cu pronumele fără prepoziția „pe” se înțelege că „băiatul îl laudă pe vecin”.

Pentru evitarea greșelilor de felul celor arătate, țin seama de funcția sintactică a pronumelui neaccentuat care însoțește pronumele relativ; dacă pronumele neaccentuat are funcția de obiect direct, trebuie folosit pronumele la acuzativ „pe care”, iar dacă are funcția de obiect indirect, trebuie folosit dativul pronumelui relativ.

Reține următoarele asocieri privind dubla exprimare a celor două componente:

pe care îl; pe care îi; pe care o; pe care le;
căruia (căreia) îi; căror le.

Exerciții

- Completează locurile libere cu pronumele relativ *care* la cazul cerut de context (nominativ, acuzativ sau dativ). Subliniază substantivul înlocuit de fiecare pronume relativ. Dacă pronumele relativ este la acuzativ cu funcția de obiect direct sau la dativ cu funcția de obiect indirect, subliniază și pronumele neaccentuat care îl însoțește.
 - Spre deosebire de tovarășii noștri/ obișnuiți/... îi întâlneam la fântâni singuratic ori la un han de drumul mare/, domnul Rovei nu se lăuda niciodată cu vreo lovitură faimoasă/... nu i-a fost nimenea martor./ (M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.)

- Păzește-te de figuri și epitete/...nu spun nimic./ În sfârșit, nu uita/ că puținele momente [...le putem da literaturii] ni-s așa de scumpe/ că suntem în drept să privim ca pe niște răufăcători pe „autorii”/... ne vorbesc mult/ și nu ne spun nimic./ (Al. Vlahuță, *Cum se face o nuvelă?*)
 - Pe lângă asta, deveneam în sfârșit stăpân pe timpul meu/... îi destinam întrebuințări uluitoare: lectură nebună pe ploi, – iar în dulceața verii expediții cinegetice și de pescuit în zăvoaie și gârle./ (M. Sadoveanu, *Anii de ucenicie*.)
 - Sunt apoi brazi/...le-au căzut toate crăcile/ și zac la pământ (...) asemeni unor șerpi cuprinși de un somn adânc./ Sunt, în sfârșit, unii/...în strâns încheștați între fălci, smulsă din munte, întreaga stâncă/...creșteau./ (Geo Bogza, *Cartea Oltului*.)
- Construiește patru fraze în care pronumele relativ *care* la acuzativ cu funcția de obiect direct să fie însoțit de pronumele neaccentuat *l-, i-, le-, -o;* trei fraze în care pronumele relativ *care* la cazul dativ să înlocuiască: un substantiv masculin la singular; un substantiv feminin la singular; un substantiv masculin la plural. Fă în toate frazele sublinierile cerute la exercițiul 1. și indică verbele determinate de pronumele relative.

Acordul pronumelui relativ „care” la genitiv

I. Pronumele relativ „care” la genitiv plasat la începutul propoziției este atribut al substantivului de la dreapta lui și, ca orice atribut genitival cu topica inversă, este precedat de articolul posesiv:

Am un coleg/ al cărui frate este artist.

Când substantivul înlocuit și cel determinat de pronumele relativ nu sunt de același gen sau la același număr, trebuie să fii atent la cuvântul cu care se acordă pronumele relativ și la cel cu care se acordă articolul posesiv.

Pronumele relativ trebuie acordat în gen și în număr cu substantivul pe care îl înlocuiește (aflat în regenta propoziției introduse de pronumele relativ), iar articolul posesiv trebuie acordat cu substantivul față de care pronumele relativ îndeplinește funcția de atribut (substantiv aflat la dreapta pronumelui relativ):

Am tăiat	pomul/ masculin singular	ale feminin plural	cărui masculin singular	ramuri feminin plural	se uscaseră.
----------	--------------------------------	--------------------------	-------------------------------	-----------------------------	-----------------

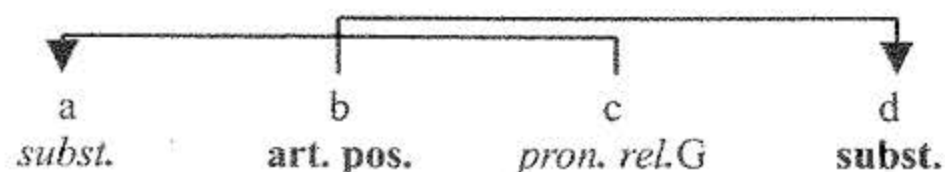
În situații de felul celei din fraza dată, faptul că pronumele relativ se află între doi termeni cu formă de plural duce de multe ori la greșeala de a pune pronumele relativ la plural: „...pomul/ ale „cărui” ramuri...”.

Textele următoare prezintă tipurile de construcții la care trebuie observată cu atenție aplicarea celor două reguli ale acordului precizate mai sus.

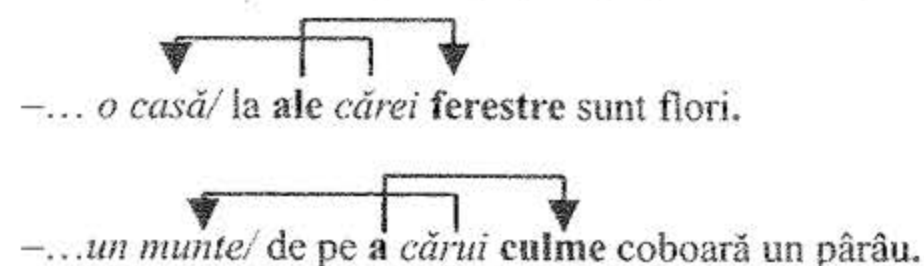
Am o colegă / al cărei frate este artist.	
Am un coleg / ai cărui frați sunt artiști.	
Am colege / ai căror frați sunt artiști.	
Am un coleg / a cărui soră este artistă.	
Am un coleg / ale cărui surori sunt artiste	
	Greșeli¹⁴⁴
	colegă/ al cărui frate
	coleg/ ai căror frați
	colege/ ale căror frați
	coleg/ a cărei soră
	coleg/ ale căror surori

Cele două săgeți cu sens opus și încrucișate arată că pentru acordul pronumelui relativ trebuie să privești spre stânga, dincolo de articolul posesiv, iar pentru acordul articolului posesiv trebuie să privești spre dreapta, dincolo de pronumele relativ.

Pentru controlul exprimării corecte, reține modelul¹⁴⁵ acestui acord încrucișat:

Regulile precizate prin acest model privesc și situația în care pronumele relativ la genitiv determinant al unui substantiv la acuzativ cu prepoziție este așezat înaintea substantivului (între prepoziție și substantiv):

Exerciții

1. Explică acordul articolului posesiv și al pronumelui relativ la cazul genitiv, indicând prin litere și săgeți (ca în modelul dat) substantivul cu care este acordat articolul posesiv și cel cu care este acordat pronumele relativ.

¹⁴⁴ S-au subliniat termenul greșit acordat (pronumele relativ sau articolul posesiv) și substantivul cu care trebuie acordat.

¹⁴⁵ În model au fost notați cu aceeași literă termenul acordat și cel cu care se acordă în gen și în număr.

- Am urcat pe un munte/a cărui înălțime trece de două mii de metri.
 - Am urcat pe munți/a căror înălțime trece de două mii de metri.
 - Am urcat pe munți/ ale căror înălțimi trec de două mii de metri.
 - Ți-am adus o carte/ al cărei autor te interesează.
 - Ți-am adus cărți/ al căror autor te interesează.
 - Ți-am adus cărți/ ai căror autori te interesează.
 - Am intrat într-o cameră/ pe ai cărei pereți erau numeroase tablouri.
2. Completează locurile libere cu pronumele *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, ținând seama de modelul dat pentru regulile acordului.
 - a) Dacă am căpătat oarecare deprindere de a nu mă exprima prea banal/, o datoresc unuia din profesorii mei de română. Calistrat Hogaș,/... lecții le ascultam vrăjiți./ (A fi elev.)
 - b) Acum ne apropiem de Iași, lăsând în stânga Valea Nebunei./ ce se ascunde cu numeroasele ei lespezi din dosul unui deal gol și prăbușit,/ pe... culme se află ruinele Cetățuiei./ Intrăm acum între două șiruri de bordeie/... înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea/ ce câștigasem de orașul Iașilor./ (V. Alecsandri, Iași în 1844.)
 - c) Din jnepenii culcați de vânturi se înalță de pretutindeni stânci uriașe,/... forme ciudate au toate nume și înțelesuri potrivite cu închipuirea poporului./ Aci ne odihnim pe mușuroaiele de iarbă din preajma șipotului/... apă te taie la dinți,/ atâta-i de rece./ (Al. Vlahuță, România pitorească.)
 - d) Un brad (...) stă de strajă (...)/ Bătrân și neștiut de nimeni e acest sihastru vegetal,/... ramuri umbresc leagănul unei ape./ În cele din urmă, extenuate, apele Oltului ajung la picioarele uriașului munte,/ pe ... umeri a coborât./ (Geo Bogza, Cartea Oltului.)
 - e) Am multă sperare în acest neam,/... adâncă cumințenie e tipărită într-o mulțime de proverbe, unele mai înțelepte decât altele,/... închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice și strălucite ca înseși cele orientale;/... inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospetiei/ pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi;/... geniu, în sfârșit, lucește atât de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor mărețe./ (V. Alecsandri, Românii și poezia lor.)
 3. Construiește trei fraze în care a doua propoziție să fie introdusă prin pronumele relativ *care* la genitiv, cu acordul pronumelui relativ și al articolului posesiv realizat cu substantive la genul și numărul indicate mai jos.

În propoziția regentă		În propoziția subordonată	
a	b	a	b
1. subst. masculin, sing./	art. posesiv	pron. relativ	subst. feminin, sing.
2. subst. masculin, plural/	"	"	subst. feminin, plural
3. subst. feminin, plural/	"	"	subst. masculin, plural

II. Greșala de a acorda pronumele relativ „care” la genitiv cu substantivul pe care îl determină este frecventă și în construcțiile în care pronumele relativ este plasat după substantiv. Nu uita că pronumele relativ „care” din propozițiile atributive se acordă în gen și în număr cu un substantiv din propoziția regentă (substantivul determinat de propoziția atributivă):

„Înaintăm prin strâmtoarea aceasta întunecoasă, / pe fundul căreia Jiul curge pe un jgheab scobit în stâncă.” (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

În construcțiile de acest fel, valoarea de pronume relativ se poate dovedi prin înlocuirea nu numai cu genitivul substantivului determinat de propoziția atributivă – pe fundul strâmtoării – ci și cu genitivul pronumelui demonstrativ: pe fundul acesteia. Nu se poate spune deci: ... strâmtoarea... pe fundul „căruia”, cum nu se poate spune nici: ...strâmtoarea... pe fundul „acestuia”.

Exerciții

- Completează locurile libere cu pronumele relativ la genitiv. Subliniază cu o linie substantivul pe care îl determină și cu două linii pronumele relativ și substantivul înlocuit (substantivul cu care l-ai acordat în gen și în număr).
 - În aceste locuri te împresoară singurătatea, / la hotarele... viața se pare că expiră. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - (...) mergi mai bine de trei ceasuri / și dai de Cheia Recei, / în pragul ... se deschide fantastica peșteră Stogu. / Te sui anevoie până la intrarea ei largă, triunghiulară, / din vârful... atâră o stalactită de mărimea unui om aproape, podoabă (...) spânzurată acolo / ca să te vestească / de ce minunății ai să vezi mai departe. / Într-adevăr, de-abia faci vreo douăzeci de pași în gârliciușul peșterii, / și te găsești înăuntrul unei bolți uriașe, / din tavanul... atâră mii de stalactite, – ciucuri mari și perdele horbotate, / din încrețiturile... se preling / și cad picături de apă. / (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
- Construiește câte o frază cu fiecare dintre situațiile de mai jos, folosind după substantivul din dreapta barei pronumele relativ care la genitiv, apoi fă sublinierile cerute la exercițiul 1.

...o casă / pe acoperișul...		...ramurile... / la umbra...
...un râu / pe malurile...		...muntele... / de pe culmile...

- Scric frazele realizate la exercițiul 2, punând pronumele relativ (cu articol posesiv) înaintea substantivului determinat¹⁴⁶. Indică prin săgeți substantivul cu care ai acordat articolul posesiv și pe cel cu care ai acordat pronumele relativ.

C. Pronumele și adjectivul pronominal interogativ

I. Cuvintele care, cine, ce, cât(ă), câți, câte se folosesc și ca pronume interogative¹⁴⁷.

Pronumele interogativ țin locul (în propoziții interogative) cuvântului așteptat ca răspuns la întrebare.

Răspunsul la pronumele cine, care, ce este, de obicei, un substantiv sau un pronume:

¹⁴⁶ Ține seama de faptul că pronumele relativ la cazul genitiv plasat înaintea substantivului determinat nu primește pe a final și că substantivul precedat de un atribut genitival nu primește articolul enclitic.

¹⁴⁷ Denumirea interogativ vine de la adjectivul latin *interrogativus*, format, la rândul lui, de la verbul *interrogare* = a întreba.

– Cine (care) a terminat? – Ion (eu, acesta). – Ce ai adus? – O carte.

La pronumele cât(ă), câți, câte răspunsul poate fi un numeral cardinal sau un pronume nehotărât cu sens cantitativ:

– Câți lipsesc? – Doi (mulți, puțini etc). – Câtă ai adus? – Multă.

De la pronumele cu sens cantitativ „cât” s-a format pronumele interogativ cu sens ordinal – al câteleva, a câta –, la care se răspunde printr-un numeral ordinal:

– Al câteleva (a câta) îți place? – Al doilea (a doua).

– Pe al câteleva (pe a câta) îl (o) vrei? – Pe al doilea (pe a doua¹⁴⁸).

– La acuzativ, aceste pronume sunt precedate totdeauna de prepoziție. Forme de dativ-genitiv nu au.

Observă pronunțarea și scrierea corectă a celor două forme: al câteleva (nu: al „cătleva” sau al „cătăleva”) și a câta (nu: a „câtea”).

Pronumele interogative cine, care și cât (câtă, câți, câte) pot avea următoarele funcții sintactice: subiect, nume predicativ, complement și atribut genitival. Funcția sintactică a pronumelui interogativ corespunde cu aceea a cuvântului așteptat ca răspuns la întrebare, adică cu a cuvântului căruia îi ține locul:

N.	Cine a venit? – A venit un băiat.	subiect
G.	Cine ești tu? – Eu sunt prietenul lui Mihai.	nume predicativ
Ac.	Pe cine ai lăsat acasă? – Am lăsat-o pe sora mea.	compl. obiect direct
	Cu cine vorbeai? – Vorbeam cu un copil.	compl. obiect indirect prepozițional
D.	Cui i-ai spus că vii la noi? – I-am spus mamei.	compl. obiect indirect
G.	Al cui fecior ești tu? – Sunt feciorul lui Alexe. Al cui este băiatul acesta? – Băiatul este al vecinului nostru.	atribut genitival nume predicativ

Pronumele interogative ce, al câteleva, a câta, neavând forme pentru cazurile dativ și genitiv îndeplinesc numai funcțiile nominativului și ale acuzativului.

Pronumele interogative pe care, pe al câteleva, pe a câta cu funcția de obiect direct sunt însoțite obligatoriu de pronumele personal neaccentuat. Este deci greșit să se spună: „Pe care (pe al câteleva, pe a câta) ai văzut?”

În textele analizate mai sus, propozițiile prin care s-au dat răspunsurile la întrebări au predicatele exprimate. Dar, în vorbire, de cele mai multe ori, propoziția răspuns la întrebare este redusă la partea de propoziție exprimată prin cuvântul pe care îl înlocuiește pronumele interogativ, însoțit sau nu de atributul (atributele) lui: – La cine te gândești? – La mama. / – Cine este omul acela? – Un consătean. / – Câte ai rezolvat? – Două. / – Cui ai dat cartea? – Fratelui tău. Predicatul sau verbul copulativ nu se mai exprimă fiindcă verbul prin care s-ar exprima ar fi tot cel din propoziția interogativă: Mă gândesc la mama; (Omul acela) este un consătean etc.

¹⁴⁸ Prin numerele ordinale se poate răspunde și la pronumele interogative cine sau care: – Cine (care) lipsește? – Al doilea (a doua).

Exerciții

1. Subliniază pronumele interogative și cuvintele pe care le înlocuiesc (dacă textul cuprinde și răspunsul la întrebare). Indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele interogativ cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor interogative.

- S-a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu.
Cine le-a scos acestea? – Le-a scos Alexandrescu. (Gr. Alexandrescu, *Satiră. Duhului meu.*)
- Când era să plece, văzu trăsura boierească trecând pe acolo.
– Pe cine ai adus, Dumitre?
– Pe jupâneasa Lența, nene Gheorghe. (G. Galaction, *Gheorghe Cătălina.*)
- ...O să-ți cântăm și o să-ți jucăm, sfinte soare...
– Cu cine vorbești tu acolo?
– Cu soarele. (Z. Stancu, *Dulăii.*)
- Ce se naște cu luna și piere cu soarele? (Ghicitoare – *Bruma.*)
- Care-i acolo? întrebă hangiu.
– Eu, domnu Stavrache, răspunse un glas de copilă. (I.L. Caragiale, *În vreme de război.*)
- ...boierul îl plimbă pe la toate moșiile și-l întreabă:
– Pe care ți-o alegi, băiete, să-i porți singur de grijă?
– Pe toate, tată... (Em. Gârleanu, *Boierul Iorgu Buhtea.*)
- Câți au pierit d-ai noștri?
– Zece. (C. Negruzzi, *Sobieski și românii.*)
- Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate. (M. Eminescu, *Epigonii.*)
- Moșule, al cui e feciorandru' acesta¹⁴⁹?
– Al nostru, boierule, e al nostru¹⁵⁰. (Vol. *Din folclorul nostru.*)
- Și pricina fericirii tale care-i?
Halunga luă de pe o canapea o carte, o puse pe masă și răspunse:
– ...Cartea mea din urmă. (Em. Gârleanu, *Un volum de capodopere.*)
- Babo, cui îi zici tu făt-meu?
– Ție, cui să-i zic? nu ești tu băiatul meu Abu-Hasan?
– ...Cine este Abu-Hasan acela? (I.L. Caragiale, *Abu-Hasan.*)

2. Compune un dialog în care pronumele interogative *care*, *al cătelea*, *a câta* să fie folosite la *nominativ*, cu funcția de *subiect* sau de *nume predicativ*, și la *acuzativ*, cu funcția de *obiect direct*. Subliniază pronumele interogative din toate propozițiile și predicatul sau verbul copulativ din propozițiile cu pronumele la *nominativ*; indică verbul determinat de pronumele la *acuzativ*.

II. Cuvintele *care*, *ce*, *cât(ă)*, *câți*, *câte*, *al cătelea*, *a câta* pot fi folosite și ca **adjective pronominale interogative**. Adjectivul interogativ stă înaintea unui substantiv nearticulat, cu care se acordă în gen, număr și caz și are funcția sintactică de **atribut adjectival**.

– Care (ce) carte este mai interesantă? Cărui coleg sau cărei colege o oferi?

¹⁴⁹ – "Ce e poezia? – (e) înger..." – Funcția sintactică: nume predicativ.

¹⁵⁰ – „Al cui e? – (e) al nostru”. – Funcția sintactică: nume predicativ.

– Câți pomi și câte vițe ai altoit?
– Al cătelea pom (a câta viță) trebuie scos (scoasă)?

Exercițiu

Subliniază în mod diferit pronumele interogative și adjectivele pronominale interogative. Notează deasupra pronumelor interogative funcțiile lor sintactice. (S. NP etc.). Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale interogative și fă analiza morfologică și sintactică a acestora.

- Cine a tras în calul meu de lemn?
Cu ce săgeată, cu ce floare? (Nichita Stănescu, *Galben copil oprit în poză.*)
- Ce eram noi românii pe atunci? Cine ne băga în seamă? Care ziar, care revistă sau care scriitor se ocupa de noi? (Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri.*)
- Cum te-ai topit acum în noapte, În care brad, de care creangă
Eu stau cu inima la sfat: Plânsoarea ta s-a aninat?
(O. Goga, *Doina*)
- Acum, ...câte bucăți ai fi avut dumneata, care spui că avuși două pâni?
– Șase bucăți aș fi avut, domnule judecător. (Ion Creangă, *Cinci pâni.*)
- Câți domni a avut țara românească?
– Mulți, domnule... (I.L. Caragiale, *Cănuță, om sucit.*)
- Împărecheri ciudate de slove..., o, cuvinte!

Sub bolta cărei peșteri ați răsunat voi oare? (D. Anghel, *Imn.*)

- Ei! asta e asta!... Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră? Care e artă și care nu (e artă)? (I.L. Caragiale, *Câteva păreri.*)
- ...metoda bătrânului meu curs francez, în [nu mai știu] a câta ediție... hrănește și astăzi... inteligențele tinerelor generațiuni. (I.L. Caragiale, *Câteva păreri.*)

III. Propozițiile construite cu pronume interogative sau cu adjective interogative sunt folosite deseori în frază ca **propoziții subordonate** față de o propoziție cu predicatul exprimat de obicei prin unul dintre verbele *a afla*, *a auzi*, *a întreba*, *a răspunde*, *a spune*, *a ști*:

Spuneți-mi/ ce-i dreptatea? (M. Eminescu, *Împărat și proletar.*)

Măicuța tot mă-ntrebă/ Care muncă mi-e mai dragă? (Folclor.)

În construcțiile de acest fel, *pronumele sau adjectivul interogativ are* (ca și pronumele sau adjectivul relativ) *rolul de a face legătura între subordonata în care îndeplinește o anumită funcție sintactică și regenta ei*. Pronumele interogativ a devenit deci **pronume interogativ-relativ**, iar adjectivul interogativ a devenit **adjectiv interogativ-relativ**.

Propozițiile interogative folosite în frază ca *propoziții subordonate* se numesc **propoziții interogative indirecte**, spre deosebire de propozițiile interogative independente, numite **propoziții interogative directe**.

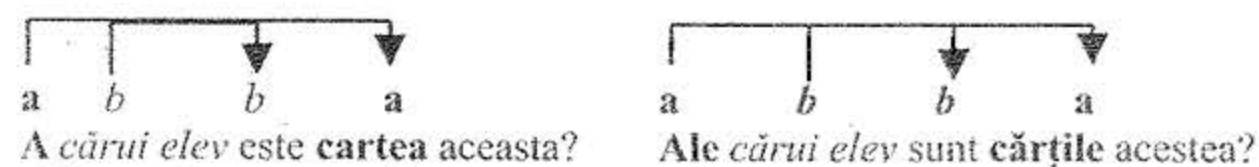
Exercițiu

Subliniază cu o linie pronumele sau adjectivele interogative din propozițiile interogative directe și cu două linii pronumele și adjectivele interogativ-relative. Delimitează prin bare propozițiile interogative indirecte și fă analiza morfologică și sintactică a tuturor pronumelor și adjectivele interogative.

- a) – Nu știu cine te-a îndreptat la casa mea, că știu că ești berechet bun. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pătitul*.)
- b) – Neghiniță, unde mi-e coroana cu stemele și cu luminile?
– Ci taci, Măria ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe și spune-mi drept care e mai ușoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele? (B. Șt. Delavreanca, *Neghiniță*.)
- c) – A cui ești tu, fata mea?
– A Mamei-Pădurilor, răspunse ea suspinând, mă vei iubi tu acuma, când știi a cui sunt?... (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
- d) Dumneavoastră, cinstiți oaspeți, se vede că pașteți bobocii, de nu vă pricepeți al cui fapt este acesta. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- e) Vă las să judecați
Câți mici fură mâncați
Și câte oi (fură) sluite.
De fiarele cumplite!
(Gr. Alexandrescu, *Elefantul*.)
- f) Dar câte nu făcuse, câte nu suferise Grivei, dulăul credincios al curții! (Em. Gârleanu, *Grivei*.)
- g) Auzi tu, mamă, câte-mi spune?
Și-alcargă-n sat să mai adune
Și câte porecliri pe-ascuns
Îmi pune.
De-aș sta să-i dau și eu răspuns,
La câte legi am fi ajuns!
(G. Goșbuc, *Dușmancele*.)

Acordul adjectivului interogativ „care” la genitiv

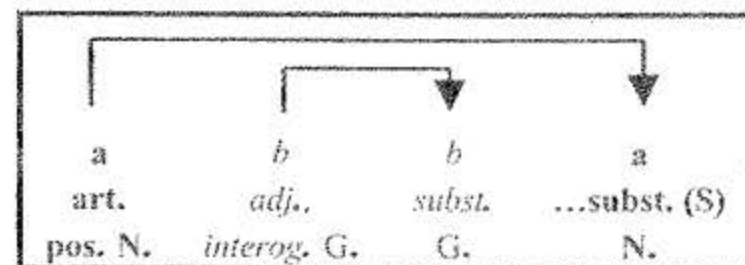
Observă în construcțiile următoare **acordul adjectivului pronominal interogativ care la cazul genitiv și al articolului posesiv**:

Adjectivul pronominal interogativ se acordă în gen și în număr cu substantivul pe care îl determină: **cărui** (masc. sing.) → **elev** (masc. sing.).

Articolul posesiv se acordă cu substantivul care arată **obiectul posedat**, substantiv cu funcția de **subiect**: **a** (fem. sing.)... → **cartea** (fem. sing.); **ale** (fem. pl.)... → **cărțile** (fem. pl.).

La construirea propozițiilor de felul celor prezentate, se face de multe ori **greșeala de a acorda articolul posesiv cu substantivul determinat de adjectivul interogativ „cărui (cărei, căror)”**: „**Ai** cărui elev este cartea aceasta? „**Ai**” căror elevi sunt cărțile acestea? etc. Observă, în indicațiile de deasupra celor două propoziții, că săgeata care leagă articolul posesiv de substantivul cu care se acordă o încadrează (o îmbrățișează) pe aceea care indică temenii cu care se acordă adjectivul interogativ la genitiv. **Reține modelul acestui acord îmbrățișat**:

Exerciții

- Completează locurile libere cu adjectivul interogativ *care* la genitiv precedat de articolul posesiv, aplicând modelul dat pentru cele două reguli ale acordului. Notează cu aceeași literă cuvintele acordate și indică prin săgeți direcțiile acordului.

.....femei este copilul acesta?pictor este opera aceasta?
.....femei sunt copiii aceștia?pictor sunt aceste opere?
.....femei sunt fetele acestea?pictori sunt aceste opere?
.....țări este acest drapel?sătean este casa aceasta?
.....țări sunt aceste drapele?sățeni sunt aceste case?
- Construiește câte o propoziție interogativă cu adjectivul interogativ *care* la genitiv după indicațiile date mai jos.

Adjectivul interogativ determină

Subiectul propoziției exprimat prin

- un subst. masculin, singular;
- un subst. masculin, plural;
- un subst. feminin, singular;
- un subst. feminin, plural;

- subst. feminin, singular;
- subst. masculin, singular;
- subst. feminin, plural;
- subst. masculin, plural.

Ortografia pronumelui „ce” când formează silabă cu alt cuvânt

În afară de îmbinările alcătuite din pronumele (interogativ sau relativ) „ce” și un pronume neaccentuat – **ce-i**, **ce-l**, **ce-o**, **ce-mi**, **ce-ți**, **ce-și** (prezentate la pag. 177-179 și pag. 198) –, **pronumele „ce” poate fi asociat într-o singură silabă cu auxiliarul unei forme verbale compuse** (dacă auxiliarul începe cu vocală) **sau cu formele scurte ale prezentului verbului „a fi” – „i” (=este) și „s” (=sunt)**:

– **ce-am**, **ce-ai**, **ce-a**, **ce-ați**, **ce-au** (citit); **ce-aș**, **ce-ar** (citi);

– **Ce-i** acolo (pe masă)? **Ce-i** fratele tău (el, ea, acesta)? Ia **cartea/ ce-i** învelită. Ia **cărțile/ ce-s** învelite.

Fii atent îndeosebi la îmbinările ce-a (citit, scris etc.) și ce-i (=ce este), la care pronunțarea ca un singur cuvânt – „cea”, „cei” – duce deseori la confuzie cu cea, cei, forme ale articolului demonstrativ, ale pronumelui sau ale adjectivului demonstrativ de depărtare.

În situațiile de felul „ce-a” citit, **mijlocul de control pentru scrierea ce-a este participiul următor, care, împreună cu „a” din „cea”, formează persoana a III-a singular a perfectului compus: ce-a citit (el).**

În cazul „ce-i” = **ce este**, **mijlocul de control pentru scrierea ce-i constă în posibilitatea de a înlocui, în contextul respectiv, pe „i” cu „este (e)”**.

Opozițiile: ce-l/ cel/ ce-i/ cei; ce-a/ cea

(Schemă recapitulativă)

A. cel, cei, cea

1. Articol demonstrativ (adjectival) urmat de

- adjectiv sau participiu cu valoare adjectivală: **cel mare, cei mari, cea mare; cel rănit, cei răniți, cea rănită;**
- adjectiv sau adverb la gradul superlativ relativ: **cel (cea) mai mare; cei mai mari;** (merge) **cel mai repede;**
- numeral: **cei doi; cel (cea) dintâi; cel de-al doilea; cea de-a doua.**

2. Adjectiv demonstrativ (regional) urmat de

- substantiv: **cel munte; cei munți; cea vale.**

3. Pronume demonstrativ urmat de

- atribut cu prepoziție sau cu articol genitival: **cel (cei, cea) de piatră, de la noi, de reparat, de acolo, al (ai, a) vecinului;**
- propoziție atributivă: **cel (cei, cea)/care...; cei/ câți...**

4. Termen al pronumelui relativ compus

- **cel ce, cei ce = acela ce, aceia ce**

B. ce-l, ce-i, ce-a

pron. interogativ (relativ)
ce + altă parte de vorbire

- **ce-l:** pron. ce + pron. pers. -l = **ce îl**
- **ce-i** { pron. ce + pron. pers. -i = **ce îi**
- pron. ce + verb -i (a fi: prezent) = **ce este (el)**
- **ce-a:** pron. ce + auxiliarul perf. compus -a:
- **ce-a citit = ce a citit (el)**

Exerciții

1. Explică ortografia cuvintelor subliniate arătând ce părți de vorbire sunt și ce funcție sintactică au cuvintele *ce-l ce-i*, pronumele și adjectivele demonstrative *cel, cei, cea*. Pentru valorile de articol demonstrativ, pronume sau adjectiv demonstrativ și pentru valoarea lui „a” din secvența *ce-a*, procedează, în privința sublinierii termenului din dreapta, ca în situațiile corespunzătoare din schema de mai sus.
 - a) - Când am omorât pe *cei* șapte zmei, / am luat inelul de la fata *cea* mai mică a împăratului / - iacă-l pe degetul *cel* mic. (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
 - b) Revoluționarii din București... au trecut din Dobrogea în Turcia. *Cei* din Moldova au trecut în Bucovina. (Jean Bart, *Mărturisiri literare*.)
 - c) Se vede/că (Rudolf) ieșise... / să se uite mai bine la focul *cel* mare dinspre Ruginoasa / și atunci l-au trăsnet *cei* care-l pândeau. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
 - d) Școala Militară din Iași se mută la București, contopindu-se cu *cea* de aici. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)

- e) E un om frumos, trupește și sufletește, / *cel* ce pare făcut dintr-o singură bucată. (N. Iorga, *Cugetări*.)
 - f) ...legea rurală trebuie să fie votată de o Cameră / care să cuprindă și pe reprezentanții burgheziei și pe *cei* ai țărânimii. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-vodă*.)
 - g) *Ce-i* rotund și fără fund? - (Ghicitoare - *Cercul*).
 - h) *Ce-i* mai rău / și *ce-i* mai bun.
Pentru omul *cel* nebun? - (Ghicitoare - *Limba*).
 - i) *Ce-i* pe tine / și nu-l simți? - (Ghicitoare - *Numele*).
 - j) *Cel* dintâi lucru [*ce-l* impresionează] fu prefacerea caracterului maiorului... Ziua călare, noaptea pe jos, / părea *cel* mai vânos dintre oamenii batalionului. (D. Zamfirescu, *În război*.)
 - k) Acolo s-a odihnit Nicoară ani și ani după războaiele [*ce-a* purtat] și după isprăvile / *ce-a* săvârșit. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - l) Lăsa-m-oi de răzeșie / Cu *cea* ghioagă de pe spate.
Să apuc în haiducie / Să-mi aleg judecători
Ca să-mi fac sfânta dreptate Cei stejari nestrâmbători.
(*Cântecul răzeșului*.)
 - m) Oamenii...plecară...binecuvântând / pe *cei ce-i* scăpaseră. (Victor Eftimiu, *Păunașul-Codrilor*.)
 - n) Timp îndelungat rămâne Oltul pe gânduri... *Cei ce-l* vor vedea în Câmpia Ciucului / nu vor putea crede / că acea apă nemișcată...ar fi însuși Oltul. (Geo Bogza, *Cartea Oltului*.)
2. Compune un dialog sau o narațiune cu părți de dialog în care să se afle: cuvintele *cel, cei, cea* cu valoare de articol demonstrativ și cu valoare de pronume demonstrativ, pronumele relative compuse *cel ce, cei ce*; situațiile *ce-l, ce-a, ce-i* (cu -i pronume neaccentuat și cu -i verb -este). Motivează felul cum ai scris.

D. Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât

1. Pronumele nehotărât ține locul unui substantiv fără să dea vreo indicație precisă asupra obiectului:

- Și *stelele* se schimbau neconținut, tot *alte* veneau ...apoi dispăreau. Unele, după o rotație îndelungată, reapăreau. (D. Anghel, *Un boem*.)
- O mișcare s-a produs subit în sală, / *cineva* l-a recunoscut (pe Coșbuc). (O. Goga, *Coșbuc*.)

Pronumele *alte* și *unele* țin locul substantivului *stele*, dar nu precizează care *stele* veneau și care reapăreau, iar pronumele *cineva* se referă la un om (o persoană) oarecare din sală.

Pronumele nehotărâte sunt mult mai variate decât celelalte feluri de pronume. Unele sunt *cuvinte simple*: **unul, altul, tot, mult, puțin, atât(a), cutare**.

Cele mai multe pronume nehotărâte sunt *cuvinte compuse*. Vreunul este format din *vre-unul*. Celelalte sunt formate din pronumele *cine, care, ce, cât* și *alt(e) elemente(e) de compunere*:

cineva, careva, ceva, câtva; altcineva, altcareva, altceva;
oricine, oricare, orice, oricât; orișicine, orișicare, orișice, orișicât;
oarecine, oarecare, oarece; fiecine, fiecare¹⁵¹.

Pronumele *unul* și *altul* au *formele*:

N. Ac.	unul	una	unii	unele	altul	alta	alții	altele
D.G.	unuia	uneia	unora		altuia	alteia	altora	

Declinarea pronumelui *cutare* se aseamănă cu a pronumelui relativ (interogativ) *care*:

N.Ac. sg. și pl., m.f., n. *cutare* (ca și *care*);
D.G. *cutăruia, cutăreia, cutărora* (ca și *căruia, căruia, căreia, cărora*).

Pronumele *tot*, *mult*, *puțin*¹⁵², *atât(a)* au următoarele *forme*:

sg. N. Ac.	tot	toată	mult	multă	puțin	puțină	atât(a)	atâta
pl. N. Ac.	toți	toate	mulți	multe	puțini	puține	atâția	atâtea
D.G.	tuturor(a)		multora		puținora		atâtora	

Formele de *nominativ-acuzativ singular* țin locul substantivelor care arată *obiecte nenumărabile*: *Cât lapte (câtă miere) îți trebuie?* – Îmi trebuie *tot (toată), mult (multă)* etc. Pronumele *tot* și *atât(a)* se pot referi și la *conținutul unei comunicări*: „Ce ți-am spus/ e tot/ ce știu sau „atât (a) știu“.

Pronumele *tot* cu sens general (neutru) poate apărea și *articulat*: *Totul era urât... în așa-zisul palat* (I. Teodoreanu, *Masa umbrelor*).

Pentru *dativ*, în locul formelor *tuturor(a), multora, puținora, atâtora*, se folosește deseori construcția cu prepoziția *la* – *Le-a spus la toți (la mulți, la puțini, la atâția)* –, construcție prin care aceste pronume cu sens cantitativ se apropie de numerele cardinale (*Le-a spus la doi*).

Pronumele *nehotărâte compuse* se declină după modelul pronumelui din alcătuirea *fiecăruia*, celelalte elemente fiind invariabile:

- *vreunul, vreuna, vreunuia; vreunii, vreunele, vreunora*;
- *cineva, cuiva; altcineva, altcuiva* etc.
- *oricare, oricăruia, oricăreia, oricăror* etc.;
- *câtva, câtăva, câțiva, câteva, câtorva* etc.

Pronumele *fiecare* are forme numai pentru singular: *fiecare, fiecăruia, fiecăreia*.

Compusele cu pronumele „ce” – *ceva, altceva* etc. – sunt *invariabile* (ca și pronumele „ce”).

¹⁵¹ Pronumele compuse cu *oare-* și cele cu *fie-* au următoarele variante *neliterare*: *oareșicine, oareșicare, oareșice; fieș(te)cine, fieș(te)care; fitecine, fi(s)tecare*. Compusele *fiece, fieș(te)ce, fitece* se folosesc numai ca adjective.

¹⁵² *Tot (toată), mult(ă), puțin(ă)* sunt prezentate în *Gramatica Academiei* ca „adjective substantivate”, ele provenind din aceleași cuvinte folosite cu valoare de adjective cantitative.

La pronumele *câtiva (câteva)* raporturile de *dativ* și de *genitiv* se exprimă adesea prin construcțiile prepoziționale specifice numeralelor cardinale: *le-am spus la câțiva (la câteva); propunerile a câțiva dintre voi*. Pronumele *câtiva* se apropie de numerele cardinale și prin faptul că poate fi însoțit de *vreo*: *vreo câțiva (câteva)*.

Pronumele *nehotărâte* au, de obicei, *funcțiile sintactice* exemplificate prin textele de mai jos.

N. Fiecare își cunoaște datoria.	– subiect
Ac. Prețuim deopotrivă pe fiecare.	– compl. obiect direct
Succesul depinde de fiecare dintre noi.	– compl. obiect indirect prepozițional
Am lucrat lângă fiecare.	– compl. circ. de loc
D. I se dă fiecăruia după meritele lui.	– compl. obiect indirect
G. Datoria fiecăruia este să se pregătească.	– atribut genitival
Datoria aceasta este a fiecăruia.	– nume predicativ

Alte pronume *nehotărâte*, la cazul *nominativ*, pot avea și funcția de **nume predicativ**:

Șeful echipei va fi *unul* dintre voi (sau: *altul, altcineva* etc.).

Exercițiu

Subliniază pronumele *nehotărâte* și indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut. Analizează morfologic și sintactic pronumele *nehotărâte*.

- ...la ceartă unul zice una/ altul zice alta...; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt. (I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.)
- ...original în civilizație nu înseamnă a refuza/ să înveți de la alții; nu înseamnă a face totul, a inventa totul singur. (H. Daicoviciu, *Dacii*.)
- ...Ce ești te privește mai la urma urmei numai pe tine. Ce vrei/ privește și pe alții. Ce faci/ aceea poate privi pe toți.
– Iubind pe cineva, l-ai luat în sufletul tău/ fără ca el să piardă ceva.
– Viața nu primește/ să-i dai altceva/ decât ce-ți cere.
– Cine scrie pentru puțini/ scrie pentru aceia; cine scrie pentru sine/ scrie pentru toți.
– Dă fiecăruia/ ce i se cuvine/ și ție ajungă-ți/ ce rămâne.
– Înțelepciunea e a ta/ numai când o dai altuia/ altfel, ea e numai în tine.
– Arta dă tot tuturora/ și rămâne totuși întregă.
– A trăi înseamnă a lucra; totuși prinde bine o clipă în care să poți simți că trăiești. Și atâtor ea le lipsește totdeauna. (N. Iorga, *Cugetări*.)
- Dumneata, femeie, îl urmărești pe careva dintre dâșii pentru o datorie? (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Adunătorii birului și dijmii se înfățișau o dată pe an, la vremea „crestatului”,/ căci datoriile fiecăruia erau crestate pe răboj. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- Ce răsare în grădina ta/ al tău este/ nu (este) al altcuiva. (Z. Stancu, *Desculț*.)

- g) Cutare din sat spune conăcări pe la nunți fără a fi învățat pe cărți./ (e) semn/ că știința de carte nu-i ceva de neapărată trebuință. (G. Călinescu, *Ion Creangă, viața și opera*).
- h) Fu atunci o dispută între secui./din(tre) care unii voiau/ să păstreze în viață (pe) vreo câțiva nobili prinși./ iar alții cereau/ ca să se omoare îndată...; se învoiră apoi/ să amâne...moartea unora dintr-înșii. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- i) Sunt...zeci de asemenea văi./iar Oltul, zigzagând între ele, le strânge întreg rodul acvatic. Multora din ele, (le strânge) singurul rod. (Geo Bogza, *Cartea Oltului*.)
- j) ...doi oameni cu doi boi... abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla/ de veneau sâmbătă noaptea... cu boii stâlciți. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- k) Se vede în luptă cu ceilalți... La unii surăde./ unora le strânge mâna./ cu alții se ceartă./ la urmă se împacă cu toți. (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)
- l) Dascălul Chiosea...se plimba pe dinaintea băieților înarmat cu o vargă lungă, arzând când pe unul, când pe altul...; se oprea dinaintea fiecăruia... Apoi să fi dus sfântul pe vreunul/ să nu știe lecția.../ (I. Ghica, *Școala acum 50 de ani*.)

II. Cu valoare de pronume nehotărât se folosește și **pronumele care**. Acesta poate avea sensul „fiecare” – „S-a așezat care/ unde a găsit” – sau **sensurile „unul... altul”, când care se repetă**: „Au venit care călări, care pe jos” (= unii călări, alții pe jos).

Exercițiu

Subliniază pronumele **care** cu valoare nehotărâtă și scrie deasupra fiecăruia ce sens are.

- Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și care săpau cu cazmalele, care cărau cu trăboanțele, care (cărau) cu căruțele, care (cărau) cu covățile... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Jur-împrejur, cât cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți. Dar mai presus de toți se ridica creștetul gol, de pe care el privea și vedea jos pământul cu verdețile... (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
- Apoi intră cu toți înăuntru, se tologește care unde apucă și...tac mă cheamă. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

III. Afară de pronumele careva, altcareva, altceva și de cele alcătuite cu pronumele „cine” –cineva, altcineva etc. –, toate celelalte pronume nehotărâte (simple sau compuse) se folosesc și ca adjective pronominale nehotărâte. Majoritatea adjectivelor nehotărâte au funcția de **atribut adjectival**, stau **înaintea substantivului și cer substantiv nearticulat**:

atâția pomi; atâtor pomi; fiecare om; fiecăruia om; câteva case; câtorva case etc.

Adjectivele nehotărâte **cutare, oarecare, tot (toți), mult (mulți), puțin (puțini)** pot sta atât **înaintea substantivului**, cât și **după substantiv**:

- **cutare elev – elevul cutare; (un) oarecare elev – (un) elev oarecare;**
- **toți elevii – elevii toți; mulți (puțini) elevi – elevi mulți (puțini).**

Substantiv articulat cere: adjectivul **cutare**, numai când este plasat **după substantiv**, și adjectivul **tot (toți)**, **indiferent de locul lui față de substantiv** (vezi exemplele de mai sus)¹⁵³.

Adjectivele **mult (mulți, multă, multe), puțin (puțini, puțină, puține)** se apropie de adjectivele propriu-zise prin următoarele **particularități**: când stau **înaintea substantivului** pot fi **articulate – multul (puținul) grâu, mulții (puținii) pomi etc.**; au **grade de comparație**; pot avea și **funcția de nume predicativ**: „Dușmanii erau **mulți (puțini)**”.

Unele forme ale adjectivelor nehotărâte se deosebesc de formele pronomelor corespunzătoare:

– Adjectivele corespunzătoare pronomelor **unul (una), vreunul (vreuna)** au la **nominativ-acuzativ singular** formele **un, vreun (elev), o, vreo (elevă)**, iar la **plural** au **forme articulate** (identice cu ale pronomelor corespunzătoare): **unii, vreunii (elevi), unele, vreunele (eleva)**.

– Adjectivul corespunzător pronumelui **altul (alta)** are la **nominativ-acuzativ** forme **nearticulate** atât la **singular**, cât și la **plural**: **alt elev, altă elevă, alți elevi, alte eleve**.

– La **dativ-genitiv singular și plural** formele adjectivelor nehotărâte **un (o), vreun (vreo), alt (altă)** și ale tuturor celorlalte adjective nehotărâte se deosebesc de formele pronomelor corespunzătoare prin lipsa particulei finale „a”:

– **unui, vreunui, altui, cutărui, fiecăruia, oricărui... (elev);**

– **unei, vreunei, altei, cutărei, fiecărei... (eleva);**

– **unor, vreunor, altor, atâtor, cutăror, multor... (elevi: eleva); tuturor elevilor (elevelor).**

Pentru a deosebi valoarea de **adjectiv pronominal nehotărât** de valoarea de **articol nehotărât** a formelor **un, o, unui, unei, unor**, ține seama de faptul că **articolul nehotărât arată obiectul în general** (ca **un obiect oarecare**) – Văd **un om și o femeie** –, pe când **adjectivul nehotărât raportează obiectul (obiectele) denumit(e) de substantivul determinat la alt(e) obiect(e) de același fel**. De aceea, **adjectivul nehotărât un (o) este deseori asociat (sau poate fi asociat) cu pronumele sau cu adjectivul pronominal altul (alta), alt (altă) ori cu pronumele sau adjectivul demonstrativ celălalt (cealaltă)**: „Un lup a fost împușcat, iar **altul (celălalt, ceilalți)** a(u) scăpat”; „O pasăre a fost doborâtă, iar **alta (cealaltă sau cealaltă pasăre)** nu”.

Exerciții

- Subliniază în mod diferit adjectivele pronominale nehotărâte și pronumele nehotărâte. Indică prin săgeată substantivele determinate de adjectivele pronominale și cuvintele determinate de pronumele nehotărâte cu funcția de complement sau de atribut. Fă analiza morfologică și sintactică a pronomelor nehotărâte și a adjectivelor pronominale nehotărâte.

- Băiatul încalecă pe un genunchi/și fata (încalecă) pe altul¹⁵⁴. (B.Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)

¹⁵³ Substantivul se articulează și în construcțiile de tipul *toți trei (patru etc.) elevii*, îmbinările *toți trei (patru etc.)* exprimând ideea de **numeral colectiv**.

- b) El își opri calul înaintea căreiumii, aruncă o privire la Ana, apoi alta la bătrâna¹⁵⁴.
Unul din porcari intră iute în casă, iar celălalt se ivi pe prag. (I. Slavici, *Moara cu Noroc*.)
- c) Ca și cocoana Leonora, fiecare lighioană, își are ghencaloghiu ei. Așa... unul din câini, Garsonică, al de curte, este nepot de frate al vestitului Osman...; iar cățelul din casă, Bijulică, este strănepot al altui Bijulică. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Cocoana Leonora*.)
- d) – ...de-acum înainte mai aveți și ceva treabă...; până mâni-dimineață să-mi alegeți macul de o parte..., și năsipul de altă parte. Nu cumva să găsească vreun fir de mac printre năsip sau vreunul de năsip printre mac. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- e) Câteva scaune... erau risipite de-a lungul pereților... Biroul avea o masă simplă de stejar..., încheiată cu ajutorul unor pene de lemn. Pe ea, ... la un capăt (se afla) o mare mașină de scris. (G. Călinescu, *Enigma Otiliei*.)
- f) Unii cititori știu, desigur, diverse lucruri despre această societate... (Iorgu Iordan, *Memorii*.)
- g) Compozițiunea fiecărei linii diferea de celelalte două prin putere...; cei mai mulți oameni și cele mai multe tunuri se îndesau în prima linie. (B. P. Hasdeu, *Ioan-Vodă cel Cumplit*.)
- h) Oamenii domnului fură asemenea tratați după obrazul fiecăruia. Mihăi-Vodă trimise și el prințului... vreo câteva blăni de mult preț. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- i) A trecut, ajutat de câțiva prieteni, toate piedicile neînțelegerii... și, la capătul atâtor încercări..., el s-a pomenit, în sfârșit, acolo sus în cer, zburând. (N. Iorga, *Aurel Vlaicu*.)
- j) S-a zis, cu drept cuvânt, că la începutul oricărei mișcări de libertate e o poezie, la începutul tuturor biruințelor mari ale revendicărilor naționale (e) un mare triumf literar. (O. Goga, *Coșbuc*.)
- k) Îi plăcea iarăși să se uite noaptea la stele și ar fi voit să știe care e steaua împăratului cutare sau a cutărui boier. (P. Ispirescu, *Fiul vânătorului*.)
- l) Om de o veselie copilăroasă, el râdea din toată inima, încât ochii tuturor se îndreptau asupra lui. (I. Slavici, *Eminescu-omul*.)
- m) Boierii și călugării erau puțini..., dar toate pământurile erau ale lor, și oricine nu era din(tre) ei nu avea nici atâta loc propriu cât trebuia pentru o înmormântare. (B. P. Hasdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit*.)
- n) De la fiecare din(tre) noi... rămâne un răsădit în alte suflete; și acelea... îl trec și altor suflete în alte generații. (V. Pârvan, *În memoria Constantinei Erbiceanu*.)
2. Construiți propoziții sau fraze în care substantivele *prieten*, *copilandru*, *fiu*, la *nominativ* sau la *acuzativ plural*, să fie însoțite de formele corespunzătoare ale adjectivelor nehotărâte *un*, *vreun*, *atât*, *mult*, *puțin*, *cutare*, *tot*. Adjectivele *cutare* și *tot* să fie folosite înaintea substantivului și după substantiv. Subliniază în mod diferit adjectivul nehotărât și substantivul determinat. Motivează folosirea formei articulate sau a celei nearticulate a substantivului din fiecare dintre construcțiile cerute.

¹⁵⁴ – „Băiatul încăleacă pe un genunchi și fata pe altul” – *Un* – adjectiv pronominal nehotărât; *pe altul* – pronume nehotărât.

¹⁵⁵ – „...aruncă o privire la Ana, apoi *alta* la bătrâna.” – *O* – adjectiv pronominal nehotărât; *alta* – pronume nehotărât.

E. Pronumele și adjectivul pronominal negativ

Pronumele **nimeni**, **nimenia**, **nimic**, **nimica**, **nici unul**, **nici una** au înțeles negativ și se folosesc numai în propoziții negative:

– Au fost anunțați toți (oamenii)? – *Nu a fost anunțat nimeni (nici unul).*

– A venit cineva (vreunul)? – *Nu a venit nimeni (nici unul).*

– A adus tot (materialul)? sau: A adus ceva? – *Nu a adus nimic(a).*

Pronumele negativ **nimeni** (**nimenia**) se referă numai la persoane, iar **nimic(a)**, numai la lucruri. Pronumele **nici unul** (**nici una**) se poate referi atât la persoane, cât și la lucruri. Ca și pronumele nehotărâte cărora li se opun prin sensul lor negativ (vezi, în exemplele date, pronumele nehotărâte din propozițiile pozitive), pronumele negative nu aduc nici o precizare cu privire la persoana sau lucrul la care se referă¹⁵⁶.

– Pronumele **nimic(a)** este invariabil.

Pronumele **nimeni** (**nimenia**) nu are forme pentru genuri și număr. La *dativ-genitiv* are forma **nimănui(a)**.

– Pronumele **nici unul** (**nici una**) se declină ca pronumele nehotărât *unul* (*una*), de la care este format (*nici* este invariabil).

Formele **nici un**, **nici o** (D. G. **nici unui**, **nici unei**) au valoare de **adjectiv pronominal negativ**, stau înaintea unui substantiv nearticulat și au funcția sintactică de **atribut adjectival**: **nici un** (**nici unui**) *pom*; **nici o** *casă*, **nici unei** *case*.

În propoziții negative poate apărea precedat de „*nici*” și pronumele nehotărât „*unul*”: Nu știe **nici unul**, **nici altul** (**celălalt**). În astfel de situații pronumele *altul* (*celălalt*), precedat și el de *nici*, arată că *unul* este pronume nehotărât, iar *nici*, *conjuncție*.

Pronumele cu forme cazuale – **nimeni**, **nici unul** (**nici una**) – îndeplinesc de obicei următoarele funcții sintactice: **subiect**, **complement obiect direct sau obiect indirect**, **atribut genitival** și **nume predicativ** exprimat prin pronume la *genitiv*. Pronumele **nimic(a)**, cu formă numai pentru *nominativ-acuzativ*, este folosit mai ales cu funcția de **subiect**, de **complement obiect direct** (fără prepoziția *pe*) și de **complement obiect indirect**, construit cu diferite prepoziții.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit pronumele negative și adjectivele pronominale negative. Indică prin săgeată cuvântul determinat de pronumele cu funcția de complement sau de atribut și substantivul determinat de adjectivul pronominal negativ. Fă analiza morfologică și sintactică a pronumelor și a adjectivelor negative.

a) ...o mulțime de feciori de crai și de împărați... au venit, / și nici unul din ei n-a făcut nici o ispravă. (Ion Creangă, *Povestea porcului*.)

b) Și unul și altul simțeau nelămurit că fac un drum primejdios. De ce oare? Nici unul, nici altul n-ar fi putut spune. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)

c) Chemă de față slujnicele și roabele. Toate se grăbiră a veni. Încercă inelul, / și la nici una nu se potrivea. (P. Ispirescu, *Găinăreasa*.)

¹⁵⁶ În unele gramatici pronumele negativ este considerat o varietate a pronumelui nehotărât: *pronume nehotărât negativ*.

- d) Câmpia părea fără margini. Totul dormea. Nu se vedea nici o pasăre, nu se auzea nici un glas. (Marin Preda, *Moromeții*...)
- e) E așa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor... Și totdeauna m-a mirat cum de n-a trăsnit prin minte nici unui rege... să cerceteze cam unde s-ar găsi cheia tuturor fericirilor?! (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- f) Nu se auzi nimic. Nu striga nimeni nimic. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- g) Regreta că n-a strâns avere, ca alții, să nu-i pese de nimeni și de nimic. (L.Rebreanu, *Răscoala*.)
- h) Pe zi ce trecea, slăbea mai tare, se căznea să țină într-însul tot ce-i fulgera prin minte, să nu mai spună nimănui nimic. (Em. Gârleanu, *Bolnavii*.)
- i) Nu ieși în calea nimănui ca să-i arăți cu sila drumul cel bun; ajunge să mergi pe dânsul. (N. Iorga, *Cugetări*.)
- j) Tata... mă luă de mână și ieșirăm într-un balcon. Aerul curat al văzduhului, [care nu-i al nimănui,] mișcă în jurul nostru. (D. Anghel, *Floarea de aloes*.)
- k) – Apoi vezi – grăi Ghiță... – dacă mă uit în toate părțile/ nu văd pe nimeni/ și stau singur aici în pustietate. Am doi câini minunați.../ și tot ați venit trei inși fără de veste și fără știrea nimănui. Puteți să ne omorâți pe toți.../ și nimeni n-are să știe/ că voi ne-ați omorât; puteți să luați ce vă place și, [dacă suntem oameni cu minte,] n-avem să ne plângem nimănui,/ fiindcă voi sunteți totdeauna mulți și tari. (I.Slavici, *Moara cu Noroc*.)
2. Construiește propoziții sau fraze ori compune un text în care să se afle: pronumele *nimic* în propoziții cu predicatele *nu auzi*, *nu se auzi*; pronumele *nici unul*, *nici una* și *nimeni*, fiecare la *nominativ* și la *genitiv*; substantivele *vapor* și *corabie*, la *nominativ* și la *genitiv*, însoțite de adjectivele corespunzătoare pronumelor „*nici unul*”, „*nici una*”. Procedează ca la exercițiul 1.

Alte valori ale cuvântului „nimic”

De la pronumele negativ *nimic* s-a creat substantivul (*un*) *nimic*, cu pluralul *nimicuri*, având sensul de „lucru fără valoare, fără importanță, fleac”: Acesta e un *nimic*; Acestea sunt *nimicuri*; A adus câteva *nimicuri*.

Cuvântul *nimic*, precedat de prepoziția *de*, dacă determină un substantiv, are valoare de locuțiune adjectivală: „un lucru *de nimic*” (neînsemnat); „un om *de nimic*” (josnic, netrebnic).

Exerciții

Subliniază cu o linie pronumele negativ *nimic* și cu două linii substantivul *nimic* și locuțiunea adjectivală *de nimic*. Fă analiza lor morfologică și sintactică.

- a) Într-o zi, dintr-un *nimic*... s-a iritat așa de grozav din ceartă, încât i-a venit un fel de-necăciune. Rău... rău... până scara a murit. (I.L.Caragiale, *Cănușă, om sucit*.)
- b) *Bălcescu*... Pentru nimeni dintre cei pe care i-am iubit n-am fost în stare să fac *nimic*...
Țița... Ai făcut pentru poporul român. (Camil Petrescu, *Bălcescu*.)
- c) Pierzându-ți timpul tău cu dulci *nimicuri*,
 N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată. (M. Eminescu, *Sonete, I*.)
- d) Căci astăzi dacă mai ascult

Nimicurile-aceste,
 Îmi pare-o veche, de demult
 Poveste. (M.Eminescu, *Adio*.)

- e) După moartea maică-mei..., cinci ani de-a rândul m-am dus în străinătate. Niciodată nu m-am căutat de nimic, fiindcă de ceea ce sufeream eu nu e doctorie. (D. Zamfirescu, *Locotenentul Sterie*.)
- f) Ghiță era mereu așezat și dus pe gânduri..., acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orice lucru de nimic. (I. Slavici, *Moara cu Noroc*.)
2. Construiește câte două propoziții în care să folosești pronumele *nimic*; substantivul *un nimic* – *nimicuri*; locuțiunea adjectivală *de nimic*.

Pronumele

(Schemă recapitulativă)

Clasificarea pronumelor		Formele de bază și flexiunea	
I. Pronume cu forme personale	A. personale	– Pers.	1, 2, 3 sg. și pl. Genuri: la pers. 3 eu, tu, el, ea, noi, voi, ei, ele
		Cazuri:	N., Ac., D. (la toate persoanele); G. (la pers. 3); V. (la pers. 2).
	B. reflexive	– Cazuri:	Ac., D.
		Pers.	1, 2 – pron. pers. neaccentuate, cu valoare reflexivă: Ac. mă, te, ne, vă; D. îmi (mi), îți (ți), ne, vă
		Pers.	3 – pron. reflexive propriu-zise: Ac. se, pe sine; D. își (și), sieși, sie
	C. de întărire	– Pers.	1; 2, 3 sg. și pl. Genuri: la toate persoanele – însumi (însămi), însuși (însăși), însuși (însăși) etc.
		Cazuri:	N. Ac. la toate pers. m. și f. D. G. la f. sg. însemi (ți, și)
	D. posesive	– Pers.	1, 2, 3 sg. și 1, 2 pl. – al meu, tău, său, nostru, vostru. Genuri: acordat cu subst. (obiectul posedat)
		Cazuri:	N., Ac. – construcțiile cu al (ai, a, ale); D. G. construcțiile cu alor: alor mei (tăi, săi etc.)

Pronume fără
forme
personale

A. demonstra- tive	- Felurile:	de apropiere - acesta, cestăalt
		de depărtare - acela, cel, celălalt
	Numărul	sg., pl. și genuri - la toate pronumele
		N., Ac., D., G. - la toate pronumele
	Cazuri:	sg., pl. și genuri - care (la D. G.); cât (la N. Ac.; la D. G. pl. o formă)
B. relative	- Numărul	pron. declinabile - cine (la sg.); care (la sg. pl.); cât (la sg.; N. Ac.; la pl. N. Ac., D. G.)
		pron. invariabil: ce Pron. compuse: declinabil - cel ce; invariabil - ceea ce (cu sens neutru)
C. interrogative	- Forme	identice cu ale pronumelor relative
D. nehotărâte	- Numărul	sg., pl. și genuri: compusele cu -care, -cât; unul, altul, vreunul; atât(a), tot, mult, puțin
		Cazuri: N. Ac., D. G. - compusele cu -cine, cine-, -care, -cât; unul, altul, vreunul; atât(a), tot, mult, puțin, cutare; pron. invariabile: careva, ceva, altceva, orice
E. negative	- Numărul	sg., pl. și genuri: nici unul
		Cazuri: pron. declinabile - nici unul, nimeni (cu forme pentru N. Ac., D. G.); pron. invariabil: nimic

Adjective pronominale: de întărire; posesive; demonstrative; relative - care, ce, cât; interrogative - care, ce, cât; nehotărâte - ceva, fiecare, oricare, orice, oricât, oarecare, cutare, atât(a) câtva, tot, mult, puțin.

Texte pentru lecțiile de recapitulare

- Acela, moș Pricop, a fost soțul meu.
- Hm! făcu moș Pricop./ Dacă-i soțul dumitale./ apoi n-am ce zice./ vrednic român./ Numai nu-mi plăcea/ că se ducea la drum asupra nopții./ Eu aș fi avut plăcere/ să cinstesc cu dânsul ca și cu dumneavoastră./ Eu cu oamenii din sat de la mine nu cinstesc;/ dar cu oamenii străini îmi place./ căci ei îs călători./ au necazuri/ și-i bine/ să le stai înainte cu pahar dulce și vorbă bună./ Dar omul acela zicea/ că se duce noaptea;/ că se bucură/ să umble pe lună./ De oameni răi... nu-i pasă;/ are pentru dâșii pistoale încărcate în desagi./ S-a dus/ și într-o vreme a prins a cânta din solz./ ca să nu-i fie urât./ (M.Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Amice, autorule, mi-aș lua acum ziua bună de la tine/ și m-aș închina ție cu plecăciune, mulțumindu-ți pentru momentele plăcute/ ce m-ai făcut/ să petrec, mai întâi citindu-ți cartea și apoi gândindu-mă la dânsa./ ca să îndrug toate aceste nevoiaș glume./ (Al.Odobescu, *Pseudo-kinghetikos*.)
- „Noi, Ștefan-Voievod, ne închinăm cu prietinie Domniilor voastre tuturor/ căroră vă scriem;/ și vă dorim tot binele./ Știți Domniile voastre/ că împăratul cel

necredincios al turcilor... în fiecare zi cugetă/ cum ar putea supune și zdrobi creștinătatea./ De aceea facem cunoscut Domniilor voastre/ că pe la Boboicaza trecută a venit... în țara noastră și asupra noastră mare oaste.../ al cărei căpitan de frunte era Soliman-Pașa Beglerbegul./ Auzind și văzând noi acestea, am luat în mână sabia/ și... i-am biruit/ și i-am călcat în picioare pe toți.”/ (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.)

- El (Eminescu) era însă lipsit cu desăvârșire/ de ceea ce în viața de toate zilele se numește egoism./ nu trăia prin sine și pentru sine./ ci (trăia) prin lumea [în care-și petrecea viața./ și pentru ea./ Trebuințele, suferințele și durerile, întocmai ca și mulțumirile lui individuale, erau pentru dânsul lucruri nebagate-n seamă./ Ceea ce-l atingea pe el/ erau trebuințele, suferințele, durerile și totdeauna rarele bucurii ale altora./ De aceea, zicea el/ că sunt multe dureri și puține plăceri - nu pentru el, ci pentru lumea oglindită în sufletul lui./ Nu l-au înțeles/ și nu sunt în stare/ să-i pătrundă firea/ cei ce iau scrierile lui drept manifestare a ființei lui individuale./ (I. Slavici, *Amintiri, Eminescu-omul*.)
- Nici una din miile de generații [care ne-au precedat/ și au-trecut prin atâtea nenorociri și dezastre./ nu i-a fost dat./ cum ne este dat nouă acum, în clipa aceasta./ să hotărâm... însăși soarta întregii vieți pe pământ.../ Dacă... vreun inconștient ar vrea/ să folosească atomii pentru război./ pământul va fi prefăcut într-un bulgăre de zgură./ (Geo Bogza, *În fața atomului*.)
- Hanu Ciorilor era în dosul lui, rămas departe înapoi cu toate ferestrele lui bine luminate./ Citești câteodată asemenea lucruri./ și tot te apucă un fel de răcori;/ dar când te vezi tu însuși pe tine purtat așa de ici până acolo?.../ Acum însă se dezmetici și el/ apoi o luă peste arături drept spre ferestrele luminate./ Ce hanul păcatelor e ăsta?/ grăi el/ după ce se văzu, în sfârșit, la scara casei mari./ pe care în atâtea rânduri o văzuse din depărtare./ (I. Slavici, *Hanul Ciorilor*.)
- Solii au spus/ cine sunt/ și ce poftesc.../ Hoarda nu se temea de nimeni și de nimic./ Orice domn [trebuie]/ să se plece puterii ei./ (M.Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.)
- Se simțea din nou mai bun... înduișat de soarta atâtor larve omenești, orbecăind în beznă, fără îndurarea nici unei lumini/ care să le deschidă drumuri./ Năvăleau cuvintele calde și bune/ pe care nu le-a mai rostit de mult, nimănui.../ Dacă și-ar fi ascultat gândul/ ar fi trezit atunci, îndată, din cealaltă încăpere, sora rămasă țărancă săracă și simplă./ să-i spovedească toate chinurile/ căroră adineaori nu le putuse da cuvânt/ și acum se desfăceau în el ca o eliberare./ (Cezar Petrescu, *Întunecare*.)
- ...bătu țepușele în pământ/ și se puse între ele./ așa cum să-i vină unul dinainte și altul la spate/ ca, [dacă îi va veni somn/ și ar moia./] să se lovească cu barba în cel de dinaintea lui/ și, [dacă ar da capul pe spate./] să se lovească de cel de dinapoi./ (P.Ispirescu, *Prâslea-cel-Voinic și merele de aur*.)
- Numai una dintre cetele numeroase, cea a românilor din Almăș, [care erau cei mai furioși./] nu a voit cu nici un preț/ să primească hotărârea de mai sus./ ci a pretins/ să li se predea toate armele și muniția.../ Intervențiile comisarilor români au rămas zadarnice/ și tot așa de zadarnice, au fost și deputățiile trimise la ei pentru a-i potoli./ (Silviu Dragomir, *Avram Iancu*.)
- Noi, cititorii, așteptăm/ să-l vedem pe Nestor.../ căci numai afirmările d-voastră nu ne pot convinge./ Faceți-l/ să treacă pe dinaintea noastră, înzestrat cu acele calități alese/ de care ne vorbiți./ ridicăți piedici în calea lui/ și dați-i mijloace/ să le înlăture./ aruncați-l în lupte grele/ și dați-i putere să biruie./ lăsați-l pe el/ să ne

arate, prin energia-i desfășurată.../ că e demn de admirația noastră.../ Atâta ni-l lăudați pe răsfățatul Nestor./ că el crede de prisos/ să-și mai dea vreo osteneală... pentru a merita cunună de lauri/ pe care i-o întindeți de-a gata./ (Al. Vlahuță, *Sfaturi*.)

- l) Numindu-se un nou beglerbeg..., i se ridică în grabă, ... în jurul bisericii înseși ... o reședință, acea „palancă a lui Sinan“/ de care s-a vorbit multă vreme./ (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.)
- m) Mă prind/ că asemenea timiditate o înțelegeți./ Fiecare din dumneavoastră ați pățit-o.../ Să nu credeți însă/ că în toți frica a fost la fel./ Unii s-au gândit la nua/ alții, la notă/ alții la urechi./ puțini la premiu./ și cei mai mulți la repetenție¹⁵⁷./ Unora le-a zvâcnit inima./ multora li s-a împiedicat răsuflarea./ la puțini li s-a ridicat sângele la cap./ la câțiva le-a venit amețeală./ (B. Șt. Delavrancea, *Irinel*.)

¹⁵⁷ În această frază *predicatul s-au gândit*, fiind același pentru toate cele cinci propoziții, a fost exprimat numai în prima propoziție, iar în celelalte patru este *subînțeles*. Deci analizați cazul și funcția pronumelor nehotărâte din propozițiile respective ținând seama de verbul predicativ subînțeles: *s-au gândit*.

VERBUL

Verbul este o parte de vorbire flexibilă: *merg, mergi, mergeam* etc.

Cele mai multe verbe exprimă **acțiuni** ale obiectelor: *Ileana* serie. *Calul* fuge. *Tractorul* ară.

Celelalte verbe pot arăta:

– **stări ale obiectelor**: *Omul* stă (*șade*) la umbră; În apropiere este (se află, *există*) un crâng;

– **posesia unui obiect de către alt obiect**: *Maria* are o minge;

– **necesitatea unui obiect sau a unei acțiuni**: Îmi **trebuie** un caiet; **Trebuie** să scriu;

– **posibilitatea de a face o acțiune**: **Pot** să-l ridic;

– **voința sau dorința unei persoane de a obține un obiect sau de a face o acțiune**: **Vreau (doresc)** o floare. **Vreau (doresc)** să vizitez muzeul.

Fiecare acțiune, stare etc. are un **nume** care se exprimă printr-o formă verbală nepersonală, numită **infinitiv**. Infinitivul se deosebește de celelalte forme verbale prin **terminația vocalică** și prin **prepoziția a**: *a* lucr/a, *a* ved/ea, *a* pun/e, *a* priv/i, *a* cobor/i etc. Când vrem să numim un verb, ne folosim de forma infinitivului: „verbul *a pune*“.

Exerciții

- Arată oral ce exprimă verbele următoare, apoi scrie-le la formele infinitivului: *ascultam, lucrez, existase, am citit, povestește, ai hotărât, trebuie, avem, voi putea, vrem, au doborât*.
- Subliniază verbele din textele următoare. Explică oral ce exprimă fiecare, apoi scrie-le la formele infinitivului.
 - Văd că nu vă țineți de făgăduința ce i-am făcut mamei noastre...; eu răul nu vi l-am vrut; scopul ni l-am ajuns... Mergeți dar acasă și luați în căsătorie pe fetele cele mari ale împăratului. (Ioan Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
 - Din când în când saltă dintr-o brazdă neagră o ciocârlie care fâlfâie pe deasupra noastră și târâie ușurel. (M. Sadoveanu, *Cocostârcul albastru*.)
 - Bunicul stă pe prispă... Innumără florile care cad. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
 - Se află o râpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura râpei și ascultă... Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - ...eu, măcar că e așa de întuneric, deosebesc tare bine firele de mac din cele de năsip, dar numai iuțală și gură de furnică ar trebui ca să poți apuca, alege și culege niște flecuștețe ca aceste în așa scurtă vreme. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - Soldatul sări în picioare ca mușcat de șarpe...
– ...Vrei să mă faci dezertor?... Adică ce ți-am greșit eu ție de umbli să mă dai dezertor? (L. Rebreanu, *Îfic Ștrul, dezertor*...)

Locuțiuni verbale

Acțiunile și stările pot fi exprimate și prin locuțiuni verbale (grupuri de cuvinte între care se află neapărat un verb și care îndeplinesc împreună rolul unui verb). Cele mai multe locuțiuni verbale se pot înlocui cu un verb:

a băga de seamă = a observa; a o lua la fugă = a fugi;

a da năvală = a năvăli; a sta de veghe = a veghea.

Verbul care intră în componența locuțiunii verbale are rolul gramatical de a preciza persoana, timpul și modul acțiunii, iar celălalt cuvânt (substantiv, adverb etc.) dă de obicei sensul locuțiunii.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile verbale din textele următoare și arată cu ce verbe ar putea fi înlocuite. Analizează modul, timpul, persoana și numărul verbului care intră în alcătuirea locuțiunii verbale. Fii atent, pentru că în unele cazuri între cuvintele din care este formată locuțiunea verbală se pot intercala alte părți de vorbire. De exemplu: **Am stat toată noaptea de veghe.**

- a) Ți-aduci aminte, Teofile, de ziua aceea din copilăria noastră, de care ți-am vorbit eu odată?...

Atunci, în ziua aceea neuitată, s-au întâmplat mai multe lucruri.

Întâi, s-a întâmplat, pentru prima oară în viața noastră, să băgăm de seamă că am înflorit livezile. (M. Sadoveanu, Ți-aduci aminte, Teofile...)

- b) Trecută prin alte încăperi, unde erau arcuri și ghioage, și săgeți de argint, și junghere cu tăiușuri lucitoare, și tot felul de scule care îți luau ochii cu strălucirea lor.

– Bine, băiatule, nu-ți alegi nimic? Nu ți-o părea rău pe urmă că ai venit degeaba aici? (Victor Eftimiu, Fluierul ciobănașului.)

- c) – Da bine, moșnege ... unde te visezi, de umbli cu porci după ține? Și cine te-a pus la cale să mă ici tocmai pe mine în bătaie de joc? (Ion Creangă, Povestea porcului.)

- d) Cucul își luă zborul și umbra lui trecu pe alee. (M. Sadoveanu, Rază de soare.)

- e) Peste jumătate de ceas apoi, ei stăteau amândoi la masa pe care erau întinși banii... și-și dădeau silința să aleagă la o parte pe cei de 200 și pe cei de 90 (de) lei. (I. Slavici, Comoara.)

- f) Nu-i venea să dea crezământ nici vederilor, nici auzului; zâna ce-i sta în față îl privea cu ochi fermecători... (Al. Odobescu, Pseudo-kineghetikos.)

- g) Se opinti. Și trase din toate puterile. Când colo aruncă pe iarbă un pește cu solzii de aur ce străluceau de-ți luau ochii. (B. Șt. Delavrancea, Stăpânea odată...)

- h) – Moșule, ie seama de ține bine telegarii ceia, să nu ieie vânt...
– I-auzi, măi!... Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumetii în răs! (Ion Creangă, Amintiri din copilărie.)

2. Scrie în dreptul verbelor date locuțiunile verbale corespunzătoare:

a vorbi.....	a comanda.....
a plănu.....	a se rostogoli.....
a observa.....	a se pârgui.....
a chiui.....	a hotărî.....
a năvăli.....	a privi (pe furie).....
a demasca.....	a se opri.....

3. Fă o narațiune în care să folosești șase locuțiuni verbale. Subliniază-le și arată ce sens au.

Verbe predicative și verbe nepredicative

1. Verbele care au un înțeles de sine stătător sunt **predicative**, adică pot spune singure ceva despre subiect, pot exprima singure predicatul, atunci când sunt la un mod personal. De exemplu: „Sus, pe bolta adâncă, stelele **au pălit**; în haosul albastru, luceafărul **sclipește** tainic, strălucitor.” (Em. Gârleanu, Singuraticii.)

Verbele care nu au un înțeles de sine stătător sunt **nepredicative**, pentru că ele nu pot spune singure ceva despre subiect, ci numai împreună cu alte cuvinte. De exemplu, în textul:

A fost un tânăr împărat –

De la mișei a smuls averea...

Cei tari au zis: „A fost mișel!

Ne-a prigonit prea multă vreme” (G. Coșbuc, Ex ossibus ultor)

În prima propoziție (A fost un tânăr împărat), verbul a fost este predicativ, pentru că are un înțeles de sine stătător (a existat), pe când în propoziția A fost mișel! verbul a fost nu are înțeles de sine stătător, deci nu poate exprima singur predicatul. Despre tânărul împărat se spune că a fost mișel.

În afară de verbul a fi, mai sunt și alte verbe care pot fi folosite și ca verbe nepredicative: a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea și altele. Verbele a ajunge și a ieși, când sunt folosite ca nepredicative, au sensul a deveni și formează predicatul împreună cu altă parte de vorbire: Peste un an **va ajunge** (sau **va ieși**) **inginer**. Verbul a face nereflexiv este predicativ, dar ca reflexiv nu are totdeauna înțeles de sine stătător: S-a făcut galben ca ceara = a devenit galben. A părea, nereflexiv, este nepredicativ (Acesta pare mai bun), dar ca reflexiv impersonal este predicativ (Se pare/ că a înțeles).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele predicative și cu două linii verbele nepredicative împreună cu partea de vorbire cu care formează predicatul. Ca mijloc de verificare, folosește procedeul reducerii propoziției la o propoziție simplă, pentru a vedea dacă verbul respectiv spune singur ceva despre subiect.

- a) De unde nu este foc/ nu iese fum./

- b) A fost harnic, viteaz,/ dar e zgârcit/ și are avere.../ Hatmanul Mihai a fost slujitor/ s-a făcut apucător/ și a ajuns zgârcit./ (B. Șt. Delavrancea, Luceafărul.)

- c) Dar iată că o plută ne ajunge din urmă./ Dălcăușul își scoate iute cârma/ să nu i-o rupă/ (Al. Vlahuță, România pitorească.)

- d) În chipul acesta (copilul) ajunsese voievod al ogrăzii/...
Asemeni tuturor voievozilor a vrut/ să întrecă hotarele/ care-i îngrădeau puterea./ Astfel a ajuns în uliță./ (Ionel Teodorescu, Ulița copilăriei.)

- e) Trecu astfel/ cât trecu/ dar [fiindcă năravul din fire n-are lecuire], jupân Rănică-Vulpoiul nu se lăsă de mâncătorii și de vicleșuguri/ nici când ajunsese om de frunte./ (Al. Odobescu, Jupân Rănică-Vulpoiul.)

- f) În revărsat de zori, pe baltă, lumina face minuni./ Pe fața apei sclipește, ici, sfărâmaturi de oglinzi, colo, plăci de oțel/ ... În nufieri, ca-n niște potire plutitoare, curg raze de aur./ (Em. Gârleanu, Mărinimie.)

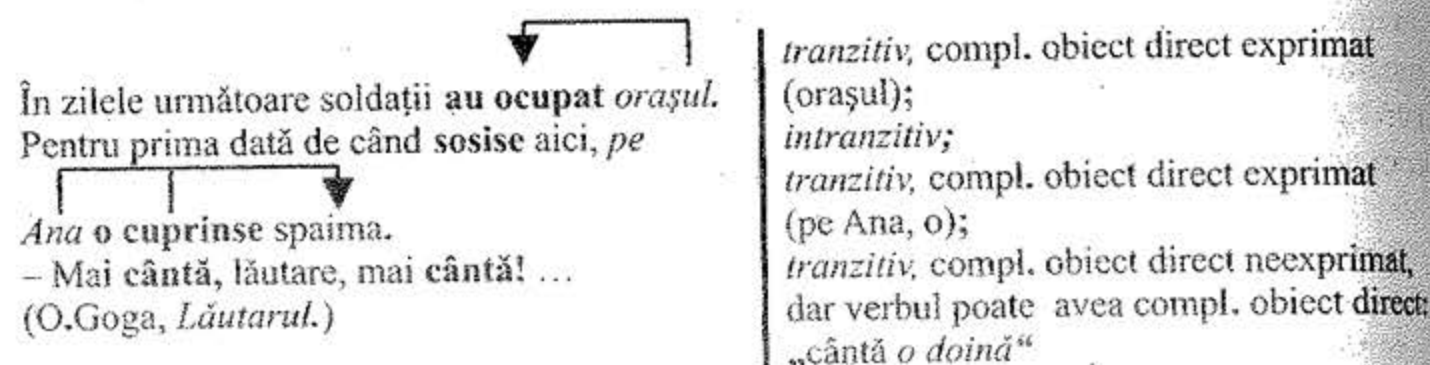
- g) Dacă ajunsese aici/ Greuceanu se dete de trei ori peste cap/ și se făcu un porumbel./ (P. Ispirescu, Greuceanu.)

- h) Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt./
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet./ (M.Eminescu, *Călin – File din poveste*).
- i) Uncheșul și pădurea mi-au devenit foarte dragi din aceste prime ceasuri./
(M.Sadoveanu, *Focul*).
- j) Smaranda era bolnavă și împovărată de copii.../ De vreme ce (Ion) putea/ să iasă
popă mai curând/ nu e de gândit/ că cineva... i-ar fi dat ghes/ să stea opt ani la
seminar./ (G. Călinescu, *Ion Creangă, viața și opera*).
2. Construiește câte o propoziție cu fiecare dintre verbele nepredicative *a fi*, *a ajunge*, *a deveni*, *a se face*, *a părea* și alte propoziții cu verbele predicative *a fi*, *a ajunge* și *a face*. Subliniază cu o linie predicatul exprimat prin verbe predicative și cu două linii pe cele în alcătuirea cărora intră verbe nepredicative.

Caracterul tranzitiv și intransitiv al verbelor

I. Verbele care pot avea un complement obiect direct sunt **tranzitive**¹⁵⁸, iar cele care nu pot avea un complement obiect direct sunt **intransitive**.

Caracterul tranzitiv al unui verb nu se apreciază numai după prezența în propoziție a complementului obiect direct, ci după posibilitatea verbului de a avea un complement obiect direct în propoziția dată:

Unele verbe intransitive pot fi ușor recunoscute după ceea ce exprimă. Astfel verbele de mișcare (a veni, a pleca, a merge etc.) și cele care exprimă o stare (a sta, a șede, a exista) sunt intransitive, pentru că ele nu exprimă acțiuni care să se exercite asupra unui obiect.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intransitive. Dacă complementul obiect direct este exprimat, indică prin săgeată verbul determinat. Scrie propozițiile în care se află verbe tranzitive fără complement obiect direct exprimat, adăugând un complement direct pe lângă verbul respectiv.

- a) Caprele din sat le adună Bicoi. De la unele mai storce dimineata câte o picătură de lapte, încheagă brânză, umple putinica, mănâncă toată iarna, mai și vinde. (Z.Stancu, *Descult*).

¹⁵⁸ Tranzitiv înseamnă „care trece“. Acțiunea exprimată de un verb tranzitiv trece sau se exercită asupra unui obiect exprimat prin cuvântul cu funcția de complement obiect direct.

- b) Zadarnic a lingușit vulpea pe rinocer, pe zimbri și pe leopard. Fiecare găsea... pricini să nu primească. Numai un curcan... strigă, umflat în pene, oarecum muștrând-o:
– Pe la mine nu treci, cumătră? (Victor Eftimiu, *Vulpea păcălită*).
- c) – Care din voi va merge să fure zâna din palatul badii Costea, îi dau căruța mea cu patru cai! În sănătatea Aniței să bem, fraților! (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul*).
- d) Oile tocmai urcau la stână. Baciul îmi arată pe Oance. Venea agale pe lângă oi, chiuind nu atât pentru ele, cât... pentru Oltul care vuia în umbră. (G. Galaction, *Copca Rădvanului*).
- e) Nu râde, bădiță... Bunicile mele mi-au povestit multe și știu și eu ceva. Spuneau că și la noi odată era țara mai așezată și erau voievozi care au biruit pe turci și tătari. (M.Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*).
- f) Dezgroapă moșnege, cu mâinile-n tremur,
Comoara ta veche de jale ...
Tu porți ferecate durerile noastre
În vaierul strunelor tale...
Ne cântă bătrânul... – Cărunta pleopă
O vezi cum povara-și frământă... (O.Goga, *Lăutarul*).

II. Unele verbe intransitive sunt folosite și ca tranzitive, iar unele verbe tranzitive sunt folosite și ca intransitive. Când un verb își schimbă caracterul intransitiv sau tranzitiv, el își schimbă în general și sensul lexical sau cel puțin capătă o altă nuanță de sens. Deci nu te grăbi să apreciezi caracterul tranzitiv sau intransitiv al verbului după sensul lui general, ci cercetează sensul verbului în context.

Verbe cu caracter intransitiv

Am trecut prin apă.

Alergă repede.

Verbe cu caracter tranzitiv

Tine-l bine pe copil

Am făcut lucrarea.

Folosite cu caracter tranzitiv

Pe copil l-am trecut cu dincolo (l-am transportat).

L-a alergat până la marginea satului (l-a fugărit).

Folosite cu caracter intransitiv

Ploaia a ținut o săptămână (a durat).

Fă cum știi (procedează).

Am mers până acolo, apoi am făcut la dreapta (ne-am îndreptat, am pornit spre dreapta).

Exercițiu

Analizează verbele subliniate din textele următoare. Subliniază și celelalte verbe (cu o linie verbele tranzitive și cu două linii pe cele intransitive). Dacă în propoziții se află complemente directe, indică prin săgeată verbele determinate.

Model de analiză:

- a) *Suflă* mai cu inimă, Leano! strigă Hagiul, cocoloșit într-un colț al patului.
(B.St.Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)
- b) Primăvara, muma noastră,
Suflă bruma din fereastră.
Și zăpada de pe coastă. (V. Alecsandri, *Poezii populare*.)

	Tranzitiv sau intransitiv	Complementele directe	Sensul verbelor care și-au schimbat caracterul tranzitiv sau intransitiv
a) suflă	intransitiv	—	—
b) suflă	tranzitiv	bruma și zăpada	împrăstie, spulberă

Textele de analizat

- a) Luna pe cer *trece* așa sfântă și clară,
Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară. (M.Eminescu, *Sara pe deal*.)
- b) Burtan, un zăplan de flăcău, m-a *trecut* în luntre pe celălalt mal. (G. Galaction, *Copca Rădvanului*.)
- c) — Moșule, ie sama de *ține* bine telegarii ceia,... să nu faci vreo primejdie! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- d) Cât *ținu* tremurarea vântului, stăturăm tăcuți în blăni și cergi. (M.Sadoveanu, *Drum la moș Anania*.)
- e) Așa era de mult popor
Venit să *plângă* pe-un fecior
De împărat!...
— Pe când soarele-i apus,
De ce să *plângi* privind în sus? (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger*.)
- f) Știu cuibul... Văd o clipă perechea, — apoi una din păsărele zboară c-un tremur scurt din aripi (M.Sadoveanu, *Privighetoarea*.)
- g) A scos sabia și s-a repezit într-o ceată de soldați turci, care mergeau iavaș-iavaș pe uliță. A *zburat* trei-patru capete cu sabia... Spaima a intrat în turcime. (Z.Stancu, *Descult*.)
- h) Moromete *făcea* un pas, se oprea; smulgea un spic rămas în urma băieților, se năla la el, *făcea* socoteli, chibzuia ce e cu spicul? (Marin Preda, *Moromeții*.)
- i) Harap-Alb *face* cum îi zice Sfânta-Duminică.
După aceasta, Harap-Alb mulțumi Sfintei-Duminici pentru binele ce i-a *făcut*. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

Flexiunea verbului

Categoriile gramaticale ale verbului

Verbul își schimbă forma în conjugare după *diateză*, *mod*, *timp*, *persoană* și *număr*. *Diateza*, *modul* și *timpul* sunt categorii gramaticale specifice verbului. Categoria „persoană” o are și pronumele, iar categoria „număr” apare la toate părțile de vorbire flexibile.

Diateza este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical*.

În limba română verbul are **trei diateze: activă, reflexivă și pasivă**.

Diateza activă arată că *acțiunea este făcută de subiectul gramatical*: „Copiii *culeg* flori”. Acțiunea *culeg* este făcută de subiectul gramatical *copiii*.

Diateza reflexivă arată, ca și *diateza activă*, că *acțiunea este făcută de subiectul gramatical*, dar se *deosebește de diateza activă prin pronumele reflexive sau pronumele personale neaccentuate folosite ca reflexive, care însoțesc verbul în conjugare*. Aceste pronume *nu au funcție sintactică*, ci sunt folosite numai ca **semn gramatical al diatezei reflexive**: *mă gândesc, te gândești, se gândește, ne gândim, vă gândiți, se gândesc; îmi închipui, îți închipui, își închipuie, ne închipuim, vă închipuiți, își închipuie*.

Diateza pasivă arată că *subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva*. Autorul acțiunii poate fi exprimat sau nu. Când este exprimat, el este

redat printr-un complement: „Florile *au fost culese* de copii”. Subiectul gramatical *florile* suferă acțiunea *au fost culese*. *Diateza pasivă se deosebește de celelalte diateze și prin faptul că se formează cu ajutorul verbului auxiliar a fi + participiul verbului conjugat, acordat în gen și în număr cu subiectul: eu sunt (tu ești, el sau ea este) laudat(ă)*.

La persoana a III-a sensul pasiv poate fi exprimat și prin forma activă a verbului însoțită de pronumele reflexiv „se”: *Explicația se dă (s-a dat, se va da) de (către) profesor = Explicația este (a fost, va fi) dată...; Explicațiile se dau (s-au dat, se vor da) de către profesor = Explicațiile sunt (au fost, vor fi) date...*

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta *cum consideră vorbitorul acțiunea: reală (culeg), realizabilă (să culeg), dorită sau condiționată de o altă acțiune (aș culege) etc.*

Modurile verbului se împart în două grupuri: **personale și nepersonale**.

Modurile personale sunt cele care își schimbă forma după persoane: *indicativul* (eu cânt, tu cânti, el cântă etc.); *conjunctivul* (eu să cânt, tu să cânti, el să cânte etc.); *condițional-optativul* (eu aș cânta, tu ai cânta, el ar cânta etc.); *imperativul* (cântă tu!, cântați voi!). *Modurile personale sunt moduri predicative*: „Oaspeții *au vizitat* muzeul”.

Modurile nepersonale sunt cele care nu-și schimbă forma după persoane: *infinitivul* (a cânta, a citi); *participiul* (cântat, citit); *supinul* (de cântat, de citit); *gerunziul* (cântând; citind). *Modurile nepersonale sunt nepredicative*:

„Oaspeții și-au exprimat dorința de a *vizita* muzeul”. Verbul *a vizita* nu are funcția de predicat, ci de atribut (cu prepoziția *de*) al substantivului *dorința*.

Timpul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta momentul în care se îndeplinește acțiunea. Forma verbului poate arăta acțiunea ca petrecându-se:

în *prezent* (în momentul vorbirii): *culeg*;

în *trecut* (înaintea de momentul vorbirii): *am cules*;

în *viitor* (după momentul vorbirii): *voi culege*.

Conjugarea verbului

Prezentarea tuturor formelor unui verb într-un chip organizat, pe moduri, timpuri, persoane și număr, reprezintă **conjugarea** aceluia verb.

Formele pe care le ia verbul în conjugare pot fi **simple** ori **compuse**: *citește, citeam, citii* etc.; *am citit, voi citi, aș citi* etc. .

Formele compuse sunt alcătuite din **verbul de conjugat la modul infinitiv sau la participiu și un verb auxiliar**. Prin această îmbinare se realizează *sensurile timpurilor – trecut (am citit) și viitor (voi citi) – și sensul de acțiune dorită (aș citi) sau de acțiune condiționată (dacă aș citi, m-aș lămuri)*.

Modul infinitiv

I. Infinitivul este format din rădăcina verbului, la care se adaugă una din terminațiile: **-a** (*a lucra/a*); **-ea** (*a vedea/a*); **-e** (*a face/e*); **-i** (*a citi/i*); **-î** (*a coborî*). Când este folosit numai pentru a denumi acțiunea sau starea exprimată de verb, infinitivul este precedat de prepoziția **a**: *a lucra*.

După terminația infinitivului verbele se grupează în **patru conjugări**; de aceea terminația infinitivului se numește **caracteristica conjugării**.

Conjugarea	Infinitivul	Caracteristica conjugării
conjugarea I	<i>a lucra, a tăia</i>	-a
conjugarea a II-a	<i>a vedea, a avea, a plăcea</i>	-ea
conjugarea a III-a	<i>a bate, a cere, a face</i>	-e
conjugarea a IV-a	<i>a citi, a privi, a coborî</i>	-i sau -î

Exerciții

1. Subliniază caracteristica conjugării verbelor date și scrie în dreptul lor cărei conjugări aparțin: *a asculta...*; *a lăsa...*; *a mângâia...*; *a avea...*; *a vedea...*; *a părea...*; *a scrie...*; *a face...*; *a împăduri...*; *a împodobi...*; *a fi...*; *a ști...*; *a hotări...*
2. Completează coloanele libere din tabelul următor cu infinitivul verbelor date. Subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.

	Infinitivul	Conjugarea		Infinitivul	Conjugarea
adun	coboară
văd	apare
prevăd	înnoiește
trec	înnobilează
cad	împădurește
pricep	îmbunătățește

3. Subliniază verbele din textele următoare. Scrie-le la infinitiv, subliniază caracteristica infinitivului și arată cărei conjugări aparține fiecare verb.
 - a) Pe drum horea și doinea, iar buzduganul și-l arunca să spintece norii, de cădea departe, tot cale de o zi. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)

- b) Nămeții crescuseră pufoși, și frumoși... Făcurăm pârtii... Desfundarăm ulița, iar alți rușani desfundară strada cea mare care ducea spre centru. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)
- c) Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină, ca un vis, și ducea Lizuca aștepta cu inima bătând și cu ochii ațintiți.)
Și deodată clipiră candelă verzi de licurici în două șiraguri, și văzu pajiștea de flori deschisă către un părete de stâncă, între doi mesteceni bătrâni. (M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)
- d) De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet. (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*.)

II. Când intră în alcătuirea formelor verbale compuse, infinitivul nu primește prepoziția **a**: *voi cânta, vei vedea, vor spune, aș veni, ar da*.

Exerciții

Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu: verbe la modul infinitiv. Scrie apoi verbele la infinitiv cu prepoziția **a** și subliniază caracteristica conjugării.

- a) Și boale ce mizeria ș-averea nefirească
Le nasc în oameni, toate cu-necetul s-or topi;
Va crește tot ce-n lume este menit să crească,
Va bea pân-în fund cupa, pân' va vrea s-o zdrobească,
Căci va muri când nu va avea la ce trăi. (M. Eminescu, *Împărat și proletar*.)
- b) Da... visam odinioară pe acea ce m-ar iubi,
Când aș sta pierdută pe gânduri, peste umăr mi-ar privi,
Aș simți-o că-i aproape și ar ști c-o înțeleg...
Din sărmana noastră viață, am dura roman întreg... (M. Eminescu, *Scrisoarea IV*.)

Ortografia verbelor la modul infinitiv

Verbele de conjugarea a IV-a au ultima silabă accentuată: *a citi, a privi, a mulțumi*. Fii atent la acest lucru: este vorba de un **-i accentuat**, și nu de rostirea a doi **-i**. Vom scrie deci: *a citi, a privi, a mulțumi* etc.

Fac excepție, în sensul că se scriu la infinitiv cu doi **-i**, numai câteva verbe cu rădăcina terminată în **-i**, la care se adaugă al doilea **-i**, caracteristica infinitivului: *a pusti/i, a se sfî/i, a pri/i, a înmî/i*.

Exerciții

1. Desparte în silabe următoarele verbe la infinitiv și subliniază silaba accentuată: *a vorbi, a izbui, a îmbunătăți, a împodobi, a înnoi, a pusti, a se sfîi, a prii*. Explică oral ortografia cu un singur **-i** sau cu doi **-i**.
2. Completează verbele următoare cu caracteristica infinitivului și subliniază caracteristica: *a auz...*; *a izbucn...*; *a dezvinovăț...*; *a înverz...*; *a nemulțum...*; *a pusti...*

3. Construieste câte o propoziție în care să se afle următoarele verbe la infinitiv: *a privi*, *a înnoi*, *a împărți*, *a pustii*, *a se sfîi*. Subliniază caracteristica infinitivului și explică oral ortografia cu un singur -i sau cu doi -i.
4. Completează verbele din tabelul următor cu caracteristica infinitivului atât la modul infinitiv, cât și la timpurile compuse formate cu infinitivul.

Infinitivul	Viitorul	Condițional-optativul prezent
a șt...	voi șt...	aș șt...
a iub...	vei iub...	ai iub...
a zăr...	vei zăr...	ar zăr...
a împlet...	vom împlet...	am împlet...
a pustii...	vor pustii...	ar pustii...
a pri...	va pri...	ar pri...
a se sfîi...	se va sfîi...	s-ar sfîi...

5. Construieste câte o propoziție cu verbele *a împlini*, *a înmulți*, *a pustii* și *a se sfîi* la viitor și la condițional-optativ prezent.

Modul participiu

Formele verbelor la modul participiu sunt alcătuite din rădăcina verbului și terminațiile **-at, -ut, -it, -ât, -s: cântat, făcut, citit, coborât, prins.**

Fac excepție următoarele verbe de conjugarea a III-a, care au participiul terminat în **-t: a frânge – frânt; a rupe – rupt; a sparge – spart; a fierbe – fiert; a frige – fript; a coace – copt; a înfige – înfipt; a suge – supt.**

Verbul la participiu exprimă o acțiune trecută.

În conjugarea verbelor, participiul poate fi folosit invariabil – *am citit, ai citit, a citit* etc. – sau cu forme variabile acordate în gen și număr cu partea de vorbire prin care este exprimat subiectul propoziției: *El a fost lăudat; Ei au fost lăudați; Maria a fost lăudată; Fetele au fost lăudate.*

Exerciții

- Subliniază caracteristica verbelor date la infinitiv, apoi alcătuieste participiul lor, observând cu atenție rădăcina verbului: *a apropia*, *a îngenunchea*, *a înfuria*, *a lua*, *a crea*, *a peria*, *a pustii*, *a împerechea*, *a aprecia*, *a supraveghea*.
- Subliniază formele verbale compuse alcătuite cu verbe la modul participiu.
 - ...Iată, într-o zi fac alții la fel ... și o să vrem să-i pedepsim. Dar ei au să ne reclame la București că pe Onisia nu l-am pedepsit. Și atunci au să ne întrebe: Pe Onisia de ce nu l-ați pedepsit? Așa că raportăm, să fim acoperiți. Și au raportat la București tot ce s-a petrecut, adăugând că Iacob Onisia e miner de treabă... și că nu merită să fie pedepsit. Și peste două săptămâni a venit răspunsul de la București: – Să fie pedepsit! Să fie mutat la Petrila, pe timp de două luni. La toți le-a părut rău... (Geo Bogza, *Moartea lui Iacob Onisia*.)
 - Irina rămase locului ... și nemaiputându-se stăpâni, începu să plângă, ca și cum ar fi dus la groapă o mămă din cele două și n-ar fi știut pe care din ele. (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.)

Verbele auxiliare¹⁵⁹

Verbul „a fi”

1. Verbul **a fi** este neregulat, el neavând aceeași rădăcină la toate modurile și timpurile.

Formele lui sunt următoarele:

- **indicativ prezent: sunt, ești, este, (e), suntem, sunteți, sunt;**
- **imperfect: eram, erai, era, eram, erați, erau;**
- **perfectul compus: am (ai, a, am, ați, au) fost;**
- **perfectul simplu: fusei (fui), fuseși (fuși)¹⁶⁰, fuse (fu), fuserăm (furăm), fuserăți (furăți), fuseră (fură);**
- **mai mult ca perfectul: fusesem, fusesese, fuseseră, fuseserăți, fuseseră;**
- **viitorul (numit și „viitorul I”): voi (vei, va, vom, veți, vor) fi;**
- **viitorul anterior (numit și „viitorul II”): voi (vei, va, vom, veți, vor) fi fost;**
- **imperativul: pozitiv – fii, fiți; negativ – nu fi, nu fiți;**
- **conjunctivul prezent: să fiu, să fii, să fie, să fim, să fiți, să fie;**
- **conjunctivul perfect: (eu, tu, el, noi, voi, ei) să fi fost;**
- **condițional-optativul prezent: aș (ai, ar, am, ați, ar) fi;**
- **condițional-optativul perfect: aș (ai, ar, am, ați, ar) fi fost;**
- **infinitivul prezent: a fi;**
- **infinitivul perfect: a fi fost;**
- **participiul: fost, fostă, fosti, foste;**
- **gerunziul: fiind.**

Exercițiu

Subliniază verbul *a fi* și analizează modul, timpul, persoana și numărul la care se află.

- Poporul e stâlpul țării... fiecare particică de pământ e văpsită cu sângele lui... și într-o zi ni s-a zis: Muncește, române, de dimineață până în seară... și rodul muncii nu va fi al tău. Tu ai fost puternic și viteaz în luptă, dar puterile tale s-au tocit de sărăcie. (Al. Russo, *Cântarea României*.)
- Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere-aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră cu sabie și cu sânge pagina cea mai strălucită din analele lor. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- Nicăieri pe pământ n-a fost rai al albinelor mai tihnit pentru noi, decât în poienile codrilor vechi. Erau și fructe multe și pâine îmbelșugată. De asemenea, într-atâtea pășuni grase, vitele erau fără număr. (M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*.)
- Dar bietul Gherasim n-a mai venit... Spun bătrânii c-a fost o jale mare pe sat, căci Gherasim acela fusese un om ca pâinea cea bună. (I. Agârbiceanu, *Valea Dracului*.)
- Cât fac 25 de măgari și cu 15 boi?
Mă gândii, eu, mă răzgândii: asta nu e adunare.

¹⁵⁹ Denumirea *auxiliar* vine de la adjectivul latin *auxiliaris-auxiliare* (ajutător). Verbele auxiliare se numesc astfel, pentru că ele ajută la formarea timpurilor compuse ale verbelor.

¹⁶⁰ Formele *fui* și *fuși* sunt neliterare.

Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cât a dat pe un măgar și pe un bou. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.)

- f) Poate să fi fost pe la cântători, când urletele vijeliei începură a-și scobori glasul. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- g) – ...Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci... Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru isticăli! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

II. Verbul a fi se folosește ca verb auxiliar pentru alcătuirea următoarelor timpuri și moduri:

- **viitorul II (anterior): voi (vei, va, vom, veți, vor) fi văzut;**
- **conjunctivul perfect: (eu, tu, el, noi, voi, ei) să fi văzut;**
- **condițional-optativul perfect: aș (ai, ar, am, ați, ar) fi văzut.**

La *diateza pasivă* toate timpurile și modurile se construiesc cu *verbul auxiliar a fi*: *sunt lăudat(ă), eram lăudat(ă), vom fi lăudați(e), aș fi lăudat(ă)* etc.

Exerciții

1. Subliniază verbul *a fi* și celelalte verbe la timpurile formate cu *auxiliarul a fi*. Analizează verbele construite cu *auxiliarul a fi*, arătând: modul, timpul, persoana, numărul și elementele din care sunt alcătuite timpurile respective.
 - a) În sfârșit, soarele veni să lumineze această mare zi de miercuri 13/23 august, menită a fi briliantul cel mai strălucitor al cununci gloriei române. (N. Bălcescu, *Românii supă Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - b) Spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte; când m-aș încrede în tine? (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.)
 - c) Își aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; și, îndreptându-se că, în iuteala vânătorii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpii până la vreo doi stânjeni. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
 - d) Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei, ca atunci când m-a luat cu binișorul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - e) Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți... și n-ar fi putut răbda... Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună de mireasă...
– Bator, mă, nu fi supărat. Tie o să-ți meargă mai bine. (I. Agârbiceanu, *Fefelega*.)
 - f) Va geme de patemi.
Al mării aspru cânt...
Ci cu voi fi pământ
În singurătate-mi. (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.)
2. Construiește câte o propoziție cu verbul *a fi* la timpul viitor și la modul imperativ cu aspect negativ, persoana a II-a singular, și tot câte o propoziție cu verbul *a vedea* la condițional-optativul perfect și la conjunctivul perfect.
3. Construiește câte o propoziție cu verbul *a doborî* la timpul viitor și la modul condițional-optativ prezent și perfect, *diateza pasivă*.

Ortografia unor forme ale verbului a fi

I. Formele prezentului, ești, este, e, și ale imperfectului, eram, erai, era, erați, erau, se scriu corect cu e la începutul cuvântului, nu cu „ie-“, iar terminațiile imperfectului, -am, -ai, -a, -ați, -au, se adaugă imediat după rădăcina er-: er/am, er/ai etc. Este greșit să scriem: „iești, ieste, eream, ereai“ etc.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu verbul *a fi* la prezentul indicativului, persoanele a II-a și a III-a singular, apoi la toate persoanele imperfectului – atât la singular, cât și la plural. Subliniază litera „e“ cu care încep formele verbului, precum și terminațiile imperfectului.

II. Verbul a fi se scrie cu un singur -i la următoarele moduri și timpuri:

- **infinitivul prezent și perfect: a fi; a fi fost;**
- **imperativul cu aspect negativ, la persoana a II-a singular: nu fi (supărat);**
- **viitorul și viitorul anterior: voi fi; voi fi fost;**
- **condițional-optativul prezent și perfect: aș fi; aș fi fost.**

Tot cu un singur -i se scrie și *conjunctivul perfect*, care are forma *fi*, invariabilă la toate persoanele: (eu, tu, el, noi, voi, ei) *să fi fost*.

Exercițiu

Construiește câte două propoziții cu fiecare din timpurile și modurile verbului *a fi*, indicate mai sus pentru ortografia cu un singur -i.

III. Verbul a fi se scrie cu doi -i la următoarele moduri și timpuri:

- **imperativul cu aspect pozitiv, persoana a II-a singular: fii (liniștit);**
- **conjunctivul prezent, persoana a II-a singular: tu să fii (liniștit);**
- **gerunziul: fiind, nefiind, nemaifiind.**

În aceste cazuri primul -i face parte din forma de bază (*fi*), iar al doilea -i este terminația persoanei a II-a singular (la imperativ și conjunctiv); la gerunziu, al doilea -i face parte din terminația gerunziului: -*ind*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu imperativul pozitiv al verbului *a fi* la persoana a II-a singular.
 - a) Fă ca legea să fie tare; iar tu, Măria ta, ca domn... bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toți domni trecuți au fost nepăsători și răi... simplu, Măria ta, ... bun, ... domn-cetățean. (M. Kogălniceanu, *Discurs la înscăunarea lui Alexandru Ioan Cuza*.)
 - b) ...drept și îndrăzneț, și tare,
...și blând
Cu cei ce au nevoie de blândețe.
...neîndurător
Cu cei care lovesc în tinerețe. (E. Jebeleanu, *Fiul meu*.)

2. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la conjunctivul prezent, persoana a II-a singular.
- Sănătos... și ți-e destul un pumn de mălai, ca nici pe un împărat să nu te dai! (I. Slavici, *Comoara*.)
 - ...cât munții de voinic,
Ori cât un pumn... de mic,
Cărarea mea și-a tuturor
E tot nimic! (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger*.)
3. Completează locurile libere cu verbul *a fi* la modul gerunziu.
- Eu, ... ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era (...). (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Să mă încred în voi? zise Lăpușneanul (...) Nu știu că... mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*.)
 - ...băiet, păduri cutreieram
Și mă culcam ades lângă izvor. (M. Eminescu, *Fiind băiet, păduri cutreieram*.)
 - ¹) verbul *a fi* la gerunziu, fără prefixul *ne-*; ²) gerunziul precedat de prefixul *ne-* și de adverbul *mai*.
 - Luceferi, ce răsar
Din umbră de cetini,
¹) ... -mi prieteni,
O să-mi zâmbească iar. (M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.)
²)... pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri-aminte.
M-or coperi cu drag. (M. Eminescu, *Nu voi mormânt bogat*.)
4. Construiește câte două propoziții în care să se afle verbul *a fi* la gerunziu, precedat de prefixul *ne-*, apoi de prefixul *ne-* și adverbul *mai*.
5. Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a citi*, *a scrie* și *a crea* la diateza pasivă.

IV. Fii atent la ortografia verbului *a fi*, la persoana a II-a plural a modului imperativ: *fiți* (liniștiți); *nu fiți* (neliniștiți).

Să nu confunzi terminația *-ți* a persoanei a II-a plural cu pronumele personal *-ți*; acesta nu poate urma niciodată după un verb la persoana a II-a plural.

Exerciții

- Completează locurile libere cu verbul *a fi* la imperativ, persoana a II-a plural, și subliniază terminația verbului.
 - ...buni și drepti. Iubiți adevărul. Mai ales ... dușmani ai ignoranței și minciunii. (M. Sadoveanu, *Evocări*.)
 - Când mantaua crăiască este de piei de oaie,
Atunci judecătorii... siguri că despoaie. (Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*.)
- Construiește trei propoziții cu predicatul exprimat prin verbul *a fi* la persoana a II-a plural a modului imperativ (pozitiv și negativ) și subliniază terminațiile acestei persoane.

V. La prezentul indicativului se folosesc și următoarele forme ale verbului *a fi*: persoanele I singular și a III-a plural: *-s, îs (sunt)*; persoana a III-a singular: *-i, îi (este)*. Formele *îs, îi* sunt *neliterare*.

Formele *-s* și *-i* se folosesc după cuvinte care se termină în vocală și se leagă de acestea prin liniuță, deoarece ele se rostesc împreună cu cuvântul dinaintea lor; *îs* și *îi* formează singure silabă:

Unde-i unul nu-i putere,
La nevoi și la durere;
Unde-s mulți puterea crește
Și dușmanul nu sporește. (V. Alecsandri, *Hora Unirii*)
Forma scurtă „i” poate apărea și înaintea unui cuvânt care începe cu vocală: *Lacul i-adânc; locul i-al tău*.

– Cât îi mic, prinde muște cu ceaslovul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
Eu îs bun, cât îs bun, dar și când m-a scoate cineva din răbdare... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

Să nu confunzi formele *îi* și *-i* ale verbului *a fi* cu pronumele personal de persoana a III-a. Pentru aceasta, observă înțelesul textului și faptul că atunci când forma *-i* a verbului *a fi* se leagă prin liniuță de un pronume, primul loc îl ocupă pronumele, iar al doilea loc, verbul *-i*: *mi-i sete; ți-i sete; i-i sete (îmi, îți, îi este sete)*.

Exerciții

- Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătând pentru verbul *a fi* modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, numărul și cazul.
 - El *e* sol precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat.
Vezi, de-aceea-i încrunțat,
Și s-avântă și se crede
Că-i bărbat. (G. Goșbuc, *Iarna pe uliță*.)
 - ... Aista-i un animal șiret care nu se mai află pe lumea asta...
– Moș Ion, eu văd că stă cuminte și se uită la mine.
– Apoi nu ți-am spus eu cât îi de șiret? El numai cât îs eu aici te poate suferi să stai acolo. (M. Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.)
 - Un singur lucru putuse spune c-un răs larg, scărpinându-se în capu-i buhos: că-l cheamă Neculai. Era așa de zdrențuit, cu privirile spăiate parcă de dihania care-i rodea măruntaiele. (M. Sadoveanu, *Neculai și prietenul său*.)
 - ...și îndată îi vine alt gust: să rupă un colț de iarbă... Nici nu i-i sete, nici nu i-i foame, dar poate m-a auzit fredonând alene și moale un cântec vechi. (M. Sadoveanu, *Cocostârcul albastru*.)
 - La bădița al meu la poartă,
Două fete mari se ceartă
Una-i hădă, dar bogată,
Alta-i mândră, dar săracă.
A bogată zice-așa:
– Badea pe mine m-o lua
Că-i dă tata patru boi
Ș-o turmă mare de oi.
(*Folclor*.)
 - Frunzuliță vioarele,
La porțița dragii mele
Răsărit-au două stele,
Dar nu-s stele părăsite,
Ci-s două flori înflorite;
Una-i ea și una-s eu:
Dorul ei și dorul meu. (*Folclor*.)
- Completează locurile libere din textele următoare cu formele verbului *a fi*: *-s, îs, -i, îi*. (Fii atent la scrierea formelor *îs* și *îi*, în care *i* nu se poate scrie legat prin liniuță, deoarece în limba română nu există cuvântul „i” decât ca nume al literei „î”.)
 - Plin ... satul de feciori, Care... coaptă la pământ.

Nu ... c-ai badii ochişori;
C-aşa... ochii mândrului,
Ca şi mura câmpului,

- b) Bate vântul şi huieste
Şi cel codru-aşa grăieşte
– Alei, fecioraş din vale,
Mult ți... sufletul cu jale!
Nu-ți mai plânge inima,
Că nu ştii de mândra ta,

Şi nu... ajunsă de vânt;
Care... coaptă la răcoare
Şi nu... ajunsă de soare.
(Folclor.)

Că şi eu... tot aşa.
Frunză verde amăute
Şi toate-n lume... trecute.
Ş-apoi, mândră floare-aleasă
Dusă ... limba călătoare,
Toate... duse, toţi... duşi. (Folclor.)

„A FI” – verb predicativ şi verb nepredicativ

I. În afară de rolul de verb auxiliar pentru formarea timpurilor compuse ale verbelor (viitorul anterior, conjunctivul şi condițional-optativul perfect) şi a tuturor timpurilor la diateza pasivă, verbul *a fi* poate avea şi valoare de **verb predicativ**; este deci singur *predicat verbal când are un înţeles de sine stătător*. Cele mai obișnuite înţelesuri ale verbului predicativ *a fi* sunt: *a exista*, *a se afla*, *a se întâmpla*, *a trece* (când este vorba de trecerea unui anumit timp):

– A fost odată un împărat. (P. Ispirescu, <i>Ileana-Simziana</i> .)	<i>a existat</i>
– La marginea împărăției lui...era un alt împărat. (P. Ispirescu, <i>Ileana-Simziana</i> .)	<i>se afla</i>
– Tata îl roagă să se liniștească. Ce-a fost/a fost. (Z. Stancu, <i>Costandina</i> .)	<i>s-a întâmplat</i>
– Câți ani or fi de atunci? (Z. Stancu, <i>Descult</i> .)	<i>or fi trecut</i>

Având aceste înţelesuri, verbul *a fi* poate înlocui în vorbire verbele menționate mai sus.

Exerciții

- Înlocuiește verbele subliniate cu verbul *a fi* şi arată ce fel de predicate ai obținut. Ține seama de faptul că la înlocuirea verbelor reflexive (*a se afla*, *a se întâmpla*) cu *a fi* trebuie lăsat la o parte pronumele reflexiv *se* (*s-*), deoarece verbul *a fi* nu admite pronume reflexiv.
 - Există* discuție... asupra locului şi datei naşterii lui Alexandru Cuza. (Const. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*.)
 - Au existat* în trecutul literaturii noastre, pe vremea lui Vlahuță, înainte şi după Vlahuță, *au existat* îndestui scriitori care nu se învredniceau să dea tiparului mai mult de o duzină de pagini pe an. (Cezar Petrescu, *Despre scris și scriitori*.)
 - Pe vremea aceea, *se afla* un viteaz pe nume Greuceanu. (P. Ispirescu, *Greuceanu*.)
 - ...Zice Măria sa așa, că *nu se află* păcat mai cumplit decât acela săvârșit de acești boieri pământeni; e mai mult decât omorul tatălui, mamei, fraților, e vânzarea țării... (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - Iar Linii, de *s-ar întâmpla* Să vă-ntâlniți vreodată,

Să-i spui că-s sănătos şi-aş vrea
S-o aflu măritată. (G. Goşbuc, *Rugămintea din urmă*.)

- Au trecut* şapte ani de când, într-un car cu boi, Sultana şi Ion aduseseră ... aşezat pe fân şi velinţe... trupul sfărtecat de topor al lui Găman. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
2. Subliniază verbul *a fi* cu valoare de verb predicativ şi arată ce înţeles are.
- Şi n-a fost împărat mare să nu-şi poarte pe aici doru-i de cucerire. N-a fost colț de lume, în care să nu fi străbătut faima „Frumosului Istros”, fermecătoarele legende ale acestui minunat fluviu. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - A fost-odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O preafrumoasă fată. (M. Eminescu, *Luceafărul*.)
 - La poartă era un turn ce acum s-a dărâmat... (Al. Odobescu, *Mihnea-Vodă cel Rău*.)
 - Ali Gian-Hogea, câți ani sunt de când mănânc sarea şi pâinea ta?
– Sunt douăzeci de ani, răspuse turcul. – Dacă e așa, zise românul, spre recunoștință..., voi să-ți spui un cuvânt. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - Oită bărsană,
.....
Şi de-o fi să mor.
În câmp de mohor
Să spui lui Vrâncean

Şi lui Ungurean
Ca să mă îngroape
Aice pe-aproape,
În strunga de oi
Să fiu tot cu voi. (Miorița.)

II. Verbul *a fi* are de cele mai multe ori **rolul unui verb de legătură**: *Poporul este stâlpul țării*. (Al. Russo, *Cântarea României*).

În această propoziție verbul *a fi* nu are singur un înţeles, deci nu are valoare de verb predicativ. Rolul lui este de a face legătura între numele predicativ *stâlpul* şi subiectul *poporul* şi de a arăta modul, timpul şi persoana predicatului nominal. El este un **verb de legătură sau copulativ**.

Exerciții

- Construiește patru propoziții în care verbul *a fi* să aibă rolul de verb copulativ.
- Subliniază predicatele exprimate numai prin verbul *a fi* cu înţeles de sine stătător, pe cele cu verbul *a fi* copulativ şi pe cele exprimate prin timpuri compuse ale altor verbe, formate cu auxiliarul *a fi*. Scoate predicatele pe trei coloane, astfel:

Predicate verbale exprimate prin		Predicate nominale alcătuite cu
<i>a fi</i> cu înţeles de sine stătător	verbe la timpuri compuse formate cu auxiliarul <i>a fi</i>	verbul copulativ <i>a fi</i>
<i>era</i> (exista) <i>sunt</i> (au trecut) <i>este</i> (se află)	<i>va fi venit</i> – viitorul anterior al verbului <i>a veni</i>	<i>este mareș</i>

Textele de analizat

- Pământul nostru-i scump şi sfânt,
Că el ni-e leagăn şi mormânt:/

Şi/ câte ape l-au udat/
Sunt numai lacrimi/ ce-am vărsat –/

Cu sânge cald l-am apărât/

Noi vrem pământ!

(G. Goșbuc, *Noi vrem pământ!*)

- b) Aceasta era viața mamei Ilincăi pe vremea aceea, / și [dacă toate aceste lucruri s-ar fi petrecut aievea în ceasurile acelea,] ea n-ar fi fost deloc mai fericită. / (Al. Vlahuță, *Din durerile lumii*.)
- c) Moș Nichifor nu-i o închipuire din povești... / el a fost odată ... / Cam pe vremea aceea, trăia moș Nichifor în Tușienii, / pe când bunicul bunicului meu fusese cimpoies la cumătria lui moș Dediu din Vânători. / (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*.)
- d) – Omul dumitale a fost omorât și jefuit. /
– Da, domnule, răspunse cu blândețe Vitoria; / însă în tasca s-au aflat ceva parale, și chimirul n-a fost desprins de pe el. /
– Atunci s-l fi ucis careva din dușmănie? / (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- e) Eroi au fost, / eroi sunt încă /
Și-or fi în neamul românesc¹⁶¹ / (Ioan Nenițescu, *Pui de lei*.)

Valorile gramaticale ale verbului „a fi” (Recapitulare)

1. **Verb auxiliar** pentru formarea unor timpuri compuse și pentru toate modurile și timpurile diatezei pasive;

2. **Verb predicativ**, (cu înțeles de sine stătător), având mai frecvent următoarele sensuri: *a exista, a se afla, a se întâmpla, a trece* (când este vorba de trecerea timpului);

3. **Verb copulativ** (fără înțeles de sine stătător); face legătura între numele predicativ și subiect.

Verbul „a avea”

1. Indicativul prezent al verbului *a avea* (**am, ai, are, avem, aveți, au**) servește ca *auxiliar pentru formarea perfectului compus și a modului condițional-optativ*. În acest caz, verbul *a avea* a suferit schimbări la unele persoane:

– perfectul compus: **am cântat, ai cântat, a cântat, am cântat, ați cântat, au cântat**;

– condițional-optativul: **aș cânta, ai cânta, ar cânta, am cânta, ați cânta, ar cânta**.

Indicativul prezent al verbului *a avea* este folosit ca *auxiliar* (fără modificarea vreunei forme) și *pentru exprimarea viitorului construit cu conjunctivul*: **am să cânt, ai să cânti, are să cânte, avem să cântăm, aveți să cântați, au să cânte**.

A avea este **verb predicativ** (formează singur predicatul) când are înțeles de sine stătător – **a poseda**: **Am (ai, are, avem, aveți, au) o carte interesantă**.

Exerciții

1. Construiește câte două propoziții cu verbul predicativ *a avea* și cu perfectul compus al verbului *a lăuda* la persoana a II-a, singular și plural.

¹⁶¹ – „Eroi au fost; Eroi sunt...; Și-or fi...” – Sensul verbului: *a exista*.

2. Subliniază cu o linie verbul *a avea* cu valoare de verb predicativ și cu două linii timpurile compuse cu verbul *a avea*. Fă analiza morfologică a verbelor respective arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Am învățat cu el în școala primară... Nu-mi era drag, pentru c-avea o figură răutăcioasă și pentru că, de câte ori se uita la mine, se strâmba: ceea ce a făcut într-o zi să-mi pară grozav de bine când am văzut pe D-nu Udrea c-odată mi-l înșfacă de urechi și-l toarnă „la bancă”. (Al. Vlahuță, *Mogâldea*.)

b) Câți ai avea azi dumneata
Nepoți să-ți zică: „Moșu”...

Le-ai spune spuză de povești...

Cu împăratul Roșu... (O. Goga, *Bătrânii*.)

c) Gheonoaia... îl rugă pe Făt-Frumos să-și aleagă de soție pe una din cele trei fete ce avea, frumoase ca niște zâne; el nu voi, ci îi spuse curat ce căuta; atunci ea îi zise:

– Cu calul ce ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. (P. Ispirescu, *Ținerețe fără bătrânețe*...)

d) Capul cerbului are să te strige până atunci mereu pe nume, dar tu să nu cumva să te îndupleci de rugămintea lui..., că are un ochi otrăvit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

II. Forma corectă a *conjunctivului prezent al verbului a avea la persoana a III-a singular și plural* este: el (ei) **să aibă** (nu: să aibe).

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a avea* la conjunctivul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordând verbul cu subiectul fiecărei propoziții.

a) ...Leana-n frunte stea,

Nu-i partea ei ce-i partea mea. (G. Goșbuc, *Dușmancele*.)

b) Viața-i datorie grea

Și lașii se-ngrozesc de ea

...tot cei lași ar vrea

Pe neluptat. (G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger*.)

2. Construiește câte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a avea* la conjunctiv prezent persoana a III-a, singular și plural. Subliniază terminația verbului.

Verbul „a vrea”

Verbul *a vrea* cu valoare de verb predicativ are la indicativul prezent următoarele forme: eu **vreau**, tu **vrei**, el **vrea**, noi **vrem**, voi **vreți**, ei **vor**.

Observă forma corectă a persoanei I singular: „eu **vreau**” (nu „eu vroî” sau „eu vroiesc”).

Ca *verb auxiliar*, folosit pentru formarea viitorului, verbul *a vrea* are următoarele forme:

eu **voi** (*cânta*)

tu **vei** (*cânta*)

el **va** (*cânta*)

noi **vom** (*cânta*)

voi **veți** (*cânta*)

ei **vor** (*cânta*)

În folosirea verbului *a vrea* ca verb predicativ, în locul unora dinre formele lui se preferă formele verbului sinonim *a voi*. Dar preferințele de acum pentru anumite forme ale unuia sau altuia dintre cele două verbe putându-se schimba cu vremea, **reține acele forme ale verbului *a voi* care cer atenție la scrierea lor;**

– la *indicativul prezent* și la *conjunctivul prezent* **observă scrierea** (corespunzătoare pronunțării corecte) cu *diftongul ie* (nu cu vocala „e”): eu *voiesc* (să *voiesc*), tu *voiești* (să *voiești*), el *voiește*, ei *voiesc*;

– la *perfectul simplu*, deosebirea dintre forma persoanei I singular, terminată în *diftongul ii* – eu *voii* – și forma persoanei a III-a singular, terminată în *vocala accentuată i*: el *voi*;

– la *infinitiv* și la *timpurile compuse formate cu infinitivul*, forma **corectă** prezintă în ultima silabă *vocala i*: *a voi*; *voi* (vei, va...) *voi*; *aș* (ai, ar...) *voi*.

Dintre „*a vrea*” și „*a voi*”, *imperativ* are numai verbul *a voi*: *voiește!*

Diateza activă

Modurile personale (predicative)

Modul indicativ

Modul indicativ exprimă o acțiune prezentată de vorbitor ca reală.

Timpul prezent

Formele verbelor la timpul prezent sunt:

Conj.	eu	tu	el(ea)	noi	voi	ei(ele)
I:	<i>cânt</i>	<i>cânți</i>	<i>cântă</i>	<i>cântăm</i>	<i>cântați</i>	<i>cântă</i>
	<i>lucrez</i>	<i>lucrezi</i>	<i>lucrează</i>	<i>lucrăm</i>	<i>lucrați</i>	<i>lucrează</i>
II:	<i>tac</i>	<i>taci</i>	<i>tace</i>	<i>tăcem</i>	<i>tăceți</i>	<i>tac</i>
III:	<i>fac</i>	<i>faci</i>	<i>face</i>	<i>facem</i>	<i>faceți</i>	<i>fac</i>
IV:	<i>citesc</i>	<i>citești</i>	<i>citește</i>	<i>citim</i>	<i>cititi</i>	<i>citesc</i>
	<i>cobor</i>	<i>cobori</i>	<i>coboară</i>	<i>coborâm</i>	<i>coborâți</i>	<i>coboară</i>
	<i>hotărăsc</i>	<i>hotărăști</i>	<i>hotărăște</i>	<i>hotărâm</i>	<i>hotărâți</i>	<i>hotărăsc</i>

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la timpul prezent și cu două linii cuvintele care arată cine face acțiunea.

- a) Când doarme plugul pe roțile,
În pacea serilor de toamnă,
La voi coboară Cosânzeana,
A visurilor noastre doamnă.
- Vin crai cu argintate coifuri
Și-n aur zânele bălaie.
Atâta fericire-ncape
În bietul bordeiaș de paie.
(O.Goga, *Plugarii*.)
- b) Din când în când, vântul răbufnește din depărtări, învăluind mari rotocoale albe de fluturi./ Pe dealurile din apropiere, pădurile bătrâne înnegresc zarea cenușie, deznădăjduită./ În vale, pe malul Târnaviei, vântul bocește prin sălciișul uscat.
(I.Agârbiceanu, *Zi de târg*.)
- c) Tu torci./ Pe vatra veche ard,
Un basm cu pajuri și cu zmei

Pocnind din vreme-n vreme
Trei vreascuri rupte
dintr-un gard,
Iar flacăra lor geme.../

- d) Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă;/
Unde soarele pătrunde
Printre trestii a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvârle./

Începe-acum o fată,
Tu taci/ și-ascuți
povestea ei/
Și stai îngândurată./

(G. Goșbuc, *Mama*.)

Cucul cântă, mierle, presuri -/

.....

Ale păsărilor neamuri

Ciripesc pitite-n ramuri/

Și vorbesc cu-atât de multe

Înțelesuri./ (M.Eminescu, *Freamăt de codru*.)

Ortoepia și ortografia unor forme ale indicativului prezent

1. **Observă cu atenție ortografia verbelor la persoana a II-a plural a timpului prezent:** *voi cântați, faceți, povestiți, coborâți*.

Să nu confunzi pe -ți din forma verbului cu **pronumele -ți**. Ține minte: **pronumele -ți nu urmează niciodată după un verb la persoana a II-a plural**. Deci, **dacă subiectul este voi, „ți” final face parte din forma verbului, ca marcă a persoanei a II-a plural a verbului**.

Exerciții

- Scrie verbele următoare la persoana a II-a plural a indicativului prezent și subliniază terminația acestei persoane: *a da, a sta, a chema, a dezaproba, a vedea, a revedea, a tăcea, a face, a trece, a merge, a privi, a împlini, a înnegri, a doborî*.
- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a chema, a petrece, a revedea, a desface, a împlini* și *a hotărî* la indicativ prezent, persoana a II-a plural, și subliniază terminația acestei persoane.
- Completează locurile libere cu persoana a II-a plural a prezentului verbelor indicate înaintea fiecărui text. Subliniază terminația verbului.
¹⁾ *a uita*; ²⁾ *a vrea*; ³⁾ *a putea*.
a) De ce ¹⁾..... că-n voi e și număr și putere?
Când ²⁾....., ³⁾..... prea lesne pământul să-mpărțiți. (M.Eminescu, *Împărat și proletar*.)
¹⁾ *a prefăce*; ²⁾ *a bate*; ³⁾ *a încremeni*; ⁴⁾ *a dezrobi*.
b) O! eterne naufragii, cum le ¹⁾..... voi toate și cum vă ²⁾..... joc de tot ce durăm noi pe pământ și pe ape.
Cum ³⁾..... voi lucrul ce-a fost mișcător și ⁴⁾..... ce-a fost clădit pe temelii statornice odată. (D. Anghel, *Vasul fantomă*.)
¹⁾ *a veni*; ²⁾ *a revedea*.
c) Și-acum ¹⁾..... cu drag în țară!
Voi ²⁾..... câmpia iară,
Și cuiburile voastre-n crâng!
E vară, vară! (G. Goșbuc, *Vestitorii primăverii*.)

II. Verbele *a ști, a scrie, a ține, a veni, a deveni* și derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor se rostesc și se scriu la persoana a II-a singular **cu doi -i**:
tu *știi, scrii, ții, vii, devii*.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbe date, la timpul prezent, persoana a II-a singular, și subliniază cei doi -i de la sfârșitul verbelor.

Verbe	Prezentul, pers. a II-a sing.	Verbe	Prezentul, pers. a II-a sing.
a ști	tu.....	a reține	tu.....
a scrie	a susține
a descrie	a veni
a prescrie	a reveni
a subscrie	a preveni
a transcrie	a deveni
a ține	a redeveni
a obține		

2. Completează locurile libere cu verbe indicate înaintea fiecărui text, la prezentul indicativului, persoana a II-a singular. Subliniază verbe care se scriu cu doi -i la sfârșit.

¹⁾ a fi; ^{2, 3, 4)} a ști.

a) Tu ¹⁾ prost; nu ²⁾ ce ³⁾ și ce nu ⁴⁾; n-ai decât să te uiți în carte ca să știi tot, afară de cele opt glasuri. (I. Slavici, *Budulea Taichii*.)

¹⁾ a veni; ²⁾ a se duce.

b) Dunăre, Dunăre, Drum fără pulbere, dincotro ¹⁾ și încotro te ²⁾? (Z. Stancu, *Descult*.)

¹⁾ și ²⁾ a ține.

c) - ¹⁾ minte când eram în pădure și-mi spargeai alune? - Dar tu - îmi răspunse el - ²⁾ minte când îmi ajutai să port coșul cu pește? (I. Slavici, *Budulea Taichii*.)

3. Fă o scrisoare în care să folosești verbe *a scrie*, *a descrie*, *a ști*, *a ține*, *a veni* și *a reveni* la prezentul indicativului, persoana a II-a singular.

III. Verbul a scrie și derivatele lui formate cu diferite prefixe au la persoanele I și a II-a plural următoarele forme:

noi, *scriem*, *descriem*, *subscriem*, *transcriem*;

voi *scrieți*, *descrieți*, *subscrieți*, *transcrieți*.

Este greșit să spunem și să scriem: „noi scrim, voi scriți“, pentru că rădăcina verbului este *scri-*, iar terminațiile persoanelor I și a II-a plural sunt: *-em* și *-eți*. Deci formele corecte sunt: *scri/em*, *scri/eți*.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbe *a scrie*, *a descrie* și *a transcrie* la indicativ prezent, persoanele I și a II-a plural, și subliniază terminațiile verbelor.

IV. Verbele de conjugarea a IV-a cu -i precedat de vocala u - a trebui, a contribui, a distribui, a atribui, a dezvălui etc. - se rostesc și se scriu la persoana a III-a singular și plural a indicativului prezent cu -ie la sfârșit: el (ei) *trebuie*, *contribuie*, *distribuie*, *dezvăluie*, *atribuie*.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu verbe de mai sus la indicativ prezent, persoana a III-a, singular și plural. Subliniază ultimele două litere din forma fiecărui verb.

V. Verbele a crea și a agreea¹⁶² sunt verbe regulate de conjugarea I care se deosebesc de celelalte verbe de conjugarea I prin faptul că au rădăcina terminată în vocala -e: a cre/a, a agre/a. Ele se conjugă la prezentul indicativului ca și verbul *a lucra*. Având însă rădăcina terminată în -e, la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural se scriu **cu doi -e**. Primul e face parte din rădăcină, iar al doilea din terminațiile personale menționate. Observă **conjugarea regulată a celor două verbe**, prin comparație cu formele verbului *a lucra*:

eu lucr/ez	eu cre/ez	eu agre/ez
tu lucr/ezi	tu cre/ezi	tu agre/ezi
el lucr/ează	el cre/ează	el agre/ează
noi lucr/ăm	noi cre/ăm	noi agre/ăm
voi lucr/ați	voi cre/ați	voi agre/ați
ei lucr/ează	ei cre/ează	ei agre/ează

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a crea* și prin verbul *a agreea*, la toate persoanele timpului prezent, la singular și la plural. Subliniază formele care se scriu **cu doi -e**. Explică oral ortografia acestor forme.

VI. a. Verbul a lua este un verb neregulat, care la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural își schimbă rădăcina:

eu iau	noi luăm
tu ieși	voi luați
el ia	ei iau

Observă, de asemenea, că la persoanele I și a II-a plural verbul are forme regulate: rădăcina *lu-*, urmată de terminațiile *-ăm* și *-ați*. Deci este greșit să scriem: „lom, loăm, loați“.

La fel se conjugă și verbe derivate de la *a lua* cu ajutorul prefixelor: *a relua*, *a prelua*.

¹⁶² A agreea = „a vedea cu ochi buni, cu simpatie pe cineva“ (DEX).

Exerciții

1. Conjugă verbele *a relua*, *a prelua* și locuțiunea verbală *a lua seama* la prezentul indicativului și subliniază formele neregulate.
2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua* și *a relua* la timpul prezent, persoanele I și a III-a singular și plural.

b. **Fii foarte atent la ortografia persoanelor I singular (iau) și a III-a singular și plural (ia, iau), pentru că aceleași sunete, rostite împreună, pot reprezenta două cuvinte legate în scris prin liniuță: i-a spus; i-au spus [a spus sau au spus lui (-i) sau ei (-i)]. Pentru a-ți controla scrisul, observă următoarele:**

- înțelesul verbului – *a lua* (ceva, un obiect oarecare);
- după formele *ia* sau *iau* ale verbului *a lua* urmează de obicei un complement: *ia (iau) cartea; ia (iau) cu mine, de la tine* etc., pe când după *i-a*, *i-au* urmează totdeauna un verb la participiu (*i-a spus, i-au spus*); deci *a* sau *au* sunt verbe auxiliare care, împreună cu participiul, formează perfectul compus.

Exercițiu

Completează locurile libere cu formele *ia, iau* ale verbului *a lua* sau cu cuvintele *i-a, i-au*, ținând seama de lămuririle date mai sus. Înainte de a scrie, subliniază cuvintele care te conduc la folosirea formelor verbului *a lua* sau a cuvintelor *i-a, i-au*.

- a) Unora războiul le viața, celor mai mulți le aduce suferință greu de îndurat, pe câțiva îi scaldă în aur. (Z. Stancu, *Descult*.)
- b) – Ce fel, cumătră dragă?
– Ia, a găsit iezi singurei, ucis și crâmpoțit, de le-am plâns de milă. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*.)
- c) Copiii fac larmă, râd, se la trântă;
Pe creangă vesel un florinte-mi cântă. (St. O. Iosif, *Farniente*.)
- d) – De unde știi să-mi aduci hoții, primarule, că altfel pe tine te de guler. (Liviu Rebreanu, *Răscoală*.)
- e) La miezul nopții iaca și hoții cu fata de împărat, pus capul pe prag și hârști! Și cum or fi dat ei, că tăiat și-un deget. Și pică degetul cu inel cu tot, drept la dânsa în poală. (Al. Vlahuță, *Din alte vremi*.)
- f) Cum au ajuns țărani la Iași, boierii au pus mână de la mână de ferchezuit frumos și îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușme nouă, de se mirau țărani ce berechet găsit. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.)

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Foarte multe verbe au la persoana a III-a plural a indicativului prezent altă formă decât la persoana a III-a singular.

el scrie – ei scriu; el citește – ei citesc etc.

Pentru a nu face greșeli de acord gramatical, fii atent la explicațiile ce urmează:

I. Verbele *a scrie* și *a ști* au la persoana a III-a singular și plural următoarele forme:

el scrie – ei scriu;
el știe – ei știu.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu prezentul verbului *a ști* la persoana și la numărul cerute de cuvintele subliniate în texte.
 - a) Nu..... *boii* că-n țărăni,
Pe unde trec, e numai sânge. (G. Goșbuc, *Pe dealul Plevnei*.)
 - b) Trifon Guju spunea fără pripeală, rece, liniștit, doar cu ochii încruntați ca totdeauna:
– Boierii numai de frică..... (L. Rebreanu, *Răscoală*.)
2. Construiește câte două propoziții cu predicate exprimate prin verbele *a scrie* și *a ști* la timpul prezent, persoana a III-a, singular și plural.

II. Verbele terminate la persoana a III-a singular în *-ește* sau *-ăște* au la persoana a III-a plural terminația *-esc* sau *-ăsc*:

el citește – ei citesc;
el hotărăște – ei hotărăsc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu persoana a III-a plural a verbelor date și subliniază terminațiile lor atât la singular, cât și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el vorbește	ei	el întărește	ei
privește	tărăște
adăpostește	ocărăște
crește	amărăște
întâlnește	se posomorăște
înfrunzește	hotărăște

2. Completează locurile libere cu verbele indicate înaintea fiecărui text, punându-le la timpul prezent, persoana a III-a plural. Subliniază subiectele propozițiilor.

¹⁾ a ciripi; ²⁾ a vorbi.

a) Ale păsărilor neamuri

¹⁾ pitite-n ramuri

Și ²⁾ cu-atât de multe

Întesuri. (M. Eminescu, *Freamăt de codru*.)

¹⁾ a țâșni; ²⁾ a porni; ³⁾ a se opri.

b) Fripte de pleazna lungă de fuior, vitele sar și ¹⁾ într-o fugă împrăștiată, ca de streche. În sfârșit ²⁾ speriate și ³⁾ în vreun fânaț necosit unde e iarba mai bună. (I. Agârbiceanu, *Dan Jitarul*.)

¹⁾ a grăi; ²⁾ a porni; ³⁾ a doini; ⁴⁾ a clocoti; ⁵⁾ a hohoti.

c) ¹⁾ încet

Haiducii mei

Un scurt popas
Si spre brădet
2)..... la pas
Cei trei călări.

3)..... toți trei,
4) Si
5) Si
Păduri adânci.

(Șt. O. Iosif, Doina.)

3. Fă o descriere de natură în care să folosești verbele *a crește, a înfrunzi, a înflori, a împodobi, a vrăji, a privi, a izvorî* la persoana a III-a plural.

III. Verbele care la indicativ prezent, persoana a III-a singular se termină în -ce sau -ge, la persoana a III-a plural se termină în consoanele -c sau -g (consoanele finale ale rădăcinii);

el duce - ei duc;
el merge - ei merg.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a plural. După exemplul dat pentru primul verb, subliniază literele ce redau sunetele în care se termină verbul atât la singular, cât și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el zice	ei zic.....	el alege	ei aleg
aduce	culege
produce	fuge
conduce	strânge
trece	frânge
petrece	șterge
face	merge
preface	drege

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a, acordându-le în număr cu substantivele sau pronumele subliniate în fiecare text.

1) și 2) a face; 3) a duce.

- a) *Prepelița* 1)..... ciorbă,
Presurile 2)..... friptură,
Cintiloi 3)..... la masă
Rândul de mâncări. (G. Goșbuc, *Nunta în codru*.)

1), 2), 3) a plânge.

- b) *Zadarnic* 1)..... vântul și nucii 2)....., bătrânii,
Frăgarul din ogradă, și *cumpăna* fântânii.
Și 3)..... mama, biata..... și cum ar vrea s-o-nșele
Povestitorii jalnici ai pribegirii mele. (O. Goga, *Zadarnic*.)

1) a duce; 2) a stinge.

- c) Erau clăcași: *oștenii* fără nume
Ce 1)..... războiul mare-al tuturor,
Ei ce se 2)..... în neguri și uitare
Și cad și mor de cruda-mpovărare
A tuturor durerilor din lume. (O. Goga, *Clăcașii*.)

1) și 2) a trece; 3) și 4) a duce.

- d) Și de ce să nu mă plec,

Dacă *păsările* 1).....
Peste vârful de ramurile
2)..... în stoluri *rândurele*...
Și se 3)..... pe rând, pe rând,
Zarea lumii-ntunecând,
Și se 4)..... ca clipele,
Scuturând aripele. (M. Eminescu, *Ce te legeni...*)

3. Compune o narațiune în care să folosești verbele *a trece, a merge, a fugi, a conduce, a aduce, a alege și a culege* la timpul prezent, persoana a III-a plural:

IV. Cele mai multe verbe care la timpul prezent au persoana a III-a singular terminată în -e precedat de consoană nu primesc la persoana a III-a plural nici o terminație:

el cade - ei cad;
el vine - ei vin.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu prezentul verbelor date, la persoana a III-a plural, și subliniază ultima literă atât la singular, cât și la plural.

Singular	Plural	Singular	Plural
el vede	ei	el spune	ei
crede	depune
aude	propune
ține	iese
susține	țese
vine	trimite
devine	promite

2. Completează locurile libere cu verbele date, la timpul prezent, persoana a III-a singular sau plural, acordându-le în număr cu subiectele subliniate în fiecare text.

1) a ieși; 2) a râde; 3) a scoate; 4) și 5) a ieși; 6) a arde; 7) și 8) a veni.

- a) Se desface apa-n două./ Mura tremură pe viță./
1)..... o zână din bolboacă!..... 6)..... din aripi *licuricii*./
2)..... *stejarii*, *fioroșii*./ 7)..... smeriți către Domniță
3)..... din flori miresme *teii*./ Uriașii și piticii./
4)..... din veacuri *făt-frumoșii*! Săsăilă și Gânganul 8).....
Și din cremene 5)..... *zmeii*./ Călări pe răși de munte./

(Duiliu Zamfirescu, *O noapte în pădure*.)

1) a merge; 2) a strânge; 3) a plânge.

- b) Când 1)..... *flăcăi* la oaste! Și-n jurul tău se 2)...../
Cu lacrimi tu-i petreci.../ Pui fluierul la gură/
Și când i-omoară dorul/ Și cântă, iar *dânșii* 3)...../

(G. Goșbuc, *Doina*.)

1), 2), 3) a veni; 4) a duce.

- c) La sânul tău 1)..... în amurguri,
Sfioase, *fetele fecioare*./
Și dimineața 2)..... *neveste*
Cu șorțul prins în cingătoare./

Și ¹⁾..... păstori cu gluga albă,
Din fluier povestindu-și dorul -/
Și câte cântece și lacrimi
Nu ⁴⁾ valul, călătorul/...
(O.Goga, Oltul.)

- ¹⁾ a muri; ²⁾ a purta; ³⁾ și ⁴⁾ a cere; ⁵⁾ a vrea.
d) Nu ¹⁾..... strămoșii niciodată/
Războiul lor în noi și-l ²⁾...../
Și azi, de dincolo de moarte, ei ne mai ³⁾..... o judecată./
Își ⁴⁾..... dreptatea lor târzie./
Și fiecare își ⁵⁾..... ciocoiul/
În judecată să și-l ție./ (O.Goga, Strămoșii.)

Exerciții recapitulative

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Subliniază verbele la prezentul indicativului, apoi scrie formele lor la persoana a III-a singular și plural, într-un tabel alcătuit după modelul următor:

Singular: -e	Singular: -ește	Singular: -ce; -ge	Singular: cons. + e	Acceasi formă la singular și plural
Plural: -u	Plural: -esc	Plural: -c; -g	Plural: cons. -	
el știe	el citește	el trece	el aude	el pleacă
ei știu	ei citesc	ei trec	ei aud	ei pleacă

- a) Și nu știu cum îi cade un urs mare din sân...; nu de cei pe care-i joacă ursarii ci de mămăligă, umplut cu brânză. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
b) Iată vine nunta-ntreagă - vornicel e-un grierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În veșmânt de catifele, un bondar rotund în pântec
Somnoroș pe nas ca popii glăsuiește-n cet un cântec;
O cojiță de alune trag locuste... (M.Eminescu, *Călin - File din poveste*.)
c) Strâng paiele cu furcile femeile, le ridică în căpițe cu vârf țuguat, să nu le pătrundă ploaia... Întârzie vara. Arde pământul... Pădurile de porumb s-au uscat. Clatină vântul foile. Foșnesc foile porumbului. (Z.Stancu, *Desculț*.)
d) Ulița Mare face o cotitură adâncă în pometurile grădinilor. Un nuc rotat, care vara trimite luciri de bronz, atinge cu crengile netede, ca șerpilor, acoperișul căsuței...
Mugete de vaci plâng unde și unde; răsunetul lor se aude departe, ca un suspin.
Unii, după ce au privit mult în lungul drumului, iar își duc vitele în curte; n-a fost cornul ciurdarului. (I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*.)
e) Cocostârcul, ca un zodiaș, pășește agale și smulge iarba unde calcă. Ce trist întinde gâtul! (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
f) Hagiul tremură și morfoleşte o bucătică de pâine. Fiori reci îl trec prin șira spinării.
Nu-și mai simte picioarele din tălpi până la genunchi. (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)

Timpul trecut

Verbul la timpul trecut poate exprima diferite nuanțe ale acestui timp: *acțiunea poate fi neterminată (cântam) sau terminată (am cântat, cântai, cântasem); poate fi mai apropiată de momentul vorbirii (cântai) sau mai depărtată (cântasem) etc.*

În conjugarea verbului, aceste nuanțe se exprimă prin: **imperfect, perfectul compus, perfectul simplu și mai mult ca perfect.**

Imperfectul

Acțiunea exprimată de un verb la imperfect este situată în trecut față de momentul vorbirii, dar neterminată¹⁶³:

Dregeam niște opinci, când aud, afară, la ușă, pe cineva strănutând. (I. Agârbiceanu, *Mistrețul*.)

Verbele care au la infinitiv caracteristica -a sau -î primesc la imperfect terminațiile: -am, -ai, -a, -am, -ați, -au; cele cu caracteristicile infinitivului -ea, -e, -i primesc la imperfect terminațiile: -eam, -eai, -ea, -eam, -eați, -eau.

Infinitiv	Imperfect					
	eu	tu	el(ea)	noi	voi	ei (ele)
a cânta	cântam,	cântai,	cânta,	cântam,	cântați,	cântau;
a coborî	coboram,	coborai,	cobora,	coboram,	coborați,	coborau;
a vedea	vedeam,	vedeai,	vedea,	vedeam,	vedeați,	vedeau;
a face	făceam,	făceai,	făcea,	făceam,	făceați,	făceau;
a citi	citeam,	citeai,	citea,	citeam,	citeați,	citeau.

Exercițiu

Subliniază verbele la imperfect și analizează-le arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

- a) Torcea, torcea fus după fus,
Din zori și până-n seară;
Cu furca-n brâu, cu gândul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la țară. (Șt. O. Iosif, *Bunica*.)
b) Și nu că mă laud, că lauda-i față; prin somn, nu ceream de mâncare; dacă mă sculam, nu mai așteptam să-mi deie alții; și când era de făcut ceva treabă, o cam răream de pe acasă. Și-apoi mai aveam și alte bunuri: când mă lua cineva cu răul, puțină treabă făcea cu mine; când mă lua cu binișorul, nici atâta. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
c) Îi sărutam mâna.
Ea îmi da părul în sus și mă săruta pe frunte. Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii. Ea își înfigea furca cu caierul de in în brâu și începea să tragă și să

¹⁶³ Denumirea imperfect vine de la adjectivul latin *imperfectus*, care înseamnă *neterminat, nedeșăvârșit*.

răsucească un fir lung și subțire. Eu mă culcam pe spate și lăsam alene capul în poala ei. (B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.)

- d) Tovarășul meu mai poseda și aplecări artistice; el suna din drâmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată și pe care îl admiram. Știa să imite șuierul serpilor și să-i cheme astfel la el, când ne rătăceam împreună prin fânatele înflorite din lunca de la Mircești. (V. Alecsandri, *Porojan*.)

Ortografia unor verbe la imperfect

1. Imperfectul verbelor a scrie, a ști, a crea, a agreea se scrie corect astfel:

- eu *scriam*, tu *scriai*, el *scria* etc.;
- eu *știam*, tu *știai*, el *știa* etc.;
- eu *cream*, tu *creai*, el *crea* etc.;
- eu *agream*, tu *agreeai*, el *agreea* etc.

Verbele *a cre/a*, *a agre/a* nu se scriu cu doi -e, pentru că, având la infinitiv caracteristica -a, terminațiile imperfectului încep la toate persoanele cu vocala -a.

Exerciții

- 1) Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoanele I, a II-a și a III-a plural.

a scrie	noi	voi	ei
a transcrie	noi	voi	ei
a ști	noi	voi	ei
a crea	noi	voi	ei
a agreea	noi	voi	ei

2. Construieste câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a ști*, *a scrie* și *a crea* la imperfect, persoana a III-a singular și plural.

II. Verbele de conjugarea I cu rădăcina terminată în -ș sau -j (*a înfășa*, *a încuraja* etc.) se rostesc și se scriu, ca orice verb de conjugarea I, fără -e între rădăcină și terminațiile imperfectului. Pentru a-ți controla scrisul, compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului *a cânta*:

a cânta	<i>cânt/am, cânt/ai, cânt/a</i> etc.;
a înfășa	<i>înfăș/am, înfăș/a</i> etc.;
a încuraja	<i>încuraj/am, încuraj/ai, încuraj/a</i> etc.

Verbele de conjugarea a IV-a cu rădăcina terminată în -ș sau -j (*a păși*, *a îngriji* etc.) au la imperfect terminațiile -eam, -eai, -ea etc., ca orice verb de conjugarea a IV-a cu caracteristica infinitivului -i: *pășeam, îngrijeam* (nu: *pășam, îngrijam*).

Pentru a-ți controla scrisul, compară imperfectul acestor verbe cu imperfectul verbului *a citi*:

a citi	<i>cit/eam, cit/eai, cit/ea</i> etc.;
a păși	<i>păș/eam, păș/eai, păș/ea</i> etc.;
a îngriji	<i>îngrij/eam, îngrij/eai, îngrij/ea</i> etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbe	Pers. I sing.	Pers. II sing.	Pers. II plural
a afișa
a înfățișa
a îngroșa
a dirija
a proteja
a aranja
a depăși
a împărtăși
a desluși
a rotunji
a necăji

2. Construieste câte o propoziție cu imperfectul verbelor *a înfășa*, *a încuraja*, *a desluși* și *a tânji* la persoanele a II-a și a III-a, la singular și plural.

III. Fii atent la ortografia persoanei a II-a singular (*cântai, citeai*) și plural (*cântați, citeați*). Este greșit să scriem pe -i sau -ți cu liniuță.

Ține minte: niciodată nu vom întâlni pronumele -i sau -ți după formele verbale terminate în -a (*cânta-*) sau în -ea (*citea-*).

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu imperfectul verbelor date, la persoana a II-a singular și plural, și subliniază terminațiile imperfectului.

Imperfectul

Verbe	Pers. a II-a sing.	Pers. a II-a plural
a înnopta	tu	voi
a trece	tu	voi
a scrie	tu	voi
a ști	tu	voi
a crea	tu	voi
a înfățișa	tu	voi
a încuraja	tu	voi
a desluși	tu	voi
a rotunji	tu	voi

2. Construieste câte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperfectul verbelor *a scrie*, *a ști*, *a crea*, *a încuraja* și *a necăji* la persoana a II-a singular și plural și subliniază terminațiile imperfectului.

Acordul verbelor la persoana a III-a plural

Fii atent la folosirea corectă a persoanei a III-a plural a imperfectului, care se deosebește de persoana a III-a singular:

el *cânta* – ei *cântau*

Exerciții

1. Subliniază subiectele propozițiilor următoare, apoi scrie terminațiile imperfectului, ținând seama de numărul persoanelor care fac acțiunea.

– Omul merg...	Oamenii merg...
– El merg...	Ei merg...
– Drumul cot...	Drumurile cot...
– El cot...	Ele cot...
– Mama știi... drumul.	Mama și tata ști... drumul.
– Ea ști... drumul.	Ei ști... drumul.
– Poteca se încruciș... cu altele.	Potecile se încruciș...
– Ea se încruciș... cu altele.	Ele se încruciș...
– Izvorul murmur...	Izvoarele murmur...
– El murmur...	Ele murmur...

2. Subliniază subiectele propozițiilor din textele următoare. Dacă subiectul unor propoziții nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, în dreptul predicatului (*el, ea, ei, ele*). Completează verbele cu terminațiile imperfectului, ținând seama de subiectul propoziției.

- a) Caii flutur... din cap,/ ciul... urechile,/ schimb... trapul în galop/ ori își încetin... mersul pe nesimțite, revenind la pasul uniform,/ după cum er... și îndemnul/ celui ce le înțelege... graiul/ și le ști... puterile./ (D. Anghel, *Vasul fantomă*...)
 - b) Toporași violeți răzbat... prin frunzele moarte,/ pițigoii și cinteții cânt... între muguri de mesteceni./ Siretul ven... învolburat, mare și tulbure/ și trec... c-un fel de supărare parcă prin dumbravă./ Băiatul lui Onișor rămase privind-l lung,/ pe când oile, împrăstiate în juru-i, ciugul... cu boturile lor mișcătoare iarba măruntă.../ Copilul st... sub mesteceni./ – Oile pășt... în juru-i./ Pițigoii își rost... cu viers subțire veșnicele lor cuvinte de bucurie:/ sâmț a vară!/ sâmț a vară!/ (M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*.)
 - c) Cântecul Dunării noaptea er... altul decât cântecul câmpului./ Apele șușot... lovindu-se de malul lui./ Pe mii de viori mici își suspin... ultimele triluri privighetorile ascunse în plop și-n sălcii./ Luna pogor... încet spre apus./ (Z. Stancu, *Descult*.)
3. Fă o narațiune în care să povestești amintiri din copilărie folosind cât mai mult imperfectul.

Perfectul compus

Verbul la perfectul compus exprimă o acțiune terminată¹⁶⁴:

Am umblat de la Rarău până la Căliman. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

Semnul distinctiv al perfectului compus este verbul auxiliar **am, ai, a, am, ați, au** care precedă **participiul verbului de bază**.

am, ai, a, am, ați, au
cântat, apropiat
văzut, făcut, frânt, rupt
adus, zis, smuls, răspuns
citit, coborât

Exercițiu

Subliniază verbele la perfectul compus și fă analiza lor morfologică arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

- a) Am făcut întocmai cum a spus el. Și de pe coșcovă pe coșcovă, printre lîntiți și nuferi, am trecut pe ostrov, în fața unei bălți adânci și limpezi. (M. Sadoveanu, *Împărăția apelor*.)
- b) – Așadar, dumitale ți se cuvine numai un leu, fiindcă numai o bucată de pâine ai avut de întrecut, și aceasta ca și cum ai fi avut-o de vânzare, deoarece ați primit bani de la oaspetele dumneavoastră. (Ion Creangă, *Cinci pâni*.)
- c) Domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecând la indieni, a zis că sunt niște oameni groși la ciolan. Atunci Budulea Taichii a strigat tare: „Ciorbă!”, iară profesorul Wondracek a sărit mănios, fiindcă băieții au început să rădă în hohote. (I. Slavici, *Budulea Taichii*.)

Ortografia verbelor la perfectul compus

1. Fii atent la ortografia verbului auxiliar la persoana a II-a singular și plural: **tu ai** cântat (zis); **voi ați** cântat (zis).

Pentru a te controla, observă că verbul de conjugat se termină în consoanele **-t** sau **-s**. Se scrie **a-i** sau **a-ți** când verbul următor este la *infinitiv*, deci terminat în *vocală*: pentru **a-i** cânta; pentru **a-ți** cânta; începu **a-i** cânta; începu **a-ți** cânta. În acest caz, **a-i, a-ți** reprezintă două cuvinte care se rostesc împreună: prepoziția *infinitivului a* și pronumele personal **-i** sau **-ți**.

Exerciții

1. Completează locurile libere din tabloul următor cu verbul auxiliar al perfectului compus la persoana a II-a, singular și plural. Subliniază verbul auxiliar și consoana în care se termină participiul verbului de conjugat.

¹⁶⁴ Denumirea *perfect* vine de la adjectivul latin *perfectus* (terminat). Deci *timpul perfect* este timpul care arată o acțiune terminată, spre deosebire de *imperfect*, care arată o acțiune neterminată.

Verbe	Perfectul compus	Verbe	Perfectul compus
a asculta	tu ascultat voi ascultat	a pune	tu pus voi pus
a crea	tu creat voi creat	a zice	tu zis voi zis
a pricepe	tu priceput voi priceput	a merge	tu mers voi mers

- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a face* și *a scrie* la perfectul compus, persoana a II-a, singular și plural.
- Completează locurile libere cu auxiliarul perfectului compus **ai** sau **ați** sau cu cuvintele **a-i**, **a-ți**.
 - Bine...venit, Voinice! De mult te-aștept, fiindcă de mult îmi țiue căldarea asta și-mi spune mereu că...pornit pe drum ca să vii la mine. (I.Slavici, *Băiet-Sărac*.)
 - Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură...povești cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată. (Ion Creangă, *Poveste - Prostia omenească*.)
 - Ideea e originală. Pe-o mână meșteră ar fi ieșit un juvaer. D-voastră... făcut tot ce v-a stat în putință ca s-o stricați și ...reusit. (Al. Vlahuță, *Sfaturi*.)
 - Cea mai scumpă recompensă pentru d-ta este de ... vedea numele legat de comoara din țară și de ...putea zice cu fală că... împlinit o sacră datorie către patrie! (V.Alecsandri, *Despre culegerea „Legende sau basmele românilor” de P. Ispirescu*.)

II. Fii atent la delimitarea în scris a formelor verbului auxiliar al perfectului compus, când verbul este precedat de un pronume neaccentuat. Observă îndeosebi următoarele construcții, la scrierea cărora se fac, de obicei, greșeli.

(tu) *i-ai văzut*; (el) *i-a văzut*;
(voi) *i-ați văzut*; (ei) *i-au văzut*.

Scrierea greșită „*ia-i văzut, ia-ți văzut, ia văzut, iau văzut*” prezintă construcții imposibile, pentru că ele n-au sens. Pentru evitarea greșelilor **identifică mai întâi forma verbală compusă a timpului trecut și apoi scrie**. Ține, de asemenea, seama că *ia* și *iau* sunt forme ale verbului *a lua* și că ele n-au ce căuta în construcțiile citate ca greșite.

Exerciții

- Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate arătând pentru verbe conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul, iar pentru pronume, felul, persoana, genul (pentru cele de persoana a III-a), numărul și cazul.

Model de analiză

a chemat	verb. conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.
m-	pron. pers. pers. 1 sg., Ac.; formează silabă cu verbul auxiliar „a”.
au dăruit	verb. conj. a IV-a, indicativ, perf. compus, pers. 3 pl.
v-	pron. pers., pers. 2 pl. D.; formează silabă cu verbul auxiliar „au”

Textele de analizat

- Făt-Frumos, tu ai crezut în mine și *m-ai avut* în sufletul tău, de aceea când *m-ai chemat* eu am venit. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)
 - Și năzdrăvanul..., după ce *s-a sculat*, a plecat după Pătru, *l-a ajuns* și a zis năzdrăvanul:
– Petre, Petre, mai ai două vieți, că una *ți-am luat-o* acum! Și *i-a dus* acasă (pe Petre și pe Rozuna). (G. Cătană, *Povești populare din Banat*.)
 - Mi-au spus* mie cine *l-au văzut* că Ion *a luat-o*.
Gâtul îmi pun la mijloc. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Cum se face asta, moș Ioane? Mai bine ce *v-am tălmăcit* și un copil putea să înțeleagă. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.)
 - Prea *v-ați arătat* arama sfășiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară.
Prea *v-ați bătut* joc de limbă, de străbuni, de obicei,
Ca să nu s-arate-odată ce sunteți – niște mișei! (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
 - Și seara, la izvor, Făt-Frumos *i-a cerut* zânei inelul.
– Acesta-i lucru pământesc, *i-a răspuns* ea zâmbind. Eu nu port podoabe deșarte. (M.Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.)
 - Pe tata și pe frate-meu Ion și pe mulți alții *i-au legat* de prăjini și *i-au dus* la târg, la Turnu. (Z. Stancu, *Descult*.)
 - Oamenii acestor pământuri voi îi cunoașteți. Voi *i-ați văzut* de sus, în sarice lungi, păzind turmele pe Podișul Carpaților. (Geo Bogza, *Primăvara în Carpați*.)
 - Ceva este – grăi el – ceva ce s-a pus între mine și tine. Vorbește...; vorbește-mi... cum *i-ai vorbit* atunci lui Șofron...
– *M-au părăsit* toți; *m-a ajuns* blestemul tatii, strigă ea. (I. Slavici, *Pădureanca*.)
- Construiește:
 - câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a lăuda* la perfectul compus, persoanele I și a III-a singular, a II-a și a III-a plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a II-a plural, în acuzativ;
 - câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la perfectul compus, persoanele a II-a și a III-a singular și plural, cu auxiliarul precedat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a, masculin, plural, în acuzativ.
 Subliniază verbele și explică oral ortografia.
 - Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a îngriji* și *a asculta* la perfectul compus, persoana I singular, urmat de pronumele personal neaccentuat de persoana a III-a singular, feminin. Subliniază verbul și explică oral ortografia.

III. Când verbul la perfectul compus are aspect negativ, adverbul de negație *nu* se poate rosti și scrie separat de auxiliarul perfectului compus (*nu am văzut, nu ai văzut etc.*) sau pierde vocala *-u* și, în acest caz, se rostește împreună cu verbul auxiliar, iar în scris se leagă de acesta prin liniuță:

n-am văzut; n-ai văzut; n-a văzut; n-am văzut; n-ați văzut; n-au văzut.

Exerciții

- Conjugă verbele *a asculta* și *a zice* la perfectul compus cu aspect negativ. Adverbul *nu* să fie redus la *n-*.
- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a lua*, *a crea* și *a agreea* la perfectul compus cu aspect negativ, persoana a II-a singular și plural.

IV. Perfectul compus are și forme inverse, cu verbul auxiliar așezat după verbul de conjugat și legat de acesta prin liniuță:

(eu) văzut-am	(noi) văzut-am
(tu) văzut-ai	(voi) văzut-ați
(el) văzut-a	(ei) văzut-au

În construcțiile inverse auxiliarul poate fi despărțit de participiu prin intercalarea unui pronume neaccentuat sau a două pronume neaccentuate. În acest caz, participiul primește la sfârșit vocala **u**, verbul și pronumele se rostesc ca un singur cuvânt iar în scris cuvintele se leagă între ele prin liniuță: **datu-l-a**, **datu-mi-l-a**. Construcțiile de acest fel corespund celor în care formele directe ale perfectului compus sunt precedate de unul sau de două pronume neaccentuate:

m-am lădat/ lădatu-m-am	mi-am adus/adusu-mi-am
te-ai lădat/ lădatu-te-ai	ți-ai adus/adusu-ți-ai
s-a lădat/ lădatu-s-a etc.	și-a adus/adusu-și-a etc.
mi l-am adus/ adusu-mi-l-am;	mi i-am adus/ adusu-mi-i-am etc.
ți l-ai adus/ adusu-ți-l-ai;	i l-ai adus/ adusu-i-l-ai etc.
și l-a adus/ adusu-și-l-a;	ni l-a adus/ adusu-ni-l-a etc.

Pentru evitarea greșelilor de scriere a construcțiilor inverse, ține seama de faptul că în toate construcțiile ultimul termen este auxiliarul și că delimitarea corectă a acestuia se face prin raportarea la subiectul propoziției:

tu adus-ai, adusu-i ai;	voi adus-ați, adusu-v-ați;	adusu-vi-i-ați;
el adus-a, adusu-v-a;	ei adus-au, adus-i-au;	adusu-vi-i-au etc.

Exerciții

- Conjugă la perfectul compus cu forme inverse următoarele verbe: *a asculta, a lua, a scrie*:
(1) fără pronume neaccentuate; (2) *a asculta* cu pronumele *-l*; *a lua* și *a scrie* cu pronumele *-i*. În construcțiile cu pronume neaccentuat subliniază verbul.
- Scrie în locurile libere formele inverse ale perfectului compus corespunzătoare celor date. Subliniază verbele din construcțiile inverse cu pronume neaccentuat.

ai venit	i-ai dat	a adus
ați venit	i-ați dat	s-a dus
ați spus	i-a luat	au adus
v-a apărât	i-au luat	s-au adus
v-ați apărât	i-ai luat	s-a supus
ne-ați spus	i-ați luat	s-au supus

- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin perfectul compus cu formă inversă al verbelor indicate mai jos:
– *a cere, a duce*, la persoana a II-a, singular și plural;
– *a se împodobi, a se înnoi, a-și alege*, la persoana a III-a, singular și plural;
– *a aștepta*, cu un pronume neaccentuat (*m-*; *-ne*; *-v-*; *-i-*) intercalat între elementele alcătuitoare ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu pronume neaccentuate și subiectele.
- Scrie în locurile libere construcțiile corespunzătoare celor date, folosind formele inverse ale perfectului compus. Subliniază verbele din construcțiile cu forme inverse.

i l-a dat	ni i-a adus	mi i-a luat
i i-a dat	vi i-au adus	ți i-ai luat
i l-ați dat	ți i-a cerut	vi i-a luat
i i-ați dat	ți i-au cerut	vi i-ați luat

- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a dăru* la perfectul compus cu formă directă precedat de două pronume neaccentuate (*mi și l*; *i și l*; *ți și i*; *ni și i*; *vi și le*; *li și le*) și rescrie fiecare propoziție, punând verbul la forma inversă. Subliniază verbele din ambele feluri de construcții și subiectele.
- Fă analiza morfologică și sintactică a cuvintelor subliniate.
 - Șapte ani de când *plecat-ai*, zburător cu negre plete, *și-ai uitat* de soarta mândrei, iubitoarei tale fete. (M. Eminescu, *Călin* – file din poveste).
 - Văzut-au* și beii că fuga e bună *și bietului pașă dreptate i-au dat*. (G. Goșbuc, *Pașa Hassan*.)
 - Văzut-am* în străinătate românași... *răsărind* la auzul unui sunet român..., *auzi-tu-i-am* șuierând doine. (Al. Russo, *Amintiri*.)
 - Toți *v-ați îndoit* de mine, toți *m-ați renegat* vreodată,
Numai el, poporul, *fostu-mi-a* statornic ne-ncetat. (Alexandru Davila, *Vlaicu-Vodă*.)
 - Ileană, draga mamei,... de vei cuteza a călca porunca, te alung nu numai de la curte, dar și din țările mele; *priceputu-m-ai*? (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti*.)
 - Murgule, murguțul meu, *datu-mi-te-a* taică-tău
Ca să-mi fii de ajutor. (Toma Alimoș.)

Texte pentru dictare

- Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș Ion și n-a putut face treaba singur, dar când v-ați mai dus câțiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu mare ușurință, greutatea n-a mai fost aceeași... Așa și cu Unirea, oameni buni!... Ei, acum cred c-ați înțeles și răsinteles?
– Ba eu unul, să iertați dumneavoastră, cucoane, încă tot n-am înțeles, răspunde moș Roată, (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*.)
- S-a prăpădit pe când tu nu erai încă în sat. Și am îngropat-o ... sub bradul cel vechi. Am plâns-o, căci mi-a bucurat zilele și am iertat-o și pe dânsa. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
- Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate și te-ai răzimat în coate...

Dar neamțul se apăra că el n-a tras de fel cu pușca, că pușca s-a tras singură și că din aceea, calul sperându-se a sărit și l-a trântit jos, unde l-a și lăsat fără rușine, nici păcat.

– Lasă, domnule, că și așa e bine!... că, și dacă n-ai dat în vânat, vânatul ți-a picat din cer jumulit gata. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)

- d) – Povestea cu împăratul Măzărean, bunică! A ajuns la Sfânta-Vineri. L-a primit?
– Se-nțelege că l-a primit și l-a găzduit frumos și l-a întrebat de ce umblă prin lume.

– Dar mâna Sfintei-Vineri i-a sărutat-o?

– I-a sărutat-o și i-a spus așa: Eu sunt flăcău pribeag și umblu prin lume după noroc. (M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*.)

- e) I-au strigat, dar n-au venit. Atunci, fetele au ieșit în uliță să-i caute. Lună era, dar umbra lor nu le-au văzut-o, i-au căutat degeaba. Fetele s-au întors în curte și, când să intre în casă, i-au văzut pe flăcăi: stăteau cu toții înșirați pe prispă, rupeau turțurii de la streșini și-i ronțăiau. (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbatilor*.)

Perfectul simplu

I. Perfectul simplu exprimă, ca și perfectul compus, o acțiune trecută și terminată:

– perfectul compus: **Am privit** cu atenție;

– perfectul simplu: **Privii** cu atenție.

Perfectul simplu este întrebuințat în vorbire de către locuitorii din partea de apus a țării (vestul Munteniei, Oltenia, Banat, Munții Apuseni) pentru a exprima o acțiune trecută și terminată de curând față de momentul vorbirii: **Adusei** fânul.

În narațiuni perfectul simplu este folosit de scriitorii din toate părțile țării pentru a exprima o acțiune trecută și terminată, nu o acțiune terminată de curând:

Soarele ardea. Setea îl **birui**... **Lăsă** căușul în fântână și **dădu** să-l scoată. (B.Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

Perfectul simplu care exprimă o acțiune terminată de curând este folosit numai când scriitorul redă felul de a vorbi al unui personaj:

– **Auziși**, domnule Nică, ce s-a întâmplat? (L. Rebreanu, *Răscoala*.)

Formele verbelor la perfectul simplu sunt:

	eu	tu	ei(ea)	noi	voi	ei(ele)
conj. I	cântai	cântași	cântă	cântarăm	cântarăți	cântară
II	tăcui	tăcuși	tăcu	tăcurăm	tăcurăți	tăcură
III	făcui	făcuși	făcu	făcurăm	făcurăți	făcură
	zisei	ziseși	zise	ziserăm	ziserăți	ziseră
IV	vorbiu	vorbiși	vorbi	vorbirăm	vorbirăți	vorbiră
	coborâi	coborâși	coborî	coborârăm	coborârăți	coborâră

Exerciții

1. Scrie perfectul simplu al verbelor: *a alerga, a lua, a vedea, a pune, a povesti*. Subliniază terminațiile perfectului simplu.

2. Notează deasupra verbelor la perfectul simplu persoana și numărul. Subliniază terminațiile perfectului simplu. De exemplu:

1 sg.	2 pl.	3 sg.
coborâi	ascultarăți	puse

- a) Priponii pe Pisicuța într-o așezătură cu iarbă înaltă... doborâi din nou la pământ alte păduri seculare;... lărgii și înălțai întăriturile, până la punctul de a nu-i da mâna sfântului soare să mi se oglindească înăuntrul, decât doar la amiază. (C.Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)

- b) Și cum mergea pe marginea unei vâlcele, iepurașul se opri să se odihnească. Atunci, de la spate, se ridică, albă și ea, ca de gheață, luna. Stelele pâliră; pădurea, copacii, tufele își dezbrăcară deodată umbra. Iar iepurașul împietri de groază; chiar de lângă el, se întinse pe pământ o arătură cu două coarne grozave. După clipa de spaimă, iepurașul se destinse ca o coardă și o zbughi la goană, se prăvăli în vale, veni de-a dura ca un bulgăre, se sculă și iar se rostogoli până jos;... Se opri tocmai în stuhăria iazului. Acolo, de-abia suflând, se ghemui cu ochii închiși... să nu-și mai vadă umbra! (Em. Gârleanu, *Fricosul*.)

- c) Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălai ca razele lunii. Împăratul surâse, soarele surâse și el în înfocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, încât trei zile n-a fost noapte, ci numai senin și veselie, –vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului, (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)

II. Unele verbe de conjugarea I au aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent:

perfectul simplu: el **cântă**, **adună**, **intră**, **apropie**, **sperie** etc.;

prezentul indicativului: el **cântă**, **adună**, **intră**, **apropie**, **sperie** etc.;

În rostire perfectul simplu se deosebește de indicativul prezent prin accentul pe care îl primește pe terminație. În scris accentul nu se notează. Totuși timpul la care se află verbul poate fi precizat observând la ce timp sunt alte verbe din aceeași frază sau din propozițiile ori frazele învecinate, pentru că narațiunea se face ori la trecut, ori la prezent. În general, *ne ajută la precizarea timpului (prezent sau perfectul simplu) verbele din propozițiile principale, deoarece acestea ne arată dacă narațiunea se face la timpul prezent sau la trecut:*

– Oaspetele oltean fu rugat de nuntași să mai cante, iar el le **cântă** îndelungă vreme. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)

– Și așa zicând, **pune** poalele-n brâu, își **suflecă** mânecile, **atâță** focul și **s-apucă** de făcut bucate. **Face** ea sarmale, **face** plachie... (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*.)

Verbele **cântă**, **suflecă**, **atâță**, **s-apucă** fac parte din categoria verbelor cu aceeași formă la persoana a III-a singular a perfectului simplu și a indicativului prezent. Verbul **cântă**, aflat în primul text, este la *perfectul simplu*. La stabilirea timpului, ne ajută verbul *fu rugat*, care ne arată că narațiunea se face la timpul trecut. Verbele din al doilea text – **suflecă**, **atâță**, **s-apucă** – sunt la *timpul prezent*.

ca și verbele din celelalte propoziții – *pune, face, face*. În acest text narațiunea se face la timpul prezent.

Exercițiu

✓ Analizează verbele subliniate arătând: timpul, persoana și numărul. Subliniază cu două linii verbele după care te-ai condus la stabilirea timpului (perfectul simplu sau prezentul indicativului).

- Fata își suflecă mânecile, călcă lut și lipi cuptorul, îl humui și-l griji. (Ion Creangă, *Fata băbei și fata moșneagului*.)
- Se-ntălnesc, se măsoară, se reped... Se grămădesc, se despart, și s-aruncă unul într-altul ca două vijelii. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
- Doi pumni de mălai ia mama din copaie... Îl aruncă cu tărățe cu tot în căldare. Mestecă mălaiul cu făcălețul. Pâsatul fierbe. (Z. Stancu, *Descult*.)
- Ș-odată pornesc ei teleap-teleap-teleap, și cum ajung în dreptul ușii, se opresc puțin. Atunci Gerilă sufală de trei ori cu buzișoarele sale cele iscusite, și casa rămâne nici fierbinte, nici rece. Apoi intră cu toții înlăuntru. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-alb*.)
- Roșu-Vodă intră în împărăția lui Drăgoi, prefăcând în scrum satele pe unde trecea. Cum auzi Drăgoi, răcnii de trei ori și-și amestecă părul cânepiu cu barba cârlionțată și aspră. Adună sfatul... (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
- Toată nopticica nu închise ochii... Îl mai mângâie însă pe greier dragostea... pe care gângăniile cele roșii stropite cu negru i-o arătau. (Em. Gârleanu, *Cântărețul*.)

III. Observă bine deosebirea dintre persoana a II-a singular a perfectului simplu (tu cântași) și persoana a II-a singular a imperfectului (tu cântai). Perfectul simplu are forma *cântai* la persoana I singular. Deci la conjugarea I vom conjuga verbul la perfectul simplu astfel:
eu *cântai*, tu *cântași* (nu „tu cântai”).

Exerciții

- După modelul dat pentru verbul *a lucra*, scrie verbele următoare la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular: *a aduna*, *a lăuda*, *a pleca*, *a înnopta*, *a înapoia*.

Perfectul simplu
eu *lucrai*
tu *lucrași*

Imperfectul
eu *lucram*
tu *lucrai*

- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a mângâia* la perfectul simplu și la imperfect, persoanele I și a II-a singular. Subliniază terminațiile verbului.
- Analizează verbele subliniate arătând: timpul, persoana și numărul.
 - Când mă deșteptai, soarele pășise de mult peste meridiană... Când soarele fu la trei părți din drumul său pe ceruri..., aruncai șaua și desagii pe spatele Pisicuțu, încălecai, suii dâmbul și apucai drumul de coastă, ce taie spre miazăzi. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - Tot pe aici ești, Ivane, tot?
– Ba bine că nu, zise Ivan. Dar unde gândeai să fii, când asta mi-i slujba? (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*.)

- Dormeai* tu mult și bine, Harap-Alb, de nu eram eu, zise fata împăratului Roș, sărutându-l cu drag și dându-i iar paloșul în stăpânire. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

Ortografia unor forme ale perfectului simplu

1. Verbele de conjugarea a IV-a cu infinitivul în -i precedat de consoană (*a citi, a privi* etc.) sau de altă vocală decât „i” (*a îndoi, a sui* etc.) se scriu la persoana I singular a perfectului simplu cu doi „i”, iar la persoana a III-a singular, cu un singur „i”:

eu *citii*, *îndoii*, *suii*; *citi*, *îndoi*, *sui*.

Fii atent mai ales la scrierea formei de persona a III-a, la care, din cauza accentului puternic primit de „i”, acesta este deseori considerat, greșit, că ar reprezenta doi „i”.

La ambele persoane, mijlocul de control pentru scrierea corectă este modul de pronunțare în contextul respectiv:

(eu) *ci-tii*, *în-do-ii*, *su-ii* – cu doi „i” (cu diftongul *ii*) în ultima silabă;

(el) *ci-ri*, *în-do-i*, *su-i* – cu un singur „i” în ultima silabă.

Exerciții

- Completează coloanele libere cu perfectul simplu al verbelor date, la persoanele I și a III-a singular. Motivează ortografia prin despărțirea în silabe.

Verbul	Pers. I sing.	Pers. a III-a singular
a privi	eu	el
a descoperi	eu	el
a auzi	eu	el
Verbul	Pers. I sing.	Pers. a III-a singular
a izbuti	eu	el
a înnoi	eu	el
a stăru	eu	el

- Construiește câte o propoziție cu perfectul simplu al verbelor *a mulțumi* și *a veni* la persoanele I și a III-a singular.
- Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.
 - ¹⁾ *a întreba*, pers. 3 pl.; ²⁾ *a mulțumi*; ³⁾ *a povesti*.
 - O ¹⁾... cu blândețe dacă nu pot cumva să-i fie de vreun ajutor. Mama Demetra le ²⁾... și le ³⁾... că a pierdut o fată, pe care a căutat-o peste tot locul și nu a putut-o încă găsi. (Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.)
 - ¹⁾ *a trage*; ²⁾ *a învăț*; ³⁾ *a porunci*.
 - Împăratul ¹⁾... sabia, o ²⁾... pe deasupra capetelor și ³⁾... „înainte!” (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
 - și ²⁾ *a zâmbi*; ³⁾ *a trage*; ⁴⁾ *a cerceta*.
 - Eu ¹⁾... și el, și, ca și cum și-ar fi adus aminte de un lucru prea important, își ²⁾... pușca din spate și o ³⁾... cu luarea-aminte. (M. Sadoveanu, *Gheorghe Baciu*.)

Texte pentru dictare

- a) Rămas singur, azvârlii cartea pe poclăzile din fundul patului, mă apropiai de fereastră, îmi vârâi nasul în geam și privii spre vale. (M. Sadoveanu, *Neagra Șarului*.)
- b) Moș Sava se opri din cioplit, ridică ochii și zâmbi. Zise:
– Mi se pare că s-a izbit hultanul în gâinile babei... Am auzit zvoană!
Eu sării. Pornii cu mare însuflețire:
– Apoi da! a fost...
– Cum se poate? grăi bătrânul... (M. Sadoveanu, *Hultanul*.)
- c) Ajunsei la librăria „Cartea și Condeii”. Mă oprii. Cercetai vitrina... Nu găsi nimic vrednic de citit.
Plecai. Mă plimbai. Nu știai cum trece-timpul... Seara mă privi în ochi și-mi surâse. Până să apuc să-i răspund, se puse pe treabă, îi luai seama...
Mă apucau iarăși să hoinăresc. Strecurându-mă pe lângă garduri..., trecui din uliță în uliță și ajunsei la grădina publică. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)

II. Să nu confunzi pe *-i, -și, -se, -ți*, (cântai, zisei, cântași, ziseși, duse, zise, cântarăți, ziserăți) cu pronumele neaccentuate. Ține seama de **subiectul propoziției** și de faptul că **pronumele neaccentuate nu se leagă niciodată la dreapta unei forme simple a trecutului**.

Observă că în cazul unor *greșeli* ca (eu) „pleca-i, zise-i, văzu-i”, (tu) „pleca-și, zise-și, (el) „zi-se, adu-se”, ceea ce este înaintea liniutei reprezintă diferite forme verbale, dar ele **nu sunt acordate cu subiectul** (pus între paranteze).

Exercițiu

Completează locurile libere cu perfectul simplu al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

¹⁾ a face; ²⁾ a pune; ³⁾ a lua.

a) Într-o zi frumoasă de vară îmi ¹⁾... legăturica, o ²⁾... în vârful bățului și o ³⁾... la picior pe drumul cel mare împărătesc. (M. Eminescu, *Geniu pustiu*.)

¹⁾ a înfășura; ²⁾ a deschide; ³⁾ a culca.

b) Mă ¹⁾... bine, ²⁾... porțița de la gratii și mă ³⁾... pe piatra mare de deasupra. (M. Eminescu, *Visul unei nopți de iarnă*.)

¹⁾ a se duce; ²⁾ a cădea; ³⁾ a se duce; ⁴⁾ a pune; ⁵⁾ a întoarce; ⁶⁾ a zice.

c) Apoi Făt-Frumos se ¹⁾... în grajdurile împărătești unde erau cei mai frumoși armăsari. Dar cum punea mâna și apuca câte unul de coadă, îl trântea și astfel toți caii ²⁾... În sfârșit, văzând într-un colț un cal răpiciugos și bubos și slab, se ³⁾... la dânsul; iar când ⁴⁾... mâna pe coama lui, el își ⁵⁾... capul și ⁶⁾...
– Ce poruncești, stăpâne? (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...)

¹⁾ a împinge; ²⁾ a prăvăli; ³⁾ a fi.

d) De trei ori români ¹⁾... și ²⁾... pe turcii și de trei ori ³⁾... respinși înapoi. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)

Texte pentru dictare

a) Dacă văzui și văzui,
Îmi luai coasa din cui

Și mi-o pusei pe spinare
Și plecai la Lunca Mare.
(*Doina voinicească*.)

- b) Într-o clipă se întoarse. Aduse porcii; îi păzi răzimat în moacă; îi adăpă și pe înserate porni acasă. Cum sosi, îi băgă în cocină, puse doi drugi d-a curmezișul strungii și plecă în capul oaselor. Își găsi de lucru. Orându-i curtea. Se duse în magazie, luă o piele de capră... și-și croi opinci. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

Mai mult ca perfectul

Verbul la mai mult ca perfect *exprimă o acțiune trecută care s-a îndeplinit înaintea altei acțiuni trecute*.

De exemplu, în fraza „Eu terminasem când ai venit tu”, acțiunea terminasem s-a îndeplinit înaintea acțiunii ai venit.

La mai mult ca perfect verbele primesc *terminațiile -sem, -seși, -se, serăm, serăți, -seră*. La fiecare conjugare, terminațiile se adaugă unei părți (aceeași la toate persoanele) cu care se alcătuiește și perfectul simplu:

	eu	tu	el (ea)	noi	voi	ei (ele)
I	cântasem	cântaseși	cântase	cântaserăm	cântaserăți	cântaseră
II	văzusem	văzuseși	văzuse	văzuserăm	văzuserăți	văzuseră
III	făcusem	făcuseși	făcuse	făcuserăm	făcuserăți	făcuseră
	zisesem	ziseseseși	zisesese	ziseserăm	ziseserăți	ziseseră
IV	vorbisem	vorbiseși	vorbise	vorbiserăm	vorbiserăți	vorbiseră
	coborăsem	coborăseși	coborăse	coborăserăm	coborăserăți	coborăseră

La persoana I și a II-a plural sunt admise și *formele fără -ră-*: cântăsem, văzusem etc.; cântaseși, văzuseși etc. Sunt preferate însă formele cu *-ră-*.

Verbele de conjugarea a III-a care prezintă la mai mult ca perfect secvența „sese” sunt *cele cu perfectul simplu terminat în -sei, -seși, -se etc.*: perfectul simplu – zisei, adusei, prinsei, rupsei etc; mai mult ca perfectul – zisesem, adusesem, prinsesem, rupsesem, etc.

Exerciții

- Conjugă verbele *a scrie, a spune, a merge, a crea, a lua și a citi* la perfectul simplu și la mai mult ca perfect. Subliniază terminațiile celor două timpuri.

- Analizează verbele din textele următoare arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

Pentru verbele la mai mult ca perfect, explică oral înaintea cărei acțiuni s-a îndeplinit acțiunea exprimată prin mai mult ca perfect.

- a) Trupul celui dintâi rămase în urmă ca o pată. Nimeni nu mai întoarse capul să se uite înapoi... Căzuseră șapte prizonieri, dintre care doi fuseseră părăsiți suflând încă... Călărașilor le înghețase și lor picioarele în cizme, lăsaseră dârlogii pe gâtul cailor. (Em. Gârleanu, *Prizonierul*.)

- b) Cucoșul alb, cu gâinile lui, ieșise pe tăpșanul de din dosul casei. Cum scurmuu așa, cucoșul își auzi tovarășele șoptind. Ridică semeț capul și, drept înainte, de partea cealaltă, vrăjmașul negru se proptise, gata de luptă. Gâinile se opriră; înțeleseseră că aveau ceva de privit. (Em. Gârleanu, *Luptătorii*.)

- c) Abia scăpă vorba, și caii lor speriați o tuliră la fugă de unde veniră. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)

- d) O stâncă amețitor de înaltă și dreaptă ca un părete căzuse, parcă, năprasnic și tăiasă capul drumului pe care urcam la deal... (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)

Ortografia unor forme ale mai mult ca perfectului

Fii atent la ortografia formelor mai mult ca perfectului terminate în -și sau -se:

tu	cântaseși	el	cântase
	văzuseși		văzuse
	auziseși		auzise
	coborâseși		coborâse

-Și sau -se nu reprezintă pronumele reflexiv, ci fac parte din forma verbului.

Mai mult ca perfectul este un timp simplu, care nu poate primi pronumele reflexiv decât înaintea verbului:

se făcuse, se dusesese, se auzise, și-adusesese etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu mai mult ca perfectul verbelor date, la persoanele a II-a și a III-a singular.

Infinitivul	Mai mult ca perfectul	Infinitivul	Mai mult ca perfectul
a observa	tu el	a pune	tu el
a dezlega	tu el	a citi	tu el
a vedea	tu el	a obosi	tu el
a revedea	tu el	a hotărî	tu el
a face	tu el	a doborî	tu el

2. Completează locurile libere cu mai mult ca perfectul verbelor indicate înaintea fiecărui text.

Înainte de a scrie, citește cu atenție textul, pentru a înțelege la ce persoană și număr trebuie pus fiecare verb.

¹⁾ a bate; ²⁾ a face; ³⁾ a trimite; ⁴⁾ a zice.

a) Un boier sluga-și ¹⁾.....

Pentru vina ce-i ²⁾.....

Că-ntr-un loc îl ³⁾.....

Și-nvățându-l îi ⁴⁾.....

Adevărul să nu spuie,

Ci o minciună să puie.

(A. Pann, *Minciuna și adevărul*.)

¹⁾ a da; ²⁾ a cere; ³⁾ a îndrăzni.

b) Mama-mi ¹⁾..... două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat pe amândouă pentru dânsul; dar am plecat plângând de la școală, fiindcă el nu le ²⁾..... de la mine, iară eu nu ³⁾..... să i le dau. (I. Slavici, *Budulea Taichii*.)

¹⁾ a vinde; ²⁾ a se muta; ⁴⁾ a se șterge.

- c) De peste douăzeci de ani, de când ¹⁾..... cârciuma de la noi din sat, de la Omida, și se ²⁾....., în sfârșit, la oraș, unchiul Tone ³⁾..... zi de zi și seară de seară pe același scaun tare, cu coatele rezemate de aceeași tejghea de pe care se ⁴⁾..... de mult vopseaua. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a duce, a spune și a scrie la mai mult ca perfect și la perfectul simplu, persoana a III-a singular.

Timpul viitor

I. Verbul la timpul viitor exprimă o acțiune care se va îndeplini după momentul vorbirii:

Vom spune că ne bucurăm de succesul lui.

Viitorul se formează din infinitivul verbului de conjugat și un verb auxiliar:

Infinitivul	Viitorul
a lucra	voi, vei, va, vom, veți, vor
a vedea	
a face	
a veni	
a coborî	

Exerciții

1. Scrie viitorul următoarelor verbe: a tăcea, a ține și a împlini. (Fii atent să nu schimbi caracteristica infinitivului).

2. Subliniază verbele la viitor și analizează-le arătând: conjugarea, modul, timpul, persoana și numărul.

a) Căci amândoi vom fi cuminți.

Vom fi voioși și teferi.

Vei pierde dorul de părinți.

Și visul de luceferi. (M. Eminescu, *Luceafărul*.)

b) Și lumea te va blăstema,

Că-i blăstem făptuirea ta!

Voi merge, pașă, să cerșesc,

Dar mila voastră n-o primesc. (G. Coșbuc, *El-Zorab*.)

c) Dacă nu veți zbura de la noi ca păsările, o perși, ... veți cunoaște puterea săgeților noastre...! (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)

d) Înainte de a ajunge la această țintă îndepărtată și supremă, apele vor ocoli și vor străbate întreaga țară. (Geo Bogza, *Cartea Oltului*.)

II. Verbul predicativ a voi are la persoana a III-a singular a perfectului simplu forma **voi** (el voi=vru). Forma **voi** este folosită în vorbirea populară și pentru persoana I singular a indicativului prezent (eu voi = voiesc). La persoana a III-a plural a indicativului prezent verbul predicativ a vrea are forma **vor** (ei vor).

Să nu confunzi aceste forme ale verbelor predicative a voi și a vrea cu auxiliarul viitorului. Ține seama de faptul că auxiliarul viitorului este urmat de infinitivul verbului de conjugat, fără prepoziția „a” (voi lucra, vor lucra), iar verbul predicativ voi (vor) este urmat de obicei de un verb la conjunctiv – voi

(vor) să lucreze – și, mai rar, de un verb la infinitiv cu prepoziția „a” – voi a spune.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la viitor și cu două linii verbele predicative a voi și a vrea.

- Acum, fata mea, ... tu ești iarăși a mea și cu mine voi să rămâi pentru totdeauna. De acum înainte voi ști să te feresc de răpitori și urgisitul acela de Hades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăție. (Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*.)
- Eu, voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru... Spune-mi pe care din boieri să aleg?
– Dacă vei merge cu mine – îi zise calul – nu-ți trebuie (să alegi) pe nimeni. Te voi sluji cum am slujit și pe tatăl tău. (P. Ispirescu, *Ileana Simziana*.)
- Să nădăjduim că tunurile vor continua să bată mai departe, și pe urmă vor tăcea, și se va întinde iarăși peste întregul pământ liniștea păcii. (Z. Stancu, *Descult*.)
- Iar când mă abătui din potecă sub o umbră mai deasă și-i luai (desagii) din spatele Pisicuții, mi se păru că vor să zboare în sus cu mine, cu tot..., atâta erau de ușori! (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)

III. În afară de formele cu auxiliarul *voi, vei, va, vom, vor*, viitorul are și următoarele forme:

(eu) am să fac	o să fac	oi face
(tu) ai să faci	o să faci	oi (ăi, îi sau -i) face
(el) are să facă	o să facă	o face
(noi) avem să facem	o să facem	om face
(voi) aveți să faceți	o să faceți	oți (ăți, îi sau -ți) face
(ei) au să facă	o să facă	or face

Auxiliarul persoanei a III-a singular (va) apare și în forma *a: a (va) face*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie formele viitorului cu auxiliarul *voi (vei...)* și cu două linii celelalte forme.

Analizează verbele respective arătând persoana și numărul lor.

- Fiul craiului zice atunci supărat:
– Dar bine, spânule, de ce te apuci? Nu vezi că pe aici e mare lipsă de apă? Și pe arșița asta o să ne uscăm de sete.
– Să avem iertare, stăpâne!... Cât despre apă bună nu vă îngrijiți; acuș avem să dăm peste o fântână cu apă dulce și rece ca gheața. Acolo vom poposi, oi clătări plosca bine și-o umple-o cu apă proaspătă, ca să avem la drum, căci mai încolo nu prea sunt fântâni, și din partea apei, i-om duce dorul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Cine a face altă dată ca mine, ca mine să pățească. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Copilașul tău,
pruncușorul meu,
tu cum l-ai lăsat
în pat

pe el mi l-o unge;
ploi când or ploua,
pe el l-or scălda;
vânt când o sufla,

desfășat...

mi l-o legăna,

.....

dulce legănare

ninsoare d-o ninge,

pân's-o face mare! (*Meșterul Manole*.)

- Când vei ajunge și tu odată mare și tare, îi căuta să judeci lucrurile de-a fir-a-păr și vei crede celor asupriți și năcăjiți, pentru că știi acum ce e năcazul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Mâni-dimineață am să le bat potcoave la cai.
– Le-i bate, de acumă vără oamenii înăuntru. Nu-i mai ține afară... Până ce le-i aduce târhatul în casă, eu am și pus de mămăligă. (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Luminarea voastră, de acum cred că nu mi-ți mai face nici o împiedicare, pentru că am adus la îndeplinire tot ceea ce ne-ai poruncit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- De indulgența mea acum să profitați.
Căci dacă spre pământ vreodată m-oi porni,
Vă pot încredința că bine nu oți fi. (Gr. Alexandrescu, *Răspunsul cometei*.)

IV. Timpul viitor mai are o formă numită **viitorul anterior**¹⁶⁵, pentru că exprimă o acțiune care se va îndeplini înaintea altei acțiuni viitoare. De exemplu, în fraza, „Voi vorbi/ după ce va fi vorbit el”, acțiunile celor două verbe se vor realiza în ordinea următoare:

1. *va fi vorbit (el)* - viitorul anterior;

2. *voi vorbi (eu)* - viitorul.

Viitorului anterior i se spune și *viitorul II*, spre deosebire de cealaltă formă a viitorului, numită *viitorul I*.

Viitorul anterior este alcătuit din *viitorul verbului auxiliar a fi* și *participiul verbului de conjugat: voi (vei, va, vom, veți, vor) fi vorbit*.

Alte forme ale viitorului anterior sunt: *oi fi vorbit, îi fi vorbit, o fi vorbit, a fi vorbit, om fi vorbit, oți, ăți, sau îi fi vorbit, or fi vorbit*.

Exercițiu

Subliniază cu o linie la viitorul I și cu două linii verbele la viitorul anterior. Arată prin cifrele 1 și 2, scrise deasupra verbelor, ordinea în care se vor realiza acțiunile (numai acțiunile din aceeași frază).

- Va mai pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus la groapă? Totul depinde de cum a izbuti revoluția noastră... (Camil Petrescu, *Bălcescu*.)
- Uite, răspunse omul răsâind înainte. Ce să mai pierd vremea scoțând apă din puț, ca să bag în burduf și apoi iar s-o scot după ce voi fi sosit cu ea acasă? Am să iau puțul așa cum e în spinare și-l duc în deal. (I. Slavici, *Spaima Zmeilor*.)
- Dacă veți urca vreodată spre partea de sus a țării, de la un timp veți băga de seamă, cam de la Târgu-Neamț mai departe, după ce veți fi trecut pe lângă casa lui Ion Creangă, și veți fi pășit peste apa subțire a Ozanei, veți băga de seamă că se vorbește mai puțin despre Ceahlău... spre a se face treptat loc... unui alt munte a cărui stea începe să se ridice la orizont. (Geo Bogza, *Fabrică și munte*.)
- V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat. (Gr. Alexandrescu, *Lupul moralist*.)

¹⁶⁵ Denumirea de viitor „anterior” vine de la adverbul latin *anterior* = mai înainte.

Ortoepia și ortografia verbelor la viitor

1. În rostirea și scrierea corectă a verbelor la viitor, trebuie să te conduci după caracteristica infinitivului:

a vedea - va vedea (nu: va vede);

a face - va face (nu: va făcea);

a privi - va privi (nu: va privii).

Verbele de conjugarea a IV-a se scriu la viitor, ca și la infinitiv, cu un singur -i, cu excepția câtorva verbe care au rădăcina terminată în -i: a pusti/i -va pusti, a se sfi/i - se va sfi, a pri/i - va prii, a prii, a înmii/i - va înmii.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu viitorul verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	Viitorul	Infinitivul	Viitorul
a asculta	a trece
a vedea	a cere
a tăcea	a scrie
a cădea	a fi
a ține	a veni
a face	a ști
a bate	a pusti

2. Completează locurile libere cu viitorul verbelor indicate înaintea fiecărui text, observând acordul în persoană și număr cu subiectul.

¹⁾ a amuși; ²⁾ a începe.

a) Privighetorile ¹⁾...../ și ²⁾...../ să chiuie ca niște clopote de argint atârinate sus, în văzduh, ciocârliile./ (Z. Stancu, Descult.)

¹⁾ a isprăvi; ²⁾ a ieși; ³⁾ a fi.

b) Peste puțin Radu își ¹⁾..... învățătura./ ²⁾..... în lume/ și ³⁾..... un om cu vază printre ai săi./ (Al. Vlahuță, Din durerile lumii.)

¹⁾ a aprinde; ²⁾ a stinge; ³⁾ a ști.

c) Câte focuri, câte lumânări și câte văpăiți n-au ars, poveste./ și toate s-au stins./ și multe se ¹⁾...../ ca să se stingă iarăși./ numai tu, poveste, nu te ²⁾..... decât cu cel din urmă om.../ și numai ăla ³⁾..... bine/ că lumea asta a fost o lungă și aceeași poveste./ (B. Șt. Delavrancea, Poveste.)

¹⁾ a crește; ²⁾ a adânci; ³⁾ a întinde; ⁴⁾ a cuprinde.

d) Revoluția ¹⁾...../ și se ²⁾...../ se ³⁾...../ și ⁴⁾..... în plasa ei de flăcări tot pământul./ (Z. Stancu, Descult.)

¹⁾ a fi; ²⁾ a cotropi; ³⁾ a trece.

e) Măria sa regele Poloniei vă face cunoscut/ să vă închinați./ atunci garnizoana ¹⁾..... slobodă a ieși cu arme și bagaje./ iar cutezând a se împotrivi, cetatea se ²⁾...../ și garnizoana se ³⁾..... sub ascuțișul săbiei./ (C. Negruzzi, Sobieski și românii.)

II. Pentru ortografia verbului auxiliar la persoana a III-a singular (va), fii atent la sensul de viitor al verbului, precum și la faptul că la viitor auxiliarul este urmat de infinitivul verbului de conjugat, deci de un verb terminat în vocală. Se scrie „v-a” când verbul este la perfectul compus:

Viitorul	Perfectul compus, precedat de pronumele
va aduce	„v-“
va vorbi	v-a adus (v.= vouă sau pe voi);
	v-a vorbit (v.= vouă)

Formele auxiliarului vei și veți nu se pot scrie decât în felul acesta. Nu există în limba română nici o situație în care „-i” sau „-ți” să fie legat prin liniuță de „ve-”, pentru că „ve-” nu reprezintă un cuvânt.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu verbele date, la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal v-. Subliniază la ambele timpuri terminațiile verbului de conjugat.

Infinitivul	Viitorul	Perfectul compus
a da	el <u>va da</u>	el <u>v-a dat</u>
a spune	el	el
a scrie	el	el
a ține	el	el
a face	el	el
a privi	el	el
a împodobi	el	el

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a face, a scrie și a împodobi la persoana a III-a singular a viitorului și a perfectului compus, cu auxiliarul perfectului compus precedat de pronumele personal v-.

3. Construiește câte o propoziție în care să se afle verbele a scrie și a împodobi la viitor, persoana a III-a singular și plural.

4. Completează locurile libere cu auxiliarul viitorului verbelor date, la persoana și numărul cerute de substantivele sau pronumele subliniate în text sau indicate între paranteze.

a) Bălcescu: Azi am fi avut România visată de toți.

Măria: Și așa nu... mai fi?

Bălcescu: ...fi, cu certitudine. România...fi o republică democratică. (Camil Petrescu, Bălcescu.)

b) Tu... vedea iar satul tău

Și casa voastră-n vale,

Și biata mamă-ți...ieși

Plângând în cale. (G. Coșbuc, Rugămintea din urmă.)

c) În zadar (voi)... îngenunchea și vă ... ruga pe la porțile împăraților. Ei nu vă ... da nimic (...). Ziua izbânzii, ziua dreptății se apropie, în care se ...ridica popoarele ca să mătore rămășița tiranilor de pe fața pământului.

Atunci vă... ridica și voi, toți, ca unul, și... începe lupta mântuirii.
Atunci (voi) nu... mai fi siguri în fața dușmanului și toate *popoarele Europei* ...
alerga într-ajutorul vostru și ... sta împreună cu voi. (N. Bălcescu, *Mersul
revoluției în istoria românilor*.)

III. Auxiliarul viitorului stă de obicei înaintea verbului de conjugat. Viitorul are însă și **forme inverse**, care se construiesc cu auxiliarul pus după verbul de conjugat. În acest caz verbul și auxiliarul se rostesc fără pauză între ele, iar în scris *auxiliarul se leagă de verb prin liniuță*:

asculta-voi	asculta-vom
asculta-vei	asculta-veți
asculta-va	asculta-vor

Când verbul la viitor cu forma inversă are un complement exprimat printr-un pronume personal, neaccentuat, **pronumele se intercalează între verbul de conjugat și auxiliar**.

În rostire nu se face pauză între cele trei cuvinte, iar în scris *pronumele se leagă prin liniuță de verbul de conjugat și de verbul auxiliar*:

asculta-mă-vei, asculta-te-voi, asculta-ne-vor, asculta-vă-vor etc.
spune-mi-vei, spune-ți-voi, spune-i-voi etc.

Exerciții

1. Scrie în locurile libere formele inverse ale verbelor date.

Formele inverse	Formele inverse
va pleca	va chibzui
veți alunga	vă vor alunga
vei auzi	mă va alunga
vei vedea	ne vor înștiința
veți vedea	te voi ajuta

2. Completează locurile libere cu formele inverse ale viitorului verbelor indicate înaintea fiecărui text.

¹⁾ a dormi, pers. 1 pl.; ²⁾ a troieni, pers. 3 sg.; ³⁾ auzi, pers. 1 pl.

a) ¹⁾....., ²⁾.....

Teiul floarea peste noi,
iar prin somn ³⁾.....bucium

De la stâncile de oi. (M. Eminescu, *Povestea codrului*.)

¹⁾ a pieri, pers. 3 pl.; ²⁾ a veni, pers. 3 sg.

b) Blăstămați ¹⁾..... regii

Cari s-abat din drumul drept...

Și sfârșitul tău ²⁾.....

Azi ori mâne, ori mai apoi!— (G. Coșbuc, *Pentru libertate*.)

a lăsa, pers. 3 pl., cu pronume te intercalat.

c) Și te vor bate-odorul meu,
Și te-or purta și mult și greu,

...flămând! (G. Coșbuc, *El-Zorab*.)
a îngâna, pers. 3 pl., cu pronumele ne intercalat.
d) Vom visa un vis fericit,
... c-un cânt
Singuratece izvoare,
Blândă batere de vânt. (M. Eminescu, *Dorința*.)

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a îmbunătăți, a împodobi și a împiedica la timpul viitor, cu forme inverse, persoanele a III-a singular și a II-a plural.

Modul imperativ¹⁶⁶

I. Verbul la modul imperativ exprimă o poruncă, un îndemn, un sfat sau o rugămintă, prin care vorbitorul cere persoanei sau persoanelor cu care vorbește să îndeplinească acțiunea: **pleacă tu; plecați voi**.

Deci imperativul nu poate avea forme decât pentru *persoana a II-a singular și plural*.

Sensul de poruncă, îndemn, sfat sau rugămintă se realizează în vorbire printr-o anumită *intonație* dată verbului, iar în scris este indicat prin *semnul exclamării* pus la sfârșitul propoziției cu predicatul exprimat prin verb la imperativ.

Forma persoanei a II-a singular a imperativului este la cele mai multe verbe *identică cu forma persoanei a III-a singular a indicativului prezent*, iar la unele verbe este *identică cu forma persoanei a II-a singular*:

Imperativul	Indicativul prezent	Imperativul	Indicativul prezent
↗ cântă tu	el cântă	↗ treci tu	tu treci
↗ lucrează tu	el lucrează	↗ mergi tu	tu mergi
↗ citește tu	el citește	↗ șezi tu	tu șezi

Verbele a veni, a face, a zice, a duce și derivatele lor formate cu ajutorul prefixelor – a reveni, a conveni, a preveni, a desface, a reface, a prefăce, a prezice, a dezice, a conduce, a reduce etc. – au forme proprii la *persoana a II-a singular a imperativului*:

vino, revino, previno	zi, prezi, dezi
fă, desfă, refă, prefă	du, condu, redu etc.

La *persoana a II-a plural* toate verbele au la imperativ forma identică cu forma persoanei a II-a plural a indicativului prezent, de care se deosebește numai prin intonație:

¹⁶⁶ Cuvântul imperativ înseamnă „poruncitor”. El are la bază verbul latin *imperare* = a porunci.

➤ ➤ ➤ ➤ ➤ ➤ ➤
cântați, creați, duceți, faceți, scrieți, hotărâți, veniți (voi).

Exerciții

1. Conjugă la modul imperativ următoarele verbe: *a asculta, a crea, a scrie, a veni, a face, a aduce, a zice*. Notează prin săgeată vocala cu intonație mai înaltă.
2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin imperativul următoarelor verbe, la singular și la plural: *a înainta, a crea, a înnoi, a scrie, a face*¹⁶⁷. Subliniază verbele la imperativ și indică vocala cu intonație mai înaltă.

II. Pentru a nu confunda imperativul cu indicativul prezent, ține seama de următoarele explicații și recomandări:

– Acțiunea exprimată de verbul la imperativ nu se îndeplinește în momentul vorbirii, în momentul în care vorbitorul exprimă porunca, îndemnul, sfatul sau rugămintea, ci urmează să se îndeplinească. Deci imperativul nu arată o acțiune ce se realizează în prezent, ci o acțiune realizabilă. De exemplu, în textul „*Mergi de-mi adu dosarul!*” (I. L. Caragiale, *Două lozuri*), acțiunile exprimate de verbele la imperativ *mergi* și *adu* urmează a fi îndeplinite de către persoana a II-a după ce a primit porunca.

– În cazul formelor de singular comune imperativului și persoanei a III-a a indicativului prezent, trebuie stabilită persoana verbului prin identificarea subiectului: imperativ: – *ascultă tu*; indicativ prezent – *el ascultă*.

– În dialog verbul la imperativ este însoțit de cele mai multe ori de un substantiv la vocativ, substantiv ce indică persoana a II-a, căreia i se adresează vorbitorul cerându-i să îndeplinească porunca, îndemnul sau să-i asculte sfatul ori rugămintea: „*Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine...*” (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

– Propoziția în care se află verbul de analizat nu trebuie izolată de restul textului, deoarece prezența în propoziția sau în fraza învecinată a unuia dintre verbele sau substantivele care exprimă unul din sensurile pe care le poate avea verbul la imperativ/ a porunci (a ordona, a comanda), a îndemna, a sfătui (a recomanda), a ruga sau poruncă (ordin, comandă), îndemn, sfat (recomandare), rugămintă – ne poate ajuta să observăm că verbul este la modul imperativ. De exemplu, în textele:

A poruncit: „*Pleacă!*”

– *Mergeți încet, vă rog.*

Stai liniștit, acesta este sfatul ce-ți dau,

verbele *a poruncit, rog* și substantivul *sfatul* ne dau indicații că verbele *pleacă, mergeți, stai* sunt la modul imperativ. Dacă însă am considera izolate propozițiile „*Pleacă!*”, „*Mergeți încet*”, „*Stai liniștit*”, n-am putea ști dacă verbele sunt la imperativ sau la indicativul prezent. Nici semnul exclamării pus după o propoziție independentă construită cu imperativul – *Scrie frumos!* – nu ne poate arăta, el singur, că verbul este la imperativ, fiindcă și după o propoziție construită cu indicativul se pune semnul exclamării, dacă propoziția este exclamativă.

¹⁶⁷ Observă că imperativul se folosește de obicei cu subiectul *tu* (voi) neexprimat sau cu subiectul așezat după verb.

– Valoarea de imperativ a unui verb poate fi indicată și de alți termeni din context. În „*Tu lasă jocul, scrie-ți temele, apoi ajută-l pe fratele tău*”, valoarea de imperativ a verbelor *scrie* și *ajută* poate fi recunoscută atât după subiectul *tu* (nu: el), exprimat pentru primul verb la imperativ (*lasă*), cât și după faptul că pronumele neaccentuat este legat prin liniuță la dreapta verbului, situație obișnuită la imperativul pozitiv și pe care nu o întâlnim în limba literară la formele corespunzătoare ale indicativului prezent¹⁶⁸.

În rezumat, imperativul având forme care sunt folosite și la indicativul prezent, pentru a deosebi cu ușurință imperativul de prezentul indicativului trebuie să te conduci după indicațiile date de context.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii cuvintele din texte care te-au ajutat să recunoști că verbele sunt la modul imperativ. Analizează verbele la imperativ arătând: modul, persoana, numărul și ce exprimă imperativul (poruncă, îndemn, sfat, rugămintă).
 - a) – Foc!... a poruncit din nou colonelul. Au mai căzut doi.
– Mizerabililor! Ați uitat să trageți cu arma la țintă. Treceți și-i împușcați de la un pas! (Z. Stancu, *Descult*.)
 - b) Ionică, dragul mamei, tu mai lasă drumurile și stai lângă mămuca de-i fă țevi și leagănă copilul. (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - c) Trei iezi cucuieți,
Mamei ușa descuieți...
– Ei, vedeți? – zise iarăși cel mare... Mă duc să-i deschid.
– Bădică! bădică – zise iarăși cel mic – ascultați-mă și pe mine! Poate mai apoi a venit cineva și a zice:
– Deschideți ușa
Că vine mătușa!
Ș-atunci voi trebuie numaidecât să-i deschideți? D-apoi nu știți că mătușa-i moartă de când lupii albi? (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*.)
 - d) – Lisandre, spune ce dorești?
– Bădiță, bădiță! a țipat pe neașteptate nefericitul.
– Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzându-l de după grumaz. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - e) Și-acum dă-mi mâna! A sunat
Cornistul de plecare.
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,
Și-ajuns în țară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine:
Pământul țării să-l săruți
Și pentru mine!
(G. Goșbuc, *Rugămintea din urmă*.)
 - f) – Ce mânca văd eu bine că ai;..... dar ia spuneți-mi, rușinea unde o puneți? Apoi drept să vă spun că atunci degeaba mai stricați mâncarea. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
2. Compune un dialog în care să folosești propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul imperativ, precedate de un substantiv la vocativ sau de o altă propoziție cu predicatul exprimat prin verbele *a porunci, a îndemna sau a sfătui, a ruga*.

¹⁶⁸ Regional, întâlnim construcții de felul *rogu-te, rugămu-ne, mulțumescu-ți* etc., cu pronumele neaccentuat legat de o formă a indicativului prezent căreia i s-a adăugat vocala de legătură „u”.

Ortografia verbelor la modul imperativ

1. Imperativul negativ are la persoana a II-a singular aceeași formă ca și infinitivul; la persoana a II-a plural imperativul negativ nu se deosebește de imperativul pozitiv:

Infinitivul	Imperativul negativ	
	pers. a II-a singular	pers. a II-a plural
a pleca	nu pleca	nu plecați
a merge	nu merge	nu mergeți
a scrie	nu scrie	nu scrieți
a privi	nu privi	nu priviți
a fi	nu fi	nu fiți

Deci la persoana a II-a singular imperativul negativ al verbelor de conjugarea a IV-a se scrie, ca și infinitivul, cu un singur -i, afară de câteva verbe – a pusti, a se sfii, a înmii – care se scriu cu doi -i, pentru că au rădăcina terminată în -i: nu pusti/i, nu te sfii/i, nu înmii/i.

Exerciții

- Scrie imperativul negativ al verbelor a fi, a scrie, a citi, a înnoi, a dezvinovăți, a dezamăgi, a pusti și a se sfii la persoana a II-a singular. Explică oral ortografia lor.
- Completează locurile libere cu imperativul negativ al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a fi, pers. 2 sg.

a) ... scump la tărâțe și ieftin la mălai.

a fi pers. 2 sg.

b) – Ba... așa de darnic, stăpâne. Mai bine cruță-ți capul, că poate ți-a mai trebui. (Ion Creangă, Povestea lui Stan Pășitul.)

a se sfii, pers. 2 pl.

c) – Înțeles-ați, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Și dacă aveți ceva de zis spuneti verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă suntem. (Ion Creangă, Moș Ion Roată și Unirea.)

¹⁾ și ²⁾ a fugi, pers. 2 sg.

d) D-ale lei, fecior de lele
Și viteaz ca o muiere,
¹⁾, că n-am dat vamă.
²⁾, c-o să dai samă! (Toma Alimoeș.)

¹⁾ a avea; ²⁾ a fugi (ambele verbe la pers. 2 pl.).

e) – Au tras în aer! răcni Petre cu ochii bulbucăți. ¹⁾ frică, fraților!... Stați pe loc!
²⁾ (L. Rebreanu, Răscoala.)
- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a scrie, a povesti și a se sfii la modul imperativ cu aspect negativ, la singular și plural. Explică oral ortografia verbelor la numărul singular.

II. Construcțiile formate din verbe la imperativ cu persoana a II-a singular terminată în vocala -e (pune, spune etc.) și pronumele -ți sunt exprimate prin aceleași sunete ca și formele aceluiași verbe la persoana a II-a plural: pune-ți (tu); puneți (voi). Pentru a evita greșeala de a scrie forma imperativului la persoana a II-a plural cu partea finală a cuvântului (-ți) legată prin liniuță, fii atent la persoana și numărul verbului, adică la subiect: dacă subiectul este voi, „ți” face parte din forma verbului, este elementul prin care verbul se acordă cu subiectul voi; dacă subiectul este tu (pune, spune etc.), „fi” este pronume neaccentuat. Aplică deci modelul dat la pag. 169: S tu Vb) -ți. Repetă și celelalte explicații de la locul indicat și fă exercițiile de mai jos.

Exerciții

- După modelul dat pentru primul verb, completează locurile libere cu imperativul verbelor date, la persoana și numărul indicate.

	Imperativ, pers. a II-a sing. urmat de pron. -ți	Pers. a II-a plural, fără pron. personal neaccentuat
a culege	culege-ți (tu)	culegeți (voi)
a alege
a crea
a privi
a scrie
a duce
a face

- Completează locurile libere cu imperativul verbelor indicate înaintea fiecărui text. Pentru numărul singular sau plural al verbelor, observă – acolo unde se află un substantiv în vocativ – la ce număr este substantivul.

¹⁾ a merge; ²⁾ a spune.

a) – Voinicilor, zise, „sunteți slobozi; ¹⁾ în pace și ²⁾ copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia. (C. Negruzzi, Sobieski și românii.)

¹⁾ a veni; ²⁾ a striga.

b) ¹⁾ în horă de frăție,
Străvechii câmpului străjeri,
Ce ocrotiți de-o veșnicie
A muncii rodnice dureri.
²⁾ : Plugarii-n veci nu pier,
Căci lor pământul sfânt li-e tată.
(O. Goga, Carmen laboris.)

¹⁾ a zăvori; ²⁾ a închide; ³⁾ a arma; ⁴⁾ a întări (toate la pers. 2 sg. + pron. -ți).

c) – D-alei, doamne Ștefan-Vodă,
De ți-i frică c-oî scăpa.
¹⁾ curțile
Și ²⁾ porțile,
Mai ³⁾ slugile
Și ⁴⁾ strejile
Să te lase grijile.
(Corbea.)
- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a scrie, a crea, a face și a înnoi la modul imperativ, persoana a II-a singular, urmat de pronumele -ți, și la persoana a II-a plural, fără pronume neaccentuat după verb.

Texte pentru dictare

(Ortografia construcțiilor cu verbe la modul imperativ și pronume neaccentuate)

- a) Măine, când voi fi pământ,
Nu uita nici tu – și zi-le,
Zi-le doina, cântec sfânt,
La copiii tăi, copile. (Șt. O. Iosif, *Cântec sfânt*.)
- b) Zorește-ți fugarul, o drag Făt-Frumos,
Zorește-ți fugarul și ține-te bine!
Căci iată zmeoaica cu chipul hidos
Pe urmele noastre pornit-a și vine...
N-ai teamă, tu scumpă copilă de crai!
Aruncă-i oglinda vrăjită ce-o ai. (Șt. O. Iosif, *Zmeoaica*.)
- c) – Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce... și tu du-te
înapoi de-ți ie altele... Hai, nu mai sta la îndoială și dă-mi-le, căci atunci are să fie bine
și de stăpănu-meu și de stăpână-ta... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

Modul conjunctiv

1. Verbul la modul conjunctiv exprimă o acțiune nerealizată, dar care se poate realiza:

– Să văd, băiete, ce cărți ai? (I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*.)

Modul conjunctiv se recunoaște ușor după conjuncția **să**, cu ajutorul căreia se formează:

să lucrez, să lucrezi etc.

Conjunctivul are două timpuri: **prezent** și **perfect**.

Conjunctivul prezent se formează din prezentul indicativului, precedat de conjuncția **să**: **să lucrez, să lucrezi, să lucreze, să lucrăm, să lucrați, să lucreze**.

Numai la persoana a III-a singular și plural formele conjunctivului prezent se deosebesc, la cele mai multe verbe, de ale indicativului prezent.

el (ei) **lucrează** – el (ei) **să lucreze**;

el **citește**, ei **citește** – el (ei) **să citească**.

Conjuncția **să** poate sta chiar lângă verb sau poate fi despărțită de verb prin intercalarea altor părți de vorbire (una sau mai multe) între conjuncție și verb: **adverbul nu**, prin care se exprimă aspectul negativ al verbului și care în analiza gramaticală se ia împreună cu verbul la conjunctiv (**să nu pleci**); **adverbele mai** (**să mai aștepti**), **tot** și altele; **unul sau două pronume neaccentuate**, (**să nu le spui**; **să mi-l ducă**; **să nu mi-l mai tot ceară** etc.).

Exerciții

1. Subliniază verbe la conjunctivul prezent și fă analiza lor morfologică. Explică oral ce părți de vorbire au fost intercalate, în unele cazuri, între conjuncția **să** și verb.

- a) Dar aș vrea să văd ziua pământului vestită,
Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,
Să pierd ideea tristă de veacuri întărită
Că lumea moștenire despoților s-a dat! (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840*.)

b) Românul se renaște cu primăvara!

Lui îi place să cânte din frunze; îi place să-și puie flori la pălărie, să asculte cânticele păsărilor și să zică atunci câte o doină... (V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.)

c) Nevestei mele să-i mai spui

Să-mi cumpere o coasă. (G. Goșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.)

d) – Bine ar fi dacă ai face dumneata altceva...

– Ce?

– Să-mi dai mie s-o arunc în flăcări condica în care ne-ai însemnat datoriile. (Z. Stancu, *Descult*.)

e) – ...așa sunt eu în felul meu, știu una și bună: să-mi slujesc stăpânul cu dreptate. Hai, nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

f) Încearcă să-l oprească pe Lipan și să-i întoarcă spre ea obrazul, ca să i-l ecească. El era însă tot mai în fund. Peste el se revărsau ape de primăvară. (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)

g) – Da uite, mă năcăjesc acum să mai descarc carul, că nu pot vacile ca să-l scoată.

– Măi, ce-mi dai tu mie să ți-l scot eu? (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)

2. Compune un dialog în care să folosești verbe la modul conjunctiv, timpul prezent, cu aspect pozitiv și cu aspect negativ. În unele propoziții să se afle pronumele personale **mi, ți, i, l, o** și unele dintre grupurile de pronume **mi-l, mi-i, ți-l, ți-i, i-l, i-i, ni-l, ni-i, vi-l, vi-i, li-l, li-i**, intercalate între conjuncția **să** și verb. Subliniază verbe la modul conjunctiv. Explică oral ortografia prin analiza pronumelor.

II. Să nu confunzi viitorul alcătuit cu conjunctivul – **o să lucrez, am să lucrez** – cu conjunctivul prezent. **Mijlocul de control** este sensul de viitor al verbului și prezența, înaintea conjuncției **să**, a lui o invariabil sau a auxiliarului **am, ai, are, avem, aveți, au**.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbe la conjunctivul prezent și cu două linii verbe la viitorul alcătuit cu conjunctivul.

a) Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:

– O să te asculte, să spui tare și deslușit. Și plecă. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.)

b) Cu calul care îl ai și cu vitejia ta, cred că ai să izbutești. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...)

c) – Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa că o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și marea?

– Da, mamă, răspundea prepelița, silindu-se să nu plângă. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*.)

III. Conjunctivul se folosește foarte mult în propoziții subordonate. El poate fi folosit însă și în propoziții independente sau în propoziții principale. În astfel de propoziții, el poate exprima **sensurile imperativului** – o poruncă, un îndemn, un sfat, o rugămintă sau o urare, un blestem și diferite alte sensuri date de atitudinea vorbitorului.

Exerciții

1. Subliniază verbele la modul conjunctiv și scrie în dreptul fiecărui text ce exprimă ele (poruncă, îndemn, sfat, rugămintă, urare).
 - a) Ca vrabia de toamnă rotund spicul să fie!
Ca trestia cea înaltă să fie paiul nalt! (V. Alecsandri, *Sămănătorii*...)
 - b) „Să trăiască Domnul Ștefan!” mii de glasuri îi urează.
Și poporul jos pe vale, umilit îngenunchează! (V. Alecsandri, *Altarul Mănăstirii Putna*.)
 - c) Frunza, securea, izvorul, toate ne cântă cu dor:
Să cântăm și noi ca frunza, ca secure, ca izvor!
Cântecul să fie freamăt, troscot, șoapte, toate-ntr-una;
Blând ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna! (B. P. Hasdeu, *Răzvan și Vidra*.)
 - d) – Să iasă în față – a strigat colonelul – toți acei care au luat parte la răsccoală! (Z. Stancu *Descult*.)
 - e) Oricare ar fi sfârșitul luptei,
Să stai luptând, căci ești dator. (G. Goșbuc, *Lupta vieții*.)
 - f) Mama a rămas singură cu noi... Ne povestește seara, când suntem gata de culcare,
toate câte le aude cu privire la răsccoală.
– Să ții minte, copii, să nu uitați, să spuneți mai târziu copiilor voștri. (Z. Stancu, *Descult*.)
2. Fă o compunere în care să folosești propoziții cu predicate exprimate prin verbe la modul conjunctiv. Verbele la conjunctiv să exprime o poruncă sau un îndemn, un sfat, o urare. Subliniază verbele la conjunctiv și explică oral ce exprimă fiecare verb.

IV. (a) Cu sensurile arătate la III (sensurile imperativului sau alte sensuri care exprimă atitudinea vorbitorului) **conjunctivul prezent la persoana a III-a singular și plural este folosit (mai cu seamă în propoziții independente sau principale) și fără „să”**. Cu această particularitate, el apare în vorbirea obișnuită și în literatura artistică, mai ales în poezie.

Subiectul propozițiilor cu conjunctivul fără „să” este exprimat prin substantiv și rareori prin pronume sau este subînțeles, când propoziția respectivă este precedată de altă propoziție din care se subînțelege subiectul conjunctivului:

- S
- Trăiască țara mea! (= să trăiască)
- S
- În orice colț zâmbească veselie! (= să zâmbească) (P. Cerna, *Înseninare*.)
- S
- Vântu-n trestii lin foșnească! (= să foșnească)
- S
- Unduioasa apă sune! (= să sune) (M. Eminescu, *Lacul*.)
- S
- Fie și un lup mâncat de o oaie! (= să fie) (*Zicătoare*.)
- Maria este acolo. Îngrijească copiii! (= să îngrijească ea).

Posibilitatea de a folosi la persoana a III-a conjunctivul prezent fără „să” se explică prin faptul că majoritatea verbelor au la această persoană formă deosebită de a indicativului prezent: ind. prezent – (el) trăiește, zâmbește, foșnește, sună, este,

îngrijește; conj. prezent – (el) să trăiască, să zâmbească, să foșnească, să sune, să fie, să îngrijească¹⁶⁹.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul prezent cu „să” și cu două linii pe cel fără „să”. Notează subiectele și explică oral de ce în unele cazuri s-a putut folosi conjunctivul fără „să”, iar în altele nu.
 - a) Numai când soarele se ridică sus/ și începe/ să dogorească/ și să ardă/ Sentino...
privește în splendoarea lui/ și zice vesel:/ „Trăiască soarele!” (B. Șt. Delavrancea, *Sentino*.)
 - b) Fie binecuvântată toată tinerimea.../ Acuma fie o pace/ și înceteze toată disputa/ ca să vorbim pentru gramatică și limba românească. (I. H. Rădulescu, *Gramatică românească*.)
 - c) Privitor ca la teatru
Tu în lume să te-nchipui;/ Joace unul și pe patru/
Totuși tu ghici-vei chipu-i.
(M. Eminescu, *Glossă*.)
 - d) Pe când cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna/ Alunece luna
Pe vârfuri lungi de brad.
(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.)
2. Construiește sau caută în poeziile lui Eminescu ori în opera lui I. Creangă patru propoziții sau fraze în care conjunctivul prezent la persoana a III-a singular sau plural să fie folosit fără „să”. Verbul la conjunctiv să nu fie însoțit de pronume neaccentuat. Subliniază verbele respective și motivează valoarea lor de conjunctiv-prezent prin indicarea subiectului și prin posibilitatea de a înlocui (în contextul respectiv) verbul la conjunctivul fără „să” prin conjunctivul cu „să”.

(b) După cum se știe de la conjunctivul cu „să”, când verbul este însoțit de unu sau de două pronume neaccentuate, acestea se intercalează între „să” și verb. Când se înlătură „să” pronumele poate (pot) rămâne înaintea verbului, dar în majoritatea cazurilor pronumele trece (trec) după verb.

Observă posibilitățile de exprimare în exemplele de mai jos:

- S
- Să te aștepte numai bucurii → te aștepte... → aștepte-te...
- S
- Să-mi ajute băiatul → mi-ajute... → ajute-mi...
- S
- Să-mi povestească el → îmi povestească... → povestească-mi...
- S
- Să se apere ea singură! → apere-se...
- S
- Pachetul să mi-l aducă băiatul → mi-l aducă → aducă-mi-l...
- S
- Pachetul să și-l aducă el → și-l aducă... → aducă-și-l...

¹⁶⁹ Am menționat numai formele temporale ale verbelor din exemplele date.

Când e intercalat și adverbul „nu“, după suprimarea lui „nu“, pronumele neaccentuat(e) rămâne (rămân) de obicei înaintea verbului (între „nu“ și verb):

S
– Să nu mă conducă el → nu mă conducă...

S
– Maria să nu se laude → nu se laude.

S
Caietul să nu mi-l păstreze Ion → nu mi-l păstreze...

S
– Bani să nu-mi trimită nimeni → nu-mi trimită... → nu trimită-mi...

În primele trei exemple construcțiile cu pronumele după verb ar fi nefirești: „nu conducă-mă el“; „nu laudă-se Maria“; „nu păstreze-mi-l Ion“.

O particularitate a conjunctivului fără „să“ însoțit de pronume neaccentuat(e) constă în faptul că atunci când exprimă o urare sau un blestem apare în unele expresii urmat de forma cu „să“ a aceluiași verb: **Bată-te norocul! să te bată! Ardă-l focul, să-l ardă! Bătă-ți-i norocul, să ți-i bată!**

Verbele cu conjunctivul prezent terminat în -ă pierd pe -ă când de conjunctivul fără „să“ se leagă pronumele -o: ard-o, duc-o etc.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie conjunctivul cu „să“ și cu două linii conjunctivul fără „să“, în situațiile în care cele două modalități de exprimare a conjunctivului sunt însoțite de pronume neaccentuate. Dovedește valoarea de conjunctiv a verbelor fără „să“ prin notarea subiectului și prin transformarea construcțiilor respective în construcții cu conjunctivul precedat de „să“. Pentru transformările cerute, vei scoate din texte numai construcțiile cu conjunctivul și în dreptul fiecăreia vei scrie construcția cu „să“ și cu pronumele neaccentuate care îl însoțesc.

- a) Lumina ni-e țintă și binele țel –
Trăiască-ne țara și neamul! (G. Coșbuc, *Imnul studenților*.)
- b) Jelească-mă apele Cernii!
Și-mi bubuie crivățul iernii.
Ca-n taberi al cailor tropot. (G. Coșbuc, *Moartea lui Gelu*.)
- c) Cădeți, cădeți voi, frunze dezlipite,
Pe câmpul larg, în zbor, vă poarte vântul
Și vă-nfrățească rostul cu țărâna! (O. Goga, *Fecunditas*.)
- d) Pe flori de primăvară obrazu-ți să se culce
Și fie-ți dulce viața, și moartea fie-ți dulce! (V. Alecsandri, *Legenda ciocârliei*.)
- e) Cine a mai dori să facă tovarășie cu tine, (acela) aibă-și parte și poarte-ți portul, că pe noi ne-ai amestecat. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- f) – ...Fecioru-meu..., cică poate să vă facă podul.
– Dacă poate să-l facă, facă-l, moșnege. (Ion Creangă, *Povestea porcului*.)
- g) – ...Ei, bată-te să te bată toate noroacele!... Să trăiești, cucoane, și să-ți trăiască părintele, că-i un om și jumătate! (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- h) – ...doar de lume am fugit; o știu eu cât e de dulce și de amară, bat-o pustia s-o bată. (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*.)
- i) Mormântul să ni-l sape la margine de râu,
Ne pună-n încăperea aceluiași sicriu. (M. Eminescu, – *O, mamă*.)

- j) – ...Ce am eu, Aniță, cu lemnele domnișorului? Să nu i le fure? Bine, nu i le fure. (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarul*.)
- k) Cuvintele-mi sune zbucnind furtunos,
Ca lănci repezite pe scut! (Artur Enășescu, *Poem*.)
- l) Reverse dulci scânteii
Atotștiutoarea,
Deasupra-mi crengi de tei
Să-și scuture floarea.
(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*.)
- m) Nu cătăm noi adăpost
Nici în milă, nici în rugă
Asta cear-o de la voi
Cel ursit să fie slugă,
Dar n-o cereți de la noi!
(G. Coșbuc, *Pentru libertate*.)
- n) Măicuță dragă, cartea mea
Găsească-mi-te-n pace!
Așa mi-a spus Ion să-ți scriu,
Iubească-ți-l pământul!
(G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.)

2. Scoate din textele date la exercițiul anterior acele construcții formate din conjunctivul cu „să“ însoțit de pronume neaccentuat(e) care pot fi transformate și transformă-le în construcții cu conjunctivul fără „să“. Motivează de ce a fost posibilă o astfel de transformare.

(c) Asemănarea dintre conjunctivul fără „să“ și imperativ nu se limitează numai la cele semnalate până aici (*sensuri comune cu ale imperativului și legarea pronumelor neaccentuate, prin liniuță, mai frecvent la dreapta verbului*). La cele arătate, se adaugă și alte asemănări între construcțiile cu cele două forme verbale:

– ambele forme apar uneori și cu pronumele neaccentuat înaintea verbului: conjunctiv: (să) *vină* cineva! (să) *ne scape* (el) de aici; imperativ: *Vino!* și *ne scapă* (tu) de aici;

– ambele forme verbale pot fi urmate de un substantiv la vocativ: conjunctiv: *Bată-te norocul, copile!*; imperativ (situație foarte frecventă);

– subiectul conjunctivului fără „să“ exprimat prin substantiv stă în majoritatea cazurilor după verb, ca și substantivul la vocativ plasat după imperativ [pentru subiectul conjunctivului fără „să“ exemplele sunt numeroase mai ales la exercițiul I de la IV. (a), pag. 316];

– există și unele verbe care au aceeași formă la persoana a III-a a conjunctivului prezent și la persoana a II-a singular a imperativului: conjunctiv: (el) *să apropie, să scrie, să sperie, să taie, să bea, să ia* etc.; imperativ: (tu) *apropie, scrie, sperie, taie, bea, ia* etc.

Aceste asemănări duc de obicei la greșala de a confunda conjunctivul fără „să“ cu persoana a II-a singular a imperativului. Pentru evitarea confuziei, mijlocul de control este găsirea subiectului: dacă subiectul este exprimat printr-un substantiv cu formă și înțeles de nominativ sau printr-un înlocuitor al acestuia, verbul (fără „să“) este la modul conjunctiv, persoana a III-a. Tot la conjunctiv este și verbul cu formă personală urmat de pronumele -se sau -și, conjunctivul fără „să“ fiind singura formă verbală personală după care pot apărea legate aceste pronume. Uneori, când cele două forme verbale în discuție sunt identice, pentru găsirea subiectului trebuie observat contextul mai larg.

Exerciții

- Subliniază cu o linie verbele la imperativ și cu două linii verbele la conjunctivul fără „să”. Indică subiectul propozițiilor respective și arată după ce te-ai condus în deosebirea celor două moduri acolo unde subiectul n-a fost exprimat.
 - Cinge-ți coapsa, țară română.../ și-ți întărește inima./ (Al. Russo, *Cântarea României*.)
 - Cuvântul gurii proprii auzi-l tu pe dos/
Și spaima morții între-ți în fiecare os./ (M. Eminescu, *Gemenii*.)
 - Ea lupte-se/ cum biet o ști./
C-așa ne dote soarta./ (G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*.)
 - Te-or răzbuna copiii mei!/
Și-acum mă taie/ dacă vrei./
Și-aruncă-mă la câini./ (G. Coșbuc, *El-Zorab*.)
 - Înainte de a discuta un lucru cu alții, mântuie-l de discutat cu tine./ (N. Iorga, *Cugetări*.)
 - Cine trânti poarta?
– Credeam/că s-a umflat vântul.../ O bată-vă norocul, cocoșei moșului! (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
 - Mire-te,/ dezmire-te
zilele facerii,
zilele pădurii,
zilele răsării./ (L. Blaga, *Inima pădurii*.)
- Construiește șase propoziții sau fraze. În trei să se afle un verb la imperativ, iar în celelalte trei un verb la conjunctivul fără „să”. Fiecare dintre verbele cerute să fie urmate de unul sau de două pronume neaccentuate. În privința analizei, procedează ca la exercițiul 1.

V. Conjunctivul perfect este un timp compus, format din conjunctivul prezent al verbului „a fi”, cu auxiliarul redus la o singură formă – (să) fi – și din participiul verbului de conjugat. El are deci aceeași formă pentru toate persoanele atât la singular, cât și la plural. Persoana și numărul verbului se pot identifica după subiectul propoziției:

eu, tu, el (ea), noi, voi, ei (ele) să fi lucrat (spus).

Ca și la conjunctivul prezent, *pronumele neaccentuate, adverbul „nu” și celelalte adverbe care se pot intercala între elementele alcătuitoare ale formelor verbale compuse se intercalează și între elementele componente ale conjunctivului perfect:*

*să nu fi văzut; să mă (te, ne, vă, le) fi văzut; să-l (să-i, s-o) fi văzut;
să mai fi văzut; să fi tot văzut; să nu fi tot văzut;
să nu mi-l (ți-l, i-l, ni-l, vi-l, li-l) fi văzut.
să nu mi-l (ți-i, i-i, ni-i, vi-i, li-i) fi cerut;
să nu i-l mai fi cerut; să nu i-i fi tot cerut etc.*

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la modul conjunctiv și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află verbe la modul conjunctiv. Dacă subiectul nu este exprimat, scrie-l deasupra textului, lângă predicat (*eu, tu, el, noi* etc.), folosind semnul între verb și cuvântul următor. Analizează timpul, persoana și numărul verbelor la modul conjunctiv.

- Atuncea ar fi bine/ să-i întrebăm pe dâșii/ să-mi deie¹⁷⁰ ei o știință./ Să mă îndrepte/ unde să-l gădesc./ Poate/ să le fi spus lor un secret./ (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Și asta-i adevărat./ Dar eu m-am cugetat/ că s-ar putea/ să-l fi lovit hoții până a nu ajunge acolo./ (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- Să fi dat mii de mii de lei./ nu găseai fir de mac printre năsip¹⁷¹ sau fir de năsip printre mac./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Cu cât înaintam pe drumul Sihlei/ cu atât natura devenea mai aspră/ ai fi zis/ că ea... mustră pe drumețul/ care îndrăznește/ să calce peste hotarele pustiului./ Aici trebuie/ să fi aruncat feciorul de împărat peria Sfintei-Vineri./ din care, fără îndoială, a răsărit această pădure./ (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- De ce m-ați dus de lângă voi/
De ce m-ați dus de acasă?
Să fi rămas fecior de plug/
Să fi rămas la coasă/ (O. Goga, *Bătrânii*.)
- Spre asfințit, iacătă-l și pe ciobănaș cu turma. Să tot fi fost o sută de vaci și de vițelușe./ și numai Pui-de-Om cu trei dulăi (erau)/ să le păzească.../ El una știa :/
Satul mi-a încredințat vitele./ trebuie/ să le păzească!/
Până să fi ajuns el păstorul turmei/ prin multe necazuri trecuseră bieții oameni./ (Victor Eftimiu, *Fluierul ciobănașului*.)

Ortografia verbelor la modul conjunctiv

I. Verbele a fi, a ști, a ține, a veni, a deveni se scriu la persoana a II-a singular cu doi-i:

tu să **fi**i; tu să **vi**i;
tu să **ști**i, tu să **devi**i.
tu să **ț**i;i;

– Tot cu doi-i la persoana a II-a singular se scriu și derivatele verbelor *a ține, a veni, a deveni: a susține, a deține, a reține, a reveni, a preveni, a redeveni* etc.

Exerciții

1) Scrie în coloanele libere formele verbelor date, la conjunctivul prezent, persoana a II-a singular:

Infinitivul	Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.	Infinitivul	Conjunctivul prezent pers. a II-a sing.
a fi	tu	a obține	tu
a ști	tu	a veni	tu
a ține	tu	a reveni	tu
a reține	tu	a preveni	tu
a susține	tu	a deveni	tu
a menține	tu	a redeveni	tu

¹⁷⁰ „să deie” – formă regională; forma literară este *să dea*.

¹⁷¹ „năsip” – formă regională; forma literară este *nisip*.

2. Completează locurile libere cu conjunctivul prezent, persoana a-II-a singular, al verbelor indicate înaintea fiecărui text.

a veni

- a) Chiar acum din crâng venii

Și c-o veste bună!

Iarăși e concert, copii;

Merg și eu și tu ...

Mergem împreună. (G. Goșbuc, *Concertul primăverii*.)

- ¹⁾ a ști; ²⁾ a fi; ³⁾ a ține.

- b) – ¹⁾, stăpâne, că aici suntem pe moșia unei gheonoaie; dară să nu te sperii, ci ²⁾ gata cu arcul ca să o săgetezi, iar paloșul și sulita ³⁾ le..... la îndemână. (P. Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*...)

- c) – „Mă porți ca pe copiii mici! –

Dar joi, ...! Trei fragi și o floare! (G. Goșbuc, *Spinul*.)

a veni.

- d) ... sănătos!

– Măi babă, noi ne ducem, zise el. Să te gălesc sănătoasă. (M. Sadoveanu, *Pe Deleleu*.)

- ¹⁾ și ²⁾ a fi.

- c) Ca și leii ¹⁾ tare.

Și frumos ca primăvara!

²⁾ gingaș ca o floare,

Luminos ca luna sara. (M. Eminescu, *Miron și Frumoasa-fără-Corp*.)

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a fi, a ști, a ține, a susține, a veni, a reveni, a obține la modul conjunctiv prezent, persoana a II-a singular.

II. La conjunctivul prezent ca și la indicativul prezent verbele a crea și a agreea se pronunță și se scriu cu doi „e” la persoanele ale căror terminații gramaticale încep cu vocala „e”. Primul „e” este vocala în care se termină rădăcina verbului: a cre/a, a agre/a.

Exerciții

1. După modelul conjunctivului prezent al verbului a lucra, scrie conjunctivul prezent al verbelor a crea și a agreea. Desparte la fiecare persoană rădăcina verbului de terminație și subliniază formele care se scriu cu doi „e”.

a lucra	a crea	a agre	a lucra	a crea	a agreea
eu să lucrez	noi să lucrăm
tu să lucrezi	voi să lucrați
el să lucreze	ei să lucreze

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbele a crea și a agreea, la toate persoanele conjunctivului prezent. Desparte terminațiile conjunctivului de rădăcina verbului și subliniază formele care se scriu cu doi „e”.

III Fii atent la ortoepia și ortografia următoarelor forme ale verbului a scrie: tu să scrii; noi să scriem; voi să scrieți.

La fel se rostesc și se scriu și verbele derivate de la verbul a scrie cu diferite prefixe: a descrie, a transcrie, a subscrie, a prescrie etc.

Exerciții

1. Completează coloanele libere cu conjunctivul prezent al verbelor date.

Conjunctivul prezent

Infinitivul	pers. a II-a singular	pers. I plural	pers. a II-a plural
a scrie	tu	noi	voi
a descrie	tu	noi	voi
a transcrie	tu	noi	voi
a subscrie	tu	noi	voi
a prescrie	tu	noi	voi

2. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin conjunctivul prezent al verbelor a scrie și a descrie la persoanele a II-a singular, I și a II-a plural.

IV. La conjunctivul prezent, ca și la indicativul prezent, verbul a lua își schimbă rădăcina la persoanele I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural:

eu să iau

tu să iei

el să ia

noi să luăm

voi să luați

ei să ia

Pentru a-ți controla scrisul, ține seama de sensul verbului și de faptul că după conjuncția să nu se poate scrie decât ia sau iau; ortogramele i-a, i-au nu apar decât la perfectul compus precedat de pronumele i-: i-a dat, i-au dat.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul a lua la conjunctivul prezent.

- a) – Eu socotesc – răspunse împăratul – că ar fi cu dreptul ca el ... de nevastă pe fata împăratului stririlor, ce o aduse acum.
– Să răpunem pe Țugulea, zise fratele cel mai mare. Tu ...-i ... calul și eu nevasta. (Țugulea, fiul unchiașului și al mătușii.)
- b) – Măi băiete, acu să te pornești și să-mi aduci la masă pește cu solzul de aur.
– Păi de unde... eu, Măria ta, pește de asta? (Pescăruș-Împăratul.)
- c) – Vrajitorul i-a zis să se ducă ... frâul calului și să-l sune de trei ori în livadă. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*.)

2. Construiește câte o propoziție cu conjunctivul verbului a lua la toate persoanele, la singular și plural. Subliniază formele neregulate și subiectul fiecăreia.

Modul condițional-optativ

I. Modul *condițional-optativ* are această dublă denumire, deoarece prin aceleași forme ale verbului se pot exprima două moduri: **condiționalul** și **optativul**.

Verbul la **modul condițional** exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiții. Modul condițional se folosește mai mult în frază, condiția fiind exprimată de obicei printr-o altă propoziție:

Dacă aș pleca acum/ aș ajunge până în seară.

Realizarea acțiunii **aș ajunge** depinde de îndeplinirea condiției exprimate prin propoziția *dacă aș pleca acum*.

În propoziția care exprimă condiția se folosește de cele mai multe ori tot modul condițional (*dacă aș pleca...*).

Verbul la **modul optativ** exprimă o acțiune dorită¹⁷².

Modul optativ se folosește mai ales în propoziții independente sau în propoziții principale:

Aș merge și eu cu tine.

Aș merge și eu, dar n-am echipament.

propoziție
independentă
propoziție principală

În unele fraze acțiunea exprimată printr-un verb la modul optativ poate fi nu numai dorită, ci și dependentă de o condiție:

Cum **aș merge** și eu, *dacă aș avea echipament.*

Modul condițional-optativ are două timpuri: **prezent** și **perfect**.

Condițional-optativul prezent se formează din infinitivul verbului de conjugat și un verb auxiliar: **aș, ai, ar, am, ați, ar**.

Infinitivul	Condițional-optativul
a lucra	aș ai, ar, am, ați, ar } lucra
a tăcea	tăcea
a face	face
a citi	citi
a hotărî	hotărî

Exerciții

1. Scrie propoziția „De aș ajunge până acolo!” punând verbul la modul optativ la toate persoanele (singular și plural). Subliniază verbul în fiecare propoziție, apoi conjugă-l separat, însoțit de pronumele personale (*eu, tu, el etc.*).
2. Scrie fraza „Dacă ai avea timp, eu aș veni chiar azi” punând verbul la modul condițional-optativ din propoziția a doua la toate persoanele, la numărul singular și plural. Subliniază cu o linie verbul care arată o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul la modul condițional din propoziția care exprimă condiția.

¹⁷² Denumirea *optativ* vine din limba latină: *optare* = a dori.

3. Subliniază verbele la modul condițional-optativ prezent. Scoate-le din texte și analizează-le după modelul de mai jos.

Model de analiză

De-ar veni mai degrabă!/
Dacă aș ști, ți-aș spune./

	Modul, timpul, persoana și numărul	Ce exprimă modul
ar veni ar ști	optativ prezent, pers. 3 sg.; condițional. prezent, pers. I sg.;	o acțiune dorită; condiția de care depinde realizarea acțiunii aș spune;
aș spune	condițional prezent, pers. I sg.;	o acțiune a cărei realizare depinde de condiția „dacă aș ști”.

Textele de analizat

- a) De ar veni iarna, / să te mai dau odată la școală undeva / – zice mama. / (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- b) De-aș avea pe gândul meu,
Un cal aprig ca un leu,
Negru ca păcatul greu! / (V. Alecsandri, *Doina*.)
- c) De-aș fi, iubito, gingașă floare / Aș da și roua și mândrul soare
Ce crește-n vale, lângă părau, / Pe-o rază dulce din ochiul tău. /
(V. Alecsandri, *Romanță*.)
- d) Dacă mi-ar îngădui Știrbey / să cobor / aș merge pe jos până la București / să simt
pământul sub tălpi. / (Camil Petrescu, *Bălcescu*.)
- e) Tata mi-a dat în grijă... / ca să mă feresc de omul roș, / iară mai ales (să mă feresc)
de cel spân... / și-[dacă n-ai fi spân,] bucuros te-aș tocmi. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

4. Construiește:

- două propoziții independente în care predicatul exprimat printr-un verb la modul condițional-optativ să arate o acțiune dorită;
 - două fraze formate din două propoziții cu predicatele exprimate prin verbe la modul condițional-optativ.
- Subliniază cu o linie verbul care exprimă o acțiune a cărei realizare depinde de o condiție și cu două linii, verbul din propoziția care exprimă condiția.

II. Condiționalul-optativul prezent are și **forme inverse**, care sunt folosite de obicei pentru a exprima o dorință, o urare sau un blestem. Formele inverse se construiesc cu **infinitivul scurt** când între verbul de conjugat și verbul auxiliar se intercalează un pronume neaccentuat sau cu **infinitivul lung** când auxiliarul urmează imediat după verbul de conjugat:

Duce-m-aș în cale lungă,
Dor să nu mă mai ajungă.
(V. Alecsandri, *Dor de călătorie*.)

Construit cu infinitivul scurt	Exprimă o dorință
-----------------------------------	----------------------

Fecior de crai, **vedea-te-aș** împărat!
(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
– **Arde-l-ar** focul să-l ardă!
(Z. Stancu, *Descult.*)
Închinare-aș și n-am cui!
(Toma Alimoș.)

infinitivul scurt	o urare
infinitivul scurt	un blestem
infinitivul lung	o dorință

Exerciții

- Subliniază cu o linie verbe la modul condițional-optativ prezent cu forma inversă și analizează-le după modelul de mai sus.
 - Dunăre, apă vioară
Face-te-ai neagră cerneală,
Să te pun în călimară
Să te scriu pe hârtioară,
S-o trimit la maica-n țară.
(Folclor.)
 - „Nu-i nimic. Copii ștrengari.”
– „Ei, auzi! Vedea-i-aș mari! (G. Goșbuc, *Iarna pe uliță.*)
 - Las' că v-am găsit eu ac de cojoc. De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
- Construiește câte două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ prezent, forma inversă, care să exprime: o dorință, o urare, un blestem. Condițional-optativul să fie construit în unele propoziții cu infinitivul scurt, iar în altele, cu infinitivul lung.

III. Condițional-optativul perfect se formează din participiul verbului de conjugat și condițional-optativul prezent al verbului auxiliar a fi:

eu aș fi lucrat	noi am fi lucrat
tu ai fi lucrat	voi ați fi lucrat
el ar fi lucrat	ei ar fi lucrat

Exerciții

Subliniază cu o linie verbe la modul condițional-optativ și cu două linii pe cele la condițional-optativ perfect. Analizează verbe după modelul dat la exercițiul 3, pag. 323.

- Daleu! dragă primăvară,
De-ai veni/ când aș vrea eu,
Să mai ies voinic prin țară,
Să fiu iar în largul meu!
(V. Alecsandri, *Cântic haiducesc.*)
- În inima bieteii prepelițe era o luptă sfâșietoare./ Ar fi vrut/ să se rupă în două/ jumătate să plece cu puii sănătoși./ iar jumătate să rămână cu puiul schilod./ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul.*)
- Prinsul..., aflând și el adevăratul număr al creștinilor, zise către sfat:/ „A! de-ar fi știut turcii astăzi aceasta./ v-ar fi zdrobit numai cu cai lor“./ (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.*)
- Dacă răzeșul ar fi lăsat/ să omoare pădurea./ atunci izvoarele ar fi secat./ (M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată.*)

Ortoepia și ortografia verbelor la modul condițional-optativ

I. Fii atent la construirea corectă a condiționalului prezent al verbelor de conjugarea a II-a, a III-a și al celor de conjugarea a IV-a terminate în -i. Ține seama că prezentul condiționalului se formează cu infinitivul verbului de conjugat.

Infinitivul	Condițional-optativul prezent
a vedea	aș, ai, ar, am, ați, ar vedea
a face	aș, ai, ar, am, ați, ar face
a privi	aș, ai, ar, am, ați, ar privi

Este greșit să spunem „aș vede”, „aș făcea” sau să scriem „aș privii”.

Exerciții

- Completează coloanele libere cu condițional-optativul prezent al verbelor date, la persoana a III-a singular.

Infinitivul	Cond. prezent	Infinitivul	Cond. prezent
a tăcea	a cere
a vedea	a ține
a cădea	a împărți
a desface	a înnoi
a prefăcea	a povesti

- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ prezent, persoana I singular, prin verbe la modul condițional-optativ prezent, persoana I plural; prin verbe la modul condițional-optativ prezent, persoana a III-a singular.
- Completează locurile libere cu verbe indicate înaintea fiecărui text, la modul condițional-optativ, timpul prezent.
 - a se face, pers. 2 sg.; ²) a ști; ³) a scrie, ⁴) a izbuti, cu aspect negativ (toate la pers. I sg.)
 - Chiar dacă tu, Dunăre, ¹)..... neagră cerneală, și eu ²)..... să scriu și ³) întruna o mie și mai bine de ani, întingându-mi până în cerneala ta, tot ⁴)..... să povestesc oamenilor ce am de povestit. (Z. Stancu, *Descult.*)
 - a fi, pers. 3 sg.; ²) a prinde, pers. 1 sg.
 - De-¹)..... cucul voinicel,
Mi l-²)..... argătel. (V. Alecsandri, *Poezii populare ale românilor.*)
 - a mângâia; ²) a vedea; ³) a zice; ⁴) a face, cu aspect negativ (toate la pers. I sg.)
 - ¹) M-..... d-acestea, când ²)..... că, poate,
Prin scrieri vom prefăcea năravuri desfrânate;
Atunci lăsând odihna pentru al multor bine,
³)..... și ⁴)..... cât spânzură de mine. (Gr. Alexandrescu, *Epistolă.*)

II. Formele verbului auxiliar al condițional-optativului, la persoanele I singular, a II-a singular și plural se scriu corect astfel: aș (fără -i la sfârșit), ai, ați.

Observă deosebirea dintre scrierea acestor forme ale verbului auxiliar și scrierea prepoziției „a” a modului infinitiv, urmată de pronumele -și, -i, -ți:

Condițional-optativul	Infinitivul cu prepoziția „a” urmată de un pronume	
	precedat de un verb	precedat de diferite prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: de, pentru, spre, fără, înainte de
eu aș face	începu a-și face	de (pentru, spre) a-și face
tu ai face	începu a-i face	fără a-i face
voi ați face	începu a-ți face	înainte de a-ți face

Pentru a nu face greșeli, poți folosi următoarele **mijloace de control**:

– Se scrie **aș, ai, ați** când verbul exprimă o **acțiune dorită, o acțiune care depinde de o condiție sau o condiție**.

– Se scrie **aș (face)** numai când acțiunea este atribuită persoanei I singular: eu **aș face**. În construcția „verb + a-și face”, acțiunea este atribuită persoanei a III-a singular sau plural; el începu **a-și face**; ei începură **a-și face**. În acest caz, -și este pronume reflexiv (a-și face *sieși*).

– Se scrie **ați (face)** numai când acțiunea este atribuită persoanei a II-a plural: voi **ați face**.

Infinitivul cu prepoziția *a* urmată de pronumele -și, -i, -ți, se folosește, în majoritatea cazurilor, fie după un alt verb, fie după prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale *de, pentru, spre, fără, înainte de*: începu **a-i vorbi**, dorința *de a-i întrece*, pentru **a-și pregăti** etc.

– Se scrie **a-i, a-ți, a-și + verb** când construcția respectivă poate fi transformată într-o construcție cu verbul la conjunctiv și cu pronumele intercalate între conjuncția *să* și verb: (începu) **a-și (-i, -ți) pregăti** → (începu) **să-și (să-i, să-ți) pregătească**.

Exerciții

- Completează locurile libere cu auxiliarul modului condițional-optativ (*aș, ai, ați*) sau cu prepoziția *a* urmată de pronumele -și, -i, -ți, (*a-și, a-i, a-ți*).
– Încearcă aduce aminte. Încearcă aduce aminte.
– Eu povesti. Tu povesti. Voi povesti.
– Începu povesti isprăvile. Începu povesti isprăvile. Începuși povesti isprăvile.
– Eu citi. Tu citi. Voi citi.
– Continuă citi lucrarea. Continuă citi lucrarea. Continuă citi lucrarea.
- Subliniază cu o linie verbele la modul condițional-optativ, persoanele I singular și a II-a singular și plural, și cu două linii, verbele la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele -și, -i, -ți. Dacă înaintea prepoziției *a* se află o altă prepoziție,

subliniaz-o și pe aceasta împreună cu verbul la infinitiv. Scoate din texte cuvintele pe care le vei sublinia și fă analiza lor morfologică.

Model de analiză

Verbele la condițional-optativ prezent	Persoana	Numărul	Verbele la infinitiv	Cuvintele care însoțesc verbul la infinitiv
<i>aș spune</i>	I	singular	pentru <i>a-și aduce</i>	prepozițiile <i>pentru, a</i> și pronumele reflexiv <i>-și</i> .

Textele de analizat

- Văd în sfârșit ce n-aș dori să mai vadă nimene, pentru a-și osteni vederea; văd niște guri căscate uitându-se la mine. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - Tată moșule, aș vrea să-mi crească și mie aripi și să zbor sus de tot. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
 - Printre copaci se văd ostași legându-și rănilor-n pripă, nerăbdători de a-și jertfi patriei cea din urmă picătură de sânge. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - Poate să fi fost pe la cântători când urletele vijeliei începură a-și coborî glasul. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - Măi Grivei, este așa de grozav profesorul, că de-ai vrea, și tu ai învăța carte. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*.)
 - Acești elevi aveau o memorie extraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe. (V. Alecsandri, *Porojan*.)
 - Când ați ști voi câte a pățimit, sireaca, din pricina mea și eu din pricina ei, i-ați plânge de milă! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Pornindu-mă a-ți vorbi despre vânătoare, mă văd fără veste pribegind pe răzvoarele literaturii. (Al. Odobescu, *Pseudo-kinegetikos*.)
3. Construiește:
- câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a pregăti* la modul condițional-optativ, timpul prezent, persoana I singular și a II-a singular și plural;
 - câte o propoziție în care să se afle verbul *a pregăti* la modul infinitiv cu prepoziția *a* urmată de pronumele -și, -i, -ți.

Texte pentru dictare

- Și de aș fi poet, aș culege mitologia română...; de aș fi istoric, aș străbate prin toate bordeiele să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aș fi gramatic, aș călători pe toate malurile românești și aș culege limba. (Al. Russo, *Cugetări*.)
- Piatra din mijloc îi slujea drept vatră, pe care aprindea, din când în când, câte puțin foc, spre a-și frige câțiva bureți sau pentru a-și dezmoți trupul biciuit de vânturile iernii. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- O, cum ai răscula norodul,
„Sărmana plebe care-asudă”
Ai da nebun cu calapodul
În rânduiala asta crudă!
(G. Topârceanu, *Noapte de mai*.)
- Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsu nu întâlneau sărman nenorocit fără a-i da bani să-și cumpere boi; nu vedea văduvă săracă fără a-i face bine. (V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*.)

III. La formele inverse, condițional-optativul prezent apare de multe ori cu unul sau două pronume neaccentuate, intercalate între verbul de conjugat și verbul auxiliar:

- Fecior de crai, *vedea-te-aș* împărat
- Cine joacă și nu strigă
- Face-i-s-ar* gura strâmbă. (*Strigătură*.)

Exerciții

- Explică prin analiza morfologică ortografia cuvintelor subliniate din textele următoare.

Model de analiză

<i>vedea-te-aș</i> <i>te</i>	condițional-optativul prezent, forma inversă; pronume personal neaccentuat, Ac., intercalat între verbul de conjugat și auxiliar.
---------------------------------	---

Texte de analizat

- Jelui-m-aș* câmpului
Câmpului și drumului. (*Folclor*.)
 - Amin, neamin, ștergeți-vă pe bot de purcei...
– Ia lăsați-l încolo, măi; *sta-i-ar* în gât pe ceea lume, zise Zaharia. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a vedea* la modul condițional-optativ, timpul prezent, forma inversă și cu unul din pronumele *-te-*, *-i-*, *-o-*, intercalat între verbul de conjugat și verbul auxiliar. Condițional-optativul să exprime o urare.
 - Construiește două propoziții cu predicatul exprimat prin verbe la modul condițional-optativ, timpul prezent, forma inversă și cu două pronume neaccentuate intercalate între verbul de conjugat și verbul auxiliar. Explică oral ortografia.

IV. Adverbul nu care precedă condițional-optativul cu aspect negativ pierde de cele mai multe ori vocala -u, deoarece aceasta se întâlnește cu vocala a cu care începe verbul auxiliar. Adverbul redus la n- se leagă prin liniuță de verbul auxiliar: n-aș face, n-ai face, n-ar face, n-am face, n-ați face.

Exerciții

- Conjugă verbele *a ține* și *a scrie* la condiționalul prezent și perfect, precedate de adverbul *nu*, redus la *n-*.
- Fă analiza morfologică a cuvintelor subliniate și explică oral ortografia.
 - Cui *nu i-ar fi plăcut* acea seară de vară, întinsă ca un zăbranic fumuriu peste toată aria nemărginită a câmpiilor? Cine *n-ar fi admirat* cerul fără de nori...? Cine *n-ar fi ascultat* cu plăcere întoarcerea vitelor de la pășune cu bălângănitul lor depărtat? (B. Șt. Delavrancea, *Liniste*.)
 - Potrivit *ar fi fost*, mărite stăpâne, să nu ne pui alături de acești țărani cu mâinile ciotoroase.

– Într-adevăr ciotoroase, a răspuns Măria sa; dar bine mânuiesc sulita și coasa, și dacă *n-ar fi* țara, *n-ar fi* nici boierii. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

Texte pentru dictare

(Ortografia construcțiilor cu verbe la modul condițional-optativ și pronume neaccentuate)

- Cel puțin de mi-ar ieși un urs înainte! L-aș mânca tot, de la vârful unghiilor până la ascuțișul urechilor... sau, de m-ar mânca el pe mine, tot eu m-aș ține cel sătul... atâta eram de flămând! (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- Bade Ioane, m-aș gândi să-ți fac// Un cântec nou, de ți-ar mai fi pe plac// Dă-ți de la buze buciul deoparte// Că sună prea departe// Eu ți-aș cânta muștește, cu slove ca de carte. (T. Arghezi, *Bade Ioane*.)
- Soacra lor, între altele, întreabă pe nora sa cea mai mare:
 - Când s-ar întâmpla să-ți omoare cineva bărbatul tău, ce ai face tu cu acela?
 - Și eu l-aș omorî, răspunse nevasta.
 - Dar cum ai ști tu să-l omori?
 - M-aș face o fântână cu apă bună... și m-aș pune în calea lui, apoi i-aș da, Doamne, o sete de i s-ar frige buzele de ea, dar cum ar bea dintr-însa, îndată se va otrăvi și va muri. (Din vol. *Tinerețe fără bătrânețe*...)
- Focul te bată, stăpâne, I-aș șopti cu blânde șoapte.
Să te văd slugă la mine: Cât e noapte, cât e zi
Te-aș mâna, te-aș aduna, ot la sânu-mi l-aș păzi!
De mâncare nu ți-aș da. (Folclor.)
- De-aș avea un copilăș, Și i-aș zice-ncetisor
Dragul mamei îngeraș! Nani, nani, pușor!
Cât e ziuă, cât e noapte, (V. Alecsandri, *Dorul românei*.)

Modurile nepersonale ale verbului

(nepredicative)

Verbul are patru moduri nepersonale, adică moduri ale căror forme nu se schimbă după persoane.

În fraza „De la o vreme mama, crezând că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe a striga (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*), verbele *crezând* și *a striga* sunt la moduri nepersonale. Dacă am pune subiectul propozițiilor la altă persoană, aceste verbe nu-și schimbă forma: eu (tu) *crezând*...; eu încep a striga; tu începi a striga etc.

Modul infinitiv

I. Verbul la infinitiv exprimă numele acțiunii sau al stării.

Forma infinitivului este o formă de bază pentru conjugarea verbelor. Această formă prezintă rădăcina verbului, de la care se formează timpurile și modurile, precum și caracteristica conjugării.

Infinitivul intră în alcătuirea următoarelor forme verbale: **viitorul** - *voi lucra* (*vedea, spune, citi, coborî, hotărî*); **condițional-optativul prezent** - *aș lucra* (*vedea, spune etc.*); **imperativul negativ** - *nu lucra* (*spune, citi etc.*).

Verbul la infinitiv care nu intră în alcătuirea formelor verbale compuse se folosește, de obicei, cu prepoziția **a**: **A urca până acolo nu e chiar așa de ușor.**

Prepoziția **a** poate sta chiar lângă verb sau poate fi despărțită de verb prin intercalarea adverbului **nu**, care exprimă aspectul negativ al verbului la infinitiv, prin adverbele **mai, tot, prea** și altele sau prin diferite pronume neaccentuate: **a nu pleca, a mai aștepta, a nu mai vorbi, (pentru) a tot vorbi, a nu prea vorbi; a ne pregăti, a-l pregăti, a-i spune, a-i aduce, a-ți aduce, a i-l aduce etc.**

Exerciții

- Subliniază verbele la infinitiv și explică, oral, ce părți de vorbire sunt intercalate, în unele cazuri, între prepoziția infinitivului și verb.
 - Cătră amiază au prins a pogorî pe un drumeag ce se strecura în cârjoaie pe sub muncile... Soarele de primăvară pârjolise cu putere, iar sub streșina codrului căldura prindea a se potoli. (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - Atunci, în acele cărți ai arătat leșilor că ești gata a-i sluji, punându-le în cunoștință și unele lucruri tainice ale Agarenilor. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
 - Celălalt canal al râului era foarte larg, încât trebuiau cel puțin cinci sute de vase spre a face podul. Era lângă cetățuie locul cam ridicat, și niște sangiaci-bei fură orânduți spre a-l tăia, ca să prindă capul podului. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - Și satul, văzând că acest om nu se dă la muncă nici în ruptul capului, hotărî să-l spânzure pentru a nu mai da pildă de lenevire și altora. (Ion Creangă, *Povestea unui om leneș*.)
 - Decebal... a luat conducerea dacilor în vremuri negre... Îl ardea de viu dorința de a-și ridica țara la bunăstare și civilizație. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - Ești domn și părinte și copila Măriei tale nu poate a-ți ascunde nimic. (M.Sadoveanu, *Zodia Cancerului*.)
- Construiește câte o propoziție sau câte o frază în care să se afle verbe la infinitiv cu următoarele pronume neaccentuate intercalate între prepoziția **a** și verb: **l, i, ți, și**. Verifică ortografia prin transformarea construcțiilor cu infinitivul în construcții cu conjunctivul.

II. În propoziție verbele la infinitiv care nu intră în componența timpurilor compuse sunt precedate de obicei de prepoziția a: **A început a striga.**

Infinitivul se folosește fără prepoziția „a” în următoarele construcții: **când este precedat de verbele a putea, a ști¹⁷³ sau de verbul a avea urmat de pronumele ce sau cine ori de un adverb relativ:**

poate citi; știe citi; are ce citi; are cine citi; are unde (când, cum) citi.

Verbul la infinitiv poate sta la începutul propoziției, în interiorul propoziției sau la sfârșitul ei.

¹⁷³ Construcția cu *a ști* + infinitivul fără „a” este regională.

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbele la infinitiv și explică de ce, în unele cazuri, infinitivul nu este precedat de prepoziția **a**.

- A număra până la douăzeci și patru era ceva peste puterile mele. (M.Sadoveanu, *Cele mai vechi amintiri*.)
- A ierta e ușor, a uita e greu. (I.A. Zanne, *Proverbele românilor*.)
- După aceea, Flămânzilă a început a striga... și a azvârli cu ciolane în oamenii împărătești. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
- Mihai... văzând că nu e nici un mijloc pacinic de mântuire, hotărâște a deștepta țara, a o scula și a ridica sabia răzbnătoare în contra barbarilor tirani. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- Ce să cer, cucoane; ia, ... să am voie a lua numai atâta grâu... cât oi putea duce în spate. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*.)
- ...Oamenii ar putea fi florile pământului. Mai e până atunci.
...Dar cât mai e până atunci?
Nu știu. Depinde de oameni. Ei pot grăbi timpul... (Z.Stancu, *Descult*.)
- Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cărd de oi?
He, sunt eu vrednic, da' acuma n-am ce purta, sunt supărat...
Apoi nu știi? Eu n-am mamă. A murit în postul Crăciunului... Acu n-are cine mă spăla, n-are cine mă îngriji..., n-are cine-mi spune o vorbă bună. (M.Sadoveanu, *Un om năcăjit*.)

III. Infinitivul cu prepoziția a poate primi înaintea acesteia alte prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: de, pentru, spre, fără, înainte de, dinainte de (dorința de a citi, pentru a citi; spre a citi, înainte de a citi, dinainte de a citi).

Exercițiu

Subliniază verbele la infinitiv împreună cu prepozițiile dinaintea lor. Notează deasupra fiecărui verb cărei conjugări aparține.

- E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini.
- Că, vezi, mintea e însetată de priceperea lucrurilor, de pătrunderea tainelor, și osânda de a înfrânge această sete, de a trăi fără potolirea ei, înseamnă osânda de a te întoarce la una din formele trecute, de care natura n-a fost mulțumită, înseamnă osânda de a ucide în tine tocmai însușirea cu adevărat și cu deosebire omenească. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Scrisorile lui Mișu Gerescu*.)
- La malul apelor am aflat că, pentru a prinde pește, este nevoie mai mult de pește decât de undiță. (M.Sadoveanu, *Împărăția apelor*.)
- Mihai cugetă... că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărâște atunci a se jertfi ca altădată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
- Mă rătăcisem, ascultând la miile de păsărele ce cântau pe rămurele și fără a se sfii de nimeni. (P. Ispirescu, *Ciobănașul-cel-isteț*.)
- Înainte de a lua o hotărâre, gândește-te bine.)

IV. În limba veche, se întrebuițau două forme ale infinitivului, amândouă cu valoare verbală: forma scurtă - a citi, a da etc. și forma lungă - a citire, a dare etc.:

Deci, fraților cetitorilor, cu cât veți îndemna *a ceti* pre acest letopiseșu mai mult, cu atâta... veți fi mai învățați *a dare* răspunsuri la sfaturi.

(I. Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*.)

infinitivul scurt
infinitivul lung

Infinitivul lung s-a substantivat și în limba literară actuală se întrebuințează numai ca substantiv: **citire, citirea, plecare, plecarea, plecările, plecările** etc.

În folclor și în vorbirea populară întâlnim infinitivul lung cu valoare verbală, folosit pentru construirea formei inverse a condițional-optativului prezent sau a viitorului:

Închinare-aș și n-am cui!

Închinare(e)-oi codrilor. (Toma Alimoeș.)

Exercițiu

Subliniază cu o linie verbe la infinitivul scurt, cu două linii substantivele provenite din infinitivul lung și cu o linie întreruptă verbe la forma inversă a condițional-optativului construit cu infinitivul lung.

- În vremea aceea, sfârșirea dintre fiii Fulgerului părea a se alina, fiecare bucurându-se cu vânarea de vânt și cu dobânda de până atunci. (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
- Așa am izbutit, măicuță, să facem și acum pe cheful spânului, rămânere-aș păgubaș de dânsul să rămân. (I. Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

V. Modul infinitiv are două timpuri: **infinitivul prezent – a lucra; infinitivul perfect alcătuit cu infinitivul prezent al verbului a fi și participiu – a fi lucrat**. Infinitivul perfect se construiește deseori cu locuțiunea prepozițională *înainte (dinainte) de*.

Exercițiu

Subliniază în mod diferit verbe la infinitivul prezent și la infinitivul perfect. Analizează-le arătând: conjugarea, modul și timpul.

- ...și am închis ochii să mă obișnuiesc cu întunericul. Și chiar înainte de a-i fi deschis, am constatat două lucruri: primul, că în încăperea e foarte cald, și al doilea, că am paie sub picioare. (Fr. Munteanu, *O felie de pâine*.)
- Când a izbucnit focul s-au bucurat grozav toți, dar pe urmă le-a părut rău că l-a pus cine l-a pus, înainte de a fi adunat ce era folositor. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- Busuioc era om trecut de patruzeci de ani și cu vreo zece ani mai bătrân decât cumnatu-său..., și de aceea neamurile nu făceau nimic fără de a-l fi întrebat mai înainte pe dânsul. (I. Slavici, *Pădureanca*.)
- Nu-și va ierta niciodată mai ales greșala de a nu fi refuzat barem în ultimul moment să plece. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)

VI. Verbul la infinitiv cu prepoziția *a* poate avea funcția de **subiect, nume predicativ, atribut sau complement**. Singura funcție pe care nu o poate îndeplini este aceea de **predicat verbal**, deoarece infinitivul este un mod nepersonal.

Verbul la infinitiv cu prepoziția *a* poate fi **subiect, nume predicativ sau complement obiect direct** iar infinitivul fără prepoziția *a*, **determinant al verbelor a putea, a ști** are funcția de **complement obiect direct**:

A ierta e ușor, a uita e greu./

A învăța este a te pregăti pentru viață.

A început a striga.

Poate (știe) citi.

subiect; ce e ușor (greu)?

nume predicativ

compl. obiect direct; ce a început?

compl. obiect direct: ce poate (știe)?

Infinitivul precedat de prepoziția *de* are de obicei funcția de **atribut** sau de **nume predicativ**:

Am avut bucuria de a revedea locurile copilăriei./

Dorința noastră este de a termina chiar astăzi./

atribut; care bucurie?

nume predicativ

Verbul la infinitiv cu prepozițiile **pentru, spre, fără, până** sau cu locuțiunile prepoziționale **înainte de, dinainte de** are de obicei funcția de **complement circumstanțial**:

Am spus asta pentru (spre) a-l încuraja!/
A privit fără a clipi./

A plecat înainte (dinainte) de a răsări soarele.

A venit până a nu începe ploaia.

compl. circ. de scop; cu ce scop am spus?

compl. circ. de mod; cum a privit?

compl. circ. de timp: când (de când)

a plecat?

compl. circ. de timp; când a venit?

Exercițiu

Analizează funcțiile sintactice ale verbelor la infinitiv din textele date la exercițiile de la punctele I, III și V. Pentru verbe la infinitiv cu funcția de complement sau de atribut, indică prin săgeată cuvintele determinate; pentru infinitivul cu funcția de **subiect**, subliniază **predicatul**, iar pentru cel cu funcția de **nume predicativ**, subliniază **verbul copulativ și subiectul**.

Modul participiu

I. Verbul la modul participiu arată o **acțiune trecută**. În conjugarea verbelor, participiul este o **formă de bază**: pentru alcătuirea, la diateza activă și la diateza reflexivă, a timpurilor compuse care exprimă acțiuni situate în trecut – **perfectul compus, conjunctivul perfect, condițional-optativul perfect, infinitivul perfect**; pentru alcătuirea viitorului anterior și a tuturor timpurilor și modurilor la diateza pasivă.

Participiul poate fi folosit și în afara conjugării verbului, cu valoare adjectivală. Participiul verbelor tranzitive arată o acțiune suferită de obiectul denumit prin substantivul determinat: *pom altoit*.

Participiul cu valoare adjectivală se acordă cu substantivul determinat în gen, număr și caz:

o potecă **bătătorită**; al unei poteci **bătătorite**; al **bătătoritei** poteci.

De asemenea, ca orice adjectiv, participiul cu valoare adjectivală poate fi articulat cu articolul hotărât enclitic, poate fi precedat de articolul *cel (cea)* și poate avea grade de comparație:

cunoscutul drum; drumul *cel cunoscut*; un drum **mai** cunoscut; drumul **cel mai** cunoscut; un drum **foarte** cunoscut.

Participiul cu valoare adjectivală are în propoziție funcția de **atribut adjectival** sau de **nume predicativ**:

Boala **cunoscută** e pe jumătate **tămăduită**.

atribut adjectival

nume predicativ

Exerciții

1. Adaugă după substantivele următoare participiul cu valoare adjectivală al verbelor indicate la capăt de rând.

pământ	a desțeleni	unei pânze	a înălbi
drumuri	a umbla	al	a înnora
ale	a împăduri	al	a pustii
unei lucrări	a aprecia	al celei mai... opere	a prețui
unei acțiuni	a începe		

2. Construiește câte o propoziție în care participiul cu valoare adjectivală al verbelor de mai jos să însoțească substantive feminine la numărul singular și la plural: *a frânge, a coace, a crea, a pustii*.
3. Subliniază cu o linie participiul cu valoare adjectivală și indică prin săgeată substantivele determinate. Subliniază cu două linii timpurile compuse în alcătuirea cărora intră participiul verbului de conjugat. Fă analiza morfologică și sintactică a participiilor cu valoare adjectivală.
 - a) Miresme dulci îmbătătoare se împrăștie în aer de pe fânețele bătute de soare. Un vânt căldicel adie și grânele coapte își leagă spicele, ca de vraja unui cântec. În depărtare se pierd liniile încalcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. În urma noastră Motrul, tolănit în spintecătura dealurilor ca un balaur ostenit, își tremură solzii sclipitori în soare. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - b) Un drum îngust și mlăștinis străbate lunca înveselită și duce până la Vadul Motrului, dincolo de care se vedea curtea lui Socol. Acea locuință odinioară îmbelșugată și zgomotoasă era acum pustie și cu totul sălbătică. Mai în lături era o colibă, învelită cu șovar, în care trăiau doi-trei rumâni scăpătați, singurii slujitori rămași la curtea boierească. (Al. Odobescu, *Doamna Chiajna*.)
 - c) Când a pășit la porțiță, a dat glas ascuțit cățelușă... Mezinul a apăsă clanța, ș-a deschis, bucurându-se că poate i se lăsase anume slobodă calea dorită. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - d) Vântul spulberă fulgii de zăpadă în vârtej și valuri repezite, sparte la răstimpuri și împrăștiate fără căpătâi în largul maidanelor de la Olănița. Fumul căminelor

zăpăcit de bătaia crivățului se zvârcolea pe loc și, ca și cum ar fi fost sorbit de vetre, se prăbușea îndărăt pe gâtul coșurilor. (B. Șt. Delavrancea, *Sorcova*.)

- e) Și baba se afundă în adâncul cel vrăjit al lacului. Iar în mijlocul lui se ridică o iarbă lungă și neagră. Era sufletul osândit al babei. (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*.)
 - f) În nukul stufos din marginea ogrăzii, găinile, cocoțate de cu seara pe crengi, dorm... care mai sus, care mai jos, cum le-a fost mai pe plac...
La o parte, așa, ca să le poată vedea, stă cucușul – pașa, cum îi zic toți ai casei – rotofei, îmbrăcat în pene, cu creasta lăsată, ștregărește, pe-o ureche. Cu gâtul întins, cu ochii încă cețoși de somn, privește. E poet. Sufletul lui, deși războinic, e mai avântat spre frumos decât al curcanilor. (Em. Gârleanu, *Cucușul*.)
4. Construiește câte o propoziție în care să se afle verbe la participiu cu valoare adjectivală, la următoarele grade de comparație: *comparativul de egalitate, comparativul de inferioritate și superlativul relativ*. Participiul la gradul superlativ relativ să fie așezat înaintea substantivului pe care îl determină.

Participiul folosit cu alte valori gramaticale

I. Ca și adjectivul, participiul cu valoare adjectivală poate deveni substantiv. În acest caz, el nu mai însoțește un substantiv și apare articulat cu articolul enclitic sau precedat de un articol proclitic ori de o prepoziție sau însoțit de un adjectiv sau de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

un **soldat rănit**;
rănitul, răniții; un **rănit**, niște **răniți**; **cel**

valoare adjectivală;
substantiv provenit din
participiu.

rănit, cei răniți; **pe rănit**; **curajosul rănit**,
acest rănit, **primul rănit** etc.

Exerciții

1. După modelul de mai sus, scrie participiul cu valoare adjectivală și substantivele provenite din participiul verbelor următoare: *a naufragia, a învăța, a supune*.
2. Subliniază cu o linie substantivele provenite din participiu și cu două linii participiul cu valoare adjectivală și analizează-le morfologic și sintactic. Indică prin săgeată substantivele determinate de participiile cu valoare adjectivală.
 - a) Iată-ne în sfârșit pe frumoasa vale a Siriului, deschisă între păduri de brad și plaiuri vesele, cu-ntinse fânețe... Pe valea asta ne-ntălnim c-un tânăr învățat francez, care umblă să afle vacul și tainele pământului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - b) Iarăși el (Ștefan) făcu tabăra la Vaslui, ca și la începutul anului; aici primi și pe trimisul venețian. (N. Iorga, *Din trecutul nostru*.)
 - c) Erau atâția-n slujba lor de clacă
Cei osândiți să plângă și să tacă:
Moșnegi slăbiți, ce scris-aveau pe frunte
Zădărnica pletelor cărunte;

- Bărbați sfârșiți, cu sufletele moarte¹⁷⁴. (O.Goga, *Clăcașii*.)
- d) Tot pătitul e priceput. (*Proverb.*)
- e) Nemulțumitului i se ia darul. (*Proverb.*)
- f) Cunoșteam locurile acestea numai din spusele unora și ale altora; și acele spuse atâtea se încrucișau și mânau lucrurile peste marginile firești, încât totdeauna când mă gândeam la Sihla, mi-o înfățișam sub forme și proporții fantastice. (C. Hogas, *Pe drumuri de munte.*)
- g) L-au pregătit (pe Ovidiu), spre a le fi apărător, întristații și înlăcrimații, cei ținuți în sclavie, cei fugăriți de acasă, cei înșelați în speranțe...; toți și-au aflat loc și exprimare în versul acestui nefericit. (E. Camilar, *Inscripțiile de la Stânca Piratului.*)
- II. Participiul are valoare adverbială când determină un verb și apare cu**

formă invariabilă: *A vorbit răspicat (lămurit, deschis etc.)*

Participiul cu formă de feminin plural, precedat de prepoziția *pe*, formează multe locuțiuni adverbiale: *Merge pe dibuite; L-am luat pe încercate etc.*

Participiul cu valoare adverbială are funcția de complement circumstanțial de mod:

Vorbi răspicat. Cum vorbi? – răspicat.

Exerciții

- Subliniază cu o linie participiile cu valoare adverbială, cu două linii pe cele cu valoare adjectivală și cu o linie întreruptă pe cele cu valoare substantivală. Indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate de participiile cu valoare adverbială sau adjectivală. Fă analiza morfologică și sintactică a participiilor cu valoare adjectivală și analiza sintactică a participiilor cu valoare adverbială.
 - Răsunete dulci încă vibrau, când un câne răspunse, bătând ascuțit de trei ori¹⁷⁵. (M.Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului.*)
 - Ochi repede și veverița căzu..., izbindu-se îndesat de-o rădăcină ieșită a stejarului. Când ajunse la fâgădău, călărețul era jos și cerca să lege frâul rupt¹⁷⁶. (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarului.*)
 - Cine să-i fi venit în ajutor? Și din toate chipurile (pe) care și le amintea nici unul nu-i răsărea lămurit; la urmă se amestecaseră compăniile...; ... și într-un târziu îi adunase un maior... care le striga întretăiat, ca și cum se îneca: „După mi-ne, băieți, după mi-ne, băieți”. Așa i-a adus prin rovinele semănate de morți, înapoi¹⁷⁷. (Em. Gârleanu, *Santinela.*)
 - Și atunci odată pornesc și turturica, și calul, fugind pe întrecute, când pe sus, când pe jos¹⁷⁸. (I.Creangă, *Povestea lui Harap-Alb.*)
 - Turcii s-au oprit lângă cei căzuți. Au ridicat doi răniți în șa, alături de alți călăreți. Radu Șapcă, ochind liniștit, a izbutit să mai doboare unul din neferi. (Camil Petrescu, *Un om între oameni.*)

¹⁷⁴ – „Erau atâtea... cei osândiți...” – Participiu cu valoare substantivală.

¹⁷⁵ – „...bătând ascuțit”. – Participiu cu valoare adverbială.

¹⁷⁶ – „izbindu-se îndesat”. – Participiu cu valoare adverbială.

¹⁷⁷ – „nu-i răsărea lămurit”; „striga întretăiat” – Participii cu valoare adverbială.

¹⁷⁸ – „fugind pe întrecute” – Locuțiune adverbială formată din participiu cu prepoziția *pe*.

- f) Tăcută e valea-nflorită
Și-un nor ca o pânză-aurită
Se duce spre-apus. (G. Goșbuc, *În miezul verii.*)
- g) Ninge liniștit. Satul e îmbrăcat în puf alb. (Z.Stancu, *Descult.*)
- h) Începu să se zărească nedeslușit prin bură, când bărbatul de căpetenie... și-a făcut loc cu iuțime printre slujitorii săi. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)
- i) Înaintea ochilor nu-mi rămaseră decât crengile tremurânde... Și innoptarea fu atât de posomorâtă¹⁷⁹! (Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș.*)
2. Construiește câte o propoziție în care participiile *răspicat* și *ascuțit* să aibă valoare adjectivală și alte propoziții în care aceleași verbe la participiu să aibă valoare adverbială. Indică prin săgeată substantivele sau verbele determinate.

Participiul cu prefixul „ne-“

I. De la participiul cu valoare adjectivală, ca și de la adjective, se pot forma cuvinte noi cu ajutorul prefixului *ne-*:

adjective cu prefixul „ne-“	participiul cu prefixul „ne-“
cuvios- necuvios	prețuit- neprețuit
sățios- nesățios	chibzuit- nechibzuit

Prefixul „ne-“ se scrie legat de participiu. Nu se poate scrie separat pentru că prefixul nu este un cuvânt.

Între prefixul *ne-* și participiul unor verbe se poate intercala adverbul *mai*: *nemaivăzut, nemaiauzit, nemaipomenit* etc. Deoarece prefixul *ne-* nu se poate scrie separat de participiu, el se leagă în scris de adverbul *mai*, iar adverbul de participiu, astfel încât totul formează un singur cuvânt.

Prefixul *ne-* poate fi adăugat și participiului cu valoare adverbială care determină un verb: se vede **nedeslușit**; se aude **neconținut**.

Exerciții

- Completează coloanele libere cu participiul verbelor date, cu prefixul *ne-*, apoi cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai*.

Infinitivul	Participiul cu prefixul <i>ne-</i>	Participiul cu prefixul <i>ne-</i> și adverbul <i>mai</i>
a auzi	<i>neauzit</i>	<i>neamăiauzit</i>
a vedea
a încerca
a pomeni
a umbla
a obișnui
a închipui

- Construiește câte o propoziție în care să se afle participiul verbelor de mai jos cu prefixul *ne-*, apoi cu adverbul *mai*, intercalat între prefix și participiu: *a umbla, a auzi, a vedea a pomeni.*

¹⁷⁹ – „fu atât de posomorâtă”. – Participiu cu valoare adjectivală; funcția sintactică: nume predicativ.

II. Participiul cu prefixul **ne-**, urmat sau nu de adverbul **mai**, are valoare

adjectivală când determină un substantiv; *cărări neumblate (nemaiumblate)*. Când se află înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prepoziția „**de**”, are **valoare adverbială** și servește la exprimarea gradului superlativ absolut:

A fost o vreme **nespus de frumoasă** (foarte frumoasă);

Apa era **nemaipomenit de rece** (foarte rece);

Alerga **nespus de repede** (foarte repede).

În analiza gramaticală aceste participii se iau împreună cu adjectivele sau cu adverbele înaintea cărora se află.

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit participiile cu valoare adjectivală, pe cele cu valoare adverbială care determină un verb și adjectivele la gradul superlativ absolut exprimat cu ajutorul participiului cu prefixul **ne-** urmat de adverbul **mai**. Indică prin săgeată cuvintele determinate de participiile cu valoare adjectivală sau adverbială, precum și substantivele determinate de adjectivele la gradul superlativ absolut. Fă analiza morfologică și sintactică a părților de vorbire a căror subliniere s-a cerut.
 - a) De la o zare la alta se întind nemărginitele păduri de stuf, prin care canale neînchipuit de subțiri îngăduie bărcilor să ajungă... în surprinzătoare ochiuri de apă, cu suprafața acoperită de nuferi. (Geo Bogza, *Tablou geografic*.)
 - b) Doar unu-i împăratul Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui cea nepomenită și milostivirea lui cea neauzită. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - c) De o parte și de alta se desfac, în felurite îndoituri, înălțimile sălbătice ale Carpaților, acoperite de păduri mari, întunecoase, nestrăbătute încă de pas omenesc. Priveliști neașteptate, încântătoare, pururea altele, se dezvelesc la fiecare cotitură. E de o frumusețe negrăită drumul acesta până sus, la Polatiștea. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)
 - d) Sclipirile neîntrerupte și orbit. are de lumină frântă ale fulgerelor spintecau pe linii fantastice și nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopții înalte. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - e) Față de horstul dobrogean, Carpații sunt munți neînchipuit de tineri. (Geo Bogza, *Tablou geografic*.)
 - f) Lunecșul se oprea la rădăcina copacului. În fiecare iarnă era aici o hărmălaie nemaipomenită. (Marin Preda, *Moromeții*.)
 - g) Ciocănitorea se cațără cu ghearele de trunchiul unui mesteacăn și-l ciocănește... Apoi trece la alt copac... Fagul sună mai tare, frasinul mai înăbușit. (Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)
2. Construiește câte o propoziție în care verbele la participiu *nemaiauzit*, *nemaiumblat* și *nemaivăzut* să aibă valoare adjectivală.
3. Construiește câte o propoziție în care verbele la participiu *neînchipuit*, *negrăit*, *nemaipomenit* să fie folosite cu valoare adverbială pentru a exprima superlativul unor adjective sau adverbe.

Valoarea stilistică a participiului

Participiul poate fi folosit cu sensul propriu (obișnuit) al verbului respectiv sau cu sens figurat. Cea mai obișnuită exprimare artistică realizată printr-un participiu cu valoare adjectivală este **epitetul**.

De exemplu, în textele „...porțile se închiseră, scrâșnind în urma mea cu neunse încheieturi de fier **ruginit**” și „un individ cu fața **îmbujorată** de somn... întinse înspre mine o mână **ruginită** și-mi ceru doisprezece bani” (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*) participiile *neunse* și *ruginit* sunt folosite cu sensul propriu al verbelor *a unge* și *a rugini* deci nu au valoare stilistică. Participiile **îmbujorată** și **ruginită** sunt folosite cu sens figurat și au **valoarea stilistică de epitete** ale substantivelor *fața (îmbujorată)* și *mână (ruginită)*. Ele au fost folosite de scriitor pentru a sugera culoarea feței și a mâinii, fiecare dintre ele *subînțelegând o comparație: cu fața (roșie) ca un bujor; o mână ca de rugină*.

Prin participiu se poate realiza și **personificarea** unui obiect. În versurile „Găsi dorul **adormit**/ Pe-o pală de fân cosit”, participiul *adormit*, folosit cu sens figurat, personifică obiectul **dorul**. Pentru alte aspecte stilistice ale participiului adjectival, vezi explicațiile și exemplele de sub titlul „Valoarea stilistică a adjectivului” (pag. 125-126).

Exerciții

1. Subliniază cu o linie participiile cu valoare stilistică și arată ce figuri de stil s-au realizat prin folosirea lor.
 - a) Liniște neturburată în cer și pretutindenți! Și nici un vânt din cele patru nu-și părăsise culcușul său, spre a învia codrii adormiți. Peste deșertul înalt și plin de lumină al văilor adânci, numai gaia cu tipăt flămând și ascuțit spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră și iute. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
 - b) O fâșie nesfârșită
Dintr-o pânză pare calea,
Printre holde rătăcită,
În odăița-ntunecată
E frig... Eu, zgribulit din pat,
Ascult vifonița turbată
Toată culmea-i adormită,
Toată valea.
(G. Goșbuc, *În miezul verii*.)
 - c) Și-adorm cu gândul fermecat
La basmul vechi: Au fost odată
Trei mândre fete de-mpărat.
(Șt. O. Iosif, *Domnul profesor*.)
 - d) De pe păreții îngălbeniți
Se dezlipește-n păduri varul,
Și pragului îmbătrânit
Începe a-i putrezi stejarul;
Iar dacă razele de soare
Printre șindriile facu-și cale,
Văd sporul pânzei de păianjen
Și-nfiorate mor de jale.
Cum dorm acum de mult pierdute
Sub vreascurile stinse-a vetrui
Poveștile-nșirate seara
De-atâtea cuscre și cumetri;
Cum tremură cenușa aspră,
Ce-nfiorați îmi par cărbunii
De vraja care-o mai păstrară
Din câte povesteau străbunii.
(O. Goga, *Casa noastră*.)
 - e) În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau ușoare păcle, din care se înșurubau când și când vârtejuri posomorâte. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - f) Noaptea căzuse peste sat. Vrun câine mai lătra la lună. Colo, pe la răsăritul Găinușii, țipete răgușite, deznădăjduite râniră deodată liniștea adâncă. Se auziră

- câteva trosnituri puternice, plânsete înfundate ș-apoi un tropot înfundat de copite, ce se-ndepărta, deșteptând depărtările adormite. (I. Agârbiceanu, *Hoțul*.)
- g) Peste dealuri zgribulite, A venit așa, deodată,
Peste țărini zdrențuite, Toamna cea întunecată.

(G. Topârceanu, *Balada unui greier mic*.)

2. Fă o descriere în care să folosești verbe la participiu cu valoare stilistică de epitet sau prin care să realizezi personificarea unui obiect.

Modul supin

I. Modul supin se formează din participiul invariabil, precedat de o prepoziție simplă sau compusă: **de cules, după cules, la cules, pentru cules, de la cules, de arat, la arat** etc.

Verbul la modul supin poate exprima:

– **numele acțiunii sau al stării**: E ușor **de zis**, dar e anevoie **de făcut**;

– **scopul altei acțiuni**: Noi am venit **pentru pescuit** (*în ce scop* am venit? – *pentru pescuit*);

– **pentru ce acțiune este destinat un obiect**: Am adus unelte **de pescuit**.

Exerciții

1. Completează tabelul următor cu participiul și supinul verbelor date punând înaintea supinului prepoziții diferite (*de, pentru, la, de la, după* etc.).

Infinitivul	Participiul	Supinul
a vâna	vânat, vânați, vânată, vânaute	pentru vânat
a lăuda
a strânge
a împleti
a face
a secera

2. Scrie substantivele de mai jos însoțite de un verb la participiu, apoi de același verb la supin: *grâul, pomii, flori, mașini*.
3. Subliniază cu o linie verbele la supin și cu două linii verbele la participiu. Indică prin săgeată substantivele cu care se acordă verbele la participiu cu valoare adjectivală. Analizează verbele la supin arătând ce exprimă ele (numele acțiunii, scopul altei acțiuni sau pentru ce acțiune este destinat un obiect).
- a) Mai pasă de dă ochii... cu băieții și fetele din sat, mai ales duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
- b) Avea Pisicuța un așa talent la ronțait iarba și la ucis între dinți vârfurile tinere și fragede ale crengilor, încât îi lăsa gura apă...
Deodată Pisicuța se opri din păscut și, cu un smoc de iarbă înflorită, ce-i atârna din bot, se uită țintă și speriată oarecum, la deal. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*.)
- c) Toți păianjenii domnești Oamenii-n păienjenis
Stau la pândă-n București Făcuți ghem, pe dedesubt,
Și apucă, pe furiș, Și-i păstrează pentru supt.
(T. Arghezi, 1907.)

- d) Înspre crivăț peste Ozană, vine Târgul Neamțului...; Țuțuieții, veniți din Ardeal, care sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloi; și Condreenii cu morile de pe Nemțșor și piuăle de făcut sumani. Iar deasupra Condreenilor... se află vestita Cetate a Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulger. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

- e) Când mama nu mai putea de obosită..., noi, băieții, tocmai atunci rădicam casa în slavă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)

II. Supinul cu prepoziția **de** poate primi prefixul **ne-**: „greșală de neiertat“, locuri de **nestrăbătut**“. Sensul supinului cu prefixul **ne-** este „care nu poate fi iertată“; „care nu pot fi străbătute“.

Exercițiu

Scrie câte un substantiv însoțit de supinul verbelor indicate mai jos, precedat de prefixul **ne-**: a închipui, a înțelege, a dezminți, a înlătura, a dezlega. Arată care este sensul supinului cu prefixul **ne-**.

III. Supinul, fiind un mod nepersonal, nu poate avea funcție de predicat verbal. El poate îndeplini următoarele funcții sintactice: **subiect, nume predicativ, atribut verbal, complement obiect direct, obiect indirect sau complement circumstanțial**.

Este ușor **de făcut**.

Iarba este **de cosit**.

Am luat **cărți de citit**.

Ne-a dat **de citit**.

S-a săturat **de umblat**.

A dus vitele **la păscut**.

Umblă **după cules** flori.

subiect

nume predicativ

atribut verbal (ce fel de cărți?)

complement obiect direct (ce a dat?)

complement obiect indirect (de ce s-a săturat?)

compl. circ. de loc (unde a dus?)

compl. circ. de scop (în ce scop umblă?)

Verbul la supin poate avea unul sau mai multe complemente:

Ne-a dat **de rezolvat o problemă și un exercițiu**.

În această propoziție verbul la supin (*de rezolvat*) determină verbul *a dat* și are funcția de complement obiect direct (*ce a dat?*). Verbul *de rezolvat* are două complemente directe: *o problemă și un exercițiu*.

Exerciții

1. După modelul de mai sus, construiește câte o propoziție în care supinul verbului *a culege* să aibă următoarele funcții sintactice: *subiect, nume predicativ, atribut verbal*.

Venind pe drum... se silise să-și
orânduiască gândurile.
(I.Al. Brătescu-Voinești,
Niculăiță Minciună.)

Eu și cu Dumitru mergeam tot zburdând.
(Ion Creangă, Amintiri din copilărie.)

– împrejurarea în care se petrece
acțiunea
„se silise”: când se silise? – venind (în
timp ce venea).

– cum se desfășoară acțiunea
„mergeam”:
cum mergeam? – zburdând.

Exercițiu

Subliniază verbe la gerunziu și analizează-le după modelul de mai sus, arătând ce exprimă gerunziul (o împrejurare sau cum se desfășoară o altă acțiune).

- ...se auzea glasul unui pârauș ce venea ca și noi din deal la vale, prăvălindu-se și izbindu-se de cele stânci. (Ion Creangă, Amintiri din copilărie.)
- Cică-n munte, la povarnă, Și-auzind din depărtare
Plopii și răsurile Vocea lui tiranică,
Spun că vine-un vânt de iarnă Toți ciulinii pe cărare
Răscolind pădurile, Fug, cuprinși de panică...
(G. Topârceanu, Rapsodii de toamnă.)
- Harap-Alb, luând aripa cu bucurie, o strânge cu îngrijire, apoi, mulțumind crăiesei pentru ajutorul făgăduit, pornește... tot înainte. (Ion Creangă, Povestea lui Harap-Alb.)

IV. Gerunziul are de obicei funcția de atribut verbal sau de complement circumstanțial de mod, de timp, de cauză:

Haina-i măturând pământul
Și-o târăște-abia, abia.
(G. Goșbuc, Iarna pe uliță.)

Iepuri roșcați se strecurau tupaînd prin
luminisuri. (M.Sadoveanu, Șoimii.)

Ascultând-l, mă gândeam că tot legenda
asta mi-a mai povestit-o un cioban.
(Al. Vlahuță, România pitorească.)

Și fiul craiului... neîndrăznind a mai
merge înainte, se întoarce rușinat.
(Ion Creangă, Povestea lui Harap-Alb.)

atribut verbal: care haină?
– măturând (care mătură).

compl. circ. de mod: cum se strecurau?
– tupaînd.

compl. circ. de timp: când mă gândeam?
– ascultându-l (în timp ce-l ascultam).

compl. circ. de cauză: din ce cauză se
întoarce?
– neîndrăznind (pentru că nu îndrăzne).

Gerunziul acordat în gen, număr și caz cu substantivul determinat are valoare
adjectivală și funcția sintactică de atribut adjectival: În Valea Prahovei, de departe

se zăresc coșurile fumegânde ale rafinăriilor. (Geo Bogza, Pagini contemporane.)

Exercițiu

Subliniază verbe la gerunziu și adjectivele provenite din gerunziu. Fă analiza lor sintactică. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

- Cu tâmpilele vâjâind răzbi în ruptura de mal, în lătratul ascuțit și întărit al cânelui. (M.Sadoveanu, Baltagul.)
- ...iată, daci adevărați, daci noi de peste două mii de ani, daci purtând ca un trofeu graiul Romei spulberate¹⁸³. (N. Iorga, Priveliști de țară.)
- Vântul jalnic bate-n geamuri.
Cu o mână tremurândă. (M.Eminescu, Călin – File din poveste).
- Străjeri li-s brazii uriași
Cu fumegânde lor scuturi. (E. Jebeleanu, Bălcescu.)
- Un munte se-naltă stog în fața noastră. Bistrița se-ndoaie frumos..., încolăcindu-se în jurul lui ca un șarpe. (Al. Vlahuță, România pitorească.)
- Apoi mai rămâneți sănătoși, zisei încălecând și cârmind calul spre drum¹⁸⁴. (C. Hogaș, Pe drumuri de munte.)
- Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor,
Implându-și coafele
Mi-o cântă femeile.
(M.Eminescu, Revedere.)
- În adevăr, ostașii nemaiîmpotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde striga în gura mare: „Să ne deie pre Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!”
(C. Negruzzi, Alexandru Lăpușneanu.)
- Și nimic nu mai rămase din acel păr, decât praf și cenușă; iară frate-său încremeni de mirare, neștiind ce sunt toate aceste¹⁸⁵. (P. Ispirescu, Greuceanu.)

Ortografia verbelor la modul gerunziu

I. Verbele a fi și a ști păstrează pe -i înaintea sufixului -ind al gerunziului, deci gerunziul acestor verbe se scrie cu doi „i”: fiind, știind.

Tot cu doi „i” se scriu și verbe care au rădăcina terminată în -i precedat de consoană: a apropia – apropiînd; a sfâșia – sfâșînd; a scrie – scriînd etc.

Exerciții

- Scrie gerunziul verbelor: a fi, a ști, a pustii, a scrie, a linia, a copia, a evidenția, a fotografia, a caligrafia, a aprecia. Explică oral ortografia gerunziului.
- Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: a fi, a ști, a scrie, a pustii, a copia, a fotografia și explică oral ortografia lor.

II. Verbe cu rădăcina terminată în vocala -î precedată de consoanele -j sau -au la gerunziu forme: Vâjâind, fășâind, hârșâind etc. Nu este corectă pronunțarea și scrierea „vâjiind, fășiind”, pentru că rădăcina verbelor este „vâjâ-, fășâ-”.

¹⁸³ – Ce fel de daci? – purtând (care poartă). – Funcția sintactică: atribut verbal.

¹⁸⁴ – Când zisei? – încălecând și cârmind calul (în timp ce încăleca și cârmii calul). – Funcția sintactică: complement circumstanțial de timp.

¹⁸⁵ – Din ce cauză încremeni? – neștiind (pentru că nu știa) ce sunt toate aceste. Funcția sintactică: complement circumstanțial de cauză.

Exerciții

- Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.
 - vin săgeți de pretutindeni
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
 - Prea v-ați arătat arama sfâșiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară... (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
 - Dar în unele nopți, pe bolta cerului apare, rece și albă – luna. Iradiind asupra lumii
valuri neîntrerupte de poezie și mister, ea își schimbă, fundamental, înfățișarea.
(Geo Bogza, *Cartea Oltului*.)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor: *a vâjâi*, *a fâșâi* și *a târșâi*. Explică ortografia lor.

III. Ca și participiul, gerunziul poate primi prefixul *ne-* sau prefixul *-ne* urmat de adverbul *mai*. Prefixul, adverbul și verbul la gerunziu se scriu într-un singur cuvânt: *nevăzând*, *nemaivăzând*.

Exerciții

- Scrie gerunziul verbelor de mai jos cu prefixul *ne-*, apoi cu adverbul *mai*, intercalat între prefix și verb: *a avea*, *a ști*, *a scrie*, *a lua*, *a înapoia*, *a împrăști*.
- Subliniază verbele la gerunziu și explică ortografia lor.
 - Moromete se uită în jur zăpăcit și, nemaștiind ce să facă, se apucă de strânse lucrurile copilului. (Marin Preda, *Moromeții*.)
 - Și fiul craiului, nemaiputând struni calul și neîndrăznind a mai merge înainte, se întoarce înapoi rușinat la tată-său. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - Nemaifiind pribeag
De-atunci înainte,
Aduceri-aminte
M-or troieni cu drag. (M. Eminescu, *Nu voi mormânt bogat*.)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle gerunziul verbelor *a ști*, *a fi*, *a scrie* cu prefixul *ne-* urmat de adverbul *mai*.

IV. Fii atent la scrierea verbului la gerunziu când este însoțit de pronumele *-i*. Să nu confunzi grupul verb + pronume *-i* cu formele personale ale verbelor la perfectul simplu, terminate în *-ui*: *făcui*, *văzui*. Observă terminația gerunziului urmat de pronume neaccentuat: *-ându*, *indu*. Atenția la terminația gerunziului te ferește și de greșeala de a despărți prin liniuță pe „i” din terminația perfectului simplu. Pentru evitarea acestei greșeli, ține seama de faptul că formele verbale terminate în vocala „-u”, după care poate urma pronumele „-i”, sunt: gerunziul, care a primit la sfârșit vocala *-u* (*văzându-i*), și imperativul verbului „a duce” (*du-i*) și al verbelor derivate de la „a duce” (*adu-i*, *condu-i*, *redu-i* etc.).

Exerciții

- Completează locurile libere cu formele verbale indicate.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. I sing.	Gerunziul + pron. <i>-i</i>
a trece
a pricepe
a ține
a face
a petrece

- Construiește propoziții sau fraze în care verbele *a preface*, *a reține*, *a străbate* să fie folosite la persoana I singular a perfectului simplu și la gerunziu, urmate de pronumele *-i*.

V. Să nu confunzi construcțiile alcătuite din verb la gerunziu și pronumele reflexiv *-și* sau *-se* cu formele verbale personale terminate în „-uși” sau „-use”: perfectul simplu – (*tu*) *făcuși*, *pricepuși*, *văzuși* etc; perfectul simplu sau mai mult ca perfectul – (*el*) *aduse*; (*el*) *spuse*; *pricepuse*; *făcuse*, *văzuse* etc.

Observă: sufixul gerunziului, sensul pronumelui reflexiv și faptul că „și” sau „se” din ceea ce se pronunță ca un singur cuvânt – „*aducânduși*”, „*văzându-se*” – apare clar ca pronume punând verbul la o formă simplă a indicativului: *își aduse* sau *și-aduse*, *se văzu*.

Exerciții

- După modelul dat pentru verbul *a vedea*, completează coloanele libere cu formele verbale indicate. Subliniază sufixul gerunziului și pronumele reflexive legate prin liniuță.

Infinitivul	Perfectul simplu, pers. a II-a sing.	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv <i>-ăi</i>
a vedea	tu văzuși	văzându-și
a face
a începe
a umple
a pricepe
a trece

Infinitivul	Mai mult ca perfectul, pers. a III-a singular	Gerunziul urmat de pronumele reflexiv <i>-se</i>
a vedea	el văzuse	văzându-se
a preface
a cere
a obține
a petrece
a reface

- Completează locurile libere cu gerunziul verbelor indicate urmat de pronumele reflexiv *-se* sau *-și*, după cum cere înțelesul fiecărui text.

¹⁾ *a ridica*; ²⁾ *a aduna*.

- Ceața ¹⁾ ca o oaste cuprinsă de panică, se mișcă într-o parte și-n alta, ²⁾ deasupra Bahluiului. (Al. Ivan Ghilia, *Cântece de drumeție*.)

¹⁾ a îmbulzi; ²⁾ a strivi; ³⁾ a zvârcoli; ⁴⁾ a văita.

b) Țăranii fugeau mâncând pământul, ¹⁾....., ²⁾....., urlând. Pe câmp rămăneau doar câteva zeci de trupuri, unele ³⁾..... și ⁴⁾..... altele înțepenite cum le-a găsit moartea. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)

a ridica

c) Ceahlăul..... falnic fruntea printre grinduri, ne privește încă din negurile depărtării. (Al. Vlahuță, *România pitorească*.)

¹⁾ a face; ²⁾ a opri.

d) Vine încet, cu pași mărunți, cu ghiozdanul la subțioară, ¹⁾..... vânt cu pălăria și ²⁾..... din când în când ca să admire florile. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Un om*.)

Verbe active pronominale

Verbele tranzitive se pot conjuga la diateza activă însoțite de pronumele neaccentuate reflexive propriu-zise sau persoanele folosite ca reflexive la acuzativ sau la dativ:

– eu mă îmbrac, tu te îmbraci, el se îmbracă, noi ne îmbrăcăm, voi vă îmbrăcați, ei se îmbracă;

– eu îmi aduc, tu îți aduci, el își aduce, noi ne aducem, voi vă aduceți, ei își aduc.

Pronumele la acuzativ care însoțește verbul are funcția de complement obiect direct, iar pronumele la dativ are funcția de complement obiect indirect. Aceste funcții sunt deseori marcate în textele propoziției respective prin pronumele accentuat cu prepoziția pe sau prin pronumele la dativ, urmat uneori, în ambele cazuri, de adjectivul pronominal de întărire.

Cine nu se pune pe sine jertfă..., nu-i vrednic să ție în stăpânirea sa noroadele (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

... ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște. (M. Eminescu, *Rugăciunea unui dac*.)

Lelea Stana are doar să-și spună sieși mai multe ca altora. (I. Agârbiceanu, *Mătușa Stana*.)

Pronumele accentuat urmat de adjectivul pronominal de întărire exprimă cel mai bine sensul pronumelui neaccentuat: mă îmbrac pe mine însumi; te îmbraci pe tine însuși; se îmbracă pe sine (sau pe el) însuși etc.; îmi aduc mie însumi; îți aduci ție însuși; își aduce sieși (sau lui) însuși etc.

Când pronumele nu este repetat în text prin forma lui accentuată, mijlocul de control pentru a stabili dacă pronumele are sau nu funcție sintactică este posibilitatea de a-l repeta prin forma lui accentuată.

Conjugarea verbelor active însoțite de pronume reflexive care au funcție sintactică se numește conjugare activă pronominală, iar verbele care au o astfel de conjugare se numesc verbe active pronominale.

Model de conjugare a verbelor active pronominale cu precizarea sensului pronumelui neaccentuat, prin pronumele accentuat, marcă a funcției sintactice

de complement obiect direct sau de complement obiect indirect a pronumelui reflexiv:

eu mă îmbrac	(pe mine)	îmi aduc	(mie)	mi-aduc	(mie)
tu te îmbraci	(pe tine)	îți aduci	(ție)	ți-aduci	(ție)
el se îmbracă	(pe sine, pe el)	își aduce	(sieși, lui)	și-aduce	(sieși, lui)
noi ne îmbrăcăm	(pe noi)	ne aducem	(nouă)	ne-aducem	(nouă)
voi vă îmbrăcați	(pe voi)	vă aduceți	(vouă)	v-aduceți	(vouă)
ei se îmbracă	(pe ei)	își aduc	(lor)	și-aduc	(lor)

Pronumele reflexive ocupă față de modurile și timpurile verbului aceleași locuri ca și pronumele personale neaccentuate. Menționez câteva situații care interesează observarea celor doi termeni sintactici din construcțiile respective sau (și) ortografia lor.

La modul imperativ pronumele reflexive stau de obicei după verb:

îmbracă-te, îmbrăcați-vă, adu-ți, aduceți-vă.

Pronumele pot sta și înaintea verbului, mai ales când acesta urmează după alt verb la imperativ:

Du-te/ de te îmbracă; Duceți-vă/ de vă îmbrăcați;

Du-te/ de-ți adu o carte; Duceți-vă/ de vă aduceți câteva cărți.

La modul gerunziu pronumele reflexive stau numai după verb:

îmbrăcându-mă, îmbrăcându-te, îmbrăcându-se, îmbrăcându-ne, etc.;

aducându-mi, aducându-ți, aducându-și, aducându-ne etc.

La modul infinitiv pronumele reflexiv se intercalează între prepoziția a (marcă a infinitivului) și verb:

a mă îmbrăca, a te îmbrăca, a se îmbrăca etc.;

a-mi aduce, a-ți aduce, a-și aduce etc.

La modul conjunctiv și la viitorul format cu conjunctivul pronumele reflexiv se intercalează între să și verb.

să mă îmbrac, să te îmbraci, să se îmbrace etc.;

să-mi aduc, să-ți aduci, să-și aducă etc.;

am (o) să mă îmbrac etc.; am (o) să-mi aduc etc.

La conjunctivul fără „să” pronumele se stă totdeauna după verb: îmbrace-se (=să se îmbrace), hotărască-se (=să se hotărască).

În foarte multe construcții pronumele neaccentuat la dativ care însoțește verbul determină un substantiv și are sens posesiv. În acest caz, pronumele are funcția de atribut pronominal, funcție ce poate fi precizată în text prin adjectivul posesiv, corespunzător persoanei și numărului pronumelui la dativ, așezat după substantivul determinat: îmi iau cartea mea; îți iei cartea ta; își ia cartea sa (sau: lui, ei) etc. Relațiile sintactice sunt:

îmi iau cartea mea; își ia cartea sa etc.

Exerciții

1. Conjugă verbul a pregăti ca verb activ pronominal, cu pronumele neaccentuate în acuzativ, apoi în dativ, la perfectul simplu, perfectul compus, condițional-optativ

prezent, imperativ, infinitiv prezent și gerunziu. Sensurile pronumelor neaccentuate să fie precizate, ca în modelul dat, prin pronumele accentuate.

2. Subliniază cu o linie verbele active pronominale și pe cele însoțite de un pronume la dativul posesiv și cu două linii pronumele neaccentuate care însoțesc verbele lor respective. Dacă pronumele neaccentuate sunt repetate în unele texte prin formele lor accentuate sau dacă sensul de dativ posesiv este precizat printr-un adjectiv posesiv sau prin pronumele personal în genitiv, subliniază și aceste părți de vorbire care te ajută să stabilești funcția sintactică a pronumelor neaccentuate. Analizează verbele a căror subliniere s-a cerut și pronumele neaccentuate care le însoțesc.

Model de analiză

- a) *Îmbracă-te* iute în pielea cea de urs...
 b) După aceea începe *a-și arunca* țărână după cap ca buhaiul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 c) Și acolo *și-a legat* calul d-un stejar bătrân. (B. Șt. Delavrancea, *Bunica*.)

	Analiza morfologică	Funcția sintactică	Verificarea funcției sintactice a pronumelui
îmbracă(-te)	verb activ pronominal, conj. I, imperativ, pers. 2 sg.;	predicat verbal;	îmbracă-te pe tine.
-te	pron. personal neaccentuat cu valoare de pron. reflexiv, pers. 2 sg.;	compl. ob. direct;	
a(-și) arunca	verb activ pronominal conj. I, infinitiv;	compl. ob. direct;	a-și arunca sieși (lui);
-și	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg. D.;	compl. ob. indirect;	
(și-)a legat	verb activ pronominal, conj. I, indicativ, perf. compus, pers. 3 sg.;	predicat verbal;	și-a legat calul său (lui).
și-	pron. reflexiv neaccentuat, pers. 3 sg., D. cu sens posesiv.	atribut pronominal	

Textele de analizat

- a) Unu-i Ochilă pe fața pământului/ care vede toate și pe toți, altfel/ de cum vede lumea ccalaltă/ numai pe sine nu se vede/ cât e de frumuseț. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 b) Și totul se prăbuși./ Nu se mai văzu decât pe ea însăși în fundul bărcii, fără Condrat./ Se strigă pe sine./ Nu se vedea nimic/ nu mai era nimic./ (Șt. Bănulescu, *Iarna bărbăților*.)

- c) Harap-Alb, văzându-se pus în încurcăla, nu mai știa/ ce să facă/ ca să nu greșescă tocmai acum¹⁸⁶. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 d) Atunci voinicul luă fierul/ pentru care muncise un an/ și se puse a-și făuri o sabie și un buzdugan¹⁸⁷. (P. Ispirescu, *George-cel-Viteaz*.)
 e) Mă-ntorc pe dealuri desculț, zgâriat, prăfuit, dar țănoș, pășind soldățește, în tactul unui marș/ pe care mi-l trâmbițez singur. Sunt fericit/ cât nu mă-ncape lumea¹⁸⁸. (Al. Vlahuță, *File rupte*.)
 f) Bine, dragul tatei/ alege-ți un cal din herghelie/ ie-ți bani/ câți ți-or trebui.../ și mergi cu bine, fătul meu¹⁸⁹. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 g) Și tinerii, sub ochii satului, își ascultă cântecele lor, venite de la străbunii/ care au trăit pe aici.../ și își joacă horele lor/ așa cum le-au jucat părinții, bunicii și străbunicii/ când pe fețele lor, atunci tinere, soarele [care acum le luminează țărâna,] și-a aruncat strălucirea¹⁹⁰. (Z. Stancu, *Descult*.)
 h) – Se prea poate/ da' eu [când eram ca dânsa,] mă învăteam într-un călcâi.../ Fu de ajuns mamei lanei./ Își iubea fata ca lumina ochilor./ Trase necăjit un vlăstar de dud.../ și, dregându-și glasul, zise cam înțepat:/
 – De, cumetrița mea/ fitecine își spală rufele în albia ei/ și [d-a fi floare/ d-a fi cărbune,] pe umerii lui își poartă cămașa./ (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*.)
 i) Mormântu-mi umbrească-l străbunul stejar!.../ Și păsări clădescă-și, [când vine Florar,]
 Un cuib de iubire în ramu-i pletos./ (Artur Enășescu, *Stanje*.)

3. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *se*, *ne*, *vă* cu funcția de complement obiect direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.
 4. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb activ pronominal însoțit de pronumele *mi-*, *ți-*, *și-* cu funcția de complement obiect direct. Pronumele să fie repetate prin formele lor accentuate.
 5. Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat printr-un verb însoțit de pronumele *îmi*, *îți*, *își* cu funcția de atribut pronominal și al căror sens de dativ posesiv să fie precizat printr-un adjectiv posesiv.

Diateza reflexivă

I. La diateza reflexivă verbele se conjugă ca și la diateza activă, cu deosebirea că ele sunt însoțite totdeauna de pronumele reflexive la acuzativ sau la dativ:

cu mă gândesc	îmi închipui	mi-nchipui
tu te gândești	îți închipui	ți-nchipui
el se gândește	își închipuie	și-nchipuie
noi ne gândim	ne închipuim	ne-nchipuim
voi vă gândiți	vă închipuiți	vă-nchipuiți
ei se gândesc	își închipuie	și-nchipuie

¹⁸⁶ – „văzându-se“ (pe sine).

¹⁸⁷ – „a-și făuri“ (sieși).

¹⁸⁸ – „mi-l trâmbițez“ (mie).

¹⁸⁹ – „alege-ți“ (ție); „ie-ți“ (ție).

¹⁹⁰ – „soarele și-a aruncat strălucirea (sa).“

Conjugarea verbului la diateza reflexivă se deosebește de conjugarea activă pronominală prin faptul că *formele pronominale care însoțesc verbul la diateza reflexivă nu au funcție sintactică pentru că nu au sensul lexical pe mine, pe tine, pe el etc.; mie, ție, lui etc. Rolul lor este numai de marcă a diatezei reflexive. Neavând sens lexical și funcție sintactică, cuvintele cu formă de pronume neaccentuate care însoțesc verbul nu pot fi repetate prin formele accentuate, ca la conjugarea activă pronominală. Nu se poate spune: „eu mă gândesc pe mine, tu te gândești pe tine, el se gândește pe sine“ etc.*

Imposibilitatea de a repeta pronumele prin formele lor accentuate își poate servi ca mijloc de control pentru a deosebi verbele reflexive de verbele active pronominale.

În analiza gramaticală, formele pronominale neaccentuate care însoțesc verbul la diateza reflexivă se iau împreună cu verbul, iar din punct de vedere sintactic ele intră în componența predicatului sau în exprimarea altor părți de propoziție când verbul este la un mod nepersonal.

Exerciții

1. Conjugă verbele reflexive *a se teme* și *a-și închipui* la perfectul compus, la condițional-optativul prezent și la imperativ.
2. Scrie gerunziul aceluiași verbe urmat de pronumele reflexive la toate persoanele, la singular și la plural.
3. Subliniază cu o linie verbele active pronominale și cu două linii verbele reflexive. Explică oral după ce te-ai condus pentru a face deosebirea dintre cele două feluri de verbe. Subliniază cu două linii pronumele neaccentuate reflexive și nereflexive care nu formează o parte de propoziție împreună cu verbul însoțit de fiecare. Arată oral cazul și rolul sau funcția sintactică a pronumelui respectiv.
 - a) – Acu nu vă supărați, conașule,/ și iertați-ne,/ că noi suntem proști/ și nu știm rânduilele./ Ne-om duce și la cuconița.../ și ne-om ruga/ c-ar fi păcat/ să ne ia alții pământurile/ pe care le muncim tot noi din moși-strămoși./ Că suntem nevoiași/ de te miri/ cum mai răsuflăm/ dacă n-avem pământ destul.../ (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
 - b) Ciutura se mai legăna, scârțâind din lanțul ruginit și ros/ și iar porneau urmele, până la o răscruce,/ unde s-au învălmășit cu altele.../ și eu îmi închipuiam cosași pământii, mergând tăcuți pe sub fulgerele coaselor, și copiii abia ținându-se de ei/ (E. Camilar, *La coastă*.)
 - c) ... cu ochii mari, sălbateci, se privește în oglindă, Subțindu-și gura mică și chemându-se pe nume Și fiindu-și sie (– sieși) dragă/ cum nu-i este nime-n lume/ (M. Eminescu, *Călin – File din poveste*)
 - d) Zânele începură cu binele a se ruga de el/ ca să-și taie părul/ să li-l dea lor/ Atunci... se rugară/ ca încaiea (cel puțin) să le arate părul/ să se bucure și ele de vederea lui./ Atunci băiatul își răsfirea părul/ încăleacă/ și zbură cu bidiviul lui./ Zânele se uitară cu jind la dânsul/ și, nemaiaivând ce face, se întoarseră acasă/ (P. Ispirescu, *Făt-Frumos-cel Rătăcit*.)

II. Verbele reflexive pot fi: A. reflexive personale și B. reflexive impersonale.

A. Verbe reflexive personale

1) Cele mai multe verbe reflexive personale arată:

- acțiuni ce se îndeplinesc cu mintea: *a se gândi, a se pricepe, a-și închipui, a-și uita, a-și reveni etc.*;
- acțiuni care exprimă stări sufletești sau o anumită atitudine a subiectului: *a se mira, a se bucura, a se căi, a se teme, a se fâli, a se mândri, a se ruga, a se căciuli etc.*

Unele verbe personale sunt folosite numai ca verbe reflexive: *a se bosumfla, a se codi, a se fâli, a se mândri, a se lăfăi, a se plăconi, a se strădui etc.*

Cele mai multe verbe reflexive cu forme personale corespund verbelor la diateza activă dar verbul reflexiv are alt sens decât cel activ corespunzător: *a alege ceva – a se alege cu ceva; a apuca ceva – a se apuca de treabă (s-a apucat să spună...); a duce ceva (pe cineva) – a se duce undeva; a pricepe ceva – a se pricepe la ceva; a ruga pe cineva – a se rega de cineva sau cuiva etc.*

Există și verbe reflexive personale cu același sens lexical ca și verbul activ corespunzător sau cu sens apropiat: *a se bucura, a se mira de ceva – a-l bucura, a-l mira ceva; a se gândi la ceva – a gândi (la ceva) etc.*

Verbe reflexive cu pronumele reflexiv la dativ sunt foarte puține. Gramaticile menționează de obicei verbele *a-și închipui* și *a-și reveni*. Sunt însă multe locuțiuni verbale și expresii cu pronumele reflexiv la dativ sau la acuzativ: *a-și da (lua) seama, a-și bate joc, a-și veni în fire (în simțire sau în simțiri) etc.*; *a se face bine (a se însănătoși), a se duce de răpă (= a se prăpădi, a se distruge), a se da de-a rostogolul (= a se rostogoli), a se ține mare etc.*

Exerciții

1. Subliniază în mod diferit verbele și locuțiunile verbale reflexive, active pronominale și pe cele active însoțite de pronumele personale neaccentuate care ar putea fi folosite și ca reflexive -*mă, te, (î)mi, (î)ți, ne, vă*. Dacă pronumele este repetat prin forma lui accentuată, subliniază și pronumele accentuat. Analizează verbele și locuțiunile verbale a căror subliniere s-a cerut. Arată oral situațiile în care pronumele neaccentuate ce însoțesc verbele formează sau nu o unitate sintactică împreună cu verbul respectiv și motivează analiza propusă.
 - a) Beleagă vine la noi...: „Eu n-am copii, îi zice mamei, dă-mi mie fetița ta de suflet...“ Muierea asta se cam codea. (Marin Preda, *În ceață*.)
 - b) – Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig... Acuși vă târăiesc prin casă... (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - c) În mintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă...; ca un rob a muncit... și cu ce s-a ales? (Al. Vlahuță, *Socoteala*.)
 - d) – ...Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)
 - e) Ai țintit și șoimul cade. Cu ce te-ai ales? Cu mâhnirea că l-ai ucis în deșert. Și cadavru lui frumos te disprețuiește... Descoperirea unei familii de arici, care iăs la plimbare nocturnă... cu copiii lor, ... ne bucură ca o ispravă genială, în care n-avem nici un merit personal. (T. Arghezi, *Pagini din trecut*)
 - f) – De moarte nu mă sperii dacă nu m-am speriat de viața pe care am îndurat-o...

Cantacuzin și-a ieșit din fire. S-a apropiat. L-a împușcat pe Uțupăr. Pe urmă, după ce s-a prăbușit, a descărcat câteva gloanțe în trupul lui care încă era cald. (Z. Stancu, *Desculț*)

- g) – M-a luat repede să mă sperie. Asta m-a îndârjit. Am poftit-o să stea jos. N-a vrut să stea. (Z. Stancu, *Desculț*)
- h) Ține sculele curate și rânduie, atelierul proaspăt... Mai ales, te rog să nu ți se urască..., că atunci e semn rău: ți-ai ales o meserie străină de tine. (T. Arghezi, *Ulciorul de lut*)
- i) Dar când auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea... Însă ce era să faci, când te roagă mama? Dar în ziua aceea în care mă rugase ea, era un senin pe cer și așa de frumos și de cald afară... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- j) – Ștefănescule,... azi vreau să învăț pe mâni la gramatică. Mă rog ție, hai cu mine la câmp spre Folticeni...; vom învăța acolo...; apoi mi-i asculta să vedem nu s-ar prinde și de capul meu ceva. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- k) ... mie îmi treceau fiori reci de-a lungul spinării, căci cu credeam pe profesor atât de mare, că mi-l închipuiam mai mare și mai tare ca tata chiar. (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)
- l) – Stăpănu-tău, ca stăpănu-tău; ce ți-a face el, asta-i deosebit de bașca, zise împăratul, uitându-se chiorăș la dânșii... Însă pe mine căutați să nu mă smintiți: fata și ochii din cap, căci atâta vi-i leacul; v-ați dus pe copcă, cu toată șmichiria voastră. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- m) Dar ce m-a mirat mai mult a fost să văd pe unele pagini scris cu litere majuscule fraze ca acestea: „Petru Maior spunea; Fotino zicea...” (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)
- n) A, nu mă mir că ți se dete
O zodie atât de tristă. (Al. Vlahuță, *Lui Eminescu*)
- o) Numai de unul singur ai de ce să te temi: de tine însuși când te privești în față. (N. Iorga, *Cugetări*)
- p) Toader aduse apa rece în pumni și-i stropi fruntea; încet-încet copila se liniști și își veni în simțiri. (V. Alecsandri, *O primblare la muni*)
- q) Jap se năpusti orbește în comeseni... Dar cei luați fără de veste își veniră în fire și săriră cu toții asupra lui Jap. (G. Galaction, *Viteazul Jap*)
- r) O raza te-naltă, un cântec te duce,
Cu brațele albe pe piept puse cruce. (M. Eminescu, *Mortua est!*)
- s) Te duci și ani de suferință
N-or să te vază ochii-mi triști. (M. Eminescu, *Te duci*)
2. Construiește trei propoziții cu predicate exprimate prin verbe care se folosesc numai ca reflexive și propoziții cu verbe *a pricepe*, *a ruga*, *a alege*, *a aștepta*, *a duce* folosite: 1. ca verbe reflexive cu pronume reflexiv în acuzativ, 2. ca verbe active cu complement exprimat prin pronume personal neaccentuat la acuzativ. Fă sublinierile cerute la exercițiul 1. și analizează verbele.

2) Verbe reflexive personale *a se bizui* (cu sensul *a se întemeia*, *a se sprijini*, *a se baza pe cineva* sau *pe ceva*) și *a se baza* (*pe cineva* sau *pe ceva*), având complemente care răspund la întrebarea *pe cine mă bizui (mă bazez)*, *te bizui (te bazezi)?* etc., sunt confundate de obicei cu verbe active pronominale, ceea ce înseamnă că atât forma pronominală neaccentuată (marcă a diatezei reflexive), cât și pronumele accentuat cu funcția de complement obiect indirect care răspunde la întrebarea *pe cine?* sunt confundate cu complementul obiect direct al verbelor active pronominale.

Confuzia este favorizată mai ales de faptul că deseori complementul obiect indirect cu prepoziția *pe* este exprimat prin pronumele personale *pe mine*, *pe tine*, *pe el (pe ea)* sau *pe sine*, *pe noi* etc. și, ca urmare, verbele respective apar uneori în construcții identice din punct de vedere formal cu cele ale verbelor active pronominale: *mă bizui (mă bazez) pe mine*; *te bizui (te bazezi) pe tine*; *se bazează pe el (pe ea)* sau *pe sine* etc.

Pentru a nu confunda cele două verbe reflexive cu verbe active pronominale, ține seama de următoarele situații ce nu apar la verbe active pronominale, în corelație cu pronumele neaccentuate în acuzativ cu funcția de complement obiect direct:

– verbele *a se bizui* și *a se baza* pot avea și complement obiect indirect care răspunde la întrebarea *pe ce mă bizui (mă bazez)?* – *pe ceva*, *pe puterea mea*, *pe curajul tău* etc.;

– pronumele personal accentuat în acuzativ cu prepoziția *pe*, prin care se exprimă complementul obiect indirect al verbelor *a se bizui*, *a se baza* poate fi la orice persoană și număr – *mă bizui (mă bazez) pe mine*, *pe tine*, *pe el (pe ea)*, *pe noi*, *pe voi*, *pe ei (pe ele)* – și, ca urmare, putem avea situații de felul: *mă bizui (mă bazez) pe mine*, *pe tine și pe el*;

– complementul obiect indirect al verbelor *a se bizui*, *a se baza* poate fi exprimat și prin substantive sau prin diferite pronume nepersonale la acuzativ cu prepoziția *pe*: *mă bizui (mă bazez) pe prietenii noștri*, *pe aceștia*, *pe ceilalți* etc.

Datorită variatelor posibilități de exprimare a complementului obiect indirect cu prepoziția *pe* al verbelor în discuție, putem întâlni construcții ca: *mă bizui (mă bazez) pe mine*, *pe tine și pe prietenii noștri*; *se bazează (se bazează) pe el (pe sine) și pe ai lui*, construcții în care cu complementul obiect indirect care răspunde la întrebarea *pe cine?* se coordonează complemente cu modalități de exprimare ce nu sunt admise de verbe active pronominale. Într-o construcție cu verb activ pronominal nu se poate spune decât: *eu mă observ pe mine*; *tu te observi pe tine*; *el (ea) se observă pe sine* (sau *pe el însuși ori pe ea însăși*) etc. Adică: verbe active pronominale nu admit decât complement obiect direct care răspunde la întrebarea *pe cine?*, exprimat prin pronume accentuat la aceeași persoană și la același număr cu subiectul, cu pronumele neaccentuate care însoțesc verbul și cu verbul determinat.

Verbele *a se bizui*, *a se baza* pot fi folosite și cu sensul *a cuteza* sau *a se încumeta* (să facă ceva). Verbul *a se bizui* apare uneori și cu sensul *a se încrede* (în cineva sau în ceva). În acest caz, poate avea complement obiect indirect care răspunde la întrebarea *în cine (în ce) se bazează?* – *în tine* (în promisiunea ta; în ce i-ai promis).

În situație asemănătoare cu a verbelor *a se bizui* și *a se baza* se află și verbul *a se supăra*, în sensul că și acest verb poate avea complement obiect indirect care răspunde la întrebarea *pe cine (pe ce) m-am supărat (te-ai supărat)?* etc. Dar *a se supăra* apare rar cu complement obiect indirect exprimat prin pronume personal la aceeași persoană și la același număr cu pronumele neaccentuate și cu verbul însoțit de acesta. Totuși este posibilă o construcție de felul: – *De ce te-ai supărat pe mine?* – *Nu m-am supărat pe tine*; *m-am supărat pe mine*, că n-am fost atent(ă).

Exerciții

- Subliniază cu o linie verbele active pronominale sau nepronominale care au un complement obiect direct care răspunde la întrebarea *pe cine?* și cu două linii verbele reflexive, indiferent dacă au sau nu un complement indirect. Analizează verbele a căror subliniere s-a cerut, complementele obiect direct și complementele obiect indirect ale verbelor respective (dacă verbele au astfel de complemente). Indică prin săgeată verbul determinat de fiecare complement. Explică oral după ce te-ai condus pentru a deosebi verbele reflexive de verbele active pronominale și, tot oral, arată ce sens are verbul *a se bizui* în fiecare din contextele date.
 - Să trăiești întru mulți ani, puternice stăpâne,/ grăi vulpea.../ ne-am gândit că ești cel mai puternic dintre noi/ și am dori/ să te alegem împărat.../ Eu sunt gata/ să te ajut./ Dacă mă faci mare logofeteasă/ cu deșteptăciunea mea am să te feresc de uneltirile celorlalți.../ – Dar de ce vreți/ să mă alegeți tocmai pe mine?/ (V. Eftimiu, *Vulpea păcălită*)
 - Să nu te superi, mamă./ dacă ți-o spune./ Mie mi-a rămas inima la fata dumitale din casă. (P. Ispirescu, *Sarea în bucate*)
 - Răposatul G. D. Theodorescu... nu trecea cu vederea nici un amănunt/ și astfel se făcuse în curând indispensabil./ Tocmai de aceea însă ne supăram pe el/ căci ne pomeneam/ c-a dispărut.../ ca să-și scrie dările de seamă pentru *Românul*/ (I. Slavici, *Amintiri*)
 - Mereu... își dădea silința de a se desăvârși sufletește/ și boala l-a surprins încă în formațiune./ (I. Slavici, *Eminescu-omul*)
 - Mult ar fi dat (Dușu)/ să-l poată găsi pe domnul acela/ și să-i zică:/ „Nu te bizui pe femeie./ fiindcă e proastă și se lasă înșelată de negustori./ (I. Slavici, *Comoara*)
 - În povestii (lui Șvart) istoria cu portofelul și cu comisarul... „Pungașul acesta nu poate fi decât Achil Panaiot./ zise el./ Să te bizui, [te rog.] pe mine./ că am să le deslușesc pe toate“. (I. Slavici, *Comoara*.)
 - S-a înțeles atunci/ că puterea nouă înseamnă... începutul de amurgire a metodelor de luptă vechi./ când oamenii se biziiau pe forța trupecască! (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - Ideea se bazează pe faptul/ că adjectivul nu denumește pur și simplu calități/ ci (denumește) calități ale obiectelor. (Din revista *Limba română*, 1, 1990.)
 - Ștefan le-a zâmbit deschis ca într-o înțelegere tacită./ că adică pe înțelepții și vitejii pârălabi îi ține la inima sa.../ și se biziue pe nestrămutata lor credință./ (E. Camilar, *Povestiri eroice*.)
 - Dar știi/ că ești amarnic la viață, măi băiete./ zise moșneagul de la o vreme râzând./ În ce te bizui/ de te îndârjești așa, nepoate? (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - Ține, dragul tatei./ dacă te biziuești/ că-i putea răzbate până acolo./ mergi cu bine, fătul meu./ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)
 - Sufeream de câțiva ani de o hiperclorhidrie.../ Nu mai aveam dar (= deci) măsura de mai nainte nici în relațiile mele cu Eminescu/ și mă supăram câteodată pe el./ (I. Slavici, *Amintiri. Eminescu-omul*.)
 - Când se împlini anul grozavului dolii./ pustnicul redeschise crâșma./ dădea de băut unuia./ și nu dădea altuia./ fără ca cineva să fi înțeles vreodată/ pe ce motiv se bazau atât refuzul, cât și preferințele sale./ (Panait Istrati, *Moș Anghel*.)
 - Bălcescu se biziua pe el/ ca să conducă astfel dezbaterele/ încât să se poată auzi în voie glasul însetat de dreptate al clăcașilor./ (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- Construiește: a. câte o propoziție cu verbele reflexive personale *a se bizui* și *a se baza* determinat fiecare de două complemente indirecte exprimate – primul, prin pronume

personal accentuat la aceeași persoană și la același număr cu verbul, iar al doilea prin substantiv sau prin pronume personal accentuat cu prepoziția *pe*, la altă persoană sau la alt număr decât persoana și numărul verbului determinat; b. două propoziții în care verbul *a se supăra* să aibă două sau trei complemente care răspund la întrebarea *pe cine?* exprimate – primul, prin pronume personal accentuat la acuzativ, iar celălalt (celelalte) prin substantiv(e). Subliniază cu o linie verbele determinate și cu două linii complementele cerute.

B. Verbe reflexive impersonale

1) Verbele reflexive impersonale *se construiesc numai cu pronumele reflexiv în acuzativ: se cuvine, se cade, se întâmplă, se pare, se poate, se înserează, se înnoptează, se zice, se spune, se aude, se vede, se știe etc.*

Propozițiile cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv impersonal pot avea uneori subiect dar subiectul nu este autorul acțiunii. Subiectul acestor propoziții răspunde întotdeauna la întrebarea *ce?*:

Am ajuns într-o înfundătură de munți,
unde se auzea... glasul unui pârăuș.
(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
Multe se ziceau pe seama fetei împăratului Roș.
(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*.)

Ce se auzea? –
glasul.

Ce se ziceau? – multe.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin verbe reflexive personale și subiectele lor. Dacă subiectul este subînțeles, scrie-l deasupra predicatului. Subliniază cu două linii predicatele exprimate prin verbe reflexive impersonale și subiectele propozițiilor respective (dacă propozițiile au subiect).

- Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gândește. La ce se gândește? La nimic. Înnumăra florile care cad. (B. Șt. Delavrancea, *Bunicul*.)
- În oraș și prin împrejurimi, toamna se adâncea, se înrăia... tot mai mult și mă așteptam ca târgul să cadă chiar în somnul de veci. Însă se întâmplă ceva cu totul neașteptat. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*.)
- Din urmă se auzea iar cântecul lăutarilor, semn că hora reîncepuse. (L. Rebreanu, *Răscoala*.)
- Când (la Junimea) vorba era de Alecsandri, lucrurile se petreceau altfel... Asupra lui nu se revărsa deci puhoiul criticii... Citind, Alecsandri se uita din când în când... la Eminescu, parc-ar fi voit să zică „Dar tu ce zici?“ Mai avea apoi „Junimea“ și axioma că anecdota primează... Toate se puteau ierta./ dar anecdota [nu se putea] să fie amânată./ (I. Slavici, *Amintiri*.)
- ... păduri negre umbreau dealurile... turmele s-auzeau mugind de departe... (Alec Russo, *Cântarea României*.)

2) Fii atent la acordul verbelor reflexive impersonale când subiectul este la persoana a III-a plural:

Se aude un strigăt. Se aud strigăte.

Exercițiu

Construiește câte o propoziție cu predicatul exprimat prin următoarele verbe reflexive impersonale: *a se auzi, a se povesti, a se vedea, a se zări*. Subiectele propozițiilor să fie exprimate prin substantive care denumesc lucruri, la numărul singular, apoi la plural.

Diateza pasivă

I. Specificul propozițiilor cu predicatul exprimat prin verb la diateza pasivă constă în *modul de exprimare a predicatului* și în faptul că **subiectul** nu este autor al acțiunii, ci **obiectul care suferă acțiunea**¹⁹¹, iar **autorul acțiunii** este exprimat printr-un complement cu prepoziția „de” sau „de către” numit **complement de agent**:

Fratele meu a fost crescut de bunica.

↑	↑
subiectul (cine a fost crescut)	compl. de agent (autorul acțiunii) (de cine a fost crescut)

Construcțiile de acest fel provin din propoziții cu predicatul exprimat prin verb la diateza activă. Propoziția de mai sus a rezultat din propoziția cu același conținut: *Pe fratele meu l-a crescut bunica...*

Transformările pot fi observate cu ușurință: înlocuirea verbului la diateza activă prin construcția pasivă „a fost crescut”; transformarea obiectului direct pe fratele în subiectul fratele și transformarea subiectului bunica în complement cu prepoziția „de” (a fost crescut de bunica).

Complementul de agent poate fi exprimat (ca în propoziția dată) sau poate fi subînțeles. Complementul de agent al propoziției *Sinan-Pașa fu chemat la Constantinopol* (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*) este subînțeles: *de către sultan*.

Diateza pasivă se formează cu verbul auxiliar **a fi** și **participiul acordat în gen și număr cu subiectul**. Modul, timpul, persoana și numărul verbului sunt indicate de formele verbului **a fi**:

<i>eu sunt lăudat(ă)</i>	<i>noi suntem lăudați (lăudate)</i>
<i>tu ești lăudat(ă)</i>	<i>voi sunteți lăudați (lăudate)</i>
<i>el (ea) este lăudat(ă)</i>	<i>ei (ele) sunt lăudați (lăudate)</i>

Exerciții

1. Construieste trei propoziții cu predicate exprimate prin verbe la diateza activă, cu subiect și complement direct și transformă-le în propoziții cu predicatul la diateza pasivă. Subliniază în propozițiile obținute predicatul, subiectul și complementul de agent.
2. Subliniază în mod diferit verbe la diateza pasivă, subiectele și complementele de agent, unde sunt exprimate. Analizează verbe la diateza pasivă.

¹⁹¹ Denumirea diatezei pasive vine de la adjectivul *pasiv* (care nu acționează, inactiv). Denumirea se referă la subiect care nu face acțiunea ci este **pasiv** (inactiv).

- a) Drumurile sunt păzite de soldați/ și oamenii calcă ușor ca pisicile./ (Z.Stancu, *Descult.*)
 - b) În ziua hotărâtă [să i se ia capul], Măria sa a fost adus pe podina cetății/ și s-a uitat la lume fără supărare și fără frică./
A strigat Măria sa de sus către norodul îmbulzit câtă frunză și iarbă:/
– Să știți, oameni buni,/ că pieirea mea e poruncită de turci./ (M.Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)
 - c) Într-una din adunările noastre la Ștefan Golescu, Heliade ne-a citit o invocație.../ care anevoie ar fi fost înțeleasă chiar de clasele cele culte./ Acea scriere o propunea ca proclamație și manifest al șefilor revoluțiunii./ Atunci i s-a spus/ că proclamația către popor era deja redactată de noi toți înainte de venirea sa între noi./ (Ion Ghica, *Nicu Bălcescu.*)
 - d) – Jupân Hudici a fost lovit pe cale,/ când se întorcea acasă./ A fost furată jupânița Marușca./ (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)
3. Subliniază cu o linie verbe la diateza pasivă și cu două linii verbe la timpurile compuse ale diatezei active formate cu auxiliarul *a fi*. Fă analiza morfologică a verbelor.
- a) Tătarul puse cornul la gură și dădu și el semn lui Pehlivan. După un sfert de ceas îl găsiră. ... Se bucură numai decît că a fost găsit de stăpînul lui. Înștiințare că ar fi aflat ceva despre bourul cel bătrîn nu putu da. (M.Sadoveanu, *Frații Jderi.*)
 - b) Într-o bună dimineață Porojan a fost dat pe mîna unui brutar ca să învețe a plămădi pâini, colaci, cozonaci etc., și eu am fost trimis la pensionul d-lui Cuénim ca să învăț tot ce se învîta pe atunci. (V. Alecsandri, *Porojan.*)
 - c) Ce-i pasă bieteii turme în veci nenorocită,
Să știe de ce mîna va fi măcelărită
Și dacă are unul sau mulți apăsători? (Gr. Alexandrescu, *Anul 1840.*)
 - d) De nu m-ar fi oprit vîcarul satului, aș fi nimerit desigur și cîte un graure din cei care zboară printre vitele din cireadă. (Al.Odobescu, *Pseudo-kineghetikos.*)
 - e) Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jălea într-o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălaie a lui Făt-Frumos. (M.Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă.*)

II. Diateza pasivă poate fi exprimată și prin verbe cu formă activă construite cu pronumele reflexiv în acuzativ:

S-au deschis porțile (*Au fost deschise* porțile).

Subiectul gramatical *porțile* suferă acțiunea exprimată de verbul *s-au deschis*. **Mijlocul de verificare** pentru diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ este **posibilitatea de a înlocui această construcție prin pasivul format cu verbul a fi: s-au deschis = au fost deschise**.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbe la diateza pasivă construită cu pronumele reflexiv în acuzativ, apoi scoate-le din texte și fă verificarea diatezei pasive. Subliniază cu două linii verbe la diateza pasivă construită cu verbul *a fi*.
 - a) Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S-au tras zăvoarele, s-au deschis porți, căruța și călăreții au intrat; porțile s-au închis și au sunat zăvoarele iar... făcliile și candelile s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Uncheșul Petrea Gânj se mira de asemenea casă fermecată... Când, deodată, s-a deschis o ușă chiar lângă tîmpla lui și stăpînul a ieșit ca o umbră. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă.*)

- b) Înainte chiar de luna lui martie 1848, Nicu Bălcescu a fost însărcinat de comitet a redacta proclamația revoluționară; și s-a ordonat îndată o adunare de mai mulți amici la Nicolae Golescu, unde s-a citit acea proclamațiune, astfel cum a apărut în București și la Izlaz în ziua izbucnirii revoluțiunii. (Ion Ghica, *Nicu Bălcescu*.)
- c) Nici nu se încheia luna, și soarta domnului Moldovei fu hotărâtă (de turci) în ochii tuturor... Alexandru fu ales domn în locul lui Aron, dar... până la sărutarea hainei (sultanului), la primirea steagului..., mai trebuia timp, atâtea anume, cât să se adune banii darurilor. (N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*.)
2. Subliniază cu o linie verbele pasive construite cu pronumele reflexiv *se* și cu două linii verbele reflexive impersonale. Scoate din texte verbele la pasivul reflexiv împreună cu subiectele propozițiilor respective și înlocuiește pasivul reflexiv prin pasivul construit cu verbul *a fi*.
- a) S-a făcut drum-de-fier; / s-au astupat uliți; [care erau,] s-au desfundat altele / care nu erau...; / s-au clădit case frumoase în stil modern...; / școala (care era) s-a mărit...; / și s-au înființat încă altele două. / (I. Al. Brătescu-Voinești, *Până Trăsnea Sfântul*.)
- b) Acum se aud mii și mii de vești. / Se povestesc mii și mii de întâmplări una mai grozavă decât alta. / (Z. Stancu, *Descult*.)
- c) Vitoria se gândea... / că numaidecât trebuie / ... să mai afle / ce vorbe s-au mai spus / și ce iscodiri s-au mai îndeplinit / ... Jignită a fost munteanca mai ales de faptul / că nici unul... n-a spus o vorbă creștinească pentru sufletul lui Nechifor. / (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
3. Fă o narațiune în care să folosești diferite verbe la diateza pasivă construite cu pronumele *se* și următoarele verbe reflexive impersonale: *a se întâmpla*, *a se spune*, *a se auzi*, *a se zări*, *a se părea*.

III. Verbele la diateza pasivă (la moduri personale) au funcția de predicat verbal, indiferent de felul în care este construit pasivul (cu pronumele reflexiv *se* sau cu verbul *a fi*). Să nu confunzi predicatul verbal exprimat printr-un verb la diateza pasivă, construită cu auxiliarul „a fi”, cu predicatul nominal format din verbul copulativ „a fi” și participiul cu valoare adjectivală.

Exercițiu

Subliniază cu o linie predicatele verbale exprimate prin verbe la diateza pasivă și cu două linii predicatele nominale exprimate printr-un participiu cu valoare adjectivală și verbul copulativ *a fi*.

- a) Zăpada era bătută și ei alunecau strașnic. Uneori se țineau strânși unul de altul. Alteori răsucirea era așa de repezită, că șirul se rupea, și mai ales cei din coadă erau zvârliți departe de-a berbeleacul în zăpada. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*.)
- b) Într-acele plaiuri, în care el găsise mai întâi mulțumirea, acum totul era ofilit. El cercă să ridice de la pământ arcul și săgețile, ghioaga și praștia, dar armele erau ruginite, puterile-i erau slăbite, ochiul vedea tulbure la țintă. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
- c) La Gheboși, fu deșteptat de un spectacol feeric. În bătaia splendidă a lunii, întinderi mari de peisaj alcătuiau un smârc ingenios. Smârcul era compus dintr-o infinitate de mici bazinuri perfect circulare. Broaștele orăcăiau de aproape și de departe... și cântecul lor fu înregistrat de Adam Celăreanu ca un concert delicios. (G. Călinescu, *Necunoscut*.)

- d) – Ești tu încredințat de asta, meștere Drăghici?
– Nu sunt încredințat, numai mă tem. Mai sunt și altele amestecate, de care grăiesc unii și alții. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)
- e) Sultan-Soliman a poruncit să fie ridicat din cortul său leșul palid și să fie lepădat spre marginea taberii, ca să se îndestuleze de vederea lui oștile. (M. Sadoveanu, *Roxelana*.)

Verbe active unipersonale și impersonale

I. a. Verbele care arată fenomene ale naturii (a ploua, a tuna, a fulgera, a ninge, a trăsni) sunt unipersonale, având numai persoana a III-a, și impersonale, pentru că acțiunea nu este făcută de o anumită persoană.

Exercițiu

Subliniază verbele unipersonale și impersonale care arată fenomene ale naturii și fă analiza lor morfologică.

- a) Colea pe la cină începu a ploua, de gândea că o să piară-lumea; fulgera și bubuia de se clătinau oalele-n cui. (Vol. *Din folclorul nostru*.)
- b) Asupra noastră fulgeră, trăsnește și bat puhoaiete. (M. Sadoveanu, *Baltagul*.)
- c) – Paștele prea e în vară...
– Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguiește?
– Ei, fulguiește, fulguiește... tu nu vezi că nu ține? (B. Șt. Delavrancea, *Hagi-Tudose*.)
- d) Afară plouă, ninge! afară-i vijelie,
Și crivățul aleargă pe câmpul înnegrit. (V. Alecsandri, *Serile la Mircești*.)

b. Fii atent la ortografia verbului a ploua, a cărui rădăcină este terminată în „u”: a ploua/a. La toate modurile și timpurile, trebuie observată scrierea corectă a rădăcinii verbului: *a ploua*, *plouă*, *ploua*, *a plouat*, *plouase*, *va ploua*, *să plouă*, *ar ploua*, *ar fi plouat*, *plouând*. Este greșit să scriem: *ploa*, *plooa*, *plooa*, *pluat*, *pluat*, *pluat*.

Exerciții

1. Completează locurile libere cu verbul *a ploua* la timpurile și modurile indicate înaintea fiecărui text.
- indicativul prezent*
- a) După zece zile de puhoi, lumea așteaptă zilele Dochiei, când ninge,... și strălucește soarele de câte nouă ori într-o zi. (M. Sadoveanu, *Noaptea de Sânziene*.)
- ¹) *participiul*; ²) și ³) *indicativul prezent*.
- b) În faptul zilei, streșinile plâng.
Pădurea stă ¹) ca o curcă.
Natura calcă cu piciorul stâng:
Pe-aici când ²) – ³) nu se-ncurcă! (G. Topârceanu, *Plouă*.)
- ¹) *indicativul prezent*; ²) *condițional-optativul prezent*, precedat de pronumele „i-”.
- c) Bunica n-are corăbii, dar parcă i s-au înecat corăbiile, șlepurile, dubasurile. ¹) ori ninge în arie, în sat, în câmp. Parcă i-ar ninge și ²) bunicii în cerul gurii. (Z. Stancu, *Descult*.)

mai mult ca perfectul cu aspect negativ.

d) De douăzeci și una de zile... în partea câmpului, gospodarii nu mai puteau cosi otava. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*.)

2. Construieste câte o propoziție în care să se afle verbul *a ploua* la infinitiv, perfectul compus, conjunctivul perfect, participiu și gerunziu.

c. Verbele *a fulgera*, *a tuna*, *a ninge*, *a ploua*, *a trăsni* pot fi folosite cu sens figurat, singure sau în diferite expresii, pentru a exprima acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor. În acest caz ele nu mai sunt impersonale, ci personale:

– *a fulgera* – a luci, a scânteia, a scilipi (ca un fulger);

– *a tuna și a fulgera* – se spune despre o persoană furioasă, care face scandal, trăneste și bufnește;

– *a trăsni* – a lovi pe cineva ca un trăsnet.

Expresia *parcă tot îi ninge și-i plouă* se referă la o persoană mereu nemulțumită și posomorâtă – verbele sunt impersonale.

Exerciții

1. Subliniază cu o linie verbele impersonale care arată fenomene ale naturii, folosite cu înțelesul lor propriu, și cu două linii, pe cele folosite cu sens figurat, ca verbe personale, singure sau în diferite expresii. Arată care este sensul verbelor sau al expresiilor respective.

a) Odată însă, ... iată că se ivește, pe neașteptate, un nour negru ca cărbunele, din care începu a fulgera și a tuna de clocoteau munții. (Vol. *Din folclorul nostru*.)

b) Tot fulgeră de dincolo de moarte, însângerata spadă-a lui Mihai. (P. Cerna, *Către pace*.)

c) C-un răcnet de mânie a tras de la chimirul lui mare-armaș jungherul din teaca de fildeș și l-a fulgerat sub coasta stângă a bătrânului. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

d) El duce regelui răspuns

Din tabără

Pe Fulger mort! Pe-un mal străin

L-a fulgerat un braț hain!

(G. Goșbuc, *Moartea lui Fulger*.)

e) ... cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuci. (B. Șt. Delavrancea, *Sultânica*.)

f) (El) astăzi aprobă influența morală în alegeri, influență în contra căreia a tunat și fulgerat când era practică de alții. (Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*.)

g) – Lasă dumneata asta; știu c-a plouat; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Și dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva sălbătăciunilor. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*.)

h) Dar apa, cum năvăli, ... smulse și dumică roata morii și morarul rămase și plouat și fiert, ca vai de el. (B. Șt. Delavrancea, *Moș-Crăciun*.)

2. Fă o narațiune în care să folosești verbele *a tuna*, *a fulgera*, *a ninge*, *a ploua*, singure sau în diferite expresii, exprimând acțiuni atribuite persoanelor sau lucrurilor.

II. a. Verbul *a trebui* este unipersonal, având forme numai pentru persoana a III-a și impersonal cu sensul e necesar, se cuvine, se cade.

Verbul *a trebui* păstrează în conjugare, la toate modurile și timpurile, vocala „i”: *trebuie*, *trebuia*, *a trebuit* etc.

Exercițiu

Alcătuiește câte două propoziții sau fraze în care să se afle verbul *a trebui* la indicativ prezent și la imperfect.

b. La indicativ prezent forma *trebuie* se folosește atât la singular cât și la plural, deci indiferent de numărul la care se află substantivul sau pronumele cu funcția de subiect:

Ne trebuie un om priceput; *Ne trebuie oameni* pricepuți; *El trebuie* să știe; *Ei trebuie* să știe.

Nu sunt recomandabile formele „trebuiește”, „trebuieesc”. Numai la conjunctivul prezent și la viitorul format cu conjunctivul se poate folosi forma *trebuiască*; *să trebuiască*; *o (are) să trebuiască*.

Exercițiu

Construieste câte o propoziție cu predicatul exprimat prin verbul *a trebui* la indicativ și la conjunctiv prezent și cu subiectele exprimate prin substantivele: *flori*, *apă*, *unelte*, *muncitori*.

III. Verbele *a începe*, *a continua* și *a înceta* sunt impersonale când se referă la un verb impersonal:

A început (a continuat, a încetat) a ploua, *a ninge*, *a se înnoia*, *a se vorbi* etc.

În propozițiile de acest fel verbele impersonale *a începe*, *a continua*, *a înceta* au ca subiect verbul impersonal la infinitiv.

Compară situația de verbe impersonale a verbelor *a începe*, *a continua*, *a înceta* din construcțiile de mai sus cu aceea de verbe personale din propozițiile în care verbele respective sunt determinate de infinitivul cu funcția de complement obiect direct al unor verbe personale:

Am (ai, a etc.) început (continuat, încetat) a citi, *a lucra* etc.

Exercițiu

Construieste câte două propoziții cu verbele *a începe*, *a continua*, *a înceta*, folosite: 1. ca verbe personale; 2. ca verbe impersonale. Motivează oral cele două valori date verbelor respective.

Verbe reflexive unipersonale și impersonale

Tot unipersonale prin formă și impersonale prin conținut sunt și următoarele verbe reflexive, care arată fenomene ale naturii: *se luminează* (de ziua); *se înserează*, *se înnoptează*, *se înnegurează*, *se întuneacă*.

Fii atent la ortografia verbelor „se înnoptează”, „se înnoarează”, „se înnegurează”, care se scriu cu doi „n”: primul face parte din prefixul „în”, iar al doilea reprezintă

sunetul cu care încep substantivele *noapte, nor, negură*, de la care s-au format verbele respective.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție dezvoltată cu predicatorul exprimat prin verbele: *a se înnopta, a se înnoia, a se înnegura*.
2. Fă o compunere în care să folosești verbe impersonale active și reflexive care arată fenomene ale naturii.

Expresii verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut

Expresiile verbale unipersonale prin formă și impersonale prin conținut *sunt formate din verbul a fi și un adverb: e bine, e lesne, e așa (așa-i), e greu, e sigur, e posibil, e imposibil etc.*

Propozițiile cu predicate nominale exprimate prin expresii verbale unipersonale au (în cadrul lor) subiectul exprimat, de obicei, printr-un verb la infinitiv sau la supin: *E lesne a trece râul; E lesne de trecut râul*. Subiectele lor răspund la întrebarea ce?: *Ce e lesne? a trece, de trecut*.

Exerciții

1. Construiește câte o propoziție cu predicatorul exprimat prin expresiile verbale *e bine, e greu, e imposibil* la indicativul prezent și la condițional-optativul prezent și cu subiecte exprimate prin verbe la infinitiv și la supin.
2. Subliniază cu o linie predicatele exprimate prin expresii verbale unipersonale și cu două linii subiectele propozițiilor în care se află expresii verbale unipersonale.
 - a) E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Înșirând cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.
(M. Eminescu, *Criticilor mei*)
 - b) E lesne bogatului a porunci, dar e greu săracului a împlini. (*Folclor*.)
 - c) Pentru niște săracuși ca noi e greu de făcut trebi de aceste, dar la o împărăție..., nu se mai bagă în seama. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
 - d) – Mai bine de cei care au murit. Nu mai duc nici o grijă.
– De murit e ușor. De trăit e mai greu..., dar trebuie să trăim. (Z. Stancu, *Descult*.)

Rolul stilistic al verbului

I. În narațiunile care evocă fapte din trecutul istoric sau din viața autorului ori a unui personaj, scriitorii folosesc de multe ori *prezentul în locul trecutului*, pentru ca narațiunea să prindă mai multă viață, să fie mai dinamică, mai impresionantă și pentru a-l face astfel pe cititor să vadă și să trăiască faptele ca și cum s-ar desfășura în fața ochilor săi.

Prezentul folosit pentru povestirea faptelor din trecutul istoric sau folosit de povestitor în prezentarea faptelor din viața sa ori a unui personaj se numește **prezentul istoric** sau **prezentul dramatic**.

Exerciții

1. Analizează textele următoare astfel: observă dacă acțiunea se petrece în momentul când scriitorul povestește faptele sau în trecut; subliniază verbele la prezentul istoric (prezentul dramatic); înlocuiește-le (mental) cu trecutul (perfectul compus) și arată ce ar fi pierdut narațiunea dacă în locul prezentului s-ar fi folosit trecutul.
 - a) El (Mihai Viteazul) hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale... Smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi zboară capul, izbește și pe alte capete de vrăjmași și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără a fi rănit. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*.)
 - b) Dar iată-I! E vodă, ghiaurul Mihai! El vine spre pașă: e groază și vai,
Aleargă năvală nebună. Că vine furtună.
Cuteieră câmpul tăind de pe cai –
(G. Goșbuc, *Pașa Hassan*.)
 - c) Cât pe ce să puie mâna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ... Și după ce facem noi trebușoara asta, mătușa nu știu cum se încâlcește prin cânepă, ori se împiedică și cade jos. Eu atunci iute mă răsucesc într-un picior, fac vreo două sărituri mai potrivite, mă azvârl peste gard de parcă nici nu l-am atins, și-mi pierd urma, ducându-mă acasă și fiind foarte cuminte în ziua aceea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*.)
 - d) Codrul clocoti de zgomot și de arme și de buciuri,
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn.
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lânci scânteie lungi în soare, arcuiri se întind în vânt
Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni
Orizontu-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Văjăind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
2. Caută în *Scrisoarea III* de M. Eminescu, în *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă sau în alte opere de înfățișare a trecutului patru fragmente cu prezentul istoric (prezentul dramatic).
3. Fă o compunere în care să povestești amintiri din viața ta folosind prezentul.

II. Prin folosirea **verbelor onomatopice**¹⁹², scriitorul urmărește să transmită cititorului o imagine artistică mai sugestivă a aspectului de viață prezentat și să-l facă nu numai să vadă, ci să și audă cele ce se petrec.

Exerciții

Subliniază verbele onomatopice din textele următoare și arată ce a realizat scriitorul prin folosirea lor:

¹⁹² Cuvânt (cuvinte) *onomatopice* (*onomatopeice*) – adjectiv derivat de la substantivul *onomatopee* = „Cuvânt care prin elementele lui sonore imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvânt imitativ”. (DEX)

- a) Dar când ajung
La cotituri,
Un chiot lung
Din mii de guri
Dărmă stânci.
- Haiducii mei doinesc
Toți trei;
Și clocotesc
Și hohotesc
Păduri adânci. (Șt. O. Iosif, *Doina*.)
- b) Vânători și căruțași, mârtoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm ca duși, la târlă!... „Singure, stelele nopții se uită de pe cer la dânșii; ei aud cu urechea toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țiind, scârțâind, fluierând, suierând și toate acele mii de glasuri se-naltă cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somn auzul lor aromit”. (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*.)
- c) Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii,
Printre cetele păgâne trec rupându-și large uliți. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*.)
- d) Porumbiștile, holdele de grâu și de ovăz, cânepiștile, grădinile, casele, pădurile, toate zumzueau, șusoteau, fășăiau, înțelegându-se între ele și bucurându-se de lumina ce se aprindea din ce în ce mai biruitoare și roditoare. (L. Rebreanu, *Ion*.)

III. Personificarea se realizează de cele mai multe ori cu ajutorul verbului, atribuind unui lucru sau unui animal acțiuni pe care nu le pot face decât persoanele.

Se scuturau frunzele toamnei, și *semincerii* cei bătrâni de sute de ani *oftau* aspru și se pregăteau pentru o nouă iarnă. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*.)

Exerciții

- Subliniază cu o linie verbele cu ajutorul cărora se realizează o personificare și cu două linii substantivele care denumesc obiectele personificate.
 - De ce, dar, n-ar plânge florile sau nu s-ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s-ar tânguie cu glasuri de vânt? Și de ce, încă, n-ar geme râurile cu eterne suspinuri de ape?... Și era în ceruri atâta strălucire, pe pământ atâta liniște sfântă! (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
 - Dar ce zgomot se aude înaintea noastră?... Este Jiul, puternicul Jiu, care se zbate și strigă, sugrumat între două stânci uriașe ce vor să-i ație calea... Voinicul, frumosul râu se smulge din brațele monștrilor și pleacă hăulind devale. Iată-l tolănit într-un larg boschet de plute... Și-n tăcerea adâncă a codrului, biruitorul doarme – o ațipire de-o clipă, sub grija bătațiilor viitoare.
Din când în când îi vin ajutoare; pâraie repezi, desfundate din văgăuni întunecoase, gonesc curmăturile munților și-l caută, îl strigă de departe și Jiul le aude, le cheamă și le soarbe lacom în undele lui. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
 - Iată lacul. Luna plină,
Poleindu-l, îl străbate;
El aprins de-a ei lumină,
Simte-a lui singurătate.

IV. Repetiția verbului poate fi folosită cu scop stilistic, scriitorul urmărind prin aceasta să-l facă pe cititor să-și imagineze timpul îndelungat al desfășurării acțiunii, intensitatea sau repeziciunea ei ori impresia puternică pe care o produce o anumită acțiune:

Se tot *duc, se duc* mereu,
Trec în umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.
(M. Eminescu, *Povestea teiului*)

(timpul îndelungat al
desfășurării acțiunii)
(impresia puternică pe care o
produce sunetul cornului)

Exerciții

- Subliniază verbele care se repetă și arată în ce scop au folosit scriitorii respectivi repetiția verbului.
 - Să-l fi văzut Măria voastră...! Lac de apă. Și suie, suie până ce ajunse pe creastă. Acolo întinse ocheanul și câtă, câtă pân' se opri. Făcu cu mâna. Scoase coiful... Veni și Roșu... Împăratul căzu cu fruntea în țărână. Irina îl ridică, cu mâinile ei, și plânsesă, plânsesă, amestecându-și lacrimile. (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
 - Da. Ș-a pornit înainte, către Sfânta-Duminică. Ș-a mers, ș-a mers... Ș-a mers înainte... Ș-a mers... (M. Sadoveanu, *Făt-Frumos-Măzărean*)
 - Mircea însuși mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare. (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)
- Compune o narațiune în care, prin repetiția unor verbe, să redai durata, intensitatea, repeziciunea acțiunii sau să insiști asupra unei acțiuni care te-a impresionat.

În afară de procedeele stilistice menționate, verbul mai poate fi folosit și pentru **realizarea prozei rimate**. Proza rimată este folosită mai ales în basme și ea rezultă din juxtapunerea unui șir de propoziții în care verbele, la același timp și la aceeași persoană, sunt plasate de obicei la sfârșitul propoziției. De exemplu:

– De asta și eu *mă anin/* și *mă închin* la cinstita față voastră, ca la un codru verde, cu un poloboc de vin și cu unul de pelin,/ zise Gerilă/ Și hai/ de-acum *să dormim/* mai acuz *să ne trezim/* într-un gând *să ne unim/* pe Harap-Alb *să-l slujim/* și tot prieteni *să fim/* căci cu vrajbă și urgie raiul *n-o să dobândim/* (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Exerciții

- Subliniază în textele următoare verbele cu ajutorul cărora se realizează proza rimată. Dacă verbele respective au și un anumit rol stilistic, analizează și acest rol.
 - Pe când ea căta la dânsul/ și zâmbea/ lui i se nălucea/ ... că câmpul înflorise/ și cerul se luminase,/ iar [când ea deschise gura/ ca să-i vorbească,] pentru dânsul munții răsunară/ apele se turburară/ brazii se scuturară/ codrii se treziră/ frunzele șoptiră, stelele scripiră/ și în loc se opriră/ (Al. Odobescu, *Pseudo-kineghetikos*)
 - Dar toată suflarea și făptura de primprejur îi țineau hangul/ vântul gemea ca un nebun/ copacii din pădure se văicăreau/ pietrele țipau/ vreascurile țiuiău/ și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger/ Iară veverițele, găvozdite una peste alta în scorburi de copaci, suflau în unghii/ și plângeau în pumni, blăstămându-și ceasul/ în care s-au născut/ Mă rog/ foc de ger era/ ce să vă spun mai mult/ (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- Fă o narațiune în care să folosești fraze cu proză rimată.

Verbul

(Schemă recapitulativă)

Categoriile gramaticale ale verbului: diateza, modul, timpul, persoana, numărul.

Conjugările și caracteristicile lor

I –	-a (a cânta)
II –	-ea (a tăcea)
III –	-e (a face)
IV –	-i (a citi), -î (a hotărî)

Diatezele

activă –

acțiune a subiectului.
eu cânt, tu cânti, el cântă etc.
Verbe active pronominale: cu pron. refl.
c. ob. dir. sau c. ob. indir. cu funcția
pronomelui refl. marcată prin pron.
pers. accentuat:

Ac. mă apăr (pe mine), te aperi (pe
tine), se apără (pe sine, pe el, pe ea) etc.
D. îmi aduc (mie), îți aduci (ție),
își aduce (sieși, lui, ei) etc.

reflexivă –

acțiune a subiectului, marca
gramaticală pron. reflexiv fără
funcție sintactică

A. Verbe reflexive personale:
Ac. mă gândesc, te gândești,
se gândește etc.

D. îmi închipui, îți închipui, își
închipuie etc.

B. Verbe reflexive impersonale
se cuvine, se cade, se întâmplă, se pare,
se poate, se zice, se spune, se vede, se aude,
se înserează, se înnoptează etc.

pasivă –

acțiune îndeplinită de altcineva și
suferită de subiect.

exprimarea

verbul a fi + participiul acordat cu subiectul:
sunt (ești, este) lăudat(ă);
suntem (sunteți, sunți) lăudați (lăudate).
pasivul reflexiv (reflexivul pasiv):
se + verb cu formă activă:
se plantează (= sunt plantați) pomi;
s-au plantat (= au fost plantați) pomi.

Modurile

personale
(predicative)

– **indicativul:** cânt, am cântat etc. – acțiune sigură
– **imperativul:** cântă! cântați!
– **conjunctivul:** să cânt, să cânti,
să cânte etc.
– **condițional-optativul:** aș (ai, ar,
am, ați, ar) cânta

acțiuni
realizabile

nepersonale
(nepredicative)

– **infinitivul:** a cânta, a citi etc. – numele acțiunii
– **participiul:** cântat, citit, scris etc. – acțiune
trecută
– **supinul:** de (pentru etc.) cântat, citit – numele
acțiunii
– **gerunziul:** cântând, citind – împrejurare a altei
acțiuni: citind, m-am lămurit – felul altei acțiuni:
vine alergând

Timpurile

indicativului

prezentul cânt, cânti, cântă etc.

trecutul

imperfectul: cântam, cântai, cânta
etc.
perfectul compus: am cântat, ai
cântat, a cântat etc.
perfectul simplu: cântai, cântași,
cântă etc.
mai mult ca perfectul: cântasem,
cântaseși, cântase etc.

viitorul

viitorul: voi (vei, va etc.) cânta
forme cu conjunctivul: am să cânt, ai
să cânti, are să cânte etc.; o să cânt
(să cânti, să cânte etc.)
viitorul anterior: voi (vei, va etc.) fi
cântat

conjunctivului

prezentul: să cânt, să cânti, să cânte etc.
fără să (pers. 3): cânte. citească (el)
perfectul: să fi cântat

cond.-optativului

prezentul: aș (ai, ar etc.) cânta
perfectul: aș (ai, ar etc.) fi cântat

infinitivului

prezentul: a cânta
perfectul: a fi cântat

Alcătuirea formelor compuse	cu infinitivul (a cânta, a ciîi)	viitorul: voi cânta (ciîi) cond.-optativul prezent: aş cânta (ciîi) imperativul negativ: nu cânta (ciîi)!
	cu participiul (cântat, ciîit, scris)	perfectul compus: am cântat (ciîit, scris) viitorul anterior: voi fi cântat (ciîit, scris) conjunctivul perfect: să fi cântat (ciîit, scris) cond.-optativul perfect: aş fi cântat (ciîit, scris) infinitivul perfect: a fi cântat (ciîit, scris)

Texte pentru lecțiile de recapitulare

- Mihai-Vodă ieși din București cu opt mii de ostași și merse de înfipse tabără în drumul Giurgiului, la satul Măgureni... Acolo el adună lângă sine pe capetele armatei și împreună cercară sfat cum să apere mai bine țara. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)
- Greierul, cântăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise istovit: veverița pusese frâu neobositei sale zburdălnicii. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
- Cincizeci de ani de când împăratul purta război c-un vecin al lui. Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sânge. Cincizeci de ani, și numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrânit... – împărat ce-n viața lui nu răsese niciodată, care nu zâmbea nici la cântecul nevinovat al copilului... (M. Eminescu, *Făt-Frumos-din-Lacrimă*)
- Faceți sat și închideți iaz. Și să fiți ai Moldovei, care vă dă pâine și milă. Aici sunt scrise hotarele în veci. Să meargă slujitorii mei să le însemne. Și eu însumi, la hotarul din fund, voi bate cu toiag pe coconul nostru ca să-și aducă aminte mai târziu de hotărârea Domniei mele. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)
- Păstorul care-și părăsește turma e mai rău ca acela care o conduce greșit, căci turma singură se risipește, pe când cu păstori, buni sau răi, tot nu se pierde. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
- Creangă fu declarat la „Junimea” admirabil „scriitor popular”, caracterizare ce-l urmărește toată viața, iar Maiorescu de la București va consfinți că scrierile lui „sunt o adevărată îmbogățire a literaturii noastre”. (G. Călinescu, *Ion Creangă*)
- Ascultau în tăcere. Din când în când se auzeau pocnete de pușcă și glasul vânătorului strigând: „apporte!”. Mai târziu căruța s-a depărtat înspre vânător pe drumeagul lăstarului; încet-încet pocnetele și strigătele s-au pierdut, s-au stins și, în tăcerea serii care se lăsa, nu se mai auzea decât cântecul greierilor, iar când s-a înnoptat și răsărea luna dinspre Cornățel, au auzit deslușit glasul mamei lor chemându-i din capul miriștii: „Pitpalac! Pitpalac!”. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*)
- Într-o zi fierbinte din luna lui cuptor, harapnicul lui Șerampei buzatul a prins a pocni din pistol în capul satului; câinii au început a lătra în toate părțile, cei patru cai negri încordați, cu stele-n frunte, veneau bulziș, mâncând pământul și sunându-și clopotele de argint. (M. Sadoveanu, *Rătăcirile lui cuconu Toderăș*)
- Ce-a fost, ce-ar fi putut să fie s-a isprăvit, mămucă... Până în două săptămâni, ori mă adormi cu farmecele tale, ori mă arunc în Olt. Nu-mi mai da nici un sfat, nu te mai gândești la nici o mântuire, căci nu mai e nici una. Oleana se cunună de duminică într-o săptămână. Sâmbătă, în ajun, să tragi peste mine un stâncen de pământ... – Mămucă, mămucă..., te-am văzut în rădvanul de nuntă, la picioarele Olenei, gătită de mircasă, cântându-i din vioară, și apoi pe tine și pe ea, îmbrățișați și morți în fundul Oltului, și pe blestemata de mine m-am văzut cu un stol de corbi pe cap... (G. Galaction, *Copca Rădvanului*)

- Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a înzestrat natura. Mi-e drag să-l ascult și să-l privesc, căci e simplu și frumos la înfățișarea lui, vesel și poetic în graiul său. (V. Alecsandri, *Românii și poezia lor*)
- Tu ești mare acum, băiatule... Tu trebuie să înțelegi că fac tot ce se poate face... Dar e greu... când ești singură... și crești cinci copii și cauți să-i ții în școli... (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)
- Măi, d-apoi când te-oi lua cu harapnicul, n-ai să-ți aduci aminte de datoria ta?... Acum n-au să te prindă zece ogari! – Bine, domnule, dacă-i cu supărare și cu război, eu m-oi duce și-oi aduce pe cine m-ai trimis. A veni cu stăpâna și boierul de la Luncavăț, pe care cred că-l cunoști Domnia ta. (M. Sadoveanu, *Paștele blajinilor*)
- Peste trei zile și trei nopți, feciorul de împărat iarăși bătu la fereastră. Acuma fata de împărat se apropie de fereastră și grăi cu glas blând: – Ți-am zis să mergi pe calea pe care ai venit; spini să-ți crească în cale și flori să-ți rămână pe urmă. (I. Slavici, *Ileana cea șireată*)
- ...Știu că umblați după patalamale care să vă mai ușureze viața. De altfel, chiar dacă n-o să străluciți la lucrarea scrisă, o să mai stăm de vorbă și la examenul oral... Începeți și nu vă grăbiți. Pentru că se știe că graba strică treaba. (Z. Stancu, *Pădurea nebună*)
- Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu soarele și luna... Se codea zmeul..., dară Greuceanu îi mai zise: – Spune-mi-vei ori nu, eu tot le voi găsi, și încă și capul reteza-ți-l voi. (P. Ispirescu, *Greuceanu*)
- Și nime-n urma mea
Nu-mi plângă la creștet
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.
Pe când cu zgomot cad
Izvoarele-ntruna,
Alunece luna
Prin vârfuri de brad.
(M. Eminescu, *Mai am un singur dor*)
- O, Golia tu! Pândit-ai așa de amară-vreme!
Dar toate ale țării și plângeri, și blesteme,
Ajungă-te de-a pururi și n-ai mai fi trăit!
.....
Așa sfârșit să aibă în veci de veci trădarea!
Iar lupii fie-ți preoți și gura lor mormânt! (G. Coșbuc, *Golia ticălosul*)
- I-auzi, măi leneșule, ce spune cucoana... Iacă peste ce noroc ai dat, bată-te întunericul să te bată, urâciunea oamenilor! (Ion Creangă, *Povestea unui om leneș*)
- Nu vă îndoiiți, o să vină
Ziua aceea
Orbitoare ca o solie
Vibrând în lumină.
(A. Blandiana, *Ziua mântiei*)
- Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă. (I. L. Caragiale, *În vreme de război*)
- În acele clipe simțeam că moartea e un nor oprit acolo, că-i ninge pe bunici cu fiecare tic-tac, tic-tac al pendulei negre, și că acuși îi va acoperi. (Ionel Teodoreanu, *Masa umbrelor*)

II. PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

ADVERBUL

I. Adverbul¹⁹³ este o parte de vorbire neflexibilă:

Așa începură nopțile de pândă... Câteodată îl auzea (pe lup) aievea, urlând, dar nu putea desluși bine în care parte. (I. Agârbiceanu, *Lupul*)

Adverbul însoțește un verb, un adjectiv sau un alt adverb și exprimă:

– caracteristica unei acțiuni sau stări: Merge repede. Stă bine.

– caracteristica unei însușiri: Are o privire destul de ageră.

– împrejurarea în care se petrece o acțiune: Va veni aici mâine.

locul timpul
acțiunii acțiunii

Exercițiu

Subliniază adverbele. Scoate-le din texte împreună cu verbul, adjectivul sau adverbul determinat și arată ce exprimă adverbele.

- Lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă și, încruntând puțin din sprâncene, dădea ușor tonul: laaa!... Atunci izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)
- El alergă ca ieșit din simțiri dincolo, la stejarul bătrân, unde știa c-a vărsat o parte din comoară...
Trebuia s-o dezgroape, ca să se încredințeze iute, iute, iute.
Deodată se opri...; era de necrezut, dar cazanul se afla aici: îl lăsase acolo și acum îl găsi aici. (I. Slavici, *Comoara*)
- Străinul veni și el afară. Acum se văzu că în șerpar mai avea și un fluier subțire, destul de mic. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)
- Nu vă mișcați, le șoptește prepelița și se strecoară binișor mai departe. Câinele pășește încet după ea. Se apropie și vânătorul. Uite-l: piciorul lui e acum așa de aproape de ei. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Puiul*)
- „Tare-i ursuz astăzi”, se gândi Ițic, agitându-și alene arma pe umăr. (L. Rebreanu, *Ițic Ștrul, dezertor...*)

¹⁹³ Cuvântul *adverb* vine din limba latină: *adverbium* (adverb), cuvânt format din prepoziția *ad* (pe lângă) și *verbum* (verb). Deci *adverb* înseamnă partea de vorbire care stă pe lângă verb. I s-a dat această denumire pentru că adverbul însoțește de cele mai multe ori un verb

Felurile adverbelor

Felurile adverbelor după formă

După forma lor, adverbele sunt:

a) **simple**: abia, așa, bine, destul, azi, mâine, aici, acolo etc.;

b) **compuse**: azi-noapte, mâine-seară, ieri-dimineață, astă-vară, după-masă etc.

Exerciții

- Subliniază cu o linie adverbele simple și cu două linii adverbele compuse. Indică prin săgeată cuvintele determinate.
 - Acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care domnu' ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)
 - Maneo, Maneo, fiară rea,
vitejia ți-e fuga,
că, de m-ai junghiat hoștește,
mi-ai fugit și mișelește. (Toma Alimos)
 - Ei, stăpâne, cred că n-ai ce mai zice. Ca mânc-poimâne mi se împlinesc anii și rămâi fără de mine. (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pățitul*)
 - Mirosea tare a fân copt, și soarele ardea viu... Erau de azi-noapte pe câmp și nădăjduiau să ajungă la stâna știută de moș Gună. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle adverbele compuse *azi-dimineață*, *ieri-noapte*, *mâine-seară*, *astă-iarnă*, *după-amiază*. (Observă liniuța dintre elementele componente)

Felurile adverbelor după înțeles

I. După înțelesul lor, adverbele pot fi:

– **adverbe de loc**: aici, acolo, departe, aproape, împrejur, unde etc.;

– **adverbe de timp**: acum, atunci, astăzi, ieri, târziu, devreme, odă, totdeauna, când etc.;

– **adverbe de mod**: abia, așa, alene, bine, cruciș, cum, degrabă, românește, vitejește etc.

Exerciții

- Subliniază adverbele, indică prin săgeată cuvântul determinat și analizează-le arătând felul lor după înțeles.
 - Sus bat tobele,
Jos cad negurile. (Ghicitoare: *Ploaia*)
 - În zilele de lucru, bunica-i în casă, bunica-i afară, bunica-i pretutindeni. Ce-a făcut ieri și alaltăieri face și azi, va face și mâine, și poimâne, până ce vor afla-o odată, în vreun ungher, că nu mai suflă. (I. Agârbiceanu, *Bunica*)
 - Dar domnu' nu s-a dus nicăieri: a rămas acolo pe pământul nostru; și în pământul nostru l-au și îngropat. (M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*)

- d) Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia. (Barbu Șt. Delavrancea, *Apus de soare*)
- e) La stână nu vrea să rămâie; se uită așa, chiorâș, la păcurari. Se teme de ei... L-am luat cu mine... Unu-i nepotul moșului! (I. Agârbiceanu, *Mistrețul*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe: *departe, devreme, degrabă, totdeauna, numai decît, oriunde, oricând*. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează adverbele arătând felul lor după înțeles.

II. Adverbele de mod au sensuri foarte variate, putând exprima:

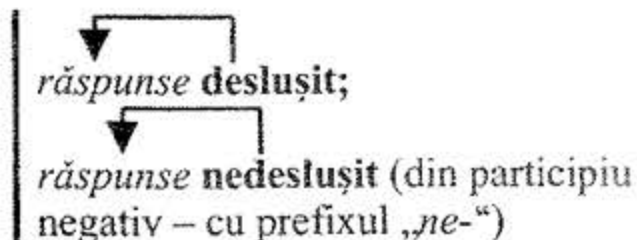
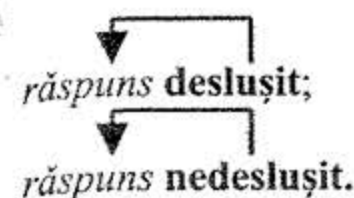
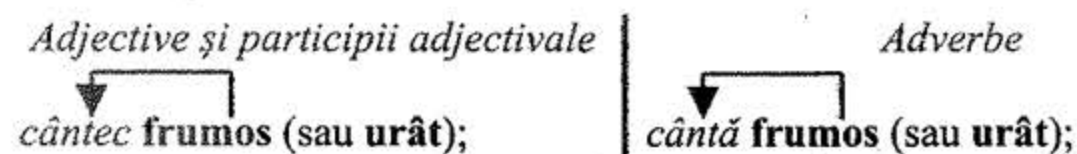
- **modul propriu-zis** al acțiunii, stării sau însușirii: *încet, repede, bine, astfel, așa etc.*;
- **cantitatea**: *atât, cam, mult, destul, prea, cât etc.*;
- **comparația**: *ca, cât, decît, cum, precum, asemenea etc.*;
- **afirmația**: *da, desigur, firește etc.*;
- **negația**: *nu, ba, nici, nicidecum etc.*;
- **probabilitatea**: *poate, pesemne, probabil etc.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele de mod propriu-zis și cu două linii celelalte adverbe de mod. Arată ce exprimă ele.
 - a) – Ei, oameni buni, cred că acum ați priceput!
– Priceput, cucoane, cât se poate de bine, răspunseră mai toți...
– Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moș Ion Roată. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*)
 - b) Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât îmi aduc aminte, și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - c) Răducanu veni și el la mama Iana. Iana se uită cruciș la dânsul, se posomori și-i zise:
– Măăă! da' strașnică alviță! Ne scoatem măselele într-însa...
Ce e drept, alvița era cam sfărâmată, cam negricioasă și nu prea se vedea să aibă nucă. (B. Șt. Delavrancea, *Văduvele*)
 - d) Și s-a mângâiat moș Bodrângă, gândindu-se că precum tunau nourii cerului, așa tuna și gura fără măsele a babei lui, odată. (M. Sadoveanu, *În amintirea lui Creangă*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle adverbele de mod: *asa, abia, degrabă, degeaba, alene*. (Fii atent la ortografia lor)

Adverbe provenite din alte părți de vorbire

I. Așa cum s-a arătat la adjectiv și la modul participiu, *adjectivele și verbele la participiu pot fi folosite ca adverbe*:

Exerciții

1. Scoate pe două coloane părțile de vorbire subliniate din textele următoare: 1) adverbele împreună cu verbele determinate; 2) adjectivele sau participiile cu valoare adjectivală împreună cu substantivele determinate.
 - a) Acca grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma ei se-ntinde *falnic* armia română.
....., *fulger lung încremenit*
Mărginește munții negri în întregul asfințit... (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)
 - b) Și deodată peste codrii de argint
vine în zbor zmeul *falnic*...
(M. Eminescu, *Călin-Nebunul*)
 - c) – Te privesc *lung*, Doamne, că ai încărunțit.
Mircea-Voievod a zâmbit amar. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
 - d) Atunci vă veți întoarce la vremile-aurite...
Plăcerile egale egal vor fi-mpărțite.
(M. Eminescu, *Împărat și proletar*)
 - e) Și trenul se apropie mîncînd pămîntul...
Apoi repede intră în gară și se opri brusc. Conductorul sări jos cel dintâi și urlă *hodorogit*:
– Năsăud... o minutăăă! (L. Rebreanu, *Proștii*)
 - f) – Care-i? a întrebat un glas *rău, hodorogit*, și atunci l-am văzut în toată mânia pe moșul Iovu. (E. Camilar, *Clopote în amurg*)
 - g) O ploaie rece și subțire cădea *neîntrerupt* și-n văi și pe dealuri plutea o ceață lăptoasă. (M. Sadoveanu, *Luarea Griviței*)
 - h) – Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român *verde*! (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)
 - i) – Și dacă mai aveți ceva de zis, nu vă sfițiți, spuneți *verde, moldovenește*, ca la niște frați ce vă suntem. (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*)
2. Construiește câte două propoziții în care cuvintele *greu, tare, amar* să fie folosite ca adverbe și ca adjective. Subliniază-le și indică prin săgeată verbele sau substantivele determinate.

II. Substantivele care denumesc anotimpurile, zilele sau părți ale zilei (dimineața, seara, noaptea), la forma articulată, se folosesc ca adverbe. Numele zilelor apar ca adverbe și la forma nearticulată. Tot la forma nearticulată se folosesc ca adverbe și substantivele: *zile, săptămâni, luni, ani, secole*. Deosebirea dintre aceste adverbe și substantivele din care provin constă numai în faptul că atunci când au rol de adverb determină un verb și răspund la întrebarea *cînd?*:

Substantive

Toamna este un anotimp frumos.

Lunea (luni) este prima zi a săptămânii.

Dimineața a fost răcoroasă.

Adverbe

Toamna se numără bobocii.

Lunea (luni) reîncepem munca.

Dimineața se lasă ceață.

Exerciții

- Scoate cuvintele subliniate pe două coloane: a) *adverbele de timp provenite din substantive împreună cu verbele determinate*; b) *substantivele care denumesc anotimpuri, zile, părți ale zilei sau alte unități de timp (zile, săptămâni etc.)*.
 - Toate acestea i le aducea aminte mirosul de fân, în care pluteau vara și copilăria.¹⁹⁴ (Mihail Sadoveanu, *Baltagul*)
 - În nopțile de toamnă, cu ploii repezi și pătrunzătoare, în nopțile de iarnă, cu viforite năprasnice, el nu stătea în cușca lui. (Em. Gârleanu, *Grivei*)
 - Toată ziua-n drum mă uit
Și-aștept ziua ca să uit.
Va veni ori nu mai vine?¹⁹⁵ (T. Arghezi, *Așteptare*)
 - Privighetoarea pe vremea aceea era cea mai leneșă pasăre: dormea ziua și noaptea. (Em. Gârleanu, *În fel de fel de fețe...*)
 - Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii... cai, porci, oi...; ștergare de borangice alese și alte lucruri, ce le duceau lunea în târg de vânzare sau joia pe la mănăstirile de maici, cărora le vine cam peste mână târgul. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - Lasă, măi Ștefane și Smărănducă... marți... am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni cu Dumitru al meu... (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - Privea în sus și nu-și credea ochilor: zile, săptămâni, luni avea de umblat.¹⁹⁶ (Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)
- Construiește câte o propoziție în care cuvintele *lunea (luni)*, *miercurea (miercuri)*, *vinerea (vineri)*, *duminica (duminică)*, *primăvara*, *dimineața* să aibă valoare de adverb. Indică prin săgeată verbele determinate.

III. Cuvântul „ce” are valoare de adverb când determină un verb, un adjectiv sau un adverb. Adverbul ce are sensul cât. Să nu confunzi acest adverb cu pronumele sau adjectivul pronominal relativ ori interogativ ce.

<p>– Zmeoaica suflă ce suflă... (P. Ispirescu, <i>Ileana-Simziana</i>)</p> <p>– Ce vesel ți-a ieșit poporu-n cale!</p>	<p>adverb = suflă cât suflă</p> <p>adverb = cât de vesel;</p>
--	---

¹⁹⁴ – „pluteau vara și copilăria.” – *Vara* – substantiv cu funcția sintactică de subiect, ca și substantivul *copilăria*.

¹⁹⁵ – „și-aștept ziua ca să uit.” – Substantiv cu funcția de complement obiect direct (ce aștept?).

¹⁹⁶ – „zile, săptămâni, luni.” – Adverbe provenite din substantive; determină verbul la supin *de umblat* (cât timp avea de umblat?).

<p>Și ce credință trist-o să-i rămână. (Al. Vlahuță, 1907)</p> <p>– Ce repede trece vremea!</p>	<p>adjectiv pronominal;</p> <p>adverb = cât de repede.</p>
---	--

Exerciții

- Subliniază cu o linie cuvântul *ce* cu valoare adverbială și cu două linii pronumele sau adjectivele pronominale relative ori interogative. Indică prin săgeată cuvintele determinate de *ce* adverbial și de adjectivele pronominale relative sau interogative.
 - Ce pictor ar fi fost Delavrancea – îmi spunea marele Grigorescu. Ai băgat de seamă ce expresiv e în desen, cum prinde mișcarea, caracterul și ce vie și colorată e linia la el?¹⁹⁷ (Al. Vlahuță despre B. Șt. Delavrancea)
 - Cu câtă strălucire, ce adânc și albastru se dezvelea cerul! Și ce minune!... Și ce întunecime... sub frunzișoara lui. Ce căutase dânsul acolo? (Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)
 - Poruncește mai degrabă, împărate, căci poate să se supere împăratul ce m-a trimis, de atâta zăbavă. (P. Ispirescu, *Ileana-Simziana*)
 - Suirăm ce suirăm, și împăratul... zise: „Stai” și noi stăturăm.¹⁹⁸ (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
- Construiește trei propoziții în care să se afle cuvântul *ce* cu valoare adverbială și o propoziție în care să se afle adjectivul pronominal relativ sau interogativ *ce*. Indică prin săgeată cuvintele determinate.

Ortografia unor adverbe

I. *Adverbele de mod formate din substantive sau verbe și sufixul -iș se scriu fără -i la sfârșit: cruciș, pieptiș, târâș (din târi + sufixul -iș) etc., spre deosebire de adverbele iarăși și totuși, care se scriu cu -i la sfârșit pentru că sunt formate din iară + și, tot(u) + și.*

Exerciții

- Subliniază adverbele terminate în *-iș* sau *-și*. Scoate-le din texte și arată din ce sunt formate. Subliniază și celelalte adverbe și indică prin săgeată cuvintele determinate.
 - În sfârșit începu a mătăhăi prin casă cruciș și curmeziș¹⁹⁹, ținându-se cu mâinile de fâlci și suflând din greu. (L. Rebreanu, *Dintele*)
 - Țiganul se sculă de gios plin de sânge și se puse pieptiș dinaintea boierului nemilostiv... (V. Alecsandri, *Istoria unui galbân și a unei parale*)
 - De pe Curmătura Arșiței se deschide iarăși priveliște largă spre munți. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
 - Atunci a ieșit ca matroz pe coverta vaporului... la priveliștea malurilor Dunării. Totuși, ce iluzie să crezi că viața de matroz se petrece molcom, dulce... (G. Galaction, *Gloria Constantini*)

¹⁹⁷ – „ce expresiv; ce vie și colorată.” – *Ce* are valoare de adverb (= cât de expresiv; cât de vie și colorată).

¹⁹⁸ – „suirăm ce suirăm” – *Ce* are valoare de adverb (= suirăm cât suirăm).

¹⁹⁹ – Formă probabil din verbul (*a*) *curma* + suf. *-iș*, sub influența adv. *pieziș* (DEX, 1984).

2. Construiește câte o propoziție sau frază în care să se afle adverbele: *făfâș, chiorâș, târâș, iarâși, totuși*. Explică ortografia lor.

II. Fii atent la ortografia adverbului *numai* (un singur cuvânt) și a adverbilor *nu mai* (două cuvinte). Pentru a nu greși, folosește următoarele **mijloacele de control**:

– Adverbele **nu** și **mai** se află deseori înaintea unui verb la mod personal cu aspect negativ, iar adverbul **mai** se intercalează între adverbul de negație **nu** și verb: „*nu mai merge*”. Fiind un cuvânt de sine stătător, adverbul *mai* din astfel de construcții poate fi scos: *nu merge*.

– Adverbul **numai** poate sta înaintea oricărei părți de vorbire, având de obicei sensul adverbului *doar* sau un sens foarte apropiat de al acestui adverb: *au venit numai (doar) trei, numai (cu) copiii etc.*

Rareori adverbul *numai* se află înaintea unui verb la mod personal, dar cu aspect pozitiv, având, și în acest caz, sensul adverbului *doar*: *Nu face nici o treabă, numai (doar) vorbește întruna.*

Exerciții

1. Completează locurile libere cu adverbul *numai* sau cu adverbele *nu mai*. Explică ortografia lor.

- a) Mi-au lăsat un ciot de viață (...). Tița, noaptea nu pot dormi, fac socoteli și planuri. Am acum douăzeci și trei de ani. Aș vrea să mai trăiesc alți zece și voi răsturna putregaiul lor cum întoarce un fier de plug câmpul întelenit de mărăciniș. (Camil Petrescu, *Bălcescu*)
- b) – Cântă-le de acum, Ioane: „Cei fără prihană, aliluia!” Și tânji atâta după dânsii.
– Ia clămpăni și tu din gură, măi, răspunse Ion, plin de năduh. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- c) – Acuș s-or aduce și bucatele, și vinul, și de-ați avea pânțece unde să le puneți. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- d) temniți ne-au zidit, Dar pe moși și pe nepoți,
..... lanțuri au gătit, Și pe iad, pe dracii toți,
..... cuie-au făurit, vrem să fim iloți,
Cruci de schingiuire; Nu vrem umilire.
(G. Coșbuc, *În opresoare*²⁰⁰)

2. Construiește trei propoziții în care să se afle adverbul *numai* și trei propoziții în care să se afle adverbul de negație *nu*, urmat de adverbul *mai*.

III. Adverbele de loc încotro, dincotro, oriîncotro, oridincotro se scriu într-un singur cuvânt. Este greșit să legăm pe *o* prin liniuță, pentru că el nu este articol nehotărât, ci face parte din corpul cuvântului. Nu este același lucru cu *într-o* (casă), unde avem prepoziția *întru* + articolul nehotărât *o*.

Exercițiu

Compune un dialog cu propoziții interogative urmate de răspunsul la întrebare, folosind adverbele de loc *încotro* și *dincotro* în propozițiile interogative, iar în cele care dau răspunsul la întrebare, folosește, potrivit întrebării, pe fiecare dintre cele patru adverbe.

²⁰⁰ În opresoare = împotriva asupritorilor.

IV. Următoarele adverbe se scriu într-un singur cuvânt: dinăuntru, dincoace, dincolo, dinainte, dinapoi, dindărăt, dinadins.

Exercițiu

Construiește câte două propoziții în care să se afle adverbele: *dinainte, dinapoi, dinăuntru și dinadins*.

V. Tot într-un singur cuvânt se scriu și adverbele: deasupra, dedesubt, degeaba, degrabă, deloc (n-aude deloc), desigur, deopotrivă, devreme.

Exercițiu

Construiește câte două propoziții în care să se afle adverbele: *dedesubt, degrabă, devreme, deopotrivă, desigur*.

VI. Adverbele următoare, în componența cărora intră substantivul dată, se scriu într-un singur cuvânt: odată (odinioară, cândva), altădată (odinioară), câteodată (uneori), deodată, îndată, totodată (în același timp), niciodată (nicicând).

Exercițiu

Fă o narațiune în care să folosești adverbele în componența cărora intră substantivul *dată*.

VII. Adverbele în componența cărora intră elementul ori (la început sau la sfârșit) se scriu într-un singur cuvânt: oricum, orișicum, oricât, orișicât, oricând, orișicând, oriunde, orișunde, oriîncotro, oridincotro; uneori, alteori, deseori, rareori. Nu intră în această regulă locuțiunile adverbiale de câte ori, ori de câte ori, ale căror elemente componente se simt bine separate în vorbire prin pauzele dintre ele.

Exercițiu

Construiește propoziții sau fraze în care să se afle adverbele: *oriunde, orișunde, oricând, orișicând, oricât, oriîncotro, oridincotro, alteori, deseori, rareori, uneori*.

Locuțiuni adverbiale

Caracteristica unei acțiuni, stări sau însușiri ori împrejurarea în care se desfășoară acțiunea se exprimă și prin grupuri de două sau mai multe cuvinte care împreună îndeplinesc rolul unui adverb, numite locuțiuni adverbiale.

Locuțiunile adverbiale pot fi formate:

– dintr-un substantiv, adjectiv substantival, participiu (de obicei negativ), numeral sau adverb cu una sau mai multe prepoziții: *de dimineată, de obicei, în silă, în grabă, în veci, cu de-a sila, din nou, pe de rost, de-a pururea, pe negândite, pe neașteptate etc.*;

- *dintr-un substantiv, pronume sau adverb repetat cu una sau două prepoziții*
zi cu zi, clipă cu clipă, rând pe rând, din ce în ce, din când în când etc.;
 – *din părți de vorbire de același fel: calea-valea, vrând-nevrând, ici-colo etc.*

Exerciții

1. Subliniază cu o linie locuțiunile adverbiale și cu două linii adverbele. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.
 - a) Priveliști fermecătoare... se deschid de pretutindeni – și fug, alunecă fantastic...
De pe plută, din goană, ochii noștri beau cu nesat frumusețile acestea care curg și nu se mai sfârșesc.²⁰¹ (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
 - b) Și cât de drag îi era bunicii răulețul ăsta! Pe malul lui înflorit venea la praznice în sat, cântând cu el alături, oprindu-se din vreme în vreme să-și mai tocmească în oglinda lui năframa. (I. Agârbiceanu, *Bunica*)
 - c) Asta era patima lui Cuhulea: să privească, să se uite cu de-amănuntul și îndelung la câte ceva – patima omului care trăiește singur și are răgaz să vadă și să gândească. (Emil Gârleanu, *Furnica*)
 - d) Și-au ațintit urechile cu luare-aminte...
Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au pășit cu băgare de seamă spre foc. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)
 - e) Valea oftează cu durere, se razimă de speteaza scaunului, se apleacă tare peste masă... Prin perdelele albe se cerne o ușoară și deasă pulbere de lumină, în odaie e liniște, numai în chilă vecină se aude din când în când zgomot mai mare.²⁰² (I. Agârbiceanu, *Dragoste veche*)
 - f) Dumnezeu era cu obrazul întunecat din pricina nelegiuirilor din zi în zi mai mari ale oamenilor... Diavolul era dâr și înțepat, zâmbind cu răutate, căci trebile lui mergeau mai bine.²⁰³ (Alec Russo, *Piatra Teiului*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din substantivele *silă, tăcere, șoaptă, noroc, pace, bucurie*, precedate de o prepoziție. Subliniază locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată verbele determinate.

Ortografia unor locuțiuni adverbiale

I. Locuțiunile adverbiale *într-adevăr, într-adins, într-un rând etc.* se scriu cu liniuță de unire pentru că primul element al locuțiunii este prepoziția *întru*, care a pierdut vocala *-u* înaintea unui cuvânt ce începe cu o vocală.

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale în componența cărora intră prepoziția *într(u)* și explică ortografia lor.
 - a) Va veni ziua izbândirii, ziua când vrabia se va lupta cu uliul și-l va birui... și, într-adevăr zic vouă, acea zi s-a apropiat... (Alec Russo, *Cântarea României*)
 - b) Vântul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște... (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)

²⁰¹ – „din goană, cu nesat”. – Locuțiuni adverbiale formate din substantiv cu prepoziție; (beau) *repede* (fugitiv), *nesățios*.

²⁰² – „cu durere”. – Locuțiune adverbială formată din substantiv cu prepoziție; (oftează) *dureros*.

²⁰³ „cu răutate”. – Locuțiune adverbială formată din substantiv cu prepoziție. (zâmbind) *răutăcios*.

- c) ... Atunci sai repede înlăuntrul, de-ți ia sălăți într-ales..., căci pe urs l-am pus eu la cale. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle locuțiuni adverbiale formate din cuvintele *un timp, o clipă, un răstimp, ascuns*, precedate de prepoziția *întru*. Explică oral ortografia lor.

II. Prepoziția compusă *de-a* din locuțiunile adverbiale se scrie cu liniuță de unire: *de-a curmezișul, de-a dreptul, de-a surda etc.*

Exerciții

1. Subliniază locuțiunile adverbiale și explică oral ortografia celor construite cu prepoziții legate prin liniuță.
 - a) Strecurați prin plumbi și săbii, dorobanții drum deschid.
Inimoiși s-azvârl prin șanțuri și de-a valma sar pe zid. (G. Coșbuc, *Dorobanțul*)
 - b) – Du-i răspuns, Ivane, că poruncesc să moară de acum înainte, trei ani de zile, de-a rândul, numai oameni tineri... (Ion Creangă, *Ivan Turbincă*)
 - c) De-a pururea aproape vei fi de sânul meu...
Mereu va plânge apa, noi vom dormi mereu. (M. Eminescu, *O, mamă...*)
2. Construiește cinci propoziții în care să se afle locuțiuni adverbiale formate cu prepoziția compusă *de-a*.

Gradele de comparație ale adverbilor

I. *Adverbele de mod propriu-zis, precum și unele adverbe de loc și de timp au grade de comparație, care se exprimă prin aceleași construcții tipice prin care se exprimă și gradele de comparație ale adjectivului:*

- adverb de mod: *bine; mai bine; mai puțin bine; la fel, tot așa (atât) de bine; cel mai bine; foarte bine.*
- adverb de loc: *aproape; mai aproape; mai puțin aproape etc.*;
- adverb de timp: *târziu; mai târziu; mai puțin târziu etc.*

Exerciții

Subliniază cu o linie adverbele care pot avea grade de comparație și analizează-le arătând felul lor și gradul de comparație. Subliniază cu două linii adverbele care nu pot avea grade de comparație.

- a) Sosi primăvara; pomul înflori mai frumos și legă mai mult decât altă dată.
(P. Ispirescu, *Prăslea-cel-Voinic...*)
- b) Începu deci din nou și mai băbește să explice oamenilor că a venit pentru împăciuire, căci pacea cea mai rea tot e mai bună ca bătaia cea mai vitească. Ba a adus și pe domnul Iuga în mijlocul lor, tocmai ca să se ajungă mai repede și mai sigur la o pace frumoasă. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
- c) Zăpada sfărâmicioasă stăpânea tot cuprinsul... Cerul era însă moliorât și nepăsător și se cobora foarte jos, parcă s-ar fi pus să strivească pământul. În văzduh rătăcea o tristețe grea care pătrundea în suflete mai adânc decât frigul atotstăpânitor.
(L. Rebreanu, *Îfic Ștrul, dezertor...*)
- d) Îngânat de glas de ape
Câte-un corn cu-nduioșare

Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape.

(M. Eminescu, *Povestea teiului*)

- e) – Demult, m-ascuți, scatiule? începe măcăleandru, demult tare, la-nceput, pe când oamenii erau puțini de tot, și poamele și mai puține, veverița a dat, într-o bună zi, peste un pom ciudat, cu roada rotundă, tare, dar cu miezul dulce și gustos.
(Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)

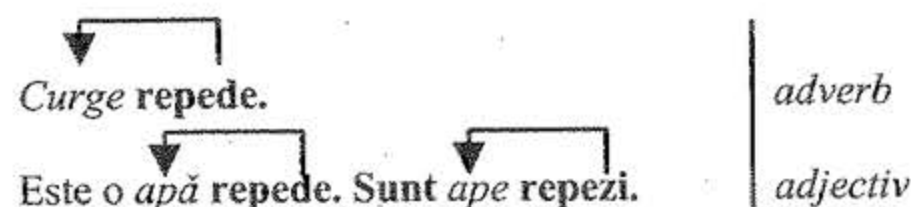
II. Superlativul absolut al adverbilor poate fi redat prin unele mijloace mai expresive. Mijloacele sunt aceleași ca și pentru gradul superlativ al adjectivelor. (Vezi *Gradele de comparație ale adjectivului, Superlativul absolut*, punctul II, pag. 122)

Exerciții

- Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale al căror superlativ absolut este redat prin diferite mijloace expresive. Explică ce mijloace s-au folosit în acest scop.
 - Fagi și paltini cât lumea de bătrâni, cu trunchiurile, albe și goale, își împreunau sus de tot frunzișurile lor și alcătuiau o boltă de umbră și verdeată. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
 - Dar vezi că părintele Vartolomeu a trăit ca un chip al blândetelor, mai ales de când murise preoteasa Salvina. Și-i mult de-atunci, Doamne, muultu-i! (I. Agârbiceanu, *Suferințe*)
 - Dar cum o apucă, îndată o și lăsa la loc: fărâmitura era udă de sângele păsării. „Brrr! vasăzică asta e omul!” gândi furnica; și repede-repede-repede o luă pe cizmă în jos. (Em. Gârleanu, *Călătore*)
 - Aici la han, în drum, la răspântie trebuie un băiat iute spirt. Să umble ca sfârleaza. Omul vine, bea, pleacă repede. Vorba românului: călătorului îi șade bine cu drumul. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*)
- Fă o narațiune sau o descriere în care să folosești adverbe la gradul superlativ absolut redat prin cât mai variate mijloace expresive.

Schimbarea valorii gramaticale a adverbului

I. Unele adverbe de mod sunt folosite și ca adjective:

Exerciții

Subliniază cu o linie adverbele și cu două linii adjectivele provenite din adverbe. Indică prin săgeată cuvintele pe care le determină.

- Ei, omule! răspunse boierul bărbos; astă-noapte eram tulburat tare. Eu îs om cu mânia repede... Pregățiți căruța! strigă el...; așezați blană moale să nu mă zdruncine tare... Trecem Nistrul cât om putea de repede, și-acolo pun eu mâna pe hoț. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)
- Căta la noi așa de blând, Senină și tăcută. (Șt. O. Iosif, *Bunica*)

- De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii; Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii... (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)
- Bunica știe cuvintele, dar n-o mai ajută glasul... Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ți se pare că... glasul vine adus de un vânt încet și slab.
(I. Agârbiceanu, *Bunica Iova*)

II. Adverbele bine, rău, greu devin substantive când sunt articulate enclitic sau însoțite de articolul nehotărât, de o prepoziție, de un adjectiv ori de altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv:

binele, răul, greul, un bine, un rău: a venit la bine, marele bine, acest bine etc.

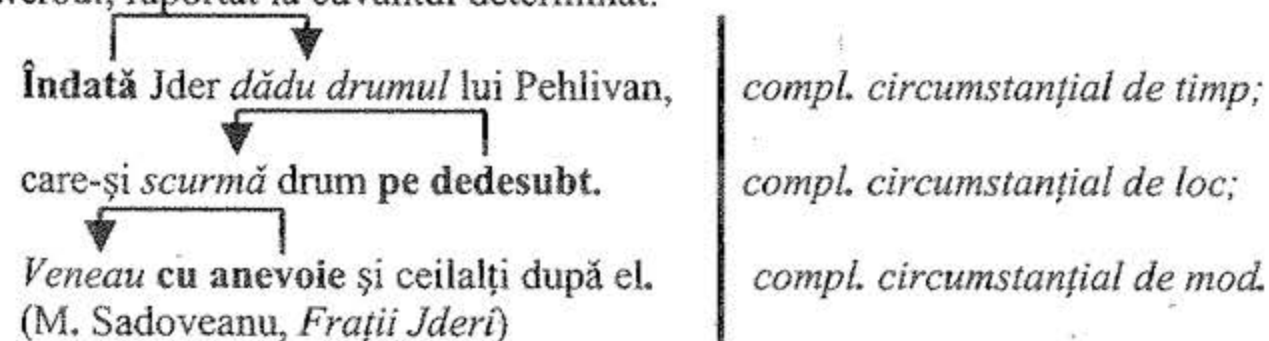
Exerciții

Subliniază cu o linie adverbele bine, rău, greu și cu două linii substantivele provenite din aceste adverbe.

- Numai iaca își ia inima în dinți... și se hotărăște să ia un copil de suflet. El socoti cu mintea lui că așa ar fi mai bine. (P. Ispirescu, *Copilul cel isteț*)
- Pentru nota „rău” nu dădea nimic; pentru „binișor”, pâine, brânză, măsline; pentru „bine” făcea... plăcinta pe din două;... pentru „foarte bine”, ceva gologani.
(B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)
- Și-acum ar vrea un neam călău
S-arunce jug în gâtul tău!
E rău destul că ne-am născut,
Mai vrem și-al doilea rău?
(G. Coșbuc, *Decebal către popor*)
- Și, sâmbătă sara, până gătește cina, baba se gândește... cât i-a fi de greu moșneagului, după ce va muri ea. (I. Agârbiceanu, *O patimă*)
- Ea lupte-se cum biet o ști,
C-așa ne dote soarta,
Că și noi ne-am luptat pe-aci
Cu greul și cu moartea.
(G. Coșbuc, *O scrisoare de la Muselim-Selo*)
- Ce bine-mi poți tu da?
Dă pașa semn. – „Să-l dezbrăcați
Și binele în vergi i-l dați!”
(G. Coșbuc, *El-Zorab*)

Funcția sintactică a adverbului

I. Cea mai obișnuită funcție sintactică a adverbului este aceea de complement circumstanțial de loc, de timp sau de mod, după înțelesul pe care îl are adverbul, raportat la cuvântul determinat:

Exerciții

- Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale. Indică prin săgeată cuvintele determinate și analizează funcția sintactică a adverbilor și a locuțiunilor adverbiale.

- a) De acolo se vedea luminiș de drum la stânga. Însă Onofrei coti spre dreapta și începu a sui pieptiș...
Undeva foarte departe, sub râpa dreaptă a muntelui, scânteia o pânză de apă în cădere. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)
- b) Dar tu să știi că eu dorm iepurește, și pe lângă îți ochi, mai am unul la ceafă, care șade pururea deschis și cu care văd și noaptea, și ziua tot ce se face prin casă. (Ion Creangă, *Soacra cu trei nurori*)
- c) Și i-a bătut vodă cu mâna pe umeri, zicându-i: „Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa orișicând.” (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- d) Cum ieși din văgăuna Arșiștenilor și mai merse puțin încolo, pământul parcă se schimba: încetul cu încetul, câmpul se îmbrăca, imășurile începeau să-și desfășoare lăvicerele până departe, încolo, spre Cotruți. Și mergând așa, gândurile bătrânului se adunau și se risipeau, parcă se luptau între ele. (Em. Gârleanu, *Nucul lui Odobac*)
- e) Natura de jur împrejur,
Pe sus e o boltă de-azur,
Pe jos e un verde covor
Țesut cu mii tinere flori. (M. Eminescu, *Frumoasă-i*)
2. Construiește câte o propoziție în care să se afle următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: *degrabă, devreme, dinainte, de-a curmezișul, de-a rostogolul și întruna*. Analizează felul lor după înțeles și funcția sintactică.

II. Adverbele și locuțiunile adverbiale pot avea și funcția sintactică de atribut adverbial. Adverbul cu funcția de atribut se leagă de obicei de substantival (pronumele) determinat printr-o prepoziție:

Cine se lovește cu capul de pragul **de sus**, vede și pe cel **de jos**. (Proverb)

Exercițiu

Subliniază adverbele și locuțiunile adverbiale și indică prin săgeată cuvintele determinate. Analizează felul adverbilor după înțeles și funcția lor sintactică.

- a) Lucrul de azi nu-l lăsa pe mâine. (Proverb)
- b) Seamănă porumbul din vreme și de foame nu te teme. (Proverb)
- c) În odaia de-alături doarme ostenit biruitorul, temutul Ștefan, gloria Moldovei. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
- d) De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva Oamenii din ziua de-astăzi să mă înceapă a lăuda. (M. Eminescu, *Scrisoarea II*)
- e) Când Eminescu a plecat la București, Creangă rămase trist și deseperecheat, cu singura mângâiere a întoarcerilor din când în când ale lui Eminescu. (G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*)
- f) În răstimpuri se pornește o boare domoală, care trece în grabă, după ce-a înfiorat frunzele perilor din grădină. Dealurile înalte își lasă încet-încet vâlul ușor de umbră, care lunecă tot mai mult la vale. (I. Agârbiceanu, *Dascălul Vintilă*)

III. Adverbele de mod din expresiile verbale impersonale formate cu verbul „a fi” – exprimat sau nu – au funcția de **nume predicativ**: (e) bine, (e) rău, (e) drept, (e) sigur, (e) probabil, așa e etc.

Alte adverbe de mod, care nu admit verbul copulativ „a fi”, îndeplinesc singure funcția de predicat, de aceea se numesc **adverbe predicative**.

Cele mai obișnuite adverbe și locuțiuni adverbiale predicative sunt: **firește, negreșit, pesemne, poate, desigur, cu siguranță, de bună seamă**. Adverbele predicative sunt urmate de obicei de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția **că**: **Desigur/ că a știut. Firește/ că a știut.**

Exerciții

1. Subliniază cu o linie adverbele cu funcție de nume predicativ și cu două linii adverbele predicative. Desparte în propoziții frazele în care se află adverbele respective.
- a) Drept e iar(ăși) că e greu să vezi pe un om scotocind mereu hârtii vechi, buchisind toate pietrele de la biserici și luând copii de pe ele... (I. Al. Brătescu-Voinești, *Neamul Udreștilor*)
- b) – Așa e țăranul pretutindeni, mă rog. Și la noi, în Transilvania, tot după pământ se zbate... Și e bine că e așa. Cât timp țăranul va iubi cu atâta patimă pământul, e sigur că nimeni nu i-l va putea smulge... (L. Rebreanu, *Răscoala*)
- c) – Așa-i, zise dascălul, mângâindu-se cu speranța că într-un an Huțu tot n-are să învețe ungurește... (I. Slavici, *Budulea Taichii*)
- d) La aceste vorbe, țăranii ceilalți au început a strânge din umere, a se uita lung unul la altul și a zice:
– Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!... (Ion Creangă, *Moș Ion Roată și Unirea*)
- e) Probabil că un sentiment de răzbunare pentru ostilitatea categorică a fiarelor l-a făcut pe om vânător. (T. Arghezi, *Pagini din trecut*)
- f) Pesemne c-aista-i Flămânzilă, foametea, sac fără fund, de nu-l mai poate satura nici pământul. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
2. Construiește trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-o expresie verbală impersonală, formată dintr-un adverb și verbul copulativ *a fi*, și alte trei fraze cu predicatul primei propoziții exprimat printr-un adverb (locuțiune adverbială) predicativ(ă). Subliniază predicatele și desparte frazele în propoziții.

IV. Unele adverbe de loc, de timp și de mod (unde, încotro, când, cum etc.) – sunt folosite ca **adverbe relative**. În acest caz, asemenea conjuncțiilor, ele fac legătura între propozițiile subordonate și regentele acestora:

Dedesubtul Brăcinelului era o poiană/ **unde** baciul aduna fânul cosit de pe culmi. (G. Galaction, *La vulturi!*)

N-auzi nici trâmbițele-n vâi/

Nu vezi/ **cum** sar grăbiți ai tăi./ (G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*)

În general, **adverbele relative își păstrează și funcția de complement circumstanțial în propozițiile pe care le introduc**. Funcția lor sintactică apare clar când propozițiile introduse prin adverbele *unde, încotro, când, cum* etc. sunt provenite din propoziții interogative sau când adverbul se referă la un substantiv din propoziția regentă:

Spune-mi/ **de unde** vii/ și **încotro** te duci./ Mă mir/ **cum** a ajuns până aici./

Dedesubtul Brăcinelului era o poiană/ **unde** (în poiană) baciul aduna fânul./

În unele fraze adverbele **când, cum, unde** pierd sensul lexical, deci și funcția sintactică, căpătând sens de **conjunții** (locuțiuni conjuncționale):

O strigară de la poartă/ să s-urnească mai degrabă/

Când (=dar) în locu-i cine vine?/ (M. Eminescu, *Călin-Nebunul*)

Cum (=pentru că) vremea e frumoasă,/ vom merge în parc./

Ioviță îi zice (scorpici)/ să vină mai încet.../ că, [de unde (=dacă) nu²⁰⁴], tocmai în inimă o săgetează/ (P. Ispirescu, *Ioviță-Făt-Frumos*)

Exercițiu

Desparte frazele în propoziții și subliniază adverbele relative. Analizează-le arătând felul lor și ce funcție sintactică au în propozițiile pe care le introduc; indică prin săgeată verbele determinate.

- Drept să-ți spun, moșule, aș putea să-ți spun de unde vin, dar unde mă duc, mai bine ai putea să știi dumneata. (C. Hogaș, *Pe drumuri de munte*)
- Dincolo de codru, la Siret, se aflau niște fânațuri fericite, în băteștița soarelui, de unde s-ar putea rădica până la trei sute de ocă de ceară verzie. (M. Sadoveanu, *Frații Jderi*)
- ... iacă ce ne-a zis boierul să ghicim; căci de unde nu, ne va sta capul unde ne stau tăpile (Petre Ispirescu, *Fata săracului cea isteasă*)
- În răgazurile așteptării, ... ea își afla mângâierea învățând cu mare taină pe Triptoleu, copilul ei de suflet, cum să sâdească, cum să crească și cum să îngrijească rodurile folositoare ale pământului. (Al. Odobescu, *Zece basme mitologice*)
- Cum nu mai erau decât vreo sută de metri până acasă, Grigore coborî... și continuă pe jos. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
- Turcii încep să se creadă biruitori, când deodată se trezesc izbiți în față de oastea învăpăiată a lui Mihai. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
- Trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori încă de copil, de pe când trăia răposatul taică-meu. (I. L. Caragiale, *La Hanul lui Mânjoală*)

Valoarea stilistică a adverbului

Unele adverbe de mod, cum sunt cele provenite din adjective (sună *dulce*), din participii (vorbește *asezat*), din substantive (merge *alene*), precum și unele dintre cele formate cu ajutorul sufixelor, de la diferite părți de vorbire (vulturește, șoimește, amarnic, pieptiș etc.), sunt folosite de obicei cu valoarea stilistică de **epitet al verbului**. Ele au rolul de a reda mai expresiv felul de desfășurare a acțiunii:

Muscelele abureau un fum ce *se-nălța alene*, clătinat de adiere.

(B. Șt. Delavrancea, *Sultănica*)

Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi,

El zboară *șoimește*. (G. Coșbuc, *Pașa Hassan*)

În locul adverbilor *alene* și *șoimește*, s-ar fi putut folosi alte adverbe – *se-nălța încet*; *zboară foarte repede* –, dar acestea nu ne ajută să ne închipuim nici

²⁰⁴ În propozițiile de acest fel predicatul negativ este redus la adverbul *nu*, verbul fiind tot cel din propoziția de care depinde: *să vină...*, *că, de unde (dacă) nu (vine)...*

încetineala cu care se înalță aburii, nici repeziciunea cu care fuge pașa Hassan. Epitetul *șoimește* are la bază o comparație: *zboară șoimește* = *zboară ca un șoim*. În textul citat adverbul *șoimește* realizează și o hiperbolă.

De multe ori adverbul sau locuțiunea adverbială cu valoare de epitet al verbului întărește ideea de **personificare** exprimată și de verb: Și din codri noaptea vine./ **Pe furiș**. (G. Coșbuc, *Noapte de vară*)

Exerciții

- Subliniază cu o linie adverbele de mod cu valoare stilistică de epitet al verbului și arată la ce figuri de stil contribuie pe lângă verbul determinat.
 - Pe lespezile calde, șopârle aurii culcate la soare clipeșc somnoroș din ochi, ascultând șuierul adormitor al apei... (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
 - Așa, câteodată numai, când pădurile mari... murmurau tainic, în liniștea înserării, ofta fără să știe de ce... (I. Agârbiceanu, *Costea pădurarului*)
 - Scotea haine novăcești, Și-ncăleca voinicește
De pune călugărești... Și purcedea vulturește.
(Novac și corbul)
 - Cucoșul se ridică în picioare... și întinzându-și gâtul..., trâmbiță din gură voinicește, – Cu-cu-ri-guuu'. (Em. Gârleanu, *Cucoșul*)
 - Într-o zi, când ninge mai vrăjmaș, Vasile Baciue ieși din casă, hotărât să sfârșească cu Ion. (L. Rebreanu, *Ion*)
 - Atunci au ieșit în țară oameni răi, care ridicau în căngi și-n furci pe săriman! Vai nouă!... Bătrânul ofta greu și privi neguros spre oștean. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)
 - Șoseaua... merge șerpuiind pe marginea Jiului, care-și taie voinicește albic în piatră. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
- Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești adverbe cu valoare stilistică de epitet al verbului. Adverbele să fie provenite din adjective și participii sau formate de la substantive prin derivare cu ajutorul sufixelor *-ește* și *-nic*. Analizează-le ca la exercițiul 1.

Adverbul

Texte pentru lecțiile de recapitulare

- Depart, pe țarm străin,
Depart, depart foarte,
Peste fruntea lui Bălcescu
Bat viforite de moarte. (E. Jebeleanu, *Bălcescu*)
- Deasupra se boltea un cer alburii de singurătate. Mergeau încet pe un drum de țărăne... Un stol de ștânci și gauri pluti alene pe vânt, apoi ce lăsă într-o vâlcea.
– Hm! curtea-i la doi pași... Azi e sâmbătă, boierul trebuie să fie acasă. Sâmbăta vine mai devreme de la câmp. (M. Sadoveanu, *Bordeienii*)
- Primăvara n-avea mai nici un farmec pentru el...
Dar vara, și mai ales toamna..., când se coceau nucile și strugurii, Costea era mai mult prin grădinile oamenilor și prin vii, decât la vite. (I. Agârbiceanu, *Omul cu viață scurtă*)

- d) Dușu se răpezi cel dintâi spre unul dintre vagoane, când trenul intră în gară: tot era mai bine-n vagon, unde nu mai putea să-l vadă toată lumea și unde putea să-și ascundă mai bine buzunarele pline. Aici însă oamenii îl vedeau mai de aproape; ... conductorul s-a uitat... foarte lung și mirat. (I. Slavici, *Comoara*)
- e) Am pregătit într-adins locuri adânci și cuiburi. Am așteptat mereu primăvara... Singure vrăbiile, care zboară puțin, s-au vârat printre grinzi și țigle... Le-am lăsat locuri și lor, să intre de-a gata în dosul bânelor din acoperiș. N-au așteptat să fie rugate, și pretutindeni chenarele casei sunt pline de ele. (T. Arghezi, *Acasă, la noi*)
- f) Acu, nu de multă vreme, îl întâlnesc într-una din zile în sala cea mare a Tribunalului.
Era îngrijat, cu căciula-n mână. Privea... cam spăriat. Barba-i era nerasă de mult, pletele nepieptănate. Pornise în grabă de undeva de la munca câmpului, după ce trecuse pe-acasă...
Mă apropiat de el.
– Ce mai faci, moș Ifrime?
Tresări și se uită la mine pieziș. Apoi zâmbi blând. Mă cunoscuse. (M. Sadoveanu, *Pe drumuri încurcate*)
- g) Ieșirăm afară din vuietul morii. Omul își acoperi încet, cu grijă, pletele cărunte. Umbla cu greutate și zâmbea necontent. În fața soarelui clipi de câteva ori.
– Iaca și sfântul soare, zise el: sfântul soare ni-i prietin, el totdeauna ne vrea binele... (M. Sadoveanu, *Ion Rusu Ungureanu*)

INTERECȚIA

I. Interjecția este o parte de vorbire neflexibilă cu intonație exclamativă: **ah!**, **vai!** etc.

Ea exprimă de obicei:

– o stare sufletească

– un îndemn

– o adresare

sau

imită sunetele ori zgomotele

Ah, mamă, tu! Ce slabă ești!

(G. Coșbuc, *Moartea lui Fulger*)

– **Haide**, fată, la ogor!

– Ba, mamă, ochii mă dor! (Folclor)

– **Ia** ascultați, **măi**, zise Gerilă...

(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Țac, țac, prin copac,

Fâș, fâș, prin păiș. (Ghicitoare – *Coasa*)

Exerciții

- Subliniază interjecțiile din textele următoare și arată ce exprimă ele.
 - Oh! libertate, nimic nu e mai scump ca tine. (B. Șt. Delavrancea, *Două lacrimi*)
 - Pe lături ne-ntărim șiragul În fruntea noastră drum făcu:
Și iat-un căpitan cu steagul Ura, băieți, acu-i acu!
(G. Coșbuc, *Coloana de atac*)
 - Și cât era de hotărât și de vânos drumețul, nu-și putu opri un oftat:
– Uf! că mult mai am de suit, Doamne!... (Em. Gârleanu, *Gândăcelul*)
 - Târziu cucușul trâmbiță prelung: cucurigu! și găinile începură a ieși în soare.
(M. Sadoveanu, *Hulțanul*)
 - ... surugiii plesneau din bice... și roatele sfârâiau din nou balanga-langa-langa-langa. (Al. Macedonski, *Pe drum de poștă*)
 - N-o să aluneci cu el, mă? a întrebat jupânul.
– De! jupâne, știu eu?...
– Haide! s-a răstit jupânul... Leneșule!
Dar când să apuce pe o ulicioară mai neumblată, tocmai trecea o birjă... Băiatul s-a ferit repede-n lături și odată, bândăbâc! și zdronc! Cănuță într-o parte cât colo și sarcina din spinare într-alta. (I. L. Caragiale, *Cănuță, om sucit*)
- Fă o narațiune cu părți de dialog în care să folosești interjecții cât mai variate prin ceea ce exprimă ele. Arată ce exprimă fiecare interjecție.

II. Interjecțiile care reproduc diferite sunete, zgomote sau strigătul animalelor sunt cuvinte **imitative** sau **onomatopice**.

Exerciții

- Subliniază cu o linie interjecțiile exprimate prin cuvinte imitative (onomatopice) și cu două linii celelalte interjecții. Explică ce imită interjecțiile onomatopice și ce exprimă celelalte interjecții.
 - Dang! Bing! Bang!
Bang! Dang! Bing!
Sună clopotul.

Sunetul alcargă, trece pe lângă noi și peste noi, se pierde în depărtare. (Z. Stancu, *Desculț*)

- b) Și cum ospăta el, buf! cade fără de sine în groapa cu jăratie. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)
- c) Uneori făcea – fi, fi, fi, tiha! chiau! clings!... iar când izbucnea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă. (I. Al. Brătescu-Voinești, *Privighetoarea*)
- d) Să nu râdeți de mine că mă pui jos în râu și fac prin apă: coac, oacaca, coac. (T. Arghezi, *Pomul cu păpuși*)
- e) Cele patru viețuitoare se traseră mai la o parte, în sfat...
Și şu-șu-șu, şu-șu-șu, se sfătuiră! (Em. Gârleanu, *După asemănarea lor!*)
2. Fă o descriere sau o narațiune în care să folosești interjecții exprimate prin cuvinte imitative (onomatopee).

III. Interjecțiile de adresare măi, mă, fă (fa), bre au în vorbire același rol ca și vocativul, adică sunt folosite pentru a striga pe cineva, spre a-l face atent la comunicarea pe care vrem să i-o facem. Ele se pot folosi singure sau însoțite de un substantiv la cazul vocativ:

– **Măi**, nu cumva să vă împingă mititelul să intrați înaintea mea. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

Dan zice: „**Măi Ursane!** acolo e de noi!” (V. Alecsandri, *Dan, căpitan de plai*)
Sunt și interjecții de adresare care nu au rolul de a striga pe cineva, ci sunt folosite în scopul de a atrage atenția cuiva asupra unui lucru sau a unui fapt: **ia, iacă, iată, iacătă, ian, uite:**

- **Ia!** parc-am auzit poarta scârțâind.
- **Iată**, copii, școala. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- **Iaca** ce-mi scrie frate-meu. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- **Iacătă-o**, măi, colo. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- **Uite** o corabie!

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile de adresare și cu două linii celelalte interjecții. Arată care din interjecțiile de adresare au același rol ca și vocativul.

- a) – Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?...
– Dar ești vrednic tu, bre Niculăeș, să porți un cârd de oi? (M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*)
- b) Las' că prind pe-Osman, măi frate,
Și-am să-mbrac cămașa lui! (G. Coșbuc, *Cântecul redutei*)
- c) Catrino, ia, fa, secerile alea! strigă el supărat aruncând secerile. (Marin Preda, *Moromeții*)
- d) Salut, o, miliarde
de inimi fâlfâind ce răspundeți!
– Hei, frați ai noștri! Suntem lângă voi! (E. Jebeleanu, *Surăsul Hiroshimei*)
- e) – Iaca și Dealul Bălaurului, jupâneșică! Ia aici a căzut odată un bălaur grozav de mare, care vărsa jăratie pe gură...
– Valeu! și unde-i bălaurul, moș Nichifor? (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*)
- f) – Uite cocostârcii... zise el deodată cu un glas, parcă ar fi vorbit tot tovarășelor lui. (M. Sadoveanu, *Un om năcăjit*)

IV. Interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă adresată unei persoane sau unui animal au un sens apropiat de al imperativului. Cele mai obișnuite interjecții din această categorie sunt: hai!, haide!, na!, ho!, nani!, marș!, hăis!, cea!, hi!, bâr!

Ca și verbele la imperativ, aceste interjecții sunt însoțite de obicei de un substantiv la vocativ, care denumește persoana sau animalul căruia i se adresează îndemnul sau porunca, ori de o interjecție cu același rol ca și vocativul:

– **Hai**, Dușule, hai la Buzău. (I. Slavici, *Comoara*)

– **Hi**, călușii tatei, să ne întoarcem cât mai degrabă acasă. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

– **Hai**, măi, mai repede!

Exercițiu

Subliniază cu o linie interjecțiile care au sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele de adresare care au același rol ca și vocativul.

- a) – Suie-te-n căruță că se face prânzul!
– Hai, mă! Hai, mă! dii! strigă tatăl înfuriat, învârtind biciul pe deasupra cailor. (Marin Preda, *Moromeții*)
- b) Nani, nani, puiul mamei,
Vino somn, de mi-l adoarme. (Folclor)
- c) „Na, morișcă, na, na, na!”
Moara tot hodorogea
Și prin apă tot fugea.
Mânați, măi!
– Hăi, hăi!
(Plugușorul)
- d) – Hăis, Joiane, tată!
Grumazul lui Duman prinde să lucească de sudoare; jugul îl frige...
– Hai, Dumane, hai! (Em. Gârleanu, *Tovarășii*)
- e) – Ptru! ciii!... Sai binișor pe ici pe crucea căruței. Ho... pa! Ia acum te văd și eu că ești voinică... (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*)

Funcția sintactică a interjecției

I. În mod obișnuit, interjecțiile nu au funcție de parte de propoziție. Sunt totuși construcții în care unele interjecții au funcție sintactică.

A. Cea mai obișnuită funcție sintactică a interjecției este aceea de predicat: Hai cu mine! (Mergi cu mine!).

Funcția de predicat a interjecțiilor este strâns legată de sensul lor. Pot avea funcție de predicat:

a) interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă, adică acele interjecții al căror sens se apropie de al imperativului: **hai!, ho!, na!, nani!** etc.

b) interjecțiile de adresare **iată, iacă, uite** etc.: **iată (uite)** un fluture! Aceste interjecții exprimă din partea vorbitorului îndemnul pe care îl adresează cuiva pentru a privi un obiect sau pentru a asculta o comunicare;

c) interjecțiile – cuvinte onomatopee – care imită zgomotul făcut de o acțiune în timpul executării ei: **Și zvrrr!** cu o piatră (zvârli); **Și tranc!** capacul (trânti) etc.;

d) *interjecțiile care redau repeziciunea unei acțiuni (haț!, tuști! etc.):* El atunci **tuști!** lângă mine (*sări repede*).

Interjecțiile menționate la punctele c și d pot fi urmate de un verb ce exprimă acțiunea la care se referă și interjecția: *Și tranc! trânti* capacul; El atunci **tuști!** *sări* lângă mine. În acest caz *interjecția nu mai are funcție de predicat, ci servește numai pentru a imita zgomotul sau pentru a arăta repeziciunea acțiunii.*

Exercițiu

Subliniază interjecțiile cu funcție de predicat și scrie în dreptul fiecărui text cu ce verb ar putea fi înlocuită interjecția.

- Hai, căluțul meu!
Atunci calul zbură lin ca vântul, și când vântul au aburit, iaca și ei la craiul în ogradă au sosit. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- Aho! car nebun, aho! Când te-oi încărca zdravăn cu saci de la moară..., atunci să mergi așa²⁰⁵. (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*)
- Și într-o ramă, iată o canava iubită, răbdător cusută în fir de mătase... (D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*)
- Ia mai strigă, Vasile, câinii..., zise boierul, întorcând capul spre pădurea.
– Na, na, Frișca, naa! (M. Sadoveanu, *În Pădurea Petrișorului*)
- Atunci mezinul se vâra iute în horn... Asemene cel mijlociu, tuști! iute sub un chersin... Însă cel mare se dă după ușă... În sfârșit trage zăvorul... Când ia!... ce să vadă? Și-apoi mai are când vedea?... Căci lupului... îi sfârșia gâtul de flămând ce era. Și nici una, nici două, haț pe ied de gât. (Ion Creangă, *Capra cu trei iezi*)
- Pupăza zbrr! pe o dugheană... Eu atunci haț! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- Băgă cheia în broasca ușii și, întorcând-o nițel, scârț! ușa se deschise. (P. Ispirescu, *Porcul cel fermecat*)

B. Interjecțiile cu funcție de predicat se comportă ca un verb, putând avea diferite **complemente**. Unele interjecții au și **subiect**.

– Hai mai aproape!	complement circumstanțial
– Na-ți cartea!	complement obiect direct
– Pupăza zbrr! pe o dugheană...	complement circumstanțial

Prezența în propoziție a unui complement care determină o interjecție este o dovadă sigură că acea interjecție are funcția sintactică de predicat.

Exerciții

- Subliniază cu o linie interjecțiile cu funcție de predicat și cu două linii complementele care determină interjecțiile respective. Notează subiectul interjecției.
 - Și zvrri! cu pravila cea mare după călugări. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

²⁰⁵ – „Aho!” – Interjecție cu funcția de predicat; se apropie ca sens de imperativ (stai! oprește-te!)

- Dacă-i așa, hai și tu cu noi – zise Harap-Alb – că doar n-am a te duce în spinare. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
 - Eu, grăbit, țâști dincolo într-un picior... alunec și bândâbâc în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă. (B. Șt. Delavrancea, *De azi și de demult*)
 - Și când răcnește odată cât poate, eu zvrri! chibriturile din mână și tuști! la spatele lui Zaharia, și-ncepem a horăi, de parcă dormeam cine știe de când. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - Na-ți, mă, banii! zise dracul trimes; și să te cărăbănești de aici, că de nu, e rău de tine! (Ion Creangă, *Dănilă Prepeleac*)
 - Neghiniță înțelese, și țâști în urechea stângă, și iar, șopa, șopa. Împăratul răsese cu hohote. (B.Șt. Delavrancea, *Neghiniță*)
2. Construieste patru propoziții în care predicatul exprimat printr-o interjecție să aibă subiect și unul sau mai multe complemente.

II. Interjecțiile pot avea și alte funcții sintactice, în afară de aceea de predicat:

De-abia se mai aude de departe: **Cioc! cioc! cioc!**
(Em. Gârleanu, *Cioc! cioc! cioc!*)

E vai de el!

La a patra măsură, șeful strigă chemarea: **hăp-șă!**
(Marin Preda, *Moromeții*)

Eu auz „**hi, hăi, hi, hăi**” și nu văz²⁰⁶ pe nimeni.
(B. Șt. Delavrancea, *Neghiniță*)

Și odată pornesc ei, **teleap, teleap, teleap.**
(Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)

subiect (ce se aude?)

nume predicativ (= e rău)

atribut (care chemare?)

complement obiect direct
(ce auz?)

complement circumstanțial
de mod (cum pornesc?)

În legătură cu aceste funcții ale interjecțiilor, observă următoarele:

– interjecțiile cu funcția de subiect apar în propoziții cu predicatul exprimat prin verbul reflexiv impersonal **a se auzi**, iar cele cu funcția de complement obiect direct determină un verb la diateza activă, nereflexiv: **a auzi, a zice** etc.;

– cu funcția de nume predicativ se folosește de obicei interjecția **vai**, singură sau împreună cu cuvintele **amar, groază** (*E vai și amar; E groază și vai*), construcțiile fiind mai expresive când verbul copulativ nu este exprimat: *Atunci, vai și amar de voi!*

Folosirea interjecțiilor cu funcție de părți de propoziție sau ca însoțitoare ale predicatului verbal are de obicei valoare stilistică. Interjecțiile sunt mult mai expresive decât alte părți de vorbire (verb sau substantiv) care ar putea fi folosite în locul interjecțiilor respective, după cum se poate vedea din comparația construcțiilor următoare: *Tuști! lângă pom; Sări lângă pom; Se auzea sfâr, sfâr; Se auzea sfârâitul.*

²⁰⁶ Prin forma populară „văz”, autorul redă vorbirea personajului. Forma literară este (eu) *văd*.

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile cu funcție de părți de propoziție și analizează aceste funcții. Dacă interjecțiile au funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată substantivul sau verbul determinat.
 - a) Sărim și noi/ și tureii sar/
 Și-i moarte-n șant,/ e vai și-amar./ (G. Coșbuc, *Coloana de atac*)
 - b) Deocamdată îl lasă/ dar aș să vie în puține zile cu spor de săbii de la Vadu Rașcului/ și atunci vai și amar de stână și de vite/ și vai de sat/ dacă n-or găsi/ ce caută./ (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)
 - c) Și calul, țâști! sare de trei stâneni./ Și toată oastea strigă: uraaa!/ Și dincolo s-aude uraaa./ de se clătină munții²⁰⁷./ (B. Șt. Delavrancea, *Stăpânea odată...*)
 - d) Pitache scoate o rublă/ o dă băiatului/ și-l zorește/ să-i aducă restul/ când se aude alături în livada de pruni: lip-lip! lip-lip!/ Vine Manolache Ciolănescu pe poteca de după pruni, cu papucii lipăind²⁰⁸./ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*)
 - e) S-a trezit ciocârlia în chemarea prepeliței: „Pit-palac!“/ (Em. Gârleanu, *Mai sus!*)
 - f) De câte ori auzeam „jart“/ auzeam și „aoleo!“/ (B. Șt. Delavrancea, *Domnul Vucea*)
 - g) De inima căruței atârnavă păcornița cu feleștiocul și posteuca/ care se izbeau una de alta/ și făceau: tronca, tronca, tronca, tronca!/ (Ion Creangă, *Moș Nichifor Coțcariul*)
 - h) Pe urmă au venit păsările/ să se culce./ Întâi coțofenele s-au abătut pe vârfurile copacilor strigându-se „caracara-ca! caracara-ca.“/ Mai târziu au fluierat mierlele./ Pe urmă altă pasăre a îngânat încet adormind: „Țic! țic! țic!“/ (I. Al. Brătescu-Voinești, *Patima*)
 - i) Se auziră strigătele, de astă dată răzlețite, hăp, hăp!/ ²⁰⁹ (Marin Preda, *Moromeții*)
2. Construiește câte două propoziții în care să se afle interjecții cu funcția de subiect, atribut, complement direct și complement circumstanțial de mod. Pentru cele cu funcția de atribut sau complement, indică prin săgeată cuvintele determinate.

Punctuația interjecției

I. Interjecțiile au o intonație exclamativă, care poate fi mai înaltă sau mai puțin înaltă, de aceea după interjecție se pune **semnul exclamării sau virgulă**, potrivit cu intonația ei. De obicei, se pune **semnul exclamării după interjecțiile care exprimă stări sufletești puternice: entuziasmul, spaima, uimirea, o durere mare etc.:**

Ura! măreț se-nalță-n vânt

Stindardul României! (V. Alecsandri, *Penes Curcanul*)

²⁰⁷ „Și calul, țâști! sare...“ – Predicatul propoziției este exprimat prin verbul *sare*, deci interjecția nu are funcția de predicat. Rolul ei este numai de a sugera repeziciunea acțiunii *sare*.

²⁰⁸ – Ce se aude? – *lip-lip! lip-lip!* – Funcția sintactică a interjecției: subiect. Nu poate fi complement direct, deoarece *se aude* este un verb reflexiv impersonal.

²⁰⁹ – Care strigăte? – *hăp! hăp!* – Funcția sintactică a interjecției: atribut interjecțional.

Exercițiu

Construiește cinci propoziții în care să se afle interjecții ce exprimă stări sufletești. Explică de ce ai pus semnul exclamării sau virgulă după interjecții.

II. Interjecțiile de adresare care îndeplinesc același rol ca și vocativul, dacă nu sunt însoțite de un substantiv la vocativ, se despart prin virgulă de cuvintele învecinate, ca și substantivele la vocativ:

– Măi, vino mai repede!

– Vino, măi, mai repede!

– Vino mai repede, măi!

Când sunt însoțite de un substantiv la vocativ, singur sau cu attributele lui, aceste interjecții au aceeași intonație ca și vocativul și întregul grup de cuvinte urmează regula de punctuație a vocativului:

– Măi fraților, vedeți-vă de treabă!

– Linișteți-vă, măi oameni buni, odată!

– Linișteți-vă odată, măi oameni buni!

Exerciții

1. Subliniază interjecțiile de adresare care au același rol ca și vocativul. Dacă sunt urmate de substantive la vocativ, subliniază-le împreună cu aceste substantive. Pune virgulă acolo unde trebuie.
 - a) – Ia ascultați măi! Da de când ați pus voi stăpânire pe mine? (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
 - b) – Măi fraților, spune care ai furat mă să nu ne omoare pe toți fără vină! Se jurară care de care că el nu. (L. Rebreanu, *Răscoala*)
 - c) – Măi Zaharie nu mai ai tu vreo poștă de cele pe undeva? – Nu bre răspunse Zaharia și mai încet. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - d) – Ia șezi!... Dă-i un scaun măi babă nu te mai zăpăci degeaba, că n-a venit la pețit! (L. Rebreanu, *Răscoala*)
 - e) – Ură tu măi Chirice – zic eu lui Goian – și noi măi Zaharie să prufnim din gură; iar iștilați să strige: hăi! hăi! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - f) Un zdrahon, nali și spătos, și face semne spre noi cu o cofă mare-parc-ar purta în mână o ulcică. – Stați bre oameni buni! Stați, că altfel mă supăr, și-i bucluc! (M. Sadoveanu, *Din Moldova*)
 - g) Dimineața, când ieșea în cerdac, striga pe nas, dar destul de tare: – Bălaaane mă; vin' la tata! (Em. Gârleanu, *Nadișanca*)
2. Compune un dialog în care să folosești cel puțin patru interjecții de adresare cu același rol ca și vocativul, însoțite și neînsoțite de un substantiv la vocativ. Explică punctuația folosită.

III. După interjecțiile care exprimă un îndemn sau o poruncă (cu sens apropiat de al imperativului) nu se pune nici un semn de punctuație dacă sunt urmate de un complement care le determină:

– Hai cu mine! Na-ți cartea!

În celelalte cazuri se despart prin virgulă sau prin semnul exclamării, în funcție de intonația lor:

- Hai! pornește odată! | *poruncă* (intonație mai înaltă)
 – Hai, că ne apucă noaptea. | *îndemn* (intonație mai puțin înaltă)

Exerciții

1. Subliniază cu o linie interjecțiile cu sens apropiat de al imperativului și cu două linii pe cele care au același rol ca și vocativul. Pune virgulă sau semnul exclamării acolo unde trebuie.
 - a) Măi bădiță Moldovene
 Hai la maica de mă cere,
 Că m-oi face mâniașă,
 Dar veni-voi bucuroasă! (*Strigătură*)
 - b) Mă uitai la dânsul, la pachet și-i poruncii cu glasul năbușit:
 – Hai du-te!
 Iar sergentul îl luă prietenește de umăr:
 – Hai măi camarade, haide du-te acasă. (Em. Gârleanu, *Contrabandistul*)
 - c) – Haide luați-l de-l dați norodului, și-i spuneți că acest fel plătește Alexandru-Vodă celor ce pradă țara. (C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanul*)
 - d) – Plătești?
 Doboș se lăsă bine pe umeri, înțepenindu-se în glezne:
 – Atunci, na, strigă Sorbu, și cu vorba îi trimise celui alt și o palmă. (Em. Gârleanu, *Secretul*)
2. Construiește trei propoziții cu predicate exprimate prin interjecțiile *hai* și *na* urmate de un substantiv la cazul vocativ sau de o interjecție de adresare și trei propoziții în care aceleași interjecții să fie urmate de complemente. Explică punctuația folosită.

IV. Interjecția de adresare ia urmată imediat de un verb la imperativ sau la conjunctiv are aceeași intonație ca și verbul, deci nu se desparte de acesta prin nici un semn de punctuație: – **Ia** citește și tu! – **Ia** să văd și eu.

Exerciții

Subliniază cu o linie interjecțiile și cu două linii substantivele la cazul vocativ. Pune virgulă acolo unde trebuie.

- a) – Ia să-mi facă Nică Oșlobanu încredințarea, zise părintele Duhu. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- b) Deodată auzim glas. Ne strigă cineva. Au mare nevoie de noi!
 – Mă oameni buni măi! ia stați oleacă!...
 Ne oprim. Ptru stăi Rusca!
 Un gospodar vine repede spre noi și tot face semn cu mâna stângă.
 – Ia îngăduiți oleacă oameni buni!
 După ce află omul că ne ducem să pușcăm hulpea, ne întinde cofăelul.
 – Ia luați de ici oameni buni oleacă de must nou... (M. Sadoveanu, *Din Moldova*)

V. Când se repetă interjecții de același fel, ele se despart prin virgulă sau prin liniuță, iar după ultima interjecție se pune semnul exclamării sau virgulă, în funcție de intonația ei:

He, he!; Ha-ha-ha!; He, he, așa e.

Exerciții

Subliniază interjecțiile și substantivele la cazul vocativ și pune semnele de punctuație care lipsesc.

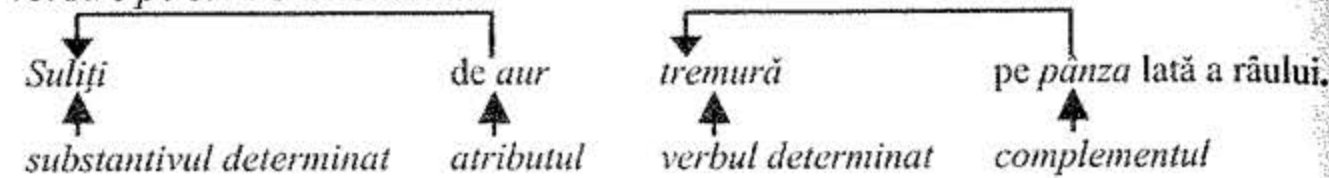
- a) – Na na na Măria ta! parcă astă grijă am eu? Ia mai bine rugați-vă cu toată inima Sfântului Hărase Nicolai..., doar v-a ajuta să vă vedeți popi odată! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- b) Își făcuse fântână în curte numai să se poată spăla dimineața, ca la armată. se spală tremurând și oftând:
 – Of of of mamă cine mă puse?! (D. R. Popescu, *Somnul pământului*)
- c) – Hei hei călătorule... ai să-ți rupi ciochinele umblând... Hai nu mai sta la îndoială, că mă tem să nu ne apuce noaptea pe aici. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
- d) Doctorul Sivu nu-și putu stăpâni exclamația de mulțumire:
 – Ha ha haa (M. Sadoveanu, *Înșelări*)

PREPOZIȚIA

I. Prepoziția²¹⁰ este o parte de vorbire neflexibilă.

Suliți de aur tremură pe pânza lată a râului. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)

Prepoziția nu are un înțeles de sine stătător, de aceea nu poate avea nici funcție de parte de propoziție. Ea are rolul de **cuvânt ajutător sau instrument gramatical întrebuințat pentru a face legătura între un atribut sau un complement și partea de vorbire pe care o determină**:

Deși nu are un înțeles de sine stătător, prepoziția are o mare importanță în vorbire; ea face ca relația dintre aceleași cuvinte să exprime altceva, când se folosesc prepoziții diferite:

Am pus pachetul **pe** masă; Am pus pachetul **sub** masă; Am pus pachetul **lângă** masă.

Substantivul, pronumele sau numeralul precedat de o prepoziție este de obicei la cazul **acuzativ**.

Exercițiu

Subliniază prepozițiile împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate din texte aceste părți de propoziție împreună cu cuvintele determinate și indică funcțiile lor sintactice prin inițialele: A (atribut), C (complement).

- Lungi cărări de văpaie tremură pe trâmba de oțel a Bistriței. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
- ... un alai de nuntă îmbrăcat în haine tiroleze, un alai de păpuși de porțelan... a apărut în rama arcadei. (D. Anghel, *Ceasornicul bunicii*)
- Mihai se uită pe bolta senină. O adevărată ploaie de stele venea din cer. Calea-Robilor scilipea ca o părtie de zăpadă. (Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară*)
- Câtva timp, cei doi rămăseseră încrămeniți uitându-se la salcâmul doborât... Dușulache ieșise din gaura lui făcută sub șira de paie și se uita peste grădină, parcă nedumerit și el. (Marin Preda, *Moromeții*)

II. Prepoziția poate sta chiar înaintea părții de propoziție pe care o introduce sau poate fi despărțită de aceasta prin alte părți de propoziție. Am mers pe potecă; Am mers **pe** aceeași potecă.

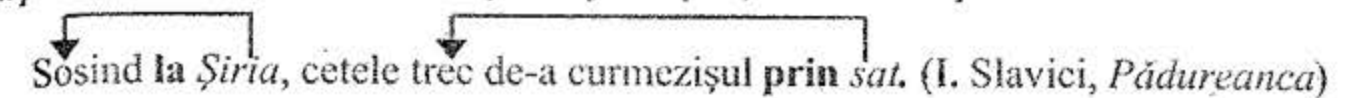
Exercițiu

Subliniază prepozițiile și părțile de propoziție pe care le introduc. Scoate-le din texte procedând ca la exercițiile de mai înainte.

²¹⁰ Termenul gramatical *prepoziție* vine din limba latină: *praepositio* (citește: prepozițio) = *prepoziție*. Cuvântul *praepositio* este format din cuvintele *positio* = *punere, așezare* și *prae* = *înainte*. Prepoziția a fost numită astfel, pentru că ea este *pusă (așezată)* înaintea părții de propoziție pe care o introduce.

- Moromete plecase cu Tudor Bălosu pe același drum ca și întâia oară, ieșiseră din regiunea de șes... și după ce făcuseră un popas la oborul din Pitești o luaseră pe șoseaua care ducea spre creierul munților. (Marin Preda, *Moromeții*)
- Un perete lung de iederă se înfățișa ochiului, pierzându-se într-un șir de plop... O curte imensă, înconjurată de garduri vii, se încheia în două porți de lemn. O îndoită alee de tei ducea la scară. (Duiliu Zamfirescu, *Viața la țară*)
- S-a trezit în câmpiile întinse, acoperite de ierburi dese, culcate de vânturi ale Ungariei... S-a ținut câțeva vreme de mama lui, o iapă oarbă ce sta răzlețită de ceilalți cai. (Em. Gârleanu, *Calul*)

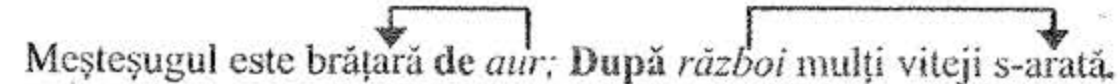
III. Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta imediat după cuvântul determinat sau poate fi despărțit de acesta prin alte cuvinte:

Exerciții

- Subliniază prepozițiile și attributele sau complementele pe care le introduc și scoate-le din texte împreună cu cuvintele determinate, procedând ca la exercițiile anterioare.
 - Unde intră soarele pe fereastră, doctorul iese pe ușă. (*Proverb*)
 - Vântul dinspre Dunăre a adus nori și norii au adus ploaie grasă de primăvară. (Z. Stancu, *Desculț*)
 - Într-o dimineață, flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborât repede sub streșina turnului, semn că Mircea-Voievod a părăsit cetatea de scaun. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
 - Turnele își dăgăneau clopotele pe coasta de la miazăzi; se apropiu de strungă. Cirezile veneau prin praful alb al drumului uscat, fript de secetă. (I. Agârbiceanu, *Nepotul*)
 - Și Irinuca avea o cocioabă veche de bărne cu ferestrele cât palma, acoperită cu scânduri, îngrădită cu răzlogi de brad și așezată chiar sub munte, pe malul stâng al Bistriței. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
- Construiește patru propoziții în care atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție să fie despărțit de cuvântul determinat prin alte cuvinte. Indică prin săgeată cuvântul determinat.

IV. Atributul sau complementul introdus printr-o prepoziție poate sta după cuvântul determinat sau înaintea acestuia:

Exerciții

- Scoate din texte părțile de propoziție introduse prin prepoziții împreună cu cuvintele determinate și indică funcția lor sintactică, procedând ca la exercițiile anterioare.
 - Același refren răsună și dimineața și seara, sperie ca acum un stol de corbi ce se ridică și bate din aripi, se împrășteie în cercuri mari și apoi amuțește și nimeni nu știe ce spune. Dar ele (clopotele) spun de o veche durere, și în sunetul lor, pentru mine, învie o tristă legendă. (D. Anghel, *Clopotul lui Nicoară*)

- b) În odaie era cald și bine, lobde întregi de lemn ardeau cu flăcări lungi în sobă. (M. Sadoveanu, *Rătăcirile lui cuconu Toderas*)
- c) Printre case mărunte și uliți întortocheate alaiul mergea foarte încet. Acum la fiecare răspântie se adăgeau alți privitori. (M. Sadoveanu, *Neamul Șoimăreștilor*)
- d) Pe malul apei se-mpletesc
Cărări ce duc la moară –
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine-ntr-o căscioară. (G. Coșbuc, *Mama*)
- e) La moara cea neagră din ponor, așezată după modă străină pe căpătâie și zimți de fier, mă aștepta domnul Iohan pentru vânătoarea de noapte. (M. Sadoveanu, *Vidra*)
2. Construiește trei propoziții în care complementul introdus printr-o prepoziție să se afle înaintea cuvântului determinat.

Felul prepozițiilor

Prepozițiile sunt de două feluri: **simple** – *a, către, contra, cu, de, fără*; **compuse** – *de la, de pe la, de lângă, fără de* etc.

Unele prepoziții au elementele componente contopite într-un singur cuvânt: *despre, dinspre, înspre*.

Exerciții

- Subliniază cu o linie prepozițiile simple și cu două prepozițiile compuse împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Notează deasupra acestora funcția sintactică prin inițialele A. (atribut) și C. (complement).
 - Mi s-a părut că ajung târziu la o cetate de piatră. Luna era ascunsă după munți; în lumina zăpezii, o căsuță abia se deslușea. Un lătrat iute începu să sune după o ușă; parcă era căteaua din poveste, cu dinții de fier și cu măselele de oțel. Ochii căsuței se aprinseră și ieși în prag portarul cetății. (M. Sadoveanu, *Drum la moș Anania*)
 - De mâncate ieșim din Turnu-Severin, pe șoseaua care o ia pe sub Munții Mehedinților, și ieșim la Târgu-Jiu. Valea răsună toată de zurgălăilor și de tropotul uscat al cailor. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
 - Trecu prin întuneric, pe lângă țințirim. Căsuța singură a babei Maranda trimetea fire de lumină spre vale printr-un geam cât palma. (M. Sadoveanu, *Baltagul*)
 - Ghica Grigorie, care-și iubea țara, a luat sarcina de-a stârpi jafurile boierilor și ale ciocoilor, care la Caragea ajunsese(ră) cam fără frâu. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)
 - Vei privi prin zări senine
Stelele, sclipind mărunte,
Cum încet, de peste munte,
Ies de printre brazi.

Noaptea-ntreagă-o să-și murmure
Apele povestea lor.
Și ieșind de prin pădure,
Căprioarele pe creste
Vor căta prin văi de este
Pace la izvor.

(G. Coșbuc, *Pace*)

- Construiește câte o propoziție în care prepozițiile compuse *de la, de pe, de pe la, de pe lângă* să introducă attribute. Indică prin săgeată substantivele determinate.
- Construiește câte o propoziție în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile compuse: *de la, de pe, de printre, de pe la, de pe lângă*.
- Construiește trei propoziții în care să se afle attribute exprimate prin verbe la modul infinitiv precedate de prepoziția *de*.

5. Construiește câte o propoziție în care să se afle complementele exprimate prin verbe la infinitiv precedate de prepozițiile: *fără, pentru, spre*. Între prepoziția infinitivului (a) și verb să se afle pronumele personal neaccentuat –*l* sau –*i*.

Prepoziții provenite din adverbe

Unele prepoziții sunt provenite din adverbe folosite cu formă articulată sau nearticulată: **deasupra** pământului; **împrejurul** grădinii; **împotriva** lui (ei, lor); **înaintea** noastră.

Când au formă articulată, aceste prepoziții se construiesc cu substantive sau pronume la genitiv ori cu adjective posesive la acuzativ, ca în exemplele de mai sus.

Când au formă nearticulată, ele se construiesc cu pronume personale neaccentuate, la dativ: **împotriva-mi**; **înainte-ți**, **înainte-i**.

Exerciții

- Analizează cuvintele subliniate din textele următoare, arătând dacă au valoare de adverb sau de prepoziție. Dacă au valoare de prepoziție, subliniază părțile de propoziție pe care le introduc.
 - (Vulturul) a întins aripile ca o flamură, deasupra brazilor bătrâni. S-a înălțat mai întâi drept în sus, ca o săgeată; ... a plecat capul și a privit în jos... Oamenii nu se zăreau deasupra, dedesubtul lui, împrejur (nu era) nici o vietate... Se apropie, se lăsă tot mai jos, deasupra muntelui, deasupra pădurii de brazi... (Em. Gârleanu, *Vulturul*)
 - Sus, deasupra noastră, își tremură frunzulița câțiva mesteceni subțiri. (Al. Vlahuță, *România pitorească*)
 - Astfel zise lin pădurea
Bolți asupra-mi clătinând. (M. Eminescu, *O, rămâi...*)
 - Împrejur, ulmii cântau o doină duioasă. (Al. Macedonski, *Pădurea Ulmilor*)
 - După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra (era) ninsoare, dedesubt (era) udeală; pe o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și locul acela. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - Ochilă atunci se ieși și el după Harap-Alb și pornesc tuscinci înainte. (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*)
 - El își opri calul înaintea cârciumii...
Ana rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp înaintea ei. (I. Slavici, *Moara cu noroc*)
 - Căci Măria sa Ștefan de la Moldova lupta împotriva robiei și cotorpirii, și la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul. (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*)
- Construiește câte o propoziție în care să se afle complementele introduse prin prepozițiile: *dinaintea, dedesubtul, împrejurul, deasupra*.

Locuțiuni prepoziționale

Legătura dintre atribut sau complement și cuvântul determinat se face și prin locuțiuni prepoziționale (grupuri de două sau mai multe cuvinte care îndeplinesc împreună rolul de prepoziție):

Un munte învâlit se-nalță stog **în fața** noastră. Bistrița se-ncovoiaie frumos pe sub codru, încovrigându-se **în jurul** lui ca un șarpe ce vrea să-și muște coada.
(Al. Vlahuță, *România pitorească*)

Locuțiunile prepoziționale **în fața**, **în jurul** introduc complementele: **în fața** noastră, **în jurul** lui.

Locuțiunile prepoziționale sunt formate din una sau două prepoziții și o altă parte de vorbire:

– un substantiv articulat sau nearticulat: **în fața**, **în spatele**, **în urma**, **din pricina**, **față de**, **în loc de** și altele.

– un adverb articulat sau nearticulat: **în afara**, **pe dinaintea**, **alături de**, **afară de** și altele.

Locuțiunile prepoziționale în alcătuirea cărora intră un substantiv sau un adverb articulat se construiesc cu substantive ori pronume la genitiv sau cu adjective posesive la acuzativ: **în fața casei**, **în afara drumului**, **în urma lui**, **din pricina voastră**.

Exerciții

- Analizează cuvintele subliniate arătând dacă sunt adverbe, locuțiuni adverbiale sau locuțiuni prepoziționale. Subliniază părțile de propoziție introduse prin locuțiuni prepoziționale.
 - Atunci **în fața** se ridică deodată casa, locuința stăpânului grădinii...
Întâi zbură pe vârful unei gherghine;... **pe urmă**, pe iedera **dimprejurul** balconului.
(Emil Gârleanu, *Cât un fir de neghină*)
 - Zâmbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum într-o clipă grea au retezat coamele pădurilor **din fața** Sarmisegetuzei! (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
 - Astfel, miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut **alături** și armonizând împreună. (N. Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)
 - Și **din pricina** lui Pepelea de moș Bodrângă, Pavăl nu mai putea dovedi din cârpit: ba și el, uneori, sărindu-și din minți, își rupca ciubotele ferfeniță jucând **împreună** cu noi. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - Bogdan-Voievod nu putea suferi nedreptatea. Știa că **dedesubtul** frumoaselor privești de toamnă, poporul moldovean gemea sub laba nemilostivă. (E. Camilar, *Povestiri eroice*)
 - Vine și se duce mereu pe același drum. S-a deprins; o ia mai întâi **de-a curmezișul** câmpului, apoi **de-a lungul** unei prăpăstii grozav de adânci. (Em. Gârleanu, *Părăsita*)
 - Popa Gheorghe se mai opri o dată **deasupra** râpșii... și când înțelese că Găman ajunsese **aproape** de casă, sări și el pârleazul și intră în grădină. (Camil Petrescu, *Un om între oameni*)
- Construiește câte o propoziție în care să folosești locuțiuni prepoziționale formate din următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale: **alături**, **afară**, **de-a curmeziș**, **pe dinainte**, **în jur**.

Folosirea unor prepoziții

I. Să nu confunzi prepoziția compusă de pe cu prepoziția simplă după.

Pentru a evita folosirea greșită a prepoziției **de pe**, în locul prepoziției **după**, sau invers, ține seamă de următoarele:

Prepoziția **după** introduce:

– un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea **unde?**;

Ș-a ascuns **după** casă (unde s-a ascuns? – **după** casă);

– diferite alte complemente: Se cunoaște **după** port; A **plecat după** cumpărături;

– un atribut care exprimă relația de rudenie: Îi este văr **după** mamă.

Prepoziția **de pe** introduce:

– un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea **de unde?**:

Le-am cules **de pe** luncă (de unde le-am cules? – **de pe** luncă);

– un atribut care arată locul: Am cules recolta **de pe** luncă (care recoltă? – **de pe** luncă).

Aceste două tipuri de construcții în care se folosește prepoziția compusă **de pe** îți pot servi ca mijloc de control.

Exerciții

- Completează locurile libere cu prepoziția compusă **de pe** sau cu prepoziția simplă **după**. Explică oral de ce ai folosit o prepoziție sau alta.
 - Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare privind, ca dusă lume, la roșeața amurgului. (B. Șt. Delavrancea, *Sultânica*)
 - Nu da vrabia din mână pe cioara gard. (Folclor)
 - Doamne, cumnăică-hăi, cum se pot învrăjbi oamenii din nimica toată luându-se gurile cele răle! (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)
 - Slabă, galbenă, cu pielea față așa de subțire, că-i numărăi vinele albăstrii urzite în curmezișul tâmpelor. (B. Șt. Delavrancea, *Sultânica*)
 - Răposatul Măciucă era oltean ca și mine și puținel cam rudă mamă. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)
 - Când intră cuconu Tache, se sculară toți în sus, dar el luă pe cluceru de mână și-l trase în odaia d-alături vreo cinci minute auzii că mă cheană, mă luai îndată glas și intrai în iatacul boicrului. (I. Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*)
- Construiește două propoziții în care prepoziția compusă **de pe** să introducă un complement și alte două propoziții în care să introducă un atribut.

II. Prepoziția compusă de după introduce:

– un complement circumstanțial de loc care răspunde la întrebarea **de unde?**:

L-a adus **de după** șură;

– un atribut care arată locul: casa **de după** colț.

Exerciții

Construiește câte trei propoziții în care prepoziția compusă **de după** să introducă complement circumstanțiale de loc și atribute care arată locul.